

MİLETOPOLİS KÖKENLİ FİGÜRLÜ
MEZAR STELLERİ
VE
ADAK LEVHALARI

MUSTAFA ŞAHİN

TÜRK TARİH KURUMU

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
T Ü R K T A R İ H K U R U M U Y A Y I N L A R I
VI. Dizi - Sayı 52

MİLETOPOLİS KÖKENLİ FİGÜRLÜ
MEZAR STELLERİ
VE
ADAK LEVHALARI

MUSTAFA ŞAHİN

T Ü R K T A R İ H K U R U M U B A S I M E V İ - A N K A R A
2 0 0 0

Şahin, Mustafa

Miletopolis kökenli figürlü mezar stelleri ve adak levhaları / Mustafa Şahin.-- Ankara : Türk Tarih Kurumu, 2000.

xix, 281,[58]s. : lev.; 28cm.--(AKDITYK Türk Tarih Kurumu yayınları; VI.Dizi - Sa. 52)

Almanca özet, bibliyografya ve indeks var.
ISBN 975 - 16 - 1194 - 6

1. Mezar stelleri - Miletopolis. 2. Adak levhaları - Miletopolis. I. E.a. II. Dizi.
939.261

ISBN: 975-16-1194-6

Raportör: Prof Dr. Cevdet Bayburtluoğlu

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	IX
KISALTMALAR.....	XI
ALMANCA ÖZET	XVII
GİRİŞ.....	1
Birinci Bölüm: STEL TİPLERİ	
I. Tek Resim Alanlı Steller.....	8
1. Ahnlıklı Steller	8
2. Baştabanlı Steller	10
II. Katlı Steller.....	11
1. Ahnlıklı Steller	13
2. Baştabanlı Steller	16
İkinci Bölüm: KRONOLOJİ	
I. Miletopolis'in Genel Tarihi.....	18
II. Mezar Stelleri	21
1. İ.Ö. 3. Yüzyıl.....	21
2. İ.Ö. 2. Yüzyıl.....	27
3. İ.Ö. 1. Yüzyıl.....	40
4. Roma İmparatorluk Çağı.....	45
III. Adak Levhaları	50
Üçüncü Bölüm: İKONOĞRAFİ: FİGÜR TİPLERİ	
I. Mezar Stelleri	59
1. Pudicitia Tipinde Oturanlar	59
1.1. Pudicitia Saufeia	61

1.2. Pudicitia Philista	62
1.3. Pudicitia Braccio Nuovo	63
1.4. Protopudicitia	64
2. Diğer Oturanlar	65
2.1. Pudicitia Fausta Tipi	65
2.2. Pudicitia Melissa Tipi	66
3. Ayakta Duran Kadın Tipleri	69
4. Ayakta Duran Erkek Tipleri	71
4.1. Palliatus Tipi	71
4.2. Demosthenes Tipi	73
4.3. Hippokrates Tipi	74
4.4. Diğerleri	74
5. Oturan Erkek Tipleri	76
6. Çocuk ve Hizmetçi Tipleri	77
II. Adak Levhaları	86
1. Tanrılar	86
1.1. Apollon	86
1.2. Kybele	92
1.3. Zeus	93
1.4. Dionysos	94
1.5. Hermes	96
2. Diğerleri	96
2.1. Kahramanlar	96
2.2. Adak Adayanlar	97
2.3. Hizmetçiler	99
Dördüncü Bölüm: MİLETOPOLİS KÖKENLİ MEZAR STELLERİ ve ADAK LEVHALARI SORUNU ve ATÖLYELER	
I. Hellenistik Dönem'den Erken İmparatorluk Çağına Kadar	103
1. A Atölyesi	104
2. B1-B2 Atölyeleri	106
3. C Atölyesi	116
4. D Atölyesi	123
5. E Atölyesi	127
6. F Atölyesi	128
II. İmparatorluk Çağı	129

1. G Atölyesi	129
2. H Atölyesi	131
3. I Atölyesi	131
III. Diğerleri	133
SONUÇ	137
KATALOG	141
I. Mezar Stelleri	141
1. Tek Resim Alanlılar	141
1.1. Alınlıklı Olanlar (TA)	141
1.2. Baştabanlı Olanlar (TB)	159
1.3. Saptanamayanlar (TX)	184
2. Katlı Steller	188
2.1. Alınlıklı Olanlar (KA)	188
2.2. Baştabanlı Olanlar (KB)	212
2.3. Saptanamayanlar (KX)	225
II. Adak Levhaları	232
1. Apollon (LA)	232
2. Dionysos (LD)	240
3. Hermes (LH)	241
4. Kybele (LK)	241
5. Zeus (LZ)	246
TABLULAR	250
KAYNAKLAR	253
DİZİN	269
RESİMLERİN LİSTESİ	275
HARİTA	
RESİMLER	

ÖNSÖZ

"Bursa Yöresi Figürlü Mezar Stelleri" adı altında, Bursa Arkeoloji Müzesinde bulunan mezar stellerini incelemeyi amaçladığımız çalışmanın ilk aşamasında; bunların Miletopolis, Kyzikos, Nikaia ve Daskyleion kökenli olarak dört ana kümeye ayrılacaklarını gördük. Bunlar genel görünümünde birbirlerinin benzeri gibi gözükmekte, ancak detaya inildiğinde kendilerine özgü yöresel farklılıklar içermektedirler. Bunun yanı sıra kendi aralarında da atölyelere işaret edebilecek detaylara sahiptirler. Bu nedenlerle çalışmanın kapsamını daraltarak, merkezleri tek tek olası atölyeler ve kronolojileri ile birlikte incelemeye karar verdik. Mysia Bölgesi'nde, Kuzeybatı Anadolu'da yer alan ve antik çağın önemli merkezlerine ulaşan yol çatı üzerinde bulunan Miletopolis'e ait mezar stelleri, çok sayıda olmaları ve süreklilik göstermeleri nedeniyle bu konudaki araştırmalarımızın ilk aşaması oldu. Bunlara bugüne dek toplu olarak hiç değinilmemiş olan Miletopolis kökenli adak levhaları da eklenerek çalışma zenginleştirildi. Bu çalışma 153'ü mezar steli ve 35'i adak levhası olmak üzere toplam 188 eseri kapsamaktadır.

Bu konu üzerinde çalışmamı ilk olarak önererek, bana cesaret veren çok değerli hocam Prof. Dr. Sn. A. Yaylalı'ya, daha ileriki aşamalarda çalışma ile ilişkili her türlü yardımı yapan ve yapıcı eleştirileri ile çalışmamın olgunlaşmasına ve sonuçlanmasına zemin hazırlayan çok değerli hocam Prof. Dr. Sn. R. Özgan'a ve yine yapıcı ve yönlendirici eleştiri ve yardımları ile en meşgul günlerinde dahi dasteğini benden esirgemenen Doç. Dr. Sn. Chr. Özgan'a burada bir kez daha yürekten teşekkür ederim.

Çalışmamın oluşum aşamasında kütüphane araştırmaları için her türlü yardımı ve kolaylığı gösteren Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Konya Selçuk Üniversitesi Fakülte Kütüphanesi, Bonn F.Wilhelms Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, İstanbul ve Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphaneleri yönetici ve görevlilerine burada bir kez daha teşekkür ederim.

Arşivlerindeki fotoğrafları ile çalışmamıza katkıda bulunan Sn. E. Schwertheim, Sn. M. Cremer, Sn. A. Yaylalı, Sn. T. Drew-Bear ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne de ayrıca teşekkür etmek isterim.

Çalışmam esnasında her an için yanımda bulduğum ve hiçbir fedakarlıktan kaçmadan yardım eden Sn. N. Aslan ve Sn. Ü. Atav'a, ekstra yayın ve fotokopiler ile bana destekte bulunan Sn. P. Kögler ve Prof. Sn. T. Drew-Bear'a, fotoğrafların hazırlanması aşamasında bir defa bile hayır demeyen Sn. B. Söğüt'e de teşekkür ederim.

Konya, Haziran/1998

Mustafa ŞAHİN

KISALTMALAR

Çalışma içerisinde dipnotlarda kullanılan kısaltmalar; Archäologische Bibliographie 1977, Acta Praehistorica et Archaeologica 9-10, 1978-1979, 169-270 ve Archäologischer Anzeiger-1992, 743 vd. yayınlarında belirtilen biçimi ile gösterilenler dışında aşağıdaki gibidir.

Atalay, Ephesos	E.Atalay, Hellenistik Çağ'da Ephesos Mezar Stelleri Atölyeleri (1988).
Atalay, Çocuk-Hizmetçi	E.Atalay, X. Türk Tarih Kongresi-1986, Kongreye Sunulan Bildiriler (1990), 285-292 Lev.193-196.
Bieber, Copies	M.Bieber, Ancient Copies Contributions to the History of Greek and Roman Art (1977).
Bieber, Sculpture	M.Bieber, The Sculpture of the Hellenistic Age (1981).
Bingöl, Smintheion	O. Bingöl, Smintheion. Dış Yapısı ve Plastik Eserleri. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi-Ankara (1982).
Bruns-Özgan, Grabreliefs	Chr. Bruns-Özgan, Lykische Grabreliefs des 5. und 4. Jhr.v.Chr., IstMitt.Beih. 3 (1987).
Corsten, Apameia	T. Corsten, Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai. I.K. 32 (1987).
Corsten, Kios	T.Corsten, Die Inschriften von Kios. I.K. 29 (1985).
Corsten, Prusa	T.Corsten, Die Inschriften von Prusa ad Olym-pum. I.K. 39 (1991).
Couilloud, Délos	M.-T. Couilloud, Les monuments funéraires de Rhenée, Délos 30 (1974).

- Cremer, Bithynien M.Cremer, Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien II. Bithynien (1992).
- Cremer, Mysien M. Cremer, Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien I.Mysien (1991).
- Diepolder, Grabreliefs H.Diepolder, Die attischen Grabreliefs des 5. und 4. Jhr.v.Chr. (1965).
- Firatli, Byzance N.Firatli, Les Stèles funéraires de Byzance gréco-romaine, Bibliothèque archéologique et historique de l'institut français d'Archéologie d'Istanbul XV (1964).
- Flashar, Apollon M. Flashar, Apollon Kitharodos (1992).
- Fless, Opferdiener F. Fless, Opferdiener und Kultmusiker auf stadtrömischen und historischen Reliefs (1995).
- Fuchs, Skulptur W.Fuchs, Die Skulptur der Griechen (1969).
- Hausmann, Weihreliefs U. Hausmann, Griechische Weihreliefs (1960).
- Horn, Gewandstatuen R.Horn, Stehende weibliche Gewandstatuen in der hellenistischen Plastik, RM. Ergh. 2 (1931).
- Horn, Samos XII R. Horn, Hellenistische Bildwerke auf Samos, Samos XII (1972).
- İnan-Rosenbaum I J. İnan- E. Rosenbaum, Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor (1966).
- İnan-Rosenbaum II J. İnan- E. Alföldi-Rosenbaum, Römische und frühbyzantinische Porträtplastik aus der Türkei (1979).
- Kleiner, Tanagrafiguren G.Kleiner, Tanagrafiguren, JdI. Ergh. 1(1942).
- Linfert, Kunstzentren A.Linfert, Kunstzentren hellenistischer Zeit (1976).
- Kokula, Marmorlutrophoren G. Kokula, Marmorlutrophoren (1984).
- Lippold, Handbuch G.Lippold, Die griechische Plastik, Handbuch der Archäologie III, 1 (1950).
- Mendel III G.Mendel, Musées impériaux Ottomans. Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines, III (1914).

- Mendel, Brousse G.Mendel, BCH 33, 1909, 245-435.
- Meyer, Urkundenreliefs M. Meyer, Die griechischen Urkundenreliefs (1989).
- Naumann, Kybele F. Naumann, Die Ikonographie der Kybele in der phrygischen und der griechischen Kunst, IstMitt.Beih. 28 (1983).
- Neumann, Probleme G.Neumann, Probleme des griechischen Weihreliefs (1979).
- Ötügen, Bursa Y. Ötügen, Forschungen im nordwestlichen Kleinasien. Antike und byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa. IstMitt.Beih. 41 (1996).
- Özgan, Tralleis R.Özgan, X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler (1990), 247-284 Lev.183-192.
- Papaefthimiou, Sparta W. Papaefthimiou, Grabreliefs späthellenistischer und römischer Zeit aus Sparta und Lakonien (1992).
- Pflug, Porträtstelen H. Pflug, Römische Porträtstelen in Oberitalien (1989).
- Pinkwart, Archelaosrelief D.Pinkwart, AntPl.12 (1973), 149 vd.
- Pinkwart, Magnesia D. Pinkwart, Das Relief des Archelaos von Priene und die "Musen des Philiskos" (1965).
- Richter, Sculptors G.M.A. Richter, The Sculpture and Sculptors of the Greeks (1950).
- Ridgway, Hell.Sculpture B.S. Ridgway, Hellenistic Sculpture I (1990).
- Robert, Apollon L. Robert, Hellenistica 10, 1955, 125 vd.
- Schmidt, Grabreliefs S.Schmidt, Hellenistische Grabreliefs (1991).
- Schober, Lagina A. Schober, Der Fries des Hekateions von Lagina, IstForsch. 2 (1933).
- Schwertheim, 1978 E.Schwertheim, Denkmäler zur Meterverehrung in Bithynien und Mysien, Festschrift F.K. Dörner (1978).
- Schwertheim, 1983 E.Schwertheim, EpigrAnat 1, 1983, 107 vd.
- Schwertheim, 1985 E.Schwertheim, EpigrAnat 5, 1985, 77 vd.

Schwertheim, Kyzikos	E.Schwertheim, Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung I. I.K. 18 (1980).
Schwertheim, Miletupolis	E.Schwertheim, Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung II. Miletupolis. I.K.26 (1983).
Simon, Götter	E.Simon, Opfernde Götter (1953).
Smith, Aphrodisias	R.R.R. Smith. Aphrodisias I. The Monument of C. Julius Zoilos (1993).
Stähler, Telephosfries	K.P. Stähler, Das unklassische Telephosfries (1966).
Stewart, Sculpture	A.Stewart, Greek Sculpture (1990).
Şahin, Nikaia	S.Şahin, Katalog der antiken Inschriften des Museums von İznik (Nikaia) I, I.K. 9 (1979).
Şahin, Miletupolis	M. Şahin, IstMitt 47, 1997, 179-197 Taf. 20-27.
Taşlıkılıoğlu, Apollon	Z.Taşlıkılıoğlu, Anadolu'da Apollon kültü ile ilgili kaynaklar (1963).
Thönges-Stringaris, Totenmahl	Rhea N. Thönges-Stringaris, AM 80, 1965, 1 vd.
Vermaseren, Cybelae	M.J. Vermaseren, Corpus Cultus Cybelae Attidisque-I. Asia Minor (1987).
Yaylalı, İzmir	A.Yaylalı, Hellenistik Devir İzmir Kökenli, Figürlü Mezar Stelleri, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi (Erzurum-1979).
KA	Mezar Steli, Katlı ve Alınlıklı.
KB	Mezar Steli, Katlı ve Baştabanlı.
KX	Mezar Steli, Katlı ve üst yapısının nasıl sona erdiği saptanamayan.
LA	Adak Levhası, Apollon.
LD	Adak Levhası, Dionysos.
LH	Adak Levhası, Hermes.
LK	Adak Levhası, Kybele.
LZ	Adak Levhası, Zeus.
TA	Mezar Steli, Tek Resim Alanlı ve Alınlıklı.

TB	Mezar Steli, Tek Resim Alanlı ve Baştabanlı.
TX	Mezar Steli, Tek resim alanlı ve üst yapısının nasıl sona erdiği saptanamayan.
G :	Genişlik.
K :	Kalınlık.
Y :	Yükseklik.

GRAB- UND VOTIVRELIEFS AUS MILETUPOLIS UND UMGEBUNG

ZUSAMMENFASSUNG

Thema der Arbeit sind die zahlreichen hellenistischen und römischen Grab- und Weihreliefs aus der Stadt Miletupolis in Mysien und ihrer näheren Umgebung. Hinzu kommen weitere Reliefs, die zwar im Museumsinventar unter einem anderen Fundort registriert wurden, aus stilistischen und typologischen Gründen aber zu dieser Gruppe gehören müssen.

Ziel der Arbeit war es vor allem, diese zahlreichen, neben denen von Kyzikos bisher weitgehend unbeachtet gebliebenen Stelen gesondert zusammenzustellen und im Zusammenhang stilistisch und typologisch zu untersuchen, um auf diese Weise auch einen Beitrag zur allgemeinen Stilentwicklung in hellenistischer und früh-römischer Zeit zu leisten. Es handelt sich um insgesamt 188 Reliefs.

Lage von Miletupolis:

Die Stadt gehörte zur antiken Landschaft Mysien in Nordwest-Anatolien und lag nordwestlich des modernen Ortes Mustafakemalpaşa, unmittelbar an der Landstraße von Bursa nach İzmir. In der Antike kreuzten sich hier die Handelswege zwischen Nikaia bzw. Nikomedia und Kyzikos in ostwestlicher Richtung, sowie Bergama im Süden und Daskyleion im Norden.

Forschungsgeschichte:

Die neuere Forschung konzentrierte sich vor allem auf epigraphische Untersuchungen (E.Schwertheim) und ikonographische Studien zu manchen der auf den Grabstelen dargestellten Themen (M.Cremer). In dieser Arbeit werden die Reliefs daher in erster Linie unter stilistischen und typologischen Gesichtspunkten untersucht.

Stelentypologie:

In diesem Kapitel werden die Reliefs in typologische Gruppen unterteilt, die sich im wesentlichen in zwei Hauptabteilungen gliedern lassen, nämlich diejenige der Stelen mit einem einzelnen Bildfeld sowie diejenige der sog. Stockwerkstelen.

Insbesondere letztere waren offensichtlich sehr beliebt in dieser Gegend. Gewöhnlich werden sie als Nachahmung orientalischer Vorbilder angesehen. Dabei wurde jedoch übersehen, daß Stelen mit mehreren übereinander liegenden Bildfeldern in Mesopotamien und Assyrien in der Regel eine Kultfunktion haben, also Votivstelen sind, die einem bestimmten König oder Gott gelten. Als Grabmonumente werden sie zum ersten Mal in der mykenischen Kunst verwendet. Man wird die Stelen also formal aus dem Osten ableiten können, doch ihre Verwendung in der Grabkunst, die Übertragung also auf normale Sterbliche, ist wohl auf westliches Gedankengut zurückzuführen.

Chronologie:

In diesem Kapitel wird zunächst auf die Geschichte von Miletupolis eingegangen. Die Stadt wurde im 7. Jh. v. Chr. als Kolonie von Milet gegründet. In den Quellen greifbar wird sie allerdings erst im 5. Jh. v. Chr. durch die attischen Tributlisten; eine weitere enge Verbindung mit Athen ist die Benutzung eines gemeinsamen Festkalenders mit der Übernahme von attischen Monatsnamen. Im 4. Jh. prägt Miletupolis Münzen mit attischen Symbolen; eine Grabstele aus dem Kerameikos gehörte einem Kaufmann aus der mysischen Stadt.

Wie jede Stadt in Kleinasien erlebte Miletupolis im Hellenismus ein wechselvolles Schicksal: Nach den Seleukiden kam sie unter die Herrschaft der Attaliden; in der 2. Hälfte des 2. Jhs. für kurze Zeit unter die des Königs von Bithynien, um dann etwa in der Mitte des 1. Jhs. v. Chr. zum Gebiet von Kyzikos geschlagen zu werden.

Die frühe Kaiserzeit brachte einem Aufschwung mit sich, sie war Mitglied verschiedener Handelsverbände und prägte Münzen bis ins 3. Jh. n. Chr. Anlässlich des Besuches des Kaisers Hadrian wurden ein Tempel geweiht und spezielle Münzen geprägt. Diese Zeit der Blüte und des Reichtums dauerte bis zu den Goteneinfällen um 250 n. Chr.; danach begann der Niedergang, mit kurzer Unterbrechung in frühchristlicher Zeit durch die Einrichtung eines Bischofssitzes in der Stadt.

Die Produktion der Grabstelen begann im 3. Jh. v. Chr. Auf diesen frühen Stelen überwiegen die klassisch attischen Themen wie Dexiosis und Frau mit Dienerin. Die Reihe bricht um 230 v. Chr. ab, was möglicherweise mit den ganz Nordwest-Anatolien beeinflussenden Galatereinfällen in Zusammenhang zu bringen ist. Diese Lücke dauert bis etwa zur Mitte des 2. Jhs. v. Chr. an; für diesen Zeitraum sind keine Grabstelen aus Miletupolis zu belegen. Der Grund hierfür ist nicht leicht einzusehen, aber auch in Kyzikos, das wie Miletupolis zu Pergamon gehörte, scheint es in dieser Zeit keine Stelenproduktion gegeben zu haben, ähnlich wie in Pergamon selbst.

Etwa um die Mitte des 2. Jhs. v. Chr. setzt die Stelenproduktion von neuem ein, um sich mit kurzer Unterbrechung während der mithridatischen Kriege über mehrere Jahrhunderte fortzusetzen.

Ikonographie:

Unter den sitzenden Frauenfiguren überwiegt der Pudicitia-Typus, der am häufigsten in der sog. Braccio Nuovo-Variante begegnet. Die Herkunft dieses Typus, der im späten 1. Jh. besonders im Westen beliebt war, war bisher umstritten; das häufige Auftreten auf den Stelen von Kyzikos und Miletupolis bei fast völligem Fehlen in anderen Regionen läßt an eine Erfindung der Landschaft Mysien denken.

Zwei weitere Frauentypen, die von uns so bezeichneten Fausta- und Melissa-Typen, begegnen ebenfalls sehr häufig und sind daher vielleicht auch in dieser Gegend "erfunden" worden.

Auf den Weihreliefs sind besonders Kybele und der Apollon Kitharodos verbreitet; der Typus des Apollon scheint dabei auf die Kultstatue des Bryaxis für Daphne zurückzugehen.

Werkstätten:

Ausgehend von der Gruppe der Grabstelen mit der gesicherten Herkunftsangabe Miletupolis konnte auch eine relativ große Anzahl von Stelen, deren Provenienz ungesichert oder unserer Ansicht nach falsch angegeben war, den Werkstätten von Miletupolis zugeordnet werden. Insgesamt lassen sich auf Grund von Stil, Figurentypen, Beiwerk, Möbeltypen und dergleichen 9 verschiedene Werkstätten unterscheiden, die in dem untersuchten Zeitraum gearbeitet haben.

So arbeitet die als "A" benannte Werkstatt in der ersten Hälfte des 3. Jhs. v. Chr. unter Verwendung attischer Themen und Figurentypen; wegen des wohl aus Sparsamkeitsgründen gewählten spröden einheimischen Materials sind die Reliefs sehr flach gehalten.

Werkstatt "B" ist in der 2. Hälfte des 2. Jhs. v. Chr. tätig und konzentriert sich auf das Thema des Totenmahls. Ihre Kennzeichen sind die Formen und die Anordnung des Mobiliars und der Figuren sowie die außergewöhnlich großen Dienerinnen. Da sich eben diese Charakteristika auch bei Stelen aus der Gegend von Nikaia feststellen lassen, dürfte diese Werkstatt "B" von Nikaia aus beeinflusst worden sein. Dies wird auch durch die Fundorte der Stelen im Süden von Miletupolis nahegelegt.

Der Stil dieser Werkstatt wird- vielleicht von einer anderen- um die Mitte des 1. Jhs. v. Chr. weitergeführt.

Gleichzeitig mit Werkstatt "B" gibt es eine Werkstatt "C", die ebenfalls mit Vorliebe Totenmäher meißelt, allerdings mit anderen Details. Die Komposition der Figuren erinnert stark an die von Stelen aus Kyzikos. Das gleiche läßt sich bei Werkstatt "D" feststellen, die für die beim Totenmahl sitzende Frau den Typus der Pudicitia Braccio Nuovo bevorzugt.

Auch die Werkstätten der Kaiserzeit widmen sich dem Thema Totenmahl; einige von ihnen ahmen die Konzeption der hellenistischen Ateliers nach.

GİRİŞ

Bir mermer ya da taş bloğun dikdörtgen kesilip, tüm yüzlerinin perdahlanarak düzeltilmesi ile elde edilen, üzerlerinde bulunan betim ve yazıtlarla bir anlamda ölümsüzleşmeyi simgeleyen, bu nedenle de mezar kültürünün önemli öğelerinden birisi olan mezar stellerinin bilinen ilk örneklerine Miken Çağı'nın tholos mezarlarında rastlarız¹. Ancak bunların plastik sanatın bir kolu olması, İ.Ö. 7. yüzyılın sonlarına doğru Paros stelinde işlenen erkek betimiyle mümkün olur². Böylece çağdaşları heykel stili ile paralel bir gelişim göstererek heykeltıraşlık kronolojisinin ayrılmaz bir parçası olurlar. Mezar stelinde olduğu gibi, figürlü adak levhalarının ilk çıkışına da İ.Ö. 7. yüzyılın sonlarına tarihlenen örneklerle yine Paros ev sahipliği yapmıştır³. Bu ön örneklerde beti, oldukça kalın, yüksek mermer plaka üzerine çerçeve kullanılmadan yerleştirilmiştir. Ancak üzeri boya ile betimlenmiş düz plaka şeklinde stellerin bu öncülerden daha erken tarihe gitmeleri, geleneğin başladığı zamanın daha da yukarı çıkarılmasını gerektirmektedir. Bu öncü boyalı örneklerden ilkinin Miken Çağı'ndan bir mezarda⁴, diğerinin ise İ.Ö. 7. yüzyılın başlarından Sunion'da bir mezar stelinde olması⁵, mezarla ilişkili stellerin adak levhalarından uzun yıllar önce ortaya çıktığını göstermektedir.

İ.Ö. 7. yüzyıl örneklerinden sonra, Atina ve Attika'da Parthenon Dönemi'ne kadar kesintisiz izlenebilen mezar steli ve adak levhası geleneği, Parthenon'un yapım yılları sırasında (İ.Ö.448-432) kesintiye uğrar. Bu kesinti Parthenon'un inşası ile açıklanmaktadır. Ancak bunu tam anlamıyla kesinti kabul edemeyiz. Çünkü, Atina'nın dindarlığını ve şehrin insanlarını en büyük festivalde tanrıların huzurunda işleyerek, insanlarının yüceliğini resmeden tapınak frizleri, aynı zamanda kentın tanrıçası Athena'ya sunulan anıtsal bir adak levhasıdır da⁶. Bu sonuca göre de, stel üretiminde bir kesintinin olduğunu savlamak hatalı olacaktır.

¹ S. Marinatos, Kreta und das mykenische Hellas (1959), 50 Taf. 146-147; D.C.Kurtz-J.Boardman, Grek Burial Customs (1971), 179.

² N. Zafiropulos, Delt 16, 1960, Chron B 245 Taf. 212.

³ Neumann, Probleme, 12 Taf.6,a-b.

⁴ Neumann, Probleme, 13 Taf.11,a.

⁵ Neumann, Probleme, 13 Taf.11,b.

⁶ Simon, Götter, 87; Neumann, Probleme, 45.

Parthenon'un yapım döneminden sonra, mezar stellerinde üst bitiş olarak alınlığın kullanılması, her ne kadar ilk örneklerine Arkaik Dönemde rastlıyorsak da⁷, bir kural olur. Resim alanlarının kenarlarını sınırlayan silmeler, İ.Ö. 420 yılından başlayarak, alınlığı taşımak için kullanılırlar⁸. Böylece alınlık stelin üst bölümünü sınırlamak görünümünden kurtularak esere bir naiskos havası kazandırır. Mezar stellerindeki bu zenginliğe karşı, çağdaşı adak levhalarında henüz alınlık kullanılmaz; ancak resim alanı yükseltilem kenar silmeleri ile bunlarda da sınırlanmıştır⁹.

Adak levhaları üzerinde erken dönemlerde tek olan tapınan kişi sayısı, İ.Ö. 4. yüzyılın ortalarından başlayarak artar ve aile adağı şekline dönüşür. En sık görülen form tüm aile üyelerinin bir sıra şeklinde dizilmesidir. En önde duran şahıs kurban adayandır. İ.Ö. 4. yüzyıl ortalarından itibaren görülen diğer önemli bir özellik ise, tanrının artık cepheden verilmesidir¹⁰. Böylece profilden işlenen ölümlülere karşı, tanrının görünümü daha etkili bir hava kazanmıştır.

Bu çalışma antik Mysia Bölgesinde yer alan Miletopolis kenti ve civarından gelen veya müze kayıtlarında değişik yerlerden oldukları belirtilen, ancak bu kent kökenli olduğuna inandığımız mezar stellerinin ve adak levhalarının stilistik ve tipolojik açılarından incelenmesini kapsamaktadır. Konumuzu oluşturan eserlerin büyük çoğunluğu Bursa Arkeoloji Müzesi ve bir bölümü yurt dışındaki müzelerde korunurken, bazıları ise kayıptır. Bu çalışma ile yıllarca göz ardı edilmiş ve bir anlamda Kyzikos'un gölgesi altında kalmış, Miletopolis'e ait olası heykeltıraşlık ekolü ortaya konmaya çalışılacağı gibi, bu yönde yapılmış olan önceki çalışmalara da bir destek olacaktır. Ayrıca, bugüne dek bulunan eserlerin sayısal çokluğuna karşın, bunların kronolojileri henüz belirlenmemiştir. Yörede özellikle sistemli bilimsel arkeolojik çalışmaların yetersiz olması nedeniyle şimdiye kadar stratigrafi çalışmalarının yapılamaması ve tarihlenmesi daha kolay olan yontuların tarihlenmede sayıca kesin bir fikir vermeye elverişsiz olması bu konudaki en önemli diğer güçlüklerdir. Bu olumsuzluklar da, halihazırda bulunan kronoloji oluşturmaya yeterli olacak mezar stellerinin önemini bir kat daha artırmaktadır. Bu nedenle diğer bir amacımız, Hellenistik Dönemin kronolojisine de yardımcı olabilecek şekilde bir kronoloji oluşturmaya çalışmaktır. Ancak bu çalışma ile, kronoloji konusundaki tartışmaları sona erdirmek iddiasında da değiliz.

Miletopolis, bugünkü Mustafakemalpaşa (eski adı ile Kirmasti) İlçesinin 5 km. kuzeybatısında, yeni İzmir-Bursa karayolunun kenarında bulunmaktadır¹¹. Kent konum olarak antik çağ Kuzeybatı Anadolu'sunun önemli bir kavşak noktasındadır: Bir yandan önemli liman kenti Daskyleion a.M. veya Apollonia a.R., diğer yandan Kyzikos

⁷ Örneğin Basel'deki Doktor Steli; Neumann, Probleme, 31 Taf.17.a.

⁸ Neumann, Probleme, 48.

⁹ Neumann, Probleme, 49.

¹⁰ Neumann, Probleme, 54.

¹¹ Kentin adı ve yeri konusundaki görüşler ve bu konudaki geniş literatür için bkz., Schwertheim, Miletupolis, 89.

ve sonrasında Troia'ya uzanan antik yol üzerindedir. Bu yol ayrıca bir yandan önemli Bithynia merkezleri olan Nikaia ve Nikomedia'ya, buradan Anadolu'nun batı kıyılarında bulunan diğer önemli merkezlere uzanırken, diğer yandan Kyzikos-Bergama arasındaki antik karayolunun kavşak noktasındadır¹². Bunun yanı sıra kentin kenarında varlığı savlanan göl ve bunu besleyen nehirle¹³ bir iç liman kimliğindedir. Çünkü nehirle, Apollonia a.R. ve Daskyleion a.M. üzerinden denize yolculuk yapılabilmektedir¹⁴. Sonuç olarak Miletopolis, Kuzeybatı Anadolu'da konum olarak ticari, politik ve sanat yönlerinden dönemin belli başlı önemli kentleri arasındaki yollar üzerindeki kavşak noktasında olması itibarı ile önemli bir merkezdir. Varsılığın önemli bir belirtici olan stellerin sayıca Miletopolis'de fazla olması, aynı zamanda kentin ticari zenginliğinin de bir göstergesi olmaktadır.

Miletopolis'i ilgilendiren araştırma tarihi ise şöyledir: Mysia, gezginlerin 17. yüzyıldan başlayarak uğradıkları bir bölge olmasına rağmen¹⁵, 1836 tarihli Marquardt'ın monografisinde Kyzikos anlatılırken ilk kez kent adı olarak Miletopolis'e de değinilir¹⁶. Sonrasında yine gezginler yüzyılımızın başlarına kadar aralıklarla bölgeye uğramaya devam ederler¹⁷.

Th. Wiegand, Mysia Bölgesi'ne yapmış olduğu gezide Miletopolis'e de uğramış, kentin yerini ve sınırlarını belirlemeye çalışarak, kaçak kazılar sonucunda ortaya çıkan veya yüzeyde bulunan eserleri, özellikle yazıtları bilim alemine tanıtmıştır¹⁸.

Konumuzu doğrudan ilgilendirmese de, Bursa Arkeoloji Müzesinde bulunan mermer eserlerin bir anlamda kataloğunu hazırlayan çalışmasında Mendel, diğer mezar stelleri ve adak levhaları ile birlikte, Miletopolis kökenli olanları da, çalışması kap-

¹² Th. Wiegand, AM 29, 1904, 304; Schwertheim, Miletupolis, 101.

¹³ Nehir konusunda ilk kaynak; Petrus Gyllius, De topographia Constantinopoleos et de illius antiquitatibus, Lugdunum 1561, I 11, 132. Nehir konusunda diğer önemli bir belirteç, kente ait bir sikkedir: Bunun arka yüzünde uzanan, Στυκρός adında bir nehir tanrısı vardır (Schwertheim, Miletupolis, 84 Nr.56 Abb.55). Paralar üzerinde resimlenen nehir tanrılarının anlamı konusunda bkz., Fr. Imhoof-Blumer, Fluß- und Meergötter auf griech. und röm. Münzen, Personifikationen der Gewässer, Rev.Suisse Num.23 (1923), 173 vd. Strabon'a göre yörede üç göl vardır (XII 8, 10): Lacus Apolloniatis (Ulubat Gölü), Lacus Dascylitis (Daskyleion Gölü), Lacus Miletopolitis. Bu konudaki görüş ve literatür için ayrıca bkz., Schwertheim, Miletupolis, 92 vd.

¹⁴ Schwertheim, Miletupolis, 95.

¹⁵ J. de Thevenot, The Travels of Monsieur de Thevenot in to the Levant (1687); J. Dallaway, Constantinople Ancient and Modern, with Excursions to the Shores and Islands of the Archipelago and to the Troad, Bd.4 (1797) ve A.D. Sestini, Voyage dans la Grèce asiatique à la péninsule de Cyzique, à Brusse et à Nicée (1789).

¹⁶ J. Marquardt, Cyzicus und sein Gebiet (1836), 39 vd.

¹⁷ W.J. Hamilton, Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia with some Account on their Antiquities and Geology, Bd. 2 (1842); G. Perrot-E. Guillaume-J. Delbert, Exploration archéologique de la Galatie et Bithynie, Bd. 2 (1862); J.A.R. Munro, JHS 17, 1897, 268-293.

¹⁸ Th. Wiegand, age., 303 vd.

samına alarak, bu konuda yapılan çalışmaların ilk halkasını oluşturur¹⁹. Çalışmanın kabartmalar bölümünde, hali hazırda müzede korunan malzeme arasında konumuz kapsamında olan eserlere de değinilmiş, ancak henüz Miletopolis adından bahsedilmemiştir. Kayıtlı olan yalnızca eserlerin buluntu yerleridir.

Bu çalışmayı Hasluck'ın izler²⁰. Çalışmanın asıl amacı Kyzikos'dur. Miletopolis hakkında anlatılanlar Marquardt'ın ile aynı olup, bir yenilik getirmemiştir. Fakat doğrudan ilgilendirmese de, konumuz kapsamındaki malzemeye de değinmiş olması nedeniyle bu çalışmaya da burada değinmek istedik.

Yüzyılın başlarındaki bu yayınlardan sonra, kenti ve konumuzu doğrudan ilgilendirmeyen daha çok epigrafik amaçlı makale şeklindeki çalışmalar göz önüne alınmazsa, çok uzun bir süre konu bakirliğini korur.

Daha sonra 1977'de ilki 1979'da da ikincisi olmak üzere yayınlanan Pfuhl-Möbius'un Corpus'u²¹ Anadolu ve Adalar'dan toplanan iki binin üzerindeki mezar stelinin kapsar. Ancak bu çalışmada konumuzla ilgili steller ya doğrudan Miletopolis'e verilmiş, ya Miletopolis kökenlidir denmiş, ya başka bir merkeze verilmiş, ya da buluntu yeri konusunda herhangi bir bilgi eklenmemiştir. Zaten çalışmada stelleri bir araya toplamak amacı ön planda tutulmuş, yerel özellikler konusunda özellikle atölye gruplarını belirleyecek kapsamlı tartışmalara girilmemiştir. Bu nedendir ki, böylesine kapsamlı bir çalışma yeterli görülmeyip, daha sonra değişik araştırmacılar tarafından yerel kümelerin oluşturulmasına çalışılmıştır²².

Bu konuda doğrudan yöremizi ilgilendiren ilk ve çok önemli araştırma Schwertheim'in iki cilt halinde yayınlamış olduğu çalışmasıdır²³. İlk cildinde Kyzikos kökenli, ikincisinde ise Miletopolis kökenli steller tanıtılmıştır. İlk cilt olan Kyzikos bandında yer alan stellerin büyük çoğunluğunu kullanarak ikinci cilt olan Miletopolis bandını oluşturmaya çalışması negatif yönde kayda değerdir. Araştırmacının epigraf oluşu ve öncelikle bu konuyu irdelemesi, belki de geçerli bir ayırım yapma gereğini ortadan kaldırmış, bu da yapılan tasnifi şüpheli hale sokmuştur. Bu olumsuzluğa rağmen çalışmanın bizce en önemli yanı, Miletopolis kökenli stellerin ilk kez bir araştırmacı tarafından Kyzikos'dan ayrı bir küme altında toplanmaya çalışılmasıdır.

Bunu izleyen ve burada anılması gerekli mezar stelleri ile ilişkili diğer bir çalışma Cremer'inkidir²⁴. Bu araştırmacı da Mysia kökenli mezar stellerini ele aldığı çalışmasının ilk bölümünde Kyzikos'u, ikincisinde ise Miletopolis'i inceleyerek iki yöreyi birbirinden ayıran ikinci araştırmacı olmuştur. Ancak kümelerin oluşturulmasında ne yazık ki, çıkış noktası stil kritik değil de Schwertheim olmuş, steller katalog bilgisine

¹⁹ Mendel, Brousse, 245-435.

²⁰ F.W.Hasluck, Cyzicus (1910), passim.

²¹ Pfuhl-Möbius I-II, passim.

²² Örneğin Yaylalı, İzmir, passim; Atalay, Ephesos, passim; vb.

²³ Schwertheim, Kyzikos, passim ve Schwertheim, Miletupolis, passim.

²⁴ Cremer, Mysien, passim.

dek olduğu gibi bu ilk çalışmadan alınmıştır. Zaten bu çalışmada öncelikle yapılmak istenen, stellerin atölyelere göre birbirinden ayrılmaları değil de, üzerlerinde bulunan kabartmaların ikonografik olarak irdelenmesidir. Bu arada steller kendi aralarında gruplara ayrılarak atölye kümeleri oluşturulmaya çalışılmış, buradaki dayanak noktası ise yalnızca figür tipleri olmuştur. Bunlara ek olarak Miletopolis kümesinde ele aldığı çok az sayıdaki stelin üzerlerinde bulunan betiler yazıtları ışığında açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak, özellikle, çalışmış olduğu steller için bir kronoloji oluşturulmaması ve Miletopolis kökenli stellerin karakteristik özelliklerinin saptanmaması önemli eksiklikler olarak kayda değerdir. Bu nedenle de, G. Koch'un da alını çizdiği gibi²⁵, Cremer'in çalışması, bu konuyu tekrar çalışacaklar için bir ön araştırmadan öteye gidememiştir.

Bu konuda en son yapılan ve önemli bulduğumuz diğer çalışma ise Schmidt'inkidir²⁶. Hellenistik Dönem mezar stellerini öncelikle kronoloji yönünden araştırmayı amaçladığı çalışmasında, Miletopolis'e de Kyzikos'tan ayrı olarak değinmiştir. Fakat çalışmasının odak noktası yalnızca Mysia bölgesi olmadığı içindir ki, ayrıntıya fazla girememiş, böylece Miletopolis Kyzikos'un gölgesinde kalmayı sürdürmüştür.

Bu arada Ötüken'in bölgede yapmış olduğu araştırmalara da değinmek isteriz. Ağırlıkla Bizans Çağı eserlerini incelediği yüzey araştırması esnasında Miletopolis'e de uğramış, Bizans Çağı'na ait malzemenin olmaması nedeni ile olsa gerek, kentin üzerinde fazla durmamıştır²⁷.

Adak levhaları konusunda ise mezar stellerinde olduğu kadar kapsamlı bir çalışma henüz söz konusu değildir. Ancak yöredeki çalışmalarımız esnasında gördüğümüz kadarı ile, bölge adak levhası yönünden de mezar stelleri ile yarışacak kadar çok zengindir. Çalışmamızın kapsamını çok aşacağı için, biz bunlar arasında şimdilik yalnızca Miletopolis kökenli olduklarına inandıklarımızı değerlendirmeye alıyoruz.

Miletopolis kökenli adak levhaları ile ilişkili doğrudan yapılmış bir çalışma yok. Yalnızca Schwertheim Miletopolis mezar stelleri üzerine yapmış olduğu çalışmasında²⁸, ayrı bir başlık altında olmasa da genel olarak adak levhalarına da değinmiş, epigrafik olarak yorumlamaya çalışmıştır. Bu araştırma, mezar stellerinde olduğu gibi, adak levhalarında da Miletopolis kökenli olan eserlerin diğerlerinden ayrılmaya çalışıldığı ilk deneme olması bakımından ayrıca önemlidir.

Bunun dışında önemli bulduğumuz ve burada anılması gereken çalışmalardan ilki; Schwertheim'in Bithynia ve Mysia yöresinde Kybele'ye adanan anıtlar üzerine yapmış olduğu makale şeklindeki araştırmasıdır²⁹. Burada ayrı bir başlık altında olmasa da, Miletopolis kökenli olanlara da yer verilmiştir.

²⁵ G. Koch, Bjb 195, 1995, 763-765.

²⁶ Schmidt, Grabreliefs, passim.

²⁷ Ötüken, Bursa, özellikle bkz. 32.

²⁸ Schwertheim, Miletupolis, passim.

²⁹ Schwertheim 1978, 791 vd.

Kybele üzerine çalışmış olup da, Miletopolis kökenlileri de kapsam içine alan diğer önemli bir çalışma Naumann'inkidir³⁰. Bu çalışma yalnızca Kybele'nin ikonografisini kapsadığından, Miletopolis kökenliler üzerinde ayrıca durulmamış olması doğaldır.

Adak levhaları üzerine yapılan çalışmaların da gösterdiği gibi, yalnızca Miletopolis kökenliler üzerine yapılan araştırmalar yetersizdir. Bunların sayılarındaki çokluk Miletopolis'de adak levhası üretildiğine de işaret eder. Bu nedenle bunlarda da, şimdiye kadar yapılanlarda olduğu gibi yalnızca ikonografik özelliklerle yetinilmeyip, stil ve atölye olarak da en azından Miletopolis kökenliler adı altında bir küme içine toplanması ve heykeltıraşlık kronolojisinin saptanması gereklidir. Kataloğumuzda yer alan 188 adet mezar steli ve adak levhası Miletopolis'de Erken Hellenistik Dönem'den Roma Dönemi içlerine kadar stel üretiminin olduğunu göstermektedir. Bu süreklilik Miletopolis'in hiç bilinmeyen heykeltıraşlık stili üzerine de bilgi verecektir.

Bursa Arkeoloji Müzesi'nde bulunan steller arasında yapılan bu çalışmada dört ayrı önemli merkez saptandı: Kyzikos, Miletopolis, Nikaia ve zayıfta olsa Daskyleion³¹. Bu dört merkezden günümüze ulaşan çok sayıdaki stel arasında konu ve figür tiplerindeki birliktelik dikkat çekicidir. Bunlardaki en yaygın konu "ölü yemeği" sahnésidir. Daha çok Samos'da rağbet gören ölü yemeği sahnesi, Mysia ve Bithynia bölgelerinin en önemli merkezleri olan Kyzikos ve Nikaia'da benzer şekilde birinci sınıf çalışmalar olarak ele alınırken, çok az sayıdaki örnek dışında Miletopolis'de görünüşte etki, giysi kıvrımlarında zenginlik izlenmemektedir. Bunda, maddi olanaksızlıklar ve ucuz olması bakımından kullanılan yerli malzemenin kalitesiz ve yüksek kabarma işlemeye elverişsiz oluşu önemli rol oynamış olmalıdır.

Çalışmamızın ilk bölümü mezar stelleri ve adak levhalarının form olarak tiplerinin belirlenmesine ayrıldı. Burada yapılacak tasnif esas alınarak katalog bölümündeki dizin oluşturulacaktır.

Mysia Bölgesi araştırmaların sıklığı bakımından Batı Anadolu'da yer alan İonia, Karia gibi bölgeler kadar şanslı değildir. Ancak büyük çoğunluğu tesadüfi yollarla gün yüzüne çıkan çok sayıdaki mermer malzemenin gösterdiği, yörede heykel üreten atölyelerin var olduğudur. Bu da yörenin kronolojisinin bir an önce yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu tür bir çalışma bölgenin heykeltıraşlık kronolojisine ışık tutacağı gibi, şimdiye kadar kesin olarak oluşturulamayan Hellenistik Dönem kronolojisine de bir ölçüde yardım edebilecektir. Bunun için Miletopolis kökenli steller, kesintiler göz önüne alınmazsa, 600 yıla varan devamlılıkla bizlere önemli bir olanak sunmaktadır. Kronoloji bölümündeki çalışmalarımızda önce steller kendi aralarında bir sıraya sokulacak, daha sonra ise; tarihleri üzerinde birleşmiş benzer stel veya yontularla bunlar karşılaştırılarak, yaklaşık tarihleri bulunmaya çalışılacaktır.

³⁰ Naumann, Kybele, passim.

³¹ Nikaia ve Daskyleion grupları daha sonra tarafımızca ayrı olarak çalışılacaktır.

Miletopolis kökenli levhalar üzerinde her ne kadar konu olarak çok çeşitlilik yoksa da, işlenen figürler de zenginlik söz konusudur. Bunlar arasında çoğu tipin tanınıp, üzerlerinde araştırma yapılmış olmasına karşın, yöreye özgü veya daha fazla olarak yörede kullanılan ve bunlar üzerinde ikonografik bir araştırma henüz yapılmamış, yapılmışsa bile, eksik bulduğumuz noktalara sahip olan tipler bulunmaktadır. Figür tipleri bölümünde öncelikle tanınmayanlar olmak üzere, genelde kullanılan figürler tek tek ele alınarak tanıtılmaya çalışılacak ve olanaklar el verdiğince ikonografik özelliklerine değinilecektir.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, steller üzerindeki konularda, figürlerde olduğu gibi bir zenginlik söz konusu değildir. Tamamen bilinmektedirler ve üzerlerinde bugüne dek sayısız araştırma yapılmıştır. Özellikle en son yapılanlardan birisi olan ve yöreyi doğrudan ilgilendiren Cremer'in çalışması bu konuya cevap verebilecek kapasitededir³². Bu nedenle bu çalışmamızda steller üzerinde işlenen konulara ayrıca değinilmeyip, yeri geldikçe dip notlar şeklinde eklemeler yapılacaktır.

Son olarakta Miletopolis kökenli stellerin stilistik özelliklere göre tasnifine ve olası atölyelerin saptanmasına çalışılacaktır. Genel görünümde diğer komşu merkezlerle ait stellerle ayrılamayacak kadar benzer olan eserler, resim alanlarına yerleştirilen figürler, hizmetçiler ve yemek masaları gibi ayrıntılarda önemli farklılıklar içermektedirler. Bu özelliklerin dikkatli olarak ele alınması, Miletopolis kökenli stellere özgü karakteristik özelliklerin saptanması yanında, kentte çalışan atölyeler hakkında da önemli bilgiler verecektir. Bunun için ilk önce halihazırda arazide korunan ve müze elemanlarınca orijinal yerlerinden doğrudan nakledilen eserler işaretlenecek, daha sonra da Miletopolis kökenli oldukları konusunda üzerinde birleşilenler de bunlara eklenerek, yeni bir küme oluşturulmaya çalışılacaktır. Bunu izleyen aşamada ise, oluşturulan bu kümeye göre, yöre kökenli tüm eserler bir kez daha değerlendirmeye alınacak ve stilistik özellikler ön planda tutularak, bunlarla benzer olan diğerleri saptanacaktır.

Katalog bölümünde steller önce tiplerine göre sıralanacaktır. Ancak salt bu yöntem stellere en kısa yoldan ulaşmada sorun yaratmaktadır. Bu nedenle tiplerine göre sıralanan steller, daha sonraki aşamada Pfuhl-Möbius'un Corpus'larında yaptığı gibi üzerlerindeki konular ve figür sayı-tiplerine göre de kendi içinde tasnif edilecektir. Bu bölümde ayrıca stelin halihazırdaki durumu anlatılarak konu geçirilmeyecek, betimi kapsayan öğelerden gerekli olanlar tek tek detaya inilerek tanıtılmaya çalışılacak, buna üzerlerindeki yazıt ve önerdiğimiz tarihler gibi yapıyla doğrudan ilişkili bilgiler de eklenerek bölüm zenginleştirilecektir.

Son olarakta bilgilenmek isteyenlere en kısa yoldan yardım etmek ve sonuçların tümünü bir arada göstermek amacıyla ulaşacağımız vargıları bir arada gösterir tablolar oluşturulacaktır. Bütün bunlar Miletopolis kentinin etki sahasını ve buluntu yerlerini gösteren bir haritayla desteklenerek, çalışma sona erdirilecektir.

³² Cremer, Mysien. passim.

BİRİNCİ BÖLÜM STEL TİPLERİ

Çoğunlukla yol yapımında veya arazide tesadüfi olarak bulunan mezar stelleri ve adak levhalarının boyları görkemli olmayıp, genellikle bir metrenin altındadır. Ancak çok katlı stellerde stel yüksekliği iki metreye kadar yaklaşır. Resim alanları İ.Ö. 3. yüzyıl örneklerinde küçük ve kabartmalar çoğunlukla alçaktır. İ.Ö. 2. yüzyıla birlikte resim alanı büyür, her iki yanda pilasterlerle sınırlanır ve derinleşir. Yine erken örneklerde, resim alanlarındaki motifler büyük çoğunlukla Attik mezar kültürünün devamı şeklindedir. Zaten Attik motifler Anadolu'nun birçok yöresi için yabancı değildir³³. Bu nedenle Miletopolis kökenli erken örneklerdeki Attik etkisi de hayretle karşılanmamalıdır.

Miletopolis mezar stelleri ve adak levhaları tip olarak birbirlerine benzedikleri için, bu bölümde ayırmadan birlikte ele alacağız. Bunlar ilk bakışta biçimsel olarak, resim alanlarının farklı sayıda oluşları ile önemli bir farklılık gösterirler. Bu nedenle ilk aşamada bunları tek resim alanlı ve katlı steller olarak iki ana gruba ayırıp, daha sonra kendi aralarında gruplamak kanımızca yanlış olmayacaktır. İki ana gruba ayrılan bu steller, alınlıklı ve alınlıksız olmak üzere iki ayrı alt kümeye de ayrılırlar. Alınlıklı steller, alınlığın işlenişine göre kendi içinde de bölümlere ayrılır.

I. Tek Resim Alanlı Steller

Genel olarak tapınakların ön ya da yan yüzlerinden öykünülerek yapılmış olan mezar stelleri³⁴, çoğunlukla betimlendikleri cephelerin mimari elemanlarını yansıtarlar: Bunlar; akroterler, alınlık, fasciae ve baştaban, pilaster başlıkları, payeler ve ender olarak da kaideler ve podyumdur.

1. Alınlıklı Steller

Miletopolis kökenli eserlerde alınlıklar, özellikle İonya yöresinde görülen stellerden farklı olarak, İon düzenli bir tapınağın ön cephesini olduğu gibi yansıtmayıp, genelde daha basittirler ve şematize edilmişlerdir. Bunda belki taşra üretimi olmanın

³³ Attik motifler Samos ve Ephesos'dan başlayarak, Pergamon, Kyzikos, Khalkedon üzerinden kuzeyde Sinope ve Olbia'ya dek yayılmıştır; Pfuhl-Möbius I, 5.

³⁴ N.Fıratlı, Belleten 29, 1965, 271.

etkisi paydaştır. Stelin üst kısmını taçlandıran alınlıklar ya arşitrav denebilecek bir boş yüzeyin üzerindedirler, ya da doğrudan kenarlardaki pilasterlerin veya resim alanının kenar çerçevesinin üzerine otururlar. Bunda kesin bir kural yoktur. Yukarı doğru hafif incelerken devam eden, dikdörtgen formdaki stel, tepede ön ve yanlara doğru hacim kazanarak genişler. Alınlık bu masif kütlelerin ya dış konturlarının kesilmesi, ya bunun üzerine alınlığın çizgisel olarak akroterler ile birlikte şematize edilmesi, ya da yalnız bırakılarak, alınlığı anımsatır şekilde üçgen olarak hiçbir işlem yapılmadan bırakılması şeklinde oluşturulmuştur. Son küme dışında diğerlerinde, simgesel de olsa alınlık vazgeçilmez öğeleri olan yan ve tepe akroterleri ile birlikte işlenmiştir. Alınlık şekli verilen masif blok işlenmeden kaba bırakılacağı gibi, tympanon bölümü oyularak, buraya bazı motifler de yerleştirilmiş olabilir.

Masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı steller, bu grup içerisinde 19 örnekle ilk sırayı alırlar. İ.Ö. 3. yüzyıl örneklerinde³⁵, resim alanı stel bloğunun ortasına açılmış küçük bir pencere açıklığına benzer. Resim sahası yüzeyseldir, figürler alçak kabartma şeklinde işlenmişlerdir. Geniş bir arşitravdan sonra, alınlık şeklinin çizgisel olarak belirlendiği masif bloğa geçilir. Geçişte olması beklenen, fasciae gibi görünüşe canlılık kazandıran diğer mimari öğelere yer verilmemiştir. Alınlık, basık veya yüksek olabilir, bunun yanı sıra yine şematik de olsa kenar ve tepe akroterleri ile birlikte dir. İ.Ö. 2. yüzyıla birlikte, dönemin stiline uygun olarak, resim alanı kenarlara doğru genişler, derinlik kazanır, kabartmalar biraz daha plastik işlenirler. Ancak sıralanan bu gelişmeler alınlıkta izlenmemektedir. Fark erken örneklerde arşitrav denebilecek boşluğun hala geniş olmasına³⁶ karşın, zaman ilerledikçe bu aranın çoğunlukla daralmasıdır³⁷. TA 31 numaralı stelde geniş arşitrav yanında, özellikle Roma Dönem'inde görülen alınlığın yatay ve dikey çizgilerinin ve akroterlerin plastik işlenmesi, sonuçta tympanonun derinlik kazanması, farklı özellik olarak dikkat çekicidir. Ancak işlemin yine masif blok üzerinde yapılmış oluşu, stelin yerinin bu küme olduğunu göstermektedir. Roma Çağı'na gelindiğinde alınlıkla resim alanı arasındaki, arşitravın tamamen ortadan kalktığını, buna ilaveten alınlığın masif blok üzerine işlendiğini, ancak dikey ve yatay çizgilerin tamamen plastikleştirildiğini görüyoruz. Belki yer darlığı nedeniyle, tepe akroteri işlenmemiş, yan akroterler ise palmet şeklinde dalgah çizgilerle hareketlendirilmiştir³⁸. Tympanonun ortası ise artık boş değildir, kalkan ve rozet gibi motiflerle doldurulmaktadır³⁹.

Bu küme içindeki diğer bir grubu; **alınlık şeklinde masif bloklu steller** olarak adlandırılabilir, masif bloğun akroterli alınlığı yansıtmak şeklinde dış konturlarının kesilmesi ile elde edilenler oluşturur. Resim alanındaki gelişim yukarıda anlatıldığı gibidir. Fark, yalnızca alınlığın plastik yapı kazanmasındadır. Geç örneklerde, döne-

³⁵ Kat.Nr. TA 24, TA 26, TA 29.

³⁶ Kat.Nr. TA 1, TA 2, TA 4, TA 5, TA 6.

³⁷ Kat.Nr. TA 17, TA 25, LA 1, LA 2, LD 1, LK 1-2.

³⁸ Palmet Roma Çağı Doğu Grek mezar stelleri için alışılmış bir formdur; Pfuhl-Möbius I, 56.

³⁹ Kat.Nr. TA 22, TA 23, LK 3.

min modasına uygun olarak tympanonun ortasında, rozet, çelenk, çiçek veya stel sahibine ait eşyalar görülmektedir. Tepe akroteri ise, yan akroterler gibi devamlı işlenmemiştir. Hellenistik Dönem'e ait örnekler az sayıdadır⁴⁰. Ancak Roma Dönemi ile birlikte bu tipe tercih artar⁴¹. TA 33 numaralı stel de, alınlık bölümü büyük ölçüde eksik olmasına karşın, kenarlarda korunan parçaların KA 1 ve KA 10 numaralı stellerle olan benzerliğine göre, alınlık şeklinde dış konturları kesilmiş, tympanona sahip steldir ve dolayısı ile bu küme içinden olmalıdır.

Bu grupta son olarak değinmek istediğimiz, *düz alınlıklı masif blok steller* olarak adlandırılabilir, üçgen şeklindeki masif bloktan oluşan düz alınlıklı olan stellerdir. Üçgen şekil ve stelin üst kısmında oluşları dışında, bir alınlığın hiçbir özelliğini taşımazlar. Bazılarında bu üçgen dahi kenarları düzeltilmeden, kaba olarak bırakılmıştır. Bunlar da kendi aralarında resim alanlı⁴² ve naiskos steller olmak üzere diğer iki alt gruba ayrılabilirler. Naiskos stellerden bazılarında alınlık doğrudan resim alanının üzerine otururken⁴³, bazılarında arada dar bir baştaban bulunmaktadır⁴⁴. Steller genelde gözle izlenir şekilde, yukarı doğru incelmektedirler.

2. Baştabanlı Steller

Miletopolis kökenli steller arasında en büyük grubu oluşturan, tek resim alanlı, baştabanlı stellerde; resim alanını yanlarda basık dor başlıklı birer pilaster sınırlar, bunun üzerinde basık ya da yüksek, tek ya da çift fasciaeli bir baştaban bulunur, tabanda ise yüksek podyum uzanmaktadır. Stellerin yukarı doğru hafif daralması bu kümede de devam etmektedir. Bu grubu daha anlaşılır hale getirmek için *Naikos Steller ve Resim Alanlı Steller* olarak iki alt gruba daha ayırmayı uygun bulduk. Stellerin genelde İ.Ö. 2.-1. yüzyıl içinden olması, daha erken veya geçine ait örneğin bulunmaması, altının çizilmesi gerekli diğer bir özellik olarak dikkate değerdir.

Çerçevesiz, her iki yanda başlıklı pilasterli, arşitravlı steller arasında en yaygın olanı Naikos tipinde olanlardır ve bu gruba ait Miletopolis kökenli 30 adet stel günümüze ulaşmıştır⁴⁵. Resim alanı; ölü yemeği konu edilenlerde, figür sayısındaki artış da dikkate alınarak, daha çok enine genişlemekteyken, diğer konulu olanlarda genelde boyuna yerleştirilmiştir⁴⁶. TB 1 numaralı kahraman yemeğinin işlendiği levhada

⁴⁰ Kat.Nr. TA 7, TA 27, TA 30.

⁴¹ Kat.Nr. TA 20, TA 21, TA 34, TA 35.

⁴² Kat.Nr. TA 10, TA 12, TA 13, TA 16, LA 3, LA 4, LA 5, LA 9.

⁴³ Kat.Nr. TA 15, TA 19.

⁴⁴ Kat.Nr. TA 14, TA 18, TA 28.

⁴⁵ Kat.Nr. TB 3, TB 4, TB 5, TB 6, TB 8, TB 9, TB 11, TB 12, TB 13, TB 14, TB 15, TB 17, TB 18, TB 19, TB 20, TB 21, TB 23, TB 25, TB 27, TB 28, TB 29, TB 31, TB 32, TB 33, TB 34, TB 35, TB 41, TB 42, TB 43, TB 44.

⁴⁶ Ancak istisna olarak TB 19 numaralı stel ölü yemeğine rağmen dikine yerleştirilen resim alanına, TB 41 ve TB 42 numaralı steller ise değişik konuda olmalarına rağmen enine yerleştirilen resim alanına sahiptirler.

alışılmışın dışında, tapınağın yan yüzü kopya edilmiştir ve farklı olarak fasciaenin üzerinde, tapınağa ait çatı kiremitlerine de yer verilmiştir. TB 2 ve TB 7 numaralı steller, baştaban üzerinde işlenen ikili fasciae ile diğerlerinden biraz daha farklıdır.

Bu kümenin diğer bir alt grubunda ise, her iki yanı sınırlayan pilaster üzerinde başlık işlenmemiştir. Bunun dışında ilkinden farklı bir özellik göze çarpmaz. Stel yüzeyi sadeleşip, mimari elemanlardan tamamen arındırılmıştır ve resim alanı stel yüzeyinde bir pencere açıklığı gibi durmaktadır. Bu halleri ile stellerin tasarında, artık tapınakların ön yüzlerinden öykünülmüş olduğunu gösterir hiçbir iz bulunmamaktadır. Daha geç örneklerde, cephenin biraz hareket kazanması için olsa gerek, resim alanını çevreleyen silme kıvrık dal motifi ile bezenmiştir⁴⁷. Resim alanı yine kompozisyon gereği, stel yüzeyine enine yerleştirilmiştir.

Bunlara ek olarak, basit ve işçilik gerektirmemesi, bu nedenle de hesaplı ve seri üretim için elverişli bir model olması nedenleri ile olsa gerek, bir grup Kybele için yapılmış adak levhasında da aynı şema görülmektedir⁴⁸. Özellikle Roma Çağı'nda bu tür basit stel tiplerinin artması, şüphesiz halkın maddi durumunun pek de iyi olmadığını göstermektedir.

II. Katlı steller (Birden Fazla Resim Alanlı Olanlar)

Mimari frizleri anımsatır şekilde, ancak yan yana değil de, alt alta yerleştirilen, sayıları iki ile dört⁴⁹ arasında değişebilen resim alanlı ve sahibinin çeşitli meziyetlerini, aynı anda bir levha üzerinde göstermeyi amaçlayan steller olarak açıklayabileceğimiz katlı stellerde, resim alanları boyut olarak farklılık gösterir: Bir grup stelde, alt alta dizilen resim alanları ölçü olarak aynı iken, diğer bir grupta boyut ilkinde göre küçültülmekte, hatta stel alanının bir köşesine kare şeklinde küçük bir pul gibi yerleştirilmektedir. Ayrıca betim, resim alanı olarak çerçevesizmeden, alçak bir kabartma şeklinde stelin podyumuna işlenebilmektedir de. Boyut olarak asıl resim alanından oldukça küçük olan bu gruptakiler, Cremer tarafından katlı steller değil de, "nebenbild" adı altında ("yan resim" olarak Türkçeleştirilebilir) yeni bir alt grup olarak ele alınmışlardır⁵⁰. Ancak bu ikinci ayırım bizce yersizdir. Çünkü, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, bu tür ikinci resim alanları ile, stel sahibinin toplum içerisindeki önemli meziyetleri aynı levha üzerinde gösterilmeye çalışılmıştır. Yani boyut ne olursa olsun amaç aynıdır. Bu nedenle, biz birden fazla resim alanlı stelleri kendi aralarında daha fazla kümeye ayırarak konuyu dağıtmak istemiyoruz.

İlk olarak, H. Möbius'un 1971 yılındaki bir çalışmasında⁵¹, üst üste yerleştirilen resim alanlarının bulunduğu steller Stockwerkstelen (Katlı Steller) olarak tanımlan-

⁴⁷ Kat.Nr. TB 36, TB 37, TB 38.

⁴⁸ Kat.Nr. LK 5, LK 6, LK 7, LK 8, LK 9, LK 10.

⁴⁹ Kat.Nr. KA 22, KX 5.

⁵⁰ Cremer, Mysien, 32 vd.

⁵¹ H.Möbius, AA 1971, 454.

miş, bu ifade daha sonraki araştırmacılar arasında da kabul görerek, arkeoloji diline yeni bir kavram olarak geçmiştir. Bu steller Hellenistik Dönem'de, özellikle Mysia ve Bithynia bölgelerini içine alan Kuzeybatı Anadolu'da yoğun olarak görülürler ve bu nedenle çıkış yeri olarak bu bölge gösterilir⁵². Etkileri ise yayılarak Roma Çağ'ı içlerine kadar devam eder.

Greko-Pers steller olarak adlandırılan⁵³ ve katlı olan stellerin Anadolu'da bilinen ilk örnekleri İ.Ö. erken 5. yüzyıldan başlayarak var. Bunlar İ.Ö. 4. yüzyılın sonuna dek varlıklarını devam ettirirler⁵⁴. Diğer bir anlatımla, üretim Akhemenidler'le başlayıp, B. İskender'le sona ermiştir⁵⁵. İ.Ö. 5.-4. yüzyıllar arasında Kuzeybatı Anadolu'da bulunan satraplık merkezi, bugünkü Manyas Gölü'nün (Lacus Dascylitis) kenarında bulunan Daskyleion'dur. Satraplık sınırları zamanla Kyzikos'a dek genişlemiştir⁵⁶. Geniş bir alanda ve uzun bir dönemde varlığını sürdüren bu greko-pers stellerin, daha sonra Hellenistik Dönem'de, aynı yöredeki katlı stellere öncülük etmiş olması büyük bir olasılıktır⁵⁷. Yöredeki katlı steller için öne sürülen Miken etkisi ise⁵⁸, mezarla ilişkili olarak benzer şemanın Batı sanatında görüldüğü ilk örneği içermesi bakımından göz ardı edilmemelidir.

Katlı steller doğu-batı arasındaki ilişki sonucu, tesadüfi olarak ortaya çıkmış bir form olmayıp, bu geleneğin öncüleri doğuda Erken Dinasti Çağ'ı olan, İ.Ö. 3000'lere kadar geri gider⁵⁹. Bu doğulu ilk örnekler çoğunlukla tapınma ile ilişkili adak levhaları

⁵² H.Möbius, age., 454; Pfuhl-Möbius I, 41; B.Schmaltz Griechische Grabreliefs (1983), 225 vd.; Schmidt, Grabreliefs, 24 Dipnot. 147; Papaefthimiou, Sparta, 22 Dipnot. 24.

⁵³ Pfuhl-Möbius I, Nr.2-6, 73-75; R. Altheim-Stiehl - D.Metzler - E. Schwertheim, EpigrAnat I, 1983, 1 vd. Taf.1; W.Radt, IstMitt 33, 1983, 53 vd. Taf.6-9; M.Cremer, EpigrAnat 3, 1984, 87 vd. Taf.6.

⁵⁴ Pfuhl-Möbius I, Nr.3-5, daha geç örnekler olarak, Nr.73-75. Pfuhl-Möbius II, Nr.1271 İ.Ö. 4. veya 3. yüzyıla ait bir örnektir: A. Hermary, RA 1984, 289 vd. Abb.11; krş., R. Fleischer, AA 1984, 92 vd.

⁵⁵ Cremer, Mysien, 17 Dipnot. 35.

⁵⁶ Strabon, XII, 8, 11.

⁵⁷ Schmidt de aynı olasılığa değinmektedir; Grabreliefs, 24 Dipnot. 147.

⁵⁸ J. Borchardt, IstMitt 18, 1968, 175.

⁵⁹ Cremer tarafından irdelenen gelişimi burada bir kez daha yinelemeyi uygun görüyoruz (Cremer, Mysien, 18): Mezopotamya bölgesinde bulunan ve Bağdat Müzesi'nde korunan Der-Badra'dan bir stel bu geleneğin en erken temsilcisidir (F.Safar, Sumer 27, 1971, 15 vd. Taf.1). Daha sonra Erken Akad Çağ'ı Geier steli (Irak Girsu'dan, şimdi Paris Louvre Müzesi'nde; W. Orthmann, PropKg 14, 1975, Nr.90) veya Sargon ve Rimuş'un eski Akad steli (şimdi Paris Louvre Müzesi'nde; W. Orthmann, PropKg 14, 1975, Nr.98). Gudea (İstanbul Önyasya Müzesi'nde, W. Orthmann, PropKg 14, 1975, Nr.113) ve Urnammu'dan (Philadelphia Pa. Üniversitesi Müzesi'nde, W. Orthmann, PropKg 14, 1975, Abb.37 a-b) yeni Sümer çağ'ı stelleri, Mardin'den Eski Babil Çağ'ından zafer steli (W. Orthmann, PropKg 14, 1975, Nr.182 a-b) ve erken Kasit Çağ'ından, Melişipak zamanından beş resim alanlı Kudurru stelinde (W. Orthmann, PropKg 14, 1975, Nr.306 Abb.93) olduğu gibidir. Untaş-napirişa'nın Orta Elam çağ'ı steli (şimdi Paris Louvre Müzesi'nde, W. Orthmann, PropKg 14, 1975, Nr.290) ve Karatepe'de güney kale kapısındaki Geç Hitit Çağ'ına ait orthostatlarda (K.Bittel, Die Hethiter. Die Kunst Anatoliens vom Ende des 3. bis zum Anfang des 1. Jth. v. Chr. (1976), 271 vd.) geleneğin devamı izlenmektedir. Son olarak Nimrud (J.Meuszynski, Die Rekonstruktion der Reliefdarstellungen und ihre Anordnung im Nordpalast von Kalhu (Nimrud) (1981), passim), Khorsabat (A. Moortgat, Die Kunst des alten Mesopotamien. Die klassische Kunst

olsa da⁶⁰, mezar steli olarak kullanılanlar da azımsanmayacak sayıdadır⁶¹. Bunların Batı sanatında mezar kültürü ile ilişkili olarak ilk kullanımı ise İ.Ö.2. binin sonlarında Miken tholos mezarlarında görülmeye başlanır⁶². Daha sonra uzun bir süre yok⁶³. Seyrek olarak da olsa İ.Ö. 6. yüzyıldan başlayarak tekrar ortaya çıkar ve sonrasında yaygınlaşarak devam eder. Şahsın şeref ve erdemliliğini yansıtan motiflerin, bir film şeridi gibi, peş peşe friz şeklinde işlenmesi geleneği doğulu bir uygulamadır ve bu, Batıda çok katlı stellerde kendini göstermektedir⁶⁴. Bunun gibi Daskyleion ve sonrasında Bithynia-Mysia yöresi stelleri üzerinde yoğun olarak işlenen konular olan ölü yemeği, av sahnesinin değişik şekilleri, atla gezinti ve araba yolculuğu motifleri de Doğu kökenlidir⁶⁵. Bu nedenleri de hesaba katarak, bir stel yüzeyinin birden çok resim alanına bölünüp, buralara çeşitli konuların işlenmesi geleneğinin doğudan alındığını savlamak çok da dayanaksız olmayacaktır. Sonuç olarak, katlı steller Doğu'dan alınmış bir formdur ve bunlarla Batı'nın ilk tanışması, savlandığı gibi, İ.Ö.5. yüzyılda Pers sanatının etkisi ile değil de, Miken örneğinin gösterdiği kadarı ile daha eskiye gitmelidir. Ancak yaygınlık kazanmasında Persler'in katkısı da inkar edilmemelidir.

Katlı steller de kendi içinde alınlıklı veya baştabanlı steller olarak iki ara gruba ayrılabilir.

1. Alınlıklı Steller

Alınlıklı steller içinde alınlıklı, tympanonu bezemeli olanlar en yaygın ilk alt grubu oluştururlar. Bunlarda da resim alanından alınlığa geçişte arşitrav denebilecek bir boş alan mevcuttur. Bu şekilde üç stele sahibiz⁶⁶. Bunların ikisinin tympanonda yılanla mücadele eden kartal betimlenmiştir, birinde ise kalkan vardır; bunda arşitrav da boş bırakılmayıp, ortasında yine kalkanların bulunduğu girdanlarla bezenmiştir.

Vorderasiens (1967), 148 vd.) ve Ninive (W.Nagel, BBV 11, 1967) saraylarını çevreleyen Yeni Asur Çağ'ı orthostatları, Akhemenit sanatı örneklerine ulaşmada son durağı oluşturmaktadırlar. Persepolis apadanasının duvarlarını bezeyen dekoratif süslemeler (E.F. Schmidt, Persepolis I (1953), passim) Daskyleion sanatının etkiyi nereden aldığı en iyi şekilde gözler önüne sermektedir.

⁶⁰ E. Mitropoulou, Kneeling Worshippers in Greek and Oriental Literature and Art (1975), 84 Fig.34.

⁶¹ Mısır sanatında İ.Ö. 2. binden başlayarak benzer çok katlı steller görülmektedir. Bilgi için bkz. O. Koefoed-Petersen, Les Stèles Égyptiennes. La Glyptothèque Ny Carlsberg I (1948), 13 vd.; J.D. Hawkins, in: B. Alster, Death in Mesopotamia. XXVIIe RAI. Mesopotamia 8, 1980, 213 vd.; M.M. Grewenig-W. Seipel, Götter Menschen Pharaonen. 3500 Jahre ägyptische Kultur. Meisterwerke aus der Ägyptisch-Orientalischen Sammlung des Kunsthistorischen Museums Wien (1993), Nr.92, 95; I. Mathieson-vd., JEA 81, 1995, 23 vd.

⁶² S.Marinatos, Kreta und das mykenische Hellas (1959), 50 Taf. 146-147; J.Borchardt, IstMitt 18, 1968, 175.

⁶³ Bu geleneğin Karanlık Çağ'dan Geometrik Çağ'ın sonuna kadar her nedense görülmemesi ayrıca kayda değerdir, W. Andronikos, Totenkult, Arch.Hom.III (1968), 114 vd.

⁶⁴ Cremer, Mysien, 13.

⁶⁵ Cremer, Mysien, 18.

⁶⁶ Kat.Nr. KA 4, KA 5, KA 19.

Yine KA 19 numaralı stelde, ilk resim alanını heriki yanda sınırlayan pilasterlerin üzerine, şematik olarak işlenen kaideli, yivli ve Aiol başlıklı sütunlar da, tekil örnek olması nedeni ile kayda değerdir.

İlk resim alanını kaideli, yivli sütunlar⁶⁷ veya basık dorik başlıklı pilasterler⁶⁸ sınırlayabildiği gibi, yaygın form olarak yalnızca çerçevelenmiş de olabilir. Alınlıkla ilk resim alanının arasını bir silme ayıracağı gibi, burada fasciaeli veya fasciaesiz dar bir baştaban da⁶⁹ bulunabilir. Bu kümede ilk alt grubu *Tympanonu Bezekli Olanlar* oluşturabilir. Tympanonda rozet⁷⁰ veya palmet⁷¹ ve bunun heriki yanını dolduran rankeleler, sarmaşık⁷², rozet ve bir yanında Herme, diğerinde lekythos⁷³ ve en yaygın motif olarak da bağlı⁷⁴ veya bağısız⁷⁵ çelenk bulunmaktadır. Bir örnekte ise çok farklı bir konu olarak av sahnesi işlenmiştir⁷⁶. Bunlarda dikkati çeken özellik; Hellenistik Dönem'de alınlığın boş bırakılması veya tapınak alınlığı gibi figürlü konular seçilirken, Roma Çağı ile birlikte burasının da bezeme alanına katılması ve bu amaçla yan çerçeveler gibi, alınlığın da bitkisel bezeklerle süslenmesidir. Alınlık bir örnek dışında⁷⁷ akroterlidir. Akroterler genelde sade, işlemez olarak bırakılırken iki örnekte palmet şeklinde yivlenmiş⁷⁸, bir örnekte ise tepe akroterinde ikinci bir lekythosa yer verilmiştir⁷⁹. Mezar stellerinin ilk resim alanında işlenen konu genelde ölü yemeğidir. Buna ilaveten yine ağırlıklı konu olarak mezar sahiplerinin büstleri de işlenmiş olabilir⁸⁰. İki örnekte de ilk resim alanında oturan şahıslar konu edilmiştir⁸¹. Bu gruba giren bir adet de adak levhası vardır⁸². KA 25 ve KA 29 numaralı stellerin yalnızca ilk resim alanları korunmuş, daha aşağısı kayıptır. Resim alanının altında yer alan yazıtlı dar silmeden sonra başlayan ikinci resim alanlı benzer örneklere göre⁸³, bunları da bu küme al-

⁶⁷ Kat.Nr. KA 33.

⁶⁸ Kat.Nr. KA 15, KA 18, KA 25.

⁶⁹ Kat.Nr. KA 15, KA 18, KA 25, KA 33.

⁷⁰ Kat.Nr. KA 32.

⁷¹ Kat.Nr. KA 18, KA 19.

⁷² Kat.Nr. KA 25.

⁷³ Kat.Nr. KA 33.

⁷⁴ Kat.Nr. KA 20, KA 26, KA 29.

⁷⁵ Kat.Nr. KA 16, KA 21, KA 27, KA 28, LZ 2.

⁷⁶ Kat.Nr. KA 15.

⁷⁷ Kat.Nr. KA 18.

⁷⁸ Kat.Nr. KA 26.

⁷⁹ Kat.Nr. KA 33.

⁸⁰ Kat.Nr. KA 25, KA 26, KA 27, KA 28, KA 29. Bu tip steller Cremer tarafından "Büst Steller" adı altında diğer bir kümeye ayrılmıştır, Cremer, Mysien, 93 vd. Bizce bu tür bir ayırım da, Nebenbild'lerde olduğu gibi, yersizdir. Çünkü, görünüş itibari ile bunları katlı stellerden ayıracak çok önemli bir fark yoktur; bu resim alanında mezar sahiplerinin büstlerinin işlenebileceği gibi, aynı şekilde örneğin ölü yemeği sahnesi de işlenebilmektedir. Bu nedenle Nebenbild'lerde olduğu gibi, bunları da Kath Steller kümesinde ele almak isteriz.

⁸¹ Kat.Nr. KA 32, KA 33.

⁸² Kat.Nr. LZ 2.

⁸³ Örnek olarak, Kat.Nr. KA 27, KA 28.

ında incelemeyi uygun bulduk. Katlı stellerde genelde resim alanları levhanın oyulup, etrafının çerçevelenmesi ile elde edilirken, bir örnekte bunun yerine stel bloğu oyulmadan, alçak kabartma şeklinde işlendiği görülmektedir (KA 15). Bizce betimin çerçeveli resim alanına yüksek kabartma olarak işlenmesinden çok, ana resim alanının altında diğer bir konu olarak bulunması önemlidir. Bu nedenle KA 15 numaralı stelin de bu grup altında ele alınması bir sakınca oluşturmamalıdır.

Bu kümenin diğer bir alt grubunu *masif blok üzerine işlenen şematik alınlıkla* üç stel oluşturur⁸⁴; Tek Resim Alanlı stellerde de görülen benzerlerine göre tek fark, ikinci bir resim alanlarına sahip oluşlarıdır. Bunlarda da resim alanından sonra, geniş bir baştabanla dış hatları üçgen kesilmiş ve stel bloğuna göre ön ve yanlara doğru taşırılmış masif kütleyle geçilir; alınlık bunun üzerinde akroterleri de düşünülerek çizgisel olarak sembolize edilir. Örnekler arasında görülen alınlığın alçak ya da yüksek olmasını ise; atölye, ya da zaman farkı olarak açıklamak isteriz.

Katlı stellerde de, masif bloğun dış konturlarının kesilmesi ile alınlık şekli verilmiş olanları, *alınlık şeklinde masif bloklu steller* kavramı ile ayrı bir küme altında toplamak istedik⁸⁵. Bunlarda da köşe ve tepe bölümleri ayrıca vurgulanarak, akroterler verilmiş istenmiş, ancak tympanona yer verilmemiştir. Önceki grupla fark, masif blok üzerindeki çizgiselliğin yerini şekilselliğe bırakmış oluşudur. Alınlıktan doğrudan resim alanına geçilmez; arada dar ya da geniş bir boşluk bırakılmıştır. Geçişteki ilk resim alanında genelde ölü yemeği işlenmiş olmasına rağmen⁸⁶, bunun kesin bir kural olduğu söylenemez. Çünkü iki örnekte stel sahibinin büstü⁸⁷, bir örnekte ise oturan üzerinde oturan genç⁸⁸ bulunmaktadır. Ancak bunların altında da ölü yemeğinin işlenmesi, bu konuya rağbetin çok olduğunu göstermektedir. KA 13 numaralı stel masif görünümlü alınlık ve resim alanına geçişte yer alan baştaban nedeniyle bu gruptaki diğerlerine benzemez. Ancak yan ve tepe bölümlerinde korunan akroter parçaları nedeniyle, bunu da burada incelemek isteriz. Tek olması nedeniyle, şimdilik bunu, alınlığa geçişte baştabanlı olanlar şeklinde diğer bir alt kümeyle yerleştirmek istemiyoruz.

Bir de üçgen kesilen ve hiçbir ayrıntıya yer verilmemiş olan *masif blok şeklinde alınlıklı steller* vardır. Bu tipte iki örneğe sahibiz; birisi baştabanlı⁸⁹, diğeri baştabansız⁹⁰. Sayıları az olmasına karşın, daha sonra bulunabilecek diğerlerine öncülük edebilecekleri için, bunları ayrı bir küme altında ve yine ayrı ayrı başlıklar şeklinde ele

⁸⁴ Kat.Nr. KA 2, KA 3, KA 14.

⁸⁵ Kat.Nr. KA 6, KA 7, KA 8, KA 9, KA 11, KA 13, KA 22, KA 23.

⁸⁶ Kat.Nr. KA 6, KA 7, KA 8, KA 9.

⁸⁷ Kat.Nr. KA 22, KA 23.

⁸⁸ Kat.Nr. KA 11.

⁸⁹ Kat.Nr. KA 24.

⁹⁰ Kat.Nr. KA 12. Bu stel görünüşte tek resim alanlı. Ancak, alt silme üzerindeki yazıt ve sağ alt köşede diğer resim alanına işaret eden çıkıntı, bunun da katlı stel olduğunu gösteriyor. LK 4 numaralı adak levhasında alınlığın altında kemerli bir üst yapı bulunmaktadır. Kemerli steller Kykladlar'da, özellikle de Delos Adası'nda başlayıp, buradan Anadolu ve Kıta Yunanistan'a yayılmıştır. Papaefthimiou, Sparta, 22.

alınmasının doğru olacağını düşündük. Bunlarda üçgen form dışında alınlığa işaret eden başka bir detay yoktur; tamamen simgesel ve sade düşünülmüşlerdir.

Katlı stellerden bir grubu da üstte bir kemerle sona erer. Bu haliyle betim sanki bir niş içinde durmaktadır. Bu farklı form nedeni ile bu grubu **kemerli steller** olarak ayrı bir küme altında toplamayı uygun buluyoruz. Kemerin üzerindeki mimari elemanlar ve süslemede bir birlik yok. KA 30 ve KA 31 numaralı olanlar katlı steller arasında bu gruba giren örneklerimizdir. Ancak bunun üstte ve altta nasıl sona erdiği, bu kısımların fazla tahrip olması ve benzer örneğe sahip olmamız nedenleriyle kesin belli değil. Ancak tabanın kırık olmasına rağmen yazıtın yerleştiriliş şekli bunun da katlı stel olabileceğini göstermektedir. İkinci örneğimiz olan LK 4 numaralı eser ise bir adak levhasıdır. Yine kemerli bir resim alanına sahip. Kemerin üst sınırını belirleyen kaval silmeden sonraki alanda bir kalkan veya çelenk bulunmaktadır⁹¹. Betimin bulunduğu alanı altta sınırlayan kaval silme LK 3 ve LZ 2 numaralı adak levhalarında olduğu gibi alınlığı belirleyen yatay çizgi olabilir. Bu ise burasının bir tympanon olduğuna ve dolayısı ile levhanın bir alınlıkla açıldığına işaret etmektedir. Bu konuda son olarak söyleyeceklerimiz: Bu tip stellerde resim alanları kör bir nişi anıtır. Bunların ilk ortaya çıkışı Geç Hellenistik Dönem'e rastlamakta olup, bu çağa ait bol örnekler, özellikle, Delos kökenli mezar stellerinde görülmektedir⁹². Roma ve Bizans Dönemleri ise sayının ve dolayısı ile rağbetin arttığı zamanlardır⁹³. Bu tipteki stellerin lahitleri etkileyerek, Sidamara Tipi olarak adlandırılan lahitlere kökenlik ettiği de ileri sürülmektedir⁹⁴. Cremer'e göre bu tür steller genelde kadınlara adanmıştır⁹⁵.

2. Baştabanlı Steller

Katlı stellerin diğer bir kümesini ise baştabanlı steller oluşturur. Bunları da **Naikos steller**⁹⁶ ve **Resim Alanlı**⁹⁷ steller olmak üzere iki alt gruba ayırabiliriz. Bunlar Tek Resim Alanlı stellerdeki çerçeveli stellerden çok da farklı değildir. Kayda değer en önemli ayrılık resim alanındaki artıştır. KB 8 numaralı stel baştaban ve kenarlarda bulunan altı adet dübel deliği ile ayrıca dikkate değerdir. Pilaster başlıklarının yarısının kesilmiş oluşu nedeniyle, kenarlardaki dübel delikleri bulunduğu alana sabitleşti-

⁹¹ Adak levhası olması bakımından çelenk olmalıdır. Çünkü Miletopolis kökenli adak levhalarında tympanonda görülen bezek genelde çelenktir (LK 11, LZ 2). Ancak Kybele ile ilişkili bir adak levhasında (LK 3) tympanondaki bezek rozettir. LK 4 numaralı örnekte dairenin çok geniş olması ve üzerinde rozetle ilişkili yaprakların bulunmaması, burada rozetin betimlenmediğini göstermektedir.

⁹² Couilloud, Délos, tüm levhalar. Kemerli steller Kykladlar'da, özellikle Delos'da başlayıp, buradan Anadolu ve Kıta Yunanistan'a yayılmıştır, Papaefthimiou, Sparta, 22.

⁹³ Örnek olarak, Pfuhl-Möbius I, Nr.191 Taf.40; Nr.420 Taf.69; Nr.507 Taf.80; Nr.883-884 Taf.130; Nr.885, 888 Taf.131; Nr.956 Taf.143; Nr.1022 Taf.153.

⁹⁴ Atalay, Ephesos, 12 Dipnot. 50.

⁹⁵ Cremer, Mysien, 99.

⁹⁶ Kat.Nr. KB 1, KB 2, KB 3, KB 4, KB 5, KB 6, KB 7, KB 8, KB 9, KB 10, KB 12, KB 13, KB 15, KB 16, KB 17, KB 18.

⁹⁷ Kat.Nr. KB 14.

rilmesi için diğer bir yardımcı elemana işaret ederken, baştabandakiler süs amaçlı olarak girland veya çelengin asılması için kullanılmış olmalıdır. İlk resim alanlarındaki yaygın konu ölü yemeğidir. Bunun yanı sıra, stel sahiplerinin büstleri de azımsanmayacak sayıda⁹⁸. İkinci resim alanı ilki ile aynı büyüklükte olabileceği gibi, küçük de olabilir. KB 5 numaralı stelde, ikinci resim alanının bir köşeye çekilerek, iyice küçülüp, mektup üzerindeki bir pulu anımsatır hale gelmesi, boyutta bağlayıcı bir kuralın olmadığına da göstergesidir. KB 4 numaralı stel ise, her ne kadar çerçevelerle belirlenmiş ikinci resim alanına sahip değilse de, KA 15 numaralı stelde olduğu gibi, podium üzerine işlenen alçak kabartma nedeniyle, katlı steller kümesinden olmalıdır.

Buraya kadar Miletopolis kökenli olup da, değerlendirmemiz için bir fikir verebilecek şekilde korunan mezar stellerini ve adak levhalarını form olarak inceledik. Bunlar genelde kabartmalarında olduğu gibi ikinci sınıf işçilik olarak ele alınmışlardır. Hiçbir örnekte kopya edilen tapınak tüm öğeleri ile yansıtılmamıştır. Geneldeki hava ise alınlık veya akroterler gibi, göz ardı edilemeyecek mimari elemanların simgesel olarak verilmeye çalışılmasıdır. Hiçbir örnekte akroterleri tam anlamıyla üç boyutlu olarak görmemekteyiz. Bunda şüphesiz kentin ekonomik yapısı önemli bir rol oynamıştır. Stel formları tip olarak Kyzikos, Nikaia ve Byzantion gibi komşu kentlerinden farklı olmadıkları gibi, çoğu defa onların birer basit kopyası olmaktan da öteye gidememişlerdir.

⁹⁸ Kat.Nr. KB 15, KB 16, KB 17, KB 18.

İKİNCİ BÖLÜM KRONOLOJİ (Tablo I)

I. Miletopolis'in Genel Tarihi

Kentin ilk kuruluşu ile ilgili yazılı kaynaklar yok denecek kadar azdır. Strabon kentin kurucuları olarak, Thrak kökenli Dolionlar ve Mygdonlar'ı gösterirse de⁹⁹, son yıllardaki yaygın kanı; kentin İ.Ö. 7. yüzyılda Milet'in kolonisi olarak kurulduğudur. Efsanevi kurucu ise Miletos'dur¹⁰⁰. Ancak bu evreye ait hiçbir geçerli kanıt elde edilememiştir.

Kentin varlığı ile ilişkili ilk yazılı kaynak Attik Tribut listeleridir; buna göre kent ilk olarak İ.Ö.410-409'da Atinalı tacirler için yeni bir pazar olmuştur¹⁰¹. Böylece İ.Ö. 5. yüzyılda Miletopolis-Atina arasında ilişkilerin başladığı görülmektedir¹⁰². İ.Ö. 4. yüzyılda Miletopolis ile Atina arasında ilişkiler artarak devam eder. Bu konudaki diğer bir kaynak festival takvimleridir¹⁰³. Kentin bu dönemdeki varlığını gösterir diğer bir ipucu, Agesilaos'un Daskyleion seferi esnasında, İ.Ö. 395'de kente karşı düzenlediği başarısız saldırıdır¹⁰⁴.

Klasik Dönem'de kentin politik ve ekonomik durumunu yansıtmaları bakımından diğer önemli kaynak ele geçen sikkelerdir. Kent İ.Ö. 4. yüzyılda sikke darp etmeye başlar. Bunlarda göze çarpan en önemli özellik; Atina sikkelerinde olduğu gibi, ön yüzde

⁹⁹ Strabon XII 8, 10 ve XII 3, 22; 4, 4; 8, 11 ve XIII 1, 13.

¹⁰⁰ Schwertheim, Miletupolis, 103 vd.

¹⁰¹ B.D. Meritt- H.T. Wade-Gery- M.F. MacGregor, The Athenian Tribute Lists 4 (1939-1953), I, 520; Schwertheim, Miletupolis, 107.

¹⁰² Tribut listesi yanında, kentle Atina arasında ilişkinin varlığı inançlar arasındaki benzerlikle de ortaya konabilir. Schwertheim, Miletupolis, Nr.1'deki yazıt tanrılara adanan sunular ile ilgili takvimi içerir. Bu liste Atina'daki bayram takvimi ile karşılaştırılırsa (J.D. Mikalson, The Sacred and Civil Calendar of the Athenian Year (1975), 16 vd.); Atina için değerli olan Athena, Hermes, Herakles ve Artemis'e Miletopolis'de de saygı duyulduğu, hatta adanan hayvanların ve adak zamanlarının da benzer olduğu görülür.

¹⁰³ Yine Miletopolis'de ele geçen bir yazıtta ay adları sayılmıştır (Schwertheim, Miletupolis, Nr.1 Satır 5). Bu aylardan birisi de Skirophorion'dur. Bu Atina takviminde yılın en son ayıdır (Mayıs-Haziran ayı) ve bu güne dek Atina dışında başka bir yerde bu ayın adına rastlanmamıştır (Schwertheim, Miletupolis, 108).

¹⁰⁴ Ch. Dugas, BCH 34, 1910, 57 vd.; E. Akurgal, Anatolia 1, 1956, 15 vd.

Athena'nın başı, arka yüzde de baykuş bulunmasıdır¹⁰⁵. Bu simgeler Atina ile ilişkili kentlerin sikkeleri üzerinde bulunur¹⁰⁶. Bu sikkelerin yanı sıra, İ.Ö. 4. yüzyılda Atina-Miletopolis arasındaki sıkı ilişkiye diğer önemli kanıt Atina'da ele geçen bir mezar stelidir¹⁰⁷. Yazıtına göre stel, Atina'da ölen Miletopolis'li bir tüccara aittir¹⁰⁸.

Sikkeler stillerine göre İ.Ö. 3. yüzyılda da darp edilmeye devam etmiştir¹⁰⁹. Demek ki, kent otonom kimliğini hala sürdürmektedir.

Miletopolis, Anadolu'nun diğer kentleri gibi, İ.Ö. 281'deki Kurupedion Savaşı'ndan sonra Seleukoslar'ın hakimiyetine girer. Yüzyılın sonlarına doğru Miletopolis de, Kyzikos gibi, Bergama Krallığı'nın toprakları içindedir. Kesin olan şudur ki, Diadochlar'ın kendi aralarındaki mücadeleleri sırasında çok sık el değiştiren kent, oldukça zarar görmüş, halkın büyük bir çoğunluğu kenti terk etmiştir. Cuntze bu yok oluşu İ.Ö. 3. yüzyılın son 30 yılına, yani I. Attalos çağına yerleştirmek ister¹¹⁰. Fakat her ne olursa olsun İ.Ö. 3. yüzyılın sonlarına doğru kent hala ayakta durmaktadır¹¹¹.

Kentin tarihi konusunda belirsizlikler İ.Ö. 2. yüzyılda Bergama Krallığı hakimiyeti altındayken de sürer. Bu döneme ait kesin tarihlenebilecek ne herhangi bir yazıt, ne de antik kaynaklarda bilgi vardır¹¹². Bu evreye ışık tutabilecek birkaç sikke üzerindeki Athena başı ve baykuş¹¹³, belki de eski parlak günlere duyulan özlemin resmedilişidir.

Bithynia kralı II. Prusias'ın İ.Ö. 156-154 yılları arasında yapılan savaşta Bergama kralı II. Attalos'u yenmesinden sonra¹¹⁴, kenti yüzyılın ortalarından başlayarak bir süre Bithynia Krallığı'nın egemenliği altında görmekteyiz¹¹⁵.

Daha sonra İ.Ö. 1. yüzyılda kent Kyzikos hakimiyetine geçer¹¹⁶. Strabon Kyzikos'un sınırlarını çizerken, Miletopolis'i de kapsam içerisinde göstermektedir¹¹⁷. Ancak ifadeler zaman ve sınırlar hakkında kesin yargıya engeldir¹¹⁸.

¹⁰⁵ W. Wroth, BMC. Coins. Mysia (1964), 91; Schwertheim, Miletupolis, Sikke Nr.1-14; O. Tekin, Antik Nümismatik ve Anadolu (1992), 90 Res. 73.

¹⁰⁶ Schwertheim, Miletupolis, 114.

¹⁰⁷ W. Peek, Griechische Vers-Inschriften (1955), 1638; M. Th.Mitsos, Eph.Arch. 1957, 44 vd. Abb.1

¹⁰⁸ "Demokratis'in oğlu, Miletopolis vatandaşı Daiokrates. Tanrı hayatta servete ek olarak çok şey başıladı. Fakat gerçek iyilik olarak adaleti az verdi; Daiokrates yaşamda adalet üzerine büyük bir paya sahip değildi. Hayatta tüm amaçlarına ulaştı. Böylece evde çocukları ve hamımının kollarında öldü, bilinen yazgının sonucu olarak o Hades'e gitti" (Schwertheim, Miletupolis, 119).

¹⁰⁹ Schwertheim, Miletupolis, 116 vd.

¹¹⁰ Cuntze, JOAI 4, 1910, 119 vd. Dipnot. 5

¹¹¹ Schwertheim, Miletupolis, 122.

¹¹² Schwertheim, Miletupolis, 122.

¹¹³ W. Wroth, age., 91; Schwertheim, Miletupolis, 79 Sikke Nr.9-13.

¹¹⁴ C. Habicht, Hermes 84, 1956, 90 vd.

¹¹⁵ Schwertheim bu değişimi 9 numaralı Miletopolis sikkesi ile kanıtlamaya çalışır (Schwertheim, Miletupolis, 79 ve 123).

¹¹⁶ Strabon XIV 2, 14.

¹¹⁷ Strabon XII 8, 11.

¹¹⁸ Schwertheim, Miletupolis, 124.

İ.Ö. 85 yılında Romalı general Fimbria, Pontos kralı Mithradates'i Miletopolis yakınlarında ilk kez yenilgiye uğrattır¹¹⁹. Ancak İ.Ö. 63 yılına dek kent çok zor yıllar yaşar. Miletopolis'de Pompeius'a adanan şeref anıtının¹²⁰ Pompeius'un İ.Ö. 63 yılında Mithradates'e karşı kazandığı muhteşem zaferle ilişkili olması¹²¹; bu zorlu yılların bitimine bir teşekkür ifadesidir ve aynı zamanda Pompeius'un kente uğradığının da bir göstergesidir.

İ.S. 1. yüzyılın ortalarına doğru kent artık iyice zenginleşmiştir. İ.S. 25 yılına dek süren Civitas Libera et Feodarate statüsü¹²² yerini bu tarihten sonra Conventus von Adramytteion üyeliğine¹²³ bırakır¹²⁴. Kentin yükseliş trendi artarak devam eder ve İmparator Vespesian Dönemi'nde uzun bir aradan sonra tekrar sikke darp etmeye başlayarak bunu II. Philippus Dönemi'ne dek (İ.S. 247-249) sürdürür¹²⁵.

İmparator Hadrian Anadolu'ya yaptığı seyahatin Mysia bölümünde Miletopolis'e de uğramıştır¹²⁶. Kentte bulunan belgelere göre Hadrian kentte büyük saygı görmüş, hatta adına tapınak adanmış ve sikke darp edilmiştir¹²⁷. Bunun sebebi; kentin İ.S. 1. yüzyılda yaşadığı büyük deprem ve sonrasında özellikle kutsal alanların yeniden imarında Hadrian'dan alınan büyük yardım olmalıdır¹²⁸.

Kentin bu son parlak çağı 200 yıldan daha fazla sürmez. İmparator Valerian ve Gallienus Dönemleri'nde (İ.S. 253-266 arasında) Mysia ve Bithynia sınırları içerisinde Gotlar'la sürdürülen savaşlar kentü her bakımdan zayıflatır ve sonunu hazırlar¹²⁹.

Bizans Çağı'nda bir piskoposluk merkezi görünümünde olan kent; Lopadion ve Miletopolis piskoposluk merkezlerinin birleştirilmesiyle, artık son olarak dinde, ticarette ve politikada tam anlamıyla unutulmuşluğa terk edilir¹³⁰.

¹¹⁹ Orosius, VI 2, 10.

¹²⁰ F.W. Hasluck, JHS 27, 1907, 64 Nr.7; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 24.

¹²¹ Schwertheim, Miletupolis, 125.

¹²² Miletopolis bu tarihlerde artık Kyzikos'un toprakları içinde olduğundan, gelişmeler Kyzikos ile doğru orantılı olarak devam etmiştir. Kyzikos ilk olarak Mithradates savaşları sırasında Civitas Libera et Feoderate statüsü kazanır (Tac.ann. IV, 36; Sueton, Tib.37). Fakat bu statüyü İ.Ö. 20 yılında Augustus Dönemi'nde bir kez kaybeder, bu uzun sürmez ve beş yıl sonra tekrar statüyü geri alır (Cass. Dio LIV 7.23, 7; Sueton, Aug.47). Kesin olarak bu statü İmparator Tiberius Dönemi'nde tekrar kaybedilir (Tac. Ann. IV, 36; Sueton, Tib.37).

¹²³ W.M. Ramsay, The Historical Geography of Asia Minor (1890), 155.

¹²⁴ Cremer, Mysien, 102.

¹²⁵ W. Wroth, age., 92; Schwertheim, Miletupolis, 127.

¹²⁶ W.Weber, Untersuchungen zur Geschichte des Kaiser Hadrianus (1907), 123 vd.; E. Schwertheim, EpigrAnat 6, 1985, 39.

¹²⁷ Schwertheim, Miletupolis, 128 vd.

¹²⁸ Schwertheim, Miletupolis, 129. Alınan yardımlar konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz., K. Dörner, Wiener Jahreshfte 32, 1940, 125 vd.

¹²⁹ Hasluck, Cyzicus, 190 vd.

¹³⁰ Schwertheim, Miletupolis, 131.

Kentin tarihindeki sosyo-ekonomik yükseliş ve inişler stel üretimini de etkilemiş, ekonomik zenginliğin diğer bir göstergesi olarak stel sayısı azalmış veya fazlalaşmıştır.

II. Mezar Stelleri

Miletopolis kökenli yontuların sayı olarak yok denecek kadar az olması, kentin heykeltıraşlık ekolünü tanımamızda mezar stellerinin önemini bir kat daha artırmaktadır. İ.Ö. 3. yüzyıl örneklerine, İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarından başlayarak İ.S. 3. yüzyıla dek kesintisiz devam eden mezar stelleri ve adak levhaları da eklenirse, kentte sürekli heykeltıraşlık eserlerinin üretildiği şüphe götürmez. Her ne kadar steller üzerinde komşu sanatların etkisi söz konusu olsa bile, sonuçta diğerlerinden ayrılabilen ve Miletopolis kökenlidir diyebileceğimiz yeni bir ekol oluşmuştur. Çok sayıda ve kesintisiz olarak devam eden bu eserlerin diğer bir önemi de; Miletopolis'dekilerin yanı sıra, yörenin de heykeltıraşlık kronolojisinin oluşmasına katkıda bulunmuş olmalarıdır.

Miletopolis kökenli mezar stellerine kronoloji oluşturmak, karşılaştırılabilecek dönemleri üzerinde yaklaşık birleşilen tarihli benzer yontuların veya kabartmaların azlığı ve stellerin ikinci sınıf işçilikleri nedenleriyle oldukça zordur¹³¹. Ayrıca her ne kadar steller büyük çoğunlukla bir yazıta sahip olsalar da, tarihlemeye kullanılabilecek kesin tarihli bir stele ne yazık ki sahip değildir. Zaten salt yazı stili ile tarihleme sakıncalar doğurmaktadır¹³². Bu nedenle kronolojiyi oluştururken mümkün olduğu kadar tarihleri önceden belirlenmiş, ya da tarihleri üzerinde yaklaşık olarak birleşilmiş benzer yontu, mimari kabartma veya mezar stellerinden yola çıkacağız.

1. İ.Ö. 3. yüzyıl

Miletopolis'de stel üretimi saptanabildiği kadarıyla ilk olarak İ.Ö. 3. yüzyılın ilk çeyreğinde başlar. Bu ilk evreyi oluşturan stellerde görülen ortak özellikler; üçgen kesilen stel alnacının üzerine akroterleri ile birlikte alınlığın sembolik olarak dış kontur-

¹³¹ Bu zorluğu bu güne dek kronoloji üzerine yapılan çalışmaların yetersiz olması bir kez daha ortaya koymaktadır. Tarihleme üzerine ilk önemli deneme Pfuhl-Möbius'un Corpus'unda yapılmıştır. Dönemler aşağı yukarı doğru olmasına karşın, verilen tarihlerin en azından yarım yüzyıllı kapsamı, çalışmanın bu eksikliği doldurmadan uzak olmasına neden olmuştur. Diğer iki çalışma E.Schwertheim tarafından yapılmıştır (Schwertheim, Kyzikos ve Schwertheim, Miletupolis): Burada da tarihlerin çok uzun bir zaman dilimini kapsamaması ve hareket noktası olarak steller üzerindeki yazıtların seçilmesi, çoğu yazıtın ikinci kullanımdan olduğu göz önünde bulundurulursa, ulaşılan sonucu tartışılır hale sokmuştur. Bunu izleyen çalışmada M. Cremer, bu kadar çok sayıda yapıt olmasına karşın, belli bir kronoloji oluşturmayı mümkün görememiştir (Cremer, Miletupolis, 5 vd.). Bu konudaki son çalışma ise Schmidt'inkidir. Stelleri sıralayarak kesin ve sürekli bir kronoloji oluşturmaya çalışan ilk araştırmacı olan Schmidt, yukarıda da biraz değindiğimiz gibi hareket noktası olarak genelde steller üzerindeki motifleri seçmiş, çoğu zaman stil-kritikten uzak durmuştur. Bu da yaptığı kronolojiyi tartışılır hale sokmuştur. Çünkü belirlediği tarihsel sınırlar oluşturan motifler, gerçekte, "Atölyeler Bölümünde" de detaylı olarak ortaya koyup, belgelediğimiz gibi, atölyeleri birbirlerinden ayıran özelliklerdir ve uzun yıllar ustaların ve özellikle atölyelerin repertuarlarında kalmışlardır. Bu nedenle de kronoloji oluşturmada önemli bir role sahip olamazlar. Bu konu ile ilişkili çelişkiler yeri geldikçe tek tek ortaya konacaktır. Bu nedenle burada daha fazla detaya girmek istemiyoruz. Bütün bu çalışmaların gösterdiği sonuç kesin bir kronoloji oluşturmanın ne kadar güç olduğu ve şimdiye kadar yapılmış olanların yetersizliğidir.

¹³² T. Corsten, IstMitt 37, 1987, 18 vd.

larının verilmiş şekilde yerleştirilmesi; düz tıraşlanmış stel yüzeyine pencere şeklinde açılan küçük ve yüzeysel resim alanı; buraya yerleştirilen alçak kabartma tekniğinde figürler ve ele alınan konuların İ.Ö. 4. yüzyıl Yunan sanatından alınması¹³³. Bizce bu ilk örneklerde konuların Yunan sanatı ağırlıklı olması rastlantı sonucu olmayıp, yukarıda da bahsedildiği gibi Atina ile olan sıkı ilişkilere bağlıdır. Böylece ilk aşamada sikkelerle kurulan Atina-Miletopolis arasındaki ilişki¹³⁴, steller üzerindeki Attik kökenli konularla da pekiştirilmektedir.

TA 29 numaralı stel; yüzeye pencere şeklinde açılan küçük resim alanı, alçak kabartma tekniğinde yerleştirilen figürler ve konunun henüz Attik kökenli olması nedenleri ile İ.Ö. 3. yüzyıl içinden olmalıdır. Bunu her ne kadar tipler farklı olsa da, mantonun vücudu sarışı ve tek noktaya toplanan kıvrımların yapıları ile, İ.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen Samos kabartmalarına¹³⁵ olan yakın benzerlikle de stilistik olarak kanıtlayabiliriz. Sağ eldeki üzüm salkımının solundaki köpeğe verilmek istenmesi üst vücutta bir hareket meydana getirmiş, ancak buna rağmen harekette bir rahatlık izlenmektedir. Benzer figür olarak Atina'dan İ.Ö. 4. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlenen bir stel¹³⁶ veya 3. çeyreğinden bir vesika kabartması¹³⁷ gösterilebilir. Ancak tabana doğru genişleme, hareketin daha kapalı olması ve elbisenin ağırlaşmaya başlaması gibi nedenlerle TA 29 numaralı stel İ.Ö. 4. yüzyıl içinde bir tarihten olmamalıdır. Stelimiz, aşağı doğru genişleyen piramidal yapı, hareketin elbise tarafından engellenmeye başlaması ve tek noktaya toplanan etkisiz kıvrımlarla en yakın benzerini 295/4 vesika kabartmasında bulmaktadır¹³⁸. Buna zıt hareketlerin başlaması da eklenirse, stel için en uygun tarih İ.Ö. 290 civarı olacaktır.

Benzer stel yapısı ile ilkinin bir devamı olan TA 30 numaralı stelde pudicitia tipinde bir erkek işlenmiştir¹³⁹. Bu tipe de İ.Ö. 4. yüzyılın 2. yarısından benzer örnekler bulmak olası¹⁴⁰. Ancak bunlarda bacağın öne veya yana atılması ile elde edilen bir hareketlilik ve yayılma var. İ.Ö. 310'a tarihlenen A 146¹⁴¹ ve A 144¹⁴² numaralı vesika kabartmalarında; elbise vücudu sınırlayarak harekete engel olmuş, yani kapalı hareket

¹³³ Birlikte bulunan hayvana yiyecek uzatma (her ne kadar çocuk stellerinde birlikte bulunan hayvana üzüm uzatılması Anadolu'ya ait bir motifse de, konu esas itibari ile Attik kökenlidir, Atalay, Çocuk Hizmetçi, 286), tokalaşarak vedalaşma (Diepolder, Grabreliefs, Taf.1.2 vd.); kadın efendisinin karşısında, kadınla ilişkili bir nesneyi tutan kız hizmetçi (Diepolder, Grabreliefs, Taf.19, 20, 26, 36.1, 37).

¹³⁴ Bkz. W. Wroth, BMC. Coins, Mysia (1964), 91; Schwertheim, Miletupolis, 114 Sikke Nr.1-14; O. Tekin, Antik Nüsmatik ve Anadolu (1992), 90 Res.73.

¹³⁵ Horn, Samos XII, Nr.107, 108 ve 119 Taf.70.

¹³⁶ Kokula, Marmorlutrophoren, 192 Nr. H 33 Taf.34.2.

¹³⁷ Meyer, Urkundenreliefs, Taf.50.2.

¹³⁸ Horn, Gewandstatuen, Taf.2.3; Meyer, Urkundenreliefs, Taf.45.2.

¹³⁹ Yaylalı'nın da değindiği gibi; Pudicitia tipler yalnızca kadınlar arasında görülmez, az da olsa erkek figürlerinde de vardır (Yaylalı, İzmir, 36 vd. ve Atalay, Ephesos, 16 Dipnot. 63).

¹⁴⁰ Meyer, Urkundenreliefs, Taf.36.1 (İ.Ö. 350-40), Taf.37.2 (İ.Ö. 320).

¹⁴¹ Meyer, Urkundenreliefs, Taf.40.2.

¹⁴² Meyer, Urkundenreliefs, Taf.43.1.

başlamış. Bu halleri ile TA 30 numaralı stele üst sınır oluştururlar. Stel figürde izlenen tek yönlülük, hareketin sınırlanması, elbise kumaşının ağırlaşması ve tek noktada toplanan etkisiz kıvrımlar nedeniyle Demosthenes'e yakın bir tarihten olmalıdır¹⁴³. Bu nedenle bunun için de en uygun tarih kanımızca İ.Ö. 290 civarı olacaktır. Bu tarihi Pfuhl-Möbius'un¹⁴⁴ ve Cremer'in¹⁴⁵ İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısı tarihleri ve Schwertheim'in İ.Ö. 3. yüzyıl tarihi¹⁴⁶ de bir ölçüde desteklemektedirler.

İlk iki örneği izleyen TA 24 ve TA 26 numaralı stellerde; resim alanının kareye yakın şekilde ve figürlerin alçak kabartma olarak işlenmesi, bunların da aynı dönemden olduklarına işaret etmektedir. Bu özelliklerin yanı sıra figürlerin resim alanında sıkıştırılmadan yerleştirilmeleri de diğer bir ortak yöndür. İ.Ö. 3. yüzyılın başlarının özelliği olarak figürlerin göğüs altından başlayarak alt vücutlarının uzun verilmesi, özellikle oturan kadınlarda bacakların üst vücuda göre uzun olması ile izlenmektedir. TA 26 numaralı steldeki kız hizmetçideki blok görünüm, kolların öne, sol bacağın yan geriye atılması ile bozulmuş. Bacak hareketi ile ayrıca, aşağı doğru bir genişleme elde edilmiş. Alt vücudun uzun olarak işlenmesi İ.Ö. 4. yüzyılın sonlarına tarihlenen Beyrut'dan Artemis veya Roma'da bulunan Athena heykelleri¹⁴⁷ ile ortak özelliklerdir. Ancak kız hizmetçide görülen aşağı doğru genişleme nedeniyle TA 26 numaralı stel benzer örneğini yine 295/4 vesika kabartmasındaki Athena'da buluyor¹⁴⁸. Kol ve bacaklar yardımıyla öne, arkaya hacim kazanan vücut, henüz Demosthenes yontusundaki¹⁴⁹ kapalı hareket seviyesine varmamıştır. Bundan dolayı bu steli İ.Ö. 3. yüzyılın başlarından bir tarihte görmek isteriz. TA 24 numaralı stel de her ne kadar Pfuhl-Möbius tarafından İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlenmek istenirse de¹⁵⁰; yukarıda sıraladığımız nedenlerden dolayı İ.Ö. 3. yüzyıl içinden olmalıdır. TA 24 numaralıda kadınla tokalaşan genç tip olarak TA 30 numaralıdaki erkeğe benziyor. Ancak öne uzattığı sağ kol ve yan tarafa doğru uzattığı sol bacakla kapalı hareket bozulmuş. Stel bu haliyle TA 30 numaralı stelden ve yaygın olarak İ.Ö. 280'e tarihlenen Demosthenes'den biraz daha geç bir tarihten olmalıdır. Bunun dışında, daha fazla detaya inerek figürleri elbise kıvrımlarına göre tarihlemek kanımızca yanılgılara sebep olabilecektir. Çünkü, öncelikle bunları karşılaştırabileceğimiz benzer serbest yontu örneklerine sahip değiliz, ayrıca bunlar ikinci sınıf çalışmalar olduğundan genelde elbise kıvrımları stilize edilmiş bir şekilde işlenmişlerdir.

Bunları izleyen TA 27 ve TX 1 numaralı steller de teknik olarak aynı grup içinde ele alınmalıdır. Öncekiler ile en büyük fark resim alanındaki kompozisyondadır: Bun-

¹⁴³ Horn, Gewandstatuen, 3 vd. Taf.1.2 ve 3.

¹⁴⁴ Pfuhl-Möbius II, Nr.102.

¹⁴⁵ Cremer, Mysien, 121 K 2.

¹⁴⁶ Schwertheim, Kyzikos, Nr.449; Schwertheim, Miletopolis, Nr.118.

¹⁴⁷ Horn, Gewandstatuen, Taf.2.1, 2.2.

¹⁴⁸ Horn, Gewandstatuen, Taf.2.3; Meyer, Urkundenreliefs, Taf.45.2.

¹⁴⁹ Horn, Gewandstatuen, Taf.1.2-3.

¹⁵⁰ Pfuhl-Möbius I, Nr.871 Taf.128.

larda resim alanı tamamen doldurulmaya çalışılmıştır. Örneğin oturanla hizmetçi arasına yerleştirilen kalathos veya oturanla genç arasında duran köpek. Bunun yanı sıra figürlerin alt vücutları doğasına uygun şekilde kısaltılmaya başlanmış, elbise ağırlaşmıştır. Sembolik olsa da elbise kıvrımları derin kanallar şeklinde oyularak, etkili bir görünüm verilme istenmiş. Bu özellikler nedeniyle TA 27 numaralı stel diğerlerinden daha sonraki bir tarihten olmalıdır. Bunun için en uygun tarih Samos'dan 114 numaralı stelle¹⁵¹ olan benzerlikten dolayı İ.Ö. 3. yüzyılın 3. çeyreğine yakın bir tarihtir. TA 27 numaralı stel için Pfuhl-Möbius'un¹⁵² ve Cremer'in¹⁵³ İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısı önerileri, kanımızca, yüzyılın ortalarına doğru indirilme koşulu ile yerinde bir tespit olacaktır.

Bu grup içindeki en geç örneğimiz Pfuhl-Möbius¹⁵⁴ ve T. Corsten¹⁵⁵ tarafından İ.Ö. 3. yüzyıla, S. Schmidt tarafından¹⁵⁶ Büyük Altar Dönemi'ne tarihlenen yüksek kabartma şeklinde işlenen TX 1 numaralı steldir. Burada diphros üzerinde oturan kadının tipi Miletopolis kökenli steller üzerinde İ.Ö. 4. yüzyıl etkisinin hala devam ettiğini göstermektedir¹⁵⁷. Elbisenin iyice ağırlaşması, çok sayıdaki kıvrımların azalarak, yerlerini az sayıdaki etkili kıvrımlara bırakması, özellikle kız hizmetçide görülen güçlü hareket ve bacaklar arasından öne doğru taşan chiton tomarı bu stelin Yüksek Hellenistik Döneme yaklaştığının işaretleridir. Karşılaştırılabilecek bir örnek olarak İ.Ö. 3. yüzyılın ortalarına tarihlenen Korinth'den terrakotta oturan kadın figürüne göre¹⁵⁸, hareket ve elbise kıvrımları nedeniyle yüzyılın ortalarında biraz daha geç tarihten olmalıdır. Ancak, İ.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen Kyzikos steli¹⁵⁹, resim alanının iyice genişlemesi yanında, benzer şekilde işlenen oturan kadın ve ayakta duran hizmetçi ile karşılaştırıldığında; hareketin yayılması, elbisenin iyice ağırlaşması, az sayıdaki kıvrımın daha etkili bir yapı kazanması gibi nedenlerle tarih için alt sınırı belirlemelidir.

İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlediğimiz diğer iki stel KA 1 ve KA 2 numaralılardır. Bu stellerin katlı oluşları ve KA 2 numaralı stelde görülen ölü yemeği sahnesi Miletopolis kökenli steller arasında ilk kez görülen özellikler olması bakımından ayrıca dikkate değerdir. KA 1 numaralı stelde resim alanı yine kareye yakın şekle gelmiş, buraya yerleştirilen figürlerde sıkışma söz konusu değil. Şaha kalkan atın kaslarında henüz barok yapı izlenemiyor. Hareketli bir konu olmasına rağmen resim etkisinden hala kurtulamamış. Bu haliyle İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Athena İlion Ta-

¹⁵¹ Horn, Samos XII, Nr.114 Taf.78.

¹⁵² Pfuhl-Möbius I, Nr.935 Taf.140.

¹⁵³ Cremer, Mysien, K 8.

¹⁵⁴ Pfuhl-Möbius I, Nr.947 Taf.142.

¹⁵⁵ Corsten, Prusa, 167.

¹⁵⁶ Schmidt, Grabreliefs, 60 Abb.12.

¹⁵⁷ A.D. Trendall- A. Cambitoglou, The Red Figured Vases of Apulia, Vol.I (1978), Pl.109.1 (İ.Ö. 4. yüzyılın 2.yarısı).

¹⁵⁸ Kleiner, Tanagrafiguren, Taf.36.a-c.

¹⁵⁹ Pfuhl-Möbius I, Nr.932 Taf.140 (Stel için İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısını önerir, ancak bu tarih kanımızca çok erkendir); Schwertheim, Kyzikos, Nr.137 (diğer kaynakça ile birlikte), Taf. 11 (İ.Ö. 3. yüzyıl).

pınağı Metopu'ndaki Helios'un atıyla benzer¹⁶⁰. İkinci resim alanında oturan kadının alt vücudunun erken örneklerimize göre kısaltılmaya başlaması, elbisenin ağırlaşması ve etkili kıvrımların artması, ayakta duran erkek de ise kol ve bacağına yana atmasıyla kapalı hareketin açılması gibi özellikler nedeniyle stelimiz İ.Ö. 3. yüzyılın 2. çeyreğinden olmalıdır¹⁶¹. KA 2 numaralı stelde resim alanında figürler arasında yine sıkışma görülüyor. Ancak ilk resim alanının yanlara doğru genişlemesi ileri bir özellik olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Bunu oturan kadınların ağırlaşan elbiseleri ve bunların üzerlerindeki etkili kıvrımlar da desteklemektedir. İkinci resim alanında yer alan genç kız, motif olarak TA 29 numaralı steldeki benzer. Ancak soluna dönerken üst vücudun da buna uygun olarak hareket etmesi ve alt vücudun incelererek, vücudun piramidal yapıyı kaybetmesi geç özellikler olarak göze çarpmaktadır. Atina'dan Tanagra kökenli, İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen bir terrakotta da dikkate alınarak¹⁶², İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısında ikinci çeyreğe yakın bir tarihi önermek KA 2 numaralı stel için en uygun tarih olacaktır.

Yalnızca binicinin konu edildiği TA 33 numaralı stel de savlandığı gibi İ.Ö. 3. yüzyıl içinde bir tarihten olmalıdır¹⁶³. Kompozisyon olarak KA 1 numaralı stelin ilk resim alanıyla benzer. Resim alanının yanlara doğru iyice genişleyerek, tamamen dikdörtgen bir görünüm kazanması, özellikle atın vücudunun incelişip uzaması KA 1 numaralı steldeki benzer motife göre geç özellikler olarak karşımıza çıkıyor. Bu nedenle TA 33 numaralı stel için yüzyılın ortalarından bir tarihi önermek isteriz.

TA 31 ve TA 32 numaralı stellerde resim alanının yarısından çoğunun kayıp olması ve etkili aşınma tarihlleme konusunda kesin yargıya engeldir. Ancak resim alanında işlenen konunun hala Attik etkiyi devam ettirmesi ve yanlara doğru genişleyerek resim alanının tam anlamıyla dikdörtgen bir yapı kazanması bu her iki stelin İ.Ö. 3. yüzyılın 2. yarısına indiklerine işaret eder¹⁶⁴. Bu konuda tarihlenmiş karşılaştırılabilecek fazla örnek olmaması tarihllemeyi zorlaştırmaktadır. Ancak İ.Ö. 3. yüzyılın son çeyreğine verilebilecek Miletopolis kökenli hiç bir stelin olmadığı, veya olsa bile günümüze ulaşmadığı düşünülürse, bunlar için alt sınır olarak yüzyılın 3. çeyreği önerilebilir.

TB 44 numaralı adak steli Miletopolis kökenli steller içerisinde İ.Ö. 3. yüzyıla ait en geç örneklerden birisi olmalıdır. Dikdörtgen resim alanı ve motiflerin dizilişi ile arka zemine doğru elde edilen kademeli derinlik bunun diğer örnekler arasında en geçi olduğunu göstermektedir. Atın kaslarındaki ve duruşundaki enerjik yapı KA 1 ve TA 33 numaralı stellerden daha geç bir tarihten olduğuna işaret eder. Bu üzerindeki yazıta göre III. Ptolemaios zamanından (İ.Ö.246-222/1) olan Paris'deki bir oinoc-

¹⁶⁰ Ridgway, Hell.Sculpture, 152 Pl.70.

¹⁶¹ Cremer de İ.Ö. 3. yüzyıl konusunda bizimle hem fikirdir (Cremer, Mysien, 122 K 8).

¹⁶² Kleiner, Tanagrafiguren, 116 vd. Taf. 19.b.

¹⁶³ Pfuhl-Möbius II, Nr.1391 Taf.203; Schwertheim, Kyzikos, Nr.281 Taf.21; Schwertheim, Miletopolis, Nr.84; Cremer, Mysien, K 7.

¹⁶⁴ Pfuhl-Möbius 90 numaralı stel hakkında kesin bir karara varamamış, İ.Ö. 3. yüzyılın sonu veya 1. yüzyıl başını önermişlerdir (Pfuhl-Möbius I, Nr.703 Taf.106).

hoe¹⁶⁵ ile karşılaştırılırsa benzerlikler açıkça görülebilir. Her ikisinde de ince, uzun hareketli bir yapı var. Buna rağmen giysi hareketi engeller görünümde. IV. Ptolemaios dönemine (İ.Ö. 222/1-204) tarihlenen Stuttgart'daki diğer bir oinochoe¹⁶⁶ üzerinde bulunan kadında aşağı doğru genişleme, giyside dökümlülük, buna ek olarak harekette canlılık izleniyor. Böylece giysi vücudun hareketini engellememiş, onunla bir uyum içinde. Bu özellikler de stelin daha geç bir tarihten olamayacağını açıkça göstermektedir. Bu nedenlerle bizim stelimiz için en uygun tarih İ.Ö. 3. yüzyılın 3. çeyreği olmalıdır.

İ.Ö. 3. yüzyıla tarihlemek istediğimiz Miletopolis kökenli son eser TB 1 numaralı diğer bir adak stelidir. Bu stel kahramanlaştırılmış bir erkeğe adanmış olmalıdır¹⁶⁷. Stel üzerindeki motif İ.Ö. 4. yüzyılın Attik örnekleri ile sıkı ilişki içerisindedir¹⁶⁸. Özellikle kline üzerinde uzanan erkeğin yukarı doğru kaldırdığı sağ elinde tuttuğu rhyton İ.Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısına işaret eder¹⁶⁹. Ancak, İ.Ö. 4. yüzyılın sonu 3. yüzyılın başlarına tarihlenen İstanbul'dan iki kabartmaya¹⁷⁰ göre resim alanının biraz daha derinlik kazanması ve elbise üzerinde yer alan çok sayıdaki kıvrımların iyice azalarak, yerlerini az sayıdaki etkili kıvrıma bırakması nedenleriyle TB 1 numaralı stel bunlara göre daha geç bir tarihten olmalıdır. Stel en yakın benzerini İ.Ö. 3. yüzyılın ortalarına tarihlenen Kyme'den bir kabartmada bulur¹⁷¹. Kline üzerinde oturan kadınların farklı yönlerde doğru oturmaları ve yardımcı figürlerin dışında, motif olarak heriki stel birbirlerine çok benzerler. Kyme örneği Yüksek Hellenistik Dönem'in barok ifadesini daha fazla yansıttığından, bizim stele göre daha geç bir tarihten olmalıdır. Bu nedenle bu stel için yüzyılın ortalarında bir tarihi önermek isteriz. Bu tarih Pfuhl'un tanımına da uymaktadır¹⁷². Hellenistik Dönem'in karakteristik özellikleri olan şahsa ait silahlar ve ağaç gibi motiflerin¹⁷³ stel üzerinde henüz işlenmemesi ikonografik olarak da bu stelin İ.Ö. 2 yüzyıldan olamayacağını göstermektedir.

¹⁶⁵ Horn, *Gewandstatuen*, 40 vd. Taf.10,1; D.B. Thompson, *Ptolemaic Oinochoai and Portraits in Faience* (1973), Res.21.

¹⁶⁶ Horn, *Gewandstatuen*, 36 vd. Taf.10,2; D.B. Thompson, *age.*, Res.19.

¹⁶⁷ Kline üzerinde uzanan kahramanlaşmış erkekler konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. A. Effenberger, *FuB* 14, 1972, 128 vd.

¹⁶⁸ Thönges-Stringaris, *Totenmahl*, 15 vd.

¹⁶⁹ P. Kieffer, *HASB* 7, 1981, 47. örnek için bkz. Thönges-Stringaris, *Totenmahl*, Nr.56, 87, 128, 156.

¹⁷⁰ E. Pfuhl, *JdI* 50, 1935, 35 Abb.18-19; Thönges-Stringaris, *Totenmahl*, Nr.128 Beil.15.1.

¹⁷¹ E. Pfuhl, *age.*, 35 vd. Abb.20 (İ.Ö.3. yüzyılın ortaları); Pfuhl-Möbius II, Taf.259 Nr.1791 (İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısı).

¹⁷² Pfuhl, İ.Ö. 3. yüzyılın ortalarında Klasik özellikler ve Hellenistik baroğun birleşmesi ile yeni bir stelin başladığını savlar (E. Pfuhl, *JdI* 50, 1935, 36).

¹⁷³ E. Pfuhl, *JdI* 20, 1905, 93 vd.; Silahlı örnekler için bkz. Thönges-Stringaris, *Totenmahl*, Beil. 3.5; Pfuhl-Möbius II, Nr.1512, 1514-1515 Taf.218; Nr.1517 Taf.219; Nr.1536 Taf.221; Nr.1553 Taf.224 vb. Ağaç için bkz. Pfuhl-Möbius II, Nr.1568 Taf.228; Nr.1583 Taf.230; Nr.1794, 1796, 1799 Taf.260 vd.; P. Kieffer, *age.*, 47.

2. İ.Ö. 2. Yüzyıl

Buraya kadar İ.Ö. 3. yüzyıla ait olabilecek steller için bir kronoloji oluşturmaya çalıştık. İ.Ö. 3. yüzyılın son çeyreğinin başında aniden duran stel üretimi, İ.Ö.2 yüzyılın ortaları ile birlikte tekrar görülmeye başlanır. Bunda, Diadochlar'ın kendi aralarındaki mücadeleler sonrasında kentin önemli ölçüde zarar görmesi veya belki II.Eumenes- II.Attalos zamanında yaşanan Galat savaşları rol oynamış olabilir. Ancak kanımızca en önemli etken İ.Ö. 3. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak kentin Bergama Krallığı'nın hakimiyeti altına girmesi¹⁷⁴ olmalıdır. Çünkü Bergama Krallığı'ndan günümüze ulaşan mezar steli sayısı, diğer heykeltıraşlık eserleri göz önüne alınırsa, yok denecek kadar azdır. Bu da, olasılıkla büyük ölçekli yapılar ve anıtlara ağırlık verilmesi¹⁷⁵ nedeni ile kent Bergama'da stel üretiminin rağbet görmediğine işaret etmektedir. Söz konusu dönemde, büyük bir olasılıkla Bergama egemenliği altında kalan kentlerdeki ustalar da Bergama'ya davet edilmiş, sonuçta da, Parthenon Dönemi Attika'sında olduğu gibi¹⁷⁶, usta yokluğundan daha küçük kentlerdeki çalışmalar önemli ölçüde durmuştur. Bu savı doğrular şekilde Büyük Altar'da Kyzikos'lu heykeltıraşların çalışmış olduğu bilinmektedir¹⁷⁷. Bu nedenle, İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarına, diğer bir ifade ile Bithynia egemenliğine kadar, kentten günümüze ulaşan kayda değer hiçbir eserin olmaması bu savımızı şimdilik desteklemektedir.

Kent İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarından başlayarak, hemen hemen ikinci yarı boyunca Bithynia egemenliği altındadır. Bu dönemle birlikte Bergama tarafından kent üzerine kurulmuş olan olası baskı kalkmış, belki belirli bir oranda da kente dışardan göç olmuştur. Bunu yüzyılın ortaları ile birlikte kentte tekrar stel üretiminin artan sayılar ile başlaması ve üretilen bu ilk örneklerde özellikle Nikaia kökenli motiflerin¹⁷⁸ oldukça

¹⁷⁴ Cuntze, *JOAI* 4, 1910, 119 vd. Dipnot. 5; W. Radt, *Pergamon* (1988), 25.

¹⁷⁵ Örnek olarak Büyük Altar, Athena Kutsal Alanı vb. bu konuda daha fazla örnek için bkz. Linfert, *Kunstzentren*, 106 vd.; W. Radt, *age.*, *passim*.

¹⁷⁶ Bkz. y. dipnot. 6.

¹⁷⁷ Plinius Bergama'da Galat Zaferi anısına yaptırılan anıtta çalışan heykeltıraşların adlarını sayarken Kyzikoslu Stratonikos'dan da bahsetmektedir (E. Haffmann, *IstMitt* 15, 1965, 69).

¹⁷⁸ Çalışmamızın ilk aşamasında, Bursa Arkeoloji Müzesinde yer alan veya almayan Mysia ve Bithynia kökenli stellerin tümünün çalışılması amaçlanmıştır. Ancak araştırma derinleştikçe, yörede çok farklı sanat ekollerinin varlığı ortaya çıktı (Kyzikos, Nikaia, Daskyleion ve Miletopolis gibi). Bunların tümü bir doktora konusunu çok aşacağından, ilk aşamada Miletopolis kökenli stelleri incelemeye karar verdik. Daha sonraki aşamada peyder pey diğer yöreler de, ayrı başlıklar altında bilim alemine tanıtılmaya çalışılacaktır.

Bunlardan Nikaia kökenli steller üzerindeki hakim konu yine ölü yemeği sahnesidir. Özellikle Hellenistik Dönem Samos kökenli mezar stelleri üzerinde yoğun olarak görülen ölü yemeği sahnesi (örnekler için bkz. Horn, *Samos XII*, Taf.84 vd.) İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarında motif olarak hemen hemen benzer şekilde Nikaia kökenli mezar stelleri üzerine de aktarılmıştır. Nikaia için karakteristik olan belli başlı özellikler: Resim alanının ortasına gelecek şekilde yerleştirilen kline ve bunun üzerinde yükselen sağ elinde oturana doğru tuttuğu çelenkle uzanan erkek ve bunun ayak ucunda oturan kadın. Heriki pilaster ve kline arasında geniş bir boşluk. Buraya yerleştirilen iri yapıtlı hizmetçiler. Çoğunlukla sağ köşede kylikeion ve servis masası (örnek olarak bkz. Pfuhl-Möbius II, Nr.686 Taf.103; Nr.835 Taf.122; Nr.1656 Taf.242;

sık olarak kullanılması ortaya koymaktadır¹⁷⁹. Steller üzerindeki Nikaia kökenli motiflerle de izlenebilen Miletopolis'deki bu yönetim değişikliği, ayrıca hiçbir antik yazılı kaynaktan geçmemesine karşın, Schwertheim tarafından sikkeler üzerinde de belgelenmeye çalışılmıştır¹⁸⁰.

İkinci evre Miletopolis stelleri üzerinde izlenen diğer bir güçlü akım Kyzikos'dan gelmiştir. Çünkü detay ve ikinci sınıf işçilikle birbirlerinden ayırt edilebilen Kyzikos ve Miletopolis stelleri arasında, steller üzerinde işlenen motiflerin ön örneklerinin yörenin ekonomik ve siyasi açıdan hakim gücü olan Kyzikos'dan gelmiş olması olasıdır. Ancak bunu kesin bir kural olarak söyleyemiyoruz. Örneğin, bir grup stel üzerinde görülen kız hizmetçiler ellerinde pyxis tutarlar¹⁸¹. Bu motif Kyzikos ve Miletopolis kökenli steller üzerinde yaklaşık aynı dönemde görülmesine karşın¹⁸², yine de etkinin tam olarak nereden geldiğini saptamak mümkün değildir. Kısaca Miletopolis stelleri üzerindeki motiflerin oluşumunda, Kyzikos ve Nikaia kentleri etkili rol oynamışlardır. Belki bunda Miletopolis'in bu iki önemli büyük merkezi birbirine bağlayan antik karayolunun üzerinde bulunmasının önemi de büyük olmuştur.

Stelleri tarihlemeye başlamadan önce önemli bulduğumuz iki konuya burada değinmek isteriz. İlk olarak, stellerin üzerinde çok sık olarak betimlenen ölü yemeği sahnesinde, klinenin ortaya çekilmesi, kline ile resim alanını sınırlayan kenar pilasterleri arasında geniş sayılabilecek boşluk ve bu boşluğa yerleştirilen iri yapılı hizmetçilerden bahsedilmelidir. Çünkü Schmidt'e göre söz konusu bu özellikler yüzyıl içerisinde erken döneme işaret eder. İlerleyen tarihlerde ise kline ile pilaster arasındaki açıklık kapanır ve buna paralel olarak hizmetçiler küçülür. Schmidt böylece tarihlemeye bir kriter elde etmiş olur¹⁸³. Ancak erken dönem olarak söyleyebileceğimiz İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısının başlarından olması gereken steller üzerinde pilaster ile kline arasında boş alanı bulunmayan ve doğal olarak hizmetçileri küçük işlenen örneklerin yanında¹⁸⁴, kenar boşluklu, büyük hizmetçili geç örneklerin de olması¹⁸⁵ bu kronolojik

Nr.1429 Taf.208; Nr.1649 Taf.241; Corsten, Prusa, Nr.80, 152; Cremer, Bithynien, Nr.N 7 Taf.4; Nr.NS 5 Taf.5; Nr.NSA 8 Taf.8). Ölü yemeğinin konu edilmediği stellerde ayakta, cepheden işlenen figürler. Tipler gösterdikleri benzerliklere göre dönemin serbest yontulardan kopye edilmiş olmalıdır (örnek olarak bkz.Pfuhl-Möbius I, Nr.509 Taf.79; Nr.560 Taf.88; Corsten, Prusa, Nr.122; Corsten, Kios, Nr.75 Taf.3). Yöresel farklılıklar konusunda ayrıca bkz. M. Şahin, Arkeoloji ve Sanat 74, 1996, 21 vd.

¹⁷⁹ Örnek olarak, Kat.Nr. KA 4, KA 5, KA 6, KA 7, KX 3, TA 1, TA 4, TA 5, TA 6, TA 7, TB 4, TB 42, TB 43, TX 3, TX 4.

¹⁸⁰ Schwertheim, Miletopolis, 123.

¹⁸¹ Pyxis, Schmidt'in bir grup steli Pyxis Atölyesi adı altında toplamasına neden olmuştur (Schmidt, Grabreliefs, 28 vd.).

¹⁸² Örneğin; Kyzikos için: Pfuhl-Möbius II, Nr.1555 Taf.225 (belki de bu motifin ilk kullanıldığı örnek olarak), Nr.1556 Taf.224, Nr.2002 Taf.290. Miletopolis: Kat.Nr. KB 3, TB 7, TB 11, TB 12, TB 13, TB 15 vb.

¹⁸³ Schmidt, Grabreliefs, 110 vd.

¹⁸⁴ Örnek olarak, Kat. Nr. KB 2, KB 3, TA 9, TB 3, TB 7, TB 8, TB 13, TX 7 vb.

¹⁸⁵ Örnek olarak, Kat.Nr. KA 8, KA 23, KX 5, TB 1. Benzer geç örnekleri Samos ve Nikaia'da da izlememiz mümkündür. Samos için bkz.Horn, Samos XII, Nr. 147 Taf. 88, Nr. 149 Taf. 89, Nr. 160 Taf. 87,

saptamanın bizce sağlıklı olmadığını göstermektedir. Anılan bu özellikler tümüyle yöreseldir veya daha doğru bir anlatımla atölye özelliği olarak ele alınmalıdır; kısaca tarihlemeye önemli bir role sahip değildir.

Kronoloji çalışmaları ile ilişkili olarak değinmek istediğimiz diğer bir husus da, özellikle Schwertheim'ın yaptığı yazı stiline göre tarihlemedir. Yazı stiline uzun yıllar boyunca değişmemesi ve söz konusu yazıtların ikinci kullanımdan da olmasının mümkün olabilmesi, bu metodun da sağlıklı olmadığına işaret etmektedir¹⁸⁶.

Miletopolis kökenli steller üzerinde işlenen hakim konu yukarıda da bahsettiğimiz gibi ölü yemeğidir. Ancak kronoloji oluşturma çalışmalarımızda uzanan ya da oturan figürlerin doğrudan benzerlerini bulamadığımız için, öncelikle yaklaşık tarihlenmiş olan Samos, Delos, İzmir ve Byzantion kökenli stellerden hareket etmeye çalışacağız.

Miletopolis kökenli stellerden İ.Ö. 2. yüzyıl içerisinde belirleyebildiğimiz erken örneklerde resim alanı yanlara doğru genişlemiştir (örneğin KB 3 ve TB 42 numaralı steller). Resim alanının stel bloğu üzerindeki bu yerleşiminin 3. yüzyıl örneklerinden KA 2, TA 32 ve TB 44 numaralı stellerle olan benzerliği, İ.Ö. 3 yüzyıl geleneğinin uzun bir aradan sonra tekrar bırakıldığı yerden devam etmeye başlaması nedeniyle şaşırtıcıdır. Biçimdeki bu devamlılığın konularda değişerek dönemin modasına uydurulmuş oluşu ayrıca kayda değerdir.

İstanbul'daki Kyzikos kökenli stelle¹⁸⁷ aynı orijinalden kopya edilmiş olan KB 3 numaralı stel, İ.Ö. 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Louvre'den Kyzikos kökenli diğer bir stele¹⁸⁸ göre, figürlerde güçlü hareketin azalarak devam etmesi, ışık-gölge etkisi uyandıran derin çanaklı ve farklı yükseklikli kıvrımların daha sakinleşmiş oluşu gibi özelliklerle biraz daha geç tarihten olmalıdır. Özellikle uzananlarda karın kaslarının etkili görünümü Bergama Büyük Altar Dönemi'nin hala etkisinin devam ettiğini göstermektedir. Vücuttaki barok ve etkili kaslar; vücut içerisinde eriyip, doğallaşmalarına rağmen etkili görünümünü hala sürdürmelerıyla, yüzyılın ortalarına tarihlenen Samos torsusuyla¹⁸⁹ aynı geleneğe. Buna, Telephos Frizi'nden 38 numaralı plaka ile karşılaştırılırsa¹⁹⁰, uzananların bellerinden aşağı dökümlü bir şekilde bırakılan mantonun kemerli ucunun sertleşmeye başlaması da örnek verilebilir. Motif olarak benzer figürler olmamasına karşın, belden aşağı bırakılan elbise tomanı Bergama Hera Tapınağı'nda bulunan ve II. Attalos Dönemi'ne (İ.Ö. 160/59-138) verilen torzo¹⁹¹ ile

Nr. 153, 154 Taf. 92 vb. Nikaia için bkz.Bursa Arkeoloji Müzesi Env.No. 9044; Corsten, Prusa, Nr. 80, 152, 164. Cremer, Bithynien, NS 5 Taf. 5; NK 14 Taf. 12.

¹⁸⁶ Yazıt stiline göre tarihlemenin sorunları konusunda detaylı bilgi için bkz. T. Corsten, IstMitt 37, 1987, 18 vd.

¹⁸⁷ Pfuhl-Möbius I, Nr. 111 Taf. 25 ve 204.

¹⁸⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1555 Taf. 225.

¹⁸⁹ Horn, Samos XII, 34 vd. Nr. 77 Taf. 55-56.

¹⁹⁰ Stähler, Telephosfries, Abb. 15 (sağ yanda oturan).

¹⁹¹ Horn, Gewandstatuen, 49 vd. Taf. 20.2; Yaylalı, İzmir, 85. Bu yontunun Zeus olduğu savlansa da, torzonun korunan boynunda sakal izine rastlanmaması bu olasılığı zayıflatmaktadır (R.Özgan).

karşılaştırılırsa, sertleşme yönünden her ikisi arasında bir ilişkinin varlığı görülebilir. Stel bu haliyle 2. yüzyılın ortalarından bir tarihten olmalıdır. Bunun yanı sıra yine 2. yüzyılın ortalarına tarihlenen İzmir stelinde¹⁹² olduğu gibi, oturan kadının eteğinde kontrast oluşturan kıvrımların hala etkisini devam ettirmesi bu stel için yüzyılın ortası için önermiş olduğumuz tarihi desteklemektedir.

KB 3 numaralı stelle aynı veya onu izleyen tarihten olması gereken diğer iki stel TB 3 ve TX 7 numaralı olanlardır. TX 7 numaralı için Pfuhl-Möbius'un 2. yüzyılın ilk yarısı tarihi doğru olmakla birlikte biraz erken, Schmidt'in İ.Ö.90-60 arası tarihi ise oldukça geç olmalıdır¹⁹³. Bunun gibi TB 3 numaralı stel için de, Cremer tarafından İ.Ö. 1. yüzyıl, Schmidt tarafından da yine İ.Ö. 90-60 arası bir tarih önerilmiştir¹⁹⁴. Ancak, resim alanında figürlerin sıralanmaları ile oluşan kademe sonucu elde edilen derinlik, uzanan ve oturanlardaki güçlü hareket, farklı yükseklikte ve az sayıdaki elbise kıvrımlarının Yüksek Hellenistik Dönem'in barok görüntüsünü hala devam ettirmesi, bunların 1. yüzyıldan değil de, 2. yüzyılın ortalarından olmalarını gerektirir. TB 3 numaralı stelde oturanın belinin kaybolmaya başlayarak bacakların daha uzun ve görünüşte daha enerjik bir yapı kazanması bunun TX 7 numaralı stele göre daha geç bir tarihten olduğuna işaret etmektedir.

TB 8 numaralı stel, Pfuhl-Möbius'un İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısı savına uygun olarak¹⁹⁵, bu üç steli izleyen bir tarihten olmalıdır. Özellikle oturan kadının uzun ve güçlü bacakları TB 3 numaralı steldekini bir devamı şeklindedir. Parçalanıp, barok yapısını kaybetmeye başlayan etek kıvrımları İ.Ö.138/7'ye tarihlenen Delos'lu Kleopatra'ya¹⁹⁶ doğru bir gidişi göstermektedir. Ancak kadının etkili yapısı, kıvrımların şematize olmamış canlı ve hareketli durumları stelin henüz Kleopatra Çağı'na inmemiş olduğunu göstermektedir. Stel bu hali ile savlananın aksine İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarından¹⁹⁷ değil de, İ.Ö.150-140 arasında bir tarihten olmalıdır. Bu tarihi İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarından sonraya tarihlenen İstanbul'da bulunan Kios kökenli bir mezar

¹⁹² Pfuhl-Möbius II, Nr. 1568 Taf. 228.

¹⁹³ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1929; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

¹⁹⁴ Cremer, Mysien, KSt 38; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

¹⁹⁵ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1942.

¹⁹⁶ Linfert, Kunstzentren, 114 Taf. 52 Abb. 273.

¹⁹⁷ Cremer, Mysien, KSt 43; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV. Hellenistik Dönem'de işlenmiş olan mezar stellerini ele alarak, stil-kritik metodu ile belli bir kronoloji oluşturmaya çalışan en önemli araştırmacılarından birisi olan Schmidt, çalışmasının Kyzikos bölümünde bizim stellere de değinmiş ve bir kronoloji oluşturmaya çalışmıştır. Ancak tarihlemeye genel olarak motiflerden hareket etmesi, oluşturduğu kronolojiyi tartışılır hale sokmuştur. Örneğin 2. yüzyılın ortalarından olmaları gereken TB 3, TB 8 ve TX 7 numaralı steller, oturan kadınla pilaster arasında boşluğun kapanması ve hizmetçilerin küçülmesi nedenleri ile yüzyılın sonlarına tarihlenmişlerdir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Samos kökenli bir şema olan bu özellik, İ.Ö. 2. yüzyıl ortalarından, 1. yüzyıl sonlarına kadar görülebilmektedir. Bu da motiften yola çıkılarak yapılacak bir tarihlmenin ne kadar sağlıklı olduğunu ortaya koymaktadır (Schmidt, Grabreliefs, 110 vd.).

heykeli de desteklemektedir¹⁹⁸. Güçlü hareketin azalarak hala devam etmesi yanında, elbise kıvrımlarında kontrast oluşturanların yerini, parçalanmışlara bırakması her ikisinde de ortak özelliklerdendir.

Bu grubu daha sonra TX 3 numaralı stel devam ettirir. Pfuhl-Möbius bunu İ.Ö. 3. yüzyıla tarihler¹⁹⁹. Gerekçesini yazmadığı için nedenlerini bilemiyoruz. Ancak işlenen figürler bunun 3. yüzyıldan değil de, 2. yüzyıldan olmasını gerektirir. Stil olarak TB 8 numaralının devamı şeklindedir. Hizmetçilerin incelik, uzaması, oturan kadının diphros ile bacakları arasındaki kıvrımlarının hareketsiz ve ip gibi inceliği yanında, özellikle etek kıvrımlarının parçalanarak süs şekline dönüşmesi artık iyice Kleopatra Dönemi'ne yaklaştığımızı göstermektedir. Ancak bu geçlik Schmidt'in de savladığı gibi²⁰⁰, yüzyılın sonuna kadar inmemelidir. TB 11 numaralı ve iyice aşınmış olmasına karşın TB 6 numaralı steller de bu steli takip eden tarihten olmalıdırlar. Özellikle uzananların güçlü ve etkili yapıları, bunlar için önerilen 1. yüzyıl stiline ters düşmektedir²⁰¹. Bu grup için İ.Ö. 140 civarı doğru bir tarih olacaktır.

Pfuhl-Möbius, Schwertheim, Cremer ve Schmidt gibi²⁰², Schober'in de Geç Hellenistik Dönem'in kronolojisini oluşturduğu çalışmasında²⁰³ İ.Ö.1.yüzyılın başlarına tarihlemek istediği TB 2 numaralı stelimiz için anılan tarih özellikle uzananın bacaklarını katlamak suretiyle oluşan derinlik; oturanın dik, güçlü ve etkili görüntüsünü hala devam ettirmesi ve henüz tüm hareketliliğini yitirmeyen elbise kıvrımları nedenleriyle oldukça geç olmalıdır. Ancak hareketliliğin azalması ve kıvrımların değişkenliğini büyük ölçüde kaybederek, şematik bir yapı kazanmaya başlaması, bunun şimdiye kadar anlatılanlar içinde en geç tarihli olmasını gerektirmektedir. Stel bu haliyle İ.Ö. 2. yüzyılın 3. çeyreği içerisinde bir tarihten olmalıdır.

Cremer tarafından İ.Ö. 2. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlenen TX 4 numaralı stel için, bu tarih çok erken olmalıdır²⁰⁴. Ortadan yukarıya eksik olan kabartma alanında, özellikle hizmetçilerle bir sonuca ulaşmak olasıdır. Kız hizmetçinin profilden verilmesi ile elde edilen derinlik ve erkek hizmetçinin üst vücudunun döndürülmesi ile sağlanan hareketliliğe rağmen, figürler hantal ve hareketsiz görünümündedirler. Kıvrım derinlikleri aynı seviyeye indirilmiş, bunun sonucunda sertleşmiş ve hareketsizleşmişlerdir. Hareketsiz bacak etrafındaki birbirine paralel inen boru şeklindeki kıvrımlar da

¹⁹⁸ Linfert, Kunstzentren, 44 vd. Taf. 14 Abb. 70-72.

¹⁹⁹ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1637.

²⁰⁰ Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

²⁰¹ TB 6 numaralı stel için: Cremer, Mysien, MiSt 2, İ.Ö. 1. yüzyıl; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV, İ.Ö. 110-100. TB 11 numaralı stel için: Pfuhl-Möbius (II, Nr.1875). Schwertheim (Kyzikos, Nr.263) ve Cremer (Mysia, MiSt 12) İ.Ö. 2. yüzyıl tarihini, Schmidt ise İ.Ö. 90-60 arasını önerir (Grabreliefs, Tablo IV).

²⁰² Pfuhl-Möbius II, Nr. 1622; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 488; Cremer, Mysien, MiSt 11; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

²⁰³ Schober, Laguna, 94.

²⁰⁴ Cremer, Mysien, KM 3.

hesaba katılırsa, en uygun zaman yine 3. çeyreğin içinde TB 2 numaralı stele yakın bir tarihtir. Kız hizmetçi, Archelaos Kabartması'nda Homer'in hemen arkasında ayakta duran benzer figürle karşılaştırılırsa²⁰⁵; hareketliliğin azalması, elbisenin sert ve katı görünümü, elbise kıvrımlarının tek düzeliği nedenleriyle, İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarına bu stel için erken bir tarih olduğu daha açık görülür.

Tarihleme konusunda ilginç bulduğumuz diğer bir eser TB 42 numaralı mezar stelidir. Pfuhl-Möbius'un İ.Ö.2. yüzyılın 2. yarısı önerisine karşın²⁰⁶, Schmidt yine motifsel özellikleri ön planda tutarak, İ.Ö. 1. yüzyılın ortalarına tarihlenmiştir²⁰⁷. Stelin tarihlenmesi için en önemli ip ucunu Pudicitia tipli kadın sunmaktadır. Schmidt'in İ.Ö. 1.yüzyılın ortaları için önermiş olduğu benzer örneklerde²⁰⁸, figürler iyice incelişip uzamış, kadında belin kaybolması ile birlikte, güçlü kalçanın da etkisini kaybetmesi hareketi artık görünüşte de yok etmiştir. Elbise üzerindeki kıvrımlar tamamen süs

²⁰⁵ Pinkwart, Archelaosrelief, Taf.1.

²⁰⁶ Pfuhl-Möbius I, Nr.1037.

²⁰⁷ Schmidt, Grabreliefs, 98 ve 113 Dipnot. 509. Schmidt'e göre; stel 2. yüzyıl ortaları stilinde olmasına rağmen, gerçek tarihi kabartma üzerinde sağ yanda ayakta resmedilen erkeğin toga giysili olması ve bu tipin sinuslu toga şekli ilk olarak erken Augustus Çağı'na tarihlenen Roma'daki Apollon Sosianus Tapınağı'nın kurban frizinde görülmesi nedenleriyle (Lieratür için bkz. Schmidt, Grabreliefs, Dipnot. 460) 1. yüzyılın 2. yarısı olmalıdır. Ancak toganın bir giysi türü olarak figürler üzerinde görülmesi daha erken döneme geri gider. İ.Ö. 3. yüzyıldan beri Yunan Mantosu ile ilişkili olarak Etrüsk lahitleri üzerindeki kabartmalarda ve bronz heykellerde görülen bu giysi türü, 3. yüzyılda başlayan Etrüsk-Yunan sanatı arasındaki sıkı ilişki sonucunda ortaya çıkmış olmalıdır (G.Hafner, AntPl IX, 1969, 39 vd.). Her ne kadar toganın Roma insanının Yunan sanatını Etrüsk modası altında kendine uyarlaması sonucunda, Roma'nın milli giysisi olduğu şeklinde açıklama getirilmek istense de (H.R.Goette, Studien zu römischen Togadarstellungen (1990), 24), U Formlu Umbo'lu Toga tipinin ön örnekleri Etrüsk sanatında bulunanlardan daha çok, Batı Anadolu'dakilere benzemektedir (bizim örneğimizin yanı sıra, Couilloud, Délos, 123 Nr.167 Taf.39; 97, Nr.91 Taf.20). Bu nedenle toganın bu türünün ön örnekleri doğuda yaratılmış, daha sonra Roma'ya aktarılmış olmalıdır. Bizim stelimiz üzerindeki isimlerin Latince olması, stel sahiplerinin Romalı olduklarını göstermektedir. Bu da toganın burada özellikle işlendiğini ortaya koymaktadır.

Romalılar İ.Ö. geç 2. yüzyıldan başlayarak Hellenistik kültüre açılmışlardır (P.Zanker, Hellenismus in Mittelitalien (1976), 581 vd.). Bu dönemde birçok sanat eseri gibi, mezar stelleri de Roma'ya ithal edilmiştir (P.Zanker, JdI 90, 1975, 309). Bu konuda en iyi örnek Capua stelidir (Forti, MemNap 6, 1941, 45 vd. ve 6, 1942, 301 vd; Frederiksen, BSR 27, 1959, 80 vd). Doğu-Batı arasındaki ilişkiyi veya diğer bir anlamla U Formlu Umbo'lu Toga tipinin batıya aktarılmasını göstermesi bakımından İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen Casino Massimo steli oldukça önemlidir (P.Zanker, JdI 90, 1975, 310 Abb.48). Doğudan ithal veya taklit edilmiş olan bu stel üzerindeki togatus giysili figürün bizimkine benzemesi, stelimizin tarihini stilistik özellikler yanında, tipolojik olarak da daha erkene çıkarmamızı olanaklaştırmaktadır. Ayrıca bu sonuç tipin yaratıldığı bölge konusunda zayıf olsa ip uçları vermektedir. U Formlu Umbo'lu Toga tipinin kullanıldığı belkide ilk örneklerden birisi olan stelimizin Miletopolis kökenli oluşu, tipin yaratıldığı yöre olarak en azından Anadolu'yu düşündürüyorsa da, şimdiye kadar rastlanan tek örnek oluşu şimdilik kesin yargıya engeldir. Bununla birlikte toganın ön örneklerinin Yunan sanatı ile ilişkili olduğu da göz ardı edilmemelidir (F.W.Goethert, RM 54, 1939, 176 vd.). Sonuç olarak, stelimiz üzerindeki figürün togatus giymesi, steli giysiye göre 1. yüzyılın ortalarına tarihlene için yeterli değildir. Çünkü, ilişki, savlananın aksine, doğudan batıya doğru da olmuş olabilir.

²⁰⁸ Pfuhl-Möbius I-II, Nr.425 Taf.70 ve Nr.1475 Taf.214.

amaçlı. Bütün bu özellikler TB 42 numaralı stelin yerinin 1. yüzyılda olamayacağını göstermektedir. Pudicitia tipli kadındaki zıt hareketler, az da olsa Yüksek Hellenistik Dönem'in huzursuz kıvrımlarının devam etmesi ve kıvrımlarla giysi arasındaki organik bağın henüz yok olmaması dönem olarak 2. yüzyılın ortalarına işaret eder. Figür en yakın benzerini yüzyılın ortalarına tarihlenen İzmir stelinde bulur²⁰⁹. Özellikle üst vücuttaki incelmeye karşın, güçlü ve etkili kalça hareketi ve sağ kalça üzerindeki mantonun zarif hareketli kıvrımları karşılaştırılabilir. Henüz kıvrımların Kleopatra'daki gibi ipeşmemiş durumu stelin yüzyılın ortalarından çok aşağı inmemesini gerektirir. Bu tarihi oturan figürle de desteklenebilir. Bunu doğrudan karşılaştırabileceğimiz bir yapıt yok. Ancak zıt hareketlerin devam etmesi, az sayıda, henüz şematize olmamış, yüzeyselleşmesine rağmen barok etkiyi hala devam ettiren kıvrımların varlığı asrın ortalarından olmasını gerektirir. İ.Ö.160-50 civarına tarihlenen Philiskos'un oturan Mousalar'ı²¹⁰ ile karşılaştırılırsa, hareketteki benzerliğe rağmen, özellikle oturakla bacaklar arasındaki derin çanaklar oluşturan etkili kıvrımların bizimkinde kaybolması, stelin biraz daha geç tarihten olması yönündedir. Ancak etek kıvrımlarında dökümlülüğün devam etmesi ve şematize olmama henüz Kleopatra Çağı'na inmediğimizi göstermektedir. Ulaştığımız bu tarih, stelin sağında duran togatuslu erkekle, İ.Ö. 150/140 arasına tarihlenen Khryse Apollon Smintheion Tapınağı'nın figürlü tamburları üzerinde bulunan Apollon'a ait kabartma²¹¹ veya yine aynı tapınağın frizinden olması gereken figürle²¹² karşılaştırılması ile de desteklenebilir. Bu stel için İ.Ö.150-140 arası en uygun tarih olacaktır.

İ.Ö. 2. yüzyılın 3. çeyreğinin ortaları ile birlikte resim alanı daralmaya, daha doğrusu figürler tarafından boş bırakılmayacak şekilde doldurulmaya başlar. Figürler ile resim alanının üst çerçevesi arasında kalan geniş boşluk, uzananların üst vücutlarını biraz daha doğrultmaları sonucu kapanır. Böylece vücudun üstü ile altı arasındaki organik birlik negatif yönde bozulur. KB 2 numaralı stel bu değişimi az da olsa yansıması bakımından dikkate değer. Henüz uzananların üst vücutlarının tam dikelmemesi sonucu, alt ile üst vücut arasında organik bağın tamamen kaybolmamış oluşu, figürlerin hareketliliklerini tam anlamıyla kaybetmemeleri nedeniyle bu stel savlandığı gibi 2. yüzyılın sonlarına inmemelidir²¹³. Birinci sınıf bir işçiliğe sahip olan TB 7 numaralı stel de, Schmidt'in savladığı gibi İ.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısına inmemelidir²¹⁴. Bu stel için Känel'in 2. yüzyılın son çeyreği tarihini de biraz geç buluyoruz²¹⁵. Stilistik olarak KB 2 numaralı stelle olan benzerlik, her ikisinin de çağdaş eserler olduklarını göstermektedir. Bu iki stel için üst sınırı 2. yüzyılın 3. çeyreğinin başlarına tarihlenen İz-

²⁰⁹ Pfuhl-Möbius I, Nr.434 Taf.72; Yaylalı, İzmir, 66 Nr.31.

²¹⁰ Pinkwart, Archelaosrelief, 107 vd.; Yaylalı, İzmir, 59 Dipnot. 16.

²¹¹ Bingöl, Smintheion, 120 Figürlü Tambur III.3 Lev. XVII.

²¹² H.Weber, IstMitt. 16, 1966, 110 vd. Taf. 15.1.

²¹³ Pfuhl-Möbius I, Nr. 1111; Corsten, Prusa, Nr. 140; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

²¹⁴ Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

²¹⁵ R. Känel, Asia Minor Studien 8 (1992), 111.

mir'den 80 numaralı stel oluşturur²¹⁶. Giysi kıvrımlarında Yüksek Hellenistik Dönem'den gelen canlı ve belirli bir yön izlemeyen derin çanaklı etkili yapı, bizim örneklerde yerini yüzeysel ve plastik görünümünü kaybeden kıvrımlara bırakmışlar. Bu tarihi 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen Kyzikos steli ile olan benzerlik de desteklemektedir²¹⁷. Bunları takip eden diğer dört stel TB 10, TB 12, TB 13 ve TB 15 numaralıdır. Figürlerin iyice hantal ve hareketsiz görünümü, kıvrımlara da yansiyarak plastik görünümünü kaybetmelerine neden olmuş. Kenarlarda oturan kadınların tam profilden verilmeleri ile elde edilen derinlik, kadınların üst vücutlarının 3/4 profilden verilmesi ile kaybolmaya başlamış. Burada ilk denemeleri yapılan bu özellik 1. yüzyıla birlikte tamamen belirginleşerek yaygınlaşır. Bu nedenlerle bunlar ilk gruptan biraz daha geç tarihtendirler. Ancak bu geçlik Pfuhl-Möbius'un da emin olmamakla birlikte önerdikleri gibi 2. yüzyıl içinde ele alınmalıdır²¹⁸. Bunlar uzanan erkeklerin alt ile üst vücut arasındaki organik yapıyı henüz kaybetmemiş oluşları nedeniyle savlandığı gibi 1. yüzyıla incek kadar geç olmamalıdır²¹⁹. Bu tarihi 3. çeyrek başlarına verilen İzmir'den 114 numaralı stel²²⁰ ve Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenen Pfuhl-Möbius 1619 numaralı stelle²²¹ olan benzerlik de desteklemektedir. Bu gruba verilebilecek diğer iki stel TA 1 ve TB 20 numaralı olanlardır. TA 1 numaralı stelin 2. yüzyıla tarihlenmesine karşın²²², ikinci sınıf bir işçiliğe sahip olan TB 20 numaralı stel 1. yüzyıla tarihlenmektedir²²³. İşçilikleri dışında bu iki stel arasında özellikle uzananlar ile oturan kadınlar arasındaki stilistik yakın ilişki nedeniyle zaman yönünden savlandığı gibi çok büyük bir fark olmamalıdır. Her iki stel arasındaki en önemli ayırım hizmetçilerin farklı boyutlarda olmalarıdır. Bu da yukarıda da savladığımız gibi tarihlemeye stil özelliği olarak önemli bir role sahip değildir. Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenen Samos 142 numaralı stel²²⁴ ile TA 1 numaralı steli karşılaştırırsak, saptadığımız dönemin doğruluğu tekrar ortaya konmuş olur. Her ikisinde de hareketler ve kıvrım yapıları ortak karakterdedir. Hareketlerde katılma ve özellikle etek kıvrımlarındaki sertleşme nedeniyle Samos örneği biraz daha geç tarihten olabilir. Özellikle etek kıvrımlarında yan yana konmuş boruları anımsatır şekilde sertleşen ve şematikleşen kıvrımlar nedeniyle

²¹⁶ Yaylalı, İzmir, 67.

²¹⁷ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1991 Taf. 287.

²¹⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1873, 1897 ve 1985.

²¹⁹ TB 10 numaralı stel için: Pfuhl-Möbius II, Nr. 1873; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 316; Cremer, Mysien, MiSt 14. TB 12 numaralı stel için: Schwertheim, Kyzikos, Nr. 241; Cremer, Mysien, MiSt 13; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV. TB 13 numaralı için: Schwertheim, Kyzikos, Nr. 521; Cremer, Mysien, MiSt 16; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV. TB 15 numaralı için: Pfuhl-Möbius II, Nr. 1986; Cremer, Mysien, MiSt 15; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV. Bu steli Schwertheim da Hellenistik döneme tarihler (Schwertheim, Miletopolis, Nr. 113).

²²⁰ Yaylalı, İzmir, 77.

²²¹ Pfuhl-Möbius II, Taf. 236.

²²² Pfuhl-Möbius II, Nr. 1627; Cremer, Mysien, KN 1.

²²³ Cremer, Mysien, MiSt 7; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

²²⁴ Horn, Samos XII, Taf. 86 Nr. 142.

bu son iki stel TB 10, TB 12, TB 13 ve TB 15 numaralı grubu izleyen tarihten olmalıdır. Bunlarla İ.Ö. 2. yüzyılın 3. çeyreğinin sonlarına yaklaşmış olduk.

Cremer tarafından KA 6 numaralı stel için önerilen 2. yüzyılın sonu tarihi²²⁵, özellikle yemek sahnesinde yer alan figürlerin stili nedeniyle oldukça geçtir. Stel her ne kadar alçak kabartma şeklinde ele alınmışsa da, uzananın organik bütünlüğünü kaybetmeyen vücut yapısı, oturanın hala derinlik oluşturur şekilde profilden verilmesi yüzyılın ortalarına stili hala yansıtmakta. Ancak hareketin iyice yok olması ve giysi kıvrımlarındaki şematize olma steli TB 41 numaralıya doğru yaklaşılmaktadır. Aynı atölye üretimleri olarak düşündüğümüz KA 3, TA 5 ve TB 4 numaralı steller de, KA 6 numaralıyla olan yakın benzerlik nedeniyle, savlandıkları gibi 2. yüzyılın 2. yarısı içine tarihlenmelidirler²²⁶. Bu grup için de en uygun tarih İ.Ö. 140-130 arası olmalıdır.

TB 41 numaralı stel figürlerin yüksek kabartma şeklinde işlenmesi ile oldukça etkili bir hava kazanmış. Ancak İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarına tarihlenen Kios'dan oturan heykelle karşılaştırılırsa²²⁷, güçlü hareketin bizim figürlerde kayıp olduğu, elbiselerin yer yer derin kıvrım çanaklarına sahip olmasına rağmen, sanki kilden oyulmuş havasından ve elbisenin sert metalik görünümünden kurtulamaması nedenleriyle, bizim stel yüzyılın ortalarını oldukça aşmış bir tarihten olmalıdır. Bu sonuca Kyzikos'dan yine yüzyılın ortalarına tarihlenen mezar steli²²⁸ ile karşılaştırma sonucunda da ulaşabiliriz. Bizim stelde ortada oturan kadının Kyzikos örneğindeki ile aynı tipte olmasına karşın, harekette katılık, kıvrımlarda şematize olma herikisinin ayıran önemli özelliklerdir. Özellikle etek kıvrımlarında olmak üzere kıvrımların matkapla derince oyulmak suretiyle elde edilmeleri sonucu oluşan sertlik nedeniyle, bu stel şimdiye kadar incelediklerimiz arasında en geç örnek olmalıdır. Böylece 2. yüzyılın son çeyreğine erişmiş olduk.

KB 1 numaralı stelin ön yüzünde yer alan figürler İ.Ö. 2. yüzyılın son çeyreğinin başlamasına işaret eden güzel bir örnektir. Yüksek kabartma şeklinde birinci sınıf bir işçiliğe sahip olan stelde, figürlerde hareket ve elbise kıvrımlarında canlılık sözde kalmış. Belirlediğimiz stili devam ettirir şekilde uzananların alt vücutlarının üstüne oranı iyice bozulmuş. Gözü yorar şekilde sayıca artarak tamamen elbise ile ilişkisini kaybeden kıvrımlar, süs amaçlı kullanılmış; bunlar aynı derinlikteler ve tüm hareketlerini yitirmişler. Bu özellikler nedeniyle stel şimdiye kadar görmüş olduğumuz örnekler arasında en geçi olmalı. İkinci resim alanında cepheden, ayakta işlenen figürler ile İ.Ö. 2. yüzyılın son çeyreğinin başlarına tarihlenen İzmir'den 104 numaralı stel²²⁹ kar-

²²⁵ Cremer, Mysien, UMİS 9.

²²⁶ KA 3 numaralı stel: Pfuhl-Möbius I, Nr. 961; Cremer, Mysien, KN 2. TA 5 numaralı stel için: Pfuhl-Möbius II, Nr. 1624; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 436; Cremer, Mysien, UMİM 2; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV. TB 4 numaralı stel için: Pfuhl-Möbius II, Nr. 1615; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV; Cremer bunun için farklı olarak İ.Ö. 1. yüzyıl tarihini önerir, Mysia, MiSt 1.

²²⁷ Linfert, Kunstzentren, Taf. 14 Abb. 70.

²²⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1555.

²²⁹ Yaylalı, İzmir, 83.

şılaştırılabilir. Duruşlardaki benzerlik yanında, aynı nitelikteki yumuşak ve hareketsiz kıvrımlar bir birine benzerler. KB 1 numaralı stelin bununla olan benzerliği 2. yüzyılın son çeyreğinden olduğunu göstermektedir. İkinci resim alanında bulunan kadın figürünü, Atina Milli Müze'de bulunan kadın heykeli²³⁰ ile karşılaştırarak İ.Ö. 1. yüzyılın başına, Lagina Hekate Tapınağı Frizleri²³¹ ile karşılaştırılarak da İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarına doğru inemeyeceğini söyleyebiliriz. Ön yüz için yüzyılın son çeyreğinin başları en uygun tarih olacaktır. Arka yüzde yer alan resim alanında figürler alçak kabartma şeklinde yerleştirilmiş. Motifler benzer olsa da, hareket ve giysi kıvrımları ön yüzdekilere göre oldukça katı. Bu da arka yüzün öne göre daha geç bir tarihten olmasını gerektiriyor. Ancak bu geçlik çok fazla değil, 10-20 yıl ile sınırlı kalarak, yüzyılın sonlarına yaklaşmalı. Bu zaman farkı ise stelin daha sonra bir kez daha kullanıldığına işaret etmekte. KA 13 numaralı stelin de stili son incelediğimiz stelin ön yüzü ile aynı. Bunun da yüzyılın son çeyreğinin başlarından olması gerekir. Önerilen 1. yüzyıl tarihi bunun için çok geç olmalıdır²³².

KX 1 ve TB 43 numaralı stellerde yer alan cepheden, ayakta işlenen erkek figürlerinin KB 1 numaralı ile benzerliği bunların da burada ele alınmasını gerektirir. TB 43 numaralıda oturan kadın ile İ.Ö. 150/140 arasına tarihlenen Khryse Apollon Smintheion Tapınağı figürlü tamburları üzerinde bulunan 1 numaralı eser karşılaştırılsa, stelin yerinin yüzyılın ortalarından olamayacağı görülür²³³. Oturan, 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen Samos'dan bir stelle²³⁴ karşılaştırılabilir. Hareketsiz yapı yanında, oturakla bacaklar arasındaki yelpaze şeklinde açılan eşit derinlikte, canlılığını tamamen yitirmiş kıvrımlar benzer. Stel oldukça aşınmış olmasına karşın İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarına tarihlenen İzmir'den 98 numaralı stelle²³⁵ yaklaşık benzerini bulmaktadır. Her ikisinde işlenen incelik, uzamış erkek figürlerinde hareketliliği yitirme ortak. Seçilebildiği kadarıyla giysilerin kıvrımları da genel yapıya uyar şekilde son derece katı ve hareketsiz. Ancak sağ köşede yer alan diğer bir erkek figüründeki, şemada da olsa hareketliliğin tamamen yok olmaması, bizim stelimizin yüzyılın sonlarına henüz inmediğini gösterir. KX 1 numaralı stel de benzer stil nedeniyle aynı tarihten olmalıdır. Ancak biraz daha fazla hareketlilik ve kıvrımların henüz tüm orijinalliğini kaybetmemiş oluşu, bunun diğerine göre biraz daha erken tarihten olduğuna işaret etmektedir. Bu iki stelin 2. yüzyılın son çeyreği içerisinde fazla geç bir dönemden olmaması gerekir.

Aynı döneme tarihlemek istediğimiz diğer ikisi, belki benzer usta olmasa bile, bir atölye üretimi olması gereken KA 4 ve KA 5 numaralı stellerdir. KA 5 numaralıda uzananın alt ve üst vücut arasındaki oranın henüz büyük ölçüde bozulmaması 3. çeyrek örnekleri ile benzerlik gösterir. Ancak etkili aşınma kesin yargıya engeldir. Karşı-

²³⁰ Horn, Gewandstatuen, Taf. 37.3.

²³¹ Horn, Gewandstatuen, Taf.33.1.

²³² KA 13 numaralı stel için: Cremer, Mysien, KH 5; Corsten, Prusa, Nr. 76.

²³³ Bingöl, Smintheion, 108 Figürlü Tambur II.1 Lev. XIV.

²³⁴ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1575 Taf. 228.

²³⁵ Yaylalı, İzmir, 81.

laştırabileceğimiz benzer bir örneğin olmamasına rağmen, her iki steldeki kız hizmetçiler 2. yüzyılın sonlarına tarihlenen Samos'dan 1589 numaralı stelle²³⁶ stilistik benzerlikler gösterirler. Samos örneğindeki dik, katı yapısına rağmen bizimkilerin henüz hareketliliklerini devam ettirmeleri, bunların henüz yüzyılın sonlarına inmediklerini göstermektedir. Birbirlerini izleyen tarihlerden olması gereken her iki stelden, KA 4 numaralı stel Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenirken²³⁷, KA 5 numaralının 1. yüzyıla tarihlenmesini²³⁸ gerektirecek stil farklılığı yoktur. Pfuhl-Möbius 1649 ve 1650 numaralı steller²³⁹ bizim steller için savladığımız İ.Ö.2. yüzyılın 2. yarısı tarihini desteklemektedirler. Bunlar için en uygun tarih 2. yüzyılın 3. çeyreği sonu- son çeyreği başı olmalıdır.

Yüzyılın son çeyreği ile birlikte stel sayısında gözle görülür bir artış olur. Bu dönemde uzananlarda vücudun üstüne nazaran altı normalden daha da uzar, bununla birlikte üst vücut biraz daha doğrulur, böylece baş artık tamamen resim alanının üst çerçevesine değer. Kline üzerinde resim alanını deler şekilde uzanan alt vücut, artık resim alanında derinlik anlayışından vazgeçmek istercesine doğasına uygun olmadan sol yan üzerine yükseltilir. Köşelerde oldukça rahat, kendini bırakmış şekilde oturan kadın, çubuk yutmuş gibi dik oturmaya başlar, bununla doğru orantılı olarak da yüzyılın sonlarının plastik stiline uygun olarak vücut incelik uzar. Hareketler artık yalnızca görünüşte var. Kıvrım, kıvrım olmaktan çıkar bir süs ve boş yüzeyi doldurma ödevi görünür. Bu dönem içinde en erken grubu oluşturan altı stele sahibiz. Bunlardan KA 7, TA 2, TA 3, TA 10 ve TA 12 numaralı steller yaklaşık çağdaşlardır. Bu grupla olan stilistik benzerlikler nedeniyle TA 3 ve TA 12 numaralı steller için savlanan İ.Ö.1 yüzyıl tarihi oldukça geç olmalıdır²⁴⁰. Yüzyılın 3. çeyreğini takip eder şekilde görünüşte güçlü hareketliliğe sahip figürler, uzananların alt vücutlarının normalin üzerinde uzun olması, figürlerin başlarının üzerinde artık boş alan kalmaması, elbise kıvrımlarının gelişi güzel, salt doldurma amacıyla işlenmeleri gibi nedenlerle son çeyrek içine girmiş olmalıydılar. Özellikle oturan kadınlarda vücudun incelik, uzaması yönünde henüz gözle görülür bir ilerlemenin olmaması, bunları son çeyrek içinde çok da aşağı indiremeyeceğimizi gösterir. Sol yarısı kayıp olmasına rağmen korunduğu kadarıyla oturan kadının TA 2 numaralı stelle olan yakın benzerliği TB 16 numaralı steli²⁴¹ de bu döneme tarihlememizi gerektirir. Bunun gibi, KB 9 numaralı stel de etkili aşınmasına rağmen, TA 12 numaralı stelle olan benzerliğinden dolayı, yine bu grupla çağdaş olmalıdır. TA

²³⁶ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1589 Taf. 231.

²³⁷ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1648; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 88.

²³⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1402; Cremer, Bithynien, NSA 9.

²³⁹ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1649 ve 1650.

²⁴⁰ TA 3 numaralı stel Corsten tarafından İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenmektedir (Prusa, Nr.129). TA 12 numaralı steli, Pfuhl-Möbius (II, Nr.1935), Schwertheim (Kyzikos, Nr.327) ve Cremer'in (Mysia, MiSt 26) İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısı fikrine karşılık, Schmidt 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiştir (Grabreliefs, Tablo IV).

²⁴¹ Pfuhl-Möbius'un 2. yüzyıl tarihine rağmen (II, Nr.1890), Schmidt'in bu stel için İ.Ö.1 yüzyılın başları tarihi oldukça geç olmalıdır (Grabreliefs, Tablo IV).

6 numaralı steli de oldukça aşınmış olmasına karşın, görülebildiği kadarıyla stilistik benzerlikler nedeniyle bu gruba dahil edebiliriz. Ancak oturan kadının vücudunda incelik, uzmanın başlaması bunun grup içinde en geç eser olduğunu göstermesi yanında, belki de yüzyılın sonlarındaki stile de bir geçiş oluşturmaktadır. Belirlemiş olduğumuz bu tarih diğer araştırmacılar tarafından da kabul edilmektedir²⁴².

TA 4, TA 7, TA 9, TA 11 ve TB 5 numaralı steller önceki kümeyi izleyen dönemden olmalıdırlar. Bunlarda incelik, uzama ve dik oturma iyice gözle görülür şekle girmiştir. Hareket tamamen yok olmuş. Kıvrımların hepsi aynı derinlikte ve tüm hareketliliklerini yitirmişler. Oturan kadının etek kıvrımları matkabın da yardımıyla derin oyulmuş ve sert; süs amaçlı olarak ya boru şeklinde zemine inmekte, ya da yelpaze gibi yana açılmakta. TA 9 numaralı stel ile Samos'dan İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen 145 numaralı stel²⁴³ stil bakımından karşılaştırılabilirler. Bu grubun yüzyılın sonuna inemeyeceğini, yine Samos'dan yüzyılın sonu-1. yüzyılın başına tarihlenen 164 numaralı stel göstermektedir²⁴⁴. Özellikle oturanların etek kıvrımları karşılaştırılırsa, bizim gruptakilerin eteklerindeki kıvrımlar daha doğal yansıtıyor, sert ve katı değil. Bu küme diğer araştırmacıların da savladığı gibi yüzyılın ikinci yarısında²⁴⁵, ancak yüzyılın son çeyreğinin ortalarında bir tarihten olmalılar. TA 4 numaralı stel için Pfuhl-Möbius 2. yüzyılın ilk yarısı, ortaları veya sonu şeklinde bir tarihleme yapmış²⁴⁶. Stel bu grupla olan stilistik benzerlikten dolayı, yüzyılın sonuna tarihlenmelidir. TA 9 ve TB 5 numaralı steller için Cremer'in ileri sürdüğü İ.Ö. 1. yüzyıl tarihi de²⁴⁷, yine stilistik benzerliklerden dolayı oldukça geç olmalıdır.

KB 7, KX 2 ve TB 9 numaralı stellerle artık yüzyılın sonuna yaklaşıyoruz. Hareketin şekilde kalması yanında, vücutlarda sertleşme ve katılık da artık iyice belirginleşmiş. Buna ek olarak uzananlarda üst vücut sanki kesilip, ayrı olarak getirilip klineinin üzerine yerleştirilmiş. Alt vücut ise bir silme şeklinde dik olarak arka zemine yapıştırılmıştır. Oturanların etek kıvrımları da bu sertleşmeye uygun şekilde yan yana borular şeklinde yerleştirilmişlerdir. Görülebildiği kadarıyla farklı olarak KB 7 numaralı steldeki kadının boru şeklinde zemine inen etek kıvrımlarında, keski yardımıyla kendi içinde parçalanma başlamış. Bu haliyle KB 7 numaralı stel, geç 2.- erken 1. yüzyıla tarihlenen İzmir'den 87 numaralı²⁴⁸, İstanbul'dan 1597 numaralı stellere²⁴⁹ benzer olması nedeniyle, grubun en geç örneği olmalıdır. Ancak etekteki parçalanmanın karşı-

²⁴² TA 2 numaralı stel için: Cremer, Mysien, UMiM 1 (İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısı). TA 6 numaralı için: Pfuhl-Möbius II, Nr.1626 ve Cremer, Mysien, UMiM 3 (İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısı); Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV (İ.Ö. 110-100).

²⁴³ Horn, Samos XII, Taf. 87.

²⁴⁴ Horn, Samos XII, Taf. 85.

²⁴⁵ Pfuhl-Möbius I, Nr. 1610 ve 1614; Cremer, Mysien, MiSt 30; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

²⁴⁶ Pfuhl-Möbius I, Nr. 1806.

²⁴⁷ Cremer, Mysien, MiSt 3 ve 29.

²⁴⁸ Yaylalı, İzmir, 83 vd.

²⁴⁹ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1597 Taf. 232.

laştırılan eserlerin düzeyinde olmaması, bu kümenin henüz 1. yüzyıla inmediğini göstermektedir. Pfuhl-Möbius da 1. yüzyıla sıcak bakmakla birlikte bizim tarihi destekler²⁵⁰. Stilistik özelliklere göre yine bu grup da savlandığı gibi henüz İ.Ö. 1. yüzyıla inmemelidir²⁵¹.

Hareketteki sertleşme, kıvrımların artık tamamen vücut hareketinden bağımsız olarak elbiseyi süslemesi ve matkap darbesi ile gelişigüzel elde edilmesi nedeniyle KA 12, TA 15 ve TX 6 numaralı steller şimdiye kadar incelediklerimiz arasında en geç tarihten olanlar olmalıdırlar. Bu grup ile geç 2.- erken 1. yüzyıla tarihlenen İstanbul stelinin dönemine inmiş bulunuyoruz²⁵². Bu küme içinde KA 12 ve TA 15 numaralı steller özellikle oturanların eteklerinde işlenen kıvrımların tamamen sembolik olmaları nedeniyle TX 6 numaralıya göre biraz daha geç tarihten olarak, artık İ.Ö. 1. yüzyıla girmiş olmalılar. Schmidt'in bu grup için İ.Ö. 1. yüzyılın 2. yarısı tarihi²⁵³, diğer araştırmacıların da tarihlemesine uygun olarak oldukça geçtir²⁵⁴. TA 19 numaralı stel etkili aşınma nedeniyle bir fikir vermekten uzak. Ancak aynı usta elinden çıkmışçasına bu grupla olan benzerliği, Cremer'in İ.Ö. 1. yüzyılın sonları tarihine karşılık²⁵⁵, bunu da aynı döneme vermemizi gerektiriyor.

TA 28 numaralı stelde işlenen konu şimdiye kadarkilerden farklı olarak ölü yemeği değil. Ancak yine de sol köşede oturan kadın varlığını sürdürüyor. Figürlerde hakim olan özellik hepsinin hantal ve hareketsiz görünümde olmaları. Figürler incelik, uzamışlar. Hareketli gibi gözükken kıvrımların elbise ile hiçbir bağları kalmamış. Kıvrımlar matkap da kullanılarak derince oyulmuş; özellikle oturan kadının etek kıvrımlarındaki parçalanma TX 6 kümesindeki figürlerle çok yakın ilişki içinde. Ortadaki kız İ.Ö. 2. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen İzmir'den 84 numaralı stelle karşılaştırılabilir²⁵⁶. Hareketsizlik ve giysi kıvrımlarının yan yana konmuş boruları anımsatması, her ikisinde de ortak özellikler. Ancak bizim figürün daha fazla incelik, uzaması ve hareketliliğini kaybetmesi, stelimizi biraz daha geç tarihe indiriyor. Bunun gibi sağ köşede duran erkek figürü de geç 2.- erken 1. yüzyıla tarihlenen Eretrialı Genç'le karşılaştırılabilir²⁵⁷. Her ikisinde de şekildeki canlılık ortak. Bunun dışında figürler kupkuru hareketsiz. Bununla birlikte kıvrımların iyice sertleşerek, hareketliliğini kaybetmesi de ortak. Birisinin yuvarlak yontu, diğerinin ikinci sınıf kabartma olduğu düşünülürse, aralarındaki zaman farkı, bizimkinin biraz daha geç olması yönünde, pek de fazla de-

²⁵⁰ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1299.

²⁵¹ KB 7 numaralı için: Cremer, Mysien, KH 12; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV. KX 2 numaralı için: Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV. TB 9 numaralı stel için: Cremer, Mysien, KSt 25.

²⁵² Pfuhl-Möbius II, Nr. 1597 Taf. 232.

²⁵³ Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

²⁵⁴ TA 15 numaralı stel: Schober, Lagina, 94; Pfuhl-Möbius II, Nr.1878 ve Cremer, Mysien, KSt 11 (İ.Ö. 1. yüzyıl). TX 6 numaralı stel için: Pfuhl-Möbius II, Nr.1786 (C. Hellenistik-E. İmparatorluk).

²⁵⁵ Cremer, Mysien, KSt 33.

²⁵⁶ Yaylalı, İzmir, 83.

²⁵⁷ Fuchs, Skulptur, 149 Abb. 143; Yaylalı, İzmir, 74 vd.

ğildir. Biz bu steli de TX 6 kümesi ile aynı tarihe, yani İ.Ö.100-90 arasına vermek isteriz.

3. İ.Ö. 1. Yüzyıl

İ.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısındaki Mithradates Eupator isyanından, Batı Anadolu'da bulunan diğer kentler gibi, Miletopolis de çok zarar görmüş olmalıdır. Bu nedenle, olasılıkla yüzyılın başlarından itibaren kentte stel yapımı kısa bir süre için durmuş. Çünkü 2. yüzyılın sonuna kadar izlemiş olduğumuz stil gelişiminin devamını, çok sayıda örneğe sahip olmamıza karşın, 1. yüzyıla tarihlediğimiz stellerin erken örneklerinde bulamıyoruz. Bu boşluk uzun sürmez ve stel üretimine tekrar yaklaşık İ.Ö. 60 yılında başlanır. Bu tarih aynı zamanda Mithridates'in kesin yenilgiye uğramış olduğu dönemdir. Bununla ilişkili olarak, zaferde önemli bir paya sahip olan Pompeius'a İ.Ö. 63 yılında kentte bir saygı anıtının adanması²⁵⁸, bu tarihlerde tekrar stel üretimine başlamanın rastlantı sonucu olmadığını da göstermektedir.

İ.Ö. 1. yüzyılın gelişimi birbirleri ile yaklaşık çağdaş KA 14, KA 15, TA 17, TB 19, TB 20 ve TX 5 numaralı stellerle başlatmak isteriz. İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarına doğru sık olarak görülmeye başlanan, figürlerin başlarıyla üst çerçeve arasında boşluğun hemen hemen ortadan kalkması, artık genel kural oldu. Resim alanında derinlik iyice azalmış. Uzanan figürlerde görünüşte var olan güçlü yapı, artık tam anlamıyla simgesel. Kenarlarda oturan kadınlar profilden verilmişler, bu da derinliği negatif yönde etkilemiş. Giysi kıvrımları metalik sertlikte; başlayıp, hiçbir engelle karşılaşmadan gideceği yere kadar gidiyorlar. Oturan kadınların etek kıvrımları, 2. yüzyılın sonlarına tarihlenmiş olduğumuz TA 28 ve TX 6 numaralı stellerde olduğu gibi, az sayıda ana tomarlardan oluşan kıvrımların kendi aralarında matkapla parçalanmaları şeklinde işlenmişler. Ancak bunlarda TA 28 ve TX 6 numaralı örneklerde izlenen etki tamamen kaybolmuş. İ.Ö. 1. yüzyılın ikinci çeyreği içine tarihlenen 1664 ve 1669 numaralı steller²⁵⁹ ve Samos'dan 170 numaralı stel²⁶⁰ bu grubun hala yüzyılın ilk yarısı içinden olduğunu göstermektedir. Yüzyılın ortalarına tarihlenen İstanbul'dan 2034 numaralı stelle²⁶¹ özellikle oturan kadınların kalça üzerindeki manto kıvrımları karşılaştırılabilir. İstanbul örneğinin katılıma yönünde daha ileri olması, bu grubun henüz yüzyılın ortalarına inmediğini göstermektedir. Etekteki ana kıvrım tomarlarının kendi içinde parçalanması yönüyle en yakın benzer, yine İstanbul'dan, yaklaşık 60 civarına tarihlenen 1597 numaralı steldir²⁶². Bunlar için en uygun tarih İ.Ö. 1. yüzyılın 2. çeyreğinin ortalarıdır. TB 20 numaralı stel için Cremer'in²⁶³ İ.Ö.1. yüzyıl ve Schmidt'in yüzyılın orta-

²⁵⁸ F.W. Hasluck, JHS 27, 1907, 64 Nr. 7; Schwertheim, Miletupolis, 125 Nr. 24.

²⁵⁹ Pfuhl-Möbius II, Taf.244; Schmidt, Grabreliefs, Tablo. III.

²⁶⁰ Horn, Samos XII, Taf.90.

²⁶¹ Pfuhl-Möbius II, Taf.294.

²⁶² Pfuhl-Möbius II, Taf.232; Schmidt, Grabreliefs, Tablo. III.

²⁶³ Cremer, Mysien, MiSt 7.

ları²⁶⁴ tarihi yerinde; KA 15 ve TB 19 numaralı steller için ise, yine Schmidt tarafından öne sürülen, Flaviuslar Çağı çok geç bir tarihtir²⁶⁵. TB 19 numaralı stel için Pfuhl-Möbius da bizimle aynı kamuda²⁶⁶; bunun İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmesine neden olan yazıt, büyük bir olasılıkla ikinci kullanımdan olmalı.

Bu kümeyi KB 4, KX 7, TA 14 ve TB 17 numaralı steller izler. Bunlarla eski gelenek artık tamamıyla bırakılıyor. Uzananlarda vücudun üst yarısındaki etkili yapıyı, alt yarısında göremiyoruz. Bel tamamen kaybolmuş. Vücudun altı ve üstü sanki ayrı ayrı yapıp, getirilip buraya monte edilmiş. Kıvrım tekrar sayıca çoğalmaya başladı. Ancak artık tamamen süs amaçlılar. Özellikle oturan kadınların eteklerinde izlediğimiz az sayıdaki kıvrım tomarları artık kendi içlerinde parçalanmıyor; bunların kendi aralarındaki mesafe artmış ve daha derin oyulmuşlar. Eğer sert yapıları göz önüne alınmazsa, bu halleri ile 2. yüzyılın barok yapılı kıvrımları verilmek istenmiş gibi. Derin çanaklardan oluşan hareketsiz, sert kıvrım yapısı henüz Aphrodisias'da bulunan ve yaklaşık İ.Ö. 30 yılına tarihlenen Zoilos Frizi aşamasına gelmemiş²⁶⁷. Yaklaşık benzerlerini yüzyılın ortalarına tarihlenen İstanbul'dan 2035 numaralı mezar stelinde bulurlar²⁶⁸. Ancak İstanbul örneği daha yumuşak kıvrım yapısı nedeniyle biraz daha erken olmalıdır. Bu nedenle bu grubu yüzyılın 3. çeyreğinin ortalarında bir tarihte görmek isteriz. Bu üç stel için tüm araştırmacılar 1. yüzyıl tarihinde birleşirler²⁶⁹; ancak TB 17 numaralı stel için Schmidt İ.S. 1. yüzyılın başlarını önerir²⁷⁰. Schmidt'in bunun için çıkış noktası yemek masasının ince ayaklarıdır²⁷¹. Ancak bu motifsel benzerliği yine atölye özelliği olarak açıklamak isteriz. Stilistik karşılaştırma ile TB 17 numaralı stel KB 4 ve TA 14 numaralılardan ayrılmamalıdır. Zaten stel henüz İ.S. erken 1. yüzyılın stilini yansıtmaktan çok uzaktır.

TB 14 ve TB 34 numaralı stellerle yüzyılın 3. çeyreğinin sonlarına vardık. Bunlar ile ilk küme arasında sertleşme ve katılıma dışında pek fark yok. Uzananların üst vücutlarının sanki ayakta duruyorlarmış gibi, yan yana durmasının TB 34 numaralıda biraz daha ileri olması nedeniyle, TB 34 numaralı stel biraz daha geç olmalıdır. Bunlarla yüzyılın ortalarına tarihlenen, İstanbul'dan 2034 numaralı stel dönemini aşmış bulunuyoruz²⁷². Elbise kıvrımları her ne kadar metalik sertlikteyse de, Zoilos Frizi dönemindeki klasizmi yansıtır şekilde derin çanklı, şematik yapıdadırlar. Özellikle uzanan erkeklerin bellerinden sarkan mantonun kenar kıvrımları ip şeklinde, parçalanmadan

²⁶⁴ Schmidt, Grabreliefs, 112 Dipnot. 505 Tablo IV.

²⁶⁵ Schwertheim, Miletupolis, Nr.64; Cremer, Mysien, MiSt 24; Schmidt, Grabreliefs, Tablo V.

²⁶⁶ Pfuhl-Möbius II, Nr.1617.

²⁶⁷ Smith, Aphrodisias, Pl.7, 9.

²⁶⁸ Pfuhl-Möbius II, Taf.295; Schmidt, Grabreliefs, Tablo. III.

²⁶⁹ TA 14 numaralı stel: Cremer, Mysien, MiSt 31 (İ.Ö. 1. yüzyıl). TB 17 numaralı stel: Pfuhl-Möbius II, Nr.1609 (İ.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısı); Schwertheim, Miletupolis, Nr.103 ve Cremer, Mysien, MiSt 10 (İ.Ö. 1. yüzyıl).

²⁷⁰ Schmidt, Grabreliefs, Tablo V.

²⁷¹ Schmidt, Grabreliefs, 114.

²⁷² Pfuhl-Möbius II, Taf.294 (İ.Ö. 1. yüzyılın ortaları).

devam ediyor. Aynı şekilde oturan kadınların etek kıvrımlarında derin çanakların işlenmesi Zoilos Frizi'nde çok yakın benzerlerini buluyor²⁷³. Schmidt'in TB 34 numaralı stel için İ.Ö.60-30 arası oldukça yerinde bir gözlem²⁷⁴. Fakat yine yemek masasından dolayı TB 14 numaralı steli yüzyılın sonlarına indirmesi yersiz²⁷⁵.

KB 8, TB 21 ve TB 27 numaralı stellerle gelişimimize devam edelim. KB 8 ve TB 27 numaralı steller için öne sürülen Geç Hellenistik Dönem tarihinin aksine²⁷⁶, hareketin kaybolması ve giysideki metal derecesinde sertleşme nedenleriyle, bunlar en azından 1. yüzyıla girmişler. Bunu İstanbul'dan 1672 ve 1673 numaralı stellerle olan benzerlik de ortaya koymaktadır²⁷⁷. Özellikle oturan kadınların etek kıvrımlarında, oraya sonradan eklenmiş gibi gözüken kıvrımlardaki sertlik bunu en iyi şekilde göstermektedir. TB 21 numaralı olan stelde, oturan kadının eteğinde derin kanallarla ayrılan ana kıvrım tomarlarının sertleşme yönünde devam etmesi, bunun henüz Zoilos Frizi'nden fazla uzaklaşmadığını²⁷⁸ ve bu grup içerisindeki en erken eser olduğunu göstermektedir. İ.Ö. 30 civarına tarihlediğimiz TB 34 numaralı stele göre de, kıvrımlardaki sertliğin ve yapaylığın daha da artması nedenleriyle bu grup daha geç tarihten olmalıdır. Bunlarla yüzyılın son çeyreği içine girmiş bulunuyoruz. Bu nedenle KB 8 ve TB 27 numaralı steller için Schmidt'in üçüncü çeyrek sonu- dördüncü çeyrek başı tarihi²⁷⁹ yerinde bir saptamadır.

KB 6 numaralı steldeki katı hareket ve metalik sertlikteki kıvrımlar KB 8 numaralı steli izler şekilde devam ediyor. Özellikle katı şekilde aşağı doğru bir boru gibi sert inen kadının etek kıvrımları, sertliğini korumak üzere kavis yapmaya başlamış. Bu özellik bunu son çeyrek içinde biraz daha aşağı indiriyor. Bu nedenle Schmidt'in önerdiği yüzyılın başları tarihini çok erken buluyoruz²⁸⁰.

Yine yüzyılın ikinci çeyreği ile başlayıp, benzer şekilde gelişimini izlediğimiz diğer bir grup stel daha var. Bunlarda işçilik daha düşük kalitededir. İlk grupta izlediğimiz stili yaklaşık bulmamıza karşın, betimlerde basitleşme ve çizgiselleşme dikkat çekicidir. Eserler genelde alçak kabartma şeklinde işlenmişlerdir ve örnekler çoğunlukla katı stellerden oluşmaktadır. Bu kümeye vereceğimiz ilk dört stel, birbirleri ile yaklaşık çağdaş KA 9, KB 5, TA 13 ve TA 16 numaralı olanlardır. Figürlerde dönme yok denecek kadar azalmış. Buna ek olarak kenarlarda oturan kadınların bacakları bir birine yapışık şekilde uzanmakta ve aynı şekilde tabana kadar inmektedir. Böylece vücudun altında kapalı bir görünüm elde edildiği gibi, resim alanındaki derinlik de yok dene-

²⁷³ Smith, Aphrodisias, Pl.3.

²⁷⁴ Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

²⁷⁵ Schmidt, Grabreliefs, 114, Tablo V.

²⁷⁶ Pfuhl-Möbius II, Nr.1298 ve 1928; Cremer, Mysien, KH 11 ve KSt 17.

²⁷⁷ Pfuhl-Möbius II, Taf. 261.

²⁷⁸ Smith, Aphrodisias, Pl. 3.

²⁷⁹ Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

²⁸⁰ Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

cek kadar azalmış. Hareketle uyumlu kıvrımlardan söz etmek artık mümkün değil. Her şey tam anlamıyla süs amaçlı. Özellikle oturan kadınlar yaklaşık benzerlerini İstanbul'dan yüzyılın ortalarına tarihlenen 1665 ve 1667 numaralı stellerde bulurlar²⁸¹. Biz de bunlar için yüzyılın ortalarını önermek isteriz. KB 5 ve TA 13 numaralı steller için Schmidt de aynı kanıda²⁸².

Bu gelişime uygun olarak KA 8, KA 11, KA 22, KA 23, KX 4, KX 5, KX 6, KX 8 ve KX 9 numaralı steller ilk kümeyi hemen takip eden dönemden olmalıdırlar. Bu dokuz eserin birbirlerine olan yakın benzerlikleri usta birliğini de gündeme getiriyor. Bu gruptan KA 8 numaralı stelde en altta sağ köşede duran kadın ile KA 11 numaralı stelde yine en alt resim alanının sağ köşesinde vedalaşan figürler, İ.Ö. 1. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen Selanik mezar stelinde benzerlerini bulmaktalar²⁸³. Bu karşılaştırma da grubun İ.Ö. 1. yüzyılın 2. yarısından olduğunu iyice perçinlemektedir. Tek resim alanı korunan KX 8 numaralı stel de, tip ve stil olarak KA 8 numaralının bir tekrarı şeklinde. Bunu yine benzer eser olarak Selanik stelinden kadın figürü ile karşılaştırabiliriz²⁸⁴. İnce, uzun hareketsiz figür yanında, özellikle etekte yer alan boru şeklinde aşağı inen kaba kıvrımlar her ikisinde de ortak. Yine tek resim alanı korunan ve etkili aşınan KX 3 numaralı stel de, stiline göre bu gruptan ayrılamaz. Bu son örneklerle yüzyılın üçüncü çeyreği sonlarına yaklaşmış bulunuyoruz. Yarısından fazla bölümü kırık olan KX 9 numaralı stelin ilk resim alanında, görülebildiği kadarıyla değişik figürler var. Etkili aşınma ve eksiklik bu konuda daha fazla bir şey söylemeye engel. Ancak bu Schwertheim'in bunu İ.S. 2. yüzyıla indirmesini de gerektirmez²⁸⁵. İkinci resim alanında yer alan ziyafet yemeği ise, KA 8 numaralı stelin ikinci resim alanıyla ve özellikle KX 4 numaralı stelle çok yakın ilişki içerisinde.

KA 10 ve TB 26 numaralı stellerle artık yüzyılın üçüncü çeyreği sonlarına iniyoruz. Kıvrım sayısı tekrar artmaya başladı. Matkapla açılan derin oyular şematize kıvrım sıralarını belirliyor. Oturan kadınların kalçasında yer alan kavun dilimi şeklindeki kıvrımlarla, İstanbul'dan İ.Ö. 30 civarına tarihlenen 1672 ve 1673 numaralı stellerdeki kıvrımlar karşılaştırılabilirler²⁸⁶. Bu nedenle TB 26 numaralı stel için Schmidt'in yüzyılın başları tarihini çok erken buluyoruz.

Birbirleri ile yaklaşık çağdaş olan KA 19, KB 14, TA 25, TB 32, TB 35 ve TX 2 numaralı stellerle yüzyılın son çeyreği içine giriyoruz. Bunlarda da basitleştirilmiş ve çizgiselleştirilmiş figürler devam eder. Uzanılarda altla üst vücut arasındaki ilişki tamamen yok olmuş; figürler kline üzerinde uzanmak yerine, sanki bir masanın arkasında duruyormuş izlenimi veriyorlar. Elbise kıvrımları ise keskin kesilmiş çizgiler şek-

²⁸¹ Pfuhl-Möbius II, Taf. 244; Schmidt, Grabreliefs, Tablo. III.

²⁸² Schmidt, Grabreliefs, Tablo.IV. KB 5 numaralı stel için İ.Ö. 1. yüzyıl tarihi konusunda T. Corsten de bizimle hemfikir (Corsten, Prusa, Nr.81).

²⁸³ Linfert, Kunstzentren, 129 Taf. 60 Abb. 324-329.

²⁸⁴ Linfert, Kunstzentren, 129 Taf. 60 Abb. 326.

²⁸⁵ Schwertheim, 1985, 85 vd. Nr. 10.

²⁸⁶ Pfuhl-Möbius II, Taf.244; Schmidt, Grabreliefs, Tablo. III.

linde. Bu küme için de yine benzer eserleri İstanbul örnekleri arasından buluyoruz. Yüzyılın son çeyreği içine tarihlenen İstanbul'dan 85 numaralı stelle²⁸⁷ son çeyrek içine giriyoruz. İ.Ö. 1. yüzyılın sonlarına inemeyeceğimizi ise, yine İstanbul'dan 53 numaralı stel göstermektedir²⁸⁸. Bu gruptan olan TB 35 numaralı stel için Schmidt'in İ.Ö. 30 sonrası çok yerinde bir tespit²⁸⁹. TX 2 numaralı stel ise TA 25 numaralı ile olan çok yakın benzerliği nedeniyle, Pfuhl-Möbius'un savlandıkları gibi İ.Ö. 3. yüzyıldan olmamalıdır²⁹⁰.

KB 10, KB 11 ve TB 31 numaralı steller tipolojik ve stilistik benzerliklerden dolayı son kümeyi izleyen tarihten olmalıdırlar. Uzananların bellerini peş peşe halkalar şeklinde çeviren manto kıvrımları keski ile derin oyulmuş kanallar şeklinde. Oturan kadınların yarım geniş yaylar çizen etek kıvrımlarında ilk kümeye göre sayıca artış, bunların son çeyrek içinde biraz daha geç tarihten olduklarına işaret eder. KB 10 ve TB 31 numaralı steller için ileri sürülen geç 1. yüzyıl tarihi yerinde bir tespit²⁹¹. Ancak stilistik benzerlikler nedeniyle bu gruptan ayrılması gereken KB 11 numaralı stel için öne sürülen Cremer'in Geç Hellenistik tarihi²⁹² çok erken, Schmidt'in Flaviuslar Çağı²⁹³ ise çok geç bir tarih olmalıdır.

Bunları izleyen TB 18, TB 25, TB 28 ve TX 9 numaralı stellerle 1. yüzyılın sonuna, hatta İ.S. 1. yüzyılın başlarına iniyoruz. Önceleri oturan kadının üst vücudunun profilden verilmesi ile elde edilen derinlik, bu bölünün cepheden verilmesi ve sanki zemine yapışmış gibi hacimsiz olması ile tamamen ortadan kalkmış. Uzanan erkekte de derinlikten söz edilemez; yapıştırılan bir pul gibi stelin arka zemini üzerinde durmakta. Keski ile derin kanallar şeklinde oyulan sözde kıvrımlar, giysinin yüzeyini boş bırakmaksızın doldurmuş. Oturanın oturağı ile bacaklar arasında yelpaze şeklinde yarım dairelerden oluşmuş aynı derinlikteki sert kıvrımlar sayıca iyice artarak merdiven basamaklarına benzemiş. TB 28 numaralı stelde oturan kadın, İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarının stilini yansıtır şekilde incelik, uzamış. Bir körük üzerindeymiş gibi havada duran bacaklar, bununla tekrar zeminin üzerine inmiş ve doğala dönmeye başlamış. Stel bu durumu ile bu grup içindeki en geç eser olmalıdır. TB 33 numaralı stelin Claudiuslar Çağı'na, TB 40 numaralı stelin Flaviuslar Çağı'na ve TB 29 numaralı stelin Trajan Çağı'na²⁹⁴ tarihlenmesi, bu stellerin stilistik özelliklerinin kesinlikle bu kümeden olmalarını gerektirdiğinden, kanımızca oldukça geç önerilerdir.

²⁸⁷ Firath, Byzance, Pl. XII; Schmidt, Grabreliefs, Tablo. III.

²⁸⁸ Firath, Byzance, Pl. XVI; Schmidt, Grabreliefs, Tablo. III.

²⁸⁹ Schmidt, Grabreliefs, Tablo. IV.

²⁹⁰ Pfuhl-Möbius I, Nr. 770.

²⁹¹ KB 10 numaralı stel için: Cremer, Mysien, KH 16; Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV. TB 31 numaralı stel için: Pfuhl-Möbius II, Nr. 1981; Schwerheim, Kyzikos, Nr. 363; Cremer, Mysien, KSt 15.

²⁹² Cremer, Mysien, KH 21.

²⁹³ Schmidt, Grabreliefs, Tablo V.

²⁹⁴ Bu üç stelin tarihlenmesi için bkz., Schmidt, Grabreliefs, Tablo V.

4. Roma İmparatorluk Çağı

İ.Ö. 1. yüzyılın sonları ile birlikte başlayan tek düzelik ve uzun zaman aralığına rağmen birbirlerinden veya önceki dönemlerdeki stellerden yapılan çok benzer kopyeler, kronoloji oluşturmada güçlükler yaratmaktadır. İlk örneklerine İ.Ö. 1. yüzyılın başlarında rastladığımız, birinci resim alanlarında mezar sahibinin portre büstünün bulunduğu ve büst steller adı ile andığımız steller²⁹⁵; ilk çıkışlarında rağbet görmemesi ve tarihlemeye yardımcı olamayacak kadar niteliksiz olmalarına karşın, İ.S. 1. yüzyılın başları ile birlikte kalite ve sayı olarak artarak varlıklarını devam ettirirler. Bunların ilk resim alanlarında mezar sahiplerinin büstleri, diğerinde ise yine yaygın olarak yemek sahnesinin işlenmesi bizlere tarihlemeye yeni bir metot sunar: Mezar sahiplerinin büstlerindeki stilistik özelliklere göre tarihleme. Bu başların saç tuvaleti ve yüz öğelerinin dönemin portre sanatındaki moda stile uygun resmedilmiş olmalarından faydalanarak, stelleri kronolojik olarak sıralamak mümkündür. Bu nedenle bundan sonra stellerin tarihlerini önce porte büstlere göre saptayacağız, daha sonra ise bunlarda yer alan yemek sahnelerini, üzerlerinde büst olmayıp, yalnızca yemek sahnesi veya benzeri konu işlenmiş olan diğer stellerle karşılaştırıp, kronoloji oluşturma çalışmalarımıza devam edeceğiz.

Bunlardan ilki KB 20 numaralı steldir. Erkek büstünün oldukça önemli bir bölümünün kayıp, kadınının ise etkili aşınmış olmasına karşın, yine de kadın büstü bir fikir veriyor. Oldukça etli ve dolgun yuvarlak bir yüze sahip olan başın üzerinde saç, alnın ortasından ikiye ayrılarak yanlardan geriye, başı örten örtünün altına doğru taranmış. Saç telleri ince çizgiler şeklinde. Bu tip stellerdeki portrelerde özellikle gözlerin yapısı dikkat çekmektedir. Burada gözler gölgesi kaşlar altına yüzeysel olarak yerleştirilmişlerdir. Baş bu hali ile Julius-Claudiuslar Dönemi'ne tarihlenen Erzurum'dan bir portre baş²⁹⁶ ve İ.S. 1. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen Aquileia'dan bir mezar stelindeki başla²⁹⁷ karşılaştırılabilir. Saç tuvaleti ve etli, dolgun yuvarlak yüz yapısı her üçünde de ortak. Bu nedenle biz de bu steli İ.S. 1. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlemek isteriz. Bu stelin daha geç tarihten olamayacağını yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenen stellerle karşılaştırma da ortaya kor. Örneğin KB 17 numaralı stel ile yemek sahnelerini karşılaştırırsak; tip olarak aynı usta elinden çıkmışçasına benzer olan heriki stelde, oturan kadın figürleri tip ve stil olarak birbirlerine benzememekte. Bu konuda Schmidt'in önerisi yerinde, Cremer'inki ise oldukça geç bir tarih olmalıdır²⁹⁸.

Diğer iki örneğimiz yaklaşık aynı tarihlerden olan KB 15 ve KB 16 numaralı stellerdir. Bunlarda da dolgun ve etli yüz yapısı devam eder. Ancak yüz köşeli olmaya başlamış. Kadınların saçları bu örneklerde de alnın ortasından ikiye ayrılmış ve bu defa

²⁹⁵ Kat.Nr. KA 22 ve KA 23.

²⁹⁶ Inan-Rosenbaum II, Taf. 190.1-2.

²⁹⁷ Pflug, Porträtstelen, 192 vd. Kat.Nr. 91 Taf. 19.3.

²⁹⁸ Schmidt, Claudiuslar Çağı'na tarihler (Grabreliefs, Tablo V); Cremer ise İ.S. 100 civarını önermektedir (Mysia, KB 8).

kalın bukleler şeklinde yanlardan arkaya, başın yarısından sonrasını örten örtünün altına doğru taranmış. Erkeklerdeki saçlar ise kısa bukleler şeklinde alna doğru yatırılmış. Bu kısa saç bukleleri geniş alnı üst ve yanlardan sınırlamaktadır. Tüm figürlerde bulunan ortak özellik ise badem şeklinde, patlak işlenen gözlerdir. Göz kapakları detaya girilmeden yüzeysel olarak işlenmişlerdir. İ.S. 1. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlenen Mantua²⁹⁹ ve Este³⁰⁰ stelleri saç tuvaleti yanında, patlak badem gözlerle de benzer stilin temsilcileridirler. Yüzyılın ortalarına tarihlenen Este'den diğer bir stel³⁰¹; saç tuvaletinin benzerliğine karşın, patlak badem gözün kaybolması ve göz kapağının etlenmesi nedeniyle, stelimizin tarihinin yüzyılın ortasını henüz aşmadığını göstermektedir. Doğrudan doğruya tepeden alın üzerine ve şakaklara doğru uzatılarak taranan saç bukleleri, alnı kırışıklıklarını içeren çizgiler özellikle Claudius ve Nero dönemlerini anımsatan stil ve moda özelliklerdir. Ancak bizim örnekler henüz Nero dönemi saç tuvaletini yansıtmaktan çok uzaklar³⁰². Julius-Claudiuslar Dönemi'nden Konya'dan bir kadın başı³⁰³, Kopenhagen'den Drusus Major başı³⁰⁴ veya Claudius-Williamstown başı³⁰⁵ benzer saç tuvaleti gösteren stilleri ile ulaştığımız bu sonucu desteklemektedirler. Bu iki steli İ.S. 1. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlenmek isteriz. Odessos'da bulunmuş olan TB 24 numaralı stel KB 15 numaralı stelle aynı ustanın elinden çıkmış gibi benzer³⁰⁶. KB 15 numaralı stelin ikinci resim alanında betimlenen ölü yemeği ile TB 24 numaralı steli karşılaştırırsak, tipolojik benzerlik yanında stilistik olarak da benzerlikler görürüz. Bu nedenle TB 24 numaralı stel de İ.S. 1. yüzyılın ikinci çeyreğinden olmalı. Bu tarihi Pfuhl-Möbius da desteklemektedir³⁰⁷. KB 13 ve TB 23 numaralı steller de, son derece basit işçiliklerine rağmen, özellikle oturan kadınlar arasındaki stilistik benzerliklerden dolayı bu grup içinden olmalıdırlar. Schmid'in TB 23 numaralı stel için İ.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısı savı stilistik yönden oldukça erken bir tarihtir³⁰⁸. Bu gruptan olduğuna inandığımız diğer iki stel KB 12 ve TB 30 numaralıdır. Oturanlarda bacakların profilden verilmesine karşın, üst vücudun cepheden verilmesi ile KB 15 ve KB 16 numaralı stellerle aynı gelenekler. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi; yemek sahnelerinde artık herhangi bir stile doğru gidiş olmaması ve karşılaştırılacak malzemenin yok denecek kadar az olmasından dolayı bunları kendi aralarında kesin bir sıraya koyamıyoruz. Ancak, bunları büst stellerde bulunan portre sayılabilecek başlara göre tarihlenmiş olduğumuz stellerdeki yemek sahneleriyle olan benzerliklerine göre bir döneme yerleştirebiliyoruz.

²⁹⁹ Pflug, Porträtstelen, 224 Kat.173 Taf.23.2.

³⁰⁰ Pflug, Porträtstelen, 246 Kat.227 Taf.33.1.

³⁰¹ Pflug, Porträtstelen, 250 Kat.237 Taf.35.2.

³⁰² M. Bergmann-P. Zanker, Jdl 96, 1981, Abb. 3.a-d, 6.a-b.

³⁰³ İnan-Rosenbaum I, Pl. 160.

³⁰⁴ İnan-Rosenbaum II, Taf.11 ve Özgan, Tralleis, Res.7-8.

³⁰⁵ Özgan, Tralleis, Res.13-14.

³⁰⁶ Schmidt, Grabreliefs, 115 Dipnot. 518.

³⁰⁷ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1605.

³⁰⁸ Schmidt, Grabreliefs, Tablo IV.

KA 25 numaralı stelde ifadenin canlılık kazandığı, köşeli yüz yapısının da iyice dolularak gözü rahatsız etmediği görülüyor. Erkeklerde arkadan öne doğru taranan ve alna doğru biraz daha inen uzun bukleli saç tuvaleti, kadında ise alnın ortasında ikiye ayrılarak, yanlardan arkaya doğru taranan saç tuvaleti devam ediyor. Farklı olarak gözler artık yüzeysel değil, kaşların altında derine yerleştirilmiş, göz kapakları da iyice etlenecek, alt ve üst göz kapağının birleştiği yerdeki cilt kırışıklığını ve üst kapağı alttakinin biraz üzerine getirecek kadar detaylı işlenmişler. Dudaklar da etli ve güçlü bir görünümde. Kulakların iri ve kepçe gibi görünümü yanı sıra başın arkasından alna doğru kesintisiz bukleler şeklinde gelen saç benzerini Nero portrelerinin 4. tipinde bulmaktadır³⁰⁹. Bu nedenle bunu da İ.S. 1. yüzyılın ortalarına tarihlenmek isteriz. Bu tarihi destekleyen diğer bir belge de, stelin alınlığında görülen hatları gayet bariz ve net olarak işlenen rankeler ve yine keskin sınırları ile vurgulanan üç yapraklı çiçeklerin, bize Stratonikeia'daki Tiyatro ve İmparatorlar Tapınağı olarak adlandırılan küçük tapınağın³¹⁰ süslemelerini hatırlatmasıdır.

KA 24, KB 17 ve KB 21 numaralı stellerle gelişimi izlemeye devam edelim. KB 21 numaralının etkili aşınmış olmasına karşın, diğer ikisi oldukça iyi korunmuşlardır. Büstlerde etli ve dolgun yüz iyice köşeli olmuş. Kadınlarda saç yine alnın ortasından ikiye ayrılarak, yanlardan arkaya doğru taranmış. Saç buklelerinin artık iyice kalınlaşması, saçın biraz daha aşağı doğru gelerek alnı daraltması dikkat çekiyor. Erkeklerde de saç öne doğru taranarak aynı şekilde geniş alnı daraltılmış. Yüzyılın ilk yarısındaki kısa saç bukleleri yerini artık arkadan öne doğru tüm başı kapsayacak şekilde uzanan uzun buklelere bırakmış. Göz bebekleri bademliğini kaybetmeye ve küçülmeye başlamış. Bunları sınırlayan göz kapaklarında ise etlenip, kalınlaşmaya doğru gidiş devam ediyor. KB 21 numaralı steldeki kadın görülebildiği kadarıyla İ.S. 1. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlenen Modena Steli ile³¹¹, KB 17 numaralı stel ise yine aynı döneme tarihlenen Padua Steli³¹² ile aynı stili yansıtıyorlar. KB 17 numaralı stelde de KB 15 ve KB 16 numaralılarda olduğu gibi kulakların iri ve kepçe şeklinde işlendikleri görülmekte. Bu özellikler ise Claudius-Nero Çağı portrelerine ait moda bir uygulamadır. Diğerlerine göre daha köşeli ve sert yüz yapısıyla, KA 24 numaralı stel ise en yakın benzerini yüzyılın son çeyreğine tarihlenen Aquileia Steli'nde³¹³ buluyor. Bu nedenle KB 17 ve KB 21 numaralı stelleri İ.S. 1. yüzyılın 3. çeyreğine; KA 24 numaralı steli ise son çeyreğine tarihlenmek isteriz. TA 18 ve TB 22 numaralı stellerle KB 17 numaralı stel arasında tipolojik yakınlık yanında, stilistik benzerlik de var. Buna figürlerin elbiseleri üzerinde ince çizgilerle gelişmiş güzel işlenmiş kıvrımları, özellikle de oturanların etek kıvrımlarındaki benzerlikleri örnek verebiliriz. Bu nedenle bu iki steli yüzyılın 3. çeyreği içine yerleştirmek isteriz. Bu tarihi benzer stilden olan ve yazıtına göre İmparator

³⁰⁹ M. Bergmann-P. Zanker, age., Abb.10.

³¹⁰ A.A. Turpan, Stratonikeia. Augustus- İmparatorlar Tapınağı (1998), passim.

³¹¹ Pflug, Porträtstelen, 176 Kat.Nr. 55 Taf. 13.2.

³¹² Pflug, Porträtstelen, 232 Kat.Nr. 192 Taf. 28.1.

³¹³ Pflug, Porträtstelen, 190 Kat.Nr. 86 Taf. 19.2.

Vespasian'ın eski askerlerinden birisine ait olan Tomi'den mezar steli³¹⁴ de desteklemektedir. Özellikle oturanın eteklerinde derin ve ince oyulmuş kıvrım kanalları buna örnek verilebilir. Üçüncü çeyrekte olduğuna inandığımız bir diğer eser KA 33 numaralı steldir. İlk resim alanında yer alan konu şimdiye kadar gördüklerimizden farklı. Bu 2. yüzyıla birlikte yoğun olarak artacak yenilik arayışının belki de ilk örneklerinden. Figürlerin üst vücutlarında işlenen ucu yumuşatılmış mızrak ucuna benzer şekilde alt alta yarım dairelerden oluşan kıvrımlar KB 17 numaralı stelde ölü yemeği sahnesindeki kadınla karşılaştırılabilir. Oturan kadınlar arasında etek kıvrımlarının işlenişinde de yakın benzerlikten söz etmek mümkün. Bu nedenle bu iki stel birbirlerine yakın tarihlerden olmalıydılar. KB 18 numaralı steldeki etkili aşınmaya rağmen, korunduğu kadarıyla sol köşede oturan kadının tip ve stil olarak KA 24 numaralı stel ile olan yakın benzerliği nedeniyle yüzyılın son çeyreğine girmiş olmalıdır. KB 19 numaralı stelin ikinci resim alanında her ne kadar ölü yemeği sahnesi işlenmemişse de, sağ yanda oturan kadının özellikle etek kıvrımlarındaki işçilik yine KA 24 numaralı steldekinin aynı. Bu nedenle KB 19 numaralı steli de yüzyılın son çeyreği içinde, İ.S. 2. yüzyılın başlarına yakın bir tarihe vermek isteriz.

İ.S. 2. yüzyılın başları ile birlikte Pfuhl-Möbius'un yüzyılın ilk yarısına³¹⁵, Schmidt'in Hadrian Çağı'na³¹⁶ ve Cremer'in yüzyılın sonlarına³¹⁷ tarihdlediği, birbirleri ile aynı usta elinden çıkmışçasına benzer olan bir grup stele sahipiz: Kat.Nr. KA 16, KA 21, KA 27, KA 28 ve KA 29. Bunları doğrudan karşılaştırabileceğimiz kesin tarihli bir eser yok. Ancak iyi korunan KA 27 ve KA 28 numaralı stellerde kline üzerinde uzanan erkeklerin saç tuvaletleri görüldüğü kadarıyla, başın arkasından alna doğru kalın bukleler şeklinde taralı. Saç modeli bu hali ile Berlin'den Trajan Başlı³¹⁸ veya İ.Ö. 2. yüzyılın başına tarihlenen Paris'den mezar steli³¹⁹ ile karşılaştırılabilir. Bunun yanı sıra bu gruptaki steller en azından Hadrian Çağı'na yaklaştıklarını göstermesi bakımından, Kyzikos'dan Hadrian Çağı'na ait bir heykelle karşılaştırılabilirler³²⁰. Steller üzerindeki figürlerin saç tuvaletleri heykel dönemine gidiş yönündedir. Ancak Hadrian Çağı'nın henüz bizim steller için erken olduğunu, Hadrian Çağı'na tarihlenen stellerde moda olan resim alanını çevreleyen bandın da bezeme alanına katılması³²¹, yani bu alanda işlenen kıvrık dal ve sarmaşık gibi bezeme elemanlarının bizim steller üzerinde henüz yer almaması da göstermektedir. KA 27, KA 28 ve KA 29 numaralı stellerde ilk resim alanında hala büstlerin işlenmeye devam etmesi, eski büst stel geleneğinin etkisini henüz tam anlamıyla yitirmediğini göstermektedir. Bu stelelerin resim alanlarını çevrele-

³¹⁴ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1782 Taf. 258.

³¹⁵ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1118, 1621, 1810.

³¹⁶ Schmidt, Grabreliefs, Tablo V.

³¹⁷ Cremer, Mysien, MiKSt 8-9.

³¹⁸ İnan-Rosenbaum I, Taf. 17.1-2.

³¹⁹ P.Zanker, JdI 90, 1975, 310 Abb. 53.

³²⁰ İnan-Rosenbaum I, Taf. 65.

³²¹ Schmidt, Grabreliefs, 116.

yen silme üzerinde, her ne kadar henüz bitkisel bezeme başlamamışsa da, alınlıkta çelenginin işlenmesi artık yeni bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır³²². Eğer yarım bırakılmadıysa, KA 27 numaralı stel üzerinde işlenen çelenginin yapraklarının henüz işlenmemesi, belki de bunun bu bezemenin işlendiği ilk örneklerden birisi olduğunu göstermektedir. KA 17 ve KX 10 numaralı steller de stilistik benzerlik nedeniyle bu gruptan olmalarını gerektirir. Belki bu son iki örnekle Hadrian Çağı'na girdik. Sonuç olarak biz bu grubu İ.S. 2. yüzyılın ilk çeyreğinde görmek isteriz.

KA 30 numaralı stelde bir erkek ve kadın birlikte işlenmiş. Figürlerin yüzlerindeki etkili aşınma bu konuda bir şeyler söylemeye engeldir. Ancak heriki figürün saçlarında kabarma ve yükselme var. Erkekten saç bukleleri hacim kazanarak yükselirken, kadınınki yine önce alnın ortasından ikiye ayrılıp, arkaya taranmış; ancak bu defa farklı olarak ince örülmüş saç bukleleri başın etrafında döndürülerek kuş yuvası şeklinde yükseltilmiş. Bu özelliklere ek olarak erkeğin sakallı olduğu da söylenmelidir. Kadın bu haliyle Trajan-Hadrian Dönemi'ne tarihlenen Manisa Başlı³²³ ile karşılaştırılabilir. Her ikisinde de saç tuvaleti oldukça benzer. Ancak bizim stel erkeğin sakallı olması nedeniyle Hadrian Dönemi'ne girmiş olmalıdır. Erkeği İstanbul³²⁴ ve İzmir'den³²⁵ Hadrian Dönemi'nden başlarla karşılaştırarak, steli Hadrian Dönemi'nin başlarına tarihlemek isteriz.

Sulla erasına göre İ.S. 148/9 tarihlerine verilen KX 11 ve TA 21 numaralı steller³²⁶ yüzyılın ikinci çeyreği stiline ışık olurlar. Bu çağdaş iki stelde bulunan figürlerde işlenen elbise kıvrımlarının çok farklı olması özellikle kayda değerdir. Bunlarda resim alanını sınırlayan çerçeve, resim alanına dahil edilerek kıvrık dal veya sarmaşık motifi ile bezenmiş. Bezeme ve detaya düşkünlükten olsa gerek, figürler ve stel yüzeyinin tamamı bezeme alanına dahil edilmiştir. TA 21 numaralı stelde görüldüğü gibi erkekler kabarık saç yapısına sahipler. Bu önceki dönemden gelen modanın iyice abartılmış halidir. Kline üzerlerinde uzanan erkeklerin başları bir fikir vermesi açısından, alna dökülen kalın buklelerden oluşan saç tuvaleti Kyzikos'dan Hadrian Çağı'na tarihlenen heykel³²⁷ ile karşılaştırılabilir. KA 20, KA 31, TA 34, TB 38 ve TB 39 numaralı steller üzerinde işlenen kadınlar tip ve stil olarak benzerlerini bu kümede bulmaktalar. Yine TB 36 ve TB 37 numaralı steller için Pfuhl-Möbius ve Schwertheim'in öne sürdükleri İ.S. 3. yüzyılın sonları tarihi³²⁸, stellerin bu kümede bulunan örneklerle oldukça benzer olmalarından dolayı çok geç olmalıdır. Bu grubu genel olarak İ.S. 2. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlemek isteriz. Bu grubun alt sınırını Sulla erasına göre 163/7 tarihlerine ve-

³²² Arşitrav ve epistyle üzerinde çelenginin işlenmesi, Hellenistik Çağ Anadolu'sunda özellikle İzmir stellerinde çok yaygındır (örnek için bkz., Yaylalı, İzmir, passim).

³²³ İnan-Rosenbaum I, Taf. 118.

³²⁴ İnan-Rosenbaum I, Taf. 84.1-2.

³²⁵ İnan-Rosenbaum I, Taf. 84.3-4.

³²⁶ Schwertheim, Miletupolis, Nr. 109 ve Schwertheim, 1985, 83 Nr. 7.

³²⁷ İnan-Rosenbaum I, Taf. 65.

³²⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1921, Nr. 1977; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 213.

rilen³²⁹, ancak bizce daha erken tarihten olması gereken KA 26 numaralı stel oluşturur. İlk resim alanındaki büstler ve ahnlıktaki banth çelenk Trajan Dönemi'ne tarihlediklerimizi izler şekilde. Aşınmış olmasına karşın, stilistik benzerlikler nedeni ile TA 35 numaralı stel de KA 26 ile yakın tarihten olmalıdır.

Karşılaştıracak benzer malzeme olmamasına rağmen, KA 18 ve KA 32 numaralı steller de, resim alanını çevreleyen kıvrık dal ve sarmaşık süslemesi nedeniyle önceki grubu izleyen dönemden olabilirler. Bunlardaki bitkisel bezemenin farklı olarak oldukça plastik işlenmesi, belki Antoninler Çağı baroğu ile açıklanabilir. Bu nedenle bu iki stel yüzyılın 3. çeyreğine girmiş olabilir.

İ.S. 2. yüzyılın son çeyreği ile birlikte, büyük olasılıkla kentin ekonomisine paralel olarak stel üretiminde sayı ve kalite oldukça gerilemiştir. TA 20, TA 22, TA 23 ve TX 8 numaralı steller artık Miletopolis'in bu geç döneminin birer temsilcisi olmalıdır. Stellerde resim alanını çevreleyen silme üzerinde bezemeden vazgeçilmiş, yalnızca kenar akroterleri dalgalı çizgilerle belirtilmiştir. Ahnlığın rozet veya kalkanla doldurulması devam ediyor. Figürler artık iyice sembolikleşmiş ve çizgiselleşmişlerdir.

Kentte stel üretimi İ.S. 3. yüzyılın ortalarından daha sonra devam edememiş olmalıdır. Çünkü olasılıkla yüzyılın ortalarındaki karışıklıklar kentin sonunu hazırlar ve yok olmasına neden olur. Bu son örneklerde hala ziyafet sahnesi devam etmektedir. Bu şablonun çıkışından 250 yıl sonra hala kullanılması şaşırtıcıdır. Tornalı bacaklı ve arkalıklı klineler³³⁰ ve yine arkalıklı oturakların işlenmesi bezemeli detaylara karşı olan düşkünlükten olmalıdır. Schmidt'in de belirttiği gibi³³¹, bu steller daha sonraki kabartmalarda görülen gelenekselliğe bağlılığın en iyi örnekleridir. Uzun zaman aralığında atölyenin yok olmasına karşın, özellikleri sonraki nesillere aktarılmış, böylece Anadolu'da yüzyıllar boyunca işlenen kabartmalar Hellenistik Dönem'in devamı şeklinde kalmayı sürdürmüştür.

III. Adak Levhaları

Çalışmamızın diğer bir grubunu oluşturan adak levhalarının genelde maliyetlerinin hesaplı olması, serbest yontu veya heykelticilere göre bunlara rağbeti daha fazla artırmış, böylece büyük bir bölümü Hellenistik Çağ'dan olan çok değişik kalitede eserler ortaya çıkmıştır. Bunların sayılarının yetersiz, işçiliklerinin ikinci sınıf ve stil olarak karşılaştırabileceğimiz tarihleri bilinen benzer eserlerin yok denecek kadar az olması, kronoloji çalışmalarımızı negatif yönde etkileyen en önemli faktörlerdir. Bu olumsuzluklara ek olarak genelde bunların farklı dönemlerden olduğu ve peş peşelik göstermediğinin de ayrıca altı çizilmelidir.

³²⁹ Cremer, Mysien, MiKSt 6.

³³⁰ Bu tür mobilya Kykladlar'dan Roma Çağı'na ait örneklerle karşılaştırılabilir: M.-Th. Couilloud, BCH 98, 1974, 471 vd.; T. Ritti, Iscrizione e Rilievi greci nel Museo Maffeiiano di Verona (1981), 145 Nr. 80; Schmidt, Grabreliefs, 38 Dipnot. 222.

³³¹ Schmidt, Grabreliefs, 116.

Miletopolis kökenli adak levhaları arasında en büyük grubu tanrı Apollon'a adananlar oluşturmaktadır. Bu nedenle öncelikle bunları bir sıraya koymak isteriz. Adak levhaları üzerinde görülen en yaygın Apollon tipi ise, kadına benzer uzun giysisi ile Kitharodos'dur. Bu tipte Tanrı, uzun kollu, göğüsün hemen altında bir kemerle sıkıştırılmış uzun chiton ve sırt mantosu giyer. Sol elinde bir kithara, sağında ise bir sunu taşı vardır. Tanrının bu tür betimlerinde hareketli bacak genelde sağken³³², Miletopolis kökenli kabartmalar üzerinde soludur. Chitonun kıvrımları genelde vücudun hareketi ile doğru orantılı olarak, monoton şekilde zemine doğru düz çizgiler şeklinde iner. Aşağı doğru bırakılmış sırt mantosu ise, çoğunlukla vücudun her iki yanında paralel olarak sakin zikzaklar çizer.

Hellenistik Dönem Kitharodos tipinin bulunduğu tarihleri aşağı yukarı kesin bilinen iki kabartmadan birisi İ.Ö. yaklaşık 130'lara tarihlenen Archelaos Kabartması, diğeri ise yazıtına göre yaklaşık İ.Ö. 119 yılına verilen³³³, şimdi Atina Milli Müzesi'nde bulunan, Bithynia kökenli adak levhasıdır³³⁴. Her ne kadar Geç Hellenistik Dönem örnekleri için İ.Ö. 150-129 arasına tarihlenen Teos Dionysos Tapınağı friz plakası üzerinde betimlenen Kitharodos'un³³⁵ bu dönemdeki eserler için örnek model olarak, bunları etkilemiş olduğu düşünülse de³³⁶, bu tipin en erken örneği Aigina'da İ.Ö. geç 5. yüzyıla tarihlenen bir adak levhasına geri gider³³⁷. Fakat bu erkek örneğe rağmen, bizim levhalar için asıl ön model İ.Ö. 4. yüzyılda yaratılmıştır³³⁸. Daha sonra İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısında görülen eserler klasik ön örnekler doğrultusunda işlenmişlerdir. Bunların Hellenistik Dönem içerisinde en erkene tarihlenen replikleri ise, Pinkwart'a göre olasılıkla İ.Ö. 150-130/20 tarihleri arasından olmalıdır³³⁹.

Apollon betili adak levhalarının tarihlenmesine önemli ölçüde eksik olan ve etkili aşınan LA 6, LA 9 ve LA 13 numaralı eserlerle başlamak istiyoruz. Her üç kabartma, motifte olduğu kadar stil olarak da birbirlerine çok yakınlara. Apollon'un vücudu ince-uzun görünümünde, kemer iyice yukarı çekilmiş, bunun sonucunda vücudun altı uzamış ve bel ortadan kaybolmuş. Hareket dinginleşmiş, blok görünüm sol bacağın hafif yana atılması ile bozulmuş. Elbise kıvrımları aynı derinlikte, böylece etkili ve hareketli yapıları yok olmuş. LA 6 ve LA 9 numaralı levhalarda kemerin chitonu sıkması ile kemer üzerine taşan chiton-kolpos parçası pek becerilememiş, neredeyse torus-trokilos görünümü kazanarak, kolpos göğüs altında şişirilmiş torba şekline gelmiş-

³³² Pinkwart, Archelaos, 153.

³³³ A. Conze Bithynia Kral erasını İ.Ö. 297 yılında başlatır ve bunun yardımıyla eseri İ.Ö. 119 yılına tarihler: A. Conze, Reise auf der Insel Lesbos (1865), 61 vd. Taf.19 (eski kaynakça ile birlikte).

³³⁴ J.N. Svoronos, Das Athener Nationalmuseum (1908), Nr.1485 Taf.112; Corsten, Apameia, 53 Nr. 35; Pfuhl-Möbius II, Taf. 332.

³³⁵ W. Hahland, Öjh. 38, 1950, 77 Abb. 33.

³³⁶ Pinkwart, Archelaos, 153.

³³⁷ Hausmann, Weihreliefs, 66 Abb. 35.

³³⁸ Bu konuya figür tipleri konusunda ayrıntılı olarak değinilmiştir.

³³⁹ Pinkwart, Archelaos, 154.

tir. Ayrıca vücut hareketsiz, dik ve keskin konturlu olarak biraz özentisiz verilmiştir. Atina Milli Müzesi'nde korunan ve Bithynia erasına göre İ.Ö. 119 civarına tarihlenen Nikaia kökenli adak levhası üzerinde işlenen Apollon³⁴⁰ ile bu üç örnek arasında hareketli bacakların farklı oluşları dışında, stilistik açıdan çok önemli bir farklılık yok. Yine aynı şekilde Atina Milli Müzesi'nde korunan ve şehir erasına göre yaklaşık İ.Ö. 123 civarına tarihlenen Bithynia kökenli diğer bir adak levhası üzerinde sol köşede işlenmiş olan adak sahibi³⁴¹, duruş ve elbise kıvrımları ile LA 13 numaralı adak levhasında bulunan şahısla çok yakın benzerlik göstermekte. Bu tipolojik yakın benzerliğe karşın, Atina yapıtlarında belirgin bir vücut elastikiyeti ve hareketliliği görülmekte. Gerek vücutta ve gerekse giysi kıvrımlarındaki harmoni, yumuşaklık ve canlılık gibi betimleme özelliklerinin adak levhalarımızda kaybolmaya başlaması, bizim LA 6, LA 9 ve LA 13 numaralı eserlerimizin İ.Ö. 120 yıllarından daha sonraki bir tarihten olabileceklerini göstermektedir.

Grup oluşturabileceğimiz diğer adak levhaları LA 3, LA 5, LA 8, LA 12 ve LA 14 numaralı olanlardır. Her beşinde de figürlerin biraz daha incelişip-uzaması, hareketliliğin zayıflığı, derin kanallı kıvrımların yüzeyselleşmesi ve resim alanında arkaya doğru figür sayısını artırıp, buna çeşitli kısaltmaları da ekleyerek alan derinliği yaratma arzusu ortak. Anılan bu ortak özellikler nedeni ile her beş eser yaklaşık çağdaş olmalıdır. Bu grup biraz daha canlı hareket ve daha yumuşak-gerçekçi giysi kıvrımları ile LA 6, LA 9 ve LA 13 numaralı adak levhalarının oluşturduğu küme ile Atina yapıtları arasındaki bir tarihten olmalıdırlar. Figürlerde görülen incelişip-uzama bir ölçüde sunaklara da yansımış. İnce-uzun yapılı ve hareketliliklerini kaybeden figürler ile resim alanında verilmek istenen alan derinliği benzer şekilde yüzyılın son çeyreğine tarihlenen Lagina Hekate Tapınağı Frizleri'nde de³⁴² görülmekte. Ancak bu benzerlik Lagina Frizlerine gidiş yönünde; hareket ve kıvrımlardaki sertlik ve yapmacıklık henüz Lagina aşamasında değil. Böylece birbirlerine benzer her iki grupla asrın son çeyreğini doldurmuş olduk.

LA 10 ve LA 15 numaralı levhalarda betimlenen Apollon figürleri; bodur vücut yapıları, biraz daha hareketli görünüşleri ve farklı derinlikte işlenmiş etki uyandıran kalın, yumuşak ve etli giysi kıvrımları ile yine birbirlerini izleyen tarihlerden olmaları gereken diğer bir grubu oluşturmaktalar. Kemerin hemen altından başlayarak her iki bacağın arasından zemine kadar inen ve diğerlerine göre biraz daha önde plastik yapı gösteren kıvrım tomarı Yüksek Hellenistik Dönem'in izlerini hala sürdürmekte. Tüm Hellenistik Devir boyunca görülen kısa ve dar göğüs betimlemesi burada organik ola-

³⁴⁰ J.N. Svoronos, age., Nr. 1485 Taf. 112; Corsten, Apameia, 53 Nr. 35; F. Ghedini, AM 103, 1988, 200 Taf.27.2; H.-H. v. Prittwitz und Gaffron, Der Wandel der Aphrodite (1988), 17 Abb.4; Pfuhi-Möbius II, Taf. 332. Conze Bithynia kral erasını İ.Ö. 297 yılında başlatır ve bunun yardımıyla adak levhasını İ.Ö. 119 yılına tarihler; bkz. A. Conze, age., 61 vd. Taf.19 (eski kaynakça ile birlikte).

³⁴¹ Corsten, Apameia, 51 vd. Nr.33 (eski kaynakça ile birlikte); H.-H. v. Prittwitz und Gaffron, age., 17 Abb. 3.

³⁴² Schober, Lagina, Taf. 5; Horn, Gewandstatuen, Taf. 33.1.

rak becerilememiş; kemer beli sıkmadan öte neredeyse giysinin üst tomarıymış gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Giysi ile vücut ilişkisi de çok iyi değil. Bunlardan dolayı, ayrıcalıklı görünen, özellikle LA 10 numaralı adak levhasına uygun bir yer bulmak zor olmakla beraber, sözünü ettiğimiz giysi stili, bize daha çok asrın sonlarına tarihlenen bazı Delos yapıtlarını anımsatmaktadır³⁴³. LA 10 numaralı levhada betimlenen Apollon'un ve adak adayanların biraz daha incelişip-uzayan yapıda olması, bunun diğerine göre daha geç bir tarihten olduğunu göstermekte. Olasılıkla bu eserlerle yüzyılın sonlarına inmiş bulunmaktayız. Bu karşılaştırmalar ışığında grubu İ.Ö. 2. yüzyılın son çeyreğinin sonlarına, diğer bir tanımla 110-100 arasında kalan tarihlere sıralamak uygun olacaktır.

LA 2 numaralı adak levhasında betimlenen Apollon sağı üzerinde, cepheden ayakta durmakta. Chiton göğsün hemen altında oldukça kalın bir kemerle sıkıştırılmış ve buradan başlayan giysi kıvrımları tek düze bir şekilde ip gibi uzatılmış olarak aşağı doğru inmektedir. Kalın kumaştan giysiye rağmen, sağ kalçanın enerjik hareketinin elbise altında henüz kaybolmaması, sol bacağın güçlü şekilde yana atılması ve ikinci sınıf işçiliğine rağmen kemerin hemen altından başlayarak, bacaklar arasından aşağı inen ve barok etki uyandıran giysi tomarı, bu levhanın şimdiye dek gördüklerimiz içerisinde en yakın benzerinin Atina yapıtları olduğunu göstermektedir. Ayrıcalıklar yaklaşık yüzyılın ortalarına tarihlenen Teos Dionysos Tapınağı Frizleri³⁴⁴ ve İ.Ö. 150/140 arasına tarihlenen Khryse Apollon Smintheion Tapınağı'nın figürlü tamburları üzerinde işlenen 7 numaralı Mousa³⁴⁵ ile yapılacak stil karşılaştırmaları ile açıkça görülecektir. Ayrıca Teos Dionysos Tapınağı Frizi'nde betimlenen Apollon ile bizim eser hareketli bacakların farklılığı dışında birbirlerine yaklaşık benzerler. Teos örneğinde daha hareketli görünüm ve kıvrımların derin, canlı yapıları LA 2 numaralı levhanın yerinin yüzyılın ortası olamayacağını göstermekte. Bu nedenle LA 2 numaralı adak levhası için en uygun tarih, aşmamak üzere Atina yapıtları dönemi, yani İ.Ö. 2. yüzyılın son çeyreğinin başları olacaktır. LA 16 numaralı levha ise henüz kısalmayan üst vücut, geniş yay çizen hareket ve oldukça aşınmış olmasına karşın bacakların arasında etki uyandıran kıvrımlar nedeni ile çok geç olmamak üzere LA 2 numaralı levhayı izleyen bir tarihten olmalıdır.

Resim alanının büyük bir bölümü kayıp olmasına rağmen, korunduğu kadarı ile diğer levhalara göre birinci sınıf bir işçiliğe sahip olan LA 11 numaralı adak levhası ise Archelaos Kabartması döneminde olduğumuzu göstermekte. Apollon'un kalçasında ve hareketli bacağında izlenen güçlü hareket, tamamen görünüşte kalmış. Elbise kıvrımları ise şimdiye kadar görmüş olduklarımızdan daha plastik ve hareketliymiş gibi gözükmemekte. Ancak yaklaşık aynı derinlikte ve çoğu yerde keski yardımıyla gelişmiş güzel işlenen kıvrımlar yüzyılın ortalarındaki barok yapılarından çok şey kaybetmiş ve sertle-

³⁴³ J. Marcadé, Au Musée de Délos (1969), A 4125 Lev. 29; A 4127, 4129, 4155 Lev. 34; A 4126 Lev. 36.

³⁴⁴ W. Hahland, Öjh. 38, 1950, 77 Abb. 33.

³⁴⁵ Bingöl, Smintheion, 121 Figürlü Tambur III.7 Lev.XIX.

şip metalik görünüm kazanmışlardır. Bu farklılıklar İ.Ö. 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Viyana'dan Iomedes steli³⁴⁶ ile karşılaştırılırsa daha iyi görülecektir. Viyana örneğindeki güçlü kalça hareketi ve çizgisel olmasına karşın akıcı, etkili kıvrımlar, LA 11 numaralı levhanın yerinin yüzyılın ilk yarısında olamayacağını göstermekte. Vücutta belin kaybolması, kemer üzerinin kıvrımsız bırakılması ve her şeyden önemlisi sol yanda duran omphalos, bu levhayı işleyen ustanın Archelaos Kabartması'nı³⁴⁷ çok yakından tanıdığını göstermektedir. Bunu karşılaştırabileceğimiz diğer benzer bir çalışma, yüzyılın sonlarına tarihlenen Syrakus Torsosu'dur³⁴⁸. Farklı tipler olmalarına rağmen, hareket ve kıvrımların yapısı benzer. Apollon daha hareketli görünümü ve henüz tam anlamıyla şematize olmayan elbise kıvrımları ile Syrakus örneğinin dönemine inmemelidir. Bu nedenlerden dolayı, LA 11 numaralı adak levhamız için Archelaos Kabartması döneminin hemen sonrası, yani yaklaşık İ.Ö. 2. yüzyılın 3. çeyreği sonları en uygun tarih olacaktır.

LA 1 numaralı adak levhasında betimlenen Apollon'un taktığı kemer vücudu sıkımayarak elbise üzerinde bir bant gibi durmakta. Bu da figürün, bel gibi, olması gereken vücut hatlarını tamamen gizleyerek, ona köşeli bir görünüm kazandırmış. Elbise iyice kalınlaşmış, ağırlaşmış. Kıvrımlar tamamen sertleşmiş ve oraya sonradan eklenmiş izlenimi verecek kadar kaba görünümlüdür. Bu özellikler nedeni ile LA 1 numaralı levha şimdiye kadar anlatılan eserler arasında benzer örnek bulamamakta. Elbisede aşağı doğru inen yuvarlak sırtlı kalın kıvrımlar her ne kadar İ.Ö. 120 civarına tarihlenen Samos'tan 99 numaralı torso³⁴⁹ ile benzerlikler gösterse de, Samos örneğinin daha hareketli ve enerjik yapısı, LA 1 numaralı levhanın yerinin yüzyılın sonlarına indiğini göstermekte. Benzerlikler az da olsa, ilk grup levhalara yakınlığı nedeni ile bu kabartmanın tarihi artı-eksi 10 yıl ile İ.Ö. 100 yılları civarından olmalıdır.

Pinkwart Apollon Kitharodos tipinin Hellenistik Dönem içerisinde en erken tarihlenen replikleri için, İ.Ö.150-130/20 tarihleri arasında önermektedir³⁵⁰. Her ne kadar İ.S. 2. yüzyılda görmüş olduğu onarım esnasında aslından çok şey kaybetse de, orijinali İ.Ö. 150 civarına tarihlenen Teos Dionysos Tapınağı Frizleri³⁵¹, Pinkwarta göre Hellenistik Devrin adak levhalarındaki Apollon tipi için örnek model olmuş olmalıdır³⁵². Ancak LA 7 numaralı adak levhası, resim alanının yarısına yakını eksik olmasına karşın, bu genellemeyi haksız çıkartacakmış gibi gözükmektedir. Apollon'un kalçadan yukarısı kırık ve kayıp olsa da, vücudun alt yarısında incelme ve harekette kapalılık dikkat çekmekte. Bacakların kalın kumaşa rağmen elbise altından görülmesi ve bacaklar arasında yukarıdan aşağı bırakılan chiton tomarı benzerini konumuzu oluşturan

³⁴⁶ Pfuhl-Möbius I, Nr. 371 Taf. 61.

³⁴⁷ Pinkwart, Archelaosrelief, passim.

³⁴⁸ Horn, Gewandstatuen, Taf. 36.2.

³⁴⁹ Horn, Samos XII, Nr. 99 Taf. 66.

³⁵⁰ Pinkwart, Archelaosrelief, 154.

³⁵¹ W. Hahland, age., 77 Abb. 33.

³⁵² Pinkwart, Archelaosrelief, 153.

hiçbir adak levhası arasında bulamamakta. Özellikle bacaklar arasında dimdik inen iki kalın çizgi şeklindeki giysi kıvrımı yapıta arkaistik bir görünüm kazandırmaktadır. Adak levhamız motif olarak İ.Ö. 3. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen Samos'dan 2 numaralı Rahibe Yontusu³⁵³ ve özellikle Roma'daki Palazzo Konservatori'deki İsis Heykeli³⁵⁴ ile benzer. Ancak tabana doğru henüz yayılmama ve hareketteki kapalılık, adak levhasının daha erken bir tarihten olduğuna işaret eder. Apollon'un bacakları arasındaki kıvrım tomarı, yüzyılın 3. çeyreğine tariheddiğimiz TB 44 numaralı stel üzerinde bulunan kadının etek kıvrımları ile karşılaştırılabilir. Bu benzerliklerin yanı sıra sunağın çok geniş işlenmesi ve adak hayvanının resim gibi sunak üzerine yapıştırılmış olmaları da her iki kabartma arasındaki diğer benzer özelliklerdir. Bu karşılaştırmalar ışığında, Pinkwart'ın Hellenistik Dönem içerisindeki Kitharodos tipleri için en erken tarih olarak ileri sürdüğü İ.Ö. 2. yüzyılın ortaları savına karşılık, LA 7 numaralı adak levhasının İ.Ö. 3. yüzyılın 2. yarısında bir tarihten olabileceğini söylemekle yetinmek istiyoruz. Bizim gibi Schwertheim da LA 7 numaralı adak levhasını, podyumunda yer alan yazıtta geçen isimler arasında hiçbir Romalı ismin olmamasından dolayı, haklı olarak 3. yüzyıla tarihlemek ister³⁵⁵. Ancak bütün bunlara rağmen, İ.Ö. 3. yüzyıl içerisinde doğrudan ilişki kurabileceğimiz başka daha yakın benzer bir adak levhasının, diğer bir anlatımla Apollon'a ait yontu veya kabartmanın olmaması, bu tarihe şimdilik şüpheli bakmamıza neden olmaktadır.

İ.Ö. 1. yüzyılın başları ile birlikte Apollon için yapılan adak levhaları azalmaya hatta yok olmaya başlar. LA 4 numaralı levhada kabartma alanı derinliğini iyice kaybetmiş. Figürler hareketsiz, sembolik işlenmişler. Etkili aşınma nedeniyle giysi kıvrımları konusunda bir şey söyleyemiyoruz. Bunu doğrudan karşılaştırabileceğimiz tarihlenmiş benzer bir eser yok. Ancak levhayı adayan şahsın, motif ve stil olarak Samos'dan 118 numaralı kabartma ile³⁵⁶ yakın ilişki içinde olması nedeniyle, LA 4 levhasının İ.Ö. 1. yüzyıl içerisinde bir tarihten olduğunu sanıyoruz.

Diğer büyük kümeyi oluşturan Kybele betimli adak levhaları ile incelemelerimize devam edelim. Tanrıça Kybele adak levhaları üzerinde cepheden oturur şekilde resmedilir. Chiton üzerine giydiği mantonun ucu sağ arkadan gelerek, kucak üzerinden sol yandan aşağı bırakılır. LK 1 numaralı adak levhasında, sol köşede anlatılanlara uygun olarak betimlenmiş Kybele oturmaktadır. Tanrıça oturuyor olmasına rağmen canlı bir görünüme sahip. Bununla birlikte chitonun üzerindeki huzursuz kıvrımlar ve bacakların arasında mantonun az sayıdaki derin çanak oluşturan etkili kıvrımları Yüksek Hellenistik Dönem'in hala etkisini sürdürüyor. Kybele, İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısının başlarına tarihlenen Kios'dan mezar yontusu³⁵⁷ ile karşılaştırılırsa, aralarında önemli

³⁵³ Horn, Samos XII, Taf. 5.

³⁵⁴ Horn, Gewandstatuen, 41 Taf. 16.1.

³⁵⁵ Schwertheim, Miletupolis, Nr.7 Abb.8

³⁵⁶ Horn, Samos XII, Taf.78.

³⁵⁷ Linfert, Kunstzentren, Taf.Abb.70-72.

bir farklılığın olmadığı görülür. Ancak tanrıça, giysi kıvrımlarında biraz daha fazla şematize ve hareketliliğin azalması nedeniyle, Kios heykelini aşan bir tarihten olmalıdır. Bu geçlik İ.Ö. 129 yıllarına tarihlenen Nikaia adak levhası³⁵⁸ düzeyinde değildir. Bu nedenle LK 1 numaralı adak levhasını yaklaşık olarak İ.Ö. 140/130 arası bir tarihe yerleştirmek isteriz. Çok etkili aşınma nedeniyle tanınamayacak duruma gelen LK 2 numaralı adak levhası ise, görülebildiği kadarıyla, figürler ve sunaktaki benzerlikler nedeni ile LK 1 numaralı adak levhasıyla çağdaş olabilir.

LK 3 numaralı adak levhası Schwertheim tarafından yazı stiline göre İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmektedir³⁵⁹. Ancak bu tarihi stil olarak çok geç buluyoruz. Kompozisyon LK 1 numaralı levhanın bir tekrarı şeklinde. Buna karşın, vücudun üst tarafının ince- lip, uzaması, hareketteki katılma ve kıvrımların metalik ve şematize olmuş durumu ile 129 civarına tarihlenen Nikaia levhasını aşan bir tarihten olmalıdır. Bu eser aralarındaki yakın benzerlikler nedeniyle İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenen Debleke adak levhasına yaklaşmıştır³⁶⁰. Böylece yüzyılın sonlarına inmiş bulunuyoruz.

Bunlardan başka Kybele ili ilişkili yine bir grup adak levhasına sahipiz. Bunların artık tamamen taşra üretimi olmaları ve bu nedenle işçiliklerindeki niteliksizlik tarihlenmelerini olanaksızlaştırıyor. Örneğin LK 6 numaralı levha, resim alanındaki derinliğin tamamen yok olması, figürün pul şeklinde bu yüzeyin üzerine yapıştırılmış gibi durması, hareketin ve giysi kıvrımlarının artık tamamen şekilde kalması İ.Ö. 1. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı bu levha yüzyılın ikinci yarısına tarihlenebilir.

Yine LK 5, LK 7, LK 8, LK 9 ve LK 10 numaralı adak levhaları için de aynı şeyleri söyleyebiliriz. Kendi aralarında aynı ustanın üretimi olabilecek kadar benzerlikler gösterirler. Schwertheim bunları yazı stillerine göre Roma Çağı'na tarihler. Şu an için karşılaştırabileceğimiz benzer örnekler bulamadığımızdan dolayı, biz de bunlar için daha fazla bir şey söyleyemeyeceğiz. Bizce anılması gereken önemli özellik, Kybele ile ilişkili adak levhalarının üretimine uzun yıllar devam edilmiş olmasıdır.

Günümüze ulaşabilen eserler arasında sayı itibari ile üçüncü önemli kümeyi Zeus'a adanan adak levhaları oluşturmaktadır. Tanrı, kısa kollu chiton üzerine vücudun alt yarısını tamamen, üstününü ise kısmen kapatan manto giymiş şekilde cepheden betimlenmiştir. Bu levhalar arasında LZ 1 numaralı olanı, yukarıdan önemli ölçüde kırık ve kayıp olmasına rağmen, en niteliklisi ve en erken tarihli olanı olmalıdır. Resim alanında önde kurban edilen hayvan, arkada sırasıyla hizmetçi, sunak, diğer bir hizmetçi ve ağaçla olabildiğince bir derinlik var. Figürlerdeki hareketlilik, Zeus'da kal-

³⁵⁸ J.N. Svoronos, Das Athener Nationalmuseum (1908), Nr. 1485 Taf.112; Corsten, Apameia, 53 Nr. 35; Pfuhl-Möbius II, Taf.332.

³⁵⁹ Schwertheim, Miletupolis, Nr.11 Abb.12.

³⁶⁰ İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env. Nr. 676; Schwertheim, 1978, 817 Nr. 11 Taf. 194 Abb. 27; Namann, Kybele, Taf. 44.1.

çanın yana atılması ile oluşan geniş yay çizen görünüm ve levhayı adayanda cepheden verilmesine rağmen, üst vücuduyla tanrıya doğru etkili dönüşünde açıkça görülmektedir. Ancak Yüksek Hellenistik Dönem'in huzursuz, karışık kıvrımları burada sakinleşerek, tek düzeleşmiş. Figür bu haliyle Dioskurides'in yumuşak stilini gösterir³⁶¹. Özellikle sağ bacak üzerindeki kıvrımların sertleşmeye başlaması ve torbalanması nedeniyle Dioskurides'e göre biraz daha geç olmalı. Yine bu geçlik resim alanındaki derinlik, figürlerin daha hareketli yapıları ve tanrının sağ bacağı üzerindeki torba kıvrımların elbise ile ilişkisinin iyice kaybolması gibi nedenlerle Bithynia erasına göre İ.Ö. 128 yılına tarihlenen Nikaia adak levhası³⁶² dönemine incek kadar değil. Bunun için en uygun tarih İ.Ö. 140-30 arasındadır. Etkili aşınma LZ 4 numaralı levhanın tarihi hakkında bilgi edinmemize engeldir. Ancak görülebildiği kadarıyla LZ 1 numaralı levhaya yakın bir tarihten olabilir.

Zeus'a adanan levhalarda da bir süreklilik yok. İlk ikisinden sonra LZ 2 ve LZ 3 numaralı adak levhaları gelir. Motif benzerliği aynı orijinale geri gider. Fark bazı figür veya motiflerin kullanılıp, kullanılmamasındadır. Stil olarak birbirlerinden çok farklı dönemlerden olamayacak kadar benzerler. Bunlarda resim alanında derinlik yerini yüzeyselliğe bırakmış. Figürler ve elbise kıvrımları artık tamamen şematik. Hareket ise görünüşte. Her ikisi KA 8 numaralı mezar steli ile aynı usta yapıtı olacak kadar benzerler. Bu nedenle heriki adak levhasını da İ.Ö. 1. yüzyılın 3. çeyreği içine tarihlemek isteriz.

Bunlardan başka bir de az sayıda günümüze ulaşan diğer tanrılara ait adak levhaları vardır. Bu durum tamamen tesadüfi olabileceği gibi, konu kapsamındaki tanrıların yörede daha az saygı görmüş olabileceklerini de gösterebilir. Sayıdaki yetersizlik, bunlarda da sağlam bir kronoloji yapmaya engeldir. Fakat bunları önceden tarihlemiş olduğumuz mezar stelleri veya adak levhalarına göre yaklaşık olarak tarihlememiz mümkün. Bunlardan ilki, stel ve farklı tanrılar betimlenmiş olmasına karşın, figür tipi açısından LZ 2 numaralı levha ile çok benzer olan LK 11 numaralı Hermes ve Kybele'ye adak levhasıdır. Özellikle Kybele ve levhayı adayanlar yine tip ve işçilik olarak KA 8 numaralı mezar steli ile aynı usta elinden çıkmış kadar benzer. Bu nedenle bu levhayı da İ.Ö. 1. yüzyılın 3. çeyreği içine tarihlemek isteriz.

Tekil örneğe sahip diğer bir levha Dionysos'a adanmış olan LD 1 numaralı levhadır. Epistylede tanrıyı simgeleyen sarmaşık motifi kadar, tanrının savaş zırhı içinde işlenmesi de şaşırtıcıdır. Bunu da doğrudan karşılaştırabileceğimiz tarihlenmiş benzer bir eser yok. Ancak figürlerde hareketli yapı ve elbise kıvrımlarında ışık-gölge zıtlığı oluşturan derin kanallar hala barok stil etkisinde. Bu nedenle 2. yüzyıl içinde çok geç bir tarihten olmamalıdır. Steli adayanlar ve sunak, LZ 1 numaralı adak levhası ile yakın ilişki içerisinde. Bu nedenle LD 1 numaralı levha da İ.Ö. 2. yüzyılın 3. çeyreği

³⁶¹ Stewart, Sculpture, Abb.837.

³⁶² J.N. Svoronos, age., Nr. 1486 Taf.112 ; Corsten, Apameia, 51 vd. Nr. 33.

içinde bir tarihten olmalıdır. Dionysos'un elinde tuttuğu kantharosun da İ.Ö. 2. yüzyıl biçiminde olması ayrıca dikkat çekicidir³⁶³. Epistyledeki sarmaşık ve benzer kantharosun betimlendiği Kyzikos steli İ.Ö. 3. yüzyılın 2. yarısı tarihi³⁶⁴ ile motif olarak bu tipe öncülük etmiş olmalıdır.

Bu konuda değinmek istediğimiz son yapıt LH 1 numaralı Hermes'e adak levhasıdır. Ne yazık ki, bunu tarihlemek için de, tarihlenmiş bir benzer örnek saptayamadık. Ancak resim alanının derinliğini kaybetmesi ve figürlerin ve sunağın ince uzun yapısı LA 3 numaralı levhayla yakın benzerlik içerisinde. Bu nedenle bunu da İ.Ö. 2. yüzyılın son çeyreğine yerleştirmek isteriz.

³⁶³ M. Cremer bunu yazı stili dışında kantharosun stili yardımıyla da tarihlemeye çalışıp, levhayı İ.Ö. 2. yüzyıla tarihler (M.Cremer, *IstMitt* 38, 1988, 179 Taf.19.1). Benzer formdaki kantharos için ayrıca bkz., P. Wuilleumier, *Le trésor de Tarente* (1930), Taf. 5.6.

³⁶⁴ Pfuhl-Möbius II, Nr.2259 Taf.319.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKONOĞRAFI: FİGÜR TİPLERİ (Tablo II)

Byzantion, Nikaia, Kyzikos ve Miletopolis gibi kentler, stel sayısındaki fazlalık ve sürekliliğe paralel olarak figür tiplerindeki zenginlikle, mezar steli üreten diğer Batı Anadolu merkezleri arasında özel bir yere sahiptirler. Genelde kullanılan yerel malzeme Miletopolis stellerindeki figürlerin alçak kabartma şeklinde işlenmelerini zorunlu hale getirmiştir. Buna rağmen işçilikteki kalite diğerlerine göre çokta düşük değildir. Mezar stellerinin büyük çoğunluğunda ölü yemeği konusu tercih edilmiştir. Seçilen figürler önemli ölçüde serbest yontulardan kopya edilmişlerdir³⁶⁵. Bu ön-tipler Pfuhl-Möbius'un Corpus'unda genel olarak ele alınmıştır³⁶⁶. Fakat bu, özellikle kadın tiplerinde yetersizdir ve karışıklığa neden olmaktadır. Bu nedenle, öncelikle oturan kadınları³⁶⁷, daha sonra ise diğer tiplerle birlikte adak levhalarını da konunun kapsamına alarak, Miletopolis'de kullanılan figür tiplerini incelemeye çalışacağız.

I. Mezar Stelleri

1. *Pudicitia* Tipinde Oturanlar

Tamamen, ya da kısmen örtülü diphros üzerinde profilden, 3/4 profilden veya çok seyrek olarak cepheden oturan kadınlar mantonun sarılışı ve kollarındaki değişik hareketlere göre farklı oturma tipleri göstermektedirler. İzlenen bu zenginlik Kyzikos ve Miletopolis stellerinin diğer Batı Anadolu stelleri arasında ayrı bir yere sahip olmasına zemin hazırlar. Chiton üzerinde manto giysili oturan kadınların sağa veya sola dönük oturushlarına göre sağ, ya da sol kolları karın üzerinde olup, bunlar ya manto altında, yada üstündedir. Karın üzerinde uzanan koldan destek alan diğeri yukarı doğru yükselir, sağ el ile boyun veya çene seviyesinde başa kadar çekilen mantonun kenarından tutar. Bu tipin belirli bir erken serbest yontudan öykünülerek yapıldığını söylemek oldukça zor. Ancak İ.Ö. 4. yüzyılın mezar stellerinden esinlenerek geliştirilmiş

³⁶⁵ Yaylak, İzmir, 36 Dipnot. 1.

³⁶⁶ Erkek tipleri, kadın tipleri, hizmetçi ve çocuk tipleri gibi.

³⁶⁷ Cremer'in Kyzikos ve çevresi için denemiş olduğu gibi; Cremer, *Mysien*, 81 vd.

içinde bir tarihten olmalıdır. Dionysos'un elinde tuttuğu kantharosun da İ.Ö. 2. yüzyıl biçeminde olması ayrıca dikkat çekicidir³⁶³. Epistyledeki sarmaşık ve benzer kantharosun betimlendiği Kyzikos steli İ.Ö. 3. yüzyılın 2. yarısı tarihi³⁶⁴ ile motif olarak bu tipe öncülük etmiş olmalıdır.

Bu konuda değinmek istediğimiz son yapıt LH 1 numaralı Hermes'e adak levhasıdır. Ne yazık ki, bunu tarihlemek için de, tarihlenmiş bir benzer örnek saptayamadık. Ancak resim alanının derinliğini kaybetmesi ve figürlerin ve sunağın ince uzun yapısı LA 3 numaralı levhayla yakın benzerlik içerisinde. Bu nedenle bunu da İ.Ö. 2. yüzyılın son çeyreğine yerleştirmek isteriz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKONOĞRAFİ: FIGÜR TIPLERİ (Tablo II)

Byzantion, Nikaia, Kyzikos ve Miletopolis gibi kentler, stel sayısındaki fazlalık ve sürekliliğe paralel olarak figür tiplerindeki zenginlikle, mezar steli üreten diğer Batı Anadolu merkezleri arasında özel bir yere sahiptirler. Genelde kullanılan yerel malzeme Miletopolis stellerindeki figürlerin alçak kabartma şeklinde işlenmelerini zorunlu hale getirmiştir. Buna rağmen işçilikteki kalite diğerlerine göre çokta düşük değildir. Mezar stellerinin büyük çoğunluğunda ölü yemeği konusu tercih edilmiştir. Seçilen figürler önemli ölçüde serbest yontulardan kopya edilmişlerdir³⁶⁵. Bu ön-tipler Pfuhl-Möbius'un Corpus'unda genel olarak ele alınmıştır³⁶⁶. Fakat bu, özellikle kadın tiplerinde yetersizdir ve karışıklığa neden olmaktadır. Bu nedenle, öncelikle oturan kadınları³⁶⁷, daha sonra ise diğer tiplerle birlikte adak levhalarını da konunun kapsamına alarak, Miletopolis'de kullanılan figür tiplerini incelemeye çalışacağız.

I. Mezar Stelleri

1. Pudicitia Tipinde Oturanlar

Tamamen, ya da kısmen örtülü diphros üzerinde profilden, 3/4 profilden veya çok seyrek olarak cepheden oturan kadınlar mantonun sarılışı ve kollarındaki değişik hareketlere göre farklı oturma tipleri göstermektedirler. İzlenen bu zenginlik Kyzikos ve Miletopolis stellerinin diğer Batı Anadolu stelleri arasında ayrı bir yere sahip olmasına zemin hazırlar. Chiton üzerinde manto giysili oturan kadınların sağa veya sola dönük oturusharına göre sağ, ya da sol kolları karın üzerinde olup, bunlar ya manto altında, yada üstündedir. Karın üzerinde uzanan koldan destek alan diğeri yukarı doğru yükselir, sağ el ile boyun veya çene seviyesinde başa kadar çekilen mantonun kenarından tutar. Bu tipin belirli bir erken serbest yontudan öykünülerek yapıldığını söylemek oldukça zor. Ancak İ.Ö. 4. yüzyılın mezar stellerinden esinlenerek geliştirilmiş

³⁶³ M. Cremer bunu yazı stili dışında kantharosun stili yardımıyla da tarihlemeye çalışıp, levhayı İ.Ö. 2. yüzyıla tarihler (M.Cremer, *IstMitt* 38, 1988, 179 Taf.19.1). Benzer formdaki kantharos için ayrıca bkz., P. Willeumier, *Le trésor de Tarente* (1930), Taf. 5.6.

³⁶⁴ Pfuhl-Möbius II, Nr.2259 Taf.319.

³⁶⁵ Yaylah, İzmir, 36 Dipnot. 1.

³⁶⁶ Erkek tipleri, kadın tipleri, hizmetçi ve çocuk tipleri gibi.

³⁶⁷ Cremer'in Kyzikos ve çevresi için denemiş olduğu gibi; Cremer, *Mysien*, 81 vd.

olabilecekleri gibi³⁶⁸, Hellenistik Dönem yontu ve stellerinde³⁶⁹ oldukça yaygın olarak kullanılan ve "Pudicitia" adı verilen tiplerden de öykünölmüş olduğunu savlamak olasıdır. İlk ihtimalin inkar götürmemesi yanında³⁷⁰, kanımızca bu ikinci olasılık da göz ardı edilmemelidir. Çünkü, her ne kadar kol devriminin sağ ve sola doğru oturuşa göre, belki de daha sağlam olması düşüncesiyle, zemine degecek şekilde işlenerek değişiklik gösterdiği savlansa da³⁷¹, örneğin Kat.Nr. KA 6, KA 7, TA 2, TA 3 ve TB 8 numaralı stellerde olduğu gibi kol hareketinin şekli zeminle ilintili değildir. Farklı kolların yukarı doğru yükselebilmesi, mantonun ön üst vücudu tamamen örtmesi veya örtmemesi, manto ucunun kola sarılması veya elden aşağı doğru bırakılması kanımızca Pudicitia'nın belli tiplerinin vurgulanmak istendiğini göstermektedir.

İlk olarak Pinkwart Pudicitia olarak bilinen kadınlar arasında beş tip saptar³⁷². Bu ayrımda bacakların hareketlerinin de rol oynamasının değişik yontularda karışıklık çıkarmasından olacak ki, Linfert; "Hangi bacağın hareketli, hangi kolun karında olduğu, diğer kolun dik mi, yoksa eğik mi durduğu belli değil"³⁷³ diyerek kapsamı biraz daha esnek tutmuştur. Daha sonra Yaylalı ise; "Pudicitia, bir kolu karında diğerinin dirseği ona dayalı, eli çenenin yanında, başa kadar çekilen mantonun kenarından tutan kadın tiplerine verilen genel bir kavramdır" diyerek Pudicitia tipinin kapsamını iyice genişletir³⁷⁴. Ancak saptanan bu beş tip arasında hareketli bacağın da göz önüne alınması, buna karşın bizim örneklerimizde figürlerin oturur şekilde resmedilmesi³⁷⁵, tüm tipleri stellerimiz üzerinde izlemeyi olanaksızlaştırmaktadır. Ancak yukarıda da kanıtlamaya çalıştığımız gibi, mantonun başla birlikte vücudu sarışı ve kolların duruşu çok büyük bir olasılıkla Pudicitia tiplerinden öykünölmüş olmalıdır.

Papa XIV. Clemens 1774 yılında, Museo Pio Clementino için Villa Mattei'den giyimli bir kadın yontusu alır. P.A. Maffei çalışmasında³⁷⁶ yontuyu başına göre Livia olarak tanımlar. Daha sonra 1819 yılında Visconti yaptığı müze katalogunda³⁷⁷ kraliçeye saygı anlamında tipi Pudicitia olarak adlandırır. Böylece bu tarihten sonra tip ve tüm varyantları için Pudicitia adı kullanılır³⁷⁸.

³⁶⁸ Diepolder, Grabreliefs, Taf.51 1-2.

³⁶⁹ Özellikle İzmir yöresindeki stellerde. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz., Yaylalı, İzmir, pasim.

³⁷⁰ Protopudicitia adı ile adlandıracağımız tip, ileride de bahsedeceğimiz gibi, kanımızca İ.Ö. 4. yüzyıldaki örneklerle geri gider.

³⁷¹ Yaylalı, İzmir, 42.

³⁷² Pinkwart, Magnesia, 149 vd. Dipnot. 21; Linfert, Kunstzentren, 148 vd.; Yaylalı, İzmir, 36 vd.

³⁷³ Linfert, Kunstzentren, 147.

³⁷⁴ Linfert, Kunstzentren, 36.

³⁷⁵ Oturuş yönü ile ilişkili olarak dış kısımda yer alan bacak devamlı ön ileride, diğerinin çapraz üzerinde durur. Bu nedenle bacakların duruşu tip belirlemede herhangi bir anlam ifade etmez.

³⁷⁶ P.A. Maffei, Statue di Roma (1796), Taf.107.

³⁷⁷ G. u. F. Visconti, Museo Pio Clementino II (1819), 101 vd. Taf.14.

³⁷⁸ Cremer, Mysien, 82.

Pudicitia tipinin ilk örnekleri tam olmasa da geç İ.Ö. 4. yüzyılda var³⁷⁹. Ayrıca Kleiner İ.Ö. 3. yüzyıl terrakottalarında bu tipin varlığını saptar³⁸⁰. Bu tipe ait en erken örnek olarak Tegea'daki yontu gösterilse de³⁸¹, eserin kötü durumu ve tek oluşu savlanan İ.Ö. 3. yüzyıl tarihini şüpheli bırakmıştır³⁸². Ancak İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarına doğru Pudicitia tipi yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır³⁸³.

Ayrıca, tipin ilk oluşumunda üzüntüyü simgelemek ön planda tutulsa da, daha sonra özellikle İ.Ö. 1. yüzyıldan sonra yaygınlaşması, kraliçe yontularına³⁸⁴, sikkeler üzerinde tanrıça betimlerine³⁸⁵ örnek tip olması, Hellenistik Dönem ile birlikte artık üzüntüyü nitelmediğini göstermektedir.

1.1. Pudicitia Saufeia

Tipi Pinkwart ve Linfert Menderes Magnesia'sında bulunan³⁸⁶ Saufeia'nın yontusuna göre³⁸⁷ "Saufeia Tipi" olarak adlandırılır³⁸⁸. Bu tipte, sol kol karın üzerinde, sağ el çenenin sağında mantonun kenarından tutar. Mantonun sağından gelen ucu, sağ kolu bileğine kadar sarıp sol omuzdan enseye gider. Solundan gelen ucu ise kalçadan itibaren toplanarak sol kolun üzerine atılır, bileğe sarıldıktan sonra öne açılarak dökülür³⁸⁹. Bu tip İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarına doğru kullanılmaya başlanmış olup³⁹⁰, Rhodos ve Kos adalarında, Karadenizin kuzeyinde, Anadolu'da (özellikle İonya yöresinde) yaygındır³⁹¹. Anadolu'da, İonya dışında, Mysia yöresinde de, özellikle Kyzikos³⁹² ve Mi-

³⁷⁹ Örneğin, Ağlayan Kadınlar Lahdi, Lippold, Handbuch. 231, Dipnot. 9 Taf.82,1; R. Fleischer, Der Klagefrauensarkophag aus Sidon, IstForsch. 34 (1983), Taf. 19, 20, 22 veya mezar stelleri, Diepolder, Grabreliefs, Taf.51 1.2.

³⁸⁰ Kleiner, Tanagrafiguren, 116 vd. Taf.20 c-d; Horn, Gewandstatuen, 64.

³⁸¹ G. Krahmer, RM 38/9, 1933/4, 174 vd. Taf.6.

³⁸² Linfert, Kunstzentren, 149 vd.; Yaylalı, İzmir, 37.

³⁸³ G. Krahmer, agc., 142 vd.; ay., NGG 1927, 65 Dipnot. 1; Horn, Gewandstatuen, 63; Horn, Samos XII, 182 Nr.5 vd.; Pinkwart, Magnesia, 153 Dipnot. 21; Linfert, Kunstzentren, 147 vd.; Yaylalı, İzmir, 37.

³⁸⁴ Livia'nın yontusunda olduğu gibi, Cremer, Mysien, 82.

³⁸⁵ Cremer, Mysien, 82 Dipnot. 395.

³⁸⁶ İ.Ö. .62 yıllarında Magnesia agorasında Athena kutsal alanına dikilen heykellerden birisi de, L.Valerius Flaccus'un gelini Saufeia'ya ait olanıdır. Bu grup Özgün tarafından hakkı nedenlerden dolayı İ.Ö. 1. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir, R.Özgen, Akten des XIII. Internationalen Kongresses für klassische Archäologie- Berlin (1988), 159.

³⁸⁷ İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.Nr.606. Mendel III Nr.822; O.Kern, Die Inschriften von Magnesia a.M. (1890), Nr.145; Horn, Gewandstatuen, 65 Dipnot. 5; L. Alscher, Griechische Plastik IV (1957), 212, 7; Pinkwart, Magnesia, 150 vd.; Linfert, Kunstzentren, 30 Taf.4, 23; K.Tuchelt, Frühe Denkmäler Roms in Kleinasien I (1979), 176.

³⁸⁸ Pinkwart, Magnesia, 153 Dipnot. 21; Linfert, Kunstzentren, 148.

³⁸⁹ Yaylalı, İzmir, 37.

³⁹⁰ Pinkwart, Magnesia, 153 Dipnot. 21; Pfuhl-Möbius I, 138 vd.; Yaylalı, İzmir, 37.

³⁹¹ Linfert, Kunstzentren, 148 vd. Dipnot. 589 vd.

³⁹² Pfuhl-Möbius I-II, Nr.1008 Taf.152, Nr. 625 Taf.237; Nr.1991 Taf.287.

letopolis'de, çok yaygın olmamak üzere vardır³⁹³. Cumhuriyet Dönemi'nde ise mezar heykelleri için de sevilerek kullanılmıştır³⁹⁴. Tipin en erken örneği Tegea heykelidir³⁹⁵. Ancak Krahermer'in bu yontu için önermiş olduğu erken tarih³⁹⁶ daha sonraki araştırmacılar arasında taraftar bulmamıştır³⁹⁷. Yaylalı bu tipin kıta Yunanistan'da tutulmadığına³⁹⁸ bir kez daha dikkatleri çekerek, tipin yaratılmış olduğu bölge olarak Batı Anadolu'yu, özellikle de Magnesia-İzmir arasını önermektedir³⁹⁹.

Bu tipten Miletopolis kökenli steller arasında 14 adet vardır⁴⁰⁰. Ölü yemeği konulu stellerde sağ yanda, klinenin baş ucunda oturan kadınların büyük çoğunluğunda Saufeia Tipi tercih edilmiştir. TB 42 numaralı stelde ortada ayakta duran figür tipini tesadüfi olarak kullanılmadığını, bu tipteki serbest yontuların yörede çok iyi tanındığını gösterebileceği bakımından dikkate değerdir. Stellerin bazılarında sol yandan gelen elbise tomarı sol bileğe dolandıktan sonra kucak üzerinde bloke edilmişken, diğer bir bölümünde de, TB 42 numaralı stelde elbise tomaramın sol yandan aşağı bırakılmasında olduğu gibi, kucağın sol yanından aşağı doğru metal parçasıymış gibi sert bir şekilde inmektedir⁴⁰¹.

1.2. Pudicitia Philista

Miletopolis kökenli steller içerisinde en büyük grubu oluşturan, Linfert'in Philista⁴⁰², Pinkwart'ın Kleopatra-Philista⁴⁰³ olarak adlandırdıkları tiptir. Bu tipte kolların devinimi ilk tipin tam tersidir: Sağ kol karında, sol kol ona dayalı, dik durur ve çenenin solunda mantonun kenarından tutar. Sağ omuzdan inen mantonun ucu karnın üzerindeki sağ elin bileğine sarılıp öne dökülür. Solundan gelen uç ise omuzdan yana

³⁹³ Cremer Saufeia tipinin İ.Ö. 100'den başlayarak Kyzikos'da yalnızca bir atölyede kullanılmış olduğunu savlar (Cremer, Mysien, 87). Öncelikle, vermiş olduğu örneklerin (KSt 43-47) kanımızca Saufeia Tipi ile ilişkisi yoktur: Sağ kol yukarıda, eli çene hizasında manto kenarındadır. Fakat karnın üzerinde olması gereken sol kol sağına destek olmayıp, kucak üzerine doğru uzatılmıştır. Ayrıca Cremer'in Kyzikos atölyesine vermiş olduğu KSt 43 numaralı stel, stilistik ve ikonografik özelliklerine göre kanımızca Miletopolis kökenlidir. Sonuç olarak bu tipin kullanılmış olduğu yöreler arasına Miletopolis de dahil edilmelidir.

³⁹⁴ Bieber, Copies, 133 Fig. 616-619.

³⁹⁵ G. Krahermer, age., 174 vd. Taf. 6; Linfert, Kunstzentren, 149 Abb. 370.

³⁹⁶ G. Krahermer (age., 174 vd.) bunun için İ.Ö. 3. yüzyıl tarihini önerir.

³⁹⁷ Linfert (Kunstzentren, 149) ve Yaylalı (İzmir, 37) bu heykelin daha geç bir tarihten olması gerektiği kanınındalardır.

³⁹⁸ Linfert, Kunstzentren, 149.

³⁹⁹ Yaylalı, İzmir, 37 vd.

⁴⁰⁰ Kat.Nr. KA 2, KA 13, KB 1, KB 5, KB 8, KB 10, KB 16, TA 15, TA 18, TB 13, TB 31, TB 33, TB 35, TB 42.

⁴⁰¹ Kat.Nr. KB 8, TB 31, TB 35.

⁴⁰² Linfert, Kunstzentren, 152 vd. Şimdi Oxford'da bulunan İzmir kökenli Philista steli (Pfuht-Möbius I, Nr.435 Taf.72) bu tipe adını vermiştir.

⁴⁰³ Pinkwart, Magnesia, 153 Dipnot. 21

sarkar⁴⁰⁴. Linfert'in saptamalarına göre bu tip sadece mezar stellerinde işlenmiştir ve Batı Anadolu'da yaygındır⁴⁰⁵. Bunun için varsayılan iki atölyeden birisi Ephesos'da⁴⁰⁶, diğeri ise İzmir'dedir⁴⁰⁷. Batı Anadolu'da İ.Ö.2. yüzyılın ortalarından itibaren kullanılmaya başlanır⁴⁰⁸, yüzyılın sonlarına doğru ise bu tipe karşı rağbet azalır⁴⁰⁹. Buna karşın, Mysia yöresinde özellikle Kyzikos⁴¹⁰ ve Miletopolis'de kullanımın devam etmesi ilginçtir.

Miletopolis kökenli eserler içerisinde bu tipin kullanılmış olduğu 29 adet stel saptadık⁴¹¹. Sayıdaki fazlalık belki de bu yörede yapılmış olan Philista tipinde çok sevilen bir yontunun varlığına da işaret etmektedir⁴¹².

1.3. Pudicitia Braccio Nuovo

Saufeia Tipi'nin bir değişik modeli olarak karşımıza çıkan diğer bir tip ise; Pinkwart ve Linfert'in Pudicitia Braccio Nuovo olarak adlandırdıklarıdır⁴¹³. Fark mantonun sarılışındadır: Mantonun ucu doğrudan baştan aşağı inip, sol kola da sarılmadan, sert ve katı bir şekilde yan aşağı gider⁴¹⁴. Bu tipte kolların hareketinden çok manto ucunun sarkıtılış şekli önemlidir⁴¹⁵. Bu tipin heykel replikleri doğuda görülmez. Batıda İtalya, İspanya ve Galya'da yaygındır⁴¹⁶. Ancak doğuda Geç Hellenistik Devir'den başlayarak steller üzerinde çok sayıda görülür. Bu tipin steller üzerindeki en erken örneği⁴¹⁷ ise İzmir kökenli Hannover stelidir⁴¹⁸. Linfert, bu tipin kaynağının Rhodos olarak gösterilmesine karşın, İonya'da yoğun olması nedeniyle, tipin erken dönemde Batı Anadolu'dan götürülmüş olduğunu düşünür⁴¹⁹. Ancak, merkez konusunda kesin bir yargıya varamaz. Samos'da bu Pudicitia tipi kullanılmamıştır. Pergamon, Nikaia ve Nikomedia gibi Batı Anadolu kentlerinde şimdiye dek

⁴⁰⁴ Yaylalı, İzmir, 38.

⁴⁰⁵ Linfert, Kunstzentren, 153.

⁴⁰⁶ Linfert, Kunstzentren, 153.

⁴⁰⁷ Yaylalı, İzmir, 38; Cremer, Mysien, 86.

⁴⁰⁸ Linfert, Kunstzentren, 153; Yaylalı, İzmir, 38; Cremer, Mysien, 86.

⁴⁰⁹ Yaylalı, İzmir, 38; Cremer, Mysien, 86.

⁴¹⁰ Kyzikos'dakilere örnek olarak bkz., Schwertheim, 1983, 107 vd.

⁴¹¹ Kat.Nr. KA 24, KB 6, KB 7, KB 9, KB 11, KB 12, KB 15, KB 16, KB 17, KB 18, KB 21, TA 13, TA 14, TA 18, TA 19, TA 25, TB 3, TB 5, TB 7, TB 9, TB 10, TB 12, TB 15, TB 22, TB 23, TB 24, TB 30, TB 34, TB 41.

⁴¹² Cremer, Mysien, 86 vd.

⁴¹³ Pinkwart, Magnesia, 153 Dipnot. 21; Linfert, Kunstzentren, 155.

⁴¹⁴ Yaylalı, İzmir, 39.

⁴¹⁵ Cremer, Mysien, 83.

⁴¹⁶ Linfert, Kunstzentren, 155; Yaylalı, İzmir, 39.

⁴¹⁷ Yaylalı, İzmir, 39.

⁴¹⁸ Horn, Gewandstatuen, 65 Taf.23; Linfert, Kunstzentren, 151 Dipnot. 597; U. Liepmann, Griechische Terrakotten Bronzen Skulpturen (1975), 130 M.9; Pfuht-Möbius I, Nr.532 Taf.82; Yaylalı, İzmir, Nr.26.

⁴¹⁹ Linfert, Kunstzentren, 148 vd.

görülmemiştir. Smyrna'da ise Hannover örneği dışında yoğunluk Philista tipindedir. Buna karşın oturan tiplere uyarlanmış şekilde Kyzikos'da⁴²⁰ İ.Ö.3. yüzyıldan İ.S.3. yüzyıla dek çok uzun bir süre kullanılmıştır⁴²¹. 18 stelle Miletopolis'de de durum Kyzikos'tan çok farklı değildir. Tipin ayakda duran örneklerine bu güne dek yörede hiç rastlanılmamıştır. Ancak oturan figürlerde bu tipin kullanılmasındaki sıkık tipin portre heykel olarak yörede tanındığını göstermektedir⁴²². Cremer'in savladığı gibi bu tipin çıkış yeri, çok sayıda kullanılmış olması nedeniyle Kyzikos olmalıdır⁴²³. Linfert'in çalışma yıllarında henüz Pfuhi-Möbius'un Corpus'unun yayınlanmamış ve dolayısı ile Mysia yöresine ait eserlerin henüz iyi tanımlanmış oluşu, Linfert'in kesin bir sonuca ulaşamamasında önemli rol oynamış olmalıdır. Son olarak, İstanbul'da bulunan ve İ.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen Kyzikos kökenli stelde⁴²⁴ betimlenen figür, manto şeması nedeniyle Braccio Nuovo tipine işaret etmekte olup, tipin Kyzikos'da yaratılmış olabileceğini bir kez daha vurgulamaktadır⁴²⁵.

Bu tipten Miletopolis kökenli 18 adet stel bulunmaktadır⁴²⁶. Tip, stel sayısının da gösterdiği gibi, sevilerek kullanılan motifler arasındadır. Belki de Kyzikos yontusundan dolayı yörede çok iyi tanınmaktadır.

1.4. Protopudicitia Tipi

Kabartmalardaki Pudicitia tipinde oturan kadınlar, motif olarak her ne kadar İ.Ö. 4. yüzyılı gösterebilirler de, Geç Hellenistik Dönem'de gerekli değişikliklere uğramışlardır⁴²⁷. Fakat bu değişimi Protopudicitia adı verilen⁴²⁸ oturan kadın tipinde görememekteyiz. İ.Ö. 4. yüzyılın birer kopyesi şeklinde işlenen örnekler, aynı zamanda steller üzerinde en yaygın olanıdır. Miletopolis'de, Roma Dönemi içlerine kadar (İ.S. 2. yüzyıl) kline yanında oturan kadın tiplerinden birisi olarak varlığını sürdürmesi ayrıca dikkate değerdir.

Bu tipte manto başa kadar tüm vücudu örttüğü halde, vücudun ön üst yarısını açık bırakmıştır. Yani üst vücudun manto ile tamamen kapalı tutulduğu tüm pudicitia varyasyonlarının tanımı bu tipte eksiktir. Baştan aşağı geleu manto kolların bir bölümünü kapatarak kucak üzerine iner. Böylece bir kemer izlenimi verdiği gibi, alttaki chiton da rahatça görülebilmektedir. Oturuş yönüne göre arka zemine yakın olan kol

⁴²⁰ Cremer, Mysien, Kat.Nr.KSt. 10, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 24.

⁴²¹ Cremer, Mysien, 84.

⁴²² Cremer, Mysien, 84.

⁴²³ Cremer, Mysien, 85.

⁴²⁴ Pfuhi-Möbius I, Nr. 910 Taf.136.

⁴²⁵ Cremer, Mysien, 86.

⁴²⁶ Kat.Nr. KA 12, KA 13, KA 18, KB 4, KB 8, KB 10, TA 15, TB 18, TB 21, TB 25, TB 27, TB 28, TB 29, TB 31, TB 32, TB 33, TB 35, TX 6.

⁴²⁷ Yaylalı, İzmir, 41.

⁴²⁸ Cremer tarafından bu ad önerilmektedir, Cremer, Mysien, 87 vd. Bizce de yerinde bir adlandırma olmuştur.

yukarı kaldırılmış, eliyle boyun seviyesinde manto kenarından tutar. Diğeri ise yukarı kalkan kola destek olabileceği gibi, kendi halinde kucak üzerinde de uzanabilir. Motifin erken örnekleri bu haliyle Pudicitia tipine kökenlik etmiş olmalıdır. Eğer Geç Hellenistik Dönem'de görülen Pudicitia tipli yontulara bu türün proto tiplerinin etkisi söz konusu ise, Geç Hellenistik Dönem'in Pudicitia tiplerinin varyasyonlarının yukarıdaki örneklerde savladığımız steller üzerindeki oturan figürleri etkilemiş olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Attik mezar stelleri üzerinde bu tipin ilk örnekleri erken 4. yüzyıla birlikte ayakta⁴²⁹ veya oturur⁴³⁰ şekilde görülmeye başlar. İ.Ö. 4. yüzyılın ortalarına tarihlenen "Ağlayan Kadınlar Lâhdi"⁴³¹ üzerindeki kadınlar da motif olarak benzerlerdir. Bununla birlikte yine aynı yüzyılda Lykia'da seyrek olmakla birlikte kullanılmıştır⁴³². Adalarda ise Rhodos'dan büyük bir mezar anıtına ait olan parçada benzer motifi görmekteyiz⁴³³. İ.Ö.3. yüzyıla birlikte Miletopolis stelleri üzerinde görülmeye başlanır⁴³⁴. Bu dönemden İ.S.2. yüzyıl içlerine kadar Miletopolis'de bu tipin izlenebilmesi şaşırtıcıdır.

Miletopolis kökenli olarak saptayabildiğimiz 52 adet stel⁴³⁵ üzerinde oturan kadınlar Protopudicitia tipinde resmedilmişlerdir. İki stelde⁴³⁶ farklı olarak kadınlar kline üzerinde, cepheden oturur şekildedirler. Sayının fazlalığı yörede en çok bu tipin tercih edildiğini, kullanım süresinin fazlalığı da motifin uzun yıllar standart form olarak kaldığını göstermektedir⁴³⁷.

2. Diğer Oturanlar

2.1. Pudicitia Fausta Tipi

Bu tipte baştan gelen manto sağ kolu sıkıca sararak sol omuza, oradan da enseye gider. El göğüs üzerinde bilekten itibaren manto dışında görülmektedir ve genelde mantonun sağ kenarından tutmaz. Sol kol ise ön aşağıda kucak üzerindedir. Mantonun soldan gelen ucu sol bileğe sarıldıktan sonra aşağı, kucak üzerine bırakılmıştır.

⁴²⁹ A.Conze, Die attischen Grabreliefs II (1900), Nr.306 Taf.73; Nr.454 Taf.108; Nr.859 Taf.154; Nr.1179 Taf.260.

⁴³⁰ Diepolder, Grabreliefs, Taf.17, 18, 26, 27, 51.

⁴³¹ R. Fleischer, Der Klagefrauensarkophag aus Sidon, IstForsch. 34 (1983), Taf. 20.A3 ve Taf. 23.A6.

⁴³² Bruns-Özgan, Grabreliefs, Taf. 11.1 ve Trysa (Gölbaşı) Heroon'unda, F. Eichler, Die Reliefs des Heroon von Gölbaşı-Trysa (1950), Taf.24/25.b 7.

⁴³³ Pfuhi-Möbius I, Nr.50 Taf.13; B. Vierneisel-Schlörb, Klassische Grabdenkmäler und Votivreliefs, Glyptothek München, Katalog der Skulpturen III (1988), 27 (diğer literatürle birlikte), Nr.5 Taf.11,12.

⁴³⁴ TA 26, TA 27, TX 1.

⁴³⁵ Kat.Nr. KA 2, KA 8, KA 10, KA 11, KA 14, KA 16, KA 19, KA 22, KA 23, KB 2, KB 9, KB 14, KB 19, KB 20, KX 4, KX 5, KX 9, TA 1, TA 4, TA 7, TA 9, TA 10, TA 11, TA 12, TA 13, TA 14, TA 16, TA 17, TA 20, TA 21, TA 22, TA 23, TA 26, TA 27, TB 2, TB 4, TB 6, TB 7, TB 10, TB 11, TB 12, TB 13, TB 14, TB 15, TB 16, TB 17, TB 19, TB 20, TB 26, TB 32, TX 1, TX 7, .

⁴³⁶ Kat.Nr. KA 4, KA 5.

⁴³⁷ Cremer, Mysien, 88.

Cremer bu tipi Saufeia Tipi olarak adlandırmak ister⁴³⁸. Ancak bu bizce hatalı olacaktır. Çünkü yukarıdaki sağ el mantonun sağ kenarından tutmaz ve normalde karın üzerinde uzanan sol kol sağına destek olmak yerine, ön aşağıda kucak üzerindedir. Bu nedenle biz bu tipi Saufeia Tipi'nden ayırarak, en iyi yansıtan örnek olması bakımından, Nikaia kökenli bir stel üzerinde betimlenen kadının adından hareketle "Fausta" olarak adlandırmak isteriz⁴³⁹. Tip Geç Hellenistik Dönem'de Nikaia yöresinin bir özelliği olarak kline üzerinde cepheden oturur şekilde işlenen kadınlarda çok yaygın görülmektedir⁴⁴⁰. Tipin yuvarlak yontu olarak en erken yakın benzeri İ.Ö. 4. yüzyılın sonlarına tarihlenen Küçük Herkulaneum'lu Kız'dır⁴⁴¹. Tipi bunun dışında oturur veya ayakta durur şekilde İ.Ö. 4. yüzyıl mezar stellerinde göremiyoruz. İ.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen Kyzikos steli⁴⁴², belki de bu tipin steller üzerinde kullanılan ilk örneğidir. Daha sonra Hellenistik Dönem'de Ephesos, Kos, Thasos gibi merkezlerde⁴⁴³ ve Roma Çağında⁴⁴⁴ ayakta duran yontularda tipin devamını izleriz. İ.Ö. 2. yüzyıla birlikte özellikle Nikaia, Byzantion ve Kyzikos'da⁴⁴⁵ olmak üzere steller üzerinde de yaygınlaşır⁴⁴⁶. Bu tipin Byzantion, Kyzikos, Nikaia ve Miletopolis yöresinde çok yaygın oluşu nedeniyle, steller üzerinde yaratıldığı bölge olarak Kuzeybatı Anadolu'yu önermek isteriz.

Miletopolis kökenli steller arasında bu tipin işlendiği 11 adet stel vardır⁴⁴⁷.

2.2. Pudicitia Melissa Tipi

Mysia yöresinde oturan kadınlar arasında görülen diğer bir tip ise Melissa Tipi olarak adlandırdığımızdır. Bunda bir diphros üzerinde oturan kadın yan arkaya uzattığı kollundan destek alarak, hafif geriye doğru yatık oturur. Çoğunlukla 3/4 cepheden görülmektedirler. Chiton üzerine giymiş olduğu manto başla birlikte tüm vücudu örter, fakat dik göğüsler mantonun altından fark edilmektedir. Baştan gelen mantonun ucu sol omuza, oradan da enseye gider. Sağ kol manto ile tamamen kapatılmış

⁴³⁸ Cremer, Mysien, 87.

⁴³⁹ Pfuhl-Möbius II, Nr.1656 Taf.242; Şahin, Nikaia I, Nr.224; Cremer, Bithynien, 122 N 5.

⁴⁴⁰ Cremer, Bithynien, 32 NSA 5 Taf.9, 122 N 7 Taf.4, 20 NS 5 Taf.5, 37 NK 14, Taf.12. Bir örnekte de tip ayakta duran bir kadında izlenmektedir, Pfuhl-Möbius I, Nr.509 Taf.79.

⁴⁴¹ Bieber, Sculpture, Fig. 751.

⁴⁴² Pfuhl-Möbius I, Nr.882 Taf.130.

⁴⁴³ Linfert, Kunstzentren, Abb. 99, 158, 312, 319.

⁴⁴⁴ M. Pfanner, AM 104, 1989, 165 vd. Taf.28 vd.

⁴⁴⁵ Nikaia kökenli steller için bkz. Cremer, Bithynien, 32 NSA 5 Taf. 9, 122 N 7 Taf.4, 20 NS 5 Taf.5, 37 NK 14 Taf.12. Byzantion kökenli steller için bkz. Firath, Byzance, Oturur şekilde, Pl. 8.33, Pl. 10.36, Pl. 11.41, Pl. 41.168; ayakta durur şekilde, Pl. 34.139, Pl. 36.147, Pl. 39.159; cepheden oturur şekilde, Pfuhl-Möbius I, Nr. 891-892 Taf.132; Kyzikos örnekleri için bkz., Pfuhl-Möbius II, Nr.1556, 1625, 1628, Cremer, Mysien, 92, KF Dem 1, Taf.16.

⁴⁴⁶ Örneğin, Sinop'dan bir stelde (Pfuhl-Möbius II, Nr. 1542 Taf. 222) ve Samos'da, (Pfuhl-Möbius II, Nr. 1585 Taf. 230).

⁴⁴⁷ Kat.Nr. KA 2, KA 6, KA 7, KA 9, KX 3, TA 2, TA 3, TA 5, TA 6, TB 8, TB 43.

ken, genelde kucak üzerinde uzanan sol kol⁴⁴⁸ omuzdan itibaren açık bırakılmıştır. Klinenin baş ucunda sola doğru oturan kadınlarda vücut sol kolundan destek alır, sağları ise yukarıda, elleri ile çene seviyesinde mantonun kenarından tutarlar⁴⁴⁹. Sağ ayak, ayak sehpasının üzerinde oldukça ileri atılmış şekilde sakin durur. Solu hafif geri çekilmiştir, böylece ayak gözükmaz.

Bu tip Ridgway ve Cremer tarafından Penelope heykelinden yola çıkılarak Penelope Tipi olarak adlandırılmıştır⁴⁵⁰. Bu yontuda kocası Odysseus'u özlemle bekleyen tasalı Penelope⁴⁵¹ konu edilmiştir⁴⁵². Bir eli şakağında, diğeri yanda diphros üzerinde, bacak bacak üzerine atılmış şekilde oturur. Elin yanda diphros üzerinde oluşu dışında ne devinim, ne giymiş olduğu elbise, ne de üzüntülü tip bizim steller üzerindeki kadınlarla benzerlik içerisindedir⁴⁵³. Bu nedenle Penelope heykeli bizce bu tipi ad verecek şekilde nitelenebilir. Bunun gibi İ.Ö. 5.⁴⁵⁴ ve 4. yüzyılda, özellikle Aşağı İtalya kökenli vazo resimlerinde⁴⁵⁵, bir elin yanda diphros üzerinde bulunduğu örnekler var. Fakat bu tiplerle doğrudan ilişki kurabileceğimiz şekilde mantonun giyildiği bir örnek yok. Bununla birlikte, Geç Hellenistik Dönem'eden bir adak stelinde⁴⁵⁶ çok yakın benzerinin işlenmiş olmasının gösterdiği gibi, bir Hellenistik Çağ yaratacısı olan⁴⁵⁷ Antiocheia Tyche'si⁴⁵⁸ motif olarak bunu etkilemiş olabilir⁴⁵⁹. Fakat bu stel bir adak levhasıdır ve kadın orada kahramanlaştırılmıştır⁴⁶⁰. Bunun dışında Tyche tipi hiç bir mezar stelinde görülmez. Ancak, Samos'da İ.Ö.3. yüzyıldan başlayarak benzer örnek-

⁴⁴⁸ Bir örnekte olasılıkla kol kucak üzerinde uzanmaz, kırığa göre yukarı doğru kaldırılmıştır, Kat.Nr. TB 41.

⁴⁴⁹ Kat.Nr. TB 9, TB 35.

⁴⁵⁰ Ridgway, Hell.Sculpture, 236; Cremer, Mysien, 88 vd. Cremer ad verici figür olarak, Klasik dönem Ciddi Stil'den, orijinali Persepolis'de, Pers kralının hazine dairesinde bulunan Penelope heykelini göstermektedir. Penelope için bkz., E. Langlotz, JdI 76, 1961, Res.1-3, 5; LIMC VII.1 (1994), 291 vd. bkz. Penelope.

⁴⁵¹ Bu bekleyişi Odysseia destanında, kaynana Antikleia en iyi şekilde tasvir etmektedir: "Karım büyük bir sabırla bekler seni evinde,/ gündüzleri ağlaya ağlaya tüketir kendini,/ bir geceler geçirirki düşman başına... ", Od.XI, 181 vd.

⁴⁵² E.Langlotz, age., 82 vd.; Chr. Bruns-Özgan- R.Özgan, Anadolu (Anatolia) 22, 1981/1983, 198.

⁴⁵³ Penelope betimleri için bkz. LIMC VII.2 (1994), 225 vd. bkz. Penelope.

⁴⁵⁴ İ.Ö. 5. yüzyılda Parthenon'un kuzey metoplarında (W. Gauer, JdI 105, 1990, 31 vd. Abb.6-7) ve Chiaramontü Kabartmalarında benzer otumayı izlemekteyiz (E. Langlotz, age., 79 Abb.7; Helbig 4 Nr.341 (W.Fuchs); Chr.Brunns-Özgan- R.Özgan, age. 198).

⁴⁵⁵ Vazo resimlerindeki örnekler için bkz. G. Neumann, Gesten und Gebärden in der griechischen Kunst (1965), Abb. 68; A.D. Trendall- A. Cambitoglou, The Red Figured Vases of Apulia I (1978), Pl. 62, 1; H. Lohmann, AF 7, 1979, Taf.1, 4.2, 35, 45, 49.2; M.Söldner, JdI 108, 1993, 303 vd Abb.27-28.

⁴⁵⁶ T. Dohrn, Die Tyche von Antiochia (1960), Taf.16.2; Pfuhl-Möbius II, Nr.1840 Taf.264.

⁴⁵⁷ T.Dohrn, age., passim; F.W. Hamdorf, Griechische Kultpersonifikationen der vorhellenisitschen Zeit (1964), 38 Dipnot.247 (diğer kaynakça ile birlikte).

⁴⁵⁸ T. Dohrn, age., passim.

⁴⁵⁹ Yaylah, İzmir, 44. Horn da benzer örnekler için Tyche tipi tanımını kullanmıştır. Horn, Samos XII, 58.

⁴⁶⁰ Cremer, Mysien, 89 Dipnot. 423.

ler vardır⁴⁶¹. Özellikle 114 numaralı stelde hareketin yanı sıra mantonun ön vücudu tamamen örtmesi de benzerdir. Bu nedenlerle R. Horn tipi farklı olarak "Tyche Tipi" olarak adlandırılır⁴⁶². Bu arada Cremer'in Penelope tipini anlatırken Somos'lu örneklerle hiç değinmemesi⁴⁶³ ayrıca kayda değerdir. Samos örneklerinde de görülebileceği gibi, bu tipe oturan kadınların oturuş yönleri konusunda bir birlik yok; yön sağ veya sola doğru olabilmektedir⁴⁶⁴. Motif olarak yine benzer şekilde Rhodos'da serbest heykellerde kullanılmış⁴⁶⁵. Kios'dan mezar heykeli olarak adanan oturan bir heykel⁴⁶⁶, benzer özellikleri nedeniyle bu tipin belki de Hellenistik Çağ yaratacı olduğunu göstermektedir⁴⁶⁷. Bu nedenlerle tipe daha erken dönemden bir ad aramak yerine⁴⁶⁸, TA 28 numaralı stelin sahibi Melissa'nın adından hareket ederek, "Melissa Tipi" olarak adlandırmayı önermek isteriz. Tip Hellenistik Dönem mezar stelleri üzerinde çok sık olmamakla birlikte kullanılmıştır⁴⁶⁹. Genelde Mysia yöresi ile benzer tipler üzerinde çalışan Byzantion ve Nikaia atölyelerinde bu tipe rastlanmaması ilginçtir. Tip Kyzikos⁴⁷⁰, Daskyleion⁴⁷¹ ve Miletopolis civarında çok sık işlenmiştir. Her ne kadar erken benzer örneklerini Samos'da görüyorsak da, tipin en çok Mysia yöresinde kullanılmış oluşu, yaratıldığı yer olarak bu bölgeyi akla getiriyor. Bu fikre Kios yontusu destek olduğu gibi, Samos'daki benzer örneklerden en erkeni olan 106.c numaralı kabartmadaki⁴⁷² Horn'un bir tespiti de ışık tutmaktadır: "Oturak, tip ve elbiseyi Attik örneklerinde izleyebiliyoruz, fakat elbise üzerinde işlenen kıvrımların yapısı Attik ve Samos'lu örneklerle yabancıdır. Mermerin cinsi de Attik değildir"⁴⁷³. Bununla birlikte Horn Attik olmayan bu motifin geliş yeri konusunda bir tahminde bulunmaz. Daha geç bir döneme tarihlenen 47 numaralı stelde⁴⁷⁴ figür kol devinimi yanı sıra mantonun tüm vücudu örtmesi ile de bizim tipe çok benzemektedir. Samos örneği Mysia yö-

⁴⁶¹ Horn, Samos XII, Nr.106.c Beil.1, Nr.111.a Beil.13, Nr.114 ve 118 Taf.78, Nr.168.a Beil.21, Nr.169 Taf.91, Nr.170 Taf.90.

⁴⁶² Horn, Samos XII, 58.

⁴⁶³ Cremer, Mysien, 88 vd.

⁴⁶⁴ T. Dohrn, age., 44 vd. Taf.46 vd.; Horn, Samos XII, Nr.168 Beil.21, Nr.169 Taf.91, Nr.170 Taf.90. K. Parlasca, *Syrische Grabreliefs hellenistischer und römischer Zeit* (1981), 7 Taf.4,2.

⁴⁶⁵ Gr. Konstantinopoulos, *ADelt* 21, 1966, 455 Taf. 490; Linfert, *Kunstzentren*, Taf. 36, 37.

⁴⁶⁶ Linfert, *Kunstzentren*, 44 Taf. 14.

⁴⁶⁷ Yaylalı'da aynı şekilde tipin Hellenistik Çağ yaratması olduğunu düşünmektedir; Yaylalı, İzmir, 44.

⁴⁶⁸ Cremer'in denediği gibi; Cremer, Mysien, 88 vd.

⁴⁶⁹ İzmir'de bir örnek, Yaylalı, İzmir, 43 vd. Kat.Nr.74; Rhodos'da bir örnek, P.M. Fraser, *Rhodian Funerary Monuments* (1977), Res.45a; Delos'dan yine bir örnek, Couilloud, *Delos*, Nr.170 Taf.39, ancak bunun için Anadolu kökenli olduğu önerilir, Linfert, *Kunstzentren*, 115 Dipnot. 458c.

⁴⁷⁰ Kyzikos kökenli örnekler için bkz. Pfuhl-Möbius I-II, Nr.111 Taf.204, Nr.1420 Taf.206, Nr.1425 Taf.211, Nr.1555 Taf.225, Nr.1187 Taf.179, Nr.1990-1991 Taf.287, Nr.2002 Taf.290. Cremer, Mysien, 79, KSt 2 Taf.10.

⁴⁷¹ Daskyleion kökenli örnekler için bkz. Pfuhl-Möbius II, Nr.1420 Taf.206, Nr.1944 Taf.280.

⁴⁷² Horn, Samos XII, 5 (İ.Ö. 4. yüzyılın son çeyreği).

⁴⁷³ Horn, Samos XII, 5, Nr.106.c.

⁴⁷⁴ Horn, Samos XII, 9, Nr.114 (İ.Ö. 3. yüzyılın 3. çeyreği).

resindeki stellere göre tipin en erken tarihli olanıdır. Bu durumda normalde tipin çıkış yeri olarak Samos gösterilmelidir, ancak örneğin tekliği bu konuda şüphe uyandırmaktadır. Ayrıca yukarıda Horn'un da 106.c numaralı stelde belirttiği gibi, kıvrım yapısı ile İ.Ö. 4. yüzyılın sonlarına doğru Attika dışında bir yerlerle ilişki vardır. Bu aşamada ilişki konusunda özellikle Mysia yöresinde aynı dönemden karşılaştırılacak malzemenin yok denecek kadar az oluşu kesin yargıda bulunmamızı engellemektedir. Ancak ileri ki yıllarda Kyzikos'da yapılan araştırmalara özellikle Miletopolis yöresi de katılırsa, belki bu konuda daha kesin bir şeyler söylenebilir⁴⁷⁵.

Bu tipe Miletopolis kökenli olarak 12 adet stele sahipiz⁴⁷⁶. Genel olarak Kyzikos örneklerinde boşta kalan kolun yukarı kaldırılmış, Miletopolis kökenlilerde ise kucak üzerinde uzanmakta oluşu iki yöre arasında farklı bir özellik olarak dikkat çekmektedir.

3. Ayakta Duran Kadın Tipleri

Oturan kadınlar kadar bunlarda çeşitlilik olmadığı gibi, sayı olarak da oldukça azdırlar. TB 42 numaralı stelde yukarıda da bahsettiğimiz gibi, ayakta, cepheden, saği üzerinde Pudicitia Saufeia Tipi'nde bir kadın işlenmiştir. Bu stel yörede Pudicitia tipinin bilindiğine veya en azından saygı duyulan ve beğenilen bir serbest yontunun olduğuna işaret etmektedir.

Bunun dışında steller üzerinde rağbet gören diğer bir ayakta duran kadın tipi ise "Rahibe Tipi" adı ile tanınmıştır: Cepheden, saği veya solu üzerinde duran kadın, chiton üzerinde manto iledir. Başı da örtterek gelen manto ucu, sağ kalça üzerinden karnı boydan boya geçerek, öne doğru bükülmüş olan sol kol üzerinden aşağı doğru bırakılır. Bu tip mezar stellerinden çok adak levhalarında yaygındır. Adak levhalarında sağ yandaki eli ile adakta bulunmak için sunu taşı tutar. Mezar stelleri üzerinde ise sağ kolun duruşu yine bozulmamıştır, ancak bu defa tokalaşmak için kol yan taraftadır. Miletopolis kökenli mezar stelleri üzerinde, Doğu'dan aktarılan bir motif⁴⁷⁷ olan tokalaşma sahnesinin (Dexiosis) bulunduğu iki örneğe sahipiz (KA 8 ve KB 1). KA 2 numaralı stelde ise ayakta duran bu defa solunda oturan kadınıla tokalaşmakta. Devininin sola doğru olması nedeniyle, sol kolun nasıl durduğu belli değil. Ancak sol yanı boyunca inen manto tomarı KA 2 numaralı stelin de bu gruptan olabileceğini göstermektedir.

Burada anmak istediğimiz diğer bir tip ise "Tyche" olarak adlandırdığımızdır. Tyche Suriye şehirlerinde yaygın olarak görüldüğü gibi, genelde bir kentin kişileşti-

⁴⁷⁵ Kyzikos kökenli oturan bir kadın yontusu bu kuşuklarımızı hakkı çıkartacak özelliklere sahip. Ancak, eserin kollarının eksik oluşu ve bu konuda detaylı bir açıklamanın yapılmamış olması, daha kesin bir sonuca ulaşmamızı şüphe engellemektedir. Söz konusu yontu için bkz. E. Hoffmann, *IstMitt* 15, 1965, 65 vd. Taf. 30 vd.

⁴⁷⁶ KA 13, KA 15, KB 1, KB 3, KB 5, KX 2, TA 28, TB 9, TB 11, TB 35, TB 41, TB 42.

⁴⁷⁷ Detaylı bilgi için bkz. B. Hrouda, N. Özgüç Armağanı (1993), 293-295.

rilmesinde kullanılan simgedir. Ayakta betimlenen Tyche'ler, başlarında kentin surlarını simgeleyen bir taç, sol ellerinde tanrısallık belirtici olan bir bereket boynuzu⁴⁷⁸ ve sağlarında bir gemi dümeni tutar şekilde resmedilirler⁴⁷⁹. Bizim örneğimizde ise, yan ileriye uzattığı sağ ellerinde farklı olarak gemi dümeni yerine sunu taşı tutmaktadırlar. Sunu taşının bu şekilde tutulması adak levhaları üzerinde yer alan ve sunuyu kabul eden tanrılar arasında çok yaygın olarak görülmektedir⁴⁸⁰. İ.Ö. 4. yüzyıldan başlayarak ölen insanlar kendilerini çeşitli tanrı veya kahramanlara benzeterek manevi statülerini yükseltmek istemişlerdir⁴⁸¹. Ancak H. Wrede'nin de vurguladığı gibi, kişinin kendisini neden bir Tyche olarak resmettiği kesin olarak bilinmemektedir⁴⁸².

KB 1 numaralı stelimizin arka yüzünde başlarında taç, sollarında bereket boynuzu ile ayakta duran iki adet Tyche tipli kadın betimlenmiştir. Bu kadınlar veya tanrıçalar, bir Nike tarafından taçlandırıldığı da göz önüne alınırsa, oturan kadının bir Tyche rahibesi⁴⁸³ veya en azından ona sempati duyan birisi olabileceğini akla getirmektedir. Ayrıca, Tyche'lerin kenti simgeledikleri düşünülürse, oturanın sağlığında kent için çok önemli katkılarda bulunmuş olduğu da savlanabilir.

TB 41 numaralı stelde ise, oturan iki kadının arkasında, göğsüne kadar oturanlar tarafından kapatılmış şekilde duran genç bir kız vardır. Eğer arkada görülebilmesi için büyük yapılmadı ise, bu bir çocuk değil. Chiton üzerine giymiş olduğu mantonun başını da örtmesi ilginçtir. Bunun dışında ne elbise, ne de tip konusunda fazla bir şey söyleyemiyoruz.

Roma Çağı'ndan bir örnekte (KA 20) diğer bir istisnayı görmekteyiz. Burada yine cepheden, saği üzerinde işlenen bir kadın figürü vardır. Adak levhaları üzerinde işlenen tanrı Apollon betimlerinde olduğu gibi yalnızca göğüs altında kemerle sıkıştırılmış uzun bir chiton giymiştir⁴⁸⁴. Bunun dışında etkili aşınma nedeniyle tanrı oldu-

⁴⁷⁸ Bereket boynuzunun anlam konusunda ayrıca bkz. E. Siecke, *Götterattribute und sogenannte Symbole* (1909), 228 vd. bkz. Horn, Hörner.

⁴⁷⁹ K. Parlasca, *Syrische Grabreliefs hellenistischer und römischer Zeit* (1981), 8.

⁴⁸⁰ Schwertheim, *Miletopolis*, Taf.IV vd.

⁴⁸¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. N. Himmelmann-Wildschütz, *Studien zum Ilisos Relief* (1956), passim; Ch. Karouzos, *MüJb* 20, 1969, 7 vd.; E. Tsirovakos, *AAA* 5, 1972, 505 vd.; H. Wrede, *Consecratio in Formam Deorum. Vergöttlichte Privatpersonen in der römischen Kaiserzeit* (1981), 24 vd.

⁴⁸² H. Wrede, *age.*, 25 vd.

⁴⁸³ C. Artuk, *Roma Çağı Nikaia sikkeleri üzerine yaptığı çalışmada*, Nikaia'da Korinth ve İon düzenlerinde iki ayrı Tyche tapınağının varlığını saptamıştır [VI. Türk Tarih Kongresi. Kongreye Sunulan Bildiriler (1961), 50 vd. Lev.II. 1-9]. Benzer şekilde bir tapınağın önünde olmasa da yine yaklaşık aynı dönemden Tyche figürünün bulunduğu Miletopolis'de darp edilen sikkeler de vardır [Schwertheim, *Miletopolis*, 82 Nr. 38, 86 Nr. 74 Abb. 60]. Her ne kadar bütün bu sikkeler İ.S. 2.- 3. yüzyıllara ait olsalar da, yörede daha erken döneme ait Tyche tapınaklarının olabileceğine işaret edebilirler. Bunun yanı sıra Hellenistik Dönemde şairler, oyuncular, ephebler ve rahipler gibi meslek sahiplerinin tanrılaştırıldığı da bilinmektedir [H. Wrede, *age.*, 25].

⁴⁸⁴ Tipoloji ve ikonografisi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. *Adak Levhalarında Figür Tipleri*, Apollon bölümü.

ğunu gösterir herhangi bir iz görülüyor. Bu nedenle kimlik konusunda kesin bir yargıya varamıyoruz.

4. Ayakta Duran Erkek Tipleri

Erkek tiplerinde kadınlarda olduğu kadar çok çeşitlilik ve yaygınlık yoktur. Konu ağırlığı ölü yemeğinde olduğu için, erkekler büyük bir çoğunlukla klince üzerinde uzanır şekilde resmedilmişlerdir. Bu halleriyle figürlerde tip açısından çeşitlilik ve zenginlik söz konusu değildir. Bu nedenle bunları kendi aralarında gruplara ayırmak kanımızca gereksizdir. Çünkü kendi aralarında karışıklığa neden olmamaktadırlar. Ancak, erkekler ayakta duruşlarına göre tipolojik farklılıklar arz etmektedirler. Ayakta duran erkekler, yetişkinlerden çok delikanlılık çağlarındaki erişkinlerdir. Erkekler genel olarak kısa kollu chiton üzerine vücudu tamamen örten manto giymişlerdir. Bunlar genelde Pfuhi-Möbius'un Corpus'unda normal erkek tipi veya varyantları olarak tanımlanırlar⁴⁸⁵. Ancak tiplerde önemli bulduğumuz değişikliklerden dolayı, karışıklığa meydan vermemek için, bunlardan bazılarını kendi aralarında gruplara ayıracağız.

4.1. Palliatus Tipi

Palliatus tipi⁴⁸⁶ 14 örnekle⁴⁸⁷ Miletopolis stelleri arasında en yaygın olanıdır⁴⁸⁸. Ayakta cepheden işlenen aile üyeleri veya delikanlı çağlarındaki gençler bu tipte betimlenmişlerdir. Miletopolis yöresinde Palliatus Tipi'nde betimlenmiş yaşlılara ait hiçbir örnek saptayamadık. Bunlar ayakta cepheden durabilecekleri gibi, özellikle adak stellerinde 3/4 profilden de işlenebilirler. KA 8, KA 22 ve KA 23 numaralı steller; adorant tipi adını verdiğimiz ve genelde adak stellerinde görülen tiplerin aslında Palliatus Tipi'nin 3/4 profilden verilmiş varyantları olduklarını göstermektedirler⁴⁸⁹. Cepheden duran erkek chiton ve manto giysilidir. Bu tipte sağ kol göğüs üzerinde, sol kol yanda, dirsekten hafif bükük, bilek sol bacak üzerine gelmiş. Manto tüm vücudu sıkıca örter, sağ omuzdan gelen demetli kenar sağ kola sarılır ve sol omuzdan enseye dökülür. Bu demetli kenar göğüs üzerinde sağ kola gerdirilir. Figürün solundan gelen uç sol kola sarılır ve bileğine dolandıktan sonra elle tutulur, ucu öne açılarak dökülür⁴⁹⁰. Mantonun altından çıkarak manto kenarında tutan sağ eli altta chitonun olduğunu da

⁴⁸⁵ Pfuhi-Möbius I, 90 vd. Taf.34 vd.

⁴⁸⁶ Palliatus, Latince Palliumdan (Manto) gelmektedir. Tan karşılığı Grekler'in himationuna uymaktadır: RE 18,2 (1949), 254 bkz. pallium (Kreis- v. Schwäwen). Bu tip ilk olarak filozof ve hatipler için kullanılmıştır: Bieber, *Copies*, 129 vd.

⁴⁸⁷ KA 8, KA 13, KA 22, KA 23, KA 32, KB 2, KB 8, KB 12, TA 15, TA 19, TA 28, TB 32, TB 43, TX 6.

⁴⁸⁸ Bu tip Miletopolis yanında diğer bütün bölgelerde en yaygın kullanılanıdır: K. Polaschek, *Untersuchungen zu griechischen Manteistatuen* (1969), 20-22; Pfuhi-Möbius I, 61 Dipnot. 218, Nr.156 vd. Taf.34 vd.; Yaylalı, İzmir, 46; Papaefthimiou, Sparta, 24.

⁴⁸⁹ Bu konuda ayrıca bkz. Bieber, *Copies*, 131 Fig.585.

⁴⁹⁰ Yaylalı, İzmir, 46 vd.

göstermektedir. Vücut üç örnekte sağ bacak⁴⁹¹, dört örnekte sol bacak⁴⁹² üzerindedir. Pfuhl-Möbius normal tipteki erkekler konusundaki araştırmalarında Palliatu's'a da değinmiş, vücudun bacaklar üzerinde duruş şekline göre zamansal bir sonuca varmaya çalışmışlardır⁴⁹³.

KX 5 numaralı stelde ikinci resim alanında betimlenen erkekte sağ kol değil de sol kol göğüs üzerine gelecek şekilde manto altında durmaktadır. Bunu tipin değişik bir varyantı olarak görmek isteriz. Bu varyant az da olsa adak levhaları üzerinde de vardır.

Bunların dışında Miletopolis yöresinde "büst steller" adı ile anılan diğer bir grup daha vardır. Bunlarda figürlerin göğüs üzerlerinden yukarısı betimlenmiş olduğundan, henüz tüm vücutları görülmez. Bu steller üzerinde erkeklerin sağ kolları manto altında olmak üzere, göğüs üzerinde uzanır, elleri ise manto dışına taşmış, mantonun kenarından tutar. Bu biçim Bieber'in bunları da Palliatu's kümesi içine almasına neden olmuştur⁴⁹⁴. Bu nedenle biz de bunları Palliatu's kümesi içinde incelemek isteriz. Ancak yine de sol kolun devinimi ve ayakların duruşu hakkında bilgimizin olmaması nedeniyle kesin bir yargıya varmak çok güç. Bunun dışında, büst stellerde betimlenen erkeklerin arasında sakallı, yani yaşlı olanlarında bulunduğu altı çizilmelidir. Bu tipte Miletopolis kökenli 13 adet stela sahibiz⁴⁹⁵.

Bu tipe ait ilk serbest yontu örnekleri İ.Ö. 4. yüzyılın 2. yarısına gider. En erken örnekler Sophokles ve Aischines'in yontularındır⁴⁹⁶. Bu nedenle tip önceleri Sophokles⁴⁹⁷, daha sonra da Aischines⁴⁹⁸ tipi olarak adlandırılmıştır. Bir Augustus Çağı kopyesi olan Sophokles Lateran heykeli, olasılıkla İ.Ö. 330 civarında Atina'da Lykurgus Tiyatrosu'na dikilen bronz orijinalden kopya edilmiştir⁴⁹⁹. Bu ilk örneklerin sonrakilere göre farkı, mantonun altında chitonun olmamasıdır⁵⁰⁰. Bu iç giysi Hellenistik Dönemle birlikte işlenmeye başlanmıştır⁵⁰¹. Sophokles heykelinde vücut ağırlığı sağ bacak üzerine kaydırılmış, sol kol manto altında kalça üzerine doğru iner ve kalçaya dayalıdır. Sağ göğüs üzerinde manto kenarından tutmaktadır. Tiberius

⁴⁹¹ KA 5, KB 8, TA 28.

⁴⁹² KA 13, KA 32, TA 15, TA 19.

⁴⁹³ Pfuhl-Möbius I, 90.

⁴⁹⁴ Bieber, Copies, 132, Fig.599 vd.

⁴⁹⁵ KA 25, KA 26, KA 27, KA 28, KA 29, KA 30, KA 31, KB 15, KB 16, KB 17, KB 18, KB 19, KB 20.

⁴⁹⁶ Bieber, Sculpture, 175 vd. Yaylalı, İzmir, 47 Dipnot. 74; Papaefthimiou, Sparta, 24.

⁴⁹⁷ J. Strogowski, Orient oder Rom (1901), 58 vd., Fig.22; C.R.Morey, The Sarcophagus of Claudia Antonia Sabina and Asiatic Sarcophagi, Sardis V. 1 (1924), 12, 37-48, 60, tip 1. sayfa 63, tip 17 sayfa 66, fig.9, 11, 25, 55, 105; M.Lawrence, MAAR 20, 1951, 143 vd. fig.19, 29, 31.

⁴⁹⁸ E. Buschor, Das hellenistische Bildniss (1949), 8.

⁴⁹⁹ A. Hekler, Bildnisse berühmter Griechen (1962), 26 vd, Pl.52; G.M.A. Richter, The Portraits of the Greeks I (1965), 128 vd.; ay., The Portraits of the Greeks (1984), 205 vd. Abb.170; Bieber, Copies, 130 fig.581.

⁵⁰⁰ Papaefthimiou, Sparta, 24.

⁵⁰¹ K. Polaschek, Untersuchungen zu griechischen Mantelstatuen (1969), 19.

Dönemi'ne tarihlenen, fakat bronz orijinali İ.Ö. 320/310 tarihlerine geri giden Neapel'deki Aischines heykelinde de aynı tip tekrarlanmıştır. Fark hareketli bacağına değişmesindedir⁵⁰². Bunların dışında diğer erken örnekleri İ.Ö. 4. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başından terrakotta figürinlerde görmekteyiz⁵⁰³. Heykel örnekleri ise İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısında ortaya çıkar ve yüzyılın sonuna doğru yaygınlaşarak devam eder. Bu tip İ.Ö.2. yüzyılda kabartmalarda, 1. yüzyılda ise yontularda oldukça yaygındır⁵⁰⁴.

Tipin İ.Ö.2. yüzyıldan mükemmel örnekleri ise, Delos'lu Dioskurides ve Eretria'lı Genç yontularındır. Kaidesindeki yazıta göre Dioskurides'in yontusu karısı Kleopatra'nın yontusu ile birlikte İ.Ö. 138/137 tarihinde adanmıştır⁵⁰⁵. Aynı tipte ele alınan Eretria'lı Genç yontusu ise İ.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir⁵⁰⁶. Lippold ve Fink'in saptadıkları gibi yontunun başının Hermes Richelieu'ya benzemesi bu tipin oluşumunda klasik bir ön tipin olduğunu göstermektedir⁵⁰⁷. Bieber ise vücut üzerindeki etkiyi Klasik, giysinin vurgulanmasını ise Hellenistik yansıma ile açıklamaktadır⁵⁰⁸.

4.2. Demosthenes Tipi

Miletopolis kökenli steller arasında bu tipin işlendiği üç örnek saptayabildik (KB 1, KX 1 ve TB 43). Fakat yörede kullanılan bir tip olması⁵⁰⁹, ileride örneklerin çoğalabileceğine işaret ettiğinden, burada özetleyerek de olsa ayrı bir başlık altında incelememizi gerektirdi.

Bu tipteki erkek chiton üzerinde manto giysilidir. Vücut saği üzerindedir. Tipik özellik kolların hareketinin tüm örneklerde aynı olmasındadır: Kollar ön aşağıda karın üzerinde ve eller bağlıdır⁵¹⁰. Sol omuzdan gelen manto ucu bileklerin altından geçerek sol kalçadan aşağı bırakılmış. Chitonun olması, mantonun sarılışı, ellerin tutuşturuluş şekli ve vücut ağırlığının saği üzerinde oluşu orijinal Demosthenes Tipi'ne uymamaktadır. Ancak ellerini göbek üzerinde bağlaması, harekette zıtlıkların uyumu -baş, omuz, ayaklar arasında- bunlara ek olarak Kyzikos'lu örneklerde olduğu gibi hareketli bacağına sol yanda olması tüm yerel çalışmalar için ortak özellikler olup, De-

⁵⁰² A. Hekler, age., 16, Pl.53; Lippold, Handbuch, 81 Pl. 43 fig.49; G.M.A. Richter, The Portraits of the Greeks (1984), 73 vd. Abb.40.b; Bieber, Copies, 130 fig.582.

⁵⁰³ E. Paul, Antike Welt in Ton (1959), Taf.31; F. Işık, Die Koroplastik von Theangela in Karien und ihre Beziehungen mit Ostionien zwischen 560-270, IstMitt. Beiheft. 21 (1980), bkz. Hülmanteltypus; Yaylalı, İzmir, 47 Dipnot. 74.

⁵⁰⁴ Yaylalı, İzmir, 46 bkz. A Tipi, diğer kaynakça ile birlikte.

⁵⁰⁵ Archon Timarchos döneminde. J. Chamonard, Le quartier du Théâtre, Delos VIII 1 (1922), 39 vd. Abb.14.

⁵⁰⁶ P. Kavadias, Τα γλυπτά του Εφορικού Μουσείου (1892), 199 Nr.244; M.C. Collignon, Les Statues funéraires dans l'art grec (1911), 282 vd., Abb.175-177; Fuchs, Skulpturen, 149 Abb.143.

⁵⁰⁷ G.Lippold, JdI 26, 1911, 275 vd. Abb.6.; J.Fink, RM 71, 1964, 153 Pl.38 Fig.3.

⁵⁰⁸ Bieber, Copies, 130 Dipnot. 4.

⁵⁰⁹ Örneğin, Pfuhl-Möbius I, Nr.111 Taf.25, Nr.1008 Taf. 152. Cremer, Mysien, KF Dem 1 Taf.16.

⁵¹⁰ Yaylalı, İzmir, 48 vd. bkz. E Tipi.

mosthenes'in Erken Hellenistik Dönem'e tarihlenen yontusunu anımsatmaktadır⁵¹¹. Yörenin Attika ile olan ilişkisi ve bundan da öte Demosthenes Tipi'nin yörede tanınmakta ve sevilmeğe olması⁵¹², tipin mezar stelleri üzerinde bilinçli olarak kopya edildiğini göstererek bu konudaki savımızı desteklemektedir.

4.3. Hippokrates Tipi

Miletopolis kökenli steller arasında bu tipe ait korunan bir örnek saptayabildik (KX 1). Çok aşınmış oluşu nedeniyle chitonun olup olmadığını bilemiyoruz. Manto vücudun sağ üst yarısını sarmaz. Sol omuzdan gelen mantonun ucu, sol yarı boyunca aşağı doğru inerken sol elle göğüs altında tutulur. Sağ kol yan aşağı bırakılmış, eli ya yumruk şeklinde yumulu, ya da aşınma nedeniyle tam olarak belirleyemediğimiz bir nesne tutar. Vücut hafif sağa dönük, solu üzerinde durmakta. Pfuhl-Möbius tarafından "Kos Tipi" olarak tanımlanan tip⁵¹³, doktorların babası sayılan Hippokrates için, Kos adasında İ.Ö. geç 4. yüzyılda adanan heykelle, serbest yontuda en erken benzerini bulmaktadır⁵¹⁴. Bu nedenle tipe bu adı verinceyi uygun gördük. Buna karşın kabartma olarak ilk örnekleri İ.Ö. 5. yüzyıla kadar geri gider⁵¹⁵. İ.Ö. geç 4. yüzyıla birlikte yaygınlaşarak devam eder⁵¹⁶. En güzel örnekleri ise Erken Hellenistik Dönem'dendir⁵¹⁷.

4.4. Diğerleri

Buraya kadar ayakta duran erkek tiplerinden Miletopolis yöresi için önemli bulduklarımızı incelemeye çalıştık. Bundan sonrakiler ise çok az örneklerle karşımıza çıkmaktadırlar. Bunlardan ilki Palliatüs tipinin farklı bir varyantı olarak gördüğümüzdür⁵¹⁸. Cepheden, üst vücutla yanında vedalaştığı şahısa doğru hafif dönük şekilde sol

⁵¹¹ Horn, *Gewandstatuen*, 3 vd. Taf.1, 2-3; G.M.A. Richter, *Portraits of the Greeks I-II* (1965), Fig. 1397 vd.

⁵¹² Yörenin Attika ile ilişkisi konusunda ayrıca bkz. Cremer, *Mysien*, 91. Miletopolis'de bulunan bir gümüş levha üzerinde Demosthenes'in portresi bulunmaktadır (Antiken Museum Berlin, Preuss.Kulturbesitz, Inv.Nr.10 839; H. Wüncfeld, *BWPr* 68 (1908), Taf.2). Madalyon üzerindeki resim İ.Ö. 280 yılına tarihlenen Atina Agorasına dikilen, Polyuktos'un yapmış olduğu heykelin başına benzerdir (Cremer, *Mysien*, 91). Bununla birlikte Demosthenes'le ilişkili örneklere yalnızca Mysia bölgesinde rastlanmaktadır. Örnek olarak, Dorylaion'dan gitme, bugün Oxford'da bulunan mermer baş (Ashmolean Museum Oxford (1923), Nr.882; S. Casson, *JHS* 46, 1926, 72-79 Taf.5; M. Robertson, *Burlington Magazin* 121 (1979), 650-653 Taf.50.), Bergama Asklepion'una Smyrnalı Sofistlerden Polemon'un adanmış olduğu Demosthenes yontusu (Cremer, *Mysien*, 91 Dipnot. 432).

⁵¹³ Pfuhl-Möbius I, 111 Taf.50 vd.

⁵¹⁴ R. Kabus-Preissshofen, *Die hellenistische Plastik der Insel Kos* (1989), 186 vd. Taf.16.

⁵¹⁵ Benzer motifler Parthenon'un kuzey frizlerinde görülmektedir, bkz. M. Robertson- A. Frantz, *The Parthenon Frieze* (1975), North Nr.40; F. Brommer, *Die Parthenonskulpturen* (1979), Nordfries Pl. 10.38-43. Fuchs, *Skulptur*, 124 Abb.114; R. Kabus-Preissshofen, *age.*, 79 vd. Nr.19 Taf.16,1.2.

⁵¹⁶ Diepolder, *Grabreliefs*, Taf.53; Fuchs, *Skulptur*, 126 Abb.116.

⁵¹⁷ Fuchs, *Skulptur*, 130 vd. Abb.119 vd.; Linfert, *Kunstzentren*, Taf.33 Nr.175. Bu konuda bkz. Yaylalı, *İzmir*, 47 vd. "D Tipi".

⁵¹⁸ KA 8, KB 1.

bacağı üzerinde duran erkek, chiton üzerinde manto giyer. Sağından gelen manto tomarı sol omuza gider, buradan yanda hafif bükülerek duran sol kola bir ya da iki kez dolandıktan sonra aşağı doğru bırakılır. Sağ kolu manto altında değildir, tokalaşmak için ileri doğru uzatılmıştır. Bu nedenle manto sol yarıyı örtmez. Bu tür örnekleri Miletopolis yöresinde ilk olarak İ.Ö. 3. yüzyıla verdiğimiz eserlerde görmekteyiz⁵¹⁹. Bu ön tiplerin en önemli farkları manto altında chitonun olmamasıdır. Sağ arkadan sol omuza giden manto ucu buradan aşağı yayılarak bırakılır. Bu nedenle geç örneklerde olduğu gibi sağ üst vücut açık bırakılmıştır. Manto ucu sol elle tutulmaz, vücut farklı olarak saği üzerindedir. Tokalaşma yine sağ elle yapılır. Fakat bunlarda yine farklı olarak tokalaşan kişi sol yanlarında değil, sağlarında. Bu tip, İ.Ö. 5. yüzyıldan başlayarak özellikle vedalaşma konularının işlendiği sahnelerde yaygın olarak kullanılmıştır⁵²⁰.

KA 11 numaralı stelde vedalaşma konusunun işlendiği resim alanında sol köşede betimlenen şahıs görüldüğü kadarı ile, İ.Ö. 4. yüzyıl örneklerini devam ettirir şekildedir⁵²¹. Vücudun üst sağ yarısı Palliatüs Tipi'nin varyantında olduğu gibi tokalaşma sonucu açık kalmış değildir. Sol omuzdan gelen manto tomarı sağdan karın üzerine geçtikten sonra sol bileğin üzerinden aşağı doğru bırakılır. Bu tipteki klasik örneklerin çoğu kadınlara aittir. Etkili aşınma ilk bakışta cinsiyet konusunda şüphe uyandırıyor olsa da, KA 8 numaralı stelle karşılaştırıldığında, benzer tipler olmalarına rağmen, bizim stelde manto altında chitona ait etek kıvrımlarının olmaması, söz konusu figürün erkek olduğunu göstermektedir. Aynı stelde tokalaşan şahıs da farklı bir tip içermektedir. 3/4 cepheden, solu üzerinde duran kişi, kısa chiton üzerinde uzun ephaptis giymiştir. Bu giysi türüne ait yalnızca iki örneğe sahibiz⁵²². Bu da belirli bir yenilik göstermeyip İ.Ö. 4. yüzyıl tiplerini andırmaktadır⁵²³. KA 6 numaralı stelde figür bu defa saği üzerinde cepheden işlenmiştir. Kısa chiton üzerinde uzun ephaptis bunda farklı olarak tamamen arkaya atılmıştır. Karın üzerindeki solunda olasılıkla bir kılıç tutmaktadır.

Pudicitia tipi üzüntünün simgesi olarak erkekler için de kullanılmaktadır⁵²⁴. Bu tipte Miletopolis yöresinde bir örnek saptayabildik (TA 30). Erkek solu üzerinde cepheden işlenmiştir, sağına bakar. Karın üzerindeki solundan destek alan saği yukarıda, eli çenenin altında. Vücudun sağ üst bölümünü açık bırakacak şekilde örtülen mantonun ucu sol kola bir kez dolandıktan sonra, aşağı bırakılmış. İ.Ö. 4. yüzyıldan kadınlarda olduğu gibi erkeklerde de yakın benzer örnekler var⁵²⁵.

⁵¹⁹ KA 1, TA 24, TA 31, TA 32.

⁵²⁰ Diepolder, *Grabreliefs*, Taf. 3.1-2, 6, 14, 24.1, 43.1, 44, 45.2.

⁵²¹ Diepolder, *Grabreliefs*, Taf. 15.1, 38.2, 41.

⁵²² KA 6, KA 11.

⁵²³ Diepolder, *Grabreliefs*, Taf.32.

⁵²⁴ Yaylalı, *İzmir*, 36 vd. ve Atalay, *Ephesos*, 16 Dipnot. 63.

⁵²⁵ Diepolder, *Grabreliefs*, Taf.42.1. Burada sağ kol karın üzerinde. Onun dışında bizim stelimizdeki figür Attik stelin yaklaşık aynısı.

Bunların yanı sıra delikanlıların da işlendiği steller vardır. Bunlarda giysi olarak yetişkinlerin giydikleri örnek alınmıştır. Genel olarak boyca küçük olmaları dışında normal figürlerle aralarında pek büyük bir fark yoktur. KX 2 numaralı stelde betimlenen, TB 42 numaralıda olduğu gibi, saği üzerinde cepheden durmaktadır. Sol eliyle olasılıkla manto ucunu tutarken, saği yanda, belki de annesinin elinden tutmakta. TB 32 numaralı stelde Pallianus Tipi tekrar edilmiştir. KB 19 numaralı stelde ise delikanlı kısa chiton ile birlikte uzun ephaptis giymiştir. Sol kolu ile ephaptisin önünü kapatan bölümü yana açılmıştır. TA 13 numaralı stelde ise, farklı olarak chiton ve mantosu ile Pudicitia Tipi'nde genç bir kız vardır. Bütün bu farklı tipler yetişkinlerin delikanlılar üzerine yansımış şekilleridir. Bu nedenle de bunlar için yukarıda söylediklerimizden daha farklı şeyler söyleyemiyoruz. Bu tiplerin hepsi Hellenistik Dönem'e özgü olup, İ.Ö. 4. yüzyıl Attik stellerinin etkisi de az değildir.

5. Oturan Erkek Tipleri

KB 2 numaralı stelde ikinci resim alanında gymnasiumda yaşam konu edilmiştir. Burada sol köşede diphros üzerinde profilden oturan şahıs Epikuros'un oturan heykeli⁵²⁶ ile karşılaştırılabilir. Bacakların ileri geri atılışları dışında birbirlerine çok benzer. Bunun dışında İ.Ö. 4. yüzyıl mezar stellerinde de motifin benzerlerini bulmaktayız⁵²⁷. Bunun gibi KA 11 numaralı steldeki betimde, her ne kadar cepheden verilmiş olsa da, tip olarak bu grup içerisinden olmalıdır. Fark yalnızca sağ elini yanında duran öğrencisine doğru kitap rulosu vermek için uzatmasındadır. Sonuç olarak oturan figürlerde de geç 4. yüzyılın etkisi inkar edilememektedir. Ön örneklerle görülen bazı farklılıklar dönemin özelliği olarak yapılan değişiklikler şeklinde yorumlanabilir.

TB 41 numaralı stelde sağ kenarda bir koltuk üzerinde oturan erkek betimlenmiş. Koltuğun kenarından el ile destek alarak oturma Klasik Dönem Attik mezar stellerinde görülmeye başlanır⁵²⁸. Benzer şekilde oturma kenarından destek alarak oturan erkeğin bulunduğu iki güzel örnekten birisi Delos'da⁵²⁹, diğeri Padua Museo Civico'da⁵³⁰ bulunmaktadır. Heriki örnekte de başlar eksik, ancak korunduğu kadarıyla bakışlar seyirciye dönüktür. Hatta Padua steli bizimkine benzer şekilde sakallı. Farklılıklar ise mantonun atılışı ve sağ ellerinde kitap rulosu tutmalarında görülmekte. Bu tipin orijinali İ.Ö. 4. yüzyılın sonlarında Lysippos tarafından yontulan Sokrates heykeline⁵³¹ geri gitmektedir. Ancak ön örnekte, altta chitonun olmadığı ve bacakların öne arkaya atılışlarının farklı olduğu göz ardı edilmemelidir⁵³².

⁵²⁶ Bieber, Sculpture, fig. 163 vd.

⁵²⁷ Dicpolder, Grabreliefs, Taf.27. Burada figürün kadın olması dışında tipler birbirlerine çok benzerdir.

⁵²⁸ S. Charitonidis, AM 79, 1904, 147 Dipnot.18; H.Möbius, AM 81, 1966, 143.

⁵²⁹ Couilloud, Délos, Nr.167 Pl.39.

⁵³⁰ H.Möbius, age., 142 vd. Beil.81 Dipnot.40 (eski kaynakça ile birlikte); Pfuhl-Möbius I, Nr.821.

⁵³¹ Bieber, Sculpture, Fig. 132 vd.

⁵³² Bu hali ile, yine aynı tarihlerden, benzer ön örneklerin artırılması olasıdır. Örnek olarak bkz. G. Donras, ADelt 26. I, 1971, 16 vd. Taf. 1 vd.

Diğer bir örneğimiz ise KA 6 numaralı stelimizdedir. Ortadaki resim alanında sağda diphros üzerinde oturan kişi, altakinde resim alanında cepheden işlenen erkeğin kendisidir. Bunu kısa chiton ve üzerinde uzun ephaptisden anlamaktayız. Sağ eli düşünceli olduğunu gösterir şekilde çenenin altında. Karşısında daha küçük boyda, oyuna hamle eder şekilde diğeri birisi bulunmaktadır. Bunların tip olarak benzerlerini daha erken dönemlerde göremiyoruz. Ancak, motif olarak İ.Ö. 6. yüzyıla tarihlenen Exekias'ın bir eseri üzerinde var⁵³³. Bu nedenle yukarıda da bahsettiğimiz gibi daha erken döneme ait çalışmaların bunlar üzerindeki etkileri inkar edilemez. Erken örnekler, burada da görüldüğü gibi, gerekli değişiklikler yapılarak dönemin modasına başarıyla uyarlanmışlardır.

6. Çocuk ve Hizmetçi Tipleri

Miletopolis yöresinde yalnız çocuklar için yontulan mezar stelleri çok az sayıdadır. Bununla birlikte, normal mezar stelleri üzerinde ya asıl ya da yan resim alanlarında henüz delikanlılık çağlarına ulaşmayan çocuklar konu edilmiştir.

TA 29 numaralı stelde chiton üzerinde mantoyla bir kız çocuk, TA 25 numaralı stelde ise uzun chiton giysili bir erkek çocuk, sağ ellerinde tuttukları üzüm salkımını yanlarındaki köpeğe doğru uzatmaktadır. Köpekte bu salkımı kapmak için ön bacakları üzerine çökmüş hamle yapmak üzeredir. Hellenistik Dönem mezar stelleri üzerinde oldukça sevilerek işlenen bu konu Attika mezar stellerinde Klasik Çağ'dan beri bilinmektedir⁵³⁴. Ancak bu ilk örneklerde ölen kişi, köpeğine üzüm salkımı yerine bir kuş figürü uzatmaktadır⁵³⁵. Yanındaki hayvana üzüm uzatan saptayabildiğimiz en erken kabartma İ.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen Rhodos Steli'dir⁵³⁶. Bunun bizim TA 25 ve TA 29 numaralı stellerden daha geç bir tarihten olması ve konunun yörede yaygın motif oluşu; bu motifin de, Pudicitia Braccio Nuovo ve Togatus⁵³⁷ gibi en azından K. Batı Anadolu kökenli olabileceği olasılığını gündeme getiriyor.

KB 4 numaralı stelde ise kısa chiton giysili bir genç ön bacakları üzerine çökmüş köpekle ilgilenir. Ancak gencin köpeğe doğru uzattığı sağ eli boştur⁵³⁸. Cremer köpek, chlamysli kısa chiton ve sol elinde tuttuğu lagobolondan (?) dolayı, bunun için "bir avcıya ait betimidir" demektedir⁵³⁹. Ancak biz bu görüşe katılmıyoruz. İlk aşamada ilgili kabartma üzerinde ne chlamys, ne de solunda tuttuğu savlanan lagobolon görüle-

⁵³³ J. Boardman, Athenian Black Figure Vases (1974), Res. 100.

⁵³⁴ A. Conze, Die attischen Grabreliefs II (1900), Nr.960, 964, 966, 967, 970, 979, 980, 981.; Pfuhl-Möbius I, 67 Taf.109-113; Yaylalı, İzmir, 51; Atalay, Çocuk-Hizmetçi, 286.

⁵³⁵ Pfuhl-Möbius I, Nr.98 Taf.23; O. Hirsch-Dyckel, Les représentations des enfants sur les steles Funéraires Attiques (1983), Res. 19-21, 37-38, 46-51; Atalay, Çocuk-Hizmetçi, 286.

⁵³⁶ Pfuhl-Möbius I, Nr.733 Taf.110.

⁵³⁷ Bkz. yukarıda Dipnot. 207.

⁵³⁸ Bu motif, Hellenistik Çağ'da, özellikle küçük kız çocukların mezar stellerinde görülmektedir; Pfuhl-Möbius I, Nr.392, 395, 396, 397 Taf.64; Atalay, Çocuk-Hizmetçi, 286.

⁵³⁹ Cremer, Mysien, 40.

bilmektedir. Bunun dışında yörede kullanılan avla ilgili konularda avcı at üzerindedir ve buna çoğunlukla av silahları ile hizmetçisi eşlik eder. Ayrıca kısa chiton avcılarının olduğu kadar çocukların da giysisidir⁵⁴⁰. Bunlara ek olarak Miletopolis kökenli steller arasında avla ilgili betimlerin yalnızca ikisinde köpeğe yer verilmiştir⁵⁴¹. Yani av köpeği yörede çok yaygın bir motif değildir. Ancak köpeğin ölen kişiye doğru sıçraması veya yönelmesi Geç Arkaik Dönem'den beri bilinmektedir⁵⁴². Bu ön tiplerde işlenen köpekler av köpeği şeklindedir⁵⁴³. Sonuç olarak, KB 1 steli üzerindeki konu köpekle ilgilenen gençtir ve burada köpeğin bulunması hem oyun, hem de koruyuculukla ilgili olmalıdır⁵⁴⁴.

Bir grup mezar stelinde ise çocuklar ellerinde üzüm salkımı tutarlar, ancak bu defa da yanlarında köpek yoktur (KA 10, TA 35). TA 35 numaralı stelde üzüm tutan kız çocuk yanında, yine cepheden ayakta duran bir erkek çocuk vardır. Her ikisi de büyüklerin giysisi içerisindedir. Erkek çocuk Palliatus tipinde işlenmiş. Bunların yetişkin değil de, çocuk olduklarını; kız çocuğun sağ yanında duran kız hizmetçi ortaya koymaktadır⁵⁴⁵: Kız ve erkek çocuklar boy olarak hizmetçiyi geçmemektedirler. Sapta-duğumuz kadarı ile yetişkin ve erişkinler hiç bir zaman hizmetçiler ile aynı boyda işlenmemişlerdir. KA 10 numaralı stelde, ikinci resim alanında bulunan erkek ve kız çocuklar ise; oturan kadının görkemli oluşu ve karşısında duranların ellerinde üzüm tutmaları nedeniyle tapınanlar (adorant) olarak tanımlanmışlardır⁵⁴⁶. Ancak üzüm genelde tapınanlarla değil de, çocuklarla ilişkili bir simgedir⁵⁴⁷. Miletopolis kökenli hiçbir adak steli üzerinde tapınanlar, ellerinde üzüm salkımı ile işlenmemişlerdir. Bunun gibi mezar stelleri üzerindeki hiçbir yetişkin de elinde üzüm salkımı ile değildir. Sonuç olarak bu da bir çocuk stelidir ve bunlarda büyüklerin giysileri ve duruşları ile resmedilmişlerdir. Özellikle erkek çocuğun tapınan tipinde resmedilmesi; çocuklarda da büyüklerde izlenen tiplerin kopya edilebildiğini göstermektedir.

⁵⁴⁰ Papaefthimiou, Sparta, 33.

⁵⁴¹ KA 19, KA 31 ve TA 33.

⁵⁴² Pfuhl-Möbius I, Nr.10,12,13 Taf.4.

⁵⁴³ Atalay, Çocuk-Hizmetçi, 287.

⁵⁴⁴ Arslan, sfenx, köpek gibi hayvanlar mezar taşı olarak veya stellerle birlikte koruyucu anlamda işlenmişlerdir. Klasik devirde ise benzer motif, bu defa oturak veya masa altında uzanır şekilde görmekteyiz: H.Möbius, Die Ornamente der griechischen Grabstelen (1929), 18; G.M.A. Richter, AM 71, 1956, 141 vd. Lev.2-5; K. Schefold, Meisterwerke griechischer Kunst (Ausstellung Basel 1960), 82, 248 Nr.308 a, Res.247; Chr. Karusos, AM 76, 1961, 119 Dipnot. 18; Pfuhl-Möbius I, 25 vd. Nr.56 Taf. 14.

⁵⁴⁵ Kadın efendinin yanında, kadınla ilgili bir belirtiş olan kalathosu tutması nedeniyle bu bir kız hizmetçi olmalıdır.

⁵⁴⁶ Th.Wiegand, AM 29, 1904, 308; Pfuhl-Möbius II, Nr.2094; Schwertheim, Miletopolis, Nr.302; Cremer, Mysien, 113.

⁵⁴⁷ Elinde üzümle resmedilen örnekler için bkz., Pfuhl-Möbius I, Taf.110 vd. Bunlarda genel tercih elde tutulan üzümün yanlarında bulunan evcil hayvana sunulmasıdır. Ancak bizim KA 10 ve TA 28 numaralı stellerde olduğu gibi hiçbir hayvana uzatılmadan da elde tutulabilir. Bu şemada çok açık ve güzel bir örnek olarak İzmir'deki stel gösterilebilir: Pfuhl-Möbius I, Nr.749 Taf. 111.

Yine farklı bir motifi KA 24 numaralı stelde görmekteyiz: Burada küçük çocuk daha büyük birisinin omuzları üzerinde cepheden verilmiştir. Basit elbisesi ve dikkat çekmeyen görünüşü ile çocuğu taşıyan bu genç kız bir dadı olmalıdır⁵⁴⁸. Elbise türü tam olarak seçilemeyen çocuk, sağ eli ile babasının omuzuna dokunur.

Miletopolis stelleri üzerinde çocukluğun diğer bir belirtici ise Hermes Hermeleri'dir. Bu türden iki stele sahipiz (KB 2, TX 2). Çocuklar sağ ellerindeki okul çantalarını Herme'ye asmak ister şekilde cepheden betimlenmişlerdir. Bunların sol ellerine ne olduğu etkili aşınma nedeni ile fark edilemiyor. TX 2 numaralıda çocuk yanında fino cinsi bir köpekle, diğerinde ise, oturuş şekillerine göre hocası ve annesi iledir⁵⁴⁹. Normalde Hermes epheplerin, gymnasionların ve palestraların tanrısıdır⁵⁵⁰. Bu nedenle Hellenistik ve Roma Çağları'nda Kıta Yunanistan ve Anadolu'da ölen erkeklerle ilişkili olarak çok sık resmedilmiştir⁵⁵¹.

Bu arada yeri gelmişken Batı Anadolu ve Kıta Yunanistan mezar stelleri üzerinde çok sayıda örneği bulunan⁵⁵² Hermes Hermeleri'ne özlüce de olsa değinmek isteriz. Hermes Hermeleri küçük, yuvarlak yüzlü ve kısa bukleli saçları ile delikanlı görünümündedirler⁵⁵³. Stellerin sahibi olan çocuk-delikanlılarla yakın benzerlik göstermeleri⁵⁵⁴ nedeni ile Horn, Wrede ve Pfuhl-Möbius gibi bilim adamları⁵⁵⁵ bunları "Portre-Herme" olarak adlandırmışlardır⁵⁵⁶. Ancak, Zanker'in ölenlerin betimi ile Hermeler arasında ilişkinin varlığı üzerine yapmış olduğu "Hermes Hermesi görünüşte ona ta-

⁵⁴⁸ Steller üzerinde bu tipte benzer figürler vardır: Pfuhl-Möbius bunların dadı olduklarını düşünmektedirler (Nr.382 Taf.62, Nr. 443 Taf. 74). Ancak E. Atalay bunları büyük yapıda olmaları ve kaliteli giysileri nedeniyle mezar sahiplerinin büyük kızları olarak düşünür (Atalay, Çocuk-Hizmetçi, 288).

⁵⁴⁹ Diphros üzerinde omran figürün tip olarak Epikur'un oturan heykeline benzediğini, yani böyle tiplerle filozof veya hatiplerin verilmek istendiğini yukarıda "oturan erkek tipleri" bölümünde detaylı olarak belirtmiştik. Bu nedenle anlatılanları burada tekrar yinelemek istemiyoruz. Kadının başının manto ile örtülmüş oluşu ve oturuş şekli üzüntüyü nitelemektedir. Bu tipte anlatılan üzüntüyü İ.Ö. 5.yüzyıldan beri Attik mezar kültüründe görmekteyiz (örneğin: Zürich'den İ.Ö. 5. yüzyıl sonlarından mezar alınışında; H. Bloesch, Antike Kunst in der Schweiz (1943), 74 vd., 176 vd., Taf. 41 veya İ.Ö. 3. yüzyıl ortalarından Ağlayan Kadınlar Lâhd'i'nde; R. Fleischer, Der Klagefrauensarkophag aus Sidon, IstForsch 34 (1983), Ahnlık C 58, Taf. 47).

⁵⁵⁰ H.Wrede, Consecratio in formam Deorum (1981), 44-48 Dipnot. 106; Papaefthimiou, Sparta, 35; Cremer, Mysien, 50.

⁵⁵¹ Papaefthimiou, Sparta, 35.

⁵⁵² E. Pfuhl, JdI 20, 1905, 76-84; R. Stichel, AM 97, 1982, 191 Taf. 37.

⁵⁵³ Bir delikanlı şeklinde işlenmiş olan bilinen en erken yontu Rhamnous Hermesi'dir. Bu konuda ayrıca bkz. J. Pouilloux, La forteresse de Ramnonte (1954), 111, 2 Taf. 45.

⁵⁵⁴ Pfuhl-Möbius I, Nr.280 Taf.52, 509 Dipnot. 10.

⁵⁵⁵ H. Wrede, Spätantike Hermengalerie von Weisbillig (1972), 145; Horn, Samos XII, Nr. 125 Taf. 75; Pfuhl-Möbius I, 46; Pfuhl-Möbius II, 509 Dipnot.10; H. Wrede, Die antike Herme (1985), 42-48, 71-77.

⁵⁵⁶ Hellenistik ve Roma Devirleri'nde özel kişiler için yontulmuş olan Hermes Hermeleri'nin varlığı bilinmektedir. Bu konuda bkz. Papaefthimiou, Sparta, 34 Dipnot. 106.

pınarı benzer⁵⁵⁷ saptaması kayda değerdir. Savi ile ilişkili olarak kullandığı Boreos ressamının destekli kraterinde, iki ithyphalik Herme betimlenmiştir; ön yüzdeki uzun, koyu saçlı genç bir Herme'nin önünde genç kız tapınır, diğer Herme ise beyaz saçlıdır ve önünde tapınan yaşlı bir adamdır. Bu nedenle Hermes Hermeleri'ni Portre-Herme olarak adlandırmak doğru değildir⁵⁵⁸.

Bu bağlamda akla gelen soru steller üzerindeki Herme'lerin, Klasik Dönem'in lekythos ve mezar stelleri üzerinde görüldüğü gibi⁵⁵⁹ Hermes Psychopompos'u mu⁵⁶⁰, yoksa Hermes Enagonios'u mu⁵⁶¹; daha açık bir tanımla da yeraltını mı, yoksa palestrayı mı simgeledikleridir. Hermes, epheblerin, gymnasiumların ve palestrarının tanrısı olarak saygı gördüğü gibi⁵⁶²; Hellenistik Dönem'le birlikte ölü kültü ile ilişkili olarak da karşımıza çıkmaktadır⁵⁶³. Bu nedendir ki, Hellenistik ve Roma Devirleri'nden günümüze ulaşan mezar stelleri üzerinde Hermeler genç yaşta ölenler ile sıkı ilişki içerisinde görülmektedir. Sakalsız genç görümlü Hermes Hermesi çıplak epheblerle birlikte ise bu gymnasium veya palestra ile olan ilişkiyi göstermektedir⁵⁶⁴. Çünkü Hermes Hermeleri'nin yarışmalarda atletlere şans getirdiğine inanılmaktadır⁵⁶⁵. Böyle çıplak epheplerle birlikte işlenen Hermes Hermeleri'ne Mysia yöresinde rastlanmamıştır⁵⁶⁶. Sonuç olarak, Hermes Hermeleri'nin mezar bekçisi olarak ölümlerin refakatçisi mi, yoksa ölen gencin sosyal sınıfına bir belirteç olarak, onun tanrılaşması veya kahramanlaşmasını⁵⁶⁷ mı resmettiği konusunda şimdilik net bir fikir öne sürmek mümkün değildir⁵⁶⁸.

⁵⁵⁷ P. Zanker, Wandel der Hermesgestalt in der attischen Vasenmalerei (1965), 95, 99 vd.

⁵⁵⁸ Aynı şekilde, genç ve sakalsız olarak betimlenen, ancak birlikte oldukları delikanlılar ile benzerlik göstermeyen çok sayıda Hermes Hermesi bulunmaktadır. Örnek olarak bkz. H. Wrede, Die antike Herme (1985), 71-77.

⁵⁵⁹ Diepolder, Grabreliefs, 17 vd. Abb.2 Taf.13.1.

⁵⁶⁰ Hellenistik ve Roma Dönemleri'ne ait Hermes Psychopompos örnekleri için bkz.; Pfuhl-Möbius I-II, Nr. 360 Taf. 58, Nr. 1105 Taf. 166, Nr. 1146 Taf. 172, Nr. 2093 Taf. 301.

⁵⁶¹ E. Pfuhl, JdI 20, 1905, 76 vd.

⁵⁶² Cremer, Mysia, 52; Papaefthimiou, Sparta, 35.

⁵⁶³ H. Wrede, Spätantike Hermengalerie von Welschbillig (1972), 160.

⁵⁶⁴ H. Wrede, Die antike Herme (1985), 44-48; V.M. Strocka, XII. Int.Kongress klassischer Archäologie Athens- 1983 (1985), 290; B. Schmaltz, Griechische Grabreliefs (1983), 227, 237.

⁵⁶⁵ N. Himmelmann, Herrscher und Athlet. Die Bronzen vom Quirinal (1989), 58.

⁵⁶⁶ Cremer, Mysia, 52.

⁵⁶⁷ L. Curtius, Die antike Herme (1903); Th. Wiegand- H.Schräder, Priene (1904), 375; E.Pfuhl, JdI 20, 1905, 83 vd.; R. Lullies, Typen der griechischen Herme (1931), 76; ay., WürzJbAltWiss 4, 1949/50, 126 vd.; H. Wrede, Spätantike Hermengalerie von Welschbillig (1972), 153 vd.; Pfuhl-Möbius I, 46; Atalay, Ephesos, 15 Dipnot. 60.

⁵⁶⁸ Papaefthimiou da bu konuda bizim gibi net bir sonuca ulaşabilmiş değildir. Ayrıca bkz. Papaefthimiou, Sparta, 35.

Roma Dönemi'nde farklı olarak çocukları artık anne babaları ile çok yakın ilişki içinde görürüz; ya klinenin üzerinde babaları ile birlikte uzanırlar, ya da annelerinin kucaklarında oturmaktalar⁵⁶⁹. Giysi olarak ya uzun chiton, ya da tulum tercih edilmiştir. TB 35 numaralı stel kline üzerinde büyükleri ile birlikte uzanan genç veya çocukların olduğunu gösterir yörenin en erken örneğidir.

Diğer bir stel üzerinde ise (KB 12) çocuğu cepheden, saği üzerinde durur şekilde, Palliatus Tipi'nde görüyoruz. KB 12 numaralı stelde cepheden duran erkek boyunun hizmetçiye göre çok uzun olmaması nedeniyle yukarıda bahsettiğimiz saptamadan dolayı çocuk olmalıdır.

Özetlersek çocuklar arasında tip olarak bir birlik görülmez. Genelde tipler büyüklerinkinden kopya edilmişlerdir. Giydikleri giysiler yaşlarına uygun olabildiği gibi, çoğunlukla büyüklerin giysileri de olabilir. Bunların genç mi veya çocuk mu olduklarını ayırmak çoğu defa zordur. Ancak gözlemlerimize göre çocuklar çok az istisna dışında hizmetçilerle aynı boyda işlenmişlerdir⁵⁷⁰. Küçük işlenen bu çocukların hizmetçi olmadıklarını oturan kadınlarla olan ilişkilerinden anlamaktayız⁵⁷¹: Bunlar annelerinin yanında, onların elbisesini tutar şekilde durmaktadırlar, belki de annelerinin kucağına çıkmak istemektedirler. TB 7 numaralı stelde farklı olarak çocuk hizmetçilerden de küçük, annesinin ayaklarının önünde, elbisenin eteğinden tutmuş. Erkek çocuklar kısa chiton (KA 16, TX 4), kızlar ise chiton üzerinde manto giysilidirler (KB 14, TA 3). KA 16 numaralı stelde erkek çocuğun annesinin ayak ucunda oturması farklı bir motif olarak ilginçtir.

Miletopolis kökenli stellerin çoğunluğunda, efendilerinin yanında duran hizmetçiler, Hellenistik Devrin özelliği olarak cüceleşmiş şekilde işlenmişlerdir. Mezar sahiplerinin soyluluklarına işaret eden hizmetçiler, Hellenistik Devir'le birlikte önemini kaybetmiş ve bir doldurma motifi olarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Belki de bu nedenle hizmetçileri cüceleşmiş boyları ile köşelere sıkıştırılmış olarak görmekteyiz⁵⁷².

⁵⁶⁹ KA 19, KA 26, KA 27, KX 9, TA 21.

⁵⁷⁰ KB 14, TA 3, TA 4, TX 4.

⁵⁷¹ Hiç bir durumda hizmetçiler efendileri ile ilişki içinde olamazlar ve onlara dokunamazlar, yalnızca onların yanında beklerler.

⁵⁷² E. Atalay hizmetçilerin cüceleşmesini, efendileri ile aralarındaki farkın belirlenmesi şeklinde açıklar, (AA 1973, 234). Ancak bizce hizmetçilerin boyunun küçülmesi atölye özelliğidir ve tamamen stel üzerindeki boş alanların kullanılmasi ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle ziyafet sahnelerinde uzanan erkeğe eşlik eden kadının, kline üzerinden alınarak oturak üzerinde oturtulması ve arkalıksız bu oturakların da köşelere çekilmesi, köşelerdeki hizmetçilerin durduğu alanı ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle de hizmetçiler oturakın önünde işlenmeye başlamıştır. Buraya hizmetçilerin sığabilmesi ve aynı zamanda bunların boylarının oturakı geçip, kadının görünüşünü engellememesi için boylar cüceleşmiştir. Yine Hellenistik Devir'de üretimde bulunan B1 ve B2 Atölyelerinin stelleri üzerinde, atölye özelliği olarak kadının kline üzerinde oturması nedeniyle, hatta oturak üzerinde oturan kadınlarda da, köşelerde yer alan boş alanlar cüceleşmemiş hizmetçilerle doldurulmuştur. Bu konuda ayrıca bkz. B1-B2 Atölyeleri. Belki de hizmetçinin artık önemi kalmamıştır.

Hizmetçilerin stel üzerlerindeki duruşları ve tuttıkları nesnelere, eğer ellerinde mezar sahibine ait bir şey tutuyorlarsa, bizim için asıl önemi, bunların atölyelere göre değişken olabilmesidir. Bu da atölye belirlemede önemli bir çıkış noktasıdır.

Hizmetçiler kadının yanında kız, erkeğin yanında erkektir. Steller üzerinde genel olarak kız ve erkek olmak üzere iki hizmetçi bulunmaktadır. Ancak yemek sahnesinde karşılıklı oturan kadınlar varsa, bu defa her ikisinin yanında birer kız hizmetçi bulunur. Bu durumda erkek hizmetçi mensa tripes ile sol oturan kadının arasına alınır veya yoktur. Bir örnekte erkek hizmetçi sağ oturan kadınla mensa tripes arasında (TA 16). Giydikleri elbise kızlarda kısa kollu veya kolsuz uzun chiton, erkeklerde ise kısa kollu kısa chiton'dur. Bunlar cepheden ve büyük bir çoğunlukla 3/4 profilden durmaktadırlar. Genelde ayakları iki yana açık, sağ ya da sol bacak üzerinde dururlar. Bazı örneklerde hareketli bacağın hareketsizin üzerine veya arkasına atıldığı da görülmektedir. Bazılarında ise öndeki bacak üzerine hafif eğimlidirler, bu halleriyle yürüyormuş izlenimi verirler⁵⁷³. Kız hizmetçiler genelde kadınların arkasında veya yanında dururlar. Bazan de efendilerinin karşısındadırlar⁵⁷⁴. İki stelde kız hizmetçiye yer verilmemiştir (KB 17, TA 14). Kızlar ellerinde bir şey yoksa, kollarının yatık ve kalkık olması ile Pudicitia Saufeia veya Philista tiplerindeki gibi durmaktadırlar. Bunlarda manto olmadığından yukarıdaki elleri çene altındadır. Kız hizmetçiler eğer pudicitia tipinde değilse, ellerinde ölen kadınla ilişkili bir nesne tutarlar; bu genelde kalathos veya pyxisdir. Bunun yanı sıra mücevher sandığı (KA 4, KA 5), ayna (KA 1, TA 21), iğ-öreke (TA 27) de tutabilirler. Bir örnekte ise kız hizmetçi sol elinde tuttuğu tepsi ile servis yapmaya gelmektedir (KA 27), birinde ise yemek masasının yanında servis yapmaktadır (KA 21). Diğer bir örnekte her iki yanda resim çerçevesi üzerinde karşılıklı birer kız hizmetçi işlenmiş (KA 16)⁵⁷⁵. KA 33 numaralı stel de ise sol çerçeve üzerinde bir kız hizmetçi durmaktadır. Bütün bu anlatılanlar belirli tipler değillerdir ve değişik motifler gösterirler. Erken örneklerde Attik stellerin etkisi devam ederken (üzüntülü duruş, yaprak ayna, kalathos (yün sepeti) vb.), Roma Çağı ile birlikte şablon çok yönlülük kazanmıştır: Kız hizmetçiler artık üzülmez veya ölü ile ilişkili nesnelere ellerinde tutmazlar; genel olarak ya tepsi ile yiyecek taşırlar, ya yemek masasının yanında servise hazır beklerler, ya da kadının arkasında kolları yan aşağıda öylece dururlar.

Erkekleri ise kendi aralarında iki ara gruba ayırmak isteriz: Sakiler ve hizmetçiler. Çünkü bunlarda her ne kadar amaç hizmetse de, işlevleri farklıdır. Sakiler genelde içki kabının yanında, onunla ilgilenirken veya karın üzerinde bağladıkları ellerinden birisi ile servis kepçesini tutarken resmedilmişlerdir. Yani içki servisi ile ilgilidirler. Hizmetçilerdeki yaygın tip ise elleri karınları üzerinde bağlı olanlardır. Diğer

⁵⁷³ KB 12, KX 3, TB 2.

⁵⁷⁴ KB 18, TA 16, TA 26, TA 27, TA 28, TB 37.

⁵⁷⁵ Hizmetçilerin resim çerçevesi üzerine işlenmesi veya konunun çerçeve üzerine taşması, Hellenistik Dönem Anadolu'sunda yalnızca Ephesos'da görülür ve Atalay bu özelliği Boiotia etkisi olarak açıklar (Atalay, Ephesos, 29).

bir grup hizmetçi ise, genelde ava giderken resmedilen kahramanlaşmış sahiplerinin arkasından, efendisinin avla veya savaşla ilişkili pusatlarını taşıyarak onları takip ederler.

Sakiler hizmetçiler gibi kısa chiton giysilidirler. Yerleri genelde sağ köşedir, ancak sol oturan kadınla yemek masası arasında veya bir örnekte olduğu gibi sol köşede de durabilirler (KX 1). Profilden ya da cepheden, krater adı verilen şarap karıştırma kabının yanında⁵⁷⁶, ya kraterle ilgilenirken, ya elleri boş karınları üzerinde bağlı, ya da karınları üzerinde bağladıkları ellerinde kepçeler ile dururlar. Karın üzerinde bağladığı ellerinde bir örnekte kepçe yerine, yine içki servisi amaçlı küçük bir oinochoe (TB 7), bir örnekte ise içki servisi yapmak için ön yukarı kaldırdığı sağ elinde bir kadeh tutar, sol elinde ise yine kepçe bulunmaktadır (KX 9)⁵⁷⁷. KX 5 numaralı stelde krater süzülme edilmişken, sakinin kolları da ön ileridedir.

Sakilerin diğer bir grubu ise, geniş ağızlı formları nedeni ile işlevlerinin kraterlerle aynı olduğunu sandığımız situlaların yanında durmaktadırlar. Situlalar iki örnekte diğerlerine göre oldukça büyüktürler (KB 14, TB 26). Yerleri genelde sağ köşedir. Fakat bir örnekte sol köşede durmaktadırlar (KB 14). Bunlar için de yukarıda söylediklerimizi yineleyeceğiz: Kısa chiton giymişlerdir. Situlanın devamlı sağında, cepheden veya biraz sağlarına dönük dururlar. Ayakta dik durabilecekleri gibi, resim çerçevesine de yaslanabilirler. Elleri boş veya kepçe tutar şekilde karınları üzerinde bağlıdır. İki örnekte ise elleri ile situlanın kenarından tutarlar (KB 14, TB 26). Diğer iki örnekte sağ elleri yan yukarıda, omuz üzerinde, solları ise yan aşağıdadır (TA 2, TA 3)⁵⁷⁸. Bacaklar iki yana açık olabilecekleri gibi, hareketlisi diğerinin altında veya üstünde de olabilir. İki örnekte ise ne krater, ne de situla görülmektedir. Ancak sakiler ellerindeki oinochoe ile; bir stelde servis için bekler (KA 19), birinde ise efendisine doğru hanle yapar (KA 33).

Sakiler Hellenistik Dönem mezar stelleri üzerine klasik ön örneklerden aktarılmış bir diğer tiptir. Bu tiplerle ilişkili ilk örnekler Paros ve Thasos'dandır ve İ.Ö. 5. yüzyılın başlarına geri gider⁵⁷⁹. Mysia yöresinden ilk örneğimiz ise İ.Ö. 4. yüzyıl başlarına

⁵⁷⁶ Krater, yaygın gövdeli ve geniş ağızlı bir kaptır. İçinde su ile şarap karıştırılır. Çünkü Antik Çağda katıksız şarap içilmemektedir. G. Richter, Yunan Sanatı, çev. B. Madra (1984), 269.

⁵⁷⁷ Miletopolis kökenli steller üzerinde belirlenen sakilerden anladığımız kadarı ile; ziyafet veya normal yemeklerde içki servisi krater veya situladan yapılmaktaydı. Sakilerin ellerinde kepçe veya oinochoenin bulunması, içki içilen kadehin doğrudan içki kabına sokulmadığını göstermektedir. Kepçe, oinochoe veya kupa ile içki kabından alınan içki (KB 3), daha sonra kadehlere doldurularak, servis yapılmaktadır (KX 9).

⁵⁷⁸ Bu şekildeki duruş bir stel üzerinde de yinelenmiştir (KB 4). Bu tip de elleri karın üzerinde bağlamak gibi bir hizmetçi duruşudur. Ancak çok yaygın değildir. Tip olarak İ.Ö. 4. yüzyıla geri gider ve bu tip için de özgün duruş tanımı kullanılır (Kokula, Marmaroluophoren, 179 vd., L 85 Taf. 22,1-2). Yaygın olmamakla birlikte Hellenistik Çağ'da Samos kökenli mezar stelleri üzerinde de benzer devinime rastlamaktayız, (Horn, Samos XII, Nr. 145 Taf. 87 ve Nr. 160.b Beil. 19).

⁵⁷⁹ Thönges-Stringris, Totenmahl, Nr. 33 Beil. 3, Nr. 34 Beil. 5.

tarhlanan Çavuşköy Steli'dir⁵⁸⁰. Samos'da saki tipini yaygın ve kesintisiz izlemekteyiz⁵⁸¹. Klasik örnekler istisnasız çıplakken, Hellenistik Dönem'le birlikte giyinik örnekler de görülmeye başlanır⁵⁸². Samos dışında Batı Anadolu'da Hellenistik Dönem sakileri genelde giyiniktir⁵⁸³. İçki servisinin kepçe, ya da oinochoe ile yapılması da Samos kökenli örneklerde oldukça yaygındır⁵⁸⁴. Bu nedenle bizim steller üzerindeki saki tiplerinde Samos'la ilişki göz ardı edilmemelidir.

Erkek hizmetçilere gelince; bunlar da kısa chiton giysilidirler ve ölü yemeğinde sağ yanda ya klinenin baş ucunda, ya da sağ köşede oturan kadınla yemek sahnesi arasında durmaktadırlar. Cepheden veya profilden işlenmişlerdir. Genel olarak cepheden, elleri karın üzerinde bağlanmış şekilde, bacakları açık veya birbiri üzerinde çapraz atılmış olarak seyirciyi izlerler. Bir örnekte hizmetçi farklı olarak sağ eli ile yemek masasından (KB 5), bir diğerinde ise klinenin kenarından (KA 23) tutmuştur. Hizmetçilerdeki diğer yaygın bir form ise üzgün tip olarak adlandırılan, kollardan birisinin Pudicitia tipinde olduğu gibi, yukarıda, elin çenenin altında olduğudur. Bu tipte bacaklar açık olabileceği gibi, hareketli bacak diğerinin üstünde veya altında da olabilir. Bunlarda da bakış yönü ziyaretçiye doğrudur. Fakat bazılarında bakış stel üzerindeki figürlere de olabilir⁵⁸⁵. Bunlardan özellikle TB 9 numaralı steldeki hizmetçinin farklı olarak, soluna, oturan kadına doğru bakması kayda değerdir. Belki de hizmetçiler klasik örneklerde olduğu gibi⁵⁸⁶, stel üzerindeki figürlerden, ölene doğru, üzülerek bakmaktadırlar. Birinde ise erkek hizmetçi farklı olarak, sol yarıda, oturanla yemek masası arasındadır, bakış yine soluna, oturan kadına doğrudur (TA 16)⁵⁸⁷. Diğer bir örnekte ise hizmetçinin sağ eli sol omuz üzerinde, sol kolu ise yan aşağıda, bacakları ise birbirinin üzerinde çaprazdır (KB 4)⁵⁸⁸. Hizmetçiler için bir diğer duruş şekli ise

⁵⁸⁰ E.Akurgal, Die Kunst Anatoliens (1961), 171 Abb. 119; Lippold, Handbuch, 210.5; Thönges-Stringaris, Totenmahl, Nr. 160 Beil. 21.

⁵⁸¹ Horn, Samos XII, değ.res.

⁵⁸² Thönges-Stringaris, Totenmahl, Nr.13 Beil.27.1, Nr.121 Beil.27.2.

⁵⁸³ Thönges-Stringaris, Totenmahl, Nr.13 Beil.29, Nr.15a Beil.29, Nr.54 Beil.28, Nr.140 Beil.28. Saki tipi ölü yemeğinin konu edildiği steller üzerinde görülmektedir. Hellenistik Dönem'e dek ki ölü yemeği sahnelerinde ölümsüzleşmek, ya da yarı tanrı olmak gibi bir heroik ifade söz konusudur. Bu nedenle de sakiler çıplaktır. Daha sonra ölü yemeği yaygınlaşır ve kahramanlık simgesi ikinci plana atılarak, genelde aile üyelerinin bir araya toplanması amaçlanır. Bu nedenle olsa gerek, Klasik Dönem'in heroik ifadesini yarıtan çıplaklık yerini giyinik figürlere bırakır.

⁵⁸⁴ Örneğin: Horn, Samos XII, Nr. 141, 144, 159, 165 Taf. 86 vd.

⁵⁸⁵ KB 15, KB 16, KB 18, TB 9, TB 20, TB 41.

⁵⁸⁶ Klasik Dönem'e ait Attik mezar stelleri üzerinde, ölenin bakış yönü boşluğa veya ziyaretçiye doğru iken, diğer figürlerin bakış açıları doğrudan ölene doğrudur. Örnek olarak bkz. Diepolder, Grabreliefs, passim.

⁵⁸⁷ Erkek hizmetçinin bakış yanında, kız hizmetçinin de sağ yanda oturan kadının yanında olması, stelin öncelikle bu kadın için adandığını göstermektedir.

⁵⁸⁸ Kolların bu şekildeki devinimini ve birbiri üzerine çapraz atılan bacaklar hizmetçiler için diğer bir üzüntü tipi olarak tanımlanır ve ilk örnekleri İ.Ö.4. yüzyılda görülmeye başlanır; (Kokula, Marmorlurtop-

kolların ön ileride, bacakların açık olduğu tiptir. Ancak bu pek yaygın olarak tercih edilmemiştir⁵⁸⁹. Hizmetçilerde kullanılan ve daha çok ziyafet sahnesi dışındaki konularda görülenlerde, hizmetçilerin tipleri sahiplerinden kopya edilmişlerdir. Genelde basit giysileri ile efendilerinden kolayca ayırt edilirler⁵⁹⁰. Fakat bazılarında giysilerine varıncaya dek sahiplerinin aynısıdır. Boyca küçük işlenmeleri dışında gözle görülür bir ayırım söz konusu değildir⁵⁹¹.

Roma Dönemi'ne gelindiğinde ise, kız hizmetçilerde olduğu gibi, erkeklerde de kullanım amaçları tamamen değişmiştir. Artık stel üzerinde üzülerek efendilerini bekleyemezler. Resim alanının sağ yanı bunlara ayrılmıştır. Yerleri yemek masasının sağ veya sol yanındadır ve masaya dokunarak veya ona doğru yönelerek serviste aktif rol oynarlar⁵⁹².

Hizmetçilerin son grubunu oluşturanların buldukları yer atla ilişkili sahnelerdir. Burada ava ya da savaşa giden efendilerinin pusatlarını taşıyarak veya yalnızca takip eder şekilde resmedilmişlerdir. Genelde profilden veya 3/4 profilden resmedilen hizmetçiler, kısa chitonlarının yanı sıra, efendileri gibi bir de chlamys giymişlerdir. Ellerindeki tek ya da iki mızrakla yürür veya durur şekildedirler. Bunların genel şemalarında da istisnalar bulunmaktadır: Bir örnekte karşılıklı duran iki binicinin arkasında birer olmak üzere iki hizmetçi vardır (KX 10). Üç örnekte ise atı efendilerinin hizmetine hazır halde tutmaktadırlar; bu nedenle de atla efendinin arasında veya atın yanındadırlar (KA 6, KA 19, KB 1). Bir örnekte ise yine atın önünde, onun yularından tutarak gitmesini engellemektedir (KB 15). Diğer ilginç bir örnekte ise, karşılıklı atlar üzerinde duran binicilerin, belki de at üzerinde sohbet etmelerini sağlamak için ortada durmuş, heriki atın yularından tutarak, atların hareket etmesine engel olmakta (KX 11). Bunlarda da belirli tipler söz konusu değildir. Efendilerinin yanında yardımcı figürler olarak işlenmişlerdir. Giysileri, efendilerinin giydikleri ile aynıdır.

Stellerin bazılarında hiç erkek hizmetçi bulunmazken⁵⁹³, bazılarında ise ne erkek, ne de kız hizmetçi vardır⁵⁹⁴. Bunun gibi binicilerin resmedilmiş oldukları resim alanlarında da hizmetçi olmayabilmektedir⁵⁹⁵. Tip olarak klasik örneklerin birer devamı şekildedirler. Sakilerde Samos'un, hizmetçilerde Attika'nın etkisi söz konusudur. Ancak yine de Hellenistik Dönem'in yaratıcılığının Mysia yöresi için de geçerli olduğu göz ardı edilmemelidir.

horen, 179 vd. L 85 Taf. 22.1-2). Yaygın olmamakla birlikte Hellenistik Çağ'da Samos kökenli mezar stelleri üzerinde de benzer devinime rastlamaktayız, (Horn, Samos XII, Nr. 145 Taf. 87 ve Nr. 160.b Beil. 19).

⁵⁸⁹ KA 10, KX 4, KX 5.

⁵⁹⁰ KB 1, TB 42.

⁵⁹¹ KA 8.

⁵⁹² KA 16, KA 19, KA 21, KA 26, KA 27, KA 28, KX 10, KX 11, TB 37.

⁵⁹³ KA 2, KA 24, KB 12, TA 15, TA 21, TA 27, TA 28, TB 14, TB 31, TB 32, TB 35.

⁵⁹⁴ KB 17, KB 19, TA 14, TA 22, TA 24, TA 25, TA 29, TA 30, TA 31, TA 32, TB 17, TB 39, TX 2.

⁵⁹⁵ KA 11, KA 13, KA 18, KB 9, KB 12, KB 19, KX 1.

II. Adak Levhaları

1. Tanrılar

1.1. Apollon

Miletopolis kökenli adak levhaları arasında sayıdaki fazlalık nedeniyle, tanrı Apollon'un özel bir yeri vardır. Adak levhaları üzerinde, resim alanının sağ yarısında yer alan Apollon; cepheden, saği üzerinde, sol bacağı dizden hafif bükülerek yan geriye atılmış şekilde ayakta durur. Kollu, göğüs altında bir kemerle sıkıştırılan uzun chiton ve arkada omuzlardan aşağı, her iki yana yayılarak inen sırt mantosu giyer. Baş seyirciye dönük şekilde cepheden. Yüz ciddi, bakışlar donuk ve doğrudan seyirciyedir. Uzun saç; alnın ortasından ikiye ayrılıp, her iki yandan enseye doğru taranarak, enseden sırtta doğru bırakılmış olabileceği gibi; LA 1 ve LA 11 numaralı adak levhalarında çok açık şekilde görüldüğü üzere, enseden tekrar ikiye ayrılarak iki kalın bukile şeklinde, her iki omuzdan göğüs üzerine doğru da inebilir. Sol elinde kitharayı, yan ileri uzattığı sağında ise sunak üzerine gelecek şekilde sunu tasımı (Omphalos-Schale) tutar⁵⁹⁶. LA 1, LA 3, LA 6 ve LA 9 numaralı levhalarda tanrının sol eli kitharanın ortasındadır; LA 1 ve olasılıkla LA 9 numaralı levhalarda işaret ve orta parmaklar kaldırılmış, diğerleri yumulmuş şekilde dururken⁵⁹⁷, LA 3 numaralıda el açık, ayası cepheden görülmekte. LA 6 ve LA 17 numaralılarda ise el bir fikir veremeyecek şekilde yıpranmış.

Yaklaşık resim alanını iki eşit parçaya ayıran sunak⁵⁹⁸, yukarı doğru hafif daralır ve üstte bir silme ile sona erer⁵⁹⁹. Ancak LA 11 numaralı adak levhasında, sunak yerine

⁵⁹⁶ Tanrı, her ne kadar mitolojik kaynaklara göre, bu hareketle adak sunanları arındırıyor gibi gözüksede, burada Apollon sağ elinde tuttuğu sunu taşı ile başta bulunarak, ashnda insanların gözünde iyice yücelmektedir. Bu hareketin anlamı konusunda daha geniş bilgi için bkz. N. Himmelmann-Wildschütz, Zur Eigenart des klassischen Götterbildes (1959), 27 vd.

⁵⁹⁷ Bu hareket Archelaos kabartmasında işlenen Apollon'unki ile benzer (D. Pinkwart, AntPl. 4, 1965, Taf. 34). D. Pinkwart tanrının bu hareketle kitharasını çaldığını savlanmaktadır (D. Pinkwart, age., 61 Dipnot 33). Bunun gibi Kitharodos betiminin bulunduğu bir adak levhasında Tanrı (Robert, Apollon, Pl. 24.1), Pinkwart'ın sanısını doğrular şekilde, benzer parmak devinimi ile kitharasını çalmakta.

⁵⁹⁸ Sunak adak levhaları üzerinde kült etkinliği içerisinde törene katılan tanrı ve ölümlüler arasındaki toplantı noktası ve tanrının kült alanına işaret eden bir simge olmasının yanı sıra, asıl kullanım amacı kurban kompozisyonunda duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmalıdır. Çünkü kurban tanrıya bir sunağın üzerinde veya yanında adanmalıdır. Kabartma sanatında ilk örneklerine İ.Ö. geç 5. yüzyılda rastlanmaya başlanan sunaklar başlıca üç gruba ayrılmaktadırlar: Köşeli, silindirik ve doğal taş sunaklar. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz.; M. Carroll-Spillecke, Landscape Depictions in Greek Relief Sculpture (1985), 72 vd.

⁵⁹⁹ LA 7 numaralı adak levhasında diğer örneklerle göre oldukça geniş olan sunak, tabanda profil-sizdir ve görüldüğü kadarı ile yuvarlak değil, köşelidir. Yuvarlak sunakların Arkaik Dönem'den başlayarak Anadolu'da sık olarak kullanılmasına karşın, köşeli olanları daha çok Kıta Yunanistan için karakteristiktir (Pinkwart, Archelaosrelief, 44 vd. Dipnot. 155). LA 16 numaralı levhada ise sunak bir kaidenin üzerindedir.

sol alt köşede bir omphalos yer almaktadır⁶⁰⁰. Resim alanının ikiye ayrılması, bazı örneklerde dalları resim alanının üst çerçevesine değer şekilde her iki yana yayılan bir ağaçla⁶⁰¹ iyice belirginleştirilmiştir⁶⁰².

Apollon elinde tuttuğu kithara nedeni ile yaygın olarak Apollon Kitharados olarak adlandırılır⁶⁰³. Ancak, adak levhaları üzerlerinde yer alan yazıtlar, tanrının yörede yerel adlarla adlandırılmış olduğunu da göstermektedir. Konumuzu oluşturan adak levhaları arasında saptanabildiği kadarı ile, yörede Apollon'a ait dört adet sıfat bulunmaktadır: Apollon Daphnousios (LA 1, LA 6, LA 8 ve LA 11), Apollon Deonteios (LA 2), Apollon Libotenos (LA 3) ve Apollon Krateanos (LA 10, LA 14 ve LA 15)⁶⁰⁴.

⁶⁰⁰ Benzer örnekler için bkz. H.-V. Herrmann, Omphalos (1959), Taf.2.1, 3.4, 6.1-2, 9.1 ve Archelaos Kabartması; Pinkwart, Archelaosrelief, passim. Omphalos aynı zamanda sunak olarak da kullanılmıştır. Omphalosun sunak olarak kullanılması ve daha geniş bilgi için bkz. H.-V. Herrmann, age., 95 vd. Taf.1.1-2, 2.1.

⁶⁰¹ Ağaç sunakla birlikte kutsal alanı sembolize eden bir işaret olarak kullanılmış, böylece kurban sahnesi açık havadaki bir kutsal alana taşınmıştır. Adak levhaları üzerindeki ağaçlar genellikle dalları ve yaprakları işlenmeden, yalnızca gerekli detayları ile birlikte verilmiştir. Bunlarada, sunaklarda olduğu gibi, adak levhaları üzerinde İ.Ö. geç 5. yüzyıldan itibaren rastlanmaya başlanır. Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz.. M. Carroll-Spillecke, age., 41 vd.

⁶⁰² LA 2, LA 3, LA 5, LA 6, LA 8 ve LA 9 numaralı adak levhalarında olduğu gibi.

⁶⁰³ Z. Taşlıhoğlu'na göre, etimolojik olarak Krateanos ve Kitharodos sıfatlarının benzer olması, Kitharodos sıfatının bu addan türetilmiş olduğunu göstermektedir (Taşlıhoğlu, Apollon, 127 vd.). Ancak, kanımızca, bunun aksinin de olmuş olabileceği hesaba kaulmalıdır.

⁶⁰⁴ Bu farklı dört sıfat, yörede Apollon'a ait en azından dört ayrı kült merkezinin bulunduğu da işaret etmektedir. L. Robert'in de belirttiği gibi, Apollon Kitharodos tipinin betimlendiği adak levhaları; Kyzikos civarında, Manyas Gölü'nün çevresinde, Makestos civarında (Miletopolis olmalı), Rhyndakos, Apollonien et Brousse ve İnegöl civarında olmak üzere Mysia ve Bithynia bölgelerinde oldukça yaygındır (Robert, Apollon, 135 vd.). Bununla ilişkili olarak yeri hakkında üzerinde birleşilen ilk kült merkezi, Apollon Krateanos'a ait olan ve Miletopolis kentinin güney-doğusunda yer alan, bugünkü Susurluk ilçesinin yakınındaki Krateia kutsal alanı veya kentidir. Bu konuda yapılan ilk çalışma Plew'inkidir ve Krateanos sıfatı ile ilişkili olan Krateia kentinin etnik sebeplerden dolayı Bithynia Bölgesi'nde olması gerektiğini savlanmıştır, (Plew, AZ 33, 1875, 113; Plew, AZ 34, 1876, 43). Mordtmann (A.D. Mordtmann, AZ 32, 1874, 162 vd.) ve O. Benndorf-G. Niemann da (O.Benndorf-G.Niemann, Reisen in südwestlichen Kleinasien, I Reisen in Lykien und Karien (1884), 154) böyle bir yerleşimin yerini araştırmaları ve sonuçta kentnin asıl yerinin Balıkesir'den dokuz saat ve Manyas'tan da üç saat mesafede, Kyzikos'un doğusunda bir yerlerde bulunabileceği sonucuna ulaşırlar. L. Robert ise bir adım daha ileri giderek noktayı koyar ve kutsal alanın yerini Balıkesir'e bağlı Susurluk ilçesinin Göbel nahiyesinde, Söve muhtarlığı sınırları içerisinde gösterir (Robert, Apollon, 144-149). Ancak, Söve'den bahseden ilk şahsın Mordtmann olduğu ve yerini saptayamadığı da bilinmelidir (A.D. Mordtmann, age., 112 vd.).

Yeri üzerinde yaklaşık olarak birleşilen olası diğer bir kült merkezi ise, Lacus Apolloniatis'in (Ulubat Gölü) güneydoğusunda, Akçapınar köyünün bausında yer almaktadır. Burada bir arada bulunan, birisi yalnızca yazıt, toplam altı adet adak levhası, Apollon Daphnousios ile ilişkilidir ve olası kült merkezinin yeri hakkında ip uçları sunmaktadır. Söz konusu adak levhalarından hareket eden Tanrıver ve Kütük'ün, kült alanının yerini Akçapınar civarında bir yerlerde göstermeleri, kanımızca oldukça yerinde bir varsayımdır (C.Tanrıver-S.Kütük, EpigrAnat 21, 1993, 99 vd.).

LA 3 numaralı adak levhası İnegöl kökenli olarak kayıttır (Mendel, Brousse, 277/8 Nr.35; Corsen, Prusa, 62). Bununla birlikte adak levhasının yazıtında bahsedilen Libotenos sıfatı ilk ve tek olarak

Ozan Propertius dizelerinde Apollon'un yeni tipini tanımlarken "Deinde inter matrem deus ipse interque sororem pythius in longa carmina veste sonat" der (Ve, sonunda bilici tanrı kendisini annesi ve kız kardeşinin arasına yerleştirdi, uzun elbise giydi, müzikle sesini yüceltti)⁶⁰⁵. Bu dizelerle Apollon Kitharodos tanımlanmıştır. Apollon geleneksel müzik elbisesini giymiştir ve ünlü kitharasını tutmaktadır. Kithara çalan Apollon çok sık olarak uzun saç ve uzun bir elbiseye sahiptir. Arkaik ve Klasik Çağlar'da genellikle mantolu bir chiton giymektedir⁶⁰⁶. Bunun yanı sıra peplos üzerine manto da giyebilir⁶⁰⁷. Yine Arkaik ve Klasik Çağlar'da Apollon Kitharodos'un uzun saçları arkada bağlanmaktadır, fakat İ.Ö. 4. yüzyılda bu saç tuvaleti çıplak Apollon için daha basittir. Hellenistik Dönem'de ise Apollon Kitharodos giyiniği ve saç bukleleri omuz üzerinden aşağı doğru bırakılmıştır. Romalı tiplerin saçlarında ise değişiklik söz konusudur⁶⁰⁸.

Th. Corsten⁶⁰⁹ ve M. Flashar⁶¹⁰ bu özelliklerden dolayı Apollon'un ön-tipi olarak, Bryaxis tarafından İ.Ö. 300 civarında yontulmuş olan Apollon Daphne kült heykeli⁶¹¹ önerirler. Ancak ne yazık ki, anılan bu yontu ne orijinal, ne de kopya olarak günümüze ulaşabilmiş değildir. Buna rağmen J. Overbeck yazılı kaynaklardan⁶¹² ve A. Linfert ayrıca Seieukos sikkeleri üzerindeki betimlerden⁶¹³ hareketle yontuya ait bir takım önemli özellikleri derlemişlerdir. Bu çalışmalara göre özetlenirse: Maussoleum'da da çalışmış olan ünlü usta Bryaxis, Antiocheia'daki Daphne kült yeri için Apollon

yalnızca bu adak levhasında görülmekte olup, yörede başka bir yerde şimdiye kadar rastlanmamıştır (Corsten, Prusa, 62.). Ayrıca Corsten'in de belirttiği gibi, ne Mysia, ne de Bithynia yöresinde Libot adında bir yer adı henüz bilinmemektedir (Corsten, Prusa, 63). Her ne kadar tartışmaya açık olsa da, şimdilik Libotenos kutsal alanının Miletopolis'in kuzeydoğusunda, İnegöl yakınlarında bir yerlerde aranmasının doğru olacağına inanmaktayız.

Tek örneğe sahip olduğumuz ve bir diğer kült merkezine işaret edebilecek Deonteion sıfatının geçtiği LA 2 numaralı adak levhası, yine müze kayıtlarının eksik olması nedeniyle, ne yazık ki kült alanının yeri hakkında ip ucu vermektense uzaktır. Stülistik özelliklerinden dolayı, kümemizden ayrılmaması gereken söz konusu levha, yine Miletopolis civarında diğer bir kült alanına işaret etmektedir. Ancak buluntu yeri konusunda bilgilerimizin yetersiz oluşu, kült merkezinin olası yeri konusunda şimdilik bir öneride bulunamamıza engel oluşturmaktadır.

⁶⁰⁵ Propertius, II.31.15-16; Tercüme H.E.Butler (Loeb Classical Library, Cambridge 1958).

⁶⁰⁶ LIMC II.1 (1984), 267, Nr. 679.b, Pl. 238; 272, Nr. 716, Pl. 243 bkz. Apollon (O. Palagia); Hausmann, Weihreliefs, Fig. 35. Parthenon'un güney frizinde kithara taşıyan müzikerler aynı şekilde chiton ve himation giymişlerdir; bkz. F. Brommer, Die Parthenon-Skulpturen (1979), Pl.61.

⁶⁰⁷ Bu tipin Yunan sanatındaki ilk adeptesi İ.Ö. 4. yüzyılda Paros'lu Skopas tarafından yapılmıştır. Bu peplos için bkz. M. Bieber, Griechische Kleidung (1928), 18; B.S. Ridgway, GettyMusJ 12, 1984, 29-58, özellikle 30-36 ve 46-50; L.J. Roccas, Aja 93, 1989, 571-588.

⁶⁰⁸ L.J. Roccas, age., 582.

⁶⁰⁹ Corsten, Apameia, 55.

⁶¹⁰ Flashar, Apollon, 73.

⁶¹¹ Bu yontu hakkında daha detaylı bilgi için bkz.; A. Linfert, DaM 1, 1983, 165 vd.

⁶¹² J. Overbeck, Die antiken Schriftquellen zur Geschichte der bildenden Künste bei den Griechen (1868, repr. 1959), 1321-1324; Flashar, Apollon, 70.

⁶¹³ A. Linfert, age., 177 Taf. 42-b; Flashar, Apollon, 71 Abb. 44-45.

Pythios Daphneios heykelini yontmuştur. Heykel solu üzerinde ayakta durur, saği ise yanda ve az miktarda geri çekilmiştir. Sol elinde bir kithara, sağında ise bir sunulması tutar. Omuzundan başlayarak zemine kadar inen bir chiton giyer ve arkasında bir sırt mantosu bulunur. Chiton göğüs altında yer alan bir kemerle sıkıştırılmıştır. Başın üzerinde bir defne çelengi durur. Alnın ortasından ikiye ayrılıp, yanlardan arkaya taranan saç, ensede toparlanarak, sırta doğru bırakılmıştır.

İlk bakışta adak levhaları üzerinde işlenen Apollon betimi ile Bryaxis'in yontmuş olduğu Apollon Daphne heykeli arasında çok yakın benzerliklerin olduğu göze çarpmakta. Ancak M. Flashar'ın da bazılarında değindiği gibi⁶¹⁴ çalışmalar arasında önemli farklılıklar söz konusu: Bunlardan ilki hareketli bacaklardaki farklılıktır; IV. Antiochos'un sikkelerinden tanıdığımız Daphne heykelinde⁶¹⁵ hareketli bacak sağ iken, adak levhalarında soldur. A. Linfert her ne kadar bu farklılığı; adak levhalarında tanrının sağ yanına sunağın eklenmesi sonucunda oluşan yer darlığı ile açıklamaya çalışsa da⁶¹⁶, M. Flashar'ın Roma İmparatorluk Çağı Megara sikkeleri ile ortaya koymaya çalıştığı gibi⁶¹⁷, sunağın hareketli bacağı seçilmesinde hiçbir etkisi yoktur. Bu varlığa destek olması için, İ.Ö. 5. yüzyılın sonlarına tarihlenen Aigina adak levhası da, örnek olarak, eklenebilir⁶¹⁸. Zira burada da, Apollon'un sağ yanında yer alan omphalos rağmen, sağ bacak hareketlidir⁶¹⁹.

Diğer önemli bulduğumuz farklılıklardan birisi başın üzerinde olması gereken defne çelengi ve diğeri ensede toparlanıp, sırta doğru bırakılan saç tomanıdır: Eğer adak levhaları üzerinde kötü korunan örnekler bizi yanıltmıyorsa, tanrı figürlerinden hiçbirisinin başında defne dalından çelenk bulunmamaktadır⁶²⁰. Bunların yanı sıra saptayabildiğimiz en önemli farklılık göğüsler üzerinde görülen saç bukleleridir: Sikkeler üzerinde sırta doğru bırakıldığı izlenen saç tomanı; LA 1, LA 3, LA 11, LA 15 ve LA 16 numaralı levhalarda farklı olarak, her iki yandan gelip, omuzlardan göğüs üzerine doğru inmektedir. Sonuç olarak, açıklamaya çalıştığımız tüm bu temel farklılıklar, ön-örnek olarak Bryaxis'in Apollon Daphne heykelinin kabulünü kuşku duruma sokmaktadır.

Delphi Apollon Tapınağı'nın batı alanlığına ait olan ve İ.Ö. 330 civarına tarihlenen 1344 envanter numaralı torso ön-örnek probleminin çözümünde önemli bir rol

⁶¹⁴ Flashar, Apollon, 73.

⁶¹⁵ A. Linfert, age., Taf. 42-b; Stewart, Sculpture, Res. 629; Flashar, Apollon, Abb. 44-45

⁶¹⁶ A. Linfert, age., 177.

⁶¹⁷ Flashar, Apollon, 73 Abb.5-6 Dipnot 436.

⁶¹⁸ E. Mitropoulou, Corpus I, Attik Votive Reliefs of the 6th. and 5th. Centuries B.C. (1977), 60 Nr.114 Fig.168; Flashar, Apollon, 18 vd. Dipnot. 28 Abb.4 (diğer kaynakça ile birlikte).

⁶¹⁹ Omphalos için bkz. yukarıda dipnot 600.

⁶²⁰ LA 16 numaralı levhada tanrının başının üzerinde çelenk var gibi. Ancak levha oldukça etkili aşınmış. Buradaki kabanklık çelenk olabileceği gibi, LA 1 ve LA 2 numaralı levhalarda olduğu gibi saç tomanı da olabilir.

oyun⁶²¹. Torsonun Dionysos mu, yoksa Apollon mu olduğu hala tartışılmaktadır⁶²². Ancak bizim için torsonun kim olduğundan çok, içerdiği tipolojik özellikler önem taşımaktadır. Delphi torsosu K. Iliakis'in restitüsyon çizimine göre⁶²³; göğüs altında kemerle sıkıştırılan uzun chiton ve arkada sırt mantosu giymiş, korunan parçalara göre sol elinde bir kithara tutuyor. Restitüsyon çiziminde sağ kol yan aşağıya bırakılmış şekilde durmakta. Ayrıca vücudun alt yarısının eksik olmasına karşın, elbise kıvrımlarına göre sağ bacak hareketli. Bu torso ile ilişkili olarak değinmek istediğimiz diğer bir önemli özellik saç tuvaleti ile ilişkilidir: Ahn ortasında ikiye ayrılıp, her iki yandan arkaya taranan saçlar, ensede bağlandıktan sonra, ikiye ayrılarak, her iki omuzdan, göğüs üzerine doğru bırakılmış. Ayrıca alından geçen silme dışında, başın üzerinde herhangi bir çelenk görülmemekte. Sıralanan tüm bu özellikler, eğer hareketli bacak göz ardı edilirse, LA 1, LA 3, LA 11, LA 15 ve LA 16 numaralı adak levhalarında yaklaşık olarak benzerlerini bulmakta. Bu sonuç ise, ön-örneğin Bryaxis'in Apollon Daphne heykelinden daha önceye gitmesi gerektiği yönündeki kuşkularımızı olumlu yönde haklı çıkartmaktadır. Bunun gibi, eğer saç tuvaleti dikkate alınmazsa, motif olarak benzer örneklerin İ.Ö. 5. yüzyılı ortalarından başlayarak görülmesi olasıdır⁶²⁴. Özellikle İ.Ö. 5. yüzyılın sonlarına tarihlenen Aigina adak levhası da⁶²⁵, farklı olan chitonun kolposuna karşın, ön-örneğin Bryaxis öncesinde aranması gerektiğine çok açık olarak ışık tutmaktadır. Ayrıca, Tanrının adak kabul eder şekilde betimlenmesi de vazo resimleri⁶²⁶ ve Aigina'dan bir adak levhasındaki betimine göre İ.Ö. 5. yüzyıla geri gitmektedir⁶²⁷.

Adak levhaları arasında LA 1, LA 3, LA 11, LA 15 ve LA 16 numaralı olanlar saç tuvaletlerinin Delphi torsosu ile benzer olması nedeniyle yukarıda da bahsedildiği gibi orijinale en yakın örnekler olmalıdırlar. Ancak konumuzu oluşturan adak levhalarının tümünde, ön örneklerden farklı olarak sol bacağın hareketli olması, tipin erken örneklerden esinlenerek, Hellenistik Dönem'de yaratılmış olabileceğinin de göz önünden uzak tutulmaması gerektiğine işaret etmektedir.

Bu konuyu sona erdirmeden önce değinmek istediğimiz bir diğer problem çalgı aletinin ön örnek olan olası serbest yontuda nasıl taşındığıdır. Adak levhaları üzerinde

⁶²¹ F. Croissant, Akten des Internationalen Kolloquiums vom 22.-25. April 1985 in Athen, Band II-Klassische griechische Plastik (1986), 187 vd.; Ridgway, Hell.Sculpture, 21 Pl.3; Stewart, Sculpture, 196 Res. 599; Flashar, Apollon, 60 Dipnot. 363 Abb.36 (diğer kaynakça ile birlikte).

⁶²² Örnek olarak, J. Marcadé, BCH. Suppl. 4, 1977, 389 vd.; F. Croissant, BCH 118, 1994, 353 vd.

⁶²³ F. Croissant, age., 189 Fig. 2.

⁶²⁴ Örneğin: H. Biesantz, Die thessalischen Grabreliefs (1965), 31 L 52-53 Taf.48; V. von Graeve, La Thessalie, CMO 6, Arch.2, Lyon-1979, 145 vd. Taf.1.2-3

⁶²⁵ E. Mitropoulou, Corpus I, Attik Votive Reliefs of the 6th. and 5th. Centuries B.C. (1977), 60 Nr.114 Fig.168; Flashar, Apollon, 18 vd. Dipnot. 28 Abb.4 (diğer kaynakça ile birlikte).

⁶²⁶ Bu konuda bkz. Simon, Götter, 13 vd.; B. Eckstein-Wolf, Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts V, 1952, 39-75; N. Himmelmann-Wildschütz, Zur Eigenart des klassischen Götterbildes (1959), 28; Hausmann, Weihreliefs, 91.

⁶²⁷ Hausmann, Weihreliefs, 66 Abb.35.

görüldüğü kadarı ile tanrı çoğunlukla kitharayı çalar şekilde betimlenmiştir⁶²⁸. Bu da ön örneğin de kitharayı bir belirteç olarak tutmadığını, büyük bir olasılıkla çaldığını akla getiriyor. Kabartmaların yanı sıra, Afyon kökenli Ankara Apollon'unda olduğu gibi⁶²⁹, aynı tipin işlendiği bazı serbest yontularda da kitharanın sol elle çalınmaya çalışıldığı, buna karşın kaidenin olmadığı dikkat çekmektedir. Ankara örneğinde kaidenin olmamasını hayretle karşılamamak gerekir, çünkü, kithara burada plastik olarak vücuttan ayrı işlenmemiş, sırt mantosu kithara için bir anlamda kaide olarak kullanılmıştır. Ancak, plastik olarak vücuttan bağımsız şekilde yontulan ve çalma devinimi ile birlikte işlenmeye çalışılan kitharanın, herhangi bir destek olmadan taşınması çok zordur. Bu nedenle, D. Pinkwart, çalışmasında, bu teknik zorluğa dikkatleri çekip, ön örnek olan olası serbest yontuda kitharanın altında bir desteğin olması gerektiğini, ancak kabartmalarda taşıma sorunu olmadığı için, bu desteğin göz ardı edilmiş olabileceğini veya unutulmuş olduğunu savlamaktadır⁶³⁰. Delphi Torsosu ile ilişkili olarak Iliakis'in yapmış olduğu restitüsyon çizimi de bu konuda sorunu çözmekten uzak görülmektedir. Çünkü torsunun sağ kolunun tamamı, solunun ise kesin fikir vermeyi engelleyecek şekilde önemli bir bölümü eksiktir. Bu nedenle her ne kadar eser tamamlanmışsa da, sağ kolun pozisyonu ve kitharanın kaideli olup, olmadığı kesin belli değildir.

Bu konu ile ilişkili olarak D. Pinkwart'ın saptaması ve şüphelerini Çanakkale Müzesi'nden bir sunak üzerinde betimlenmiş olan Apollon figürü çok iyi bir şekilde haklı çıkartmakta⁶³¹. Burada, Apollon solundaki kitharayı üç ayaktan destek alarak tutmaktadır. Yani Apollon'un önemli belirteçlerinden birisi olan üç ayak burada aynı zamanda kitharaya kaidelik yapmaktadır. Çanakkale örneği bu hali ile orijinal serbest yontuya en yakın kabartma olma özelliğini de göstermektedir. Bu sonuca göre, ön örnek olan olası serbest yontuda kitharanın taşınması için bir destek kullanılmış olabileceğini ve kabartmalarda statik açıdan taşıma problemi olmadığı için genelde kaideye yer verilmediğini söyleyebiliriz. Bu sonucu desteklemesi bakımından, şahıslar farklı olsa da, benzer devininin sergilendiği Aigina'dan kithara çalan Mousa'ya ait bir terra-

⁶²⁸ Müzik aletini çalmak için normalde sağ el kullanılmaktadır (örnek olarak, Robert, Apollon, 24.1). Ancak, LA 1 ve LA 9 numaralı adak levhalarında açık bir şekilde görüldüğü gibi, bazı adak levhalarında, tanrı sağ elinde sunu taşı tutarak adayı kabul eder, sol el ise kitharanın ortasında durmaktadır. D. Pinkwart, bu hareketle tanrının kitharayı çaldığını savlamaktadır (D. Pinkwart, AntPl. 4, 1965, 61 Dipnot. 33).

⁶²⁹ Ankara, Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Env.Nr. 83.1.87). Y: 83 cm.; G: 38 cm.; D: 23 cm. Başının eksik olmasına karşın, tek parçadan oluşan uzun elbise, hemen göğüs altında elbiseyi sıkan bir kemer, heriki yana yayılarak inen pelerin ve solunda taşıdığı kithara nedeni ile bu heykel çok büyük bir olasılıkla Apollon'a ait olmalıdır. Ayrıca bkz. M. Şahin, Anadolu Araş. 15, 1999, 403 vd. res. 17-18.

⁶³⁰ D. Pinkwart, age., 61 Dipnot. 33.

⁶³¹ Müze Env.Nr. 5961. İnce tanecikli beyaz mermerden. Kemer Köyünden gelme. Y: 113 cm; G: 60 cm.; K: 60 cm. Diğer yüzlerinden birisinde bir grifon, diğerinde bir yılan betimi bulunurken, dördüncü yanda sonradan kullanıma sonucu olsa gerek, diğer bir betim yerine iki oyuğu ve kanal bulunmakta. Ayrıca bkz. M. Şahin, Anadolu Araş. 15, 1999, 404 vd. res. 16.

kotta figürine de burada değinmek istiyoruz⁶³²: Mousa kitharayı yukarıya kaldırdığı sol ayağından destek alarak tutarken, çalma işlemini çok açık olarak sol eli ile yapmakta. Yani burada da kithara, değişik bir şekilde de olsa, destek alınarak taşınmaktadır. Bu konuda Roma Dönemi kabartmaları ile örnekler daha da çoğaltılabilir⁶³³. Her ne kadar, örnek olarak verdiğimiz eserlerde tanrı çıplak, ya da yarı giyinik şekilde tip olarak değişikliğe uğramışsa da, kitharayı çalar şekilde betimlendiği ve çalgı aletinin bir kaide üzerinde durduğu çok açık bir şekilde görülmektedir.

Apolon'a sunulmak üzere yontulmuş, Miletopolis kökenli 17 adet adak levhası günümüze ulaşmıştır⁶³⁴.

1.2. Kybele

Kybele, adak levhası sayısına göre Miletopolis yöresinde en çok saygı görmüş olan tanrılar arasında yer almaktadır. Sayı özellikle Roma Çağı'nda göze çarpar şekilde artmaktadır. Genelde naiskos şekli verilmiş, fazla derinliği olmayan resim alanlı dörtgen levhalar üzerinde bir tahtta oturmuş şekilde, cepheden işlenen tanrıça, chiton üzerinde manto giysilidir. Başu da örterek, yukarıdan gelen manto ucu, sağ kolun altından geçerek kucak üzerinden ön vücudu örtmeden sol yandan aşağı bırakılmış. Tanrıçanın karakteristik özelliği olarak başında polos, solunda tef (tympanon) ve sağ elinde yan ileride bir sunu taşı bulunmakta. Sağ yanda genç olarak köşeli, ya da yuvarlak bir sunak durmaktadır. Diğer bir simge olarak da bazı örneklerde, her iki yanında birer arslan vardır⁶³⁵. Farklı olarak tanrıça bir örnekte; her iki ucu göğüs üzerine doğru bırakılmış Frig şapkası, kısa chiton ve pantolonu ile Attis (LK 2)⁶³⁶, bir örnekte ise Hermes'le (LK 11)⁶³⁷ birlikte yan yana betimlenmiştir. Özellikle LK 5, LK 7, LK 8, LK

⁶³² S. Besques, Catalogue raisonné figurines et reliefs en terre-cuite Grecs, Etrusques et Romains III (1972), 51 Nr. D 288 Taf. 59.c; H.-H. v. Prittwitz und Gaffron, Der Wandel der Aphrodite (1988), 88 Abb.31.

⁶³³ J. Stuart-N. Revett, The Antiquities of Athens I, Pl. II; J. Overbeck, Atlas zur Kunstmythologie, Pl. 22 Fig. 21; M. Bieber, RM 26, 1911, 227 vd.; K. Schefold, Öjh 39, 1952, 94 Fig. 36; J. Marcadé, BCH. Suppl. 4, 1977, 104 vd. Fig. 14-15.

⁶³⁴ LA 1, LA 2, LA 3, LA 4, LA 5, LA 6, LA 7, LA 8, LA 9, LA 10, LA 11, LA 12, LA 13, LA 14, LA 15, LA 16, LA 17.

⁶³⁵ LK 1, LK 2, LK 3.

⁶³⁶ Tüm Akdeniz Bölgesinde saygı görmüş olan tanrıça Kybele, Batı'daki tek düzeliğe karşın özellikle Anadolu'da çok farklı tiplerle karşımıza çıkar. Özellikle bu Hellenistik Dönem'le birlikte çok fazla çeşitlilik kazanır. Bunlardan en önemlisi, Attis örneğinde olduğu gibi, tanrıçanın yanında başka bir tanrıya da yer verilmesidir. Attis tanrıçanın hem aşığı-kocası, hem de oğlu olarak gösterilmektedir (P. Grimal, Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine (1951), 21; Z. Taşlıkoğlu, Tanrı Apollon ve Anadolu ile Münasebeti (1954), 61). Herikisinin birlikte işlendiği örnekler için bkz. LIMC III (1986), 40 vd. Nr.389 vd. Taf.41 vd. bkz. Attis. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz.; Naumann, Kybele, 239 vd.

⁶³⁷ Sağ köşede, cepheden ayakta duran kadın, önemli simgeler olan arslan, sunu taşı ve tef olmasına rağmen, başındaki polosa göre Schwertheim tarafından Kybele olarak tanımlanır (Schwertheim, 1978, 827 vd. Nr. 39). Normal olarak Kybele Hermes'le yalnız olarak yanyana işlenmez. Ancak adak levhasında adorantlar da bulunuyorsa, her iki tanrı birlikte görülebilirler. Bu adayaların bir okulla da ilişkili olabileceğini gösterdiği gibi, (Naumann, Kybele, 149); elindeki kerykeion nedeniyle Hermes burada

9 ve LK 10 numaralı adak levhalarının aynı elden çıkmışçasına benzer oluşu, bunların aynı atölye kökenli olduklarını, ve böylece de Miletopolis civarında Apollon'da olduğu gibi Kybele için de bir kült yerinin bulunduğunu göstermektedir⁶³⁸.

Anadolu'nun en köklü ve en uzun süre saygı görmüş tanrısı olan Kybele; serbest yontuların yanı sıra, kabartmalarda da oturur veya ayakta durur şekilde betimlenmiştir⁶³⁹. Tanrıça için taht ve nişin önemi büyüktür⁶⁴⁰. Frig dünyasında taht ve nişin simgeselliği ile açık ve ıssız yerlerde sunulan saygı, İ.Ö. 5.yüzyıla birlikte, bu defa adak levhalarına yansımıştır. Levhalar gene niş şeklinde oyulmuş, bazıları basit üçgen alnaçla, bir naiskosa benzetilmeye çalışılmıştır. Derin ya da yüzeysel oyulmuş olan bu nişin ortasında ise tanrıça ya ayakta, ya da taht üzerinde oturur şekilde resmedilmiştir⁶⁴¹. Tanrıçayı adak levhaları üzerinde, niş içinde oturur şekilde, elinde tef ve sunu taşı, yanında arslanlar ile geç Klasik Dönem'le birlikte görmeye başlıyoruz⁶⁴². Bu klasik tip değişmeden, bizim adak levhaları üzerine de yansımıştır. Miletopolis kökenli adak levhaları üzerinde, bu erken klasik örneklerden farklı olarak, Hellenistik Dönem'in bir özelliği olarak, ağaç gibi, doğa ile ilişkili unsurlar ve adorant, adak hayvanı, hizmetçiler ve sunakla konu zenginleştirilmiştir (LK 1, LK 2, LK 3). Miletopolis kökenli, Kybele konulu adak levhaları, Roma dönemi ile tekrar sadeleşmiştir. Belki bunda seri üretim etkili rol oynamıştır. Miletopolis kökenli olarak Kybele konusunun işlenmiş olduğu 11 adet adak levhası günümüze ulaşmıştır⁶⁴³.

1.3. Zeus

Miletopolis kökenli adak levhaları üzerinde saygı gören diğer önemli bir tanrı Zeus'dur. Tanrıya ait günümüze ulaşan dört adet adak levhası vardır⁶⁴⁴. Yine sağ köşede cepheden işlenen tanrı, saği üzerindedir, sol bacağını yan geriye atmıştır. Yan ilerideki sağında, sunağın üzerine gelecek şekilde sunu taşı, yan yukarıdaki solu ile de asasını tutar. Sağ arkadan gelen manto ucu, göbek üzerinden, sol omuza yükselerek, buradan arkaya bırakılır. Böylece manto vücudun sağ üst yarısını çıplak bırakır. Miletopolis adak levhaları üzerinde Zeus'un değişmez simgelerinden birisi, hemen yanında işlenen kartadır. Bithynia ve Mysia yöresinde Zeus, ya Karpodotes, ya Karpop-

psychopompos (yani ruh taşıyıcı) karakteri ile ilişkili olarak da düşünülmüş olabilir. Çünkü eğer adak levhaları üzerinde tanrı elinde kerykeion tutuyorsa, bu onun psychopompos karakteri ile ilişkilidir. Kybele ise toprak anadır (Naumann, Kybele, 177). Bu nedenle burada her iki tanrıyı yanyana izlemektediriz.

⁶³⁸ Schwertheim de aynı fikirdedir. Hatta biraz daha ileri giderek kült merkezinin Alpağut ve Bük Köy yakınlarında bir yerde olduğunu ileri sürer, (Schwertheim, 1985, 77).

⁶³⁹ İ.Ö. 1. binin başlarına tarihlenen Geç Hitit Sanatı ürünleri olan Malatya ve Kargamış orthostatları üzerinde tanrıça bir oturağa oturmuş şekilde profilden resmedilmiştir, Naumann, Kybele, Kat.Nr.1-2 Taf. 1.

⁶⁴⁰ Naumann, Kybele, 41 vd. Taf.4-5; 92 vd. Taf.9-11.

⁶⁴¹ Naumann, Kybele, 110 vd. Taf.12 vd.; Naumann, Probleme, 26 Taf.9a-b.

⁶⁴² Naumann, Kybele, 180 vd. Taf.26-27.

⁶⁴³ LK 1, LK 2, LK 3, LK 4, LK 5, LK 6, LK 7, LK 8, LK 9, LK 10, LK 11.

⁶⁴⁴ LZ 1, LZ 2, LZ 3, LZ 4.

horus⁶⁴⁵, ya da Bennios⁶⁴⁶ sıfatıyla saygı görmüştür. Vücudun sol bacak üzerinde oluşu ve sağ el ile asayı tutması dışında motif, Dresten'den Zeus yontusu ile benzerlik içerisindedir⁶⁴⁷. Bu nedenle ön örnek İ.Ö. 5. yüzyılda aranmalıdır. Bununla birlikte motif Roma Çağı'nda yaygınlık kazanır ve imparatorların yaptırdıkları yontuları için örnek tip olur⁶⁴⁸.

1.4. Dionysos

Yalnızca bir adak levhası üzerinde (LD 1) işlenmiş olan Dionysos betimi, tanrının zırh giysili olması nedeniyle ilginçtir ve bundan dolayı kısaca da olsa burada irdeleme gereğini duyduk.

Yine sağ köşede, cepheden sağı üzerinde duran tanrı, sakalsız işlenmiştir ve yan yukarı kaldırmış olduğu soluyla bir mızrak, sunak üzerindeki sağı ile de, yine farklı olarak kantharos tutmaktadır. Tanrı zırh giysilidir, buna bir de kılıç eklenmiştir. Arkada bir ucu sağ koluna sarılı, diğeri sol omuz üzerinde olan bir manto bulunmaktadır. Yazıt, kantharos ve attika kısmında işlenen üzüm salkımlarının bulunduğu sarmaşığa göre burada işlenen tanrı, Dionysos'dur.

Dionysos'un bu şekilde zırhlar içerisinde, savaşçı karakterde gözükmesi çok nadirdir. Çünkü o şarap, eğlence ve sanat tanrısıdır. Bu nedenle, tanrıyı, İ.Ö. 6. yüzyıldan başlayarak, özellikle Sparta kökenli kabartmalar üzerinde olmak üzere, sakallı, saçında çelengi, uzun giysisi ve elinde kantharos veya boynuz gibi bir içki kadehi ile görürüz⁶⁴⁹. Parthenon'un doğu alınlığında, Athena'nın doğuşu sahnesinde ise; tanrı gençleşmiş şekilde sakalsız ve çıplak olarak diğer tanrılarla birlikte oturmaktadır⁶⁵⁰. Hellenistik Dönem'de ise tanrı yine genç karakterde, sakalsız, kısa chiton giysili veya çıplak, elinde thyrsos iledir⁶⁵¹.

Dionysos'u pusatlı olarak İ.Ö. 6. yüzyılın ortalarından başlayarak, Tanrılar-Gigantlar savaşının (Gigantomachie) işlenmiş olduğu resim veya kabartmalarda görmeye

⁶⁴⁵ S.Şahin, Katalog der antiken Inschriften des Museums von İznik (Nikaia) II, 1. I.K. 10.1 (1981), Nr.1084/85.

⁶⁴⁶ S. Şahin, Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens. Festschrift F.K. Dörner II, (1978), 788 vd.

⁶⁴⁷ Lippold, Handbuch, 190 Taf.66.3.

⁶⁴⁸ Örneğin Claudius bugün Vatikan'da korunan yontusunda, sağı üzerindedir ve sağ arkadan gelen manto tomarı sol omuza yüksektir, oradan aşağı bırakılır. Sağında sunu taşı, solunda asası ve sağ yanında kartalı ile Zeus'a benzer şekilde resmedilmiştir, Bieber, Copies, 42 Pl.17 Fig.92.

⁶⁴⁹ N. Kupařissas, ADelt 13, 1930/31, 15 vd.; Kr. Krestou, Praktika 1956, 211 vd. Lev. 146; ay., BCH 81, 1957, 548 vd.; G. Stafıkaouer, ADelt 28.2.1, 1973, 166 Lev. 146; G.G. Belloni, Num AntCl 5, 1976, 53 vd., 61; C. Touchais, BCH 102, 1978, 675 vd.; M. Cremer, IstMitt. 38, 1988, 179; C.M. Sübbe, BABesch 66, 1991, 1 vd.

⁶⁵⁰ F. Brommer, Die Skulpturen der Parthenon-Giebel (1963), 7 vd. Taf.26 vd.

⁶⁵¹ Chr. M. Havelock, Hellenistische Kunst von Alexander dem Großen bis Kaiser Augustos (1971), Taf.XVIII.

başlıyoruz⁶⁵². Bu tür kompozisyonlarda Dionysos'a aslan, panter veya yılan gibi hayvanlar yardımcı olmaktadır.

M. Cremer, bir çalışmasında pusatlı Dionysos motifinin daha eskiye gittiğini ve ilk olarak doğuda görülmeye başlandığını ortaya koymaya çalışmaktadır⁶⁵³. Yapmış olduğu saptamalar çoğunlukla yerinde. Ancak bir Geç Hitit Dönemi başyapıtı olan İvriz Kabartması⁶⁵⁴ ile ilişkili görüşleri ve bu doğrultudaki çizimini hatalı ve eksik bulmaktayız⁶⁵⁵. Öncelikle belinde taşıdığı savlacağı kartal başlı kılıç gözlemi hatalı bir saptamadır. Çünkü Hitit kaya kabartmalarında betimlenen kılıç motifinin ucu diğer yanda veya aşağıda açık olarak görülmektedir⁶⁵⁶. Bu nedenle biz bu motifin kılıç olduğu fikrine katılmıyoruz. Yine hatalı olarak sol elinde tuttuğu nesnenin üst tarafının buğday başağı, altının ise akan su olduğu savlanmakta. Eğer dikkatli bir gözlem yapılırsa, elin altındaki bandın, üstteki buğday başağı demeti gibi, dörtlü olduğu, yani bunların bacakların sapları olduğu ve çizimde görülmemesine rağmen, bu sapların tanrının sol ayağının üzerinden fıskırdığı görülecektir. Aynı şekilde sağ ayağının üzerinden de, çizimde görülmemesine karşın, asmanın dalı fıskırmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, Tanrı Tarhunt'un amının önündeki su kaynağı, ellerinde tuttuğu üzüm ve buğday ile bereketi simgelediği, elindeki üzüm salkımı nedeni ile belki Dionysos'un bir öncülü olduğuna katılıyoruz. Ancak bunun pusatlı Dionysos'a ait bir ön örnek olduğu savına sıcak bakmıyoruz⁶⁵⁷.

Dionysos'un yükselen soluyla mızrak tutuşu ve başını çevirışı, Lysippos'un mızraklı İskender yontusuna benzemektedir⁶⁵⁸. Bu nedenle bizim Dionysos Tipi'nin ön örneği Klasik Çağ'dan olmalıdır. Tip Hellenistik Dönem'de pek rağbet görmemiş olmasına karşın, İ.S. 3. yüzyıla dek varlığını sürdürmüştür⁶⁵⁹.

⁶⁵² LIMC III (1986), 468 Nr.474-478; 474 vd. Nr.609 vd. bkz. Dionysos (Gasparri). Ancak Hellenistik Dönem'den Bergama Zeus Altarı'nda işlenen Gigantomachie'de Dionysos farklı olarak; kısa chiton giysili, pusatsız, elinde thyrsos, yanında panteri ve satyr ile işlenmiştir, H.Kähler, Der große Fries von Pergamon (1948), Taf.21.

⁶⁵³ M. Cremer, IstMitt. 38, 1988, 179 vd.

⁶⁵⁴ K.Bittel, Die Hethiter (1976), Abb. 269, 327 ve 328.

⁶⁵⁵ M.Cremer, age., Taf.19,1.

⁶⁵⁶ Kılıç kuşanan tanrı ve kral örnekleri için bkz. K. Bittel, age., Abb.194 ve 198 (Fraktin Kabartması), Abb.199-200 (Gavurkale kaya kabartması), Abb.202 (Hemite kaya kabartması), Abb.206-207 (Karabel ve Akçaköy stelleri), Abb.253 (Yazılıkaya, B odasında tanrı Şaruma). Geç Hitit çağı örnekleri: Abb.276 (Suluneli Kabartması), Abb.293 (Kargamış'tan kral Katuwas), Abb.303 (Zincirli'den kral yontusu), Abb.322 (Babylon'dan Fırtına Tanrısı kabartması).

⁶⁵⁷ Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. M. Şahin, 4. Demir Çağı Sempozyumu- Mersin. Sunulan Bildiriler (1997) (Baskıda).

⁶⁵⁸ B. Hundsals, DaM 2, 1985, 107 vd.

⁶⁵⁹ L. Robert, BCH 102, 1978, 522 vd. Fig. 38 vd. Fig. 43; K. Weidemann, Könige aus dem Yemem (1983), passim; M. Cremer, age., 182.

1.5. Hermes

Miletopolis kökenli iki adak levhası üzerinde tanrı Hermes işlenmiştir (LH 1, LK 11). LH 1 numaralı adak levhasında yalnız, LK 11 numaralı da ise Kybele ile birlikte dir⁶⁶⁰. Heriki levhada da tanrı cepheden, ayakta, saği üzerinde durmaktadır, solu yan geridedir. Kısa chiton üzerinde manto giysilidir. LH 1 numaralı levhada manto chlamys şeklinde arkaya atılmışken, LK 11 numaralıda ön sol yarıyı da örtmüş. Başında kanatlı şapkası, sol elinde ise kerykeionu vardır. Yan ileride, sunak üzerine uzattığı sağ elinde, adağı kabul eder şekilde sunu taşı tutmaktadır.

Normalde Hermes epheplerin, gymnasiumların ve palestraların tanrısıdır⁶⁶¹. Ancak bir adak levhası üzerinde, tapınanlar ve elinde kerykeion ile psychopompos (ruh taşıyıcı) olarak işlenmiştir⁶⁶². Tanrıyı kanatlı başlık, chiton üzerinde manto ile psychopompos karakterinde, ilk olarak İ.Ö. 5. yüzyıla tarihlenen Orpheus-Eurydike kabartmasında görüyoruz⁶⁶³. Sonuç olarak Hellenistik adak levhaları üzerinde işlenen Hermes tipi de ön örneğini Klasik Dönem yaratıları arasında bulmaktadır.

2. Diğerleri

2.1. Kahramanlar

Miletopolis kökenli adak levhaları arasında göze çarpan diğer bir grup ise; kahramanlık levhaları alt grubunda incelemek istediğimiz olanlardır. Bunlarda ölen kişi, yaşamında gerçekleştirmiş olduğu önemli bir işten veya işlerden dolayı, bir takım simgelerle, diğer ölümlerden ayrılmak, bir yerde yarı tanrı olarak Olympos'lu tanrılar arasında görülmek istenmiştir. Bu gelenek Hellenistik Dönem'in halk sınıflarının tümünde görülen ve yaygın olan bir adettir⁶⁶⁴.

Kahramanlar, çoğunlukla at üzerinde⁶⁶⁵ bir sunağa doğru ilerleyen kişiler olarak resmedilmişlerdir. Bunların yanı sıra, sayı olarak az olsa da, TB 1 numaralı stelde ol-

⁶⁶⁰ Hermes'in Kybele ile olan ilişkisini Kybele bölümünde açıkladığımızdan, burada birkez daha değinmek istemiyoruz.

⁶⁶¹ H.Wrede, Consecratio in formam Deorum (1981), 44-48 Dipnot. 106; Naumann, Kybele, 149; Papaefthimiou, Sparta, 35; Cremer, Mysien, 50.

⁶⁶² Naumann, Kybele, 177.

⁶⁶³ Fuchs, Skulptur, 518, Abb.606.

⁶⁶⁴ Cremer, Mysien, 56.

⁶⁶⁵ At motifi, pusatlarla birlikte kahramanlaşmayı ifade eden bir semboldür (A.Geyer, JdI 104, 1989, 2 vd. ve 11 vd. Abb.1). Ancak Geç Klasik Dönem'den, Menes'in mezar stelinde [D. Woysch-Méautis, La représentation des animaux et des êtres fabuleux sur les monuments funéraires grecs (1982), 106 vd. Nr.19 Taf.5.] atlı şahsın yalnız ve kahramanlaşmayı ifade eden herhangi bir simge ile işlenmemiş oluşu [E.Berger, Antike Kunstwerke aus der Sammlung Ludwig III- Skulpturen (1990), 265], ayrıca İ.Ö.4. yüzyılın ilk yarısından bir palmetli steldeki [D. Woysch-Méautis, age., Nr.32 Taf.8] yine kahramanlaşmayla ilişkili bir ifadeden yoksun kompozisyon [E. Berger, age., 265], atın aynı zamanda insanların hayattaki yüksek sosyal statülerine de işaret ettiğini göstermektedir [A.French, The Growth of the Athenian Economy (1964), 7; E. Berger, age., 265].

duğu gibi, kline üzerine uzanır şekilde kahramanlaştırılanlar da vardır⁶⁶⁶. Rahvan yürür şekilde ilerleyen at üzerinde, sakin olarak oturan kahraman, kısa chiton üzerinde, arkaya doğru havalanan bir chlamys giyer. Önünde sunak, sunağın arkasında üzerinde yılan sarılı olan bir ağaç, yanında ise buna kurban adayan insanlar bulunmaktadır. Bini bu haliyle kurban kabul eden tanrıdan çok farklı değildir. Bu tür adak levhalarında dikkat çeken diğer bir özellik, bunlara pusatlı, ya da pusatsız hizmetçilerin eşlik etmemesidir. Bu tür at üzerindeki kahramanlaşmış ölümlerin ikonografileri birçok kez araştırıldığından⁶⁶⁷, biz burada bir kez daha konuyu irdellemek istemiyoruz.

L. Robert'in de kesin olarak kanıtladığı gibi; bunlar kahramanlaştırılan insanlardır ve tanrı değildir⁶⁶⁸. Bu şekilde resmedilen insanlar genelde gençtirler. Bu, sakalsız işlenmelerinden ve özellikle TB 44 numaralı adak levhasında görüldüğü gibi, sunağın üzerinde, ağacın yanında sakalsız, genç bir Hermes Herme'si bulunmasından anlaşılmaktadır. Bu tür Hermeler, Hermes Enagonios'a işaret eder ve bu da gymnasiumların koruyucu tanrısıdır⁶⁶⁹.

Bu tür kabartmalar Trakya Bölgesi'nde çok yaygındır. Bunun nedeni Thraklar'ın ata vermiş oldukları değerdir. Daha küçük yaşta itibaren ata binmesini, at üzerinde savaşmasını ve muzrak atmasını öğrenen Thrak, kendisi için atın çok önemli olduğunu bildirdi⁶⁷⁰. Bu nedenledir ki ele geçen sayısız stellerde süvari betimi görülmektedir. Bunlarda da kompozisyon, Miletopolis kökenli levhalarda olduğu gibi; sağa doğru ilerleyen bir atlı, sağ köşede bir sunak ve bunun arka planında yılan sarılı bir ağaçtan ibarettir. Dört nala giden bir at ve buna eşlik eden bir ya da iki köpeğin işlenmiş olduğu levhalar da vardır. Süvari kısa chitonu üzerine arkada dalgalanan bir chlamys giymiştir⁶⁷¹. Kompozisyonu bazen eşlik eden bir kadın tamamlamaktadır. Bütün bu tanınlar bizim levhalar üzerinde işlenenlere uymaktadır. Bu nedenle bu tasvirlerin alındığı yer olarak Trakya'yı görmek isteriz.

2.2. Adak Adayanlar

Resim alanının sol yarısı, tanrıya göre daha küçük işlenen adak sahiplerine (Adorant) ayrılmıştır⁶⁷². Fertlerin sayısı aile üyeleri ile ilişkili olarak değişmektedir ve

⁶⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Thönges-Stringaris, Totenmahil, 48 vd.

⁶⁶⁷ RE VIII 1 (1913), 1111-1145, bkz. Heros (Eitrem); E. Rhode, Psyche. Seelenkult und Unsterblichkeitsglaube der Griechen² (1898), (ND 1980) I, 146 vd.; M. Schleiermacher, Boreas 4, 1981, 61 vd. özellikle 80 vd.; P.M. Fraser, Rhodian Funerary Monuments (1977), 76 vd.; H.U.Cain, Festschrift Hinmehmann (1989), 94 Dipnot. 58; Cremer, Mysien, 56 Dipnot. 260; LIMC VI (1992), 1019 vd. bkz. Heros Equitans; E. Simon, Num AntCl 21, 1992, 227 vd.; K. Schauenburg, Öjh 63, 1994, 71 vd.

⁶⁶⁸ L. Robert, Hellenica III, 1946, 57 vd.

⁶⁶⁹ H. Wrede, Die antike Herme, Tricrer Beiträge zur Altertumskunde I (1985), 34 (Palestra ve gymnasiumlarda Herme), 44 (Mezar stelleri üzerinde Herme).

⁶⁷⁰ Homeros II, X, 434 vd., 519 vd.; Herodotos, VII, 110 vd.; A.M.Mansel, Trakyanın Kültür ve Tarihi (1968), 9; Z.Taşlıkhoğlu, Trakya'da Epigrafya Araştırmaları (1971), 103.

⁶⁷¹ Z.Taşlıkhoğlu, age., 104.

⁶⁷² LA 16 numaralı adak levhasında adak sunan kişi yer almaz.

erkek-kadın birlikte yer alabilmektedirler⁶⁷³. Adak sahipleri sollarına dönük, tanrıya bakar şekilde dururlar. Erkekler chitonlarının, kadınlar ise chiton üzerindeki mantolarının üst açıklığına doğru dirsekten büküp, göğüs üzerine doğru sağ kollarını uzatırlar; el manto dışındadır. Adak sahipleri ile sunak arasında çoğunlukla kurban edilecek bir hayvan ve buna eşlik eden, efendilerine göre daha küçük boyutta erkek hizmetçi bulunur⁶⁷⁴. LA 5 numaralı adak levhasında farklı olarak bir hizmetçi, başının üzerinde taşıdığı yiyecek dolu sunu sepeti (canistrum) ile birlikte betimlenmiştir⁶⁷⁵.

Miletopolis adak levhaları üzerinde; yalnız erkek⁶⁷⁶, veya yalnız kadın⁶⁷⁷ ayrı ayrı adak adayabildikleri gibi, hem kadın erkek birlikte⁶⁷⁸, hem de çocuklarda dahil olmak üzere tüm aile üyeleri⁶⁷⁹ bulunabilirler. Genelde levhamın sol köşesinde cepheden, sollarına dönmüş şekilde, veya 3/4 cepheden dururlar. Vücudu tamamen saran bir manto giymişlerdir. Sol kolları manto altında, yan aşağı bırakılmışken; sağları yan yukarıda, sol omuzlarına doğru göğüs üzerinde uzatılmış, elleri mantonun kenarından, boyun seviyesinde dışarı çıkartılmıştır. Bu halleri ile Palliatus Tipini tekrar eder şekildedirler. Yalnız bir örnekte (LA 4), sağ kol manto altından tamamen çıkartılarak, ön ileri doğru uzatılmıştır; sanki eliyle tanrıyı selamlamak istemektedir.

Kadınlarda da tip aynıdır. Fark mantonun altında chiton giymiş oluşlarındadır. Chitonun eteği manto altından izlenebilmektedir. Kadınlarda görülen diğer bir tip ise rahibe tipi olarak adlandırılanlardır: Bunlarda vücut sağları üzerinde, solları yan geriye atılmıştır ve yine altına bir chiton giymişlerdir, bunun üzerinde manto başı da örte-

⁶⁷³ LA 4, LA 7, LA 10 ve LA 13 numaralı adak levhalarında adak sahipleri yalnızca bir erkek, LA 2 ve LA 5 numaralılarda bir erkek-bir kadın, LA 1 ve LA 14 numaralılarda iki erkek ve LA 3 numaralıda bir kadın-iki erkek bulunur. LA 8 numaralıda beş çocuk ve ebeveyn, LA 15 numaralıda ise birisi küçük dört çocuk ve ebeveyn ile tam bir aile betimlenmiştir. LA 17 numaralı levha için ise, fotoğrafın kötü olması nedeni ile yorum yapıyoruz.

⁶⁷⁴ LA 4, LA 11 ve LA 16 numaralı adak levhalarında kurbanlık hayvan yoktur. LA 15 numaralıda iki koyun bulunmaktadır. LA 7 ve LA 13 numaralılarda ise kurbanlık hayvan farklı olarak sığırdır. Kurbanlık koyunlara bir erkek hizmetçi eşlik ederken, sığırların yanında hizmetçinin olmaması dikkate değerdir.

⁶⁷⁵ Evlenme törenleri ile ilişkili olarak ortaya çıktığı sanılan sunu sepeti, ilk kez Homer'de anlatılmasına karşın [J. Schelp, Das Kanoun der griechische Opferkorb (1975), 13 vd.], betim sanatındaki örneklerine ancak İ.Ö. 6. yüzyılda rastlanmaya başlanır [Hausmann, Weihreliefs, 15 vd. Abb.4; J.Schelp, age., 57 Dipnot. 434 ve 435]. İ.Ö. 5. ve 4. yüzyıllarda yaygınlaşmış, ancak Hellenistik ve Roma Çağları'nda tekrar seyrekleşmiş ve hatta çoğu yörede kaybolmuştur. Örneğin Hellenistik Dönem'de bilinen tek örneğin Kopenhagen'da olduğu savlınmaktadır [F. Poulsen, Catalogue of Ancient Sculpture in the Ny Carlsberg Glyptotek (1931), 171 vd.; J. Schelp, age. passim]. Ancak bu azalmaya karşın, Mysia yöresinde adak levhaları üzerinde oldukça sık olarak resmedilmiş oluşu ayrıca dikkate değerdir. Örnek olarak: Schwertheim, Miletopolis, Nr. 3 Abb. 6 Taf. 3; Nr. 16 Abb. 18 Taf. 6; Nr. 20 Abb. 19 Taf. 7 ve Corsten, Apameia, 51 vd. Nr. 33.

⁶⁷⁶ LA 1, LA 4, LA 13, LK 11, LZ 1, LZ 2, LZ 3, LZ 4.

⁶⁷⁷ TB 44, LK 2.

⁶⁷⁸ LA 2, LA 3, LA 5, LA 14, LA 15, LA 17, LD 1, LH 1, LK 1, LK 3.

⁶⁷⁹ LA 8, LA 15, LA 17.

rek, ucu sağ arkadan, kolun altından öne gelir, buradan karın üzerini teğet geçerek, ön ileri uzattığı sol kolun üzerinden aşağı doğru bırakılır. Böylece sağ kol ve sağ göğüs açıkta kalmış olur. Yan ileri uzattığı sağ elinde sunak üzerinde bir sunu tası, öne doğru bükmüş olduğu solunda ise bir kadeh tutar. Bu tipe verilebilecek ilk örneğin Halikarnassos'lu Mausolos'un karşı Artemisia'nın, İ.Ö. 350'lere tarihlenen yontusu olduğu söylenir⁶⁸⁰. Bunu yine aynı yüzyılın sonlarında Rhamnous'lu Themis ve Mantineaia Kadisesi izler⁶⁸¹. Hellenistik Dönem'de çok yaygın olmaması ile birlikte, Roma Çağı'nda bilinen en az 12 replik, ya da varyasyonu vardır⁶⁸².

2.3. Hizmetçiler

Adak levhaları üzerinde de kız ve erkek hizmetçiler ya birlikte, ya da ayrı ayrı işlenmişlerdir. Erkek hizmetçiler mezar stellerinde olduğu gibi, kısa chiton giymişlerdir. Elbise karın üzerinde bir kemerle sıkılmıştır. Miletopolis adak levhaları üzerinde, bunlar iki ayrı görevle karşımıza çıkmaktadır: Kurbanı sunağın bulunduğu alana getirenler (**minister**⁶⁸³) ve kurbanı kesenler (**popa** veya **victimarius**⁶⁸⁴). Kurban koç gibi küçükbaş hayvansa, sırtından tutularak getirilmektedir⁶⁸⁵. Büyükbaş hayvanların taşınmasında ise, Roma Çağı kabartmaları üzerinde görüldüğü şekliyle, urgan ve küçük bir değnek kullanılıyor olmalıdır⁶⁸⁶. Hellenistik Dönem'de kurbanın nasıl adandığı konusunda herhangi bir bilgi günümüze ulaşabilmiş değil. Ancak Roma Çağı ağırlıklı kaynaklardan öğrenebildiğimiz kadarı ile, kurbanlık hayvan önce su ile tepeden tırnağa yıkanmaktadır. Daha sonra başının üzerine şarap dökülmekte ve **mola salsa** serpiştirilmektedir⁶⁸⁷. Son aşamada ise kurbanlık **popa** tarafından sırtının üzerine gelecek şekilde boynuna bir bıçak (**μαχαίρα**⁶⁸⁸ veya **culter**⁶⁸⁹) saplanarak öldürülmektedir⁶⁹⁰. Adak sahnesinde bazan flütü ile çalgıcı da (**tibicines**⁶⁹¹) bulunmaktadır. Ancak, bunlar kurban adanırken müzik çalmayı durdururlar. Çünkü, kurbanın öldüğü anda tam olarak sessizliğin sağlanması gereklidir⁶⁹².

⁶⁸⁰ Pliny, NH, XXXIV, 77; Bieber, Copies, 198. Resim için bkz. Lippold, Handbuch, 257, Taf.93.1.

⁶⁸¹ Richter, Sculptors, 107 Fig.331 ve 265 Fig.681.

⁶⁸² Bieber, Copies, 198 vd Taf.138 vd.

⁶⁸³ Fless, Opferdiener, 13.

⁶⁸⁴ Fless, Opferdiener, 13, 73 Dipnot. 38.

⁶⁸⁵ Doğulu öncüllerde olduğu gibi. Örnek olarak bkz. J. Boese, Altmesopotamische Weihplatten (1971), Taf. 17.

⁶⁸⁶ Bol örnek için bkz. Fless, Opferdiener, Taf. passim.

⁶⁸⁷ Fless, Opferdiener, 72 Dipnot. 27.

⁶⁸⁸ J.Schelp, Das Kanoun der griechische Opferkorb (1975), 21.

⁶⁸⁹ Daremberg-Saglio I.2 (1887), 1582 vd. bkz. culter (Reinach); RE IV (1901), 1752 vd. bkz. culter (Mau); R. von Schaeuwen, Römische Opfergeräte, ihre Verwendung im Kultus und in der Kunst, Archäologische Studien I (1940), 53 vd.; Fless, Opferdiener, 74 Dipnot. 40.

⁶⁹⁰ Fless, Opferdiener, 72 Dipnot. 28.

⁶⁹¹ Fless, Opferdiener, 13.

⁶⁹² Fless, Opferdiener, 81 Dipnot. 19.

Kurban sahnesinde ayrıca kız hizmetçilerin bulunduğu da yukarıda söz ettik. Bunlar, üzerinde manto olmayan basit, uzun bir chiton giymişlerdir. Elbise göğüs altında bir kemerle sıkıştırılmıştır. Başlarının üzerinde taşıdıkları, olasılıkla içi yiyeceklerle dolu yayvan bir sunu sepeti (**canistrum**⁶⁹³) ile sunağa doğru yaklaşır şekilde be-tilenmişlerdir. Sepetin üzerinde taşınan yiyecekler açık bir şekilde görülmemekte. Bunun nedeni etkili aşınma olabileceği gibi, Roma Dönemi çalışması olan Ara Pietatis anıtında görüldüğü gibi⁶⁹⁴, üzeri bir bez ile de örtülmüş olabilir. Adanacak yiyeceklerin bir sepet içerisinde sunağa taşınması, Doğu'lu bir motif olup⁶⁹⁵, Geometrik dönemden başlayarak Batı sanatında az ya da çok sayıda görülmektedir⁶⁹⁶. Motif, Hellenistik Dönem'de yok denecek kadar azalır da⁶⁹⁷, Roma Çağı ile birlikte tekrar ortaya çıkmaktadır⁶⁹⁸.

⁶⁹³ Darenberg-Saglio I.2 (1887), 890 vd. bkz. Canistrum (Saglio); RE III (1899), 1482 vd. bkz. Canistrum (Mau); R. von Schaeven, age., 47 vd.; Fless, Opferdiener, 20 Dipnot. 55.

⁶⁹⁴ Fless, Opferdiener, Kat. 22 II Taf. 4.1.

⁶⁹⁵ F. Thureau-Dangin- vd., Arslan-Tash (1931), Pl. 12.1-2; J. Bosc, age., Taf. 9.

⁶⁹⁶ A. Φιλολογία, ADelt 21, 1926, 20; C. Blümel, Katalog der griechischen Skulpturen des fünften und vierten Jhr.v.Chr. (1928), 69 vd. Taf. 81 Nr. K 101; BCH 82, 1958, 672, 675; G. Daux, BCH 83, 1959, 595 vd. Pl. 31; M. Bieber, The History of the Greek and Roman Theater (1961), Abb. 152, Fig. 528; E. de Juliis- D. Loiacono, Taranto il Museo Archeologico (tarihsiz), 270; I. Jucker, AntK 6, 1963, Taf. 17, 20; G. Daux, BCH 91, 1967, 644 Pl. 24; I. Kovtso, ADelt 22, 1967, Lev. 104-105; K.F. Johansen, The Iliad in the Early Greek Art (1967), 129 Fig. 43, 134 Fig. 46; J. Schelp, Das Kanon der griechische Opferkorb (1975), 14, 54; C. Bérard, AntK 19, 1976, 101 vd. Taf. 26-27; Pfuhl-Möbius I, Nr. 377 Taf. 62; E. Simon, Die Götter der Griechen (1985), 193 Abb. 176; C. Scheffer, R. Hägg (Ed.) The Iconograph of Greek Cult in the Archaic and Classical Periods (1992), 117 Fig. 7; E. Vikela, Die Weihreliefs aus dem athenen Pankrates-Heiligtum am Ilissos, AM. Beih. 16 (1994), Taf. 9, 10, 34.2; O. Palagia, Hesperia 64, 1995, 493 vd. Pl. 115; N. Spivey, Understood Greek Sculpture (1996), 120 vd. ill. 87, 145 ill. 100.

⁶⁹⁷ F. Poulsen, Catalogue of Ancient Sculpture in the Ny Carlsberg Glyptotek (1951), 171 vd.; L. Deubner, Attische Feste (1962), 211 Abb. 1; P. Moreno, Scultura ellenistica I (1994), 203 Fig. 264.

⁶⁹⁸ LIMC VI.2 (1992), 620 Nr. 6, 621 Nr. 10, 13-14, 622 Nr. 15, 17 bkz. Nutrices; O. Dräger, Religionem Significare. Studien zu Reich verzierten römischen Altären und Basen aus Marmor, RM. Ergb. 33 (1994), Taf. 34; Fless, Opferdiener, Taf. 4.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MİLETOPOLİS KÖKENLİ MEZAR STELLERİ VE ADAK LEVHALARI SORUNU VE ATÖLYELER (Tablo. III)⁶⁹⁹

Miletopolis kökenli mezar steli ve adak levhalarının bölgede bulunan diğerlerinden ayrılarak, ayrı bir küme altında toplanması gereklidir. Çünkü konu ile ilgili yapılan çalışmalarda haklı ya da haksız stellerin büyük çoğunluğu Kyzikos kökenli olarak ele alınmışlardır. Bunda; yerli müzelerde veya özel koleksiyonlarda, özellikle Bursa Arkeoloji Müzesi'nde ve Tolunay koleksiyonunda⁷⁰⁰, envanter kayıtlarının eksik oluşu, yurt dışındaki müze ya da özel koleksiyonlarda bulunanlar da ise stellerin genelde Bandırma-Erdek üzerinden yurt dışına götürülmeleri önemli rol oynamıştır. Burada olanakların el verdiği ölçüde bu sorun açıklığa kavuşturulacak ve aynı kaynaktan olabilecek diğerleri saptanacaktır.

Pfuhl-Möbius'un Corpus'u değişik yerlerden çok sayıdaki malzemeyi içermesi bakımından bize en büyük yardımcıdır. Fakat kataloglarında buluntu yeri olarak birçok kez gösterilmiş olmasına rağmen⁷⁰¹, sıraladıkları üretimde bulunan merkezler arasında Miletopolis'i saymamaları⁷⁰² bizce çalışmadaki eksikliklerden birisi olmuştur. Bunun yanında bu konuda bize cesaret veren diğeri, Schwertheim'in Miletopolis üzerine yapmış olduğu çalışmasıdır⁷⁰³. Bununla ilk kez Miletopolis Kyzikos'dan ayrı olarak ele alınmıştır. Burada yer verdiği steliere her ne kadar makale şeklindeki diğer bir ça-

⁶⁹⁹ Bu bölümde stellerin lokalizasyonu ile ilişkili olarak diğer bilim adamlarının görüşleri de, kendilerine ait yayınların hemen sonunda, parantez içerisinde verilecektir.

⁷⁰⁰ Dr.Necmi Tolunay, yöreye ait antik malzemeden günümüze kalan eserleri uzun yıllar boyunca toplayıp, koruyarak örnek kültür hizmetinde bulunan birisidir. Bandırma'daki Veremle Savaş Dispanseri ve Hastahanesi'ndeki uzun görev süresi boyunca çevre köyleri tek tek dolaşan Tolunay, ilgili dairelerin izin ve denetiminde satın aldığı ve topladığı antik malzemeyi kendisine ait bir koleksiyonda sergilemiştir. Geçmiş yıllarda bunların çoğunluğu özellikle muayenehanesinde sergilenirken, seksenli yılların sonlarında ölümüyle birlikte, malzeme Bursa Arkeoloji Müzesi'nin denetimine geçmeden önce, önemli ölçüde dağılımı ve kayıp olmuştur. Ancak, büyük bir şans eseri ölümünden önce, Schwertheim tarafından bu koleksiyonda bulunan mezar stelleri bilim alemine tanıtılmıştır (Schwertheim 1983, 107 vd.).

⁷⁰¹ Pfuhl-Möbius I-II, passim. Özellikle erken bir örnek olarak çalışmasına aldığı 102 numaralı stel (Pfuhl-Möbius I, Nr.102, Taf. 24).

⁷⁰² Pfuhl-Möbius I, 41.

⁷⁰³ Schwertheim, Miletupolis, passim.

ışmasında⁷⁰⁴ eklemelerde bulunmuşsa da, bizce eksiklik tamamlanamamıştır. Bunu Cremer⁷⁰⁵ ve Schmidt'in⁷⁰⁶ çalışmaları izler. Bunlarla artık Miletopolis kesin olarak bölge içinde bir kimlik kazanmıştır. Bizim çalışmamız da bunların bir devamı olacak ve malzemenin olanak tanıdığı kadarıyla Miletopolis'e ait steller saptanmaya çalışılacaktır.

Tüm bu çalışmaların ortaya koyduğu gerçek; artık Miletopolis'in özellikle Kyzikos'un gölgesinden kurtarılması ve heykeltıraşlık eserleri üreten kentler arasına sokularak, ayrıca araştırılmasıdır. Ancak, coğrafi olarak Miletopolis'in antik dönemin önemli merkezlerinden Kyzikos ve Nikaia'yı birbirine bağlayan yol güzergahı üzerinde olması ve bu kentlerle olan çok sıkı ekonomik ve kültürel ilişkiler sanata da yansımış, ilk bakışta kabartmalar üzerinde, özellikle Kyzikos kökenlilerle, bu tür bir ayrımı zorlaştırmıştır. Bu nedendir ki, çalışmalarda eserler tanıtılırken genel tanımlar kullanılmış, hatta çoğunlukla Kyzikos veya civarındandır denerek geçirilmiştir. Ancak, eserlerin benzer özelliklere rağmen, detaylarda önemli bulduğumuz farklılıklar göstermesi, bu çalışma için ilk çıkış noktamız olmuştur.

Araştırmacıların yanlışına ve eserlerin genelde Kyzikos kökenli olduklarının belirtilmesine zemin hazırlayan açmaz ise envanter kayıtlarında yer alan bilgilerin yetersiz ve hatalı olmasıdır. Bursa Arkeoloji Müzesi'nde yer alan stellerin buluntu yerleri envanter kayıtlarında çok azı dışında kayıtlı değildir. Ayrıca bu tür büyük ve ağır malzemenin nakli için en uygun yol denizdir. Bu nedenle yurtdışına kaçırılan veya diğer müzelere giden eserler genellikle Bandırma üzerinden gemi ile nakledilmişlerdir. Bu da onların Kyzikos kökenliymiş gibi kabul edilmelerine neden olmuş olmalıdır⁷⁰⁷.

Bu bağlamda ilk kez Dörner'in ortaya attığı⁷⁰⁸ müze envanter kayıtlarında bulunan bilgilerin ne dereceye kadar doğru olduğu sorusunun irdelenmesi yerinde olacaktır. Bu belirsizlik müzenin geçmişinden kaynaklanmaktadır⁷⁰⁹. I. Dünya Savaşı sonunda Yunan işgali altında kalan yörede yapılan ilk işlerden birisi, Bursa Arkeoloji Müzesi'nde bulunan antik malzemenin Yunanistan'a kaçırılmak üzere sahile taşınması olmuştur. Fakat bu arzu büyük ölçüde gerçekleştirilemeden istila sona ermiş, böylece

⁷⁰⁴ Schwertheim 1985, 77 vd.

⁷⁰⁵ Cremer, Mysien, passim.

⁷⁰⁶ Schmidt, Grabreliefs, passim.

⁷⁰⁷ Corsten'in çalışmasında (Corsten, Prusa, passim) yer alan ve KA 13, KA 14, KB 2, KB 5, TA 3 numaralar ile adlandırdığımız steller, özelliklerine göre bizim kümemizden olmasının gerektiği sonucu; yalnızca envanter kayıtlarına göre değerlendirme yapan araştırmacıların düştükleri yanlışlığı gösteren yalnızca bir örnektir.

⁷⁰⁸ Krş.F.K.Dörner, Öst.Jahrest 32, 1940, 107 vd.

⁷⁰⁹ Bursa Arkeoloji Müzesi yöresinin en eski müzelerinden birisi olarak 19. yüzyılın sonlarında kurulmuştur. Bu nedenle müzede bulunan malzeme batıda Kyzikos'a, doğuda Frigia topraklarına kadar (örneğin Dorylaion); kuzeyde Yalova yarımadasına, güneyde ise yaklaşık Rhyndakos(Balat çayı) uzantısına kadarki geniş bir bölgeye yayılmaktadır. Fakat ne yazık ki geliş yerleri çoğunlukla yanlış veya eksiktir. Corsten, Prusa.1.

özellikle Mudanya'da depolanan eserler peyder pey tekrar geri taşınmıştır. 1970'li yıllarda modern müze binası yapılıncaya dek Muradiye Külliyesi'nin bahçesinde gelişigüzel korunan taş eserler, bu tarihten sonra yeni mekanlarına taşınmışlardır. Bu arada üzerlerinde bulunan eski numaralar, yerini yenilerine terk etmiştir. Envanter defterlerinde ise, eski bilgilerin çoğu kaybolduğu için bir düzenin varlığı söz konusu olamamış⁷¹⁰, bu da eski buluntuların çoğunu bilinmezlik içine itmiştir. Bu tarihten sonra bilimsel kazılar dışında müzeye çeşitli yollarla kazandırılan eserlerde de problem sona ermemiştir. Çünkü, genelde eserlerin buluntu yerlerinin satıcıları tarafından bilinçli olarak yanlış beyan edildiği artık herkes tarafından bilinmektedir⁷¹¹.

Sonuçta müze kayıtlarında eserlerin buluntu yerleri çoğunlukla eksiktir, ya da hatalıdır. Bu nedenle, buluntu yerleri bilinmeyenler yanında, bilinenlere de şüpheyle yaklaşmak doğru olacaktır. Bütün bunların ortaya koyduğu gerçek, yalnızca müze kayıtları baz alınarak yapılacak bir gruplamanın ne kadar hatalı olacağıdır. Bu nedenle ilk yapılması gereken; halihazırda arazide bulunan veya müzenin kendi elemanları tarafından orijinal yerlerinden doğrudan nakledilen eserlerin işaretlenmesi, daha sonra da Miletopolis kökenli oldukları konusunda üzerlerinde birleşenlerin de bunlara eklenerek yeni bir kümenin oluşturulmasıdır. Bunu izleyen aşama da ise, oluşturulan bu kümeye göre, yöre kökenli tüm eserler bir kez daha değerlendirmeye alınmalı ve stilistik özellikler ön planda tutularak, bunlarla benzer olabilecek diğerleri saptanmalıdır.

I. Hellenistik Dönem'den Erken İmparatorluk Çağına Kadar

Miletopolis kökenli steller genellikle orta yüksek işlenen kabartmalar ve sade işçilikleri ile Kyzikos stellerinden ayrılırlar. Konu olarak büyük çoğunlukla ziyafet sahnesi tercih edilmiştir. Miletopolis'de üç ayrı ekol izlenir: Kyzikos, Nikaia ve yerel stil. Bunda, bir çok kez yinelenildiği gibi, kentin coğrafi konum olarak antik yolların kavşak noktası üzerinde bulunması önemli rol oynamış olmalıdır⁷¹².

Derlediğimiz steller, tipleri ve özellikle hizmetçilerin duruşları veya tuttukları nesnelere ve ayrıca ziyafet masalarının tipleri ve taşıdığı yiyeceklere göre farklılıklar göstermektedirler. Belirlenen bu farklılıklar atölye grupları altında incelenmesi yerinde bir karar olacaktır inancındayız. Bunun yanı sıra, çok nadir de olsa birkaç stelde aynı ustanın eli izlenmektedir. Bunlar ileride yeri geldikçe tanıtılacaktır. Steller üzerinde yazıt olmasına karşın, usta veya atölye ismi yer almaz. Bu nedenle saptadığımız atölyeleri harflerle adlandırmak doğru olacaktır.

⁷¹⁰ S. Şahin ve T. Corsten'in eski ile yeni envanter defterini karşılaştırmaları ne yazık ki bu sayı doğrulanmış, ancak yine de çalışmalar esnasında bazı eserlerin yeri kesin saptanmıştır. Fakat sayı ne yazık ki azdır, (Corsten, Prusa, 2).

⁷¹¹ Corsten, Prusa, 2.

⁷¹² Byzantion'dan gelen antik yol Nikaia ve Prusa ad Olympum üzerinden Miletopolis'den geçerek Kyzikos'a ulaşmaktadır. Aynı zamanda Miletopolis, Kyzikos- Pergamon arasındaki antik yolun da kavşak noktasını oluşturmaktadır, Schwertheim, Miletopolis, 100 vd.

İ.Ö. 3. yüzyılda görülen az sayıdaki mezar steli, İ.Ö. 2.yüzyılın sonlarına doğru ekonominin düzelmesiyle doğru orantılı olarak sayıca artar. İ.S. erken 1.yüzyıla birlikte sayı tekrar azalma eğilimi gösterir. Trajan ve Hadrian Dönemleriyle sayıda tekrar bir canlanma olursa da, bu fazla sürmez. İ.S. 3.yüzyılın ortaları ile birlikte stel üretimi tamamen durur.

1. A Atölyesi

Miletopolis mezar stelleri içerisinde en erken tarihli saptadığımız grubu oluşturmaktadır. İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısı içinde üretimde bulunan A atölyesine ait steller; kendilerine özgü formları ve alçak kabartma şeklinde işlenen sade işçilikleri ile dikkat çekerler. Dikdörtgen şeklinde ince-uzun stel bloklarında yukarı doğru incelleme yok denecek kadar azdır. Steller üstte bir alınlıkla taçlanır. Bu bölüm, stel bloğuna göre yanlara ve öne doğru hacim kazanmıştır. Buraya geçiş ya iki kaval silmenin belirlediği bir baştaban ile⁷¹³, ya da basit bir silme iledir. Alınlık kenar ve tepe akroterleri ile stilize edilmiş, bu bölüm ya alçak kabartma şeklinde dışı doğru perdahlanarak, ya da dış konturların kesilmesi ile elde edilmiştir. Miletopolis'de çok yaygın görülen bu alınlık türünün İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarından başlayarak tekrar işlenmesine devam edilmesi, kentteki geleneksellikle açıklanabilir.

Resim alanı stel bloğunun ilk yarısı içine yaklaşık kare şeklinde yüzeysel oyulmuş, figürler alçak kabartma şeklinde işlenmişler ve resim alanı üzerinde boş alan korkusu olmadan seyrek yerleştirilmişlerdir. Seçilen komular Kıta Yunanistan etkisinde kaldığını göstermektedir⁷¹⁴. Atölyenin ikinci evresinde küçük bir pencere şeklindeki resim alanı genişlemeye başlar, figür sayısı artar ve resim alanı tamamen figürlerle doldurulur. Resim alanındaki genişleme daha çok kenarlara doğru olmuş, alınlıkla resim alanı arasındaki geniş boş alan korunmuştur. Stellerin boyu uzamış, resim alanı sayısında artma başlamıştır. KA 1 ve KA 2 numaralı steller iki katlı resim alanları ile, İ.Ö. 1. yüzyılda sayıca çok artan katlı stellerle bir yerde öncülük etmişlerdir.

Bu ilk atölyeden kesin olarak bildiğimiz üç, buradan olduğuna inandığımız ise beş adet stel bulunmaktadır. KA 1⁷¹⁵, TA 30 ve TA 33⁷¹⁶ numaralı steller birer Miletopolis buluntusudurlar ve atölyenin bu ilk kümesinin özelliklerinin yanı sıra, dönemin stilini de yansıtarlar. Konu olarak İ.Ö. 4. yüzyılın Atik mezar stellerinin devamı şeklinde; ya vedalaşma, ya hizmetçisi ile birlikte oturan kadın, ya köpeğine yiyecek veren çocuk, ya da süvarilerin betimlendiği atlı sahneler tercih edilmiştir.

En erken tarihli stellerden birisi olan TA 30 numaralı stelde resim alanı stel bloğu üzerinde bir pencere gibi durmaktadır. Burada bir erkek tek başına alçak ka-

⁷¹³ KA 1, TA 33.

⁷¹⁴ Darp edilen sikkelerde olduğu gibi, ayrıntılı bilgi için bkz. Schwertheim, Miletopolis, 77 vd. ve 112 vd.

⁷¹⁵ Schwertheim, Miletopolis, Nr.98 (Miletopolis); Cremer, Mysien, K 8 (Kyzikos).

⁷¹⁶ Pfuhl-Möbius II, Nr.1391 Taf.203 (buluntu yeri belli değil, ancak Kyzikos geleneğinde); Schwertheim, Miletopolis, Nr.84 (Miletopolis).

bartma şeklinde resmedilmiştir. Bunun başı resim alanının üst çerçevesine değmez. Stelin üst bölümü bu atölyenin özelliğini yansıtır şekilde, akroterleri ile birlikte sembolize edilen bir alınlıkla sona ermektedir.

KA 1 numaralı stelde alınlık bölümü kırıktır. Ancak korunduğu kadarı ile sol köşede akroter vardır ve buna göre alınlığın şekli hemen hemen TA 30 numaralı stelde olduğu gibidir. Zaten alınlığın ön ve yana taşarak daha hacimli olması da saptadığımız kadarıyla bu atölyeye has bir özelliktir. Ancak burada farklı olarak alınlığa geçiş daha yumuşaktır. Bu stelin önemli bulduğumuz diğer bir özelliği ise resim alanı sayısının artmasıdır. Bununla birlikte resim alanı biraz daha genişlemiş, ancak kare görünümünden kurtulamamıştır. Figürler daha plastik yapı kazanmıştır. Önemli figürlerin başlarının resim alanının üst çerçevesine değmesi dikkat çekmektedir. Bunu atölye özelliği olarak açıklamak istiyoruz.

TA 33 numaralı stel de alınlık yapısı ve işçiliği ile bu atölyenin üretimi olmalıdır. Burada resim alanı enine genişlemiş, kare görünüm artık yok olmuştur. Figürler KA 1 numaralıda olduğu gibi plastik yapıdadır. Her ikisi konu olarak da benzerdir.

Buraya kadar Miletopolis kökenli olacağına kesin olarak inandığımız eserleri tanıttık. şimdi bunların ışığında bu atölyenin çalışması olabilecek diğerlerini görelim. TA 29 numaralı stel envanter kaydına göre Gönen'den olmalıdır. Fakat stel tipi, alınlığın ve resim alanının yapısı, alçak kabartma şeklinde işlenen tek figür TA 30 numaralı stelde olduğu gibidir. Bu haliyle eser, en azından Miletopolis steli ile yakın ilişki içerisinde olması nedeniyle, bizim kümemizden ayrılmamalıdır.

Alt yarısının kayıp olması ve etkili aşınmaya rağmen, üzerinde veda sahnesinin işlenmiş olduğu TA 32 numaralı stel için olasılıkla Kyzikos kökenlidir deyimi kullanılmış⁷¹⁷. Ancak üst yapı ve işçilikte KA 1 ve TA 33 numaralı stellerle olan yakın ilişkisi nedeniyle bu kümeden ayrılmamalıdır.

TA 26⁷¹⁸ ve TA 27⁷¹⁹ numaralı stellerin konu ve işçilik olarak birbirlerine çok benzemesi, her ikisinin de aynı küme içinden olmalarını gerektirmektedir. Bu benzerlikler arasında oturuş biçimi, kolların devinimi, giysi ve manto altındaki giysinin kıvrımları, mobilya, oturuşun örtüsü ve bunun kıvrımları özellikle dikkat çekmektedir. TA 27 numaralı stelin her ne kadar Kyzikos kökenli olduğu söyleniyorsa da⁷²⁰, alınlığın, resim alanının ve işçiliğin TA 29 ve TA 30 numaralı stellerle çok benzemesi, bunun da aynı kümeden olduğunu göstermektedir. TA 27 numaralı stelde figürlerin başlarının üst çerçeveye değmesi KA 1 numaralı steli hatırlatmaktadır.

⁷¹⁷ Pfuhl-Möbius I, Nr.703 Taf.106.

⁷¹⁸ Museo Archeologico Nazionale Katalog, Mayo 1988, 24 Nr.4 (Doğu Yunan).

⁷¹⁹ Pfuhl-Möbius I, Nr. 935 Taf. 140 (Kyzikos).

⁷²⁰ Pfuhl-Möbius I, Nr. 935 Taf. 140'daki stel, bunun da genel yapı, resim alanı, kompozisyon ve işçilik bakımlarından Kyzikos kökenli olamayacağını göstermektedir.

Müze envanter kayıtlarında belirtilmeyen, ancak bu atölyenin üretimi olduğuna inandığımız diğer bir eser KA 2 numaralı olandır. Bu da KA 1 numaralı olduğu gibi iki ayrı resim alanına sahiptir. İkinci resim alanında Attik etkili klasik vedalaşma sahnesi işlenmişken, ilkinde 2. yüzyılın ortalarından başlayarak, İ.S. 3. yüzyıla dek kesintisiz sürecek olan ölü yemeği konusu betimlenmiş. Burada uzananın yukarı kaldırdığı sağ elinde rhyton tutması, bu motifin yöredeki ölü yemeği tasvirli mezar stellerine, Klasik Dönem'in yarı tanrılaşan ölümlülerinin ziyafet sahnelerinden aktarıldığını göstermektedir⁷²¹. Karşılıklı oturan kadınlardan birisinin kline üzerinde olması ve kız hizmetçi için köşede boş alan bırakılması Çavuşköy Steli'ni hatırlatıyorsa da; Çavuşköy Steli'nin İ.Ö. 390 yılına tarihlenmesi⁷²² ve uzun zaman dilimini dolduracak arada başka bir eserin bilinmemesi, şimdilik doğrudan ilişki kurmamıza engeldir. Vedalaşma sahnesindeki oturan kadının KA 1 numaralı ile, genç kızın ise TA 29 numaralı steldekiyle aynı işçilikte oluşu, bunun da A Atölyesi üretimi olduğunu göstermektedir.

İ.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen bir grup Kyzikos kökenli mezar steli⁷²³; farklı stel ve alınlık tipleri, resim alanının geniş ve derin oluşu, figürlerin plastik, işçiliklerinin daha zengin oluşu ve işlenen mobilyaların türünün farklı oluşu ile bizim kümenin doğruluğunu ve kümemizin Kyzikos kökenli olamayacağını bir kez daha ortaya koymaktadırlar.

Atölyenin bu ilk grubunu oluşturan stellerin betimlerinin tümü alçak kabartma şeklindedir. Bu yüzeyselliğin nedeni, kullanılan yerli taşın yüksek kabartma yapmaya elverişsiz oluşu olmalıdır.

2. B1- B2 Atölyeleri

100 yıllık bir aradan sonra, İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarında, A Atölyesinin şablonunu bir anlamda kaldığı yerden devam ettiren ve ek olarak dönemin modasına da uyum sağlayan, B1 Atölyesi adını verdiğimiz, diğer bir atölye ile karşılaşıyoruz. Aradaki büyük zaman farkı bunların birbirinin devamı olma olasılığını çok zayıflatıyor. Ancak, saptadığımız 43 adet stelle B1-B2 Atölyeleri Miletopolis civarında eserler vermiş en büyük işçilerden bir tanesidir.

B Atölyelerine ait stellerde iki tip hakimdir; ya dönemin stiline uygun olarak stel boyca küçülüp yanlara doğru genişler, ya da eskiden kalan bir özellik olarak stel ince-uzun yapısını devam ettirir ve A Atölyesine verdiğimiz KA 1 ve KA 2 numaralı stellerde olduğu gibi resim alanı sayısı artar. Her iki tipte de, eskiye giden diğer bir özellik; stelin ya sembolik alınlıkla, ya da kaval silmeli veya silmesiz baştaban ile taçlanmasıdır.

Stellerde yukarı doğru azda olsa bir incelme söz konusudur. Atölyenin ikinci evresi ile birlikte görülmeye başlayan çok katlı stellerde, resim alanı sayısı dörde kadar

⁷²¹ Thönges-Stringaris, Totenmahl, örnek olarak: Beil.14.1-2, 15.1.

⁷²² İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.Nr. 1502; Thönges-Stringaris, Totenmahl, Nr.160 Beil.21.2

⁷²³ Pfuhl-Möbius I, Nr.882 Taf.130, Nr.910 Taf.136, Nr.932 Taf.140, Nr.1275 Taf.189.

çıkır. Tepede akroterler ile birlikte alınlık basit olarak sembolik veya çizgisel olarak yerini almıştır.

Atölyeyi belirleyen en önemli diğer bir özellik; erkek hizmetçinin yanında duran situla ya da kraterdir. Bunun yanı sıra kline resim alanında ya sağ, ya sol yanda veya heriki yanda boşluk bırakır, pilastere kadar uzanmaz. Bu boş alan ise hizmetçilerle doldurulur. Kadın solda kline üzerinde veya diphros üzerinde⁷²⁴, sağa 3/4 profilden oturur, veya KB 14 numaralı stelde olduğu gibi kadın sağda kline üzerinde tam cepheden oturur, veya hiç kadın yoktur⁷²⁵. Diğer dikkat çeken bir özellik ise bu atölye stelleri arasında ölü yemeği sahnesinde karşılıklı oturan kadınların olmamasıdır. Atölye genellikle ana figürlerin başlarını resim alanının üst çerçevesine değmiş olarak işler⁷²⁶. Bu özellik ilk olarak A Atölyesine ait stellerde görülmeye başlanmıştır. Ancak bu özelliğin İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarına doğru diğer atölye örnekleri ile paralellik göstermesi, bunu aruk dönemin stil ve moda özelliği olarak kabul etmemizi gerektiriyor.

Klinenin üzeri örtülüdür, bu örtünün kıvrımları bazen işlenmiştir. Kline bacakları genelde görülmez, fakat iki örnekte ayaklar çuğırak şeklindedir⁷²⁷.

Ziyafet masası pek dikkat çekmez. Bacaklarında üç tür şema mevcuttur; ya tornalı⁷²⁸, ya hem tornalı hem işlemeli⁷²⁹, ya da buna ilaveten bacaklar arasında destek çatalı⁷³⁰. Ziyafet masasının üzerinde ortada büyükçe bir kek yanında ikişer adet meyve⁷³¹ veya keksiz yalnızca bir dizi meyve bulunabileceği gibi⁷³², üzeri boş da olabilir⁷³³.

Cepheden sollarına dönük veya 3/4 cepheden Pudicitia tipinde veya ellerinde kalathos ile, bir örnek dışında⁷³⁴, cüceleşmiş kız hizmetçiler sol yanda, pilaster ile kline arasındaki boşlukta rahatça⁷³⁵ veya sıkışmış bir şekilde⁷³⁶ durdukları gibi, pilaster ile kline arasında artık boşluğun olmaması nedeniyle oturağın veya kadının da önünde durabilirler, elbette cüceleşmiş olarak⁷³⁷ veya hiç işlenmemiştir⁷³⁸.

⁷²⁴ TA 1, TA 2, TA 3, TB 4, TX 3.

⁷²⁵ KA 3.

⁷²⁶ Bu şekilde resim alanının kullanılmasına Ephesos stellerinde de çok sık rastlanır; Atalay, Ephesos, 29 vd.

⁷²⁷ TB 26, TX 4.

⁷²⁸ KA 8, KA 9, KA 14, KA 22, KA 23, KB 14, KX 5, TA 4, TA 5, TA 6, TB 4.

⁷²⁹ TA 2, TA 3, TA 8, TX 3, TX 4.

⁷³⁰ KA 3, KX 4, TA 8.

⁷³¹ KA 3, KA 6, KA 14, TA 1, TA 3, TA 6, TA 7, TA 8, TB 4, TB 26, TX 3.

⁷³² TA 2.

⁷³³ KA 8, KA 9, KA 22, KA 23, KB 14, KX 5.

⁷³⁴ TX 4.

⁷³⁵ KA 8, KA 10, KA 22, KA 23, KX 3, KX 4, KX 5, TB 26, TX 4.

⁷³⁶ KA 6, TA 1, TA 4, TA 5, TA 6, TA 7, TB 4, TX 3.

⁷³⁷ TA 2, TA 3.

⁷³⁸ KA 3, KA 9, KA 14, KB 14.

Sağ yanda kline ile pilaster arasında, kylikeionun önünde⁷³⁹ veya boşlukta, cepheden hafif sağlarına dönük veya 3/4 cepheden işlenen erkek hizmetçilerin sağ elleri yan yukarıda sol omuzları üzerinde durur şekilde⁷⁴⁰ veya elleri karınları üzerinde bağlı, kepçe tutarken⁷⁴¹ veya boş⁷⁴², veya kolları ön ileride⁷⁴³ veya ya yanlarındaki krater⁷⁴⁴, ya da situla ile⁷⁴⁵ ilgilenirken resmedilmişlerdir. Bacaklar altılagelmiş şekilde solu yan geride cepheden, saği profilden açık durabileceği gibi, birbirinin üzerinde çapraz da olabilir⁷⁴⁶. Erkek hizmetçi farklı olarak KB 14 numaralı stelde sol yanda kline önünde, TX 4 numaralı stelde ise sağına değil de soluna dönmüş, konu ile ilgisiz bir şekilde, TA 5 numaralı stelde ise sağ pilastere yaslanmış, tam profilden betimlenmiştir. Erkek hizmetçilerin yanında ya bir situla⁷⁴⁷ veya situla ile birlikte bir kadeh⁷⁴⁸, ya krater⁷⁴⁹, ya çan-krater⁷⁵⁰ bulunur, veya hiçbiri yoktur⁷⁵¹. Bu atölyeye ait steller kendi içinde özellikle hizmetçi figürlerine göre beş kümeye ayrılabilir. Sayıca en fazla olan ilkinde, kline ortadadır, her iki yanda kalan geniş boşlukta hizmetçiler rahatça durur; ikincisinde boşluk her iki yandan, özellikle soldan daralmaya, hizmetçiler bu dar alana sığdırılmaya çalışılır⁷⁵²; üçüncüsünde solda boşluk tamamen kalkar, kız hizmetçi artık iyice küçültülerek diphros önüne alınır⁷⁵³; dördüncüsünde bu defa sağ boşluk ortadan kalkmıştır, erkek hizmetçi kline önündedir⁷⁵⁴; beşincisinde kız hizmetçi yoktur, sağda geniş boş alanda erkek hizmetçi durur⁷⁵⁵. Bu kümeler arasında anılan bu farklılıkları atölyeden çok, usta farkı olarak görmek isteriz. Dikkat çeken diğer bir özellik atölyenin İ.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısında stel üretmemesidir. Eğer bu tesadüfi değilse, bir atölyenin yaklaşık 50 yıl aradan sonra tekrar üretime kaldığı yerden devam etmesi çok uzak bir olasılıktır. Ancak yukarıda sıraladığımız atölyeye has özelliklerin her iki grupta da birbirini izler şekilde görülmesi, ayrı atölyeler olsalar bile, bunları aynı atölye içerisinde incelememizi gerektirdi. Bu nedenle bu atölyeyi B1 ve B2 atölyeleri olarak iki ara gruba ayırdık.

⁷³⁹ KA 6, TA 2, TA 3, TA 5, TA 7, TX 3.

⁷⁴⁰ TA 2, TA 3.

⁷⁴¹ KA 6, KA 14, TA 1, TA 4.

⁷⁴² KA 3, KA 9, TA 6, TA 7, TA 8, TB 4, TX 3.

⁷⁴³ KA 8, KA 10, KA 22, KA 23, KX 4, KX 5, TB 26.

⁷⁴⁴ KX 3, TX 4.

⁷⁴⁵ KB 14.

⁷⁴⁶ KA 3, KA 9, TA 5, TA 6, TX 3.

⁷⁴⁷ KA 9, KB 14, TA 2, TA 3, TA 5, TA 7, TA 8, TB 26.

⁷⁴⁸ KA 3, KA 6, TA 1, TA 4, TB 4.

⁷⁴⁹ KA 8, KA 22, KX 3, KX 5, TX 4.

⁷⁵⁰ KA 14.

⁷⁵¹ KA 10, KA 23, KX 4, TA 6, TX 3.

⁷⁵² KA 6, TA 1, TA 4, TA 5, TA 6, TA 7, TB 4, TX 3.

⁷⁵³ TA 2, TA 3.

⁷⁵⁴ KA 10, TB 26.

⁷⁵⁵ KA 3, KA 9, KA 14, TA 8.

Bu atölyeye ait steller genelde Miletopolis'in güneyinde yer alan Serçeler, Orhanlı, Susurluk veya Beyköy'de bulunmuştur. Bu da bize atölyenin yerinin saptanması için bir çıkış noktası verir. Bu sonuca göre atölyenin yeri Miletopolis'in güneyinde bir yerlerde olmalıdır⁷⁵⁶. Bunu aynı atölyeye vermiş olduğumuz adak stelleri de desteklemektedir. İlk kez L. Robert farklı yerlerden gelen adak stellerini araştırmış ve bunların Balıkesir-Susurluk arasında küçük bir yerde yapıldığı sonucuna varmıştır⁷⁵⁷. Bu da önerdiğimiz Miletopolis'in güneyine uygun bir sonuçtur.

B1 Atölyesine ait kesin Miletopolis kökenli üç stele sahibiz⁷⁵⁸. Bunlar yardımıyla atölyenin dönem stili daha açık belirlenebilmektedir.

TA 2 numaralı stel⁷⁵⁹, stilize edilen akroterli alınlığı ile yine A Atölyesine vermiş olduğumuz TA 29 numaralı stelin devamı şeklindedir. Stel tip olarak da benzerdir. Ancak resim alanı daha geniştir. Figürlerin alçak kabartına şeklinde işlenmesi devam eder. Burada kline biraz içe doğru çekilerek pilasterle arasında boşluk bırakılmış; bu alanı ise, arka zeminde kylikeion, bunun önünde hizmetçi ve situla doldurmuştur. Ziyafet masası iyice büyümüş, bacakları işlemelidir. Üzeri ise yiyeceklerle doldurulmaya başlanmıştır.

KA 6 numaralı stel⁷⁶⁰ gerek stil ve gerekse motif açısından TA 2 numaralıyı izler şekildedir. Ancak farklı olarak solda kline ile pilaster arasındaki alan tamamen daralmamıştır ve burada duran kız hizmetçi ise hala iri ve plastik yapıdadır. Sağda hizmetçi, kylikeion ve situla varlığını devam ettirmektedir. Ayrıca burada hizmetçi iri yapıda ve situlanın üzerinde, kylikeionun bir rafında ek olarak derin bir kadeh durmakta. Yine alınlık ve buradan resim alanına geçişteki geniş boşluk TA 2 numaralıyı izler şekilde, ancak resim alanı sayısı burada üçe çıkmış. Bu iki stel birbirini takip etmelidir. Aralarında görülen farklar ise bizce atölyeden çok, zamanla açıklanmalıdır.

TX 4 numaralı stel de, envanter kayıtlarına göre bir Miletopolis yöresi buluntusudur⁷⁶¹. Ortaya çekilen kline, kline üzerinde oturan kadın, pilaster ile kline arasındaki geniş boşluk ve iri yapılı hizmetçiler ile B Atölyesinin şemasını yansıtmakta. Ancak özellikle sol yarıda işlenen iri yapılı hizmetçinin tipi ve işçiliği atölyede başka benzer bulanamakta. Stel bu hali ile Nikaia örneklerine daha çok benzer⁷⁶². Atölyemizin Nikaia ile olan sıkı ilişkisi de düşünülürse, bu stel ya B atölyesi tarafından doğrudan Nikaia'dan ithal edilmiş veya oradan gelip, B Atölyesinde çalışan bir usta tarafından Miletopolis'de işlenmiş olmalıdır. İleriki olasılıkta, B Atölyesi ile yakından ilişkili olduğundan, TX 4 numaralı steli de bu küme altında incelememizi gerektirmektedir.

⁷⁵⁶ Cremer, Mysien, 111.

⁷⁵⁷ Robert, Apollon, 141 vd.

⁷⁵⁸ KA 6, TA 2, TX 4.

⁷⁵⁹ Schwertheim, Miletopolis, Nr.90 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 112, UMiM 1 Taf.28 (Miletopolis).

⁷⁶⁰ Cremer, Mysien, 112 UMis 9 (Miletopolis).

⁷⁶¹ Schwertheim, Miletopolis, Nr.93 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 77 KM 3 Taf.9 (Kyzikos).

⁷⁶² Pfuhl-Möbius II, Nr. 1429 Taf.208, Nr.1649 Taf.241, Nr.1656 Taf.242 vb.

Klinenin ortada durması, kadının yüksek bir ayak sehpasından destek olarak klinenin üzerinde plastik yapıda işlenmesi ve pilasterle kline arasında her iki yanda geniş boşluk olması, bu boşluklara yerleştirilen iri ve plastik yapıdaki hizmetçiler Nikaia Bölgesi'nde işlenen steller için karakteristik özelliklerdir⁷⁶³. Bu özellikleri aslına en iyi yansıtan ise yukarıda bahsetmiş olduğumuz TX 4 numaralı steldir. Haliyle biz bu steli atölyenin bu yeni formu için ilk örnek model olarak görmek isteriz. Daha çok Bithynia yöresi stellerinde görülen krater de, belki de ilk olarak bu stel ile, situla gibi diğer bir motif olarak atölyenin özellikleri arasına girdi. Bununla B Atölyesinin Nikaia etkisi altında kalarak üretimde bulunduğu iyice haklılık kazanmaktadır.

Şimdi buluntu yerleri bilinenlere göre özlüce özelliklerini belirlediğimiz atölyenin olası diğer stellerini inceleyelim.

Prusa a.O. kökenli olduğu savlanan TA 3 numaralı stel⁷⁶⁴; mensa tripes ile oturan arasındaki kız çocuğu göz önüne alınmazsa, hemen hemen tam benzerini TA 2'de bulmaktadır. İşlenen motifler yanında detaydaki işçilikte de benzerlikler bu iki stelin aynı atölye olması yanında, aynı usta elini de gündeme getirir. TA 3'ün üst bölümündeki kırılma, burada olması gereken ve atölye için karakteristik olan, TA 2 numaralı stelde açıkça görülen ahnlık tipini belki de gizlemiştir.

Bir Miletopolis buluntusu olan KA 7 numaralı stel⁷⁶⁵ tip olarak atölyenin çok katlı stellerine benzemektedir. Klinenin ortada oluşu, erkeğin kline üzerinde uzanış tarzı, işlemeli bacaklı mensa tripes ve üzerinde sıralanan yiyecekler atölyeye has diğer özelliklerdir. Bunu TA 7 numaralı stel izler. Bu stel ahnlık yapısı, ahnlıktan resim alanına geçişteki geniş boşluk, özellikle sağ köşede kylikeion önünde situla, hizmetçi ve ziyafet masası ile bu atölyeden ayrılamaz. Buna ilaveten KA 7, TA 2, TA 3, TA 5⁷⁶⁶ ve TA 7 numaralı steller benzer figür tipleri ve ziyafet masası yanında kylikeion önünde situla ile betimlenen erkek hizmetçi nedeniyle atölye içinde diğer bir kümeyi oluştururlar. Kylikeionun burada olduğu şekilde işlenmesi Kyzikos'da da yaygındır⁷⁶⁷. Ancak, hizmetçinin önünde situla yoktur.

Kyzikos kökenli olduğu savlanan TA 6 numaralı stel⁷⁶⁸ tip ve işçilikle özellikle TA 5 numaralı stelle aynı usta elinden çıkmış kadar benzerdir. Fark arkada kylikeion,

⁷⁶³ Pfuhl-Möbius II, Nr.1656 Taf.242, Nr.1429 Taf.208, Nr.1649 Taf.241 vb.

⁷⁶⁴ Corsten, Prusa, Nr.129.

⁷⁶⁵ Cremer, Mysien, UMis 11 Taf.28.

⁷⁶⁶ Pfuhl-Möbius II, Nr.1624 Taf.237; Schwertheim, Kyzikos, Nr.436 Taf.51. Ancak Cremer bizim gibi bu stelin Miletopolis kökenli olduğunu düşünmektedir, Mysien, 112 UMim 2. Schmidt ise bu steli Chios Atölyesi kümesi altında inceler (Grabreliefs, 29). Ancak kanımızca bu stelin orada oluşturulan küme ile ilgisi yoktur; ilişki kurduğu eserler için bkz. Pfuhl-Möbius II, Nr.1556 Taf.224, Nr.1625 Taf.237, Nr.1628, 1631 Taf.238, Nr.2057 Taf.298.

⁷⁶⁷ Pfuhl-Möbius II, Nr.1625 Taf.237, Nr.1628 Taf.238 vb.

⁷⁶⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr.1626 Taf.237 (Kyzikos); Schwertheim, Kyzikos, Nr.171 (Kyzikos). Cremer de bunu Miletopolis kümesinde ele almıştır, Mysien, 112 UMim 3. Schmidt ise Kyzikos kökenli olarak Chios Atölyesi kümesi altında incelemiştir (Grabreliefs, 29). Ancak kanımızca bu stel de TA 5 gibi Miletopolis kökenli olmalıdır.

önde situlanın olmamasıdır. Ancak özellikle ahnlık ve buradan resim alanına geçişteki geniş boşluk da bu kümede benzerlerinin buluyor. TB 2 numaralı stel de⁷⁶⁹ değişik bir atölye üretimi gibi gözükse de, detaya inildiğinde kline ile pilaster arasında boşluk bırakılması, bu boşlukta yer alan hizmetçi, kalın bacaklı ve yüksek mensa tripes, bunun üzerine dizilen yiyeceklerin sırası, yine bu atölyeden olan TA 3 numaralı stelle yakın ilişki içerisinde. Bu nedenlerden dolayı TA 6 ve TB 2 numaralı stelleri de bu atölyenin eserleri olarak görmek isteriz.

Diğer bir kümeyi buluntu yerleri tartışmalı TA 1⁷⁷⁰, TA 4⁷⁷¹, TA 11⁷⁷², TB 4⁷⁷³ ve TX 3⁷⁷⁴ numaralı steller oluşturur. Bunlar KA 6 numaralı steli takip eder şekilde işlenmişlerdir: Ana figürlerin başları resim alanının üst çerçevesine değmez. Özellikle sol yanda kline ile pilaster arasındaki boşluk daralmış, kız hizmetçi buraya sanki zorla sıkıştırılmış, buna rağmen hizmetçi iri ve plastik yapıda. Bu iriliği sağda erkek hizmetçide de görmekteyiz. Bu grup steller özellikle hizmetçilerin yapısı ile Nikaia geleneğini daha iyi yansıtmaktalar. Hepsindeki ortak özellik erkek hizmetçinin önünde bulunan situla ve bunun üzerindeki izlenimi veren kasedir. Ancak burada kase havada veya situlanın üzerinde durmayıp, bilakis TA 1 ve TA 4 numaralı stellerde çok açık bir şekilde görüldüğü gibi kylikeion üzerindedir. Sonuç olarak bu grup da Miletopolis çalışması olup, KA 6 numaralı stelin oluşturduğu gruptan ayrılmamalıdır.

Diğer bir kümeye geçmeden KA 3 numaralı stele değinmek isteriz. Her ne kadar bunun için de Kyzikos buluntusudur dense de⁷⁷⁵, stel; tip, ahnlık yapısı, alçak kabartma şeklinde betimleme, klinenin şekli ve yerleştirilişi⁷⁷⁶, ziyafet masası, üzerindeki yiyeceklerin dizilmesi ve situla ile hizmetçi⁷⁷⁷ benzer örneklerini burada bulur. İkinci resim alanında işlenen konu her ne kadar değişikse de, diphros ve üzerinde oturmanın tipi, A Atölyesine verdiğimiz KA 1 numaralı stelle benzerlik gösterir. A Atölyesi ile olan yakın benzerlik ve sıralanan B1 atölyesi ile ilişkili diğer benzer özellikler nedeniyle, steli bu kümede görmek isteriz.

⁷⁶⁹ Pfuhl-Möbius II, Nr. 1622 (Kyzikos veya çevresinden); Schwertheim, Kyzikos, Nr.488 (Kyzikos); Cremer, Mysien, MiSt 11 (Miletopolis).

⁷⁷⁰ Pfuhl-Möbius II, Nr.1627 Taf.238 (yeri konusunda bir fikre sahip değil); Cremer ise Kyzikos kökenli olduğunu düşünmekte, Mysien, 33 vd. KN.1.

⁷⁷¹ Pfuhl-Möbius II, Nr.1806 Taf.261 (Kyzikos veya Hadrianoi); Schwertheim, Kyzikos, Nr.85 (Kyzikos). Cremer bizim gibi Miletopolis taraftarı, Mysien, 103 MiST 30.

⁷⁷² Pfuhl-Möbius II, Nr.1610 (Kyzikos veya çevresi).

⁷⁷³ Pfuhl-Möbius II, Nr.1615 Taf.236 (buluntu yeri belirtilmemiş). Cremer de bizim gibi Miletopolis kümesinde inceler, Mysien, 103 MiST 1.

⁷⁷⁴ Pfuhl-Möbius II, Nr.1637 Taf.239; Buluntu yeri olarak Byzantion veya çevresini önerir. Bu nedenle olsa gerek daha sonraki araştırmacılar çalışmalarında bu stele yer vermemişlerdir.

⁷⁷⁵ Pfuhl-Möbius I, Nr.961 Taf.144 (Kyzikos); Cremer, Mysien, KN 2 Taf.2 (Kyzikos); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot.154 (Kyzikos).

⁷⁷⁶ KA 9.

⁷⁷⁷ Örneğin, KA 7.

B2 Atölyesine ise kesin Miletopolis kökenli diyebileceğimiz dört adet stele sahibiz⁷⁷⁸.

KA 10⁷⁷⁹ ve KB 14⁷⁸⁰ numaralı steller yine şema olarak B Atölyesini izler. KA 10 numaralı stelin ikinci resim alanında yer alan konu ve figürlerdeki benzerlikler nedeniyle Kyzikos kökenli olarak bildirilen TA 25⁷⁸¹ ve yalnızca resim alanı korunan TX 2⁷⁸² numaralı steller de bu kümeden olmalıdırlar. KA 10 numaralı stelde oturan kadın; önünde bulunan çocukların ellerindeki üzüm salkımları nedeniyle tanrıça olarak yorumlanmıştır⁷⁸³. Fakat bu konu bizce TA 25 veya TX 2 numaralı stellerde bulunanlardan farklı değildir. Bu motifin benzerini aynı şekilde A Atölyesindeki erken örneklerde izlemekteyiz (TA 29)⁷⁸⁴. Atölyenin ikinci evre özelliği olarak, ziyafet masasının üzeri boş bırakılmış veya yiyecek miktarı çok azdır. KB 14 numaralı stelde erkek hizmetçinin önüne yer alan situla ileride bol örneklerini göreceğimiz gibi, bu atölyeye has özelliklerden birisidir ve ilk kez burada görülür. Kadının kline üzerinde oturması da bu atölyeye ait bir özellik olarak çok sayıda işlenmiştir.

KA 22⁷⁸⁵ ve KA 23⁷⁸⁶ numaralı steller bu atölyeye ait diğer bir kümenin varlığını gösterirler. Stel tipinde herhangi bir değişiklik söz konusu değildir. Ancak resim alanı sayısı artmıştır. KA 22 ve KA 23 numaralı stellerin ilk resim alanlarındaki stel sahiplerinin büstleri ile atölyenin "büst steller" ürettiğini de görüyoruz⁷⁸⁷. Konu olarak büyük çoğunlukla ziyafet sahnesi tercih edilmiştir. Bunlarda farklı olarak kline ortaya çekilmiş, hizmetçiler kline ile pilaster arasında kalan boş alana yerleştirilmişlerdir. Kadın uzanan erkeğin yanında, kline üzerinde oturmaktadır. Ziyafet masası sade işçiliklidir, üzerinde ortada küçük bir kek, bunun her iki yanında ise ikişer adet meyve bulunmaktadır. KA 22 numaralı stelde, B1 Atölyesine ait olan TX 4 numaralı stelin bir devamı şeklinde yarısı betimlenen krateri de görüyoruz.

⁷⁷⁸ KA 10, KA 22, KA 23, KB 14.

⁷⁷⁹ Pfuhl-Möbius II, Nr.2094 (Ycniceköy-Mysia); Schwertheim, Kyzikos, Nr.302 Taf.43 (Kyzikos); Cremer, Mysien, 112 vd. UMiS 8 Taf.27 (Miletopolis); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot.152 (Miletopolis)

⁷⁸⁰ Schwertheim, Miletopolis, Nr.63 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 103 MiSt 37 (Miletopolis); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot.152 (Miletopolis).

⁷⁸¹ Pfuhl-Möbius I, Nr.1005 Taf.151.

⁷⁸² Pfuhl-Möbius I, Nr.770 Taf.114.

⁷⁸³ Th.Wiegand, AM 29, 1904, 308; Pfuhl-Möbius II, Nr.2094; Schwertheim, Miletopolis, Nr.302; Cremer, Mysien, 113.

⁷⁸⁴ Oturan kadın ve elinde üzüm salkımı ile çocuk TA 29 numaralı stelden tandıık olup, özellikle İ.Ö. 3. yüzyıldan başlayarak Anadolu'da görülmeye başlanan bir motiftir.

⁷⁸⁵ Schwertheim, Miletopolis, Nr.45 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 11 UMiS 1 Taf.25 (Miletopolis).

⁷⁸⁶ Schwertheim 1985, 77 Nr.6 Taf.15 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 112 vd. UMiS 2 Taf.26 (Miletopolis); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot.152 (Miletopolis).

⁷⁸⁷ Çalışmalarımız esnasında, en azından Mysia yöresinde, KA 23 numaralı stelden daha önceye giden Büst Stele rastlamadık. Bu nedenle KA 23 numaralı stel belkide bu tipin ön örneklerinden birisidir.

B2 Atölyesinde de Nikaia tcsirinin hala yoğun şekilde devam ettiğini; stel tipi, ziyafet sahnesinde klinenin ortada, her iki yanında geniş boş alanın, burada da iri ve plastik işlenen hizmetçilerin yer alması, resim alanının üst çerçevesine figürlerin başlarının değmesi gibi özellikleri nedeniyle bu kümeden olması gerekli ve belki de aynı ustanın çalışması olan KX 4 ve KX 9⁷⁸⁸ numaralı stellerde, kadının erkek tarafından çelenklendirilmesi de kanıtlamaktadır. Özellikle Kuzeybatı Anadolu için karakteristik olan bu tip Mysia Bölgesinde seyrek de olsa yalnızca Miletopolis civarında kullanılmıştır⁷⁸⁹. Buna sebep de ortaya koymaya çalıştığımız gibi bu atölyenin Nikaia ile olan sıkı ilişkileri olmalıdır. KA 9 numaralı stel⁷⁹⁰ tip, resim alanında figürlerin biçemi, yemek masası, krater yerine situlanın yanında hizmetçi ile atölye özelliklerini yansıtır⁷⁹¹. Klinenin şekli ve yerleştiriliş tarzı, klinenin üzerinde oturan kadın yine yakın benzerlerini Nikaia yöresinde bulur⁷⁹². Bütün bunlar Nikaia ile Miletopolis'in sanatta birbirlerinden habersiz olmadıklarını göstermektedirler. Bunun gibi, B1 ve B2 Atölyeleri arasında zaman farkı çok olsa da, bunları birbirinden ayırmamız gerektiğine işaret eder.

Şimdi buluntu yerleri bilinenlerden saptadığımız özelliklerin ışığında, atölyeye ait olası diğer stelleri belirleyelim.

Daskyleion'da bulunan TB 26 numaralı stel⁷⁹³ tip ve işçilik olarak KB 14 numaralı stelle benzer. Her iki stelde de benzer şekilde işlenen situla KB 26 numaralıda klasik yerini almıştır. Erkeğin başının üst çerçeveye değmesi ve köşeli yüz yapısı ile de stel aynı kümeden KA 23 numaralı stelle benzerlik içerisindedir. Bu stel eğer buluntu yeri doğru ise atölyenin etkin olduğu bölgenin genişliğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

KA 14 numaralı katlı stel⁷⁹⁴, iki resim alanı ile atölyenin geleneğini sürdürür. Bu stel için her ne kadar Prusa a.O. önerilirse de, alınlık, kline üzerinde uzanan erkeğin ve kline üzerinde oturan kadının tipi, ziyafet masası ve üzerindeki yiyecekler stelin bu kümeden ayrılmayacağını göstermektedir.

⁷⁸⁸ Schwertheim üst resim alanında oturan kadınla Kyzikos'dan bir stel arasında (Pfuhl-Möbius I, Nr.882 Taf.130) ilişki kurmak ister; Schwertheim 1985, 85 Nr.10 Taf.15 (Miletopolis). Ancak ayak sehpa dışında heriki stel arasında ne tip, ne de biçem olarak benzerlik vardır. Zaten motifin Kyzikos kökenli olmadığını uzananın elinde bulunan çelenk de kanıtlamaktadır.

⁷⁸⁹ Schmidt'in tesbitlerine göre çelenklendirme kesinlikle Kyzikos'da kullanılmamıştır (Grabreliefs, 30 Dipnot.178).

⁷⁹⁰ Cremer, Mysien, 112 UMiS 12 Taf.28 (Miletopolis).

⁷⁹¹ Stel bu haliyle TB 26 numaralı stelle çok yakın benzerlik içerisindedir.

⁷⁹² Örneğin, Şahin, Nikaia, Nr.195.a Taf.18; Cremer, Bithynien, Nr. NK14 Taf.12.

⁷⁹³ Pfuhl-Möbius II, Nr.1572 Taf.229 (Daskyleion); Schwertheim, Kyzikos, Nr.78 (Kyzikos); Cremer, Mysien, 103 MiSt 4 (Miletopolis); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot.152 (Miletopolis).

⁷⁹⁴ Corsten, Prusa, Nr.179 (Prusa ad Olympon); Cremer, Mysien, 112 UMiS 6 Taf.27 (Miletopolis).

Diğer bir kümeci KA 8⁷⁹⁵, KA 11⁷⁹⁶ ve KX 5⁷⁹⁷ numaralı steller oluşturur. Bu üç stel KA 22 ve KA 23 numaralı stellerle usta birliği düşündürecek kadar benzerler. KX 5 numaralı stel müze envanter kaydına dayanılarak farklı bir yere lokalize edilmek istense de, özellikle ilk resim alanında yer alan ziyafet sahnesine göre bu kümeden ayrılmamalıdır. Bunun da eğer envanter kaydı doğru ise, atölyenin etkili olduğu bölgenin sınırlarının belirlenmesinde kayda değerdir.

KX 3⁷⁹⁸ ve KX 8⁷⁹⁹ numaralı stellerin ya bir resim alanları, veya resim alanlarından bir bölüm korunmuştur. KX 3 numaralı stel ise, ortaya çekilen ziyafet masası, kline üzerine oturan kadın, özellikle kraterin yanında hizmetçi ile özellikle B1 Atölyesinden TX 4 numaralıya olmak üzere, KA 8, KA 22 ve KX 5 numaralı stellerle benzerdir. KX 8 numaralı stel sol yarıdaki süvari ve mızrak taşıyan hizmetçi ile KX 5 numaralı stela, sağ yarıdaki kadın ise tip ve stil olarak benzerini KA 8 numaralı stelde bulmaktadır.

TX5 numaralı stel, hizmetçinin önünde farklı olarak situla yerine büyük bir krater bulunuyor olmasına rağmen, kline ile resim alanının çerçevesi arasındaki geniş boşluk, buraya yerleştirilen iri yapılı saki ve tornalı bacaklı yemek masasının bulunması gibi nedenlerle, yine aynı şekilde atölyenin üretimi olmalıdır.

KX 6 numaralı stel her ne kadar Şuhut buluntusu olsa da, yine KA 8 ve KX 8 numaralı stellerle olan çok yakın benzerlikler nedeni ile Miletopolis üretimi veya Miletopolis'li bir usta tarafından Synnada'da (Şuhut-Afyon) yontulmuş olmalıdır.

Bir grup adak levhasında stel bloğu, ince-uzundur ve yukarı doğru hafif daralmaktadır. Üstte, mezar stellerinde olduğu gibi basit bir alınlık, ya da stilize edilen şematik alınlıkla taçlandırılmışlardır. Resim alanı istisnalar dışında tektir⁸⁰⁰. LA 1, LA 2, LD 1⁸⁰¹, LK 1⁸⁰², LK 2⁸⁰³ ve olasılıkla LA 17 numaralı adak levhalarının alınlıklarının

⁷⁹⁵ Pfuhl-Möbius I, Nr.717 Taf.107 (buluntu yeri bilinmiyor); Schwertheim 1985, 80 Nr. 5 vd. (Miletopolis); Cremer, Mysien, 112 vd. UMiS 4 (Miletopolis); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot.152 (Miletopolis).

⁷⁹⁶ Schwertheim 1985, 80 Nr.4 Taf.14 (Miletopolis); Cremer, Mysien, UMiS 3 Taf.26 (Miletopolis).

⁷⁹⁷ Pfuhl-Möbius I, Nr.687 Taf.103 (Orhaneli); E.Schwertheim, Die Inschriften von Hadrianoi und Hadrianea (1987), Nr. 85 (Hadrianoi); Cremer, Mysien, 112 vd. UMiS 5 (Miletopolis); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot.152 (Miletopolis).

⁷⁹⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr.1577 Taf.228 (buluntu yeri bilinmiyor).

⁷⁹⁹ Schwertheim 1985, 86 vd. Nr.11 Taf.15 (Miletopolis); Cremer, Mysien, KS 4 Taf.1 (Kyzikos).

⁸⁰⁰ LK 11 ve LZ 2.

⁸⁰¹ Schwertheim, Miletopolis, Nr.10 (Miletopolis).

⁸⁰² Müze envanter kayıtlarında yeri konusunda her hangi bir bilgi olmamasına rağmen, Schwertheim Kyzikos veya çevresinden olduğunu savlar, Schwertheim 1978, 821 Nr. 16.

⁸⁰³ Müze kayıtlarında Edincik'den gelme. Ancak stilistik olarak kümemizden ayrılmayacak kadar benzer. Schwertheim de, müze kaydına göre Edincik kökenli olduğundan bahseder; Schwertheim 1978, 816 Nr. 9.

çizgisel olarak stilize edilmesi B Atölyesine işaret etmektedir⁸⁰⁴. Bu nedenle bu grubu B Atölyesinin ilk evresi üretimi olarak görmek isteriz.

Etkili aşınma nedeniyle tanınamayacak durumda olan LZ 4 numaralı adak levhası için Prusa a.O. kökenli olduğu savlansa da⁸⁰⁵, LZ 1 numaralı ile olan aynı usta elinden çıkmışçasına benzerlik bunun Miletopolis kökenli olduğunu gösterdiği gibi, B Atölyesinin üretimi olduğuna da işaret eder. LK 3 numaralı adak levhası⁸⁰⁶ her ne kadar farklı alınlığa sahip olsa da, resim alanındaki benzer şema ile bu grubun geç bir örneği olabilir.

Üst bölümlerinin kırık, ya da bir fikir veremeyecek kadar aşınmış olması nedeniyle alınlıklarını karşılaştıramadığımız, fakat kompozisyon ve figür olarak bu gruptan ayrılamayacak LA 3⁸⁰⁷, LA 5, LA 6, LA 8, LA 9, LA 14, LA 15 ve LZ 1⁸⁰⁸ numaralı adak levhalarını da B Atölyesi üretmiş olmalıdır.

Steli adayan şahısların 3/4 cepheden, sol ayakları üzerinde, sağları yan geride, sollarına dönmüş, başları profilden, manto altındaki kollarından sağdaki göğüs üzerinde dirsekten bükülerek sol omuza doğru göğüs üzerinde uzatılmış, burada mantonun ucundan tutar şekilde betimlenmeleri de özellikle B2 Atölyesine verdiğimiz KA 8, KA 22, KA 23 ve KX 5 numaralı mezar stelleriyle çok yakın benzerlerdir. Bu benzerlik de atölye tespiti yönünde bizim için diğer bir hareket noktasıdır. Bu nedenle LK 11⁸⁰⁹ ve LZ 2⁸¹⁰ numaralı adak levhalarını da B atölyesine yerleştirmek isteriz. Bu iki levhanın aynı atölye üretimi olduğunu benzer çelenkler ve şematik ağaçlar da belgeler. İlişkiyi adorantların yanı sıra, LK 11 numaralı adak levhasındaki Kybele ile KA 8, KX 8 numaralı mezar stellerindeki kadın, yine aynı kabartmadaki Hermes'le de KX 5 numaralı mezar stelindeki ayakta duran erkek arasında kurabiliriz. Diğer ilginç bir benzerlik ise, LZ 2 numaralı adak levhasının ikinci resim alanında, sağ alt köşede duran kraterin, yine aynı atölye çalışması olan KA 14 numaralı mezar stelindeki ile olan yakınlığıdır. Böylece B1 ve B2 Atölyelerinin mezar steli yanında adak levhaları da yontmuş olduğunu görüyoruz⁸¹¹. B Atölyelerinin çalışma evreleri arasındaki ilişkinin devamlılığı adak levhaları üzerinde, İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarına tarihlenmiş olduğumuz TA 26 numaralı adak levhasında işlenmeye başlanan çizgisel ağacın, LK 11 ve LZ 2 numaralı levhalarda devam etmesi de gösterir. Ancak adak levhalarının atölyenin ikinci evresinde sayıca azalması, bunlara karşı ilginin azaldığına işaret edebilir.

⁸⁰⁴ KA 3, KA 14, TA 2.

⁸⁰⁵ Corsten, Prusa, Nr. 51.

⁸⁰⁶ Schwertheim, Miletopolis, Nr.11 (Miletopolis).

⁸⁰⁷ Corsten Prusa a.O. kökenli olduğunu savlar; Corsten, Prusa, Nr.40.

⁸⁰⁸ Schwertheim, Miletopolis, Nr. 20 (Miletopolis).

⁸⁰⁹ Schwertheim, Miletopolis, Nr.16 (Miletopolis).

⁸¹⁰ Schwertheim, Miletopolis, Nr.23 (Miletopolis).

⁸¹¹ Cremer de bizimle aynı kamdandır; Cremer, Mysien, 111.

Sonuç olarak buluntu yerlerinin yoğunluğuna göre Miletopolis'in güneyinde, olasılıkla Susurluk civarında bir yerlerde mezar steli ve adak levhaları yontan atölyemiz⁸¹², bir anlamda A Atölyesinin devamı olarak ve tamamıyla Nikaia'nın etkisinde⁸¹³, İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarından İ.Ö. 1. yüzyılın son çeyreğine dek, ancak 1. yüzyılın ilk yarısında bir ara kesintiye uğrayarak üretimini sürdürmüştür. Belki aradaki bu zaman farkı nedeniyle, her iki grup farklı atölyeleri niteliyor olabilirler. Ancak ortaya koyduğumuz gibi her ikisi arasındaki ilişki açısından çok yakın benzerlikler nedeniyle, bunları birbirini takip eden atölyeler şeklinde adlandırdık. Eğer müze envanter kayıtları doğru olarak kabul edilirse; stil yolu ile bu atölyeye vermiş olduğumuz stellere göre B Atölyesi, kuzeyde Orhaneli, güneyde Gönen, batıda Kyzikos ve doğuda Synnada'ya (Şuhut-Afyon) kadar ki geniş bir alanda etkili olmuştur.

3. C Atölyesi

İkinci büyük kümemizi oluşturan C Atölyesi tespitlerimizde göre İ.Ö. 2. yüzyılın ikinci yarısında üretimde bulunmuştur. Seçilen stel tipleri dönemin moda anlayışına uygun olarak enine işlenmişler ve çerçevesizdirler; Dor başlıklı pilasterler üstte tek ya da iki kaval silmeli baştaban ile sınırlanmaktadır. Ancak bir stelde çok basitte olsa bu çerçevenin üzerinde almış vardır⁸¹⁴; stelleri bu hali ile tek resim alanlı steller adı altında anmak isteriz. Bunlara ilaveten bu atölye "Kathi Steller" de üretmiştir⁸¹⁵. Bunlarda KB 1 numaralı dışında, stel yüzeyinde ana resim alanının altında çok daha küçük tutulmuş ikinci bir resim alanı bulunmaktadır⁸¹⁶.

C Atölyesinin en çok işlediği konu ölü yemeğidir. Buna ek olarak, özellikle küçük resim alanlarında Hellenistik Çağ özelliği olarak gymnasium sahnesi ve çoğunlukla at üzerinde binici konu olarak seçilmiştir. Aile stellerinde ana figürler ya ayakta dururlar, ya da otururlar. C Atölyesinin en önemli özelliklerinden bir diğeri de stellerin birinci sınıf işçilikte oluşlarıdır. Bu özellik atölyeye ait bazı steller üzerinde aynı usta özelliğini izlemeyi mümkün kılmaktadır.

Ölü yemeği sahnesinde kline üzerinde uzanan erkeklerin sayısında bir kural yoktur. Kadın artık kline üzerinde oturmaz, yeri kenara çekilmiş diphrostur (arkalıksız oturak). Resim alanını kenarlarda sınırlayan pilasterler ise kadınlara sırtlık görevi görür. Bu nedenle B Atölyesinden farklı olarak kline ile pilaster arasındaki boşlukta ortadan kalkar, orada olması gereken hizmetçiler ise dönemin modasına uydurularak küçültülüp oturma önüne alınırlar. Kline sağda ya oturan diğer bir kadınla, ya da pilasterle sınırlanır; yani sağda da pilasterle kline arasında boş alan artık yoktur. Bu nedenle erkek hizmetçi de boyca küçülmüştür. Sağ pilaster eğer bu köşede oturan ka-

⁸¹² Cremer, Mysien, 111.

⁸¹³ Nikaia özellikleri konusunda ayrıca bkz. M. Şahin, Arkeoloji ve Sanat 74, 1996, 21 vd.

⁸¹⁴ KA 13.

⁸¹⁵ Cremer bu tip için "Yan Resimli Steller" tanımını kullanır (Cremer, Mysien, 32 vd.). Ancak, bizce bu tip kathi stellerden ayrılmamalıdır. Çünkü görünüş değil, düşünce ön planda tutulmalıdır.

⁸¹⁶ KA 13, KB 2, KB 3, KB 7, KB 9, KX 1, KX 2.

dın varsa, ona sırtlık yapar, yoksa bu boşluk uzanan erkekle doldurulur. Burada dikkat çeken diğer bir özellik ise, uzanan erkeğin sol omuzuyla kesinlikle pilastere yaslanmamasıdır. Bu atölyeye ait ölü yemeği sahnesinde çoğunlukla her iki yanda, pilastere yaslanarak oturur birer kadın bulunmaktadır.

Örtülü, genelde örtü kıvrımları işlenen kline üzerinde, çoğunlukla ikiye katladıkları belli olmayan, yüksek yastıktan sollarıyla destek alarak uzanan erkeklerden soldan ilki, eğer birden fazla uzanan varsa, ön aşağıdaki elinde yiyecek tutar. Sol omuzdan gelen mantonun sivri ve püsküllü ucu, sol kolu bir kez dolandıktan sonra, klinenin kenarına doğru bırakılır⁸¹⁷. Her iki yanda veya yalnızca sol yanda işlenen kadın genelde örtülü ve minderli diphros üzerindedir. Diphrosun bacaklarının alt kısmı bazen örtü altından gözüktür⁸¹⁸. Bunun yanı sıra minderli, fakat örtüsüz diphros yanında⁸¹⁹, oturakların büyük çoğunluğu çok sade, masif blok şeklinde işlenmişlerdir. Oturma üzerinde oturan kadının tipinde de herhangi bir kural yoktur; hemen hemen tiplerin hepsi kullanılmıştır. Oturan kadınların yanında genelde bir kız hizmetçi vardır. Bunların ellerinde kalathos olması olağandır. Fakat bu atölyede farklı olarak sol köşede duran kız hizmetçi çoğunlukla elinde piramidal kapaklı pyxis tutar⁸²⁰. Sağda, çoğunlukla yemek masası ile oturan kadın arasında cepheden işlenen bir erkek hizmetçi durur; ellerini karnı üzerinde bağlamış⁸²¹ veya kraterle ilgilenirken⁸²² veya düşünceli bir şekilde⁸²³. Sağ köşede oturan kadın olmayabilir de. Burada doldurma motifi olarak erkek hizmetçi ya yine situla⁸²⁴ veya kraterle⁸²⁵ durur.

Ortada yer alan mensa triples köşeli⁸²⁶ veya çoğunlukla yuvarlaktır. Bacakları tornalanmış ve aslan pençelidir. Birkaç örnekte ince-uzun formdadır⁸²⁷. Tornalanmış bacaklar işlemelidir⁸²⁸ ve bacaklar arasında destek çubukları da olabilir⁸²⁹. Masanın üzeri ya ortada bir kek, bunun iki yanında ikişer meyve⁸³⁰, ya yan yana sıralanan dört meyve⁸³¹, ya ortada uçları ortaya gelecek şekilde uzatılan iki üzüm salkımı ve bunların

⁸¹⁷ KA 13, KB 1, KB 2, KB 3, KX 2, TB 7, TB 8, TB 10, TB 11, TB 12, TB 13, TB 15.

⁸¹⁸ TB 7, TB 8.

⁸¹⁹ KB 1.

⁸²⁰ Bu nedenle Schmidt bu atölyeye "Pyxis Atölyesi" adını vermiştir. Ancak atölyenin yeri konusunda Daskyleion'u düşünmektedir; Schmidt, Grabreliefs, 28 vd.

⁸²¹ TB 7, TB 11, TB 12, TB 13, TB 15.

⁸²² KB 1, KB 3, KB 7, KX 2.

⁸²³ KA 13.

⁸²⁴ TB 5, TB 8.

⁸²⁵ KB 2, KB 3, KB 7, KX 1, KX 2.

⁸²⁶ KX 2.

⁸²⁷ KB 1, TB 9.

⁸²⁸ KA 13, KB 2.

⁸²⁹ KB 2, KB 3, KB 7, KB 9, KX 1, TB 5, TB 7, TB 8, TB 10, TB 12, TB 13, TB 15, TB 16, TX 7.

⁸³⁰ TB 5, TB 11, TB 13, TB 15.

⁸³¹ KB 7, KX 2, TB 8, TB 12, TX 7.

yanında sağda elma, solda nar⁸³², ya küçük işlenmiş meyvelerden oluşan bir sıra⁸³³, ya ortada iki salkım üzüm, nar, elma, ayva ve iki adet piramidal kesilmiş kek⁸³⁴, ya da yalnızca iki salkım üzüm, elma, ayva ve narla⁸³⁵ doldurulmuştur.

Buluntu yerlerine göre Miletopolis kökenli olduğu belli altı stele sahibiz; KB 1, TB 5⁸³⁶, TB 8⁸³⁷, TB 15⁸³⁸, TB 41, TB 42⁸³⁹. Bunların stilleri yardımıyla bir grup stel daha eklenebilmektedir.

İlk kümemizi KA 13⁸⁴⁰, TB 7⁸⁴¹, KB 9⁸⁴², TB 11⁸⁴³, TB12⁸⁴⁴ ve TB 13⁸⁴⁵ numaralı steller oluşturur. Bu steller kline üzerinde uzanan erkeklerden en soldakinin elinde yiyecek tutması, yine uzananların püsküllü manto ucu, sol köşede pyxis, sağda kalathos ile kız hizmetçiler, ortada benzer yemek masası ve sağında karnı üzerinde bağladığı elleri ile erkek hizmetçi bu atölyenin özelliklerini yansıttıkları gibi, aynı zamanda bu atölyeden olduğunu düşündüğümüz TB 15 numaralı stelle de sıkı benzerlik içerisindedirler. Eğer müze kayıtlarındaki buluntu yerleri doğru ise, bizim kümemizden ayırlamayacak kadar benzerliklerden dolayı KB 9 numaralı stel Daskyleion'a, KA 13 numaralı stel ise İnegöl'e kadar ki alanda atölyenin etkili olduğunu göstermektedir. Yine bir Daskyleion buluntusu olduğu belirtilen TB 11 numaralı stel işçiliği ile bizim atölyeye göre biraz farklı gibi görülmekte. Ancak şablon bakımından bizim atölyeye olan çok yakın benzerlik, stelin buradan ihraç edilmese bile, bu atölyeden veya bu atölyeyi

⁸³² KA 13.

⁸³³ TB 9.

⁸³⁴ KB 1, TB 7.

⁸³⁵ KX 1, TB 10.

⁸³⁶ Pfuhl-Möbius II, Nr.1614 Taf.235 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 103 vd. MiSt 3 (Miletopolis).

⁸³⁷ Pfuhl-Möbius II, Nr.1942 Taf.281 (Miletopolis); Schwertheim, Miletupolis, Nr.100 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 43 (Kyzikos).

⁸³⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr.1986 Taf.286 (Miletopolis); Schwertheim, Miletupolis, Nr.113 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 103 vd. MiSt 15 (Miletopolis); Schmidt, Grabreliefs, 28 vd. Abb.73 (Kyzikos).

⁸³⁹ Pfuhl-Möbius I, Nr.1037 Taf.155 (Ergili veya Kyzikos); Schwertheim, Miletupolis, Nr.87 (Miletopolis).

⁸⁴⁰ Müze envanter kaydında bir İnegöl buluntusu olarak geçer. Ancak yapım yeri konusunda Corsten Bursa, (Prusa, Nr.76); Cremer Kyzikos olarak düşünürler (Mysien, 58, KH 5).

⁸⁴¹ Cremer, Mysien, 103 MiSt 17 Taf.20 (Miletopolis); Schmidt, Grabreliefs, 28 (Kyzikos grubu).

⁸⁴² Pfuhl-Möbius II, Nr.1982 Taf.285 (Daskyleion); Schwertheim, Kyzikos, Nr.51 (Kyzikos); Cremer, Mysien, 59 KH 15 (Kyzikos); Schmidt, Grabreliefs, 28 vd. (Kyzikos grubu).

⁸⁴³ Pfuhl-Möbius II, Nr.1875 (Daskyleion); Schwertheim, Kyzikos, Nr.263 Taf.20 (Kyzikos); Cremer, Mysien, 103 MiSt 12 (Miletopolis); Schmidt, Grabreliefs, 26 vd. Tab.IV (Kyzikos ve çevresi grubu).

⁸⁴⁴ Müze envanter kayıtlarında buluntu yeri olarak Manyas olarak geçer. Pfuhl-Möbius'da aynı karnıdadır, (Pfuhl-Möbius II, Nr.1897 Taf.272); Schwertheim Kyzikos olarak, (Schwertheim, Kyzikos, Nr.241 Taf.18); Cremer bizim gibi Miletopolis, (Cremer, Mysien, 103 MiSt 13); Schmidt ise yine Daskyleion olarak düşünür (Schmidt, Grabreliefs, 28 vd.).

⁸⁴⁵ Pfuhl-Möbius II, Nr.1985, Taf.286 (Kyzikos veya Miletopolis geleneğinde); Schwertheim, Kyzikos, 521 (Kyzikos); Cremer, Mysien, 103 MiSt 16 (Miletopolis); Schmidt, Grabreliefs, 28 vd. (Daskyleion).

çok iyi tanıyan bir usta tarafından yontulduğunu göstermektedir. Bu da stelin bizim atölye grubuna dahil edilmesinde bir engel değildir.

İkinci kümeyi KB 1, KB 2⁸⁴⁶, KB 3, KB 7⁸⁴⁷, KX 1, KX 2⁸⁴⁸ ve TA 28⁸⁴⁹ numaralı steller oluşturur. KB 1 numaralı stel birinci sınıf işçiliği ile bunlardan ayrı bir yapıya sahiptir. Figürler plastik yapıları ile zeminden kopma noktasına gelmişlerdir. En iyi şekilde bu stelin gösterdiği gibi Atölye Kyzikos etkisinde üretimde bulunmuştur: Plastik işçilik yanında sol üst arka zeminde yılan sarılı ağaç, sağ köşede at protomu, mobilya Kyzikos örneklerine göre farklı olsa da, kadınların tipi, yüksek ve plastik yemek masası, özellikle de masanın sağ yanındaki krater Kyzikos stelleri için karakteristiktir. Bu benzerliklere solda duran kız hizmetçinin elinde tuttuğu pyxis de eklenebilir⁸⁵⁰. Ancak benzerlik sadece şablonda olup stil ve işçilik çok farklıdır. Bununla birlikte yüksek kline üzerinde uzanan erkeklerden soldakinin ön aşağıdaki sağ elinde tuttuğu yiyecek, sol omuzlarından gelen manto ucunun sol bileği dolandıktan sonra, kline kenarına doğru bırakılması, pilasterlerin kadınlara dayanak oluşu, hizmetçilerin tipi ve ellerinde tuttukları nesnelere belirlemiş olduğumuz atölye şemasına uygundur. Ayrıca KB 1 numaralı stelle B Atölyesinde olduğu gibi kraterin de bu atölye stellerine ait bir elaman olduğuna karar verebiliriz. Bu kraterin yanında bir saki durur ve genelde ikisi arasında ilişki söz konusudur; ya saki kraterden içki alır, ya da ellerinden birisi kraterin kenarındadır. KB 3 numaralı stel de stel tipi ve betimde şablon olarak KB 1 numaralıyı takip etmektedir. Fark, birinci resim alanında sağ köşede oturan kadının olmaması ve ziyafet masasının boyca biraz küçülmesindedir. Bunların dışında figürlerde görülen stilistik ayrılıkları zaman farkı olarak görmek isteriz. Yan resim alanında işlenen at üzerindeki binici de bu atölyenin stelleri üzerinde sık görülen motiflerindedir⁸⁵¹. KB 7 numaralı stel, her ne kadar önceki ikisine göre sade işçilikte ve sol köşede duran kız hizmetçinin eli boş ise de, yüksek kline, üzerinde solda uzananın ön aşağıdaki yiyecek bulunan sağ, yiyecekler ile birlikte ziyafet masası ve kraterden içki alan saki ile şema olarak bu kümeyi devam ettirir. Yan resim alanında at üzerindeki binici de göz ardı edilmemelidir.

KX 1 numaralı stelde yemek sahnesi sağ yarıda klinenin kısa tutulması ile elde edilen boş alana yerleştirilen cepheden iki erişkinle şablon olarak değişti. Ancak yine de yüksek kline, bunun üzerinde solu üzerine doğrulmuş ve yan aşağıdaki sağında tut-

⁸⁴⁶ Pfuhl-Möbius I, Nr.1111 Taf.168 (Bursa civarı); Corsten, Prusa, Nr.140 (Bursa); Cremer, Mysien, 51 KN 20 Taf.5 (Kyzikos); Schmidt, Grabreliefs, 28 vd. (Kyzikos).

⁸⁴⁷ Pfuhl-Möbius II, Nr.1299 Taf.278 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 59 KH 12 (Kyzikos).

⁸⁴⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr.1948 Taf.281 (geliş yeri olarak kayıt yok); Cremer, Mysien, 50 KN 19 Taf.5 (Kyzikos).

⁸⁴⁹ Schwertheim, Kyzikos, Nr.299 Taf.299 (Kyzikos); Cremer, Mysien, K 55 Taf.16 (Kyzikos); Schmidt, Grabreliefs, Tabella IV (Kyzikos).

⁸⁵⁰ Pfuhl-Möbius II-II, Nr.1008 Taf.152, Nr.1991 ve 1992 Taf.287, 2001 Taf.288, Nr.2002 Taf.290, Nr.2015 ve 2016 Taf.291.

⁸⁵¹ Örneğin, KA 13, KB 7, KB 9, KX 1.

tuğu yiyeceklerle uzanan, vurgulanan üzeri yiyeceklerle tamamen doldurulmuş mensa tripes, bu defa farklı olarak sol köşede bir eli ile kraterden tutan saki ve yan resim alanında sola doğru giden at üzerinde binici ile benzer örneklerini bu atölyede bulmaktadır. Bunun gibi şablonu değişik olup, bu atölyeye vermek istediğimiz diğer bir stel TB 43 numaralı olandır⁸⁵². Burada da cepheden ayakta duran erkekler betimlenmiştir. Konunun ölü yemeği olmaması, ayakta duranlar dışında daha fazla benzerlik bulmaya engel. Zaten cepheden işlenen erişkinlerin tipi de, özellikle sağdaki KB 1 numaralı stelin ikinci resim alanıyla benzerlik içerisindedir ve bu atölye, örneklerde açıkça görülebileceği gibi, serbest yontulardan kopya edilen tipleri stelleri üzerinde beğeni ile kullanmaktadır. KX 2 numaralı stelde ise atölyenin şablonu devam eder: Kline yüksektir, uzananlardan sağdaki sol omuzu ile pilasterden destek almaz, sağ köşede kadın yine Melissa tipindedir ve pilastere yaslanır, oturağın önünde hizmetçi kalathos veya pyxisedir, sağ köşede saki olasılıkla kraterden içki alır. Ancak farklı olarak sol uzananın el devinimi tam olarak açık değildir ve yemek masasının şekli köşelidir. Özellikle yemek masasındaki bu biçimi arayışla, daha doğrusu Kyzikos çıkışı olarak açıklamak isteriz⁸⁵³. Oturanla yemek masası arasında yine bir kez daha serbest yontudan öyküne görülmektedir. Yan resim alanında ise yine arayışı gösterir farklı bir motif olarak Herme işlenmiştir. Herme'nin işlenmiş olduğu diğer bir çalışma ise KB 2 numaralı steldir. Burada etrafında işlenen figürlerle konu daha da zenginleştirilmiş olsa da, Herme tip olarak heriki stelde de benzerdir. Ana resim alanında oturan kadının önünde cepheden işlenen yetişkin de ortak motiftir. Bunların yanı sıra uzananlardan soldakinin sağ elinde yiyecek olması, bunların sol omuzlarından gelen püsküllü manto ucunun kline kenarına sarkıtılması, mensa tripes ve kraterle saki de atölyemiz için karakteristiklerdir.

Atölyemizin üzerinde çalışmış olduğu diğer bir şablonu ise TB 5⁸⁵⁴, TB 8⁸⁵⁵ ve TX 7⁸⁵⁶ numaralı stellerde izlemekteyiz. Bunlarda da benzer şekilde sağ köşede hizmetçinin yanında situla vardır. Bunlardan TB 5 ve TX 7 numaralılarda sol köşede duran kız hizmetçi açık şekilde kalathos tutmaktadır, ancak TB 8 numaralıda kız hizmetçinin elinde tuttuğu nesne belirsiz, görüldüğü kadarı ile kalathosdan daha çok pyxis benzemektedir. Bu küme stellerinde işlenen situla her ne kadar B Atölyesini düşündürmektense de, bu atölyeler arasındaki etkilenmeyle açıklanabilir. Çünkü benzerlik sınırlı kalmaktadır. TB 5 numaralı stel çok aşınmış olmasına karşın özellikle ziyafet masasının üzerinde yiyeceklerin diziliş şekli ve situlanın yanında erkek hizmetçi ve kız hizmetçinin tipi nedeniyle C Atölyesinden olmalıdır. Bununla karşılaştırılabilecek TB 8 ve TX 7 numaralı stellerle fark kadının daha yüksek oturarak üzerinde dik oturması ve

⁸⁵² Schwertheim, Kyzikos, Nr.123 (Kyzikos).

⁸⁵³ Pfuhl-Möbius II, Nr.1991 Taf.287, 2001 Taf.288, 2015 Taf.291.

⁸⁵⁴ Pfuhl-Möbius, II, Nr.1614 Taf.235 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 103 vd. MiSt 3 (Miletopolis).

⁸⁵⁵ Pfuhl-Möbius II, Nr.1942 Taf.281 (Miletopolis); Schwertheim, Miletopolis, Nr.100 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 43 (Kyzikos).

⁸⁵⁶ Pfuhl-Möbius II, Nr.1929 Taf.279 (köken olarak yalnızca Doğu Grek olduğu ifade edilmekte).

kız hizmetçinin daha iri oluşudur. Bütün bu benzer ilişkiler nedeniyle bu üç steli de C Atölyesi üretimi olarak görmek isteriz.

Bu grupla ilişkili diğer bir kümeyi ise, yine Kyzikos kökenli oldukları ileri sürülen TA 9⁸⁵⁷, TA 10⁸⁵⁸, TA 12⁸⁵⁹, TB 3⁸⁶⁰ ve TB 6⁸⁶¹ numaralı steller oluşturur. Önceki kümeyle aralarındaki en önemli farklar; sağ köşelerinde kylikeion yoktur ve oturanların tipinde değişme olmuştur. Bunun dışında stel tipi, ziyafet masası ve üzerindeki yiyeceklerin dizilmesi, situla ile erkek, kalathos ile kız hizmetçi yakın benzerlerini hep bu kümede bulmaktadırlar. Sonuçta bu iki steli de biz Miletopolis'de ve bu atölye grubu içinde incelemek isteriz. Eğer buluntu yerleri gerçekten Kyzikos ise, bu da atölyeden bir ustanın orada çalıştığını, ya da stelin buradan Kyzikos'a ihraç edildiğini gösterebilir. Küçük bir bölümü korunan TA 8 numaralı stel de görüldüğü kadarı ile bu küme ile birlikte ele alınmalıdır.

TB 9 numaralı stel⁸⁶²; stel tipi, resim alanında yüksek kline üzerinde uzanan erkeğin sağ elinde yiyecek tutması, her iki köşede yüksek oturarak üzerinde, pilasterden destek alarak karşılıklı oturan kadınlar, çok aşınmış olmasına karşın, el pozisyonuna göre olasılıkla pyxis tutan sol hizmetçi, sağ karşıda bu defa elinde kalathos ile diğer hizmetçi atölyenin şablonunu yansıtmakta. İnce-uzun mensa tripes KB 1 numaralı stelde olduğu gibidir. Burada situla ve krater gibi motifler olmaması yanında erkek hizmetçi de incelik-uzamış ve üzgün tipte betimlenmiş. Bu farkları yeni motif arayışlarıyla, incelik-uzamayı ise zamanla açıklamak isteriz.

Sağ yarısı korunan ve Daskyleion kökenli olduğu belirtilen TB 16 numaralı stel⁸⁶³; aşınmış oluşuna karşın, yüksek kline, destek çubuklu bacakları ile ziyafet masası, Protopudicitia tipinde sağ köşede pilastere de yaslanarak oturan kadın, bununla mensa tripes arasında cepheden işlenen erkek hizmetçi ve elinde kalathosu ile kız hizmetçi benzer örneklerini C Atölyesinde bulur⁸⁶⁴. Bu nedenlerden dolayı TB 16 numaralı steli de bizim küme içinde görmek isteriz.

⁸⁵⁷ Schwertheim, Kyzikos, Nr.237 (Kyzikos); Cremer, Mysien, MiSt 29 (Miletopolis).

⁸⁵⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr.1613 Taf.235 (Kyzikos); Schwertheim, Kyzikos, Nr.326 (Kyzikos); Schmidt, Grabreliefs, 26 (Kyzikos). Yine Cremer bizimle hemfikirdir, Mysien, 103 MiSt 28.

⁸⁵⁹ Pfuhl-Möbius II, Nr.1933 Taf.279 (olasılıkla Kyzikos); Schwertheim, Kyzikos, Nr.327 (Kyzikos); Schmidt, Grabreliefs, 26 (Kyzikos). Bunlara karşın Cremer'de bizim gibi düşünerek steli Miletopolis kümesinde inceler, Mysien, 103 MiSt 26.

⁸⁶⁰ Schwertheim, Kyzikos, Nr.464 (Kyzikos); Cremer, Mysien, KSt 38 (Erdek).

⁸⁶¹ Schwertheim, Kyzikos, Nr.401 (Kyzikos); Cremer, Mysien, MiSt 2 (Miletopolis).

⁸⁶² Pfuhl-Möbius II, Nr.1874 Taf.269 (Köken olarak bir fikir verilmemiş); Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 25 (Kyzikos).

⁸⁶³ Pfuhl-Möbius II, Nr.1890 Taf.271 (Daskyleion); Schmidt, Grabreliefs, 28 vd. (Daskyleion).

⁸⁶⁴ KB 9, TB 7, TB 11, TB 12, TB 13, TB 15.

TB 10 numaralı stel⁸⁶⁵; stel tipi, yüksek kline üzerinde uzanan erkeğin sağ elinde yiyecek tutması, işlemeli bacaklı ve destek çatalı mensa tripes gibi özellikleri ile benzer örneklerini yine C Atölyesinde bulmakta.

C Atölyesi stellerinde geleneksel ölü yemeğinin yanı sıra aile konusuna da yer vermiştir. KB 1 numaralı stelle birlikte gün yüzüne çıkartılan TB 41 numaralı stel aile konulu stellerimize ilk örnektir. Stel tip ve işçilik olarak diğeri gibi birinci sınıf bir çalışmadır. Bu ikisi arasında stel tipleri, figür ve mobilya işçilikleri çok yakın benzerlik gösterirler. Figürler zeminden kopmuş gibi plastiktirler. Konuların farklı oluşu nedeniyle figürler arasında işçilik dışında pek fazla benzerlik görülmemektedir. Elbise kıvrımları olasılıkla Bergama'nın barok sanatının etkisinde kalınarak benzer şekilde derin kanallar ile işlenmiştir. Özellikle sol yanda oturan kadınların plastik etek kıvrımları heriki stelin aynı ustaya ait olabileceğine işaret eder. Ortada, cepheden oturan kadın ve bunun iki yanındaki payelerin üzerinde ellerinde kithara ve fülüt ile iki silen atölyenin Kyzikos ile olan ilişkisini⁸⁶⁶ gösteren diğeri bir örnektir. Ancak şablondaki benzerliği stel tipi ve işçilik olarak Kyzikos'da bulamamaktayız. Bu da stelin Miletopolis kökenli olabileceğine işaret etmektedir. Masif, ayak sehpalı diphros üzerinde, cepheden plastik olarak resmedilen kadın tipleri Kyzikos gibi Byzantion stelleri için de karakteristiktir⁸⁶⁷. Nikaia'da ise kadın aynı şekilde, fakat bu defa klinenin üzerine oturu şekilde görülmektedir⁸⁶⁸. Bu tip figürler olasılıkla serbest yontuların birer kopyesi olarak işlenmişlerdir⁸⁶⁹. Modelin çok yaygın oluşu ve stel tipi ile işçiliğin özellikle C Atölyesi özelliklerini yansıtmaması steli Kyzikos'a lokalize etmeye engeldir.

TB 42 numaralı naiskos stel⁸⁷⁰, dor başlıklı pilasterler ve tek silmeli baştaban ile tip olarak yine bu atölyenin özelliklerini yansıtmaktadır. Yine serbest yontulardan öykünülerek işlenen figürlerin plastik, heykelimsi yapıları C Atölyesi için karakteristiktir. Solda minderli diphros üzerinde oturan kadın Melissa tipindedir. Bu tipi ise Miletopolis atölyeleri içinde en çok kullanan C Atölyesi olmuştur.

KB 1, KB 3, TB 7 ve TB 41 numaralı steller birinci sınıf işçilikleri ve boyutları⁸⁷¹ ile bu atölye içinde ayrıca diğeri bir alt kümeyi oluştururlar. Bu steller müşteri tercihi ile ilgili olarak yontulan çok kaliteli özel imalat olmalıydılar ve bu nedenle özel siparişler için bekletilmişlerdir⁸⁷².

⁸⁶⁵ Pfuhl-Möbius II, Nr.1873 (Manyas); Schwertheim, Kyzikos, Nr.316 (Kyzikos); Cremer, Mysien, MiSt 14 (Miletopolis).

⁸⁶⁶ Buna çok benzeyen örnek için bkz. Pfuhl-Möbius I, Nr.882 Taf.130.

⁸⁶⁷ Pfuhl-Möbius I, Nr.891, 892 Taf.132.

⁸⁶⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr.1656 Taf.242, Nr.1429 Taf.208, Nr.1648 Taf.241.

⁸⁶⁹ Örneğin Kios'dan oturan mezar yontusu, Linfert, Kunstzentren, 44 Abb.70-72 Taf.14.

⁸⁷⁰ Pfuhl-Möbius, I, Nr.1037 Taf.155 (Ergili veya Kyzikos); Schwertheim, Miletopolis, Nr.87 (Miletopolis).

⁸⁷¹ Normalde ziyafet sahneli steller 50 cm. yüksekliğini geçmezken, bunlar 80 cm.nin üzerindeki boyutları ile dikkat çekmektedirler.

⁸⁷² Schmidt, Grabreliefs, 28.

LA 11 numaralı adak levhasında betimlenen Apollon güçlü kalça yapısı ve bu harekete uygun elbise kıvrımları yanında sağ alt köşede yer alan omphalos ile diğeri adak levhalarından ayrılır. Vücut saği üzerindedir. Güçlü kalça ve yan geriye attığı sol bacağının etkili görünümü her ne kadar zamanla ilgili bir özellik olsa da, benzerini KB 1 numaralı mezar stelinde bulmaktadır. Bu nedenle adak levhası C Atölyesine ait bir çalışma olabilir.

Sonuç olarak; İ.Ö. 2. yüzyıl içinde stel üretiminde bulunan C Atölyesi, mezar steli yanında olasılıkla adak levhası da üretmiş, şablonlarında etkili olarak Kyzikos etkisinde kalmış⁸⁷³; stellerin buluntu yerlerine göre de, Manyas'dan Bursa'ya dek ki geniş bir alanda etkili olmuştur.

4. D Atölyesi

Derleyebildiğimiz stellerde göre, D Atölyesi İ.Ö. 1. yüzyılın ikinci çeyreğinin ortalarında üretime başlayarak, etkinliğini İ.S. 1. yüzyılın ortalarına kadar sürdürmüştür.

Atölyemizde çoğunlukla tek resim alanlı stel ve nadir olarak da katlı stel üretilmiştir. Çerçevesiz stellerde, kenarlarda basık dor başlıklı pilasterler ve bunu üstte sınırlandıran tek silmeli baştaban bulunur. Stellerden ikisinde çerçevesiz⁸⁷⁴, birisinde ise çerçevesiz⁸⁷⁵ yan resim alanı vardır. Stellerin ana resim alanlarında hakim konu ölü yemeğidir. Yan resim alanlarında ise at üzerindeki biniciler çoğunluktadır. Ancak yukarıda bahsettiğimiz gibi çerçevesiz işlenen bir örnekte köpeğine yiyecek veren bir kişi betimlenmiştir. Yan resim alanında at üzerinde biniciyi C Atölyesinde de görmekteyiz. Ancak özellikle Miletopolis yöresinde çeşitli atölyelerde benzer şekilde görülmesi nedeniyle bu özelliği atölye belirlemede kullanamayız. Bununla birlikte yan resim alanı ve burada betimlenen hizmetçisi ile veya hizmetçisiz at üzerinde binici Miletopolis için karakteristiktir ve stelleri lokalize etmekte önemli bir araçtır.

Asıl resim alanlarında yer alan ölü yemeği salıncığında, steli tam ortadan iki eşit parçaya ayırır şekilde uzanan, sade ve işçiliksiz kline üzerinde; ikiye katladıkları yüksek yastuktan destek olarak uzanan erkeklerin sayısı değişkendir. Kadınlar, yükseklik olarak hiçbir stelde erkeklerle aynı seviyede resmedilmemişlerdir. Uzananların kısa kollu chiton üzerine giydikleri mantonun sol omuzdan gelen ucu, sol bilekte bir kez dolandıktan sonra, klinenin kenarına doğru bırakılır, ucu çoğunlukla mızrak ucu şeklinde sivridir. Sağ kolları ise kalça üzerinde olabileceği gibi, ön aşağıda da olabilir. Ancak bu tipte olanların elinde yiyecek bulunmaktadır. Erkeklere yalnızca sol veya heriki köşede diphroslar üzerinde, pilasterden de destek olarak oturan kadınlar eşlik etmektedirler. Bu haliyle steller C Atölyesi ile ilişki içerisindedir. Ancak bu kadınlarda hakim tipin Pudicitia Braccio Nouvo olması iki kümeyi birbirinden ayırmaktadır. D Atölyesine vermiş olduğumuz stellerde izlenen en önemli ortak özellik kadın tiplerinde bulun-

⁸⁷³ Kyzikos özellikleri konusunda ayrıca bkz. M. Şahin, Arkeoloji ve Sanat 74, 1996, 21 vd.

⁸⁷⁴ KB 8, KB 10.

⁸⁷⁵ KB 4.

maktadır: Kadınlarda tipleri gereği baştan gelen mantonun ucu göğüs üzerinde sol el ile tutulmakta, elden sarkan tomar ise manto altında duran sağ kolun üzerinden kucağa doğru bir baut şeklinde inmektedir.

Bu kümeye ait stellerde görülen yuvarlak, üç bacaklı ziyafet masaları boyca kısalmış, enlerine doğru genişleşmişlerdir. Bacaklar tornalı ve profillidirler. Masanın üzerinde dizilen yiyecekleri solda nar sağda ayva sınırlar. Bunların arasında ise genellikle V şeklinde uzatılmış iki üzüm salkımı bulunmaktadır.

Sol alt köşede sağa profilden, elinde derin bir kalathos ile veya Pudicitia Tipi'nde bir kız hizmetçi durur. Sağ köşede erkek hizmetçi olmayabilir veya cepheden, bacaklarını her iki yana açmış durmaktadır; ya üzgün tiptedir veya ellerini karnı üzerinde bağlamıştır. Ancak aynı stel üzerinde devinim olarak birbirlerini izlerler: ya her iki hizmetçi de elleri çenelerinin üzerinde, üzgün tiptedirler, veya kız elinde kalathos tutar, erkeğin elleri ise karnı üzerindedir.

Miletopolis kökenli olup ta, bu atölyeye verdiğimiz iki adet stel vardır⁸⁷⁶. Eserlerin buluntu yerlerinin Miletopolis'in kuzeyinde yoğunlaşmış olması nedeniyle D Atölyesi bugünkü Karacabey civarında bir yerlerde üretimini sürdürmüş olmalıdır. Belki de, yerinden dolayı eserlerinin üzerinde yoğun Kyzikos etkisi izlenmektedir. Ancak şablondaki bu benzerlik detaya inildiğinde farklılaşmaktadır. Bu da, bu iki stelin Kyzikos'dan ithal edilmeyip, Miletopolis civarında işlendiğini göstermektedir. Ancak her ne olursa olsun, D Atölyesinin Kyzikos'la olan ilişkisi, belki de birbirlerinin şubesi olduklarını söyletecek kadar çok benzerdir.

Sıkı Kyzikos etkisi nedeniyle, bu atölyeye ait stellerin tespiti oldukça zordur. Atölyenin yerinin Kyzikos'da mı, yoksa Miletopolis'de mi olduğu tartışmasına girmeden önce bu atölyeye ait stellerin belirlenmesi daha doğru olacaktır. Konumuzu oluşturan stellerle ilgili ilk gruplamayı Pfuhl-Möbius yaparlar⁸⁷⁷; bunlara göre 1599, 1825 ve 1926 numaralı steller aynı kümeyi oluşturmaktadır. Schmidt bir adım daha ileri gidip bu gruba yedi adet daha stel ekler⁸⁷⁸. Ancak bu 10 stel tipolojik ve stilistik olarak incelendiğinde, iki ayrı kümenin oluştuğu gözlenecektir. Bunlardan ilki⁸⁷⁹ stil ve işçilik olarak Kyzikos kökenli eserlere⁸⁸⁰ çok yakın olması nedeniyle Kyzikos veya civarındaki bir atölye üretimi olmalıdır. Diğer grup ise zaten buluntu yerlerine göre Miletopolis

⁸⁷⁶ KB 8, TB 27.

⁸⁷⁷ Pfuhl-Möbius II, 393.

⁸⁷⁸ Schwertheim 1983, 116 Nr.14 Taf.14 (İstanbul'dan); Schwertheim, Kyzikos, Nr.365 Taf.29 (Erdek'ten), Nr.244 Taf.19 (Manyas'dan), Nr.71 Taf.6 (Yeşilçomlu'dan), Nr.307 Taf.23 (Emreköy'den), Nr.310 Taf.24 ve geç bir örnek olarak, Nr.496 Taf.35.

⁸⁷⁹ Pfuhl-Möbius II, 1599 Taf.233; Schwertheim, Kyzikos, Nr.365 Taf.29; Nr.244 Taf.19; Schwertheim 1983, 116 Nr.14 Taf.14.

⁸⁸⁰ Örneğin, Pfuhl-Möbius II, Nr.1373 Taf.233, Nr.1927 Taf.278, Nr.1984 Taf.285.

civarından olan ve yöre stilini yansıtan KA 15⁸⁸¹, KB 6⁸⁸², KB 8⁸⁸³, KB 10⁸⁸⁴, TB 18⁸⁸⁵, TB 28⁸⁸⁶, TB 29⁸⁸⁷, TB 31⁸⁸⁸ ve TX 9⁸⁸⁹ numaralı stellerdir. Bunlarda fark yalnızca resmedilen şahısların sayınsındadır; klinenin üzerinde bir veya daha fazla erkek uzanmaktadır, ikinci bir kadın sağ köşede ölü yemeğine katılmış olabilir. Fakat karakteristik özellikler devamlı aynı şekilde korunmuştur: Sağda oturan kadın kucacı üzerine uzatığı sağ kolunu kapatan mantonun baştan gelen ucunu göğüs üzerinde sol eliyle tutar, buradan mantonun ucu kucağa doğru bir şerit şeklinde bırakılır. Tüm örneklerde görülen ikinci özellik üç bacaklı yuvarlak ziyafet masasıdır (mensa tripes). Masanın bacakları yan sıra, üzerine dizilen yiyecekler de benzerdir; sağda bir nar ve solda bir ayva durur, bunların arasında ise uçları iç kısma gelecek şekilde uzatılan iki üzüm salkımı bulunur. Bazen de araya birer meyve daha sıkıştırılır. Uzanan erkeklerde de ortak bir detay bulunmaktadır: Sol bileğinden aşağı inen manto ucu çoğunlukla mızrak ucu şeklinde klinenin kenarından aşağı sarkar. Diğer bir ortak özellik ise sağ köşede oturan kadında görülür: Pudicitia Saufeia tipinde işlenen kadının kucak üzerinde toplanan manto ucu oturarak boyunca karnı bir tomar şeklinde aşağı doğru bırakılır. Bazı örneklerde belki de hizmetçiyi işlemek için bu tomar oturarak boyunca verevine uzatılmıştır. Önemli bir detaymış gibi olan ve çoğu örnekte kullanılan öncemli bulduğumuz diğer bir ortak özellik; oturan kadınların manto kıvrımı olarak, dizlerinden başlayarak oturağa doğru ilerleyen L şeklindeki kabartıdır. Burada normalde olması gereken kıvrımın doğal olarak bu denli vurgulanmasına gerek yoktur ve baldırla oturma köşe yaptığı yerden başlaması gereken kıvrım yelpaze şeklinde açılmalıdır. En azından Kyzikos eserlerinde böyledir⁸⁹⁰.

Şimdi özlüce özelliklerini saptadığımız atölyenin diğer olası stellerini tanıyalım. TB 32 numaralı stel⁸⁹¹; yüksek kline üzerine uzanan ellerinde yiyeceklerle iki erkek,

⁸⁸¹ Schwertheim, Miletopolis, Nr.89 (Miletopolis); Cremer, Mysien, KN 4 (Miletopolis).

⁸⁸² Schwertheim, Kyzikos, Nr.333 (Kyzikos); Cremer, Mysien, KH 13 (Kyzikos).

⁸⁸³ Pfuhl-Möbius II, Nr.1298 Taf.285 (Miletopolis); Schwertheim, Kyzikos, Nr.165 Taf.13 (Kyzikos); Cremer, Mysien, 59 KH 11 (Kyzikos); Schmidt, Grabreliefs, 26 vd. ve 110 vd. (Kyzikos).

⁸⁸⁴ Schwertheim, Kyzikos, Nr.71 (Manyas yöresi).

⁸⁸⁵ Pfuhl-Möbius II, Nr.1825 (Miletopolis); Schwertheim, Kyzikos, Nr.332 Taf.26 (Karacabey).

⁸⁸⁶ Pfuhl-Möbius II, Nr.1960 (Bandırma); Schwertheim, Kyzikos, Nr.366 Taf.29 (Bandırma).

⁸⁸⁷ Schwertheim, Kyzikos, Nr.310 Taf.24 (Emreköy).

⁸⁸⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr.1981 Taf.284 (Manyas yöresi); Schwertheim, Kyzikos, Nr.363 Taf.43 (Kyzikos); Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 15 (Kyzikos); Schmidt, Grabreliefs, 26 vd. ve 110 vd. (Kyzikos).

⁸⁸⁹ Schwertheim, Kyzikos, Nr.307 Taf.23 (Yeşilçomlu).

⁸⁹⁰ Pfuhl-Möbius II, Nr.1984 Taf.285, Nr.1990-1991 Taf.287, Nr.2002 Taf.290, Nr.2016 Taf.291. Bunlara ek olarak birkaç Kyzikos stelinde aynı özelliği görürüz: Pfuhl-Möbius II, Nr.1599 Taf.233, Nr.1287 Taf.285, Nr.1927 Taf.278 ve Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 2 Taf.10. Görüldüğü kadarıyla bu kıvrım Kyzikos eserlerinde Miletopolis'dekiler kadar vurgulanmamıştır. Ayrıca saptamış olduğumuz yoğun ilişkiler nedeniyle bu normal karşılanmalıdır. Olasılıkla bu özelliğin kaynağı bulunan stellerin sayıca fazlalığı nedeniyle Miletopolis olabilir.

⁸⁹¹ Schwertheim, Kyzikos, Nr.132 Taf.11 (Kyzikos); Cremer, Mysien, 103 MiSt 22 Taf.20 (Miletopolis).

bunlara eşlik eden iki kadından soldakinin Pudicitia Braccio Nuovo tipinde olması, yine bu kadınla yemek masasının arasında yan yana, cepheden iki erişkin, yemek masasının sağ bacağına yarısının sağ oturan kadının bacakları ile kapatılması, sol köşede silindirik kalathos ile KB 8 numaralı stelde olduğu gibidir.

TB 31⁸⁹² ve TB 35⁸⁹³ numaralı steller Schmidt'e göre aynı atölye üretimleridir⁸⁹⁴. Her ne kadar kline üzerinde uzanan erkeklerde sol bilekten gelecek, klinenin kenarından aşağı doğru inen mızrak ucu şeklinde kıvrımlar ve yemek masasının üzerinde ortada sivri kısımları ortaya gelecek şekilde uzatılan üzüm salkımları henüz yoksa da; yüksek ve sade klinin üzerinde ikiye katladıkları yüksek yastıklardan destek alarak uzanan erkeklerden soldakinin elinde yiyecek oluşu, solda oturan kadınların Pudicitia Braccio Nuovo tipinde betimlenmeleri, hizmetçilerin yine Pudicitia tipinde işlenmeleri ve sağda oturan kadınların soldakinin kucığından geçen elbise tomarının çubuk gibi aşağı doğru sert inmesi TB 31 numaralı stelle benzerlik içerisindedir.

KB 4⁸⁹⁵ numaralı stel de şablon ve işçiliği ile bu küme eserleri içerisinde benzerini bulmaktadır. Sağ köşede işlenen erkek hizmetçi farklı olarak sağ elini sol omuzuna götürmüş, ayakları ise birbiri üzerinde çapraz. Tip her ne kadar bu atölye için yabancı olsa da, Miletopolis'in diğer atölyelerinde kullanılmaktadır⁸⁹⁶. Stelin ikinci yarısında çizgisel olarak betimlenen köpeğine yiyecek veren kısa chiton giysili erişkini, yine bu atölyeden KB 10 numaralı stelde asıl ve yan resim alanlarında olmak üzere iki defa daha görmekteyiz.

Ergili'de bulunmuş olan KX 7 numaralı stel de⁸⁹⁷, figürlerin yerleştirilişleri, hizmetçilerin şekilleri ve özellikle podyum üzerinde çerçevesiz bir alana betimlenmiş olan at üzerindeki süvari ile teknik ve işçilik olarak yine benzerlerini bu atölyenin örnekleri içerisinde bulmaktadır.

Birbirleri ile yaklaşık benzer olan ve Kyzikos kökenli oldukları savlanan KB 11⁸⁹⁸, TB 25⁸⁹⁹, TB 33⁹⁰⁰ ve TB 40⁹⁰¹ numaralı steller de, özellikle TB 31 ve TX 9 numaralı stellerimizle olan yakın benzerlikler dolayısı ile bu atölyenin ürünü olma ihtimalleri vardır.

Sonuç olarak Roma Dönemi içlerine kadar üretimde bulunduğunu sandığımız D Atölyesi, eserlerin buluntu yerlerine göre, olasılıkla Miletopolis'in kuzeyinde bir yer-

⁸⁹² Pfuhl-Möbius II, Nr.1928 Taf.278 (Kyzikos veya çevresi); Schwertheim, Miletopolis, Nr.54 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 17 (Kyzikos); Schmidt, Grabreliefs, 27 (Kyzikos).

⁸⁹³ Pfuhl-Möbius II, Nr.2012 Taf.290 (Byzantion veya Troias); Schmidt, Grabreliefs, 27 (Kyzikos).

⁸⁹⁴ Schmidt, Grabreliefs, 27.

⁸⁹⁵ Cremer, Mysien, 39 KN 3 Taf.3 (Kyzikos).

⁸⁹⁶ Örneğin, B Atölyesi Kat.Nr. TA 2, TA 3.

⁸⁹⁷ C. Tanrıver, Erol Atalay Armağanı (1991), 194 Nr. 6.

⁸⁹⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr.1373 (Amastris); Cremer, Mysien, KH 21 (Kyzikos).

⁸⁹⁹ Schwertheim, Kyzikos, Nr.244 (Kyzikos).

⁹⁰⁰ Schwertheim, Kyzikos, Nr.365 (Kyzikos).

⁹⁰¹ Schwertheim, Kyzikos, Nr.460 (Kyzikos).

lerde bulunmalıdır. Belki de atölye konumu nedniyle, Miletopolis'deki diğer atölyelere göre daha fazla Kyzikos etkisinde kalarak eserler üretmiştir.

5. E Atölyesi

E Atölyesine ait iki stele sahipiz; KA 4⁹⁰² ve KA 5⁹⁰³. Bu nedenle atölyenin çalışma yıllarını kesinlikle belirleyemiyoruz. Fakat elimizdeki iki stele göre, atölye olasılıkla İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısında stel üretmiştir.

Günümüze ulaşan iki stel ışığında bir atölyeyi tüm özellikleri ile birlikte belirlemek olanak dışıdır. Ancak stellerin tipi ve şablonları atölyenin özellikleri konusunda bazı ip uçları sunmaktadır. Daha çok ince-uzun stel bloklarını işlemeyi tercih eden atölyemiz, çok katlı resim alanları kullanmıştır. İlk resim alanlarında konu yine yemek sahnesi ağırlıklıdır. Diğer resim alanlarında ise, KA 4 numaralı stelde korunan bir erkek başı ve arka zeminin perdeli oluşu nedeniyle, belki de ilk resim alanındaki konu tekrar edilmiştir. KA 5 numaralıda ise konu açıkça bellidir; av sahnesi. İki steldeki iki ayrı konu şimdilik bir genelleme yapmaya engeldir. Ahnık ise şimdiye kadar gördüğümüz stellerden farklı olarak resim alanı olarak kullanılmıştır. Burada konu olarak yılanla mücadele eden kartal vardır. Stellerin ilk resim alanlarında işlenen ölü yemeği sahnesinde öncelikle dikkati çeken arka zeminde işlenen perdedir. Bu, üç yarım daire şeklinde tüm arka zemini boydan boya kaplar. Resim alanının ortasına yerleştirilen döşekli, örtülü ve bacakları tornalanmış klinenin üzerinde uzanan erkek, yine klinenin üzerinde cepheden oturan, Protopudicitia tipindeki kadını elindeki çelenkle taçlandırır. Klinenin ortaya çekilmesi her iki yanda boşluk oluşturmuştur. Burada solda iri yapıtlı, plastik işlenmiş bir kız hizmetçi, sağda ise yine aynı özelliklere sahip bir erkek hizmetçi durur. Erkek hizmetçinin arkasında bir kylikeion, yanında ikinci bir mensa tripes yine değişik özelliklerdendir. KA 5 numaralı stelin ikinci resim alanında işlenen av konusu da farklıdır. Burada binici tam avlanırken resmedilmiştir. Sayılan tüm bu özellikler Miletopolis için yabancıdır. KA 4 ve KA 5 numaralı stellerin şablon ve stilleri yanı sıra, işçilik olarak da birbirine çok benzer oluşu, bu iki stelin atölye birliği yanında ustalarının da aynı olduğunu gündeme getirmektedir. Her iki stelde ortak olan, ortada yer alan klinenin gözüken tornalanmış bacakları, yine kline üzerinde cepheden oturan, ayakları ayak sehpa üzerinde kadın, bu kadının yanında uzanan erkek tarafından taçlandırılması, her iki yandaki boş alanlarda işlenen plastik yapıda hizmetçiler ve arka zemindeki perde Nikaia kökenli stellerde çok sık görülen özellik-

⁹⁰² Pfuhl-Möbius II, Nr.1648 Taf.241 (Miletopolis); Schwertheim, Miletopolis, Nr.88 (Miletopolis); Cremer, Bithynien, NSA 10 (Nikaia); Schmidt, Grabreliefs, 24 Dipnot.150 (Miletopolis).

⁹⁰³ Pfuhl-Möbius II, Nr.1402 Taf.204 (büyük olasılıkla Miletopolis); Schwertheim, Miletopolis, Nr.52 (Miletopolis); Cremer, Bithynien, NSA 6 (Nikaia); Schmidt, Grabreliefs, 24 Dipnot.150 (Miletopolis).

lerdir⁹⁰⁴. Ortaya çekilen kline, kadının klinenin üzerinde oturması, iri ve plastik hizmetçiler ve kylikeion nedeniyle B Atölyesi ile de ilişki içinde olmalıdır⁹⁰⁵. Bu iki stelle Nikaia stelleri arasındaki en önemli bulduğumuz fark, erkek hizmetçinin yanında servis masası yerine, üç bacaklı yuvarlak yemek masasının olmasıdır. Detayda özellikle elbise kıvrımlarının işçiliğinde de farklar olduğu dikkat çekmektedir. Ancak yine de etkili Nikaia özellikleri inkar edilemez. Fakat araştırmalarımız sonucunda, iki yemek masasının aynı resim alanında birlikte kullanıldığı hiç bir örneği Nikaia kökenli steller üzerinde rastlayamadık. Buna stellerin buluntu yeri olarak Miletopolis kökenli oluşlarını da eklersek, bu iki steli de çalışmamız kapsamına alabiliriz. Bu steller Nikaia'dan ithal edilmiş olsalar bile, Nikaia'dan gelen veya oranın stilini çok iyi tanıyan bir usta tarafından yontulmuş olmalıdır.

E Atölyesinden günümüze ulaşan steller çok az sayıda olsa bile, Miletopolis yöresinde başka bir atölyenin varlığını ortaya koymaktadır. Steller her ne kadar çok aşınmış olsalar da, görüldüğü kadarıyla nitelikli figürler üzerinde çalışılmıştır. B Atölyesi gibi E Atölyesi de Miletopolis yöresinde Nikaia etkili stel üretmiştir. Stel sayısının şimdilik çok az oluşu, çalıştığı yıllar konusunda kesin bir yargıya engeldir.

6. F Atölyesi

İ.Ö. 1. yüzyılın ortalarında üretimde bulunan ve dört çalışması günümüze ulaşan F Atölyesi, kareye yakın dörtgen formda stel blokları üzerinde çalışmıştır. Resim alanını çevreleyen basık dor başlıklı pilasterler, üstte silmeli, ya da silmesiz baştaban ile sınırlanırlar. Ancak bir örnek farklı olarak, basit ve sade ahılığa sahiptir⁹⁰⁶.

Buluntu yerlerine göre Miletopolis kökenli olan TA 14⁹⁰⁷, TB 14⁹⁰⁸ ve TB 17⁹⁰⁹ numaralı steller F Atölyesinin belli başlı özelliklerini ortaya koymaktadırlar: Kline üzerinde uzanan erkeklerin sağ kolları ön aşağıdadır ve ellerinde yiyecek tutarlar, sollarıyla destek aldıkları yastıklar ise ikiye katlanmıştır. Buna eşlik eden ya Protopudicitia ya da Pudicitia Philista tipindeki⁹¹⁰ kadın köşeye yerleştirilen basit diphros üzerinde oturur. Yemek masasının bacakları çok ince ve narindir. Üzerinde ortada iki salkım üzüm, bunları sağda nar solda ayva çevreler, en dış kümede ise her iki yanda piramidal kesilmiş birer kek sınırları belirler.

⁹⁰⁴ Pfuhl-Möbius II, Nr.1429 Taf.208, Nr.1649 Taf.211, Nr.1656 Taf.242; Cremer, Bithynien, N 4, N 7, NS 1 Taf.4, NS 5 Taf.5, NSA 5 Taf.9, NSA 11 Taf.8. Bu konuda ayrıca bkz. M. Şahin, Arkeoloji ve Sanat 74, 1996, 21 vd.

⁹⁰⁵ KA 6, KA 22, KX 9, TA 1, TA 4, TA 5, TA 6, TB 4, TX 3.

⁹⁰⁶ TA 14.

⁹⁰⁷ Schwertheim, Miletopolis, Nr.70 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 103 vd. MiSt 31 (Miletopolis).

⁹⁰⁸ Schwertheim, Miletopolis, Nr.104 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 103 vd. MiSt 9 (Miletopolis).

⁹⁰⁹ Pfuhl-Möbius II, Nr.1609 Taf.234 (Miletopolis); Schwertheim, Miletopolis, Nr.95 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 103 vd. MiSt 10 (Miletopolis).

⁹¹⁰ Schmidt de benzer stellerle bir küme oluşturur, ancak onun kümesinde Pudicitia Philista tipine yer yoktur; Schmidt, Grabreliefs, 27 Dipnot.162.

TB 21 numaralı stel⁹¹¹, heriki yanda basık dorik başlıklı pilasterler, üstte tek kaval silmeli baştaban, keskiyle oyulmuş ince kanalla klinenin sınırlarını belirlemesi, kenara çekilmiş basit diphros üzerinde Pudicitia Philista tipindeki kadın ve klasik narin bacaklı yemek masası ve özellikle de üzüm salkımlarının sivri uçlarının yan yanyana yerleştirilmesi ile TA 14 numaralıya benzemektedir.

Belirleyebildiğimiz kadarıyla, yüzyılın ortalarında kısa bir süre üretimde bulunmuş, daha sonra üretimine son vermiştir. Usta sorunsalı diğer atölyelerde olduğu gibi, bunun için de geçerlidir. Şablon aynıdır, fakat özellikle giysi kıvrımlarında bir birlik söz konusu değildir. Uzananların, kadınların ve hizmetçilerin sayısı farklıdır. Ancak usta birliği olmasa da özde belirlediğimiz özellikler atölye grubunun varlığını göstermektedir.

II. İmparatorluk Çağı

1. G Atölyesi

Gösterdiği stilistik özellikler nedeniyle F Atölyesinin bir devamı şeklinde üretimde bulunan G Atölyesi, İ.S. 1. yüzyılın başlarında başladığı çalışmalarını yüzyılın sonlarına dek sürdürebilmiştir.

Atölyenin ilk olarak anılabilecek en önemli özelliği, büst steller adını verdiğimiz grup üzerinde en fazla çalışmış atölye olmuş olmasıdır⁹¹². Bu atölyenin de stel tercihi kareye yakın dörtgen bloklardır. Bir örnek dışında (TB 22), steller iki resim alanına sahiptirler: Ana resim alanını çevreleyen basık dor başlıklı pilasterler, üstte silmeli, ya da silmesiz baştaban ile sınırlanırlar. Yan resim alanları ise, ilkinin alt ortasında, daha küçük ve kenarlarda çerçevesizlerdir. Konu olarak; ilkinde stel sahiplerinin büstleri, diğerinde genellikle yine ölü yemeği sahnesi bulunur. Ancak bir örnekte at üzerindeki kahramanın uğurlanması konu edilmiştir (KB 19).

Buluntu yerine göre Miletopolis kökenli olan KA 25, KB 15⁹¹³, KB 16⁹¹⁴, KB 19⁹¹⁵ ve KB 20⁹¹⁶ numaralı stellerle G Atölyesinin belirleyici özelliklerini saptayalım: Kline üzerinde uzanan erkeklerin sağ kolları ön aşağıdadır ve ellerinde yine bir şeyler tutarlar. Sollarıyla destek aldıkları yastıkları ise ikiye katlanmıştır. Kadınlar köşelerde basit oturaklar üzerinde oturmaktadırlar. Bu atölyenin de özelliği olarak yemek masasının bacakları çok ince ve narindir. Üzerinde, ortada iki salkım üzüm, kenarlarda sağda nar, solda ayva bulunur. Bazılarında en son olarak heriki köşede üçgen kesilmiş birer

⁹¹¹ Schwertheim 1983, 114 vd. Nr.8 Taf.13 (Kyzikos).

⁹¹² İlk kez İ.Ö.1. yüzyılda Roma'da işlemeye başlayan bu tip, aynı yüzyıl içinde diğer eyaletlere de yayılır; Cremer, Mysien, 93. İ.Ö. 1. yüzyılın ortalarına tarihlediğimiz KA 23 numaralı stel bu geleneğin Roma dışında doğudaki ilk örneklerinden birisi olmalıdır.

⁹¹³ Schwertheim, Miletopolis, Nr.65 (Miletopolis).

⁹¹⁴ Schwertheim, Miletopolis, Nr.56 (Miletopolis); Cremer, Mysien, KB 1 (Kyzikos).

⁹¹⁵ Pfuhl-Möbius II, Nr.1310 Taf.193 (Miletopolis); Schwertheim, Miletopolis, Nr.86 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 61 vd. KB 7 (Kyzikos).

⁹¹⁶ Pfuhl-Möbius II, Nr.1608 Taf.308 (bilinmiyor); Schwertheim, Kyzikos, Nr.45 Taf.2 (Kyzikos); Cremer, Mysien, 99 KB 8 (Kyzikos); Schmidt, Grabreliefs, 114 vd. (Kyzikos).

de kek vardır⁹¹⁷. Amlan bu özellikler, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, F Atölyesi ile çok sıkı benzerlik içerisindedirler.

Atölye oturan kadınlarda başlangıçta Protopudicitia tipini kullanırken, daha sonra Pudicitia Philista tipine yönelmiştir. Kadın tipinin değişip, ağırlığın Philista tipine kayması F ve G atölyelerini birbirinden ayıran bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

G Atölyesinin gelenekselciliğini diğer bir açıdan yansıması yönünden KB 16 numaralı stel ilginçtir: Klinenin hala yüksek olması, uzananların sollarından aşağı, klinenin kenar çizgisini de aşarak inen ok ucu şeklindeki manto ucu, pilasterden de destek alarak oturan kadınlar ve yemek masası ile oturan arasına sıkışan üzgün tipteki hizmetçi C Atölyesinin çok uzun yıllar sonraki bir yansıması olarak kayda değerdir.

Kyzikos kökenli olduğu savlanan KB 17⁹¹⁸ ve TB 22⁹¹⁹ numaralı steller, yüksek kline üzerinde uzanan erkeğin çıplak sağ ayağının işlenmesi ve narin bacaklı yemek masasının üzerinde; ortada iki salkım üzüm, bunların heriki yanında sağda nar, solda ayva ve en son sınırda birer adet piramidal kesilmiş kek ile KB 20 numaralı stelimiz ile çok yakın benzerlik gösterirler.

Birbirlerine yakınlık gösteren KA 24⁹²⁰, KB 18⁹²¹ ve KB 21⁹²² numaralı steller; yüksek kline üzerinde uzanan erkek, kline ile aynı seviyede basit oturak üzerindeki Pudicitia Philista tipindeki kadın ve klasik yemek masası ile şablon olarak bu kümeden ayrılmamalıdır.

KA 25 numaralı stel ahnlıkta işlenen rankelerle her ne kadar stel tipi olarak benzerini bu kümede bulamıyorsa da, ilk resim alanında betimlenen büstler KB 17 ve KB 20 numaralı steldkilerle tip ve stil olarak benzerlik içerisindedir. Bu nedenle KA 25 numaralı steli de aynı atölye kümesi içinde görmek isteriz.

TB 24 numaralı stel Odessos'da bulunmuş olması nedeniyle ayrıca dikkat çekmektedir⁹²³. Bununla KB 15 numaralı stel arasındaki çok yakın benzerlik, Schmidt'in de savladığı gibi⁹²⁴, TB 24 numaralının ya Miletopolis'den doğrudan ihraç edildiğini, ya da Miletopolis'li bir ustanın giderek bu steli orada yaptığını göstermektedir.

İ.S. 1. yüzyıl atölyelerinden birisi olan G Atölyesi; TB 22 numaralı büstüz stel nedeni ile, yalnızca büstlü steller üretmemiştir. Bu grupta büst stellerin sayıca fazla olması tesadüfi olabileceği gibi, bu atölyenin daha çok bu grup üzerinde çalışmış olduğunu da gösterebilir.

⁹¹⁷ KA 24, KB 20, KB 21, TB 22.

⁹¹⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr.1603 Taf.308 (Kyzikos); Cremer, Mysien, 96 vd. KB 3 (Kyzikos).

⁹¹⁹ Schwertheim 1983, 112 vd. Nr.5 Taf.12 (Kyzikos); Cremer, Mysien, KSt 28 Taf.12 (Kyzikos).

⁹²⁰ Schwertheim 1983, 113 Nr.6 Taf.12 (Kyzikos).

⁹²¹ Schwertheim, Kyzikos, Nr.234 Taf. 18 (Kyzikos); Cremer, Mysien, 99 KB 10 Taf.17 (Kyzikos).

⁹²² Pfuhl-Möbius II, Nr.1604 Taf.306 (Bandırma yakınlardan).

⁹²³ Pfuhl-Möbius II, Nr.1605 (Odessos).

⁹²⁴ Schmidt, Grabrelief, 115 Dipnot.518.

2. H Atölyesi

Yaklaşık olarak İ.S. 2.yüzyılın 2. çeyreğinde mezar steli üretimde bulunan H Atölyesi, 2. yüzyıl için belirleyebildiğimiz iki atölyeden birisidir. Ele geçen sayıca yetersiz mezar steli, atölyenin çalışmış olduğu zamanı tam olarak saptamaya engeldir.

Yatay ve dikey silmelerin basitçe sınırladığı çerçeveli stellerle çalışan H Atölyesi, şablonda C Atölyesinin etkisinde kalmıştır. Ölü yemeği konusu bu çağın da vazgeçilmez örgesidir. Basit kline üzerinde uzanan erkek, ya da erkeklerle, tek veya karşılıklı oturan kadınlar çşlik eder. Kadınlar doğrudan resim alanının çerçevesine yaslanmaktadır. Bunlara genelde hizmetçi eşlik etmez. Resim alanını çevreleyen çerçeve üzerinde işlenen kıvrık dal motifi ve klinenin basit görünümüne rağmen, tornalanmış bacağı, bu dönemde ince detaylara ve süse olan düşkünlükten olmalıdır. Yani bunlar atölyeye has karakteristik özellik olmayıp, dönemin stili ile doğrudan ilintilidir.

Bu çağa ait stellerin buluntu yerlerinin hemen hemen yaklaşık bilinmesinden dolayı lokalize konusu problemlidir. Bu işliğe ait günümüze ulaşabilen üç adet stel bulunmaktadır: TB 36, TB 38 ve TB 39. Şablondaki benzerlik yanında, detaya inildiğinde, özellikle elbise kıvrımlarındaki birlik, bunların hepsinin aynı usta elinden çıktığını söyletecek kadar ileridir.

3. I Atölyesi

İ.S. 1. yüzyıl sonu ve 2. yüzyılda üretimde bulunan diğer bir atölye ise I Atölyesi olarak adlandırdığımızdır. Ele geçen stellere göre atölyenin özellikle yüzyılın ilk yarısında etkin olduğu görülmektedir. Bu atölyeye ait sekiz adet stel korunmuştur: KA 16, KA 17, KA 21, KA 27, KA 28, KA 31, KX 10, TA 21.

Hellenistik Çağ şablonunun uzun yıllar değişmeden kullanıldığına verilebilecek örneklerle sahip I Atölyesi, kanımızca B Atölyesinden etkilenmiştir: Ölü yemeği sahnesinde kline ya sağda, ya da solda boşluk bırakır. Pilasterle kline arasındaki bu boşlukta ise, iri yapıda hizmetçi durmaktadır. Ancak bu etkilenme bire bir olmayıp, yalnızca genel hatlar bazında kalmıştır. Örneğin, oturan kadınlarda bu atölyede de Hellenistik Dönem'in tiplerini izleyemiyoruz. Basit diphros üzerinde oturan kadının mantosu başı da örter, ancak ön vücut açık bırakılmıştır. Kolların deviniminde de bir birlik söz konusu değildir; ya kucak üzerinde, ya ön ileride, ya da kucagında veya kline üzerinde duran çocukla ilgilenirler. Çocukların sık olarak kompozisyonda görülmesi de dönemin bir özelliği olmalıdır.

Genellikle ana figürlerin başlarını resim alanının üst çerçevesine değmesi H Atölyesinde olduğu gibidir. Yaygın olmamakla birlikte resim alanını çevreleyen çerçeve üzerinde kıvrık dallara bu atölye stelleri üzerinde de yer verilmiştir. Bu örneklerin Hadrian Çağı'na tarihlenmesi, bu özelliğin tamamen zaman stili ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Stellerde resim alanları tek veya çok katlıdır. Ancak hepsinde ortak bir özellik olarak steller yatay bir, dikey iki silmenin belirlediği, basit üç akroterli alınlığa sahiptirler. Alınlığın ortasında ise genellikle ya basit, ya da plastik zeytin dalından bir çelenk bulunmaktadır. Bir örnekte alınlık kadına ait eşyalarla⁹²⁵, birinde ise lotos çiçeği ve rankelerle doldurulmuştur⁹²⁶. Bir örnekte ise alınlık kemer şeklinde belirlenmiştir⁹²⁷. Özellikle kline üzerinde uzananların olmak üzere genelde figürlerin yüzleri cepheden işlenmiştir. Küçük bukeler şeklinde işlenen saç tomaları arkadan öne doğru taraftır. Bu nedenle bazı stellerde figürler, sanki başlarında bir taç veya peruk taşıyormuş izlenimi uyandırmaktadırlar.

Stellerin bulunuş yerlerinin kesin olarak bilinmesi nedeniyle bu atölye stellerinin de lokalize edilmelerinde bir probleme yoktur. KA 16, KA 21, KA 27 ve KA 28 numaralı steller şablon ve işçiliklerine göre bir küme oluştururlar. Uzanan erkeklerden soldakinin çıplak ayağını işlenmesi, özellikle KA 21 ve KA 28 numaralı stellerde ayağın benzer şekilde klinenin dışına taşması, bunun yanı sıra figürlerin elbiselerinde işlenen linear hatlı bıçak sırtı kıvrımlar, bunlarda usta birliğini de gündeme getirmektedir. Belirlediğimiz diğer bir ortak özellik ise iri yapılı hizmetçilerdir. Belki de, kline nedeniyle cüceleşmiş şekilde işlemek için bazı stellerde hizmetçiler pilaster üzerinde durmaktadırlar. Ancak yine de biz bu şekilde betimlemeyi Miletopolis stelleri üzerinde ilk kez burada gördüğümüzü söyleyebiliriz. Üç bacaklı yuvarlak yemek masası devam eder, üzerinde genellikle sol yanda bir ekmek, yanında bir veya iki kadeh bulunur.

KA 17 ve TA 21 numaralı steller Cremer'e göre de⁹²⁸ aynı atölyedendir. Ölü yemeğinin işlenmiş olduğu resim alanlarında kline ile pilaster arasında boşluk bırakılması ve burada iri yapılı hizmetçinin durması, figürlerin başlarının resim çerçevesine değmesi ve saçlarının peruk takmış gibi kaba işlenmesi, KA 17 numaralı stelde ilk resim alanında yer alan yuvarlak yemek masasının üzerinde duran kadeh benzerlerini atölyemizde bulmaktadır. Kadınların kucagında çocuk olması ise, her iki stel arasındaki ortak özelliklerdendir. Kalın sırtlı, derin, şematik, süs görünümümlü kıvrımlar dönem özelliği olarak belirse de, bizce atölye eserleri arasındaki diğer bir ortak yöndür. KA 17 numaralı stelin yukarıdan üçüncü resim alanında betimlenen binici ve onu izleyen hizmetçi Hellenistik Dönem'den alınan motiflerden olup, bunu da atölye üzerinde B Atölyesinin bir etkisi olarak⁹²⁹ değerlendirmek isteriz.

Yine KA 31 numaralı stel, her ne kadar farklı olarak kemer şeklinde alınlığa sahip olsa da, KA 17 numaralı stelde özellikle üçüncü resim alanında yer alan binici ve hizmetçi ile; KA 28 numaralı stelde büstleri betimlenen şahısların el hareketi ve yemek

⁹²⁵ TA 21.

⁹²⁶ KA 17.

⁹²⁷ KA 31.

⁹²⁸ Cremer, Mysien, 107.

⁹²⁹ B Atölyesine ait steller üzerinde yaygın olarak görmekteyiz. Kat.Nr. KA 14, KX 5 vb.

sahnesindeki şablonun benzerliği ile; KX 10 numaralı stelde ise yemek sahnesi ve binicilerin şablonlarının benzerliği ile, kendisine yakın örnekleri bu küme içinde bulmaktadır.

Roma Dönemi'ne verdiğimiz bu son iki atölyede artık konu çeşitliliğinin ve stel sayısının azalmış olduğunu görüyoruz. Bazı stellerde mezar sahiplerinin büstlerinin resmedilmiş oluşu, bu geleneğin de hala devam ettiğini göstermektedir. Roma Dönemi ile birlikte artık işçilikte bozulmanın, kıvrımların doğal yapısını kaybederek, bir süs öğesiymiş gibi kullanılmasının yoğunlaştığını izlemekteyiz. Kadınlarda Hellenistik Dönem stelleri için belirlemiş olduğumuz tiplerden hiçbiri kullanılmamıştır. Manto gene başı da örtmüş, ancak ön vücudu açık bırakmıştır. Kollar ise ya kucak üzerindedir, ya da ön ileri uzatılmıştır. Seçilen konular arasında yemek sahnesinin etkisini kaybetmediğini, bunun yanı sıra artık çiftçilik gibi günlük hayattan alınan konuların da işlenmiş olduğunu görmekteyiz.

III. Diğerleri

Çalışmamızın kapsamını oluşturan 188 adet stelden 135 tanesinin atölyesi yukarıda gösterildiği şekilde yaklaşık belirlenmiştir. Diğerlerinin atölyeleri ise; karşılaştırılacak malzemenin yetersiz oluşu, etkili aşınma veya sonuca gidemeyecek şekilde kırık oluşu nedenleri ile belirlenememiştir. Bunların yüzyıllarına göre dökümünü ise şöyledir.

İ.Ö. 4. yüzyılda sikke basacak kadar zenginleşen Miletopolis'in⁹³⁰, bu parlak çağına ait şu ana kadar mezar steli veya adak kabartmasına sahip değiliz. Bunun sebebi kentte şimdiye kadar ciddi bir çalışmanın olmamasıdır. Bu konuda ilk örneklerle İ.Ö. 3. yüzyılın başlarında karşılaşıyoruz. Sayı olarak bunlardaki çokluk, kentin Phaleron'lu Demetrios'un İ.Ö. 317'deki Lüks kanununu pek ciddiye almadığını göstermektedir⁹³¹.

A Atölyesine verdiklerimizden başka, ne A Atölyesindekilere, ne de kendi aralarında bir atölye oluşturacak şekilde birbirlerine benzemeyen, fakat 3. yüzyıldan olması gereken bir grup stele daha sahibiz. Bunlardan TB 1 ve TB 44 numaralı kahraman stelleri kayıtlarına göre Miletopolis kökenlidirler. Bu ikisinin A Atölyesi ile ilişkisini gösterecek; ne tip, ne de işçilik olarak benzer yönlerini bulamadık.

Bulunuy yeri konusunda bir bilgi olmayan TA 31 numaralı ve Kyzikos kökenli olarak tanımlanan TA 24⁹³² numaralı stellerde, veda sahnesi aynı şekilde konu olarak işlenmiştir. Alınlık ve resim alanının A Atölyesine vermiş olduğumuz stellerle çok yakın benzerlik içerisinde olması, bunların da Miletopolis örneklerinden pek ayrılamayacaklarını göstermektedir. Ancak bu benzerlik bunları A Atölyesine dahil edecek seviyede

⁹³⁰ Schwertheim, Miletopolis, 112 vd.

⁹³¹ Zaten bu yasak olasılıkla sadece Attika için geçerlidir. Lüks kanunu ile ilişkili ayrıntılı bilgi için bkz. Lippold, Handbuch, 276.

⁹³² Pfuhl-Möbius I, Nr.871 Taf.128. Bunun için de İ.Ö. 2. yüzyıl tarihi önerilir. Bu tarih bize göre hayli geç olmalıdır. Bu konuya kronoloji bölümünde ayrıca değinilmiştir.

de değil. Ayrıca bu tipte Kyzikos örneklerine rastlayamamış oluşumuz, bu fikrimizi iyice pekiştirmektedir.

TX 1 numaralı stel yüksek kabartına şeklindeki işçiliği ile farklı bir konuma sahiptir. Ancak A Atölyesine vermiş olduğumuz KA 1 numaralı steldeki oturan kadın ve kız hizmetçiyi bununla karşılaştırsak, farklılığın çok az olduğunu görülecektir. Her iki steldeki tornalanmış bacaklı diphros bu benzerliklere yalnızca bir örnektir. Bundan dolayı buluntu yeri olarak Bursa gösterilse bile⁹³³, bu steli de kurmaya çalıştığımız ilişki nedeniyle konumuz kapsamı içinde görmek isteriz.

İ.Ö. 2. yüzyılın ilk yarısında stel üretimi yoktur. Fakat ikinci yarı ile birlikte giderek artan sayılarla stel üretimi başlar. Bu evreye ait Miletopolis'de çalışmış olan üç atölye saptadık. Her ikisi de yaklaşık aynı tarihlerde üretime başlarlar. Bunlardan B Atölyesi varlığını, değişmeden veya bunu izleyen diğer bir atölye yardımı ile İ.Ö. 1. yüzyılın sonlarına dek korurken, C Atölyesi, 2. yüzyılın sonları ile birlikte faaliyetlerini durdurur. Ancak atölye sayısı üçle sınırlı kalmayabilir. Örneğin günümüze ulaşabilen birisi Miletopolis kökenli olan TA 15 numaralı stel⁹³⁴, Manyas'da bulunduğu öne sürülen TA 28 numaralı stel⁹³⁵ ve Kyzikos kökenli oldukları savlanan KA 12⁹³⁶, TA 19⁹³⁷ ve TX 6⁹³⁸ numaralı steller işçilik olarak ayrı olmayacak kadar birbirleri ile benzerler. Bu nedenle şimdilik bunların aynı atölye üretimi olabileceklerini söylemek yetinmek istiyoruz.

İ.Ö. 1. yüzyıla inildiğinde C Atölyesinin yanında D ve F Atölyelerinin de üretime başladığını görüyoruz. Ancak bunların üretimleri uzun sürmemiş ve bize ulaştığı kadarı ile sınırlı sayılarda kalmıştır. Ancak İ.Ö. 1. yüzyılda atölye sayısının üçle sınırlı kaldığını sanmıyoruz. İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenmiş olup ta, herhangi bir atölyeye yerleştirilmek için yeterli sayıda benzer örneği olmayan KA 19⁹³⁹, KB 5⁹⁴⁰, TA 13⁹⁴¹, TA 16⁹⁴², TA 17 ve TB 34 numaralı steller, atölye sayısının ileride bulunabilecek örneklerle daha da artabileceğine işaret etmektedirler.

⁹³³ Pfuhl-Möbius I, Nr.947 Taf.142 (Prusa ad Olympum); Corsten, Prusa, Nr.167 (Prusa ad Olympum); Cremer, Bithynien, NP 5 Taf.3 (Bursa).

⁹³⁴ Pfuhl-Möbius II, Nr.1878 (olasılıkla Propontis); Schwertheim, Miletopolis, Nr. 58 (Miletopolis); Cremer, Mysien, KSt 11 (Propontis toprakları).

⁹³⁵ Schwertheim, Kyzikos, Nr.299 (Kyzikos); Cremer, Mysien, K 55 (Manyas).

⁹³⁶ Schwertheim, Kyzikos, Nr.304 (Kyzikos).

⁹³⁷ Schwertheim 1983, 107 vd. Nr.4 (Kyzikos); Cremer, Mysien, KSt 33 (Kyzikos civarı).

⁹³⁸ Pfuhl-Möbius II, Nr.1786 (olasılıkla Kyzikos).

⁹³⁹ Pfuhl-Möbius II, Nr.1399 Taf.203 (Miletopolis); Cremer, Mysien, 112 vd. UMis 14 (Miletopolis).

⁹⁴⁰ Müze envanter kayıtlarında buluntu yeri olarak Bursa; Pfuhl-Möbius, I, Nr.948 Taf.143 ve Corsten, Prusa, Nr.81 de aynı kamudurlar. Fakat Schmidt Kyzikos grubunda inceler, Grabreliefs, 26 vd. Tab.IV.

⁹⁴¹ Pfuhl-Möbius II, Nr.1987 Taf.286 (Mysien, Bithynia veya Kyzikos'dan); Cremer, Mysien, MiSt 27 (Miletopolis).

⁹⁴² Cremer, Mysien, 103, MiSt 34 Taf.21 (Miletopolis).

İ.S. 1. yüzyılın ilk çeyreğinde görülen birkaç stel, ikinci çeyrek ile birlikte sayı olarak artmaya başlar. Bu döneme ait yalnızca G Atölyesini belirleyebildik. İzleyebildiğimiz kadarı ile bu atölye yaklaşık 100 yıl üretimini sürdürmüştür. Bunun yanı sıra yüzyılın 2. çeyreğinde bir ara üretimde bulunan, çalışmaları oldukça kalitesiz, fakat sayı ve işçiliklerindeki benzerlikler nedeniyle bir atölye grubu oluşturabilecek üç adet stel daha saptadık; KB 12⁹⁴³, KB 13⁹⁴⁴ ve TB 23⁹⁴⁵. Bunlar arasında yemek sahnesi, Philista tipinde kadınlar, hizmetçiler ve biniciler benzer. Ancak yemek masası ve üzerindeki garnitürler ile KB 12 numaralı olanı daha farklı. Yemek masası ve garnitürlere göre bunları üreten usta F ve G Atölyelerinin etkisinde kalmıştır. Miletopolis'de bulunan bu üç örnekle, bu dönemde başlangıçta olası diğer bir atölyenin var olduğunu, ancak kısa bir süre sonra, söz konusu işliğin herhangi bir nedenle üretimini durdurduğunu savlayabiliriz.

İ.S. 2. yüzyıla gelindiğinde yüzyılın ilk yarısında üretimde bulunan iki atölye ile karşılaşıyoruz. Bunlardan I Atölyesi yaklaşık olarak ilk yarı boyunca etkinken, H Atölyesi yalnızca ikinci çeyrekte çalışmış olmalıdır. Ancak özellikle Hadrian Çağı olmak üzere, ilk yarı ve belki ikinci yarının bir bölümü kentin altın çağını yaşadığı son dönemdir. Bu nedenle atölye sayısı olasılıkla ikiden fazla olmalıdır. Bu döneme tarihlenip de, herhangi bir atölyeye yerleştiremediğimiz KA 18, KA 20, KA 26, KA 29, KA 30, KA 32, KA 33, KX 11, TA 18, TA 34, TA 35 ve TB 37 numaralı steller söz konusu olan atölye veya atölyelere işaret etmektedirler. Bunlardan KA 20, KX 11 ve TA 34 numaralı stellerdeki figürler arasındaki benzerlikler özellikle atölyeye işaret etmektedirler.

İ.S. 3. yüzyıla ait herhangi bir atölye saptayamadık. Ancak bu sonuç, 3. yüzyılda kentte stel üretilmediği anlamına gelmemelidir. TA 20, TA 22, TA 23 ve TX 8 numaralı steller Miletopolis kökenli olup, anılan bu döneme ait örneklerimizdir. Bunlar yakından incelendiğinde benzerlermiş gibi gözükse de, atölye yargısında hem yeteri kadar benzer değiller, hem de sayıca bu tür bir savı destekleyecek örneğe sahip değiliz.

Miletopolis atölyelerinde mezar stelleri yanında adak levhaları da üretilmiştir. Atölye sorunu bunlar için de aynıdır. Ancak günümüze ulaşan levhalardan 16 tancisinin kesin Miletopolis kökenli oluşu⁹⁴⁶, bunlarda da atölye tespitini mümkün kılmaktadır.

Adak levhalarında sunu yalnızca tanrıya sunulmaktadır. Ölümlüler gibi tanrılar da aralarında sınıflara ayrılmışlardır; eğer sunu Zeus veya eş değer bir tanrı içinse, koyun yerini boğaya terk eder⁹⁴⁷, adanan boğa da, Miletopolis stelleri üzerinde ön iki ba-

⁹⁴³ Schwertheim 1985, 84 vd. Nr.8 (Miletopolis); Cremer, Mysien, KH 10 (Sultanıye Köy).

⁹⁴⁴ Schwertheim, Miletopolis, Nr.119 (Miletopolis); Cremer, Mysien, KH 12 (Karacabey).

⁹⁴⁵ Schwertheim, Miletopolis, Nr.111 (Miletopolis); Cremer, Mysien, KSt 26 (Miletopolis).

⁹⁴⁶ LA 1, IA 4, LA 6, LA 7, LA 8, LA 11, LD 1, LH 1, LK 5, LK 7, LK 8, LK 9, LK 10, LZ 1, LZ 2, LZ 3.

⁹⁴⁷ Aslında kurbanlık hayvan seçimi ve adanması kurban rakvimlerinde saptandığı sayı ve tarihte yapılmaktadır.

cağı üzerine çöktürülüp, bir hizmetçinin sırtından sapladığı bıçakla tanrılar ülkesine yolcu edilir⁹⁴⁸. Eğer adanan hayvan koyunsa, hizmetçi koyunun arkasında, onu tutmak üzere eğilmiş şekilde durur⁹⁴⁹. Bunun yanı sıra başının üzerinde taşıdığı yiyeceklerle dolu tepsi ile sunağa yaklaşan kız hizmetçi de, Miletopolis atölyelerinde beğeni ile kullanılan diğer bir motiftir.

Buluntu yerlerine göre Miletopolis kökenli olan ve yalnızca Kybele için adak steli üreten diğer bir atölye daha vardır⁹⁵⁰. Çağdaş mezar stelleri üzerinde benzer motiflerin olmaması, bu atölyenin yalnızca adak levhası ürettiğini göstermektedir. Hemen hemen birbirine benzer şekilde seri üretimde bulunan bu atölye, buluntuların yoğunluğu nedeniyle Miletopolis'in güncyinde Alpağut civarında bir yerlerde aranmalıdır⁹⁵¹.

Sonuç olarak B ve C Atölyeleri ile birlikte Miletopolis civarında adak levhası üreten en az üç atölye saptamış olduk. Fakat atölye sayısı bunlarla sınırlı kalmamıştır. Çünkü yine Miletopolis buluntusu olan, kendi aralarında ilişkinin olmadığı gibi, malzemenin yetersiz olması nedeniyle her hangi bir atölyeye mal edemediğimiz LA 4, LA 7⁹⁵², LA 12, LA 13, LA 16, LII 1⁹⁵³, LK 4⁹⁵⁴, LZ 3⁹⁵⁵ ve LZ 4 numaralı adak levhaları yörede üretimde bulunan en az üç atölyeye daha işaret etmektedirler. Ancak yukarıda da bahsettiğimiz gibi, yetersiz malzeme şimdilik kesin bir yargıya engel olmaktadır.

⁹⁴⁸ I.K 11, LZ 1, LZ 2, LZ 3, LZ 4.

⁹⁴⁹ LA 2, LA 3, LA 5, LA 6, LA 8, LH 1.

⁹⁵⁰ LK 5, LK 6, LK 7, LK 8, I.K 9, LK 10.

⁹⁵¹ Schwertheim, Miletupolis, 19 vd. Nr.12; Schwertheim 1985, 77.

⁹⁵² Schwertheim, Miletupolis, Nr.7 (Miletupolis).

⁹⁵³ Schwertheim, Miletupolis, Nr.8 (Miletupolis).

⁹⁵⁴ Schwertheim 1985, 79 Nr.2 (Miletupolis).

⁹⁵⁵ Schwertheim, Miletupolis, Nr.3 (Miletupolis).

SONUÇ

Buraya kadar Miletopolis kökenli olduklarına inandığımız mezar steli ve adak levhalarını tipolojik ve stilistik yönlerden detaylı olarak irdelemeye çalıştık.

Çalışmamızın ilk bölümünü Miletopolis kökenli mezar stelleri ve adak levhalarının formları oluşturdu. Bunlarda, alınlıklı veya alınlıksız olmaları dışında iki ana biçim görülmektedir: Tek resim alanlı veya katlı steller. Katlı stel uygulamasının en fazla ve yaygın görüldüğü yer saptamalarımıza göre Miletopolis civarında yoğunlaşmaktadır. Bir stel yüzeyini bölümlere ayırarak, aynı kişi ya da kişilerle ilişkili birden fazla konu anlatmak doğulu bir motiftir. Özellikle Persler vasıtasıyla yörede yaygın kullanılan bir form olmuştur. Ancak belirleyebildiğimiz kadarı ile, doğulu örneklerin mezar kültürü ile doğrudan ilişkili olanları 2. bine kadar çıkmakta. Bu biçimin batıdaki en erken örneği ise Miken Çağı'na ait tholos mezarlarda görülmektedir. Bu nedenle katlı stellerde biçimin doğulu olduğunu, Batıdaki ilk örneklerine ise, sanatın aksine 2. binin sonlarında rastlandığını söylemek istiyoruz.

Kronoloji bölümündeki gözlemlerimiz sonucunda yörede üçüncü yüzyılın başları ile birlikte stel yapımının başladığını söyleyebiliriz. Ancak bu etkinlik üçüncü yüzyılın üçüncü çeyreği sonuna dek devam eder. Bu tarihten başlayarak İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarına kadar stel yapımının durduğunu görüyoruz. Olasılıkla bu dönemde kent, Bergama Krallığı'nın sınırları içerisinde. Buna rağmen neden stel yapılmadığı tartışma konusu. Kent ikinci yüzyılın ortaları ile birlikte Bithynia Krallığı'nın egemenliği altına girer. Bu dönemde krallığın başında bulunan II. Nikomedes gençliğinde Roma'da terbiye gören ve Yunan Sanatı hayranı bir kral. Belki de Bithynia Krallığı'nın egemenliğinin etkisi ile, kentte yüzyılın ortalarından başlayarak sonuna kadar stel ve adak levhası üretimi kesintisiz artarak devam etmiştir. İ.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısındaki Mithradates savaşlarından Miletopolis de etkilenmiş olsa gerek. Çünkü, yüzyılın ilk çeyreğinde tekrar stel üretimi durmuştur. Yüzyılın ortaları ile birlikte kentte Kyzikos egemenliğinin ve tekrar stel üretiminin başladığına şahit oluyoruz. Bu dönemle birlikte Miletopolis kökenli adak levhası yok denecek kadar azalır, mezar steli üretimi ise artarak devam eder. Daha sonra stel üretimi İ.S. 1. yüzyılın ilk çeyreğinde bir ara hır ne kadar azalır da, bu bunalım dönemi uzun sürmez ve sayı özellikle Hadrian

Dönemi'ne doğru artarak devam eder⁹⁵⁶. İ.S. 2. yüzyılın ortaları ile birlikte kent ekonomisine paralel olarak stel üretimi azalmaya başlar ve İ.S. 3. yüzyılda kent tamamen önemini yitirmesi ile birlikte, stel üretimi de sona erer.

Stel üretimindeki bu devamlılığa karşın, adak levhalarında bir süreklilik göremiyoruz. İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarından sonra, özellikle Apollon'a olmak üzere bir ara işlenen adak levhaları, 1. yüzyılda azalır, Roma Çağı'nda ise Kybele'ye adanan çok az sayıda örnek dışında görülmez.

Daha sonraki aşamada mezar stelleri ve adak levhaları üzerlerinde bulunan figürler ikonografik olarak incelendi. Mezar stelleri üzerlerindeki hakim konu ölü yemeği sahnesidir. Bu bir yerde aile yemeği olduğu için, figür sayısı aile fertleri ile doğru orantılı olarak artmakta veya azalmaktadır. Ölü yemeğinde kline üzerine uzanan erkeklerde tip olarak değişiklik söz konusu değildir. Ancak ya kline üzerine ya da kenarlarındaki oturaklar üzerine oturan kadınlar mantolarını giyiş veya kol devinimlerine göre çeşitlilik göstermektedirler. Bunların benzerleri serbest yontularda Pudicitia adı verilen kadın tiplerinde görüldüğü için, adlandırmayı bunların ışığında yaptık. Saptamalarımıza göre Miletopolis kökenli steller üzerinde Pudicitia Saufeia, Philista ve Braccio Nuovo tipleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunlardan Braccio Nuovo Tipi'nin çıkış yeri, en erken örneklerini göstermesi ve rağbetin fazla olması nedeniyle belki Mysia yöresi olabilecektir. Bunlara ek olarak, İ.Ö. 4. yüzyıldaki Attik örneklerin devamı şeklinde ele alınan ve Protopudicitia Tipi adını verdiğimiz bir diğer tip daha vardır.

Oturan kadınlarda saptadığımız ve adlandırdığımız diğer iki tip ise Fausta ve Melissa Tipleri'dir. Bunlar da diğer yörelere göre Mysia yöresinde daha yaygın işlenmiş formlar olup, yine bu bölgede yaratılmış tipler arasında olmalıdır.

Bunlardan başka burada anmak istediğimiz bir diğer grup ise ayakta duran erkeklerdir. Bunlarda dikkat çeken yöreye has özel bir tip saptayamadık. Ancak Palliatius, Demosthenes ve Hippokrates gibi dönemin sevilen serbest yontu tiplerinin yörede tanındıkları ve beğeni ile kullanıldıkları kayda değerdir.

Adak levhaları üzerinde ise en çok tanrı Apollon ve Kybele'ye rağbet vardır. Kullanılan Apollon tipinin Bryaxis'in yapmış olduğu Apollon Daphne heykeline geri gitmesi ilginçtir. Bu tipin diğer yörelere göre, özellikle Miletopolis civarında yaygın olarak kullanılması, çok uzak olasılık olsa bile, belki Bryaxis'in Apollon heykelini ilk kez bu bölgedeki bir kent için yapmış olduğunu akla getiriyor. Bunlar dışında Miletopolis adak levhaları üzerinde rastladığımız diğer tanrılar; Zeus, Dionysos, Hermes, Kybele-Attis veya Kybele-Hermes'dir.

⁹⁵⁶ Bunda, Hadrian'ın Anadolu'ya yapmış olduğu gezi esnasında Miletopolis'e de uğraması ve kente önemli ölçüde yardım etmesi de önemli rol oynamış olabilir. Hadrian'ın Anadolu gezisi için bkz. Schwertheim, EpigrAnat 6, 1985, 39.

Çalışmamızın son bölümünü Miletopolis kökenli mezar stelleri ve adak levhaları sorunu ve atölyeler oluşturdu. Burada ilk olarak Miletopolis kökenli olduğuna inandığımız eserlerin saptanmasına çalışıldı. Bunun için öncelikle kesin Miletopolis kökenli olan veya olduğuna inanılan eserler belirlendi. Daha sonra derlenebilen tüm diğerleri yeni bir tasnife tabi tutularak, Miletopolis kökenli olabilecekler saptanmaya çalışıldı. Bu arada gözlemlerimiz sonucunda, konumuzu oluşturan eserlerin bazılarının aynı küme altında toplanabilecekleri görüldü. Bundan hareket edilerek yapılan çalışmalarımız sonucunda, yörede üretimde bulunmuş olan dokuz atölye saptandı. Steller üzerinde atölye ya da usta ile ilişkili her hangi bir imzanın olmaması nedeniyle, bir karışıklığa meydan vermemek için, atölyeler harflerden oluşan simgelerle adlandırıldı.

Atölyelerden ilki olan A Atölyesi, İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısında üretimde bulunmuş, daha çok Attika'nın etkisi altında kalmıştır. Yüzyılın 4. çeyreğinden başlayarak İ.Ö. 2. yüzyılın ortalarına kadar kentte stel üretimi görmemekteyiz. Daha sonra yaklaşık aynı tarihlerde üretime başlayan B, C ve E Atölyeleri kesintisiz yüzyılın sonuna dek çalışmalarını sürdürmüşlerdir. B ve E Atölyesi daha çok Nikaia, C Atölyesine ise Kyzikos etkisi altında üretimde bulunmuşlardır. B ve C Atölyelerinin burada anılması gereken diğer önemli bir özelliği ise, bunların aynı zamanda adak levhası da üretmiş olmalarıdır. Mithridates savaşları Miletopolis için zor yıllara işaret eder. Bu nedenle 1. yüzyıla hemen hemen bir çeyreği boyunca kentte stel üretimi görmemekteyiz. Yaklaşık İ.Ö.60 yılında tekrar başlayan çalışmalarda, aradaki uzun zaman farkına karşın, çok yakın stilistik benzerlikler nedeniyle bir grup steli yine B Atölyesi kümesine dahil ettik. 1. yüzyılda yine yaklaşık aynı tarihlerde üretime başlayan diğer iki atölye D ve F Atölyeleridir. Bunlardan D Atölyesi yüzyılın sonlarına kadar üretimini sürdürürken, F Atölyesinin çalışmaları üçüncü çeyrek içinde sınırlıdır. İ.S. 1. yüzyılın ikinci çeyreğinin başlarından başlayarak üretimde bulunan G Atölyesinin çalışmaları da çok uzun süre devam etmemiş, aynı yüzyılın sonlarına doğru sona ermiştir. İ.S. 2. yüzyılda ise H ve I Atölyelerinin çalışmalarını görüyoruz. Bu iki atölyenin de etkin oldukları süre yüzyılın ilk yarısını geçmemiştir.

Miletopolis stelleri Kyzikos veya Nikaia stelleri yanında her ne kadar ikinci sınıf işçiliğe sahip olsalar da, 600 yıla varan süreklilikle uzun bir dönem imza atmışlardır. Bu nedenle dönemin stilinden soyutlanamazlar. Bu arada dikkatimizi çeken diğer bir özellik Bergama sanatının etkisini göremememiz. Kentin 2. yüzyılın ilk yarısı boyunca Bergama Krallığı'nın egemenliği altında kaldığı düşünülürse, konu daha da ilginç hale gelir. Bunun yerine Miletopolis kökenli steller üzerinde Nikaia ve Kyzikos'un yoğun etkisi vardır. Bunların yanı sıra kullanılan mobilyalarda görüldüğü gibi Samos'un da etkisi söz konusu. Fakat kanımızca bu etki doğrudan değil de, özellikle Nikaia üzerinden gelmekte. Özellikle Attaloslar Çağı'nda Kyzikos ve Bergama arasında çok sıkı sanatsal ilişki vardı. II. Eumenes ve II. Attalos'un anneleri Apollonia Kyzikos'ludur ve ana yurduna adadığı tapınakta Kyzikos'lu ustalar çalışmıştır⁹⁵⁷. Bunun dışında Plinius,

⁹⁵⁷ E.Hoffmann, IstMitt 15, 1965, 69.

Attalos ve Eumenes'in Galat zaferi anısına yaptırıldıkları anıtta çalışan heykeltıraşları sayarken, Bergamalı heykeltıraşlar Phrymachos, Isigonos ve Antigonos'un yanında Kyzikos'lu Stratonikos'u da anar⁹⁵⁸. Kyzikos'un yanı sıra diğer kuzey komşu Troia'da da Bergama etkisi söz konusudur⁹⁵⁹. Buna rağmen, yine aynı şekilde kuzey komşu olan Miletopolis'de bu etkiden söz edemememiz hayli ilginç olmaktadır.

Miletopolis'in heykeltıraşlık ekolü üzerine şu an için bir şey söyleyemiyoruz. Mezar stellerinin sayıca fazla ve yüzyıllar boyu devamlılığın söz konusu olması, burada bir heykeltıraşlık ekolünün varlığını beklememizi gerektiriyor. Buna rağmen, bu güne kadar kentte birkaç kurtarma kazısı dışında⁹⁶⁰, bilimsel bir kazının yapılmaması ve bulunan stellerin de çok geniş bir alandan gelmesi, bu konuda şimdilik kesin bir şeyler söylememize engeldir. Ancak, Bursa Arkeoloji Müzesi'ndeki çalışmalarımız esnasında rastladığımız bir takım Miletopolis kökenli tam ya da parça heykeltıraşlık eserleri bu kuşkularımızı artırmakta. Bu konudaki kesin yargı, ileride çalışmayı düşündüğümüz, yine Miletopolis kökenli olan heykeltıraşlık eserlerini kapsayan araştırmamız esnasında daha açık şekilde ortaya konabilecektir. Şimdilik bu soruna değinerek yetinmek istiyoruz.

⁹⁵⁸ E.Hoffmann, age., 69.

⁹⁵⁹ D.Burr Thompson, Troy, The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period (1963), 15 ve pasim.

⁹⁶⁰ Örneğin; A. Akat, TürkAD 24, 1977, 5 vd.

KATALOG*

I. Mezar Stelleri

1. Tek Resim Alanlılar

1.1. Alınlıklı Olanlar (TA)

TA 1. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha I

İsviçre'de özel bir koleksiyonda.

Y: 78 cm.

G: 37 cm.

Beyaz mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı stel. Figürlerin yüzlerde kopma ve hafif aşınma dışında iyi korunmuş. Orta yüksek kabartma.

Geniş bir pervazdan sonra resim alanı. Örtülü, ikiye katlanan yastıklı, yüksek kline üzerinde uzanan erkek, sol elinde derin kadeh tutar, saği kucak üzerinde. Ayak ucunda, klinenin üzerinde, sağa profilden oturan, chiton üzerinde başını da örten manto giysili kadın. Solu ile mantonun kenarından tutarken, saği kucak üzerindeki nesneye destek olur. Oturanla sol pilaster arasında, cepheden duran, Pudicitia Saufeia tipinde iri yapılı kız hizmetçi. Ortada yüksek ve sağlam bacaklı mensa tripes (yemek masası), üzerinde ortada bir kek, yanlarında meyveler ile. Masanın sol bacağıının önünde kadına ait bir kalathos (yün sepeti). Sağda kline ile pilaster arasındaki boşlukta, cepheden, hafif sağına dönmüş, kısa chiton giysili saki; karın üzerinde bağla-

* Katalog bölümünde steller önce tiplerine göre ayrıldı, daha sonra üzerlerindeki konular da göz önüne alınarak sıralama yapıldı. Bu konuda karşılaşılan en büyük güçlük bazı stellerin üst bölümlerinin kayıp oluşudur. Korunan durumları ile hiçbir gruba verilemeyen bu yapıtlar, diğerleri gibi tek resim alanlı ve katlı steller olarak önce iki ana gruba ayrıldı ve konuları da dikkate alınarak sıralandı. Ancak tasnifte katlı steller problem oluşturmaktadır. Çünkü bir levha üzerinde aynı anda birbirini tamamlayan farklı konular bulunmaktadır. Bu nedenle de bunlar sıralanırken, öncelikle steller üzerinde yakarıdan aşağı korunan ilk resim alanındaki konu dikkate alındı. Adak levhaları ise ayrı bir başlık altında sıralandı. Fakat farklı olarak bu bölümde tasnifte öncelik adanan tanrıya verildi, stel tipleri ayrıca değerlendirilmeye alınmadı.

Ayrıca katalog numarasının yanında yer alan buluntu yerleri müze kayıtlarında geçtiği şekliyle verildi. Bunların bizim gruplamamızla ilişkisi yoktur.

diği ellerinde bir kepçe tutar. Klinenin kenarında kylikaion ve üzerinde altta situla (kova), üstte derin kadeh.

Podyumda üç satır yazıttan sonra, alçak kabartma şeklinde diğer bir resim alanı ve buraya işlenen Bakchos (Cramer, Mysien, 33).

[ΜΑ]ΤΡΟΔΩΡΟΣΜΑΤΡΟΔΩΡΟΥ

ΛΑΜΠΑΔΙΟΚΟΠΟΣ

ΜΕΝΟΥΣΑΜΑΤΡΟΔΩΡΟΥ

Tarih: İ.Ö. 130

Coins and Antiquities, Verkaufskatalog London 5 (September-1973), Nr. 440; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1627 Taf. 238; SEG 29 (1979), 1697; Cramer, Mysien, 33 vd. KN 1 (Yazıt).

TA 2. Karacabey-Mustafakemalpaşa arasında,

Levha I

Belki Miletopolis Nekropolünden.

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:—).

Y: 78 cm.

G: 38 cm.

K: 5 cm.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik ahnlıklı stel. Bazı aşınmalar dışında iyi korunmuş. Orta yüksek kabartma.

Geniş bir pervazdan sonra resim alanı. Örtülü, kalın yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, solunda derin bir kadeh tutar, sağı sol yanda. Solda örtülü, sehpalı, diphros üzerinde oturan Fausta tipinde kadın. Sehpa üzerinde sağ ayağı yanda solunun üzerinde. Sol köşede, pilastere yaslanan, 3/4 cepheden, Pudicitia Philista tipinde, chiton giysili kız hizmetçi. Ortada, oldukça özenli işçilikli, keçi ayaklı mensa tripes, üzerinde peksimet, elma, nar, ayva gibi yiyecekler. Bunun sağında situla. Klinenin baş ucunda cepheden, sağına bakar, sağ eli sol omuzunda, solu yan aşağıda, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Podyumda iki satırlık yazıt.

ΜΕΛΕΑΓΡΕΤΙΜΟΚΡΑΤΟΥ

ΑΝΑΞ

Tarih: İ.Ö. 120/110.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 297 Taf. 22; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 90; Cramer, Mysien, 112 UMiM 1 Taf. 28 (Yazıt).

TA 3. Bursa.

Levha II

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2610).

Y: 57 cm.

G: 31 cm.

K: 8 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, çerçevesiz stel. Sağ pilaster üzerinde kopma, kenarlarda çarpınmalar, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Geniş pervaz üzerinde tek sıra silme. Örtülü, iki yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, sol elinde derin bir kadeh tutar, sağı yanda, eli dizinin üzerinde. Solda, sehpalı, örtülü, diphros (arkalıksız oturak) üzerinde sağa profilden, Fausta tipinde kadın oturur; chitonu sehpayı da kapsayarak, zemine kadar iner. Sol köşede cepheden, soluna bakar, Pudicitia Philista tipinde, chiton giysili kız hizmetçi. Kadının ayaklarının önünde, cepheden, sağına bakar, sağ eli ile kadının mantosundan tutar, solu yan aşağıda kız çocuk. Ortada işlemeli bacaklı, üzerinde peksimet, elma, nar, armut bulunan mensa tripes. Bunun solunda bir situla. Daha sonra cepheden, sağına bakar, sağ eli sol omzunda, solu yan aşağıda, sağ bacağı profilden, solu cepheden yan geride, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Arka zeminde boyu uzananın dirseğine kadar uzanan kylikaion. Podyumda tek satırlık yazıt.

ΛΑΧΧΑΙΠΕ

Tarih: İ.Ö.120/110

Corsten, Prusa, 160 Nr. 129 (Yazıt).

TA 4. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha II

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2225)

Y: 41 cm.

G: 30 cm.

K: 8 cm.

İnce kristalli beyaz mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik ahnlıklı stel. Taban boyunca kırılma, kenarlarda çarpınmalar ve genelde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma

Dikdörtgen resim alanında beş figürlü yemek sahnesi. Kline üzerinde klasik formda solu üzerine uzanan erkek, bu defa destek aldığı yastığı ikiye katlamış. Sol elinde içki kadehi tutar, sağını ise kalçası üzerinde yan aşağı uzatmış. Chiton üzerindeki manto klasik şekilde göbek üzerinde toplanıp arkadan omuza, oradan da sol yanı örtecek şekilde aşağıya bırakılmış. Erkeğin karşısında solda, arkalıksız sandalye üzerinde oturan Pudicitia Philista tipinde kadın. Omuramın ayak ucunda hafif sağına dönmüş bir çocuk. Sol köşede oturanla pilaster arasında, cepheden hafif soluna dönmüş, Pudicitia Saufeia tipinde kız hizmetçi. Sağ köşede cepheden, hafif sağına dönmüş kısa chiton giysili saki, göbek hizasında bağladığı ellerinde kepçe tutar. Bunun önünde bir kylikaion üzerinde altta situla, üstte derin kase. Ortada yuvarlak mensa tripes, üzerinde yiyecek ve meyveler ile. Podyumda dört satır yazıt.

[—]ΑΤΟΣ

[ΑΡΤ]ΕΜΩ[Ν—]ΤΟΥΜΗΝΟΔΟΤΟΥ

[ΜΗΝΟΔΟ]ΤΟΣ

[—]ΑΡΤΕΜΩΝΟΣ

Tarih: İ.Ö. 110/100.

Mendel III, Nr. 982; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1806 Taf. 261; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 85; Cremer, Mysien, 103 MiSt 30 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TA 5. Kyzikos (?.)

Levha III

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 588).

Y: 56 cm. G: 26 cm. K: 8 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı stel. Kenarlarda kopma, stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Alınlıkla resim alanı arasında geniş bir boş alan. Resim alanında ölü yemeği sahnesinde, ortada yüksek kline üzerinde, yüksek yastıktan destek alarak uzanan erkek. Sol elinde olasılıkla derin bir kadeh tutar, sağ kucak üzerinde. Ayak ucunda sağa profilden, kline üzerinde oturur Fausta tipinde kadın. Kline ile sol pilaster arasında, cepheden ayakta, Pudicitia Saufeia tipinde kız hizmetçi. Sağda, yine pilaster ile kline arasındaki boşlukta, arkada yüksek kylikeion, önde sağda pilastere yaslanır şekilde duran, profilden erkek hizmetçi, solda zemin üzerinde situla. Ortada yüksek, sağlam bacaklı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Podyumda tek satır yazıt.

ΣΕΥΘΗΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 140/130.

Mendel III, Nr. 987; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1624 Taf. 237; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 436 Taf. 31; Cremer, Mysien, 112 UMIM 2 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TA 6. Kyzikos.

Levha III

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:587).

Y: 56 cm. G: 27 cm. K: 5 cm.

İri kristalli beyaz mermerden, tek resim alanlı, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı stel. Sağ alt köşede kırık, hafif çarpıma ve stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Tek resim alanında dört figürlü ziyafet sahnesi. Erkek klasik şekilde, yastıktan destek alarak solu üzerinde klineye uzanmış. Sol elinde kadeh tutar, sağ yanda kalça üzerinde. Chiton üzerindeki manto göbek üzerinde toparlanıp, arkadan omuza yükselip, ön aşağı inerek, sol yanı kapatmış. Ayak ucunda, kline üzerinde, profilden oturan Fausta tipinde kadın. Sağ köşede cepheden, elleri göbek üzerinde, sağ ayağı yanda solun üzerinde, vücut ağırlığı solda, kısa chiton giysili bir erkek hizmetçi. Sol köşede iyice aşınmış bir kız hizmetçi. Ortada yuvarlak, üzerinde yiyecekler bulunan bir mensa tripes. Resim alanının altında iki satır yazıt.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΤΟΥΔΙΟΝΥΣ[ΙΟΥ]

Tarih: İ.Ö. 120/110.

Mendel III, Nr. 986; Hasluck, Cyzicus, Kat.Nr. V 109; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1626 Taf. 237; Schwertheim, Kyzikos, Nr.171; Cremer, Mysien, 112 UMIM 3 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TA 7. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha IV

Bursa Arkeoloji Müzesi(Env.No: -).

Y: 80 cm. G: 50 cm. K: 9 cm.

Mermerden, olasılıkla tek resim alanlı, alınlık şeklinde masif bloklu stel. Köşe akroterleri, sol pilaster ve tabanda kırılma. Stel genelinde yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, solunda derin bir kadeh tutar, sağ yan ileride. Ayak ucunda, minderli diphros üzerinde profilden oturan Protopudicitia tipinde kadın. Ayakları sehpa üzerinde. Sol altta, profilden, Pudicitia tipinde, chiton giysili kız hizmetçi. Önünde kalathos. Ortada aslan bacaklı, yüksek mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Kline ile pilaster arasındaki boşlukta, arkada yüksek bir kylikeion, sağ önde cepheden, hafif sağına dönük, ellerini göbek üzerinde bağlamış erkek hizmetçi. Solda zemin üzerinde situla

Tarih: İ.Ö. 110.

Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 23.3.

TA 8. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha IV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:→).

Y: 36 cm. G: 13 cm. K: 6 cm.

Mermerden, çerçevesiz stelin sağ yarısı. Kırık üstten aşağı uzananın kalçasından, masanın orta bacağının üzerinden geçerek tabana, buradan sağa dönerek köşeye ulaşır. Stel kenarlarında çarpıma, yüzeyde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yastıklı, yüksek kline üzerinde uzanan erkek, solunda kadeh ile. Klinenin baş ucunda cepheden, sağına bakar, ellerini karın üzerinde bağlamış, kısa chiton giysili saki. Sağında küçük bir situla. Daha sonra aslan pençeli bacaklı yuvarlak mensa tripesin sağ yarısı. Tabanda korunan üç harf:

.....KPA

Tarih: İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısı.

Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 23.2.

TA 9. Kyzikos.

Levha V

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:—).

Y: 77 cm. G: 41 cm. K: 10 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde üçgen kesilmiş masif bloklu stel. Kenarlarda çarpma, figürlerin başlarında kopma, yer yer etkili olmak üzere stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Ölü yemeğinin işlendiği resim alanında yüksek kline üzerinde ikiye katladığı yastıktan da destek olarak uzanan erkek; sol elinde derin kadeh tutar, sağı yanı üzerinde. Ayak ucunda sağa profilden oturur Pudicitia Philista tipinde kadın. Sol köşede yine sağa profilden, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ortada yüksek ve kalın bacaklı mensa tripes; üzerinde ortada kek, her iki yanında meyve ile. Sağ köşede ayakta, cepheden sağına dönmüş, kısa chiton giysili saki. Masa ile saki arasında zemin üzerinde bir situla. Podyumda iki satır yazıt:

ΘΕΟΔΩΡΕΜΕΙΔΙΟΥ

ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 110.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 237 Taf. 18; Cremer, Mysien, MiSt 29 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab. IV.

TA 10. Kyzikos.

Levha V

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:565).

Y: 62 cm. G: 32 cm. K: 9 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde üçgen kesilmiş masif bloklu stel. Kenarlarda çarpma, figürlerin yüzlerinde kopma dışında iyi korunmuş. Orta yüksek kabartma.

Ölü yemeğinin işlenmiş olduğu resim alanında, yüksek, örtülü kline üzerinde yüksek yastıktan da destek olarak uzanan erkek; solunda derin kadeh tutar, sağı yanı üzerinde. Sol köşede pilastere de yaslanarak sağa profilden oturur, Protopudicitia tipinde kadın. Oturakla pilasterin kesiştiği yerde, sağa profilden, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ortada işlemeli bacaklı mensa tripes; üzerinde ortada kek, her iki yanında meyveler ile. Sağ köşede, solda situla, sağda cepheden, sağına bakar, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Podyumda üç satır yazıt:

ΜΗΝΟΔΟΤΗ

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ

ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 120/110.

Mendel III, Nr. 985; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1613 Taf. 235; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 326; Cremer, Mysien, 103 MiSt 28 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 26.

TA 11. Kyzikos veya civarı.

Levha VI

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2222).

Y: 29 cm. G: 23 cm. K: 7 cm.

İri kristalli beyaz mermerden, olasılıkla tek resim alanlı, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı stel. Alınlık üzerinde ve tabanda boydan boya kırılma. Sol alt köşede ve sağ pilaster üzerinde, figürlerin yüzlerinde kopma. Yer yer etkili olmak üzere aşınma. Orta yüksek kabartma.

Basit kline üzerinde, ikiye katlanan yastıktan destek olarak uzanan erkek; solunda derin kadeh, kucak üzerindeki sağında yiyecek tutar. Ayak ucunda diphros üzerinde, sağa profilden pilastere de yaslanarak oturur Protopudicitia tipinde kadın. Ortada geniş ve yüksek mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede cepheden, sağına bakar erkek hizmetçi. Podyumda korunan iki satır yazıt:

ΕΡΜΟΓΕΝΕΣ

...ΟΥΣ ? ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö.110.

Mendel III, Nr. 983; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1610 Taf. 234 (Yazıt).

TA 12. Kyzikos.

Levha VI

Rijksmuseum, Leiden (Env.No:Pb.53).

Y: 59 cm. G: 29 cm. K: 6 cm.

İri tanecikli beyaz mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde üçgen kesilmiş masif bloklu stel. Figürlerin yüzlerinde kopma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yastıklı, örtülü kline üzerinde uzanan iki erkek,ollarında derin kadehlerle. Solda, örtülü diphros üzerinde sağa profilden, pilastere de yaslanarak oturur Protopudicitia tipinde kadın. Oturacağın önünde sağa profilden, elinde kalathos ile uzun chiton giysili kız hizmetçi. Oturanın masa arasındaki dar alanda, solda 3/4 profilden, uzun chiton giysili küçük bir kız çocuk. Sağ köşede cepheden, sağına bakar, ellerini karın üzerinde bağlamış, sağ ayağı yanda solun üzerinde çapraz, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Önünde bir situla. Ortada kalın bacaklı bir mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Podyumda üç satır yazıt:

ΜΗΝΟΔΟΤΟΣ ΜΕΝΕΣΤΡΑΤΟΥ

ΜΕΝΕΣΤΡΑΤΟΣ ΜΗΝΟΔΟΤΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΙΑΦΙΛΟΞΕΝΟΥ

Tarih: İ.Ö. 120/110.

CIG II nr. 3353; L.J.F. Janssen, De gricksche, romeinsche en etrusische Monumenten van het Museum van Oudheden te Leyden kort beschreven I (1848), 256; ay., De grieksche en romeinsche Grafreliefs uit het Museum van Oudheden te Leyden (1851), Taf. 5, 14; J.H. Holwerda, Oudhmeded N.R. 12, 1931, Suppl. 38 vd. Abb. 29; H.W. Pleket, The Greek Inscriptions in the Rijksmuseum van Oudheden te Leiden. Suppl. op nieuwe reeks 38 (1958), 82 Dipnot. 3; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1933 Taf. 279; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 327; Cremer, Mysien, 103 MiSt 26 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 26.

TA 13. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha VII

Atina National Museum (Env.No:1527).

Y: 37 cm. G: 30 cm. K: ?

İri kiristalli beyaz mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde üçgen kesilmiş masif bloklu stel. Üstte sol dikey kenar, aşağıda resim alanının altı boydan boya kırık. Yüzlerde kopma, kenarlarda çarpma, stel genelinde aşınma. Alçak kabartma.

Örtülü, yüksek-köşeli yastıklı kline üzerinde uzanan, sollarında derin kadehlerle iki erkek; soldaki sağında, kadının kucağı üzerine gelecek şekilde yiyecek tutar, sağda uzananın sağı yanındakinin arkasında. Her iki köşede diphros üzerinde, pilastere yaslanır, soldaki Pudicitia Philista, sağdaki Protopudicitia tiplerinde iki kadın. Soldakinin oturmağının önünde yarım sağına dönük, mantonun açık bıraktığı sağıyla önünde hamle yapan küçük köpeğe yiyecek uzatan erkek hizmetçi. Sol oturan ile masa arasında cepheden, vücut ağırlığı sağı üzerinde, chiton üzerinc manto giysili Pudicitia tipinde kız çocuk. Ortada üzerinde yiyeceklerle kalın bacaklı mensa tripes. Sağda oturmağın önünde sola dönük, profilden, diğerine göre daha büyük diğer bir hizmetçi. Yazıt korunmamış.

Tarih: İ.Ö. 50/40.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1987 Taf. 286; Cremer, Mysien, 103 MiSt 27; Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TA 14. Karacabey.

Levha VII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:8053).

Y: 75 cm. G: 40 cm. K: 6 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde üçgen kesilmiş masif bloklu, kenarlarda dor başlıklı pilaster ile naiskos stel. Özellikle figürlerin başlarında olmak üzere aşınma, erkeğin sağ elinde kırılma, kenarlarda çarpma. Orta yüksek kabartma.

Yastıklı, şematik kline üzerinde uzanan erkek, solunda kadeh ile. Her iki yanda, karşılıklı, minderli diphros üzerine oturan iki kadın; soldaki Pudicitia Philista tipinde, sağdaki Protopudicitia tipinde. Ortada öndeki bacağı plastik işlenmiş mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Podyumda tek satırlık yazıt.

ΔΙΟΔΩΡΕΜΙΔΑΔΟΣΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 50/40.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 167 Taf. 13; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 70; Cremer, Mysien, 103 MiSt 31 Taf. 20 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TA 15. Propontis Bölgesinde.

Levha VIII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 219).

Y: 57 cm. G: 41 cm. K: 11 cm.

İri tanecikli beyaz mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde üçgen kesilmiş masif bloklu stel. Kenarlarda çarpma, yer yer aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yalın kline üzerinde uzanan erkek; solunda derin kadeh tutar, sağı yanı üzerinde. Her iki yanda karşılıklı, basit oturaklar üzerinde, pilastere de yaslanarak oturur sağdaki Pudicitia Saufcia, soldaki Pudicitia Braccio Nuovo tipinde iki kadın. Yine her iki oturak önünde karşılıklı, birbirleri ile bakışınalı profilden ayakta durur birer kız hizmetçi. Ortada kaba bacaklı ve yiyecekli mensa tripes. Sol oturanla masa arasında cepheden, sağı üzerinde Palliatius tipinde delikanlı. Podyumda iki satır yazıt:

ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΕΠΠΩΤΟΜΑΧΟΥ

ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 100/90.

Mendel III, Nr. 1010; Schober, Lagina, 94.; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1878 Taf. 269; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 76 Taf. 7; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 58; Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 11 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TA 16. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha VIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 5432).

Y: 66 cm. G: 40 cm. K: 7 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde üçgen kesilmiş masif bloklu stel. Sağ kenar dışında stel çevresinde kırılma ve aşınma, figür yüzlerinde kopma. Alçak kabartma.

Yüksek kline üzerinde uzanan üç erkek, sollarında kadehlerle; soldakinin sağı dizinin üzerinde. Her iki köşede minderli, örtülü diphroslar üzerinde karşılıklı oturan kadınlar: soldaki sağa profilden, ellerini dizlerinde bağlar; sağdaki sola profilden, Pu-

dicitia Saufeia tipinde. Sol oturanla masa arasında cepheden, soluna bakar, bacakları çapraz, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Sağ oturanla masa arasında sağa profilden, elinde mücevher kutusu ile kız hizmetçi. Ortada hayvan bacaklı, yüksek mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Podyumda dört satır yazıt (yazıt S. Şahin tarafından yayımlanacak).

Tarih: İ.Ö. 50.

Cremer, Mysien, 103 MiSt 34 Taf. 21.

TA 17. Kyzikos.

Levha IX

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: —).

Y: 67 cm. G: 45 cm. K: 24 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı stel. Kenarlarda çarpma, figürlerin başlarında kopma, stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Alçak kline üzerinde, ikiye katlanan yastıklardan da destek alarak uzanan iki erkek; sollarında derin kadehlerle. Her iki yanda, basit oturaklar üzerinde, pilasterlere de yaslanarak oturan Protopudicitia tipinde iki kadın. Sol köşede cepheden, ayakta, hafif sağma dönük kız hizmetçi. Ortada yüksek ve geniş, kalın bacaklı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Sağ oturanla yemek masası arasında, cepheden, saği üzerinde, solu yan geride, kısa chiton giysili erkek hizmetçi; karnı üzerinde bağladığı ellerinde bir kepçe ile. Solda, alta situla, üzerinde derin kadeh. Podyumda iki satır yazıt.

[A]ΡΙΣΤΟΔΙΚΗ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΛΕΞΩΝ

[A]ΛΕΞΩΝΟΣ ΑΛΕΞΩΝΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyılın 2. çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 72 Taf. 6; Cremer, Mysien, MiSt 32 Taf. 22 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab. IV.

TA 18. Güllüce.

Levha IX

Ali Altın'ın evinde.

Y: 100 cm. G: 58 cm. K: 12 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde üçgen kesilmiş masif bloklu stel. Kenarlarda ve figürlerin yüzlerinde kopma, yer yer aşınma. Orta yüksek kabartma.

Ölü yemeğinin işlendiği resim alanında basit kline üzerinde uzanan iki erkek; sollarında derin kadehler ile. Her iki kenarda pilastere de yaslanarak oturur, sağdaki Pudicitia Saufeia tipinde, soldaki Philista tipinde iki kadın. Ortada yüksek ve geniş mensa tripes; üzerinde yiyecekler ile. Kadınlarla masa arasında solda olasılıkla çan şeklinde bir kalathos, sağda cepheden, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Sağ köşede,

oturağın ön yüzünde sola profilden bir kız hizmetçiye ait kalıntı. Podyumda 10 satır yazıt:

[ΕΙΤΙ]ΣΕΝΑΝΘΡΩΠΟΙΣΕΛΒΟΥΛΟΓΟΣΕΣΤΙΝΑΚΟΥΣΟΝ

[ΣΗΜΑ]ΠΑΡΑΣΤΕΙΧΩΝΚΑΙΓΝΩΘΙΜΟΡΟΝΤΟΝΕΜΕ[ΙΟ]

[ΑΝΔΡΟΣ]ΚΑΙΠΡΩΤΟΥΦΥΝΟΝΤΑΜ(Ε)ΑΝΗΡΠΑΣ[ΙΣΤΩ]

[ΜΕΜΝΟΝΑΜΗΤΡ]ΟΦΑΝΟΥΠΑΤΡΟΣΗ<Δ>ΕΤΕΚΟΥΣΗΣ[ΕΙΑΣ]

[ΗΝ]ΠΡΟΛΕΛΟΙΠΑΔΟΜΟΙΣΠΙΕΝΘΑΔΑΤΗΝ[ΓΟΕΡΑΝ]

[ΑΘΛΙΟΝΗΤ]ΙΣΑΔΕΛΦΟΝΕΘΡΕΨΕ ΦΙΛΟΞΕΝΟΝΗΔΗ

[ΤΩ]ΝΔΥΟΔΟΥΔΕΝΕΧΕΙΠΑΗΝΣΠΟΔΟΝΗΔΕ[ΚΟΝΙΝ]

[ΑΛΛΟΥΤ]ΟΙΤΟΣ[Σ]ΟΣΕΣΤΙΠΟΝΟΣΦΙΛΟΞΕΝΟΥΟΣΣΟΣ[ΕΜΕΙΟ]

[ΟΣΘΝΗ]ΣΚΩΘΑΝΑΤΩΚΥΝΗΓΕΣΙΗΣΕΝΕΚΕΝ . . . [

[ΗΔ ΑΥΤ]ΟΣΕΜΑΥΤΟΝΤΡΩΣΑΣΝΕΩΜΑΙΔΟΜΟΝΑΙΔΟΣ[ΕΙΣΩ]

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın 3. çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 543 Taf. 41; Schwertheim, Miletopolis, Nr. 124 (Yazıt).

TA 19. Kyzikos civarından.

Levha X

Bir zamanlar Tolonay koleksiyonunda-Bandırma.

Y: 37 cm. G: 27 cm. K: 5 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, olasılıkla alınlık şeklinde üçgen kesilmiş masif bloklu stel. Kenarlarda kırılma ve kopma. Stel genelinde çok etkili aşınma. Alçak kabartma.

Kline üzerinde uzanan iki erkek; olasılıkla sol ellerinde derin kadehler ile. Solda pilastere de yaslanarak oturur, Pudicitia Philista tipinde kadın. Bununla yemek masası arasında cepheden, Palliatus tipinde erkek çocuk. Ortada geniş ve yüksek mensa tripes; üzerinde ortada kek, kenarlarda meyveler ile. Sağ köşede solda yüksek bir krater, sağda sağ eli ile kraterden tutau, cepheden saği üzerinde, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Podyumda üç satır yazıt:

ΑΘΗΝΟΔΩΡΕ

ΜΟΥΣΑΙΟΥΚΕΜΗΝΟΦΑΝΗΣ

ΧΑΙΡΕΚΕΣΥΓΓΕΩΠΑΡΟΔΕΙΤΑ

Tarih: İ.Ö. 100/90.

Schwertheim 1983, 112 Nr. 4 Taf. 12 (Yazıt); SEG 33, 1983, 1058; Cremer, Mysien, KSt 33 Taf. 13 (Yazıt).

TA 20. Kayırlar Köy.

Levha X

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:8608).

Y: 81 cm. G: 47 cm. K: 9 cm.

Yerli kireç taşından, tek resim alanlı, alınlık şeklinde masif bloklu, tympanonu yonca bezekli stel. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış: Kırık solda kadının kalçasından geçer, aşağı doğru alçalarak, hizmetçinin boynundan sağ kenara ulaşır. Alınlığın sol yarısında, pilasterlerde ve figürlerin yüzlerinde kopma, yer yer etkili aşınma. Alçak kabartma.

Ölü yemeğinin konu edildiği resim alanında, arkalıklı, döşekli kline üzerinde uzanan iki erkek; sollarında içki kadehleri ile. Sol köşede, kline üzerinde sağa doğru alt vücut profilden, üstü cepheden oturan kadın. Ortada oldukça kaba işçilikli mensa tripes; üzerinde üzümle ile. Sağ köşede cepheden, ayakta, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Podyumda beş satır yazıt.

ΜΑΡΚΟΣΟΥΠΠΙΟΣ

ΝΙΓΕΡΜΑΡΚ(Ω)ΟΥΠΠΙΩ

ΤΩΠΑΤΡΙΚΑΙΠΩΛΛ[Α]

ΒΑΣΣΑΤΟΥΤΙΑΙΑ

ΤΩΑΝΔΡΙΜΝΗΜΗΣΧΑΡΙΝ

Tarih: İ.S. 3. yüzyılın ilk yarısı.

Schwertheim 1985, 79 Nr. 3 Taf. 13 (Yazıt).

TA 21. Devecikonağı Köyü- Mustafakemalpaşa.

Levha XI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2634).

Y: 133 cm. G: 67 cm. K: 15 cm.

Beyaz mermerden, tek katlı resim alanlı, alınlık şeklinde masif bloklu, tympanonu kadına ait belirteçlerle bezeli, yanlarda dor başlıklı pilasterli naiskos stel. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış: Kırık resim alanının alt yarısında oturanların diz seviyesinde eğriler çizerek bir uçtan diğerine ulaşır. Yer yer aşınma dışında iyi korunmuş. Orta yüksek kabartma.

Alınlığın yatay girişinden sonra hemen resim alanına geçiş. Resim alanını çevreleyen pilaster ve alınlık üzerinde kıvrık dallardan oluşan bezeme kuşağı. Döşekli, sade kline üzerinde yan yana uzanan iki erkek, sollarında kadeh tutarlar, sağları yanlarında. Her iki yanda örtülü, minderli sade oturaklar üzerinde karşılıklı oturan birer kadın, ancak soldaki kucagında taşıdığı küçük bir çocukla. Sağdaki kadın chiton üzerinde başı da örten manto giysili, soldakinin ise başı açık. Sol köşede, kadınla pilaster arasında cepheden, hafif soluna dönmüş kız hizmetçi. Ortada üzeri yiyecekli klasik formda mensa tripes. Podyumda dört satır yazıt:

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ
ΜΕΛΙΤΗΝΟΣΦΡΕΝΙΜΗΤΗΕΑΥ-
ΤΟΥΓΥΝΑΙΚΙΜΝΗΜΗΣΧΑΡΙΝ
ΕΤΟΥΣΣΑΓ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın ikinci çeyreği.

F.K. Dörner, Öjh 32, 1940, Beibl.132 vd. Nr.13 Abb.51; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1972 Taf. 283; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 484 Taf. 33; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 109; Cremer, Mysien, 104 vd. MiK 1 (Yazıt).

TA 22. Kazanlarköy- Karacabey.

Levha XI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2077).

Y: 75 cm. G: 53 cm. K: 14 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, olasılıkla masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı stel. Üstte alınlığın sol yarısı, tabanda boydan boya kırılma. Figürlerin yüzlerinde kopma. Orta yüksek kabartma.

Ölü yemeği konulu resim alanında arkalıklı, tornalanmış bacaklı ve döşekli, yastıksız kline üzerine solundan destek alarak uzanan erkek. Sol elinde derin kadeh, yan ilerideki sağında, kadının başı seviyesinde çelenk tutar. Ayak ucuna gelecek şekilde kline üzerinde, sağa profilden oturur Protopudicitia tipinde kadın. Ayaklarının altında yüksek bir ayak sehpası. Sağ ortada yüksek, ince mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Podyumda üç satır yazıt:

ΠΟΛΑΚΑΙΚΕΙΛΙΑΜΕΤ[Α]

ΤΩΝΤΕΚΝΩΝΓΑΙΩ

<Ω>ΣΥΝΕΒΙΩΣΑΠΕΡΕΙΜΝΗΜΗΣΧΑΡΙΝ

Tarih: İ.S. 3. yüzyılın ilk yarısı.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1655 Taf. 242 (Yazıt).

TA 23. Mustafakemalpaşa.

Levha XII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2874).

Y: 60 cm. G: 45 cm. K: 6 cm.

Yerli kireç taşından, tek resim alanlı, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı, tympanonu bir kalkanla bezelenmiş stel. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış. Kırık sağ üst köşede, akroterin kenarından başlar, uzananın başının kenarından, sağ eline alçalarak iner, kadının boynundan geçerek, sol köşeye ulaşır. Stel genelinde yer yer aşınma. Alçak kabartma.

Ölü yemeğinin konu edildiği küçük resim alanında, arkalıklı, döşekli kline üzerinde uzanan erkek, yan yukarıdaki sağında çelenk tutar. Sol köşede, arkalıklı oturak üzerinde, sağa alt vücut profilden, üstü cepheden oturur kadın. Ortada mensa tripes, üzerinde üzüm salkımları ile. Sağ köşede cepheden, kısa chiton giysili erkek hizmetçi, sağ eli yan yukarıda, masanın kenarından tutar. Podyumun sol köşesinde, genç işlenmiş bir Hermes Hermesesi ve bunun solunda üç satır yazıt:

MENA<N>ΔΡΟΣ
ΑΠΟΛ(Λ)ΩΝΙΟΥ
ΤΟΙ<Σ>ΠΑΡΑΓΟΥΣΙΧΕΡΙΣ

Tarih: İ.S. 3. yüzyılın ilk yarısı.

Schwertheim, Miletupolis, Nr. 92 Abb. 34 Taf. 11 (Yazıt).

TA 24 . Kyzikos.

Levha XII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:3858).

Y: 58 cm. G: 31 cm. K: 6 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı stel. Kenarlarda çarpma, figürlerin başlarında, tokalaştıkları ellerinde kopma. Stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Stel bloğu üzerinde pencere şeklinde açılmış, kare resim alanında; solda geniş ve yüksek, minderli diphros üzerinde, sağa profilden oturur kadın. Karşısında, sola 3/4 cepheden, saği üzerinde uzun manto giysili delikanlı. Ön ilerideki saği ile kadını tokalaşır. Podyumda tek satır yazıt.

ΜΗΝΟΔΩΡΟΣΤΟΥΜΕΙΔΙΟΥ

Tarih: İ.Ö. 280/270.

Pfuhl-Möbius I, Nr. 871 Taf. 128 (Yazıt).

TA 25. Kyzikos

Levha XIII

Musée national du Louvre-Paris (Env.No:-).

Y: 57 cm. G: 30 cm. K: ?

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı, yukarı doğru hafif daralan stel. Kenarlarda çarpma, yer yer etkili aşınma. Alçak kabartma.

Solda ayak sehpalı, minderli, örtülü diphros üzerinde, sağa profilden oturur Pudicitia Philista tipinde kadın. Sağda cepheden, biraz sağına dönmüş bir genç: Giydiği manto vücudun üst sağ yarısını açık bırakmış; ön ilerideki sağında bir üzüm salkımı tutar. Bunun önünde küçük bir köpek, üzüm salkımına hamle yapar. Podyumda tek satır yazıt:

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyılın son çeyreği.

Musée national du Louvre. Catalogue sommaire des marbres antiques (1922), Nr. 3284; A. Héron de Villefosse-E. Michon, AA 1901, 150 Nr. 17 (Yazıt); Pfuhl-Möbius I, Nr. 1005 Taf. 151.

TA 26. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha XIII

Museo Archeologico Nazionale (Env.No: ?).

Y: 57 cm. G: 29 cm. K: 7 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı stel. Alınlık ve kenarlarda çarpma. Alçak kabartma.

Stel yüzeyine pencere şeklinde açılmış küçük resim alanında; solda ayak sehpalı, minderli, örtülü diphros üzerinde, sağa profilden oturur Protopudicitia tipinde kadın: Sehpa üzerindeki bacaklar iyice ileri uzatılmış. Sağda sola profilden, saği üzerinde ayakta, chiton giysili kız hizmetçi; ellerinde kalathos ile. Podyumda tek satır yazıt:

ΘΕΟΓΕΝΕΤΑΣΤΗΣΑΡΤΕΜΙΔΙΟΥ

Tarih: İ.Ö. 290/280

Museo Archeologico Nazionale Katalog, Mayo-1988, 24 Nr. 4; Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 21.1.

TA 27. Kyzikos.

Levha XIV

Kayıp.

Y: 42 cm. G: 28 cm. K: 6 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde masif bloklu stel. Akroterlerde, sol alt köşede ve tabanda kırıklar. Figür başlarında kopma. Yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Stel bloğu üzerinde pencere şeklinde oyulan kare şeklinde küçük resim alanında; sağda, örtülü, minderli yüksek diphros üzerinde sola profilden oturur Protopudicitia tipinde kadın. Sol köşede, ayakta, sağa profilden, elinde ayna ile(?) kız hizmetçi. Ortada yüksek, huni şeklinde kalathos. Podyumda iki satır yazıt:

ΦΕΡΙΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Tarih: İ.Ö. 260/250.

H. Thiersch, Die Sammlungen der Familie Calvert in den Dardanellen und in Thymbra (handgeschriebener Katalog im DAI- Berlin), 1525, S.C. 167; K.B. Stark, Nach dem griechischen Orient (1874), 375 Nr. 3; Pfuhl-Möbius I, Nr. 935 Taf. 140; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 473; Cremer, Mysien, 12 vd. K 3 (Yazıt).

TA 28. Hamamlı Köyü-Manyas.

Levha XIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2592).

Y: 75 cm. G: 48 cm. K: 8 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde üçgen kesilmiş masif bloklu, yukarı doğru hafif daralan stel. Figürlerin başlarında kopma. Kenarlarda çarpma. Orta yüksek kabartma.

Solda ayak sehpa, minderli, örtülü diphros üzerinde sağa 3/4 profilden oturur Melissa Tipinde kadın. Önünde sola 3/4 profilden, elinde oldukça büyük kalathos ile kız hizmetçi. Bunun arkasında cepheden, ayakta, chiton üzerinde manto giysili bir genç kız; yan aşağıdaki solunda üzüm salkımı tutar, solu karnı üzerinde. Sağda cepheden, saği üzerinde ayakta duran Palliatus tipinde delikanlı. Podyumda dört satır yazıt:

MENOΘEA
THMHTPI
MEΛIΣΣH
XAIPEIN

Tarih: İ.Ö. 100/90.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 299 Taf. 22; Cremer, Mysien, 89 K 55 Taf. 16 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV; Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 21.2.

TA 29. Gönen.

Levha XV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:—).

Y: 60 cm. G: 30 cm. K: 9 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, üstte masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı, yukarı doğru hafif daralan stel. Akroterlerde, köpeğin başında kopma. Kenarlarda çarpma. Resim alanında aşınma. Alçak kabartma.

Sol ortada solu üzerinde cepheden, soluna dönmüş, chiton ve manto giysili bir kız çocuk. Sağ kolu sol yanda, elinde üzüm salkımı ile. Solu yan aşağıda. Sağda sola profilden küçük bir köpek, ön iki bacağıının üzerinde çökmüş üzümüne doğru hamle yapar. Podyumda iyice silinmiş yazıt.

Tarih: İ.Ö. 290.

Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 20.1.

TA 30. Mihaliç-Miletupolis, Karacabey.

Levha XV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2572).

Y: 65 cm. G: 34 cm. K: 8 cm.

Açık gri kristalli mermerden, alınlık şeklinde masif bloklu, yukarı doğru hafif daralan stel. Sol ve tepe akroterleri kırık ve kayıp. Alçak kabartma.

Stel bloğu üzerine pencere şeklinde açılmış küçük resim alanının ortasında; cepheden, sağına doğru dönük, chiton ve manto giysili erkek. Karnı üzerindeki solundan destek alan saği yukarıda, eli çene altında. Manto ucu sol kol üzerinden aşağı iner. Yazıt bu defa epistylde.

ΤΑΔΟΥΤΟ[Υ]

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Tarih: İ.Ö. 290.

Mendel, Broussa, 31 Nr. 37; Hasluck, Cyzicus, Kat.Nr.V 279 +; Pfuhl-Möbius I, Nr. 102 Taf. 24; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 449; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 118 (Yazıt); Cremer, Mysien, 12 K 2; Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 20.2.

TA 31. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha XVI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3121)

Y: 27 cm. G: 16 cm. K: 6 cm.

Mermerden, olasılıkla tek resim alanlı, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı stel. Alt oturanın belinden, ayakta duranın göğsünden sonra boydan boya kırık ve kayıp. Köşe akroterleri, oturanın sağ ön kolunda kopma. Kenarlarda çarpma. Resim alanında etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Solda sağa profilden oturan erkek, manto dışına uzattığı saği ile önünde ayakta duran erkekle tokalaşır. Karşısında ayakta duran, peruk gibi başa oturtulmuş saçlı erkek, cepheden, sağına bakar. Manto sağ yanı açık bırakılmış.

Tarih: İ.Ö. 240.

Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 20.3.

TA 32. Olasılıkla Kyzikos.

Levha XVI

Bir zamanlar Erdek'de.

Y: 28 cm. G: 30 cm. K: 5 cm.

Mermerden, çerçevesiz stel. Figürlerin bel seviyesinden yukarı korunan resim alanı. Kenarlarda çarpma, kopma ve stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Resim alanında orta solda, sağa profilden olasılıkla oturur, başını da örten manto giysili kadın. Karşısında cepheden, kadına doğru bakar, vücudun üst sağ yarısını açık bırakır şekilde manto giysili erkek; her iki figür sağ elleri ile tokalaşmaktalar.

Tarih: İ.Ö.240.

Pfuhl-Möbius I, Nr. 703 Taf. 106.

TA 33. Mustafakemalpaşa.

Levha XVII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2582).

Y: 95 cm. G: 44 cm. K: 10 cm.

İri kristalli beyaz mermerden, tek resim alanlı stel. Üst silmenin üzeri boydan boya kırık, olasılıkla alınlık ile. Sol üst, sağ alt köşelerde, sol yan çerçevede, hizmetçinin başında, atın sağ ön ve arka bacağında, köpeğin baş ve ön bacaklarında kopma. Yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sağ ortada sağa profilden şaha kalkmış atın üzerinde binici: Kısa chiton üzerinde, ucu atın sağrısına yayılan chlamys ile. Atın ön bacaklarının altında sağa profilden, koşar pozisyonda küçük bir köpek. Sol köşede cepheden, pilastere de yaslanarak sağı üzerinde durur, soluna dönmüş, kısa chiton ve üzerinde havalanan chlamys ile erkek hizmetçi. Ellerini karın üzerinde bağlamış. Resim alanının üzerinde iki satır yazıt:

ΛΥΣΑΝ[ΔΡΟΥ]

ΤΟΥΚΛΕΑ[ΝΔΡΟΥ]

Tarih: İ.Ö. 260/250.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1391 Taf. 203; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 281 Taf. 21; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 84; Cremer, Mysien, 14 K 7 (Yazıt).

TA 34. Gördük Köyü- Mustafakemalpaşa.

Levha XVII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2645).

Y: 96 cm. G: 48 cm. K: 10 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde kesilen masif bloklu, tympanonu bezekli stel. Yer yer aşınma dışında iyi korunmuş. Orta yüksek kabartma.

Alınlıktan doğrudan resim alanına geçilmiş. Sol köşede minderli alçak bir diphros üzerinde sağa profilden, pilastere de yaslanarak oturur kadın. Chiton üzerinde başı da örten manto giysili. Sağ yarıda ayakta, cepheden birisi daha büyük iki erkek. Küçükü kısa chiton üzerinde chlamys ile, diğeri ise kısa tunika giysili. Soldaki her iki elinde birer çubuk tutar, sağdakinin elleri ise göğüs seviyesinde, boynundaki Torques'de (Araba yarışları için verilen birincilik ödülü, Cremer). Podyumda üç satır yazıt:

ΑΡΤΕΜΙΑΔΩΡΑΑΝΘΙΩΝΙ

ΤΩΙΔΙΩΑΝΔΡΙΜΝΗ-

ΜΗΧΑΡΙΝ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın ikinci çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 30 Taf. 1; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 49; M. Cremer, Asia Minor Studien I, 1990, 7 vd.; Cremer, Mysien, 106 MiK 6 Taf. 24 (Yazıt).

TA 35. Gönen.

Levha XVIII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:1225).

Y: 126 cm. G: 65 cm. K: 15 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, alınlık şeklinde masif bloklu, tympanonu çelenk bezekli stel. Sağ akroter eksik. Alınlığın sağ yatay girişinde, figürlerin yüzlerinde ve ellerinde kopma, kenarlarda çarpma. Orta yüksek kabartma.

Diğerine göre daha kalın olan resim alanının sol çerçevesi üzerinde kıvrık dallarla yapılan süsleme. Resim alanında cepheden, göğüs seviyesinden yukarısının işlendiği birisi kadın iki büst. Her ikisi de chiton üzerinde manto giysili. Manto kadının başını da örter. Podyumda 13 satır yazıt:

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

[N]ΕΙΚΗΦΟΡΟΥΤΟΥΜΟΞΧΙΟΥΟ[ΚΑΤΕΣΚΕΥ-]

ΑΣΕΝΕΑΥΤΩΖΩΝΚΑΙΤΗΓΥΝΑΙΚ[ΙΑΥΤΟΥ]

ΓΛΥΚΩΝΙΑΙΒΑΝΔΕΤΙΣΕΠΕΜ[ΒΑΛΗΠΤΩ-]

ΜΑΤΙΧΩΡΙΣΤΗΣΕΜΗΣΣΥΝΧΩΡΗ[ΣΕΩΣΑΠΟΔΩ-]

ΣΕΙΤΗΠΟΛΕΙ -Χ- ΒΦΚΑΙΥΠΕΥΘΥ[ΝΟΣΕΣ-]

ΤΩΤΗΣΤΥΝΒΩΡΥΧΙΑΣΕΝΚΛΗ[ΜΑΤΟΣ]

ΟΚΤΑΕΤΟΥΣΕΥΝΗΣΕΥΚΑΡΠΙΑΝΗΤΕΠΕΝΗΣΕ

ΜΟΙΡΑΤΟΔΑΙΔΙΟΝΜΝΗΜΑΣΟΙΕΡΓΑΣ[ΑΜ]ΗΝ

ΟΥΑΗΘΗΠΑΡΑΔΟΥΣΤΑΣΑΜΟΙΦΙΛΕΟΝΤΙ[Π]Α[ΡΕ]ΙΣΙ

ΚΑΛΛΟΣΑΚΜΗΠΙΣΤΙΣΣΩΦΡΟΣΥΝΗΣΟ[ΦΙ]Α

ΩΝΕΣΧΟΝΠΕ<Ι>ΡΑΝΝΕ<Ι>ΚΗΦΟΡΟΣΩΣ<ΕΝ>ΟΝΕΙΡΟ[ΙΣ]

ΔΑΙΜΩΝΓΑΡΣΕΧΕΡΩΝΗΡΠΑΣΕΝΑΕΡΙΗΝ

Tarih: Yaklaşık İ.S. 125 civarı.

F.W. Hasluck, JHS 24, 1904, 29; ay., JHS 25, 1905, 61 Nr. 24; Hasluck, Cyzicus, Kat.Nr. V 219 + 7; Mendel III, Nr. 954; W. Peck, AM 56, 1931, 129 vd. Nr.15; ay., GV, 1439; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 525 Taf. 38; Cremer, Mysien, 104 vd. MiKSt 10 (Yazıt).

1.2. Baştabanlı Olanlar (TB)

TB 1. Karacabey.

Levha XIX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2117).

Y: 30 cm. G: 45 cm. K: 9 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, tapınağın yan yüzünün resmedildiği naiskos stel. Kenarlarda çarpma. Resim alanında yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Basit bir kline üzerinde, oldukça yüksek yastıktan da destek alarak uzanan erkek; solunda kadeh, yan yukarı kaldırdığı sağında ise koç başlı bir rython tutar. Dizlerinden itibaren, ayak ucunda, klinenin üzerinde 3/4 cepheden oturur, kısa kollu chiton üzerinde göbek altını örten manto giysisi ile kadın; yan aşağıda kline üzerindeki sağdan destek alır, solu sol bacağının üzerinde, ayaklarının altında profilli bir ayak sehпасı. Sol köşede, pilastere de yaslanır şekilde profilden işlenmiş, elleri karın üzerinde bağlı, manto giymiş bir erkek. Bunun önünde yüksek bir krater, arkasında, vücudunun büyük bir kısmı krater tarafından kapatılmış, sol elinde olasılıkla çelenk ile çıplak saki. Sağ yarıda, kalın bacaklı, aslan pençeli, üzerinde yiyecekler ile mensa tripes ve bunun sol arka bacağına dolanarak yukarı doğru yükselen bir yılan. Podyumda tek satırlık yazıt:

ΠΟΛΥΔΟΤΗΕΥ[

Tarih: İ.Ö. 250/240.

Cremer, Mysien, KV 3 Taf. 9; Corsten, Prusa, Nr.188 (Yazıt).

TB 2. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha XIX

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:191).

Y: 63 cm.

G: 48 cm.

K: 20 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, çift silmeli baştabanlı naiskos stel. Kenarlarda çarpma, figürlerin yüzlerinde, vücutlarında kopma, yer yer aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yüksek, basit kline üzerinde üst üste konan iki yastıktan destek alarak uzanan erkek, sol elinde olasılıkla kadeh tutar. Ayak ucunda, kline üzerinde sağa profilden oturur Protopudicitia tipinde kadın; ayak altında işlemeli ayak sehпасı. Sol köşede, profilden, yürür şekilde öne eğimli, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ortada yüksek ve geniş mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede, kline ile pilaster arasında cepheden, solu üzerinde, sağına bakar, kısa chiton giysili, karını üzerinde bağladığı ellerinde kepçe tutan erkek hizmetçi. Bunun hemen sağında yüksek bir krater. Üst sağ köşede bir çerçeve içerisinde at protomu. Podyumda iki satır yazıt:

ΧΡΥΣΗΔΟΣ

ΤΗΣΣΩΣΙΒΙΟΥ

Tarih: İ.Ö. 140/130.

Mendel III, Nr. 797; Schober, Lagina, 94; Pfuhi-Möbius II, Nr. 1622 Taf. 237; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 488 Taf. 34; Cremer, Mysien, 103 MiSt 11 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TB 3. Erdek.

Levha XX

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:3859).

Y: 54 cm.

G: 40 cm.

K: 12 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, olasılıkla dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Baştabanda, pilasterde ve kenarlarda, figürlerin başlarında, kadının üst vücudunda kopma, yer yer etkili olmak üzere aşınma. Orta yüksek kabartma.

Kaba, sol aşağıya eğimli kline üzerinde ikiye katlanan yastıktan destek alarak uzanan erkek, solunda kadeh ile. Solda basit, yüksek diphros üzerinde, pilastere de yaslanarak oturur, olasılıkla Pudicitia Philista tipinde kadın. Sol köşede, sağa profilden elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ortada yüksek ve işlemeli bacaklı mensa tripes; üzerinde yiyecekler ile. Bunun sağında cepheden, solu üzerinde, sağ bacağı yanda solu ile çapraz, karını üzerinde bağladığı ellerinde kepçe ile kısa chiton giysili saki. Masanın sağ arka bacağının önünde olasılıkla bir situla. Podyumda iki satır yazıt:

ΤΡΥΦΕΡΟΣΤΡΟΦΙ[ΜΟΥ]

ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 150/140

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 464 Taf. 33; Cremer, Mysien, KSt 38 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TB 4. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha XX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2563).

Y: 70 cm.

G: 58 cm.

K: 16 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Çiftin başları, erkeğin ve sakinin sol kollarında kopmalar, stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, solunda kadeh tutar, sağı yan aşağıda. Ayak ucunda, diphros üzerinde, profilden, Protopudicitia tipinde oturan kadın. Sol köşede 3/4 profilden, sağa doğru, Pudicitia tipinde, chiton giysili kız hizmetçi. Ortada tek bacağı işlenen, üzerinde bir kek etrafında elma, nar, armut gibi meyveli mensa tripes. Sağ köşede, solda olasılıkla bir kylikeion üzerinde altta situla, üstte derin bir kadeh. Sağda kısa chiton giysili saki. Podyumda okunamayan yazıt.

Tarih: İ.Ö. 140/130.

Pfuhi-Möbius II, Nr. 1615 Taf. 236; Cremer, Mysien, 103 MiSt 1; Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TB 5. Kirmasti.

Levha XXI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:eski 960).

Y: 56 cm.

G: 42 cm.

K: 15 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Kenarlarda çarpma, stel genelinde çok etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Basit kline üzerinde yüksek yastıktan da destek olarak uzanan erkek; solunda olasılıkla kadeh ile. Ayak ucunda basit, yüksek ve diphros üzerinde sağa profilden oturur Pudicitia Philista tipinde kadın. Oturakla pilasterin kesiştiği köşede, sağa profilden kız hizmetçi. Ortada işlemeli bacaklı mensa tripes; üzerinde ortada kek, her iki yanında ikişer adet meyve. Sağ köşede sola 3/4 profilden solu üzerinde ayakta saki. Masa ile saki arasında situla. Podyumda okunamayan yazıt.

Tarih: İ.Ö.110/100

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1614 Taf. 235; Cremer, Mysien, 103 MiSt 3; Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TB 6. Kurşunlu.

Levha XXI

Lokman Kasar'ın evinde.

Y: 55 cm.

G: 41 cm.

K: 17 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Başlarda kopma, stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yalın kline üzerinde, geniş ve kalın yastıktan da destek olarak uzanan erkek; solunda derin kadeh ile. Ayak ucunda basit diphros üzerinde, sağa profilden Protopudicitia tipinde kadın. Oturakla pilaster arasında cepheden, olasılıkla pudicitia tipinde kız hizmetçi. Ortada yüksek mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Masa ile oturan arasında sola profilden, sağ eli ile kadının eteğinden tutan kız çocuk ve bunun sağında olasılıkla bir kalathos. Sağ köşede solda zemin üzerinde bir situla, sağda sola profilden saki. Podyumda iki satır yazıt:

ΠΑΤΑΠΡΩΤΟΜ[ΑΧΟΥ / -ΕΝΟΥΣ veya -ΗΔΟΥΣ]

ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 140.

C. Mango-Şevçenko- Th. Drew-Bear, DOP 27, 1975, 252; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 401 Taf. 30; Cremer, Mysien, MiSt 2 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TB 7. Kyzikos civarından.

Levha XXII

Museum Basel (Env.No: BS 254).

Y: 74 cm.

G: 82 cm.

K: 24 cm.

İri kristalli beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Kenarlarda çarpma, figürlerin yüzlerinde, sol uzananın sol kolunda ve sol oturanın sağ bacağında kopma dışında çok iyi korunmuş. Yüksek kabartma.

Örtülü, döşekli kline üzerinde, ikiye katlanan yastıklardan da destek olarak uzanan üç erkek; sollarında derin kadeh tutarlar, sağları sol uçtakinde yan aşağıda elinde

yiyeceklerle, diğerlerinin birbiri arkasında, yanları üzerlerinde. Her iki köşede, örtülü, minderli diphroslar üzerinde karşılıklı oturur, soldaki Pudicitia Philista, sağdaki Protopudicitia tipinde iki kadın. Yine her iki omrağın önünde profilden, birbirlerine bakışlı, soldakinin elinde piramidal kapaklı kutucuk, sağdakinde kalathos ile iki kız hizmetçi. Ortada geniş ve yüksek, bacakları işlemeli mensa tripes; üzerinde ortada üzüm, daha sonra sırası ile, her iki yanda üçgen kesilmiş birer kek ve ayva. Yemek masasının hemen solunda yüksek bir krater ve cepheden, sağına bakar, saği üzerinde, solu yan ileride, karnı üzerine gelecek şekilde elinde oinoche tutan, kısa chiton giysili saki. Bununla sağ oturan arasında, kadının eteklerinden tutan, çok küçük bir çocuk. Podyumda dört öbek şeklinde ikişer satır yazıt:

ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΗ ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ ΠΡΑΞΙΟΥΤΟΥ ΜΗΝΟΦΙΛΟΥ
ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ ΤΟΥΠΡΑΞΙΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ ΤΟΥΠΡΑΞΙΟΥ

Tarih: İ.Ö. 140/130.

C. Neumeister, Das antike Rom. Ein literarischer Stadtführer (1991), 172 Abb. 44; Cremer, Mysien, MiSt 17 Taf.20; Schmidt, Grabreliefs, 28 Abb. 74; R. Känel, Asia Minor Studien 8 (1992), 114 vd Taf.10 (Yazıt); Şahin, Miletupolis, 175 vd. Taf. 22.2.

TB 8. Tophisar Köyü-Karacabey.

Levha XXII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3184).

Y: 72 cm.

G: 60 cm.

K: 19 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Figürlerin başlarında, erkeklerin sol kollarında kopma, kenarlarda çarpma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

İkiye katlanan yüksek yastıklı, örtülü kline üzerinde uzanan iki erkek: Sollarında derin kadeh tutarlar, soldakinin saği dizlerinin arasında elinde yiyeceklerle, sağdakinin saği ise yanda arkadaşının omzunda. Solda örtülü, diphros üzerinde sağa profilden oturur Fausta tipinde kadın; sağ ayağı sehpa üzerinde biraz daha önde, solunun üzerinde. Oturağın önünde, köşede, sağa profilden, uzun chiton giysili, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Sağ köşede, sola 3/4 cepheden, elinde bir kepçe ile kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Bunun önünde bir situla. Ortada yırtıcı hayvan pençeli, üzerinde yiyeceklerle mensa tripes. Uzananların altında, podyumda ikişer satır yazıt grubu.

ΜΕΝΕΣΤΡΑΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ
ΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ ΤΟΥΜΕΝΕΣΤΡΑΤΟΥ

Tarih: İ.Ö. 150/140.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1942 Taf. 281; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 321 Taf. 25; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 100; Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 43 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV; Şahin, Miletupolis, 175 vd. Taf. 21.3.

TB 9. Kirmastı.

Levha XXIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2567).

Y: 69 cm. G: 54 cm. K: 12 cm.

İri tanecikli beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı, yukarı doğru daralan naiskos stel. Kenarlarda çarpma, özellikle yüzlerde olmak üzere stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yastıklı, şematik kline üzerinde uzanan erkek, sol elinde kadeh, sağında yiyeceklerle. Her iki köşede, karşılıklı, profilden, sağdakinin üst vücudu biraz daha cepheden, soldaki Pudicitia Philista tipinde, sağdaki Melissa tipinde kadın. Her iki oturan önünde, karşılıklı, profilden soldakinde sandıkçık, sağdakinde kalathos ile iki kız hizmetçi. Sağ oturan ile masa arasındaki dar alanda cepheden, soluna dönük, Pudicitia tipinde, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Ortada uzun bacaklı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Podyumda tamamen silinmiş iki satır yazıt.

Tarih: İ.Ö. İ.Ö. 110/100.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1874 Taf. 269; Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 25.

TB 10. Manyas Gölü civarı.

Levha XXIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 3130).

Y: 68 cm. G: 47 cm. K: 22 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, basık dor başlıklı pilasterler ile naiskos stel. Stelin sol alt köşesi eksik. Kenarlarda çarpmalar. Figürlerin yüzlerinde kopmalar. Yer yer etkili olmak üzere stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yüksek kline üzerinde soluyla yastuktan destek alarak uzanan erkek; sol elinde kadeh tutar, sağı yan aşağıda. Klinenin her iki yanında kendi oturakları üzerinde karşılıklı oturan iki kadın; soldaki Pudicitia Philista, sağdaki Protopudicitia tipinde. Her iki köşede birbirine bakışını soldaki kız, sağdaki erkek birer hizmetçi. Ortada yüksek, üzerinde yiyeceklerle, işlemeli bacaklı, destek çıtalı mensa tripes. Podyumda üç satır yazıt.

MENEKPATHE EPMOKPA[TOYΣ]

ΣTPATONIKE MENEKPATHE[TOYΣ]

XAIPETE

Tarih: İ.Ö. 140/130.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1873; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 316 (Yazıt); Cremer, Mysien, MiSt 14 Taf. 21.

TB 11. Manyas.

Levha XXIV

İzmir Arkeoloji Müzesi (Env.No: 357).

Y: 85 cm. G: 57 cm. K: 16 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Çerçevenin sağ üstünde, sağ alt kenarda ve figürlerin yüzlerinde kopma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Ortada yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, solunda derin kadeh tutar, sağı yanda dizi üzerinde. Her iki yanda, karşılıklı, diphros üzerinde oturur iki kadın; soldaki Melissa, sağdaki Pudicitia Saufeia tipinde. Her iki kenarda, karşılıklı profilden, iki kız hizmetçi; soldaki piramidal kapaklı küçük bir sandıkçık, sağdaki kalathos tutar. Sağ oturan ile masa arasında, cepheden, üzgün duruşta, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Ortada hayvan bacaklı yuvarlak mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Podyumda ikişer satır üç grup yazıt.

ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣΤΗΣ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΔΩΡΟΥ

ΑΘΗΝΑΙΔΟΣ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΔΩΡΟΥ

ΤΟΥΤΙΜΑΙΟΥ

ΤΗΣΑΙΝΕΟΥ

Tarih: İ.Ö. 140.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1875; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 263 Taf. 20; Cremer, Mysien, 103 MiSt 12 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TB 12. Manyas.

Levha XXIV

İzmir Arkeoloji Müzesi (Env.No: 362).

Y: 55 cm. G: 45 cm. K: 14 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Yukarıda kaval silmenin üstünde, aşağıda tabanda kırılma, yüzlerde kopma, genelinde aşınma. Epistylin ortasında dört köşe oyuk. Orta yüksek kabartma.

Yüksek yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, solunda derin kadeh, sağında kucagı üzerinde yiyecek tutar. Ayak ucunda, sağdaki kline, soldaki diphros üzerinde, sağa 3/4 cepheden oturur, Pudicitia Philista tipinde iki kadın. Oturmanın önünde sağa profilden, elinde piramidal kapaklı bir kutucuk ile kız hizmetçi. Sağ köşede, basit diphros üzerinde, sola 3/4 profilden oturur Protopudicitia tipinde üçüncü kadın. Oturmanın önünde sola profilden bu defa kalathos ile diğer kız hizmetçi. Sağ oturan ile masa arasında cepheden, ellerini karın üzerinde bağlamış, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Ortada hayvan bacaklı, yuvarlak mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Podyumda üç öbek yazıt.

ΘΕΟΔΩΡΑ

ΕΛΕΥΣΕΙΣ

ΙΟΛΛΟΥΤΟΥ

ΙΟΛΛΟΥ

ΜΗΝΟΔΩΡΟΥ

ΠΥΘΙΩΝΟΣ

ΚΟΓΧΗΜΕΙΔΙΟΥ

Tarih: İ.Ö. 140/130.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1897 Taf. 272; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 241 Taf. 18; Cremer, Mysien, 103 MiSt 13 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 28 vd. Tab.IV.

TB 13. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha XXV

Pergamonmuseum-Berlin (Env.No:SK.834).

Y: 57 cm. G: 49 cm. K: 14 cm.

Beyaz iri kristalli mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Stel tabanında boydan boya kırılma, sol üst köşede, figürlerin yüzlerinde ve kadehlerde kopma, yer yer aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, yüksek yastıklı kline üzerinde sollarında derin kadehler ile uzanan iki erkek; soldaki ön aşağıdaki elinde yiyecek tutar, sağda uzananın saği ise yanındakinin sol omzunda. Her iki yanda karşılıklı, diphroslar üzerinde, pilastere de yaslanır şekilde 3/4 den oturur soldaki Protopudicitia, sağdaki Saufeia tipinde iki kadın; saçları da benzer şekilde arkada toplamış. Solda oturağın önünde, sağa profilden, uzun chiton giysili elinde piramidal kapaklı kutucuk tutar kız hizmetçi. Sağ köşede sola profilden, elinde kalathos ile diğer bir kız hizmetçi. Sağ oturanla masa arasında, cepheden, kısa chiton giysili, ellerini karın üzerinde bağlamış, vücut ağırlığı sağında erkek hizmetçi. Ortada yuvarlak, işlemeli bacaklı, üzerinde yiyeceklerle mensa tripes. Podyumda sekiz satır yazıt:

ΜΗΝΟΦΑΝΗΣΜΟΚΑΧΑΙΡΕ
ΜΟΙ
ΤΟΝΠΑΣΙΘΝΗΤΟΙΣΙΠΡΟΣΗΝΕΑΓΓΑΙΑΚΕΚΕΥΘΕΝ
[Ω]ΣΒΙΟ[Τ]ΗΣΜΟΧΘΟΥΣΣΩΜΑΠΕΡΕΙΣΑΜΕΝΟΝ
[ΜΗΝΟ]ΦΑΝΗΝΤΡΙΣΣΑΙΣΕΤΕΩΝΔΕΚΑΔΕΣΣΙΝΑ[Φ]Ε[ΝΤΑ]
[ΗΔΥΓ]ΕΛΩΤΑΦΙΛΛΙΣΚΑΙΡΙΑΣΥΜΠΡΑΓΗΣΙΝ
[Μ]ΗΤ[ΕΡ]ΙΔΕΠΡΟΣΟΔΩΙΣΤΟΝΑΧΑΣΚΑΙΔΑΚΡΥΑΛΕΙΠΕΙ
[ΣΙ]ΓΗΛΟΝΝΕΚΥΩΝΧΩΡΟΝΕΣΕΡΧΟΜΕΝΟΣ

Tarih: İ.Ö. 140/130.

Königliche Museen zu Berlin. Beschreibung der antiken Skulpturen mit Ausschluß der pergamenischen Fundstücke (1891), Nr. 834; W. Peek, Griechische Versinschriften, Bd.I: Grab-Epigramme (1955), 762; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1985 Taf. 286; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 521; Cremer, Mysien, 103 MiSt 16 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 28 vd Tab.IV.

TB 14. Karacabey.

Levha XXV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:8054).

Y: 64 cm. G: 41 cm. K: 10 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Kenarlarda çarpma, figürlerin yüzlerinde kopma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yüksek yastıklı şematik kline üzerinde uzanan iki erkek; sollarında derin kadeh, kucakları üzerindeki sağlarında yiyecek tutarlar. Her iki köşede, karşılıklı, minderli diphros üzerinde, 3/4 profilden, Protopudicitia tipinde birbirine benzer iki kadın. Sol oturanın yanında cepheden, sola dönük, uzun chiton giysili, kucagında kalathos ile kız hizmetçi. Ortada narın bacaklı, geniş yuvarlak mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Podyumda tek sıra yazıt.

ΜΙΚΚΗΜΗΝΟΔΩΡΟΥΓΥΝΗΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 40/30.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 355 Taf. 28; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 104; Cremer, Mysien, 103 MiSt 9 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.V.

TB 15. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha XXVI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2558).

Y: 70 cm. G: 52 cm. K: 25 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Erkeklerinki tamamen olmak üzere başlarda kopma, stel genelinde yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, yüksek-köşeli yastıklı kline üzerinde sollarında derin kadehler ile uzanan iki erkek; soldaki ön aşağıdaki elinde yiyecek tutar, sağda uzananın saği ise yanındakinin sol omzunda. Her iki yanda diphros üzerinde, pilastere yaslanır şekilde 3/4 profilden oturur soldaki Protopudicitia, sağdaki Pudicitia Philista tipinde iki kadın; saçları da benzer şekilde arkada toplanmış. Solda oturağın önünde, sağa profilden, uzun chiton giysili elinde piramidal kapaklı kutucuk ile kız hizmetçi. Sağ köşede sola profilden, diğerine benzer, elinde kalathos ile diğer bir kız hizmetçi. Sağ oturanla masanın arasında, cepheden, kısa chiton giysili, ellerini karın üzerinde bağlamış, vücut ağırlığı sağında erkek hizmetçi. Ortada yuvarlak, işlemeli bacaklı, üzerinde yiyeceklerle mensa tripes. Podyumda sağdaki kadının altında üç satırlık yazıt.

ΠΟΤΑΜΩΝ

ΑΣΚΛΗΠΑ

ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö.140/130

F.W. Hasluck, JHS 24, 1904, 24 Nr. 9; Mendel, Brousse, Nr. 59; Hasluck, Cyzicus, Kat.Nr.V 247; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1986 Taf. 286; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 413 Taf. 31; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 113; Cremer, Mysien, 103 MiSt 15 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 28 vd. Abb. 73 Tab.IV.

TB 16. Manyas.

Levha XXVI

İzmir Arkeoloji Müzesi (Env.No: 364).

Y: 53 cm. G: 31 cm. K: 16 cm.

Mermerden, çerçevesiz stelin sağ yarısı. Uzananın kalçası ve masanın sol bacağı sınır olacak şekilde yukarıdan aşağı düz bir çizgi şeklinde kırık. Sol üst köşede, figürlerin başlarında, erkek hizmetçide ve masada kopma, genelde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, solunda kadeh ile ? Sağda basit diphros üzerinde sola profilden oturan Pudicitia tipinde kadın. Oturagın önünde sola profilden, eliinde kalathos ile kız hizmetçi. Oturan ile masa arasında cepheden, vücut ağırlığı sağında, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Solda yuvarlak mensa tripes. Podyumda bir bölümü korunan yazıt:

...ΩΝΟΣ

Tarih: İ.Ö.120/110.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1890 Taf. 271 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 28 vd Tab.IV.

TB 17. Karacabey.

Levha XXVII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2576).

Y: 90 cm. G: 45 cm. K: 10 cm.

Küçük tanecikli beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Sağ pilasterde, figürlerin yüzlerinde, kadının sağ bileğinde, erkeğin sağ elinde ve solunda tuttuğu kadehte kopma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, iki yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, manto tomarının dolaştığı solunda derin bir kadeh, sağında küçük bir çiçek veya thymiaterion tutar (Pfuhl-Möbius). Ayak ucunda arkalıksız, dört köşe, kalın minderli diphros üzerinde, 3/4 profilden, Protopudicitia tipinde oturan kadın. Ortada ceylan bacaklı, narin işçilikli, geniş mensa tripes; üzerinde nar, elma, üzüm salkımı, armut gibi meyveler. Kadının oturagının önünde, salt izleri korunmuş küçük bir hizmetçi kız. Podyumda bir satır yazıt.

MENEISKEMENANΔΡΟΥΧΑΙPE

Tarih: İ.Ö. 40.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1609 Taf. 234; SEG 29, 1979, 1241; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 308 Taf. 24; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 95; Cremer, Mysien, 103 MiSt 10 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.V.

TB 18. Karacabey.

Levha XXVII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 214).

Y: 62 cm. G: 48 cm. K: 6 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Stel bloğunun sağ alt köşesi eksik. Figürlerin yüzlerinde kopma. Orta yüksek kabartma.

Kaba, yüksek kline üzerinde, yüksek yastıktan da destek alarak uzanan erkek; solunda derin kadeh tutar, sağı kucak üzerinde. Sol köşede pilasterden destek almadan, minderli sade bir diphros üzerinde, sağa profilden oturur Pudicitia Braccio Nuovo tipinde kadın. Oturak ile pilasterin kesiştiği köşede, cepheden, sağı üzerinde ayakta yine Pudicitia tipinde kız hizmetçi. Ortada geniş ve kaba işçilikli mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede, cepheden, sağı üzerinde hafif soluna dönük, yine Pudicitia tipinde erkek hizmetçi. Podyumda iki satır yazıt.

ΜΗΝΩΔΔΩΡΟΣ

ΜΕΙΔΕΙΟΥΧΑΙPE

Tarih: İ.Ö.10/0.

Ph. Le Bas, Rev.Phil 1, 1845, 39; Ph. Le Bas- W.H. Waddington, Inscriptions grecques et latines recueillies en Asie Mineure II (1870, ND Hildesheim 1972), Nr. 1103 (Miletupolis altında); Mendel III, Nr. 990; Hasluck, Cyzicus, Kat.Nr. V. 198; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1825; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 332 Taf. 26; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 101 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 26 Dipnot.159.

TB 19. Mustafakemalpaşa.

Levha XXVIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 3114).

Y: 73 cm. G: 40 cm. K: 8 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Üç kırık parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış, ancak solda oturan kadının başının arka kısmı hariç eksik parça yok. Birinci kırık sol üst köşede, ikinci parça kadının başı ile birlikte pervazı da içerir, üçüncüsü ise sağdaki erkeğin omzundan yukarı kısmını yine stel çerçevesi ile birlikte içerir. Çiftin yüzlerinde ve erkeğin sol kolunda kopma. Bunun dışında yer yer etkili olmak üzere stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, iki yastığı da pilastere dayandırılmış kline üzerinde uzanan erkek, sağı kucak üzerinde. Sol omuzdan inen manto tomarı kline üzerinde. Ayak ucunda minderli, diphros üzerinde, 3/4 profilden oturan Protopudicitia tipinde kadın. Chitonun eteği sehpayı da örterek zemine dökümlü olarak iner. Sol altta cepheden, hafif soluna dönmüş, elinde kalatos tutan, chiton giysili kız hizmetçi. Sağ ortada mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede, masanın sağ bacağına da kapatır şekilde cepheden, karın üzerindeki sağından destek alan solu yukarıda, eli çene altında, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Vücut ağırlığı sağ bacakta, solu yanda sağının üzerinde. Podyumda 12 satır yazıt.

ΜΙΑΗΤΟΥΠΟΛΙΟΣΚΕΙΜΑΙ

ΝΕΚΥΣΑΤΤΙΚΟΝΑΙΜΑ |

ΩΚΥΜΟΡΟΥΤΥΧΗΣΠΕΙΣ-
ΜΑΤΑΛΥΣΑΜΕΝΟΣ |
ΙΗΤΡΟΥΠΤΡΟΣΩΝΑΣΚΑΗ-
ΠΙΛΔΗΣΕΛΕΒΙΝΑ |
ΜΗΤΡΙΚΑΣΙΓΝΗΤΩΙΤΕΑΛ-
[Γ]ΕΑΛΕΠΟΜΕΝΟΣ |
ΑΛΛΟΙΜΕΝΚΛΑΙΟΥΣΙΝΕΓΩ
Δ ΕΝΙΠΑΙΣΙΚΑΘΗΜΑΙ |
[Α]ΘΑΝΑΤΩΝΦΟΙΒΟΥΠΑΙ-
[ΔΙ]ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΟΣ

Tarih: İ.Ö.60/50.

A. Besset, BCH 25, 1901, 327 Nr. 6; Hasluck, Cyzicus, 279 Nr. 56; W.Peek, AM 66, 1911, 81, Nr. 24; ay., Griechische Versinschriftin Bd.1: Grab-Epigramme (1955), 718; ay., Griech Grabgedichte (1960), 287; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1617 Taf. 235; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 499 Taf. 36; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 64; Cremer, Mysien, 103 MiSt 24 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.V.

TB 20. Karacabcy.

Levha XXVIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3152).

Y: 50 cm. G: 37 cm. K: 14 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Sol üst köşede kırık. Çarpımlar ve genelde hafif aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, yastıklı kline üzerinde başında çelenkle uzanan erkek, manto tomarının dolandırıldığı sol elinde derin bir kadeh, kucağı üzerindeki sağında yiyecek tutar. Ayak ucunda, 3/4 profilden, Protopudicitia tipinde pilastere de yaslanarak oturur kadın. Chitonu dökümlü olarak zemine kadar iner. Sol köşede, 3/4 profilden, chiton giysili, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ortada bodur bacaklı mensa tripes; üzerinde kek, elma, armut vb. Sağ köşede, cepheden, sağına bakan, kısa chiton giysili, ellerini göbek üzerinde bağlamış erkek hizmetçi. Podyumda üç satır yazıt.

ΜΗΤΡΟΔΩΡΑ ΜΕΙΔΙΑΣ
ΜΕΝΕΜΑΧΟΥ ΜΕΙΔΙΟΥΧΑΙΡΕ
ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 60/50.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 346, Taf. 27; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 103; Cremer, Mysien, 103 MiSt 7 Taf. 19 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TB 21. Aksakal- Ergili arasından.

Levha XXIX

Bir zamanlar Tolunay koleksiyonunda- Bandırma.

Y: 69 cm. G: 43 cm. K: 17 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Figürlerin yüzlerinde ve ellerinde kopma. Stel genelinde yer yer aşınma. Orta yüksek kabartma.

Alçak, kaba kline üzerinde, ikiye katlanan yastıktan da destek olarak uzanan erkek, solunda kadeh, kucak üzerindeki sağında olasılıkla yiyecek tutar. Sol köşede, arkalıksız, kaba işlenmiş diphros üzerinde sağa 3/4 profilden oturur Pudicitia Braccio Nuovo tipinde kadın. Solda, kadının yanında cepheden, soluna bakar, yine Pudicitia tipinde kız hizmetçi. Ortada alçak ve geniş, uyarın işçilikli mensa tripes; üzerinde ortada iki salkım üzüm, her iki yanda nar ve kek. Sağ köşede, cepheden, sağı üzerinde, solu yanda sağının üzerinde, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Podyumda üç satır yazıt.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΖΩΤΙΟΥΤΗΣΜΕΝΙΣΚΟΥ
ΓΥΝΑΙΚΟΣΔΕΑΝΔΡΟΝΕΙΚΟΥΟΕΠΟΗΣΕΝ
ΑΥΤΗΟΥΙΟΣΜΕΝΙΣΚΟΣ

Tarih: İ.Ö. 30/20.

Schwertheim 1983, 114 vd. Nr. 8 Taf. 13; SEG 33, 1983, 1062; Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 41 Taf. 14 (Yazıt).

TB 22. Kyzikos.

Levha XXIX

Bir zamanlar Tolunay koleksiyonunda- Bandırma.

Y: 85 cm. G: 54 cm. K: 9 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, çerçevesiz stel. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış. Kırık solda hizmetçinin beli üzerinden başlayıp, alçalarak sağa ilerler, resim alanının sağ alt köşesinden diğer uca ulaşır. Çerçeve üzerinde, figürlerin yüzlerinde kopma, yer yer etkili olmak üzere stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Kaba, yüksek kline üzerinde yüksek yastıktan destek olarak uzanan erkek; solunda derin kadeh tutar, sağı ön aşağıda. Ayak ucunda, yüksek diphros üzerinde, sağa profilden oturur Pudicitia Philista tipinde kadın. Oturma önünde sağa profilden, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ortada yüksek ve işlemeli bacaklı mensa tripes; üzerinde meyveler ile. Sağ köşede cepheden, sağı üzerinde, solu yanda sağı ile çapraz, pudicitia tipinde kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Podyumda üç satır yazıt:

ΥΠΟΜΝΗΜΑΑΥΛΟΥΒΕΤΙΗΝΟΥΟΚΑ[Τ-]
[Ε]ΣΚΕΥΑΣΑΝΑΥΤΩΟΙΥΙΟΙΛΟΝΓΟΣΚΑΙ
ΠΟΛΛΙΩΝΜΝΗΜΗΣΧΑΡΙΝ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın 3. çeyreği.

Schwertheim 1983, 112 Nr. 5; SEG 33, 1983, 1059; Cremer, Mysien, KSt 28 Taf. 12 (Yazıt).

TB 23. Mustafakemalpaşa'nın güncyi.

Levha XXX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:—).

Y: 69 cm. G: 40 cm. K: 8 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Kenarlarda çarpmalar, resim alanında, özellikle figürlerin yüzlerinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yastıklı, sembolik kline üzerinde uzanan başı çelenkli erkek, solunda kadeh, kucağından aşağı kline üzerine indirdiği sağında ise yiyecek tutar. Diphros üzerinde 3/4 profilden, Pudicitia Philista tipinde oturan kadın. Sol kol altından gelen manto ucu kucak üzerinden aşağı doğru sarkar. Chiton dökümlü olarak zemin üzerinde. Sol köşede profilden, oldukça kaba işçilikli, elinde kalathosus ile kız hizmetçi. Orta sağda keçi bacaklı mensa tripes, üzerinde peksimet, elma vb. Sağ köşede cepheden, sağına bakar, karın üzerinde uzanan solundan destek alan sağı yukarıda, eli çene altında, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Podyumda iki satır yazıt.

ΠΑΑΤΗΣΘΕΣΙΟΥ ΣΟΣΙΑ
ΓΥΝΗΧΑΙΡΕ ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın 2. çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 405 Taf. 30; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 111; Cremer, Mysien, KSt 26 Taf. 12 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TB 24. Odessos.

Levha XXX

Varna Müzesi (Env.No: 3505).

Y: 60 cm. G: 53 cm. K: 11 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Kenarlarda çarpma, yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Ölü yemeği konusunun işlendiği resim alanında basit kline üzerinde, ikiye katlanan yastık ve sağ pilasterden de destek olarak uzanır erkek; solunda kadeh tutar, sağı kucak üzerinde. Solda kline ile aynı seviyede, kaba diphros üzerinde, sağa profilden oturur Pudicitia Philista tipinde kadın. Oturağın önünde cepheden, soluna bakar yine Pudicitia tipinde kız hizmetçi. Ortada geniş ve tornalanmış mensa tripes; üzerinde iki salkım üzüm ve kenarlarda uyar, ayva. Sağ köşede, cepheden, sağına bakar Pudicitia tipinde erkek hizmetçi. Podyumda iki satır yazıt.

ΑΠΕΛΛΑΣΞΕΝΩΝΟΣΧΑΙΗΓΥΝΗΑΥ
ΤΟΥΓΑΥΚΥΤΗΣΧΑΙΡΕΟΥ-ΧΑΙΡΕΤΑΙ (=E)

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın 2. çeyreği.

E. Kalinka, Antike Denkmäler in Bulgarien (Schriften der Balkankommission, Antiquarische Abt.IV [1906]), 290 vd. Nr. 264 Abb. 69; G. Mihailov, Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae I. Inscriptiones Orae Ponti Euxini. Ed. altera (Academia litterarum Bulgarica, institutum archaeologicum, series epigraphica X [1970]), Nr. 181 Taf. 94; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1605 Taf. 232; Schmidt, Grabreliefs, 115 Dipnot. 518.

TB 25. Paşalimanı.

Levha XXXI

Erdek Müzesi (Env.No: 31).

Y: 86 cm. G: 55 cm. K: 9 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Kenarlarda çarpma, figürlerin yüzlerinde kopma, özellikle hizmetçilerde olmak üzere yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Basit kline üzerinde, yüksek yastıktan da destek olarak uzanan erkek; klasik formda solunda derin kadeh tutar, sağı kucak üzerinde ön aşağıda. Ayak ucunda diphros üzerinde, pilastere de yaslanarak oturur Pudicitia Braccio Nuovo tipinde kadın. Oturağın önünde olasılıkla kız hizmetçiye ait izler. Sağ ortada üzerinde yiyeceklerle mensa tripes. Masa ile pilaster arasında cepheden ayakta erkek hizmetçi. Podyumda üç satır yazıt:

ΙΟΥΑΙΟΣΠΟΛΥΕΥΚΤΟΣΚΑΙ
ΙΟΥΑΙΟΣΝΕΙΚΗΦΟΡΟΣΙΟΥΑΙΑ
ΜΑΤΗΜΗΤΡΙΜΝΗΜ{Ν}ΗΞΑΡΙΝ

Tarih: İ.Ö. 10/0.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 244 Taf. 19 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 26 Dipnot.159.

TB 26. Manyas.

Levha XXXI

İzmir Arkeoloji Müzesi (Env.No.356).

Y: 57 cm. G: 42 cm. K: 10 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, çerçevesiz, baştabanlı stel. Boydan boya sol kenarda kopma ve kırılma. Kadının yüzünde kopma. Çarpmalar ve stel genelinde aşınma. Alçak kabartma.

Örtülü, ikiye katlanan yastıklı kline üzerinde uzanan erkek; solunda derin bir kadeh tutar, sağı kucağı üzerinde. Ayak ucunda, klinenin üzerinde, sola doğru, Protopudicitia tipinde oturan kadın. Chiton ayaklarının üzerinde olduğu sehpayı da kapsayarak zemine inmiş. Solda, sağa doğru, cepheden, fakat hafif soluna dönmüş, Pudici-

tia Philista tipinde, chiton giysili kız hizmetçi. Ortada keçi bacaklı, üzeri yiyeceklerle mensa tripes. Sağ köşede 3/4 profilden, sağ eli önde, situlanın üzerinde, kısa chiton giysili saki. Podyumda tek satırlık yazıt.

[A]PTEMIΔΩPEMENANΔPOYXAIPE

Tarih: İ.Ö.30/20.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1572 Taf. 229; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 78; Cremer, Mysien, MiSt 4 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot. 152 Tab.IV.

TB 27. Karacabey.

Levha XXXII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3168).

Y: 74 cm. G: 54 cm. K: 9 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Yüzlerde kopma, kenarlarda çarpma. Orta yüksek kabartma.

İkiye katlanan yüksek yastıklı, şematik kline üzerinde uzanan iki erkek, sollarında derin kadeh tutarlar. Soldaki ön aşağıdaki sağında, oturanın kucağı üzerinde yiyecek, diğer uzananın sağı yanındaki omzunda. Solda minderli diphros üzerinde, pilastere de yaslanarak sağa 3/4 profilden oturur Pudicitia Braccio Nuovo tipinde kadın. Oturağın önünde sol köşede, cepheden, soluna bakar, Pudicitia tipinde kız hizmetçi. Sağ köşede cepheden, sağına bakar, kısa chiton giysili, yine Pudicitia tipinde erkek hizmetçi. Ortada geniş, alçak mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Podyumda üçer satırdan sağ ve solda iki küme yazıt.

ΑΠΟΛΛΩΝΙΕ ΔΙΟΝΥΣΙΕ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ
ΧΑΙΠΕ ΧΑΙΠΕ

Tarih: İ.Ö. 20.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1928 Taf. 278; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 54 Taf. 4; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 54; Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 17 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 27 Tab.IV; Şahin, Miletupolis, 175 vd. Taf. 23.1.

TB 28. Kyzikos.

Levha XXXII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2217).

Y: 58 cm. G: 45 cm. K: 8 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Sağ üst köşe uzanan erkeğinde başını kapsayacak şekilde kırık ve kayıp. Figürlerin yüzlerinde, erkek hizmetçinin vücudunun sol üst yarısında kopma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

İkiye katlanan yüksek yastıklı, şematik kline üzerinde uzanan iki erkek, sollarında kadehler ile. Solda diphros üzerinde, pilastere de yaslanarak sağa 3/4 profilden oturur Pudicitia Braccio Nuovo tipinde kadın. Oturağın önünde sol köşede, cepheden, soluna bakar, Pudicitia tipinde kız hizmetçi. Sağ köşede cepheden, sağına bakar, kısa chiton giysili, erkek hizmetçi. Ortada geniş, alçak mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Podyumda iki satır yazıt.

ΜΟΞΙΟΝΜΗΝΟΔΩΡΟΥ
ΧΑΙΠΕ

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyılın sonu- İ.S. 1. yüzyılın başı.

Ruge, Berliner Philologische Wochenschrift 12, 1892, 707 Nr. 1; Mendel III, Nr. 1014; Hasluck, Cyzicus, Kat.Nr. V 217; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1926; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 366 Taf. 29 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 26 Dipnot.159.

TB 29. Emreköy.

Levha XXXIII

Mehmet Oruç'un evinde.

Y: 65 cm. G: 42 cm. K: 12 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Sol üst köşede, uzananların ellerindeki kadehlerde kopma, özellikle yüzlerde olmak üzere yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

İkiye katlanan yüksek yastıklı, şematik kline üzerinde uzanan iki erkek; sollarında kadehler ile. Her ikisinin de sağları ön aşağıda, ellerinde yiyecek var. Solda minderli diphros üzerinde, pilastere de yaslanarak sağa 3/4 profilden oturur Pudicitia Braccio Nuovo tipinde kadın. Oturağın önünde sol köşede, cepheden, Pudicitia tipinde kız hizmetçi. Ortada işlemeli bacaklı, geniş ve alçak mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Podyumda iki satır yazıt.

ΜΕΝΕΚΡΑΤΗΣΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΧΑΙΠΕ

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyıl sonu- İ.S. 1. yüzyıl başı.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 310 Taf. 24 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 26 Dipnot.159 Tab.V.

TB 30. Bursa.

Levha XXXIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3138).

Y: 50 cm. G: 35 cm. K: 15 cm.

Beyaz mermerden, çerçevesiz stel. Figürlerin başlarında, stel çevresinde kopma, genelde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Şematik kline üzerinde uzanan iki erkek, sollarında kadehlerle. Solda, diphros üzerinde, sağa 3/4 profilden oturan Pudicitia tipinde kadın. Oturağın önünde, sağa profilden, elinde kalathos ile uzun chiton giysili kız hizmetçi. Sağda cepheden, solunda bir kadeh ile (Pfuhl-Möbius) kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Bunun önünde karnlı, yüksek kaideli, geniş ağızlı bir krater. Ortada hayvan bacaklı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Podyumda solda tek, sağda iki satır yazıt.

ΑΥΣΙΜΑΜΕ (veya ΑΥΣΙΔΑΜΕ ?) ΚΑΙ ΠΑΠΙΑΜΕΝΑΝΔΡΟΥ
ΧΑΙΡΕΤΕ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın 2. çeyreği.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1931; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 282 Taf. 21; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 85 (Yazıt); Cremer, Mysien, KSt 40.

TB 31. Fırgili-Daskyleion.

Levha XXXIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 3169).

Y: 75 cm. G: 58 cm. K:13 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Sonradan olasılıkla çeşme olarak kullanıldığını gösterir, alt ve üstte birer modern delik. Kenarlarda çarpma, figürlerin yüzlerinde yer yer kopma. Orta yüksek kabartma.

İkiye katlanmış, yüksek yastıklardan destek alarak, şematik kline üzerinde uzanan başlarında çelenkle, sağdakinde kısa sakalla iki erkek: Sollarında derin bir kadeh, sağları yan aşağıda, ellerinde yiyecek tutarlar. Sol köşede minderli diphros üzerinde 3/4 cepheden erkeğin diz altını kapatır şekilde oturur Pudicitia Braccio Nuova tipinde kadın: Chiton eteği yelpaze kıvrımlarla sehpanın büyük kısmını kapatarak zemine iner. Oturağın önünde sağa profilden, chiton giysili, pudicitia tipinde kız hizmetçi. Sağ köşede soldaki ile aynı, Pudicitia Philista tipinde oturan diğer bir kadın; kucagından aşağı bırakılan kumaş tomarı, hemen hemen oturağın tüm yüzeyini kaplar. Ortada işlemeli bacaklı, yuvarlak mensa tripes; üzcrinde yiyeceklerle. Podyumda sol oturanın altında üç satırlık yazıt kuşağı.

ΜΟΞΧΙΟΝ
ΔΙΟΔΩΡΟΥ
ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö.10.

F.W. Hasluck, JHS 24, 1904, 27 Nr. 22; Hasluck; Cyzicus, Kat.Nr.V 216; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1981 Taf. 284; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 363 Taf. 43; Cremer, Mysien, 79 vd. KSt 15 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 26 vd. 110 vd Tab.IV.

TB 32. Bereketliköyü-Bandırma.

Levha XXXIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:8351).

Y: 70 cm. G: 50 cm. K: 14 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Yüzlerde kırılma, kenarlarda çarpma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

İkiye katlanan yüksek yastıklı şematik kline üzerinde uzanan iki erkek; sollarında derin kadeh tutarlar, sağları kucakları üzerinde. Her iki köşede minderli diphros üzerinde karşılıklı oturan soldaki Pudicitia Braccio Nuovo, sağdaki Protopudicitia tipinde iki kadın; her ikisi de saçını arkada aynı şekilde topuz yapmış. Oturanların önünde birbirine bakışmı, profilden, ellerinde kalathos ile iki kız hizmetçi. Sol oturan ile masa arasında cepheden, uzun manto giysili, vücut ağırlıkları solda Palliatus tipinde iki delikanlı: Farklı olarak manto tomarı sağ omuzdan sol aşağı iner. Ortada mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Podyumda üç satırlık yazıt kuşağı.

ΒΟΥΛΙΑΔΗ ΣΤΡΑΤΟΝΕΙΚΗ
ΜΗΝΟΦΙΛΟΥ ΑΡΙΣΤΑΓΟΡΟΥ
ΧΑΙΡΕ ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 20/10.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 132 Taf. 11; Cremer, Mysien, 103 MiSt 22 Taf. 20 (Yazıt).

TB 33. Erdek.

Levha XXXV

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:5356).

Y: 82 cm. G: 51 cm. K: 9 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Stelin büyük bölümü kırık ve eksik: Üstte sol yarından başlayarak, sağ uzananın ve oturanın üst vücutlarını kapsayacak şekilde ortaya doğru dış bükey bir yarım daire çizerek genişleyip, daha sonra daralarak sol alt köşeye ulaşan hattın sonrası. Figürlerin yüzlerinde kopma, özellikle hizmetçilerde olmak üzere yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Kaba kline üzerinde, ikiye katlanan yüksek yastuktan da destek alarak uzanan iki erkek; sollarında kadeh, yan aşağıdaki ellerinde yiyecek tutarlar. Her iki köşede karşılıklı oturan, soldaki Pudicitia Braccio Nuovo, sağdaki olasılıkla Pudicitia Saufeia tipinde iki kadın. Sol oturağın önünde, cepheden, soluna dönmüş kız hizmetçi. Ortada kalın bacaklı, geniş ve yüksek, üzeri yiyeckli mensa tripes. Sol oturana yemek masası arasında cepheden, soluna bakar, Pudicitia tipinde erkek hizmetçi. Podyumda üç satır yazıt:

ΜΟΞΧΙΟΝ
ΑΥΚΕΙΝΟΥ
ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. I. yüzyılın sonu.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 365 Taf. 29 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 26 Dipnot.159.

TB 34. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha XXXV

Avignon, Musée Calvet (Env.No: 2).

Y: 81 cm. G: 59 cm. K: 15 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Stelin sol alt köşesinde kırılma. Pilaster üzerinde, kadehlerde, hizmetçilerde kopma, yer yer aşınma. Orta yüksek kabartma.

Alçak, sade kline üzerinde, ikiye katlanan yastıklardan da destek alarak uzanan üç erkek; sollarında kadeh tutarlar, sağları yanları üzerlerinde. Sol yanda, minderli diphros üzerinde, pilastere de yaslanarak oturur Pudicitia Philista tipinde kadın. Oturmanın önünde, sağa profilden, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ortada geniş ve kalın bacaklı mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede sola 3/4 cepheden erkek hizmetçi. Podyumda iki satır yazıt:

MHTPOΑΣΜΕΝΑΝΔΡ[ΟΥ]

XΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö.40/30.

K.B. Stark, AZ 11, 1853, 369; ay., Städteleben, Kunst und Altertum in Frankreich (1855), 582; E. Esperandieu, MemAcadVaucluse 18, 1899, 253 Nr. 229; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1995 Taf. 289 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TB 35. Byzantion veya Troas'dan.

Levha XXXVI

Musée national du Louvre-Paris (Env.No:--).

Y: 54 cm. G: 47 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Stel tabanında boydan boya kırılma. Kenarlarda çarpma. Baştabanda, figürlerin yüzlerinde yer yer kopma. Orta yüksek kabartma.

Kline olabilecek yükselti üzerinde birisi daha yaşlı, ikisi delikanlı olmak üzere üç kişi; sollarında kadeh tutarlar, sağları birbirlerinin arkasında. Sol uçtakinin bacakları önde oturan kadın tarafından tamamen kapatılmış. Yaşlısının başında çelenk ve yüzünde sakal. Basit, arkalıksız, minderli oturaklar üzerinde ikişerli gruplara halinde karşılıklı oturur dört kadın; soldaki her ikisi Pudicitia Braccio Nuovo, sağda pilastere de yaslanarak oturan Melissa ve diğeri Pudicitia Saufeia tiplerinde. Her iki köşede çok küçük, birbirlerine bakışmış işlenmiş iki kız hizmetçi. Ortada üzerinde yiyeceklerle mensa tripes. Podyumda beş satır yazıt.

ANTONIA

PHILUMENA

SALVE

ΑΝΤΩΝΙΑΦΙΛΟΥΜΕΝΑ

ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 20/10.

C.O.F.J.B. Compte de Clarac, Musée de sculpture antique et moderne II.1 (1841), 727 vd. Nr. 290 Taf. 155; E. Bouillon, Cippes III, Taf.1. 3; Musée national du Louvre. Catalogue sommaire des marbres antiques (1922), Nr. 97; Pfuhl-Möbius II, Nr. 2012 Taf. 290; Cremer, Mysien, KSt 29 Taf. 12 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TB 36. Karacabey.

Levha XXXVI

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 269).

Y: 66 cm. G: 47 cm. K: 10 cm.

Mermerden, tek resim alanlı stel. Kenarlarda çarpma. Özellikle figürlerin yüzlerinde olmak üzere yer yer aşınma. Orta yüksek kabartma.

Kıvrık dal bezemeli çerçevenin sınırladığı resim alanında, üç figürlü ölü yemeği sahnesi. Basit, tornalanmış bacaklı kline üzerinde, oldukça alçak yastıklardan da destek alarak uzanan iki erkek. Soldakinin solunda bir kadeh. Sol köşede, örtülü, minderli diphros üzerinde pilastere de yaslanarak oturur kadın. Chiton üzerinde, başı da örten manto giysili. Kolları kucak üzerinde. Ortada geniş ve yüksek, ince bacaklı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Podyumda dört satır yazıt:

ΕΥΤΥΧΙΩΝΕΥΤΥΧΙΩΝΙΤΩ

ΑΥΤΟΥΥΙΩΜΝ[Η]ΜΗΣΧΑΡΙΝ

ΕΝΘΑΔΕΚΕΙΜΑΙΕΙΚΟΣΙΠΕΝ-

ΤΑΕΤΗ[Σ]

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın 2. çeyreği.

Ph. LeBas- W.H. Waddington, Inscriptions grecques et latines recueillies en Asie Mineure (1870, ND Hildesheim 1972), Nr. 1102; G. Perrot, Exploration archéologique de la Galatie et de Bithynie d'une partie de la Mysien de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont I (1872), 98; E.Pfuhl, JdI 22, 1907, 126 vd.; Mendel III, Nr. 1016; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1921 Abb. 101; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 213 Taf. 16; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 75; Cremer, Mysien, MiK 4 (Yazıt).

TB 37. Karacabey.

Levha XXXVII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:217).

Y: 72 cm. G: 51 cm. K: 14 cm.

Küçük tanecikli beyaz mermerden, tek resim alanlı, çerçevesiz stel. Sol üst köşe sol oturanın omzundan yukarıya, sol uzananın ise sağ omuz ve başını da kapsayacak şekilde eksik. Kenarlarda çarpma. Orta yüksek kabartma.

Kıvrık dal bezemeli çerçevenin sınırladığı resim alanında ölü yemeği sahnesi. Kline üzerinde, çok alçak yasıklardan destek alarak uzanan iki erkek. Her iki köşede, birbirine bakışlı, örtülü, minderli küçük diphroslar üzerinde pilastere de yaslanarak oturur, chiton üzerinde vücudun ön üst yarısını açık bırakır şekilde başı da örten manto giysili iki kadın; iç yüze bakan elleri klinenin üzerinde. Ortada geniş ve yüksek, profilli mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Bunun her iki yanında karşılıklı, profilden ayakta durur şekilde, soldaki uzun giysisine göre kız, sağdaki erkek iki hizmetçi. Masanın sağ arka bacağı önünde, sola profilden, arka bacakları üzerine çökmüş bir köpek. Podyumda dokuz satır yazıt:

ΟΝΗΣΙΜΗΤΗΘΥΓΑΤΡΙΤΡΥΦΑΙΝ-
ΗΚΑΙΤΩΑΝΔΡΙΕΠΑΦΡΟΔΕΙΤ-
ΩΜΝΗΜΗΣΧΑΡΙΝ
ΟΣΔΕΑΝΤΗΝΣΤΗΛΛΗΝΤΑΥΤΗ-
ΝΠΕΡΙΚΡΟΥΣΗΑΥΤΟΝΔΕΕΞΩ-
ΛΗΣΚΕΓΕΝΟΣΑΥΤΟΥ
ΤΗΝΣΤΗΛΛΗΝΔΕΤΑΥΤΗΝΑ-
ΝΕΘΗΚΕΝΟΦΙΛΙΠΠΟΣΤΗΓΥ-
ΝΑΙΚΙΤΡΥΦΑΙΝΗΤΗΚΑΤΑΘΥΜΙΑ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın 2. çeyreği.

Mendel III, Nr. 1023; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1977 Taf. 284 (Yazıt).

TB 38. Kocakoru- Mustafakemalpaşa.

Levha XXXVII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 3108).

Y: 60 cm. G: 59 cm. K: 11 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, çerçevesiz stel. Kenarlarda çarpma. Figürlerin başlarında kopma, yer yer etkili olmak üzere aşınma. Orta yüksek kabartma.

Kıvrık dallarla süslü çerçevenin sınırladığı resim alanında ölü yemeği sahnesi. Basit kline üzerinde uzanan birisi daha büyük iki erkek. Her iki köşede, örtülü, diphroslar üzerinde chiton üzerinde vücudun ön üst yarısını açık bırakan manto giysili iki kadın. Ortada ince bacaklı ve üzeri yiyecekli mensa tripes. Sol oturanla masa arasında, sağa profilden, masadan yiyecek almak ister olasılıkla erkek hizmetçi. Podyumda iki satır yazıt:

ΚΟΥΑΚΙΕΚΑΙΔΕΚΜΙΑΝΗΤΩΤΕΚΝΩΜΟΔΕΣ-
ΤΩΜΝΗΜΗΣΧΑΡΙΝ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın 2. çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 358; Cremer, Mysien, MiK 2 Taf. 23 (Yazıt).

TB 39. Miletopolis.

Levha XXXVIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:7547).

Y: 58 cm. G: 40 cm. K: 10 cm.

Mermerden, tek resim alanlı stel. Üst baş seviyesinden sonra kırık ve kayıp. Sol çerçeve üzerinde, figürlerin başlarında kopma. Orta yüksek kabartma.

Kıvrık dallarla bezeli çerçevenin sınırladığı resim alanında, arkalı, tornalı bacaklı kline üzerinde yüksek yastıktan destek alarak uzanan erkek; solunda kadeh tutar, sağı yanı üzerinde. Ayak ucunda minderli diphros üzerinde sağa profilden oturur, chiton üzerine ön üst vücudu açık bırakır manto giysili kadın; sağı kucak üzerinde, solu ile uzananın sağ elinden tutmak ister. Ortada ince bacaklı, üzerinde yiyeceklerle mensa tripes. Podyumda üç satır yazıt:

ΚΑΡΠΟΣΚΑΙΓΕ-
ΛΩΣΔΑΜΑΤΩΠΙΑ-
ΤΡΙΜΝΗΜΗΣΧΑΡΙΝ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın 2. çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 142 Taf. 12; Schwertheim, Miletopolis, Nr. 67 (Yazıt).

TB 40. Bandırma.

Levha XXXVIII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 3862).

Y: 39 cm. G: 31 cm. K: 6 cm.

Mermerden, tek resim alanlı stel. Solda oturanın bacakları, sağda uzanan ve erkek hizmetçi dışında resim alanı kırık ve kayıp. Yer yer etkili olmak üzere aşınma. Orta yüksek kabartma.

Alçak ve basit kline üzerinde yüksek yastıktan da destek alarak uzanan erkek; solunda olasılıkla derin kadeh tutar, sağı ön aşağıda. Solda ayak ucunda oturan kadına ait bacaklar. Ortada alçak mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede cepheden, ayakta duran erkek hizmetçiye ait izler. Podyumda üç satır yazıt:

[- -]ΝΕΩΝΤΡΟΦΙΜΗΣΩΣ-
[ΘΕΝ]ΟΥΤΟΥΓΑΥΚΩΝΟΣΓΥΝΗ
[- -]ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyılın sonları.

Munro, JHS 17, 1897, 274 Nr. 21; Hasluck, Cyzicus, Kat.Nr. V 287; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 460 Taf. 12 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.V.

TB 41. Karasu Köyü, Düzçırpa Mevkii-Karacabey.

Levha XXXIX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 10006).

Y: 84 cm. G: 103 cm. K: 26 cm.

İri tanecikli beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış: Kırık sağda oturan erkek ve yanındaki kadın arasında yukarıdan aşağı boydan boya iner. Sol alt köşede, solda oturan kadının sağ kolunda, ortada oturanın yüzünde, erkeğin sakalında, sağ elinde, sol kol ve elinde, sağ bacağında, manto tomarında kopma. Yüksek kabartma.

Solda ayak sehpalı, minderli, örtülü diphros üzerinde sağa 3/4 profilden oturur Pudicitia Philista tipinde kadın. Oturağın önünde, sol köşede cepheden, soluna bakar, ayakları çapraz, chiton giysili kız hizmetçi. Ortada tam cepheden, ayak sehpalı, masif bir oturma üzerinde Melissa Tipinde kadın. Sehpa üzerindeki ayaklarından soldaki daha geride. Her iki oturan arasında, arkada, cepheden, soluna bakar, yalnız vücudun üst bölümü görülen genç kız. Sağ köşede ayak sehpalı, ancak bu defa bir taht üzerinde sola 3/4 cepheden oturur erkek. Kısa kollu chiton üzerinde manto giysili; sol omuzu kapatan mantonun ucu arka sağdan gelerek, kucaktan geçip, solda tahtın koluğu üzerinden aşağı sarkar. Sağında bir kitap rulosu tutar, solu yan aşağıda, eli koluk üzerinde. Sehpa üzerindeki ayaklarından sağı önde profilden, solu daha geride, parmaklarının üzerinde. Sağ köşede cepheden, sağına bakar, ayakları çapraz, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Arka zeminde simetrik, orta oturanın her iki yanında, omuz yüksekliğinde, basit başlık formu paye ve üzerinde cepheden iki siren; soldaki kithara, sağdaki flüt çalar, yanlarındaki kanatları zemine kadar iner. Podyumda üç satır yazıt:

ΜΟΣΧΑΡΕΙΟΝΗΚΑΙΣΥΝΕΤΗΓΥΝΗΔΕ

ΑΦΟΒΗΤΟΥ ΤΟΥ ΗΡΩΔΟΥ

ΧΑΙΡΕ

Μοσχάρειον ἡ καὶ Συνέτη, Γυνὴ δὲ

Ἀφοβήτου τοῦ Ἡρώδου

Χαίρει

"Herodes'in oğlu Aphobetos'un eşi Moscharion (İkinci ismi: Synete) elveda"⁹⁶¹.

Tarih: İ.Ö.130/120.

Şahin, Miletupolis, 175 vd. Taf. 22.1.

TB 42. Karacabey.

Levha XXXIX

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:5365).

Y: 70 cm. G: 54 cm. K: 9 cm.

⁹⁶¹ Yazıtın tercümesi için Sn. T. Drew-Bear'a bir kez daha teşekkürler.

İri kristalli beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Sağda ayakta duran erkeğin başında kopma. Kenarlarda çarpma. Orta yüksek kabartma.

Solda, sağa 3/4 profilden minderli bir diphros üzerinde oturur Melissa tipinde kadın. Oturağın altında bir kalathos. Ortada cepheden, Pudicitia Saufeia Tipinde kadın. Sağda yine cepheden sağı üzerinde erkek: Kısa kollu chiton üzerinde vücudun sağ üst yarısını açık bırakan togatus giysili. Sağ kolu yan ileride, kadına doğru uzatılmış. Sağ köşede cepheden, sağına bakar, kısa chiton giysili, ellerini karın üzerinde bağlamış erkek hizmetçi. Podyumda yazıt. Orijinali epistyl üzerinc yazılmış olabilir. Çünkü, korunana büyük ve basit harfler geç karakterli (Pfuhl-Möbius).

Solda oturanın altında:

ΜΑΡΚΙΑ

Ortada ayakta duran kadının altında:

ΜΑΡΚΙΑ

ΕΛΕΝΗ

ΧΑΙΡΕ

Erkeğin altında:

ΜΑΡΚΙΕ

ΦΗΛΙΞ

ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 150/140.

İstanbul MüzYıl 8, 1958, 55; Pfuhl-Möbius I, Nr. 1037 Taf. 155; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 288 Taf. 21; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 87 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 98.

TB 43. Yeniziraatlı.

Levha XL

Recep Zeren'in evinde.

Y: 63 cm. G: 45 cm. K: 17 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Kenarlarda çarpma. Figürlerin başlarında ve çeşitli yerlerinde kopma. Orta yüksek kabartma.

Sol köşede, örtülü alçak diphros üzerinde, sağa profilden oturur, olasılıkla Fausta tipinde kadın. Sağ yarıda cepheden, soldaki Palliatus, sağdaki Demosthenes tipinde iki erkek figürü. Bunların arasında yine cepheden bir çocuk veya erkek hizmetçiye ait kalıntı. Podyumda iki satır yazıt:

ΑΦΟΒΗΤΕ

ΑΠΟΛΛΩΔΩΡΟΥΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö.120/110.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 123 Taf. 9 (Yazıt).

TB 44. Mustafakemalpaşa.

Levha XL

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3183)

Y: 44 cm. G: 61 cm. K: 10 cm.

Beyaz mermerden, tek resim alanlı, dor başlıklı pilasterli, baştabanlı naiskos stel. Binicinin sağ ayağı, atın çenesi, sağ ön ve arka bacakları eksik. Yüksek kabartma.

Sağa profilden at üzerinde chiton ve arkada hafif havalanan chlamys ile binici. Ellerinde atın dizginleri. Önünde köşeli, bir kaide üzerinde sunak, bunun önünde kabartma şeklinde, sola profilden bir kurbanlık koç. Sunağın arkasında solda, sakalsız bir Hermes Hermes; sağda yapraklarına kadar işlenen meşe ağacı ve dallarına sarılı yılan, başı biniciye doğru. Sağ köşede, 3/4 cepheden, solu üzerinde ayakta durur, hafif soluna dönük, chiton ve sağ üst vücudu açık bırakan manto ile rahibe tipinde kadın. Yan ilerideki sağında sunak üzerine gelecek şekilde sunu taşı, karın üzerindeki solunda ise küçük bir kadeh tutar. Podyumda tek satır yazıt:

ΠΟΣΙΑΝΠΟΣΙΑΔΕΟΥΗΡΩΣ

Tarih: İ.Ö. 240.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1377 Taf. 200; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 410, Taf. 30; Schwertheim, Miletupolis, Nr.112; Cremer, Mysien, KH 1 (Yazıt); LIMC VI, 1992, 1042 Nr. 324.

1.3. Saptanamayanlar (TX)

TX 1. Bursa.

Levha XLI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3196).

Y: 80 cm. G: 43 cm. K: 7 cm.

Küçük tanecikli beyaz mermerden, çerçevesiz, yukarı doğru daralan stel. Arka zeminde oturanın omzundan yukarı kayıp. Tabanda, steli mezarın başına dikmek için bırakılmış profil. Hizmetçinin yüzünde kopma. Yüksek kabartma.

Ortada sola profilden kalın minderli bir diplos üzerinde oturan, chiton ve üzerinde başın da bir bölümünü örten manto giysili kadın. Sağ kolunu öne doğru eğdiği başına destek yaparken, soluyla mantonun ucundan tutar. Mantonun ucu daha sonra sol bacak boyunca aşağı doğru iner. Sol bacak biraz daha önde, sağının üzerinde. Chitonun etek kıvrımları yelpazeyi anımsar şekilde zemin üzerinde. Sağ köşede cepheden, sağı üzerinde ayakta duran Pudicitia Philista tipinde chiton giysili kız hizmetçi. Podyumda yazıt:

ΘΕΟΓΕΝΕΑ ΜΟΣΧΟΥ ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 250.

Pfuhl-Möbius I, Nr. 947 Taf. 142; SEG 27, 1977, 833; Cremer, Bithynien, NP 5 Taf. 3; Corsten, Prusa, Nr. 167 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 60 Abb.12.

TX 2. Kyzikos.

Levha XLI

Erdek'de (?).

Y: 55 cm. G: 62 cm. K: 19 cm.

Mermerden, yalnızca resim alanı korunan stel. Resim alanı genelinde çok etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Solda pilastere paralel yükselen bir Hermes Hermes. Bunun solunda cepheden, manto giysili delikanlı. Sağ elini ön aşağı uzatmış, zemin üzerinde buna hamle yapmak ister fino cinsi bir köpek.

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyıl sonları.

Pfuhl-Möbius I, Nr.770 Taf. 114.

TX 3. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha XLII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3235).

Y: 46 cm. G: 39 cm. K: 6 cm.

Mermerden, tek resim alanlı, çerçevesiz stel. Erkeğin sağ yanı ve kadının kucağından yukarı boydan boya kırık. Hizmetçilerin yüzlerinde kopma, kenarlarda çarpmalar. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, ikiye katlanan yastıklı, yüksek kline üzerinde uzanan erkek; sol elinde kadeh tutar. Ayak ucunda örtülü diplos üzerinde oturan kadın. Manto altındaki chiton zemine kadar dökümlü iner. Sağ bacak yan ileride, solunun üzerinde. Sol köşede cepheden, ayakta Pudicitia Philista tipinde kız hizmetçi. Ortada boğa ayaklı mensa tripes; üzerinde yiyecekler ile. Sağda, pilastere yaslanarak duran, cepheden, ellerini göbek üzerinde bağlamış, sağ bacağı yanda solunun üzerinde, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Arkasında kylikeion. Podyumda tek satırlık yazıt.

ΜΑΤΡΟΔΩΡΟΣΜΕΝΙΠΠΟΥ

Tarih: İ.Ö.150/140.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1637 Taf. 239 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TX 4. Danişment Köyü- Karacabey.

Levha XLII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 8026).

Y: 50 cm. G: 69 cm. K: 21 cm.

Beyaz mermerden, çerçevesiz stel. Yukarı solda hizmetçinin boynundan, kadının beline, oradan erkeğin hemen hemen tümünü kapsayacak şekilde ilerleyip sağa ulaşan kırılma. Pilasterlerde, kadının önündeki çocuğun sağ elinde, sağdaki hizmetçinin başında ve sağ kolunda kopma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Tornalı bacaklı, örtülü, iki yastıklı kline üzerinde uzanan erkek. Ayak ucunda, 3/4 profilden, Protopudicitia tipinde kline üzerine oturan kadın. Chiton sehpa üzerindeki ayaklarını örter şekilde dökümlü. Pilasterle yatak arasında, profilden Pudicitia Philista tipinde kız hizmetçi. Oturan kadının diz önünde sola profilden, kısa chiton giysili, sağ kolu ön yukarıda, eli kadının dizlerinde, vücut ağırlığı sağında, sol bacağı dizden bükülerek arkada erkek çocuk. Ortada oldukça büyük, at bacaklı mensa tripes, üzerinde çeşitli yiyecekler. Sağ köşede önündeki kratere içki boşaltan, soluna dönük, elleri ön ileride kraterin üzerinde, sağ ayağı cepheden ön yanda, solu profilden sağda, kısa chiton giysili saki. Podyumda iki satırlık yazıt.

MENANΔΡΟΥ
ΤΟΥΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Tarih: İ.Ö.140/130.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 300 Taf. 23; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 93; Gremer, Mysien, KM 3 Taf. 9 (Yazıt).

TX 5. İmralı.

Levha XLIII

Liman kenarındaki parkta.

Y: 48 cm. G: 51 cm. K: 26 cm.

Mermerden, olasılıkla tek resim alanlı stel. Üst ve sol yan eksik. Stelin kabartmalı sağ yarı ve yazıtın bir bölümü korunmuş. Orta yüksek kabartma.

Örtülü ve yastıklı kline üzerinde ikiye katladığı yastıktan destek olarak uzanan erkek; sağ kolu yan üzerinde, soluyla bir kadeh tutar. Diz ucunda sağa profilden oturan bir kadın; ayakları sehpa üzerinde. Sağ köşede, kline ile yan çerçeve arasında kalan boşlukta, hafif sağına dönük, kısa chiton giysili saki; sağ eli ile önündeki kraterden büyük olasılıkla içki almakta. Resim alanının ortasında, üzeri yiyeceklerle dolu, stilize bacaklı yüksek mensa tripes; bacaklarının arasında destek çataları bulunmakta. Korunan tek satır yazıt.

ΝΟΣΤΟΥΑΔΡΑΣΤΟΥ

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyılın 2. çeyreği.

Ötüken, Bursa, 264 Nr. İm 7 Taf. 47.5 (Yazıt).

TX 6. Olasılıkla Kyzikos.

Levha XLIII

Musée national du Louvre-Paris (Env.No:—).

Y: 43 cm. G: 55 cm. K: 4 cm.

İri kristalli beyaz mermerden, çerçevesiz stel. Üst erkeklerin başları boyunca ve kadının üzerinden geçer şekilde ve taban boydan boya kırık. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış; Kırık steli ortasında yukarıdan aşağıya iki parçaya ayırır. Figürlerin başlarında kopma. Orta yüksek kabartma.

Klasik ölü yemeği sahnesi. Basit kline üzerinde oldukça yüksek yastıktan da destek olarak uzanır erkek; solunda derin kadeh tutar, sağı yanı üzerinde. Sol köşede diphros üzerinde, sağa profilden oturur Pudicitia Braccio Nuovo tipinde kadın. Bunun sol bacağının üzerinde cepheden oturur küçük bir çocuk. Oturağın önünde sağa profilden, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Sağ ortada keçi bacaklı mensa tripes üzerinde iki çok büyük elma arasında iki salkım üzüm. Masa ile oturan arasında cepheden, soluna bakar, sol eli masanın kenarında erkek hizmetçi. Sağ köşede Palliatus tipinde diğer bir delikanlı. Podyumda dört satır yazıt:

ΩΣΩΘΕΝΗΙΑΣΚΛΗΠΙΟΔΟΤΟΥ ΧΑΙ[ΡΕ]

ΜΕΝΙΠΠΕΑΣΚΛΗΠΙΟΔΟΤΟΥ[ΧΑΙΡΕ]

ΟΥΤΟΘΑΝΕΙΝΑΛΓΕ[ΙΝΟΝΕΠ]ΕΙ[ΤΟΓΕΜΟΙ]Ρ

ΕΠΕΚΛΟΣΕΑ[ΛΛΑΠΡΙΝΗΑΙΚΙΗΣΚΑΙΓΟΝΕΩΝΠΙΡΟΤΕΡΟΝ

Tarih: İ.Ö. 100/90.

C.O.F.J.B. comte de Clarac, Musée de sculpture antique et moderne II.1 (1814), 726 Nr. 287 Taf. 159; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1786 Taf. 257; Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

TX 7. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha XLIV

Stockholm, Nat.-Müze (Env.No:—).

Y: 29 cm. G: 37 cm.

İri kristalli mermerden, çerçevesiz stel. Sağ çerçeve kırık. Figürlerin başlarında kopma. Etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, ikiye katlanan yastıklı kline üzerinde uzanan en az iki erkek, sağdakinin karnından sonrası yok. Sol köşede basit, diphros üzerinde sağa profilden oturur Protopudicitia tipinde kadın. Oturağın önünde sağa profilden elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ortada yüksek, işlemeli bacaklı mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Bunun sağında zemin üzerinde bir situla.

Tarih:İ.Ö.150.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1929 Taf. 279; Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV

TX 8. Karacabey veya civarı.

Levha XLIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:—).

Y: 59 cm. G: 49 cm. K: 6 cm.

Mermerden, tek resim alanlı stel. Figürlerin başlarından yukarısı stel tipi için bir fikir verdirmeyecek şekilde kırık ve kayıp. Kenarlarda çarpma, figürlerin yüzlerinde ve vücutları üzerinde kopma. Çok etkili aşınma. İkinci sınıf işçilikli alçak kabartma.

Alçak ve basit kline üzerinde uzanan erkek. Sol köşede oldukça kaba diphros üzerinde, sağa profilden oturur kadın. Ortada zemin seviyesinde yuvarlak mensa tripes; bunun bacakları resim alanının altında, podyum üzerinde çizgisel olarak işlenmiş. Yine podyumda, yazıtın sağ yanında çizgisel olarak dans eden bir Menad'a ait bezeme (Schwertheim). Podyumda dört satır yazıt:

OYAPIOΞKA-
IKOYPIOΣΣΓPITΩ
KANAKOYYIOI
[. .]AENM[- -]

Tarih: İ.S. 3. yüzyılın ilk yarısı.

Schwertheim, Miletupolis, Nr. 122 Abb. 35 Taf. 11 (Yazıt).

TX 9. Yeşilçamlı.

Levha XLV

Mehmet Kurdeş'in evinde.

Y: 40 cm. G: 33 cm. K: -

Mermerden, tek resim alanlı stel. Resim alanında, uzananın omuz altından ve oturanın göğüs altından sonrası ile mensa tripes dışında kırık ve kayıp. Çok etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Basit kline üzerinde, ikiye katlanan yastuktan destek alarak uzanan erkek; solunda derin kadeh tutar, sağı kucak üzerinde. Sol köşede diphros üzerinde sağa profilden oturan kadın. Oturağın önünde kız hizmetçiye ait izler. Ortada geniş ve işlemlili bacaklı mensa tripes; üzerinde meyvelerle. Podyumda tek satırlık yazıt:

MEN|ANΔPEMHNOΔΩPO[Y]

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyılın sonları.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 307 Taf. 23 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 26 Dipnot.159 Tab.IV.

2. Kath Steller

2.1. Alınlıklı Olanlar (KA).

KA 1. Eski Balçık.

Levha XLVI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3800).

Y: 163 cm. G: 46 cm. K: 12 cm.

Mermerden, çerçevesiz, masif blok üzerinde şematik alınlıklı katlı stel. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış: Kırık alttaki resim alanının ortasında boydan boya figürlerin diz üzerlerinden geçer. Kırık hattının üzerinde her iki köşede, alınlıkta, tepe ve sağ akroterlerde, üst resim alanının sağ pilasteri üzerinde, hizmetçi kızın üst vücudunda, oturan kadının kalçasında kopma. Orta yüksek kabartma.

Birinci resim alanında, sağa şaha kalkan at üzerinde profilden, kısa chiton ve chlamys ile binici. Bunun arkasında 3/4 profilden, pilastere de yaslanarak ayakta durur kısa chiton ve arkada chlamys ile erkek hizmetçi. Sağ kolu yan aşağıda, solunda iki mızrak tutar. Sol bacak profilden, sağı cepheden.

Geniş silmeden sonra ikinci resim alanı: Sol ortada ayak sehpalı, minderli bir diphros üzerinde sağa profilden oturur başı örtülü kadın. Chiton üzerinde manto ile. Sol kolu mantoya sarılı kucak üzerinde. Manto dışına uzatıldığı sağı ile önündeki erkekle tokalaşır. Erkek 3/4 cepheden, sağı üzerinde ayakta, tokalaştığı kadına doğru bakar. Profilden sağ bacağa karşın, solu cepheden. Sağ üst vücudu açık bırakılan manto giysili. Sağ arkadan gelen manto tomarı sol omuzdan aşağı bırakılmış. Oturanla pilaster arasında, pilastere de yaslanarak durur, profilden, chiton giysili kız hizmetçi, elinde kalathos ile. Epistyl üzerinde iki satır yazıt:

MENEMAXOΣ

KAEAPXOY

Ayrıca silme üzerinde iki satır yazıt:

BABEİΣ

KAEAPXOY

Tarih: İ.Ö. 260.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 318 Taf. 25; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 98; Cremer, Mysien, 15 K 8 Taf. 1 (Yazıt).

KA 2. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha XLVI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 6511).

Y: 104 cm. G: 39 cm. K: 7 cm.

Mermerden, çerçevesiz, masif blok üzerinde şematik alınlıklı katlı stel. Özellikle figür başlarında olmak üzere güçlü aşınma, stel çevresinde çarpma ve kopma. Alçak kabartma.

Yastıklı, şematik kline üzerinde uzanan erkek, solunda kadeh, yukarı kaldırdığı sağında rython tutar. Her iki yanda diphros üzerinde oturan iki kadın, soldaki Fausta tipinde, sağdaki Pudicitia Saufeia tipinde. Sol oturanla pilaster arasında, sağa profilden bir kız hizmetçi. Ortada hayvan pençeli mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle.

Yazıtı korunmamış silmeden sonra ikinci resim alanı: Orta sağda, sola profilden, üzeri örtülü bir diphros üzerinde oturan kadın, saği ile önünde ayakda duran, cepheden, hafif soluna dönmüş kızla tokalaşır.

Tarih: İ.Ö. 270.

Levha XLVII

Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 24.1.

KA 3. Kyzikos.

Marseill, Musee Borely (Env.No:[Slg.Clot Bey] 1599).

Y: 56 cm.

G: 27 cm.

K: 7 cm.

İnce tanecikli açık gri mermerden, çerçevesiz, masif blok üzerinde şematik alınlıklı stel. Kenarlarda çarpma, uzananın yüzünde kopma, yer yer aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yüksek, ikiye katlanan yastıklı, örtülü kline üzerinde uzanan erkek; solunda kadeh tutar, saği kucak üzerinde. Sol köşede, pilastere de yaslanarak sola cepheden, sağına bakar, kısa chiton giysili erkek hizmetçi; ellerini karın üzerinde bağlamış, sağ bacağı dizden bükülerek arkada. Klinenin sağ baş ucunda altta bir situla, üzerinde diğer bir kadeh. Ortada aslan pençeli yuvarlak mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle.

Tek satır yazıtlı silmeden sonra biraz daha küçük, ikinci resim alanı: Minderli diphros üzerinde sağa profilden oturur, flüt çalan kadın, manto belden aşağısını örter. Ortada cepheden, vücudun üst tarafı çıplak, aşağısı mantolu dans eden diğer bir kadın; sol eli yukarıda sağ omuzda, solu yanda kalça üzerinde, vücut ağırlığı saği üzerinde, solu dizden bükülerek sağ yanda. Her iki resim alanını ayıran silme üzerinde bir satır yazıt:

ΙΩΝΔΑΟΥΑΠΑΝΤΙΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 140/130.

W. Fröhner, Mus. de Marseille. Catalogue des antiquites grecques et Romaines (1897), 32 Nr. 99; F. Benoit, Le Chateau Borely (tarihsiz) 40 Dipnot. 4; Pfuhl-Möbius I, Nr. 961 Taf. 144; Cremer, Mysien, KN 2 Taf. 2 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot. 154.

KA 4. Mustafakemalpaşa.

Levha XLVII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3209).

Y: 80 cm.

G: 40 cm.

K: 12 cm.

Beyaz mermerden iki resim alanlı stel. Alınlıkta erkeğin ve kadının vücudunda, hizmetçilerin başlarında, ilk resim alanının sağ çerçevesinin üzerinde, ziyafet masalarının tablalarında kopmalar. İkinci resim alanı bir bölümü korunan bir baş dışında eksik. Stel yüzeyinde çarpma ve aşınma. Orta yüksek kabartma.

Alınlık tanınmayacak şekilde eksik. Ancak KA 5 ile çok benzer. Olasılıkla, aynı şekilde bunun da alınlığında bir kartal ve ona sarılı yılan.

Arka zemin perde ile sınırlanmış. Tornalı bacaklı, örtülü bir kline üzerinde, soluyla yastıktan destek alarak uzanan erkek, sağ elindeki çelengi kadının başi seviyesinde tutmakta. Kadın, cepheden, kline üzerinde oturmakta; ayakları sehpa üzerinde. Chiton üzerine giydiği manto, üst vücudu açık bırakacak şekilde başi da örtmüştür manto. Sol eli kucak üzerinde. Solda, sağa profilden solu üzerinde kız hizmetçi, göğüs seviyesinde tuttuğu elinde mücevher sandığı. Sağ köşede cepheden, sağına bakar, solu üzerinde kısa chiton giysili saki, sağ kolu yanda masaya dayalı, yan aşağıdaki sol elinde kepçe. Ortada iki adet yuvarlak mensa tripes.

Tek satır yazıtlı silmeden sonra, yine perdeli arka zemin önünde, yalnızca bir erkeğin başının korunduğu ikinci resim alanı.

ΜΗΔΕΙΟΣΜΕΙΔΙΟΥΚΑΙΓΥΝΗΜΑΝΙΑ

Tarih: İ.Ö.130/120.

Mendel, Brousse, 307 Nr. 63; Hasluck, Cyzicus, Kat.Nr. V 182; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1648, Taf. 241; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 324 Taf. 25; Schwertheim, Miletupolis, Nr.88; Cremer, Bithynien, NSA 10 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 24 Dipnot.150.

KA 5. Mutafakemalpaşa.

Levha XLVIII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:2211).

Y: 110 cm.

G: 41 cm.

K: 13 cm.

Beyaz mermerden iki resim alanlı stel. Kartalın başi, figürlerin yüzleri ve tabanda solda erkek hizmetçinin ayak bileklerinden başlayıp, hafif bir eğri ile sağ yukarı, av hayvanının da yarısını kapsayacak şekilde devam eden kırılma. Genel çarpmalar ve yer yer çok etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Tympanonunda kanatlarını yana açmış, oldukça plastik işlenmiş bir kartal ve ona sarılı yılan. Buradan geniş bir kaval silme ile resim alanına geçiş. İlk resim alanında dört figürlü ziyafet sahnesi; tornalı bacaklı, örtülü kline üzerinde üst üste iki yastıktan soluyla destek alarak uzanan, kısa kollu chiton üzerinde göbeğe kadar vücudu saran manto giysili erkek; yukarıya kaldırdığı sağ eliyle kadının başi seviyesinde çelenk tutar. Ayak sehpasından destek alarak, kline üzerinde oturan, cepheden işlenmiş kadın. Chitonu çevreleyen manto, üst vücudu açık bırakarak arkaya, oradan da başa gider, sol kol altına iner ve tomar şeklinde dizlerinin yanından aşağıya bırakılır. Bunun sağında, sağa profilden, elinde mücevher kutusu ile solu üzerinde uzun chiton giysili bir kız hizmetçi. Sağ köşede, solu üzerinde, cepheden, elleri karın üzerinde bağlı, sağ dirseği ile sağındaki masadan destek alan kısa chiton giysili bir erkek hizmetçi. Arka zemin perdeli, ön ortada yan yana iki adet yuvarlak formda mensa tripes. Sağdakinin üzerinde yiyecek.

Her iki resim alanının arasında, üzerinde modern delik bulunan, iki satır yazıtlı silme ve altında av konulu ikinci resim alanı. Burada ortada şaha kalkmış bir at üzerinde, önündeki av hayvanına mızrağını atar şekilde sağını yukarıya kaldırmış, kısa chiton ve arkada chlamys ile binici. Bunun solunda, ayakta duran, sağına dönmüş, elinde ikinci bir mızrağı tutan, kısa chiton giysili erkek hizmetçi.

[A]ΠΙΟΛΛΟ[ΔΩ]ΠΡΟΣΠ[ΑΡ-]

[M]ΕΝΙΣΚΟΥ[ΓΥΝ]ΗΕΥΚΛΕΑ

Tarih: İ.Ö. 130/120.

Mendel III, 1056; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1402 Taf. 204; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 43; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 52; Cremer, Bithynien, NSA 9 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 24 Dipnot.150.

KA 6. Söğütalan Köyü-Susurluk.

Levha XLVIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:6203).

Y: 188 cm.

G: 56 cm.

K: 11 cm.

İnce tanecikli beyaz mermerden, çerçevesiz, masif blok şeklinde alınlıklı katlı stel. İki parçanın birleştirilmesiyle tamamlanmış: Kırık, üçüncü resim alanı ile üstte-kini sınırlayan pervazın hemen altından başlayıp, pervaz boyunca ilerleyip, sağ köşede biraz aşağı dönerek sona erer. Bunun dışında alınlık akroterlerinde, stelin kenarlarında kırılmalar. Orta yüksek kabartma.

Ziyafet sahnesinin işlendiği birinci resim alanında örtülü klinenin üzerinde, üst üste konmuş iki yastığa solu ile yaslanarak uzanmış erkek, sol elinde göğsü hizasında bir içki kadehi tutmakta, sağı yan ileride. Alttaki kısa kollu chitonu çevreleyen manto göbek hizasında toplanıp, arkadan soluna yükselmiş, omuz üzerinden sol koluna inerek burada bir kez dolandıktan sonra yastığın üzerinden aşağı doğru bırakılmış. Solda erkeğin ayak ucunda kline üzerinde oturur Fausta tipinde bir kadın. Chiton üzerindeki manto baş da dahil olmak üzere vücudu sıkıca sarmış. Mantonun dışında kalan sağ kol çeneye doğru yükselirken, sol eliyle kucagında mantonun ucundan tutmakta. Sehpa üzerindeki sağ bacağını yana solunun üzerine atmış. Sağda kylikeionun önünde cepheden, hafif sağına dönük, kısa chiton giysili, sağ eliyle sol bileğini tutar, sol ayağı arka yanda durur şekilde bir erkek hizmetçi. Önünde, altta situla, üstte derin kase. Solda ise 3/4 cepheden, soluna bakar pudicitia tipinde bir kız hizmetçi. Ortada, üzerinde yiyecek ve meyveler bulunan yuvarlak formu mensa tripes. İkinci resim alanına geçişte, tek satır yazı kuşağı.

Dama oyununun konu edildiği ikinci resim alanında, solda diğer figürlere göre daha büyük işlenmiş, diphrosa oturan bir erkek. Kısa chiton ve arkada oturağın üzerine dökümlü bir şekilde inen chlamys giysili erkek, sağ elini çenesinin altında tutarken, solu kucagında; böylelikle düşünceli bir görünümde. Sehpa üzerindeki ayaklardan sağı ileride, solu arkada parmaklarının üzerinde. Oyun masasının diğer yanında,

yine diphrosa oturur, 3/4'den işlenen diğer bir erkek. Kısa kollu chitonun üzerindeki kalın kumaştan mantosu arkadan sol omuza yükselip, buradan bileğe kadar tüm solu kapatarak oturağın yanından aşağı bırakılmış. Sağ eli ile oyunda hamle yaparken, solu kucak üzerinde. Sehpa üzerindeki sağ ayağı yandan, solu öne doğru cepheden işlenmiş. Sol köşede sağına dönmüş, kısa chiton giysili, ellerini göbek üzerinde bağlamış, oyuna ilgisiz bir erkek hizmetçi.

Son resim alanında sağda, kısa chiton üzerinde, sırtında chlamys olan, cepheden işlenmiş, ziyaretçiye bakar şekilde bir erkek. Sağ kolu hafif sol öne doğru, solu dirsekten bükülerek sağa doğru karın üzerinde uzanmakta. Elinde koluna çapraz bir silah tutar. Ağırlık sağ ayak üzerinde, solunu yan arkaya atmış. Ortada benzer giysi ve harekette bir erkek hizmetçi. Bunun da solunda sol ön ayağını hafifçe yukarı doğru kaldırmış, yolculuğa hazır bir at. İlk resim alanının altında bir satırlık yazıt:

ΘΕΟΔΑΣΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥ

Tarih: İ.Ö.140/130.

Cremer, Mysien, UMiS 9 Taf. 27 (Yazıt).

KA 7. Koşu Boğazı Köyü.

Levha XLIX

Koşu Boğazı Köyü'nde.

Y: 50 cm.

G: 43 cm.

K:--

Mermerden, çerçevesiz, masif blok şeklinde alınlıklı katlı stel. Stel iki parça halinde. İkinci veya diğer resim alanları kayıp olduğu için, parçalar birleştirilemiyor. Kenarlarda çarpma. Figürlerin yüzlerinde kopma. Orta yüksek kabartma.

Yüksek, döşekli kline üzerinde yastıktan da destek alarak uzanan erkek; solunda derin kadeh tutar, sağı yanı üzerinde. Ayak ucunda, diphros üzerinde, sağa profilden Fausta tipinde kadın. Oturağın yanında, sağa profilden elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ortada işlemeli bacaklı, yüksek mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede arkada kylikeion, önde cepheden, sağına bakar erkek hizmetçi. Bunun hemen sağında zemin üzerinde duran bir situla. Dar bir silmeden sonra bir kadının ayaklarının korunduğu diğer bir resim alanı. Podyumda sekiz satır yazıt:

[ΟΤ]ΥΜΒΟΣΗΤΕΒΩΛΟΣΝΤΕΞΕΣΜΕΝ[Η]

[ΣΤ]ΗΛΗΔΑΚΡΥΤΑΛΕΙΨΑΝΟΣΤΕΩΝΕΧΕ[Ι]

ΤΟΥΤΗΝΟΜΟΧΘΥ (= ΜΟΧΘΕΙ ?) ΜΥΡΙΟΝΔΕΔΑΚΡΥΣΙ (?)

ΜΗΝΑΣΑΔΕΛΦΟΣΠΕΝΘΕΣΙΝΤ(Ε)ΙΡ(Ε)ΙΦΡΕΝΑ

ΛΡΙΣΤΙΩΝΔΥΣΜΟΙΡΕΣΟΙΔΕΠΑΙΔΗΣ

ΜΑΚΡΑΝΕΠΟΦΘΑΛΜΟΙΣΙΝΥΚΤΕΘΗΚΑΤΟ

ΑΤΑΗΜΟΝΙΗΣΚΑΙΝΕΚΥΣΓΕΩΜΟΡΟΣ

ΕΙΗΣΑΕΙΔΕΚΟΥΦΟΝΟΙΚΗΣΑΙΣΤΑΦΟΝ

Tarih: İ.Ö.120/110.

A.M. Cirio, EpigrAnat 4, 1984, 99 Taf. 11; W. Peek, EpigrAnat 5, 1985, 157 vd. Nr.7; SEG 34, 1984, 1247; Cremer, Mysien, UMiS 11 Taf. 28 (Yazıt).

KA 8. Bursa.

Levha XLIX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2637).

Y: 153 cm. G: 53 cm. K: 13 cm.

Mermerden, çerçevesiz, masif blok şeklinde alınlıklı katlı stel. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış. En alt resim alanının sol üst köşesinden başlayan kırık üç erkek boyunlarından geçip, aşağı iner, kadının karnı üzerinden geçerek sağ uca ulaşır. Her iki köşe akroterde, figürlerin yüzlerinde, orta resim alanında oturan kadının sağ kolunda, alt sahnede soldan üçüncü erkeğin sağ kolunda, kadının sağ ve sol kollarında kopmalar, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, kalın yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, sol elinde kadeh tutar, sağ kucak üzerinde. Ayak ucunda, 3/4 profilden, kline üzerine oturur Protopudicitia tipinde kadın. Sol köşede cepheden, sol elinde kalathos (yün sepeti) tutan kız hizmetçi, vücut ağırlığı sol ayak üzerinde, sağ ayağını yan geri atmış. Ortada üzeri boş mensa tripes. Sağ köşedeki krater ile klinenin baş ucu arasında hafif sağına dönmüş, sağ eli ile yastığa dokunan, solu göbek üzerinde, kısa chiton giysili, saği üzerinde duran saki.

Bunun altında ilk resim alanının olduğu gibi kopya edildiği ikinci resim alanı. Üçüncü resim alanında, cepheden, sollarına bakar, manto giysili, Palliatus tipinde üç erkek. Soldan üçüncü erkek hafif sağına dönmüş, sol eli ile göğsü üzerinde mantonun ucundan tutar, saği ile yanındaki kadınla tokalaşır. Sağ köşede yine cepheden, sağ eli ile kadının mantosundan tutar bir çocuk. Podyumda sekiz satırlık yazıt.

Birinci resim alanının altında iki satır yazıt:

ΜΑΝΙΚΩΝΤΙΜΟΘΕΟΥΚΑΙΓΥΝΗΜΗΝΙΑΣΥΙΟΙΔΙΟΦΑΙΝΗΣΚΑΙ

ΑΣΚΛΗΠΙΟ-ΔΩΡΟΣΘΥΓΑΤΗΡΑΟΥΔΙΜΑ

İkinci resim alanının altında diğer bir yazıt:

ΜΕΝΙΣΚΟΣΜΑΝΙΚΩΝΤΟΣΚΑΙΓΥΝΗΜΑΝΙΑ

Üçüncü resim alanının altında sekiz satır yazıt:

ΟΙΔΕΕΠΙΣΤΗΣΑΝΤΕΣΜΕΝΙΣΚΟΣΚΑΙΜΗΙΩΝ

ΥΙΟΙΜΑΝΙΚΩΝΤΟΣ

ΟΙΟΝΕΝΗΡΩΕΣΣΙΠΑΝΕΞΟΧΟΝΕΔΡΑΚΕΝΗΩΣ

ΝΕΙΔΕΑΤΟΙΟΝΕΣΩΓΑΙΑΚΕΚΕΥΘΕΜΥΧΟΥ

ΑΡΤΙΓΕΝΕΙΑΖΟΝΤΑΚΑΛΟΝΚΤΕΑΡΑΛΛΑΝΙΝΑΙΑΔΗΣ

ΣΥΝΑΗΣΤΑΙΣΜΑΡΨΑΣΑΥΤΟΣΕΧΕΙΣΦΑΓΙΟΝ

ΑΣΚΛΑΝΟΝΚΑΙΝΕΡΘΕΙΑΤΗΡΝΕΚΥΕΣΣΙΜΕΤΟΝΤΑ

ΜΑΝΙΚΟΩΝΕΣΕΙΔΩΝΔΑΚΡΥΟΝΗΚΕΝΑΛΙΣ

Tarih: İ.Ö.30.

W. Peek, AM 66, 1941, 82 vd.; ay., Griechische Versinschriften, Nr. 1728; R.Merkelbach, ZPE 25, 1977, 281; Pfuhl-Möbius I, Nr. 717 Taf. 107; H.J. Mette, ZPE 50, 1984, 13 vd.; Schwertheim 1985, 80, Nr. 5; SEG 35, 1985, 1283; Cremer, Mysien, UMiS 4 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot.152

KA 9. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha L

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2622).

Y: 45 cm. G: 36 cm. K: 7 cm.

İri tanecikli gri mermerden, çerçevesiz, masif blok şeklinde alınlıklı katlı stel. Alt bölüm ikinci resim alanında, biri kadın iki figürün çenelerinin altından eğriler çizerek kayıp. Kenarlarda çarpınalar ve genelde aşınma. Alçak kabartma.

Erkek iki yastuktan soluyla destek alarak klinenin üzerinde uzanır. Sol elinde göğüs seviyesinde yayvan kadeh, saği kucak üzerinde. Kısa kollu chiton üzerinde manto giysili, ancak bu defa göbek üzerinde toparlanan kenar, arkadan gelerek sol üst yanını örtmez. Erkeğin ayaklarının önünde, klinenin üzerinde oturan Fausta tipinde bir kadın. Chiton üzerinde manto başla birlikte tüm vücudu sarmış. Sağ el göğüs üzerinde manto dışında, solu kucakta. Ayaklarının önünde bir sehpa. Solda kısa chiton giysili ellerini göbek üzerinde bağlamış, sağ ayağı yanda solunun üzerinde, vücut ağırlığı sol ayak üzerinde bir erkek hizmetçi. Bununla önünde bir situla. Ortada yuvarlak formu, üzeri boş mensa tripes.

Büyük bölümü kayıp, ikinci resim alanında kadının ki profilden, erkeğinki cepheden işlenmiş ikinci resim alanı. Kadının başı mantoyla örtülü, karşısındaki erkeğe bakar. Erkek ise dikkatini ziyaretçiye vermiş. Figür başlarının aynı hizada olması bu alanda ikinci ziyafet sahnesine işaret eder (?).

Tarih: İ.Ö.50.

Cremer, Mysien, UMiS 12 Taf. 28.

KA 10. Yenice, Mustafakemalpaşa.

Levha L

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3103).

Y: 96 cm. G: 44 cm. K: 13 cm.

Mermerden, katlı, ahnlıklı, yukarı doğru hafif daralan stel. Sol ve tepe akroterleri ile birlikte ahnlıkta ve tabanda kırılma. Ziyafet masası ve özellikle yüzlerde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, iki yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, solunda kadeh tutar, sağ kucağının üzerinde. Ayak ucunda, kline üzerinde 3/4 profilden oturan Protopudicitia tipinde kadın. Ayaklarının altında sehpa. Sol pilastere yaslanmış, sağa profilden Pudicitia tipinde kız hizmetçi. Ortada keçi bacaklı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede kısa chiton giysili, profilden, sağına dönmüş, kolları ön ileride erkek hizmetçi.

İkinci resim alanında; solda, sağa profilden, diphros üzerinde Protopudicitia tipinde kadın (Wiegand ve Pfuhl-Möbius'a göre, Tanrıça). Ayak altında sehpa. Oturanın önünde ellerinde üzüm salkımları ile biri kız iki çocuk. Podyumda üç satır yazıt.

MENANΔΡΟΣΒΑΚΧΙΟΥΚΑΙΓΥΝΗ

ΑΡΤΕΜΕΙΣΜΕΝΑΝΔΡΟΥ

ΥΙΟΣΒΑΚΧΙΟΥ

Tarih: İ.Ö. 30/20.

Th. Wiegand, AM 29, 1904, 308; Pfuhl-Möbius II, Nr. 2094; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 302, Taf. 43; Cremer, Mysien, 112 vd. UMIS 8 Taf. 27 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot.152.

KA 11. Miletopolis.

Levha LI

Bir zamanlar Tohumay koleksiyonunda, Bandırma.

Y: 159 cm. G: 54 cm. K: 10 cm.

Mermerden, çerçevesiz, masif blok şeklinde ahnlıklı katlı stel. Yer yer aşınma dışında iyi korunmuş. Orta yüksek kabartma.

İlk resim alanında cepheden, örtülü diphros üzerine oturmuş bir erkek. Sol kolu kucak üzerinde, sağını yan aşağıya uzatmış. Bunun sağında cepheden, solu üzerinde, kısa chiton giysili bir erkek çocuk veya hizmetçi; elindeki kitabı oturana uzatıyor.

Bir satırlık yazıt kuşağından sonra ikinci resim alanı. Örtülü, alçak kline üzerinde, ikiye katlanan yüksek yastuktan da destek alarak uzanan erkek; solunda derin kadeh tutar, sağı yanı üzerinde. Ayak ucunda, klinenin üzerinde, sağa 3/4 profilden oturur Pudicitia Philista tipinde kadın. Kline ile pilaster arasında solda elinde kalathos ile kız, sağda erkek hizmetçi.

Yine tek satırlık yazıttan sonra üçüncü resim alanı. Burada solda peş peşe iki at üzerinde ellerinde muzraklar ile iki binici. Sağda atlıların önünde tokalaşan iki erkek. Podyumda iki satır yazıt daha.

İlk resim alanının altındaki kuşakta:

ΑΠΟΛΛΑΣΛΕΩΣΘΕΝΟΥ

İkinci resim alanının altındaki kuşakta:

ΛΕΩΣΘΕΝΗΣΝΙΚΙΟΥΚΑΙΓΥΝΗΝ(Ν)Α

Podyumda:

ΟΙΔΕΒΕΠΙΣΤΗΣΑΝΤΕΣΤΩΠΑΤΡΙΚΑΙΤΩΙΑΔΕΑ-

ΦΩΙΑΛΒΗΔΩΝΚΑΙΝΙΚΙΑΣΜΑΝΙΚΩΝΟΙΛΕΩΣΘΕΝΟΥ

Tarih: İ.Ö.40/30.

Schwertheim 1985, 80 Nr. 4 Taf. 14; SEG 35, 1985, 1282; Cremer, Mysien, UMIS 3 Taf. 26 (Yazıt).

KA 12. Manyas-Bandırma arasında.

Levha LII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:5138).

Y: 35 cm. G: 38 cm. K: 10 cm.

Mermerden, masif blok şeklinde ahnlıklı, yukarı doğru hafif daralan katlı stel. İlk resim alanından sonrası kayıp. Kenarlarda çarpma. Orta yüksek kabartma.

Kaba kline üzerinde, kalın yastuktan da destek alarak uzanan erkek; solunda derin kadeh, kucak üzerindeki sağında ise yiyecek tutar. Ayak ucunda, pilastere de yaslanarak oturur Pudicitia Braccio Nuovo tipinde kadın. Oturağın önünde sağa profilden kız hizmetçi. Ortada alçak ve geniş mensa tripes; üzerinde oldukça iri meyveler ile. Sağ köşede cepheden, sağı ile masadan tutar erkek hizmetçi. Podyumda iki satır yazıt:

MENANΔΡΕΜΕΙΔΙΟΥ

ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö.100/90.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 304 Taf. 23; Cremer, Mysien, KSt 10 Taf. 11 (Yazıt).

KA 13. Karakovalı-İnegöl.

Levha LIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2648).

Y: 98 cm. G: 66 cm. K: 11 cm.

Mermerden, çerçevesiz, masif blok şeklinde ahnlıklı katlı stel. Akroterlerde kırılma, figürlerin yüzlerinde kopma, kenarlarda çarpma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yüksek yastıklı şematik kline üzerinde uzanan iki erkek: Sollarında derin kadeh tutarlar, sağları kucak üzerinde. Her iki yanda minderli diphros üzerinde, 3/4 cepheden, soldaki Melissa, sağdaki Pudicitia Saufeia tipinde iki kadın. Sağda oturanın önünde profilden, uzun chiton giysili, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ziyafet masa-

sının her iki yanında, soldaki daha büyük ve uzun chiton giysili cepheden iki erkek çocuk. Ortada ince-uzun bacaklı, üzeri tamamen yiyeceklerle donatılmış mensa tripes.

Alt ortada daha küçük ikinci resim alanı: Sağa giden at üzerinde, kısa chiton ve chlamys ile binici. Sol boşlukta beş satırlık yazıt.

ΑΠΟΛΛΟΘΕΜΙ

ΜΕΙΔΙΟΥ

ΗΡΩΣΧΑΙΡΕ

ΚΑΙΣΥΩΠΑ-

ΡΟΔΕΙΤΑ

Tarih: İ.Ö.130/120.

Cremer, Mysien, KH 5 Taf. 6; Corsten, Prusa, Nr. 76 (Yazıt).

KA 14. Bursa.

Levha LIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:5725).

Y: 98 cm.

G: 42 cm.

K: 7 cm.

Mermerden, çerçevesiz, masif blok üzerinde şematik alınlıklı katlı stel. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış: Solda ikinci resim alanının ortasından başlayan kırık, hizmetçinin göğüs altından geçip yükselir, binicinin omzundan sağ üst köşeye ulaşır. Figürlerin başlarında kırılma, stel genelinde yer yer yoğun aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, solunda derin ve geniş bir kadeh tutar, saği kupağının üzerinde. Ayak ucunda, profilden, Protopudicitia tipinde, kline üzerinde oturan kadın. Ortada keçi bacaklı mensa tripes, üzerinde ortada peksimet, yanlarda elma, nar, armut. Klinenin baş ucunda bir krater, bunun sağında profilden, sola doğru, ellerini karın üzerinde bağlamış, kısa chiton giysili saki.

İkinci resim alanında; sağa rahvan giden bodur yapıda bir at üzerinde profilden, kısa chiton ve üzerinde chlamys giysili binici; bunu arkadan yürüyerek takip eden 3/4 cepheden, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Her iki resim alanını birbirinden ayıran silme üzerinde iki satır yazıt.

[]ΡΑΤΙΣΙ[ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ

[]/ ΠΟ[ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Tarih: İ.Ö.60.

Cremer, Mysien, UMiS 6 Taf. 27; Corsten, Prusa, Nr. 179 (Yazıt).

KA 15. Karacabey- Miletopolis arasında.

Levha LIII

Kayıp.

Y: 93 cm.

G: 61 cm.

K: 7 cm.

Mermerden, katlı, tympanonda bezek bulunan alınlıklı naiskos stel. Kenarlarda çarpma. Özellikle figürlerin yüzlerinde olmak üzere etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Tympanonunda, mızraklı avcı ve hamle yapar pozisyonundaki köpek av sahnesi. Dar bir silmeden sonra ana resim alanı.

Yalın, alçak kline üzerinde ikiye katlanan yastıktan da destek olarak uzanan erkek; solunda kadeh tutar, saği yanı üzerinde. Ayak ucunda, geniş bir diphros üzerinde, sağa profilden, üst vücudu cepheden Melissa tipinde kadın. Oturağın önünde cepheden, soluna bakar pudicitia tipinde kız hizmetçi. Ortada narin bacaklı mensa tripes; üzerinde nar ve ayvanın arasında iki salkım üzüm. Sağ köşede cepheden, sağına bakar erkek hizmetçi. Podyumunda iki satır yazıttan sonra çizgisel olarak bir *navis oneraria* (Cremer, 41).

ΜΕΙΔΙΟΥΤΟΥΜΕΝΑΝΔΡΟΥ

ΜΕΝΑΝΔΡΟΣΚΑΙΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΣΧΑΙΡΕΤΕ

Tarih: İ.Ö.60/50.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 294 Taf. 22; Schwertheim, Miletopolis, Nr. 89; Cremer, Mysien, KN 4 Taf. 3 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.V.

KA 16. Devecikonağı.

Levha LIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2602).

Y: 126 cm.

G: 58 cm.

K: 13 cm.

Mermerden, alınlıklı, tympanonu bezekli iki resim alanlı, katlı stel. Özellikle figürlerin yüzlerinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Tympanonda zeytin yapraklarından kaba bir çelçuk. Her iki resim alanında da benzer şekilde ölü yemeği sahnesi. Sırtlıklı, döşekli kline üzerinde uzanan erkek; solunda kadeh tutar, saği yanı üzerinde. Sol köşede diphros üzerinde, sağa profilden oturur kadın; kısa kollu chiton üzerinde, başı da örter manto giysili. Ortada küçük bir mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Klinenin sağ köşesinin önünde cepheden, sağına bakar, kısa chiton giysili erkek hizmetçi.

Üç satırlık yazıt kuşağından sonra ikinci resim alanı: Burada aynı şekilde kline üzerine uzanan erkek. Kadın burada sağ köşede ve başı açık. Klinenin sağ köşesinde ise hizmetçi yerine, zemin üzerine oturmuş küçük bir çocuk. Solda çerçevenin üzerinde, sağa profilden bir kız hizmetçi. Sağda ise yine çerçeve üzerine açılan resim alanında diğer bir kız hizmetçi. Her iki resim alanını ayıran silme üzerinde üç satır yazıt.

ΔΙΩΝΜΕΙΔΙΟΥΜΟΣΧΙΩΡΑΡΤΙΜΕΙΔΟΣΤΗΚΑΙ

ΑΠΕΙΣΙΑΤΗΑΥΤΟΥΓΥΝΑΙΚΙΜΝΗΜΗΣΧΑ-
PIN vac. ΚΑΙΑΤΤΙΝΑΣΟΘΡΕΠΤΟΣΑΥΤΗΣ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın ilk çeyreği.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1621 Taf. 236; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 364 Taf. 28 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tb. V

KA 17. Kirmasti, Mustafakemalpaşa.

Levha LIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2570).

Y: 155 cm. G: 57 cm. K: 13 cm.

İri kristalli beyaz mermerden, alınlıklı, tympanonu bezekli, üç resim alanlı stel. Akroterlerde kırılma, kenarlarda çarpmalar, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Tympanonda spiral ranke, ortasında açık bir lotos çiçeği. Dar bir silmeden sonra ilk resim alanında örtülü, yastıklı kline üzerinde uzanan birisi kısa sakallı, diğeri sakalsız başları cepheden iki erkek. Sağdaki solunda kadeh tutar, soldakinin solu boş, saği ise kucagında. Sağda yüksek arkalıklı iskemle üzerinde, sola doğru oturan kadın. Baş da örten manto vücudun ön kısmını boş bırakmış. Kucagında soluyla bir çocuk tutarken saği ile masaya doğru uzanır. Ortada mensa tripes, üzerinde tavuk, kadeh ve balık (Pfuhl-Möbius). Sol köşede 3/4 profilden, kolları yan aşağıda, sağında küçük bir testi tutan, kısa chiton giysili saki. Daha sonra yazıtı silme.

İkinci resim alanında ziyafet sahnesi tekrarlanmış. Yastıklı kline üzerinde uzanan, üstteki gibi, kısa sakallı erkek saği ile kucagındaki çocuğu tutar. Diphros üzerinde, profilden oturan kadın, kendine hamle yapan erkeğin kucagındaki çocuğu almak için ileri uzanıp çocuktan tutar. Baş da örten manto ön üst vücudu açık bırakmış. Solda oturağın arkasında, profilden kız hizmetçi, elleri oturağın kenarında. Ortada küçük mensa tripes, üzerinde tavuk, kadeh ve balık. Sağda klinenin baş ucunda hafif soluna dönük, kısa chiton giysili, solu yan aşağıda, sağ eli kline kenarında erkek hizmetçi.

Dar silmeden sonra daha küçük üçüncü resim alanı. Chiton ve chlamysli binici sağa doğru, bodur ve hareketsiz atın üzerinde oturur. Bunları arkadan izleyen kısa chiton giysili hizmetçi, kol devinimi belirsiz, atın kuyruğundan tutuyor olabilir (Pfuhl-Möbius).

ΠΟΛΥΒΙΟΣΔΙΟΓΕΝΟΥΣΙΟΥΑΙΑ
ΤΗΑΥΤΟΥΓΥΝΑΙΚΙΜΝΗΜΗΣΧΑΡΙΝ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın ilk çeyreği.

Mendel, Broussa, 63 vd. Nr. 67 Fig. 30; Hasluck, Cyzicus, Kat.Nr. V 167; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1297 Taf. 191; Schwertheim, Kyzikos, 101 Nr. 242 Taf. 29; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 81; Cremer, Mysien, MiKSt 1 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 114 vd. Tab.V.

KA 18. Bakırköy- Karacabey.

Levha LV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3165).

Y: 95 cm. G: 51 cm. K: 9 cm.

Mermerden, çerçevesiz alınlıklı, tympanonu bezekli, katlı stel. Figürlerin yüzlerinde kopma. Orta yüksek kabartma.

Kıvrık dallarla bezeli tympanondan sonra asıl resim alanı. Sırtlıklı, tornalı bacaklı, döşekli kline üzerinde kalın yastıklardan da destek alarak uzanan iki erkek; sollarında kadeh, ön aşağıdaki sağlarında ise yiyecek tutarlar. Sol köşede minderli diphros üzerinde, sağa profilden oturur Pudicitia Braccio Nuovo tipinde kadın. Oturağın önünde sağa profilden kız hizmetçi. Ortada geniş ve tornalı bacaklı mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede cepheden, sağına bakar erkek hizmetçi. Poyunda, 15 satır yazıtın ortasındaki küçük resim alanında sağa giden bir at ve üzerinde kısa chiton ve chlamys ile binicisi.

ΜΗΣΕΙΓΗΠΑΡΟΔΕΙΠΑΡΟΔΕΙΤΑΙΔΑΝΑΓΝΟ-
ΘΙΠΙΣΤΙΝΟΣΙΜΙ ΡΩΜΑΙΩΝΤΟΓΕΝΙΩΣ
ΑΣΚΛΑΣΟΥΝ- ΟΜΑΛΟΥΚΙ-
ΟΥΥΙΟΣΜΗ- ΤΡΟΣΛΟΓΓΙ-
ΝΗΣΕΙΚΟΣΙ ΚΑΙΤΡΙΩΝ
Ε Τ Ε Ω Ν ΤΗΝΜΟΙΡΑ-
ΝΕΜΕΜΨΑ- ΤΟΤΑΥΤΑ
ΔΕΛΕΞΑΟΥ ΝΥΜΦΗΝΙ-
ΔΟΝΟΥΠΟΣ- ΓΩΝ ΑΛΛ
ΑΙΔΑΝ<Γ>ΥΜ- ΝΟΣΚΕΙΜ-
ΑΙΠΡΟΣΑΙΔ- ΑΝΜΟΙΡΑ-
ΝΕΜΗΝΤΕΛΕΣΑΣΜΗΚΕΤΙΚΛΑΙΕΠΙ-
ΑΤΕΡΜΗΔΕΣΥΜΗΤΕΡΚΟΙΝΑΤΑΘ-
ΝΗΤΩΝΟΥΔΕΙΣΓΑΡΠΡΟΦΥΓΕΙΝ
ΜΟΙΡΑΒΡΟΤΩΝΔΥΝΑΤΑΙ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın 2. yarısı.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1930 Taf. 278; S. Şahin, Hommages Ö.M.J. Vermaseren III (1978), 997 vd. Nr. 3; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 496 Taf. 35; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 61 (Yazıt); Cremer, Mysien, KH 8; Schmidt, Grabreliefs, Tab.V

KA 19. Mustafakemalpaşa. Levha LV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2600).

Y: 186 cm. G: 74 cm. K: 16 cm.

Gri mermerden, ahnlıkla üç resim alanlı stel. Kenarlarda çarpma, figürlerin başlarında kopma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Bir yatay iki dikey kaval silmenin belirlediği ahnlıkta ortada bir kalkan. Epistylde bukranyonlara asılı girlandlar ve bunların içinde çoğunlukla rozet. Birinci resim alanının her iki yanında pilaster üzerinde, çizgisel, yivli sütun ve üstünde Aiol düzeninde başk.

Üst üste iki yastıklı, şematik kline üzerinde, tam cepheden uzanan bir erkek; solunda bir kadeh tutar. Ayak ucunda, kline üzerinde, 3/4 profilden oturur Pudicitia tipinde kadın; sehpa üzerindeki ayakları birbirinin üzerinde. Solda kline ile pilaster arasında, sağa profilden, chiton giysili, elinde piramidal kapaklı kutucuk ile kız hizmetçi. Sağ yanda, minderli, sehpalı diphros üzerinde, sola profilden oturur diğer bir kadın; saği ön yukarıda, erkeğe bir şey vermek ister. Sağ köşede, cepheden, chiton giysili, Pudicitia tipinde, oldukça büyük diğer hizmetçi kız. Sağda oturanla masa arasında, cepheden, sağına bakar, kısa chiton giysili erkek hizmetçi; ön yukarıdaki saği ile masanın üzerine bir şey koymakta. Ortada küçük, İon düzeninde başklara sahip bacaklarla mensa tripes üzerinde; ortada bir kylix ? ve iki yanda ters çevrilmiş iki derin kadeh.

İkinci resim alanında, sola gitmekte olan bir at. Önde bu atı idare eden, cepheden, sağına bakar, chiton ve üzerinde ephaptis giysili erkek hizmetçi. Sağ köşede cepheden, Frig başlıklı, yanaklı miğferle savaşçı; tüm üst vücudu örten, belki de üzeri boya ile işlenmiş (Pfuhl-Möbius), bir kalkanın arkasında, elinde bir mızrakla.

Üçüncü resim alanında domuz avı: Sağa şaha kalkan at üzerinde, kısa chiton giysili erkek, elindeki ikinci mızrakla karşısındaki yaban domuzuna bir hamle daha yapar, ilk mızrak domuzun sırtında. Atın altında domuz doğru hamle yapar, oldukça küçük av köpeği. Hiçbir yazıt korunmuş değil, belki de yapıldıkları dönemde silindiler (Pfuhl-Möbius).

Tarih: İ.Ö.20/10.

H. Möbius, AA 84, 1970, 508 Abb. 1; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1399 Taf. 203; Cremer, Mysien, UMiS 14.

KA 20. Mustafakemalpaşa. Levha LVI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2632).

Y: 169 cm. G: 57 cm. K: 13 cm.

Mermerden, ahnlıkla, tympanonu bezekli katlı stel. Akroterler kırık. Kenarlarda çarpma. Stel genelinde çok etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Tympanonu tamamen dolduran çelenkten sonra ilk resim alanı. Kline üzerinde yan yana uzanan iki erkek; olasılıkla sollarında kadehler ile. Bunlara eşlik eden her iki köşede pilastere de yaslanarak oturur birer kadın. Ortada ince ve yüksek mensa tripes. Sol oturanla masa arasında sağa profilden olasılıkla bir hizmetçi.

İkinci resim alanında çiftçilikle ilişkili günlük hayattan bir konu. Sola giden öküzlerin çektiği karasaban ve bunun arkasında kısa chiton giysili çiftçi. Sağ köşede bu gruba eşlik eden cepheden, diğer figürlere göre daha iri bir kadın; belki bir tanrıça.

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın 2. çeyreği.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1147 Taf. 173; Cremer, Mysien, MiKSt 11.

KA 21. Kirmasti-Mustafakemalpaşa. Levha LVI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 3111).

Y: 72 cm. G: 59 cm. K: 13 cm.

Mermerden, ahnlıkla, tympanonu bezekli katlı stel. Tepe ve sağ akroterin yarısı, sol akroterin ise tamamı kırık. Taban boydan boya eksik. Kenarlarda çarpma. Stel genelinde çok etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Zeytin yapraklarından çok kaba yapılan çelenkle bezekli olan tympanondan sonra ilk resim alanı. Burada döşekli kline üzerinde uzanan üç erkek; olasılıkla ellerinde kadehler ile. Sağ köşede pilastere de yaslanarak oturur sola profilden kadın. Oturağının önünde kadının kucağına çıkmak için hamle yapar çocuk. Ortada üzerinde yiyeceklerle mensa tripes. Bunun sol yanında, sağa profilden bir hizmetçi.

Dar bir silmeden sonra daha küçük boyutlu ikinci resim alanı. Burada da yukarıdaki konu tekrar edilmiş. Ancak, kline üzerinde tek erkek var, kadın sol yanda ve kline üzerinde oturuyor. Ek olarak kline ile her iki çerçeve arasındaki boşlukta karşılıklı duran soldaki kız, sağdaki erkek iki hizmetçi.

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın ilk çeyreği.

Mendel, Brousse, 60 vd. Nr. 64 Fig. 27; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1810 Taf. 261; Schmidt, Grabreliefs, 114 vd. Tb.V

KA 22. Alpagut-Mustafakemalpaşa. Levha LVII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2556).

Y: 167 cm. G: 67 cm. K: 15 cm.

Beyaz mermerden, çerçevesiz, masif blok şeklinde ahnlıkla, yukarı doğru hafif daralan katlı stel. Üst ve alttaki resim alanları diğer ikisine göre daha küçük. Ahnlık ak-

roterleri ve figürlerin yüzlerinde kırılma, çarpmalar ve stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Üstte birinci resim alanında mezar sahibesine ait büst. Kısa kollu chiton ve üzerinde baştan başlayıp, arkadan aşağı inen bir manto giyer. Sağ kolu göğüs üzerinde bükülüp sola gitmekte, elinde yuvarlak bir meyve veya afyon kozalağı tutar. Sol kolu yukarıda, eli çenenin altında.

Her iki resim alanı arasında tek satırlık yazıt. İkinci resim alanında bir erkek, bir kadın ve iki hizmetçi ile ziyafet sahnesi. Kliuc üzerinde solu ile yastığa yaslanan erkek, cepheden işlenmiş. Solu ile göğsü hizasında bir içki kadehi tutarken, sağ kucak üzerinde. Kısa kollu bir chiton ve üzerinde göbek hizasına dek vücudu örten, burada tomar yapılarak arkadan sol omuza yükselen bir manto. Ayak ucunda kline üzerinde oturan bir kadın. Sehpa üzerindeki ayaklarına kadar vücudu örten bir chiton ve bunun üzerinde manto giyer. Elbise altındaki sağ kucak üzerinde, sol eli ile mantonun kenarından tutar. Kadının arkasında hafif sağa dönük, vücut ağırlığı solu üzerinde, sağ ayağını yan geriye atmış, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Sağda klinenin köşesinde, sağ eli yukarıda, sol eli aşağı doğru bırakılmış. Sağı üzerinde erkek hizmetçi.

Üçüncü sahnede biri kadın olmak üzere ibadet eder pozisyonda beş figür. Hepsinde hareket benzer: Hafif sağa dönük, chiton üzerinde manto, sağ kollar manto altında göğüs üzerinde bükülerek sol yukarıya gitmekte, eller elbise dışında. Yan aşağıdaki sol kollar manto altında. Yalnız farklı olarak manto kadının başını da örtmüştür. Resim alanının altında iki satırlı yazıt kuşağı.

Dördüncü resim alanında, rahvan giden bir at üzerinde binici, kısa bir chiton üzerinde chlamys ile. Bunu kısa chiton ve chlamys giysili, yürür pozisyonda ve elinde bir mızrakla erkek hizmetçi takip eder.

Birinci resim alanının altındaki kuşakta:

ΑΒΒΕΙΚΤΙΣΓΥΝΗΤΙΜΩΝΟΣ

İkinci resim alanının altındaki kuşakta:

ΤΙΜΩΝΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥΚΑΙΓΥΝΗΑΒΒΕΙΚΤΙΣ

Üçüncü resim alanının altındaki kuşakta:

ΑΠΟΛΛΑΣΜΕΝΑΝΔΡΟΣ[.Ι]ΑΙΟΥΣΑΙΣΧΡΙΩΝΟΙΤΙΜΩΝΟΣ

ΑΔΕΛΦΗΤΟΥΤΩΝΜΙΔΑΕΑ

Podyumda:

ΤΙΜΩΝΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ

Tarih: İ.Ö. 40/30.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 2; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 45; Cremer, Mysien, UMiS 1 Taf. 25 (Yazıt).

KA 23. Mustafakemalpaşa.

Levha LVII

Mustafakemalpaşa Kaymakamlık binası bahçesinde.

Y: 124 cm. G: 57 cm. K: 11 cm.

Mermerden, çerçevesiz, masif blok şeklinde alınıklı, yukarı doğru hafif daralan katlı stel. Alınlık akroterlerinde kırılma. Yer yer etkili aşınma. Alçak kabartma.

İlk resim alanında mezar sahibesinin büstü. Cepheden işlenen kadının giydiği manto başını da örter. Yazıtı silmeden sonra ikinci resim alanı. Örtülü, iki yastıklı klinenin üzerinde uzanan erkek, solunda derin kadeh tutar. Ayak ucunda, kline üzerinde profilden, Protopudicitia tipinde oturan kadın. Solda profilden, elinde kalathos tutan, chiton giysili kız hizmetçi. Ortada hayvan bacaklı mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede 3/4 profilden, sağına dönük, sağ eli ile klineye dokunan erkek hizmetçi.

Tek satır yazıtı silmeden sonra son resim katı. İkiye ayrılmış bu alanda, solda kine cepheden, hafif soluna dönmüş, manto giysili üç erkek çocuk. Bu sahnenin sağında diğeri. burada yine bir ziyafet sahnesi. Yukarıdaki sahne burada biraz küçültülerek olduğu gibi tekrar edilmiş. Podyumda üç satır yazıt.

Birinci resim alanını ayıran silme üzerinde:

ΜΑΝΙΑΓΥΝΗΚΑΝΚΑΡΑ

İkinci resim alanını ayıran silme üzerinde:

ΚΑΝΚΑΡΑΣΚΑΙΓΥΝΗΜΑΝΙΑ

Resim alanı:

AZAPETTOΣΑΡΙΣΤΑΙ- [Π]ΙΟΤΑΜΩΝΜΕΙΔΙΟΥ{ΚΑΙ}

ΝΕΤΟΣΑΠΙΟΛΛΑΣΟΙ ΚΑΙΓΥΝΗΑΟΥΔΙΜΑ

KANKAPA

Tarih: İ.Ö.40/30.

Schwertheim 1985, 77 Nr. 6 Taf. 15; E. Schwertheim, SEG 35, 1985, 1284; Cremer, Mysien, UMiS 2 Taf. 26 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot.152

KA 24. Kirazlı- Aksakal.

Levha LVIII

Bir zamanlar Tohunay koleksiyonunda, Bandırma.

Y: 90 cm. G: 52 cm. K: 12 cm.

Mermerden, masif blok şeklinde alınıklı, yukarı doğru hafif daralan katlı stel. Kenarlarda çarpma. Yer yer aşınma. Orta yüksek kabartma.

Kenarlarda basık dorik başlıklı pilasterlerin sınırladığı ilk resim alanında mezar sahibinin büstü. Boynunda bir mürekkep hokkası (Schwertheim) veya bulla (Stupperich) taşmaktadır.

Diğerine göre daha küçük resim alanında ölü yemeği sahnesi. Kline üzerinde yastıktan destek alarak, toplanmış şekilde uzanan erkek. Sol köşede minderli diphros üzerinde, sağa 3/4 profilden oturan Pudicitia Philista tipinde kadın. Ortada narin bacaklı mensa tripes; ortada iki salkım üzüm, bunları çevreleyen ayva, nar ve üçgen kesilmiş kek. Sağ köşede cepheden bir kız ve bunun omuzlarında küçük bir çocuk; çocuğun sağ eli, kline üzerinde uzananın omzunda. Her iki resim alanını birbirinden ayıran kalın silme üzerinde üç satır yazıt.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΒΑΣΟΥΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΑΝΑΥΤΩ
ΟΙΘΡΕΨΑΝΤΕΣΣΤΡΑΤΟΝΙΚΗΚΑΙΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ
ΜΝΗΜΗΣΧΑΡΙΝ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın son çeyreği.

Schwertheim 1983, 113 Nr. 6 Taf. 12; R. Stupperich, EpigrAnat 2, 1983, 155 vd.; SEG 33, 1983, 1060; G. Laminger-Pascher, EpigrAnat 5, 1985, 30; R. Stupperich, EpigrAnat 6, 1985, 103-108; Cremer, Mysien, KB 5 Taf. 17 (Yazıt).

KA 25. Sultaniye Köyü-Karacabey.

Levha LVIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:9385).

Y: 75 cm. G: 64 cm. K:--

Mermerden, alınlıklı, tympanonu bezekli stelin ilk resim alanından parça. Stel dört parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış: Birincisi, alınlıkla birlikte resim alanının boş bölümünün bir kısmını; ikincisi, alınlığın sağ alt köşesini pervaz ile birlikte; üçüncüsü, annenin yalnızca başını; dördüncüsü, baba, çocuk ve annenin boynuyla birlikte üst vücudunu kapsar. Tympanonda modern bir delik. Altta yazıtlı silmeden sonra olması gereken resim alanı veya alanları kayıp. Yan akroterlerde, sağ pilasterde, kadının burnunda, erkeğin çenesinde kopma. Orta yüksek kabartma

Ortada gövdeden her iki yana dağılan, yaprakları oldukça basit işlenmiş olan kıvrık dal bezemeli tympanondan sonra ilk resim alanı. Burada Palliatus tipinde, cepheden işlenmiş baba ve oğul; her ikisinde de saçlar arkadan öne doğru taranmış. Sağda yine cepheden anne, mantosu başını da örtmekte. Alnın ortasında ikiye ayırdığı saçlarını yanlarda arkaya doğru taranmış. Figürlerin yüzlerindeki ortak özellik dolgun ve etli oluşları. Silmede iki satır yazıt.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΝΕΙΚΑΣΕΠΙΘΟΥ
ΟΚΑΤΕΣΚΕΧΑΣΕΝΑΥΤΩ ΜΟΖΧΕΙΝ ΗΓΥΝΗΑΥΤΟΥ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın son çeyreğinin sonları.

Şahin, Mileupolis, 179 vd. Taf. 27.1.

KA 26. Derckadıköyü- Mustafakemalpaşa.

Levha LIX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2596).

Y: 144 cm. G: 71 cm. K: 14 cm.

Mermerden, alınlıklı, tympanonu bezekli katlı stel. Kenarlarda çarpma, yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Zeytin dalından, kurdelalı çelenkli tympanou bezemesinden sonra büstlerin bulunduğu ilk resim alanı. Her iki resim alanını sınırlayan sağ çerçeve boydan boya kıvrık dal bezemeli. Burada her iki yanda anne-babaya, ortada ise bunların çocuklarına ait büstler. Erkekler Palliatus tipinde, sağ ellerini göğüs üzerinde mantonun dışına çıkarmışlar.

Dar bir silmeden sonra ölü yemeği konulu ikinci resim alanı. Döşekli sembolik kline üzerinde uzanan iki erkek; sollarında kadehler ile. Bunlara her iki yanda karşılıklı oturan iki kadın eşlik eder. Soldaki kucağında bir çocuk ile. Ortada ince bacaklı, üzerinde yiyecek bulunan mensa tripes. Sağ oturanla masa arasında cepheden ayakta durur erkek hizmetçi; sağ eli ile masanın kenarından tutar. Podyumda dört satır yazıt.

[Β]ΟΥΣΚΑΙΜΕΝΙΠΠΙΩΝΤΟΙΣΓΟ-
[ΝΕΥ]ΣΙΓΛΥΚΩΝΙΚΑΙΑΜΜΙΩΙΚΑΙ
[Β]ΟΥΣΚΑΙΑΜΜΙΟΝΓΛΥΚΩΝΙ
[ΤΕ]ΚΝΩΙΜΝΗΜΗΣΧΑΡΙΝΕΤΟΥΣΑΗ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın ilk çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 138 Taf. 12; Schwertheim, Mileupolis, Nr. 80; Cremer, Mysien, MiKSr 6 Taf. 25 (Yazıt).

KA 27. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LIX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2598).

Y: 145 cm. G: 57 cm. K: 16 cm.

Mermerden, alınlıklı, tympanonu bezekli katlı stel. Tepe ve sağ akroter kırık. Kenarlarda çarpma, yer yer etkili olmak üzere aşınma. Orta yüksek kabartma. Tympanonda işlenmemiş bir çelenk. Daha sonra ilk resim alanında mezar sahibi çifte ait iki büst.

İki satır yazıttan sonra ölü yemeği sahneli ikinci resim alanı. Döşekli kline üzerinde küçük çocuğu ile birlikte uzanan erkek, sol elinde kadeh ile. Sağ köşede basit diphros üzerinde, pilastere de yaslanarak oturan kadın. Chiton üzerindeki mantosu başı da örter. Ortada üzerinde ortada bir kadeh ve her iki yanında yiyecek bulunan küçük boyutlu mensa tripes. Oturanla masa arasında, sola profilden masa ile ilgilenir küçük bir hizmetçi. Solda kline ile çerçeve arasında elinde yiyecek dolu tepsi ile gelen diğer bir hizmetçi.

Tek saurluk yazılı silmeden sonra üçüncü resim alanı. Burada farklı olarak diphroslar üzerinde karşılıklı oturan iki kadın. Ortada sehpa şeklinde mensa tripes ve bununla ilgilenen hizmetçi. Sol oturanın arkasında sağa profilden, elinde bir çanta ile genç kız. Podyumda iki satır yazıt daha.

İlk resim alanının altında iki satır yazıt:

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣΚΑΙΘΥΟΔΟΤΟΣ
ΔΙΟΔΩΡΩΚΑΙΜΟΣΣΧΙΩΤΟΙΣΓΟΝΕΟΥΣΙΝ

İkinci resim alanının altında:

ΜΝΗΜΗΣΧΑΡΙΝ

Podyumda:

ΟΣΔΕΑΝΤΟΥΤΟΤΟΕΡΓΟΝΑΦΑΝΙΣΕΙ
ΕΞΩΔΗΑΥΤΟΝΓΕΝΕΣΤΑΙΚΑΙΓΕΝΟΣΑΥΤΟΥ

Tarih. İ.S. 100.

Pfuhl-Möbius I, Nr. 1118 Taf. 169; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 162 Taf. 13; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 69 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 114 vd. Tab.V.

KA 28. Alpağut- Mustafakemalpaşa.

Levha LX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 3110).

Y: 85 cm. G: 55 cm. K: 11 cm.

Mermerden, alınlıklı, tympanonu bezekli katlı stel. Tepe ve sol akroterler ve taban boydan boya kırık. Sol alt köşede kopma. Kenarlarda çarpma, yer yer etkili olmak üzere aşınma. Orta yüksek kabartma.

Tympanonda zeytin dalından bir çelenk. Daha sonra ilk resim alanında mezar sahibi çifte ait iki büst.

Bir satır yazıttan sonra ölü yemeği sahneli ikinci resim alanı. Döşekli kline üzerinde uzanan üç erkek, sol ellerinde kadehler ile. Sağ köşede basit diphros üzerinde, pilastere de yaslanarak oturan kadın. Chiton üzerindeki mantosu başı da örter. Ortada üzerinde bir kadeh ve her iki yanında yiyecek bulunan küçük boyutlu mensa tripes. Oturanla masa arasında sola profilden masa ile ilgilenir küçük bir hizmetçi. Solda masaya yaklaşır yine profilden diğer bir hizmetçi. Daha sonra korunmayan üçüncü resim alanına geçişte diğer bir yazıt kuşağı.

İlk resim alanının altında:

ΓΑΙΟΣΚΑΙΜΑΡΚΟΣΚΑΙΛΟΝΓΕΙΝΟΣ

ikinci resim alanının altında:

.....ΟΙΑΔΕΛΦΟΙ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın ilk çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 135; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 79; Cremer, Mysien, MiKSt 8 Taf. 25 (Yazıt).

KA 29. Zeytinbağı- Mudanya.

Levha LX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 3131).

Y: 72 cm. G: 69 cm. K: 17 cm.

Mermerden, alınlıklı, tympanonu bezekli katlı stel. Akroterler ve ilk resim alanının tabanı boydan boya kırık. Kenarlarda çarpına, yer yer etkili olmak üzere aşınma. Orta yüksek kabartma.

Tympanonda zeytin dalından, ucunda bant bulunan bir çelenk. Daha sonra ilk resim alanında mezar sahibi çifte ait iki büst. Bu defa erkek sağ tarafta. Her iki yanda birbirlerine bakışumlu, profilden durur, sağdaki erkek, diğer kız iki çocuk; ileri uzattıkları elleri büstlerin başlarının kenarında. Alt silmede korunan iki satır yazıt:

[—]ΣΚΑΙΕΥΒΟΥΛΟΣΕΝΙΚΑΝ[ΔΡΟΥ]

[—Τ]ΟΙΣΓΟΝΕΟΥΣΙΜΝΗ[ΜΗΣΧΑΡΙΝ]

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın ilk çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 200 Taf. 17; Corsten, Apameia, Nr. 39 bes. 98.; Cremer, Mysien, MiKSt 9 (Yazıt).

KA 30. Küçük karaağaç civarı (Daskyleion- Karacabey arasında).

Levha LXI

Fahri Mutlu'nun evinde.

Y: 64 cm. G: ? K: 9 cm.

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, kemerli naiskos stel. Altta yazıtlı silmeden sonrası kırık ve kayıp. Kemerde, sağ pilasterde, figürlerin yüzlerinde ve ellerinde kopma. Orta yüksek kabartma.

Olasılıkla katlı stel olabilecek, ancak tek resim alanı korunan stelde, solda erkek, sağda kadın bir çifte ait büstler. Silme üzerinde dört satır yazıt:

ΥΠΟΜΝΗΜΑΚΛΑΥΔΙΑΣΑΙΛΙΑΝΗΣ

ΑΘΗΝΑΙΔΟΣΟΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΕΝΑΥΤΗ

ΟΑΝΗΡΤΙ(ΒΕΡΙΟΣ)ΚΑ(ΑΥΔΙΟΣ)ΑΠΟΛΛΟΦΑΝΗΣΜΝΗΜΗΣ

ΧΑΡΙΝ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın 2. çeyreği.

Schwertheim, Miletupolis, Nr. 46 Abb. 30 Taf. 9; Cremer, Mysien, KB 17 Taf. 19 (Yazıt).

KA 31. Ulubat Köyü, Karacabey.

Levha LXI

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 81.8).

Y: 125 cm. G: 53 cm. K: 12 cm.

Mermerden, kemer alınlıklı katlı stel. Alınlığın ve podyumun sol köşelerinde kırılma; tabanda kopma, özellikle figürlerin yüzlerinde olmak üzere yer yer etkili aşınma. Alçak kabartma.

İlk resim alanında solda erkek, sağda kadın olmak üzere mezar sahiplerine ait iki büst. Erkek Palliatus tipinde, manto dışına çıkan sağ eli ile mantonun kenarından tutar. Başını örten manto giysili kadının çiçek tuttuğu sağ eli manto dışında.

İki satır yazıt kuşağının bulunduğu ince silmeden sonra ölü yemeği sahnesinin bulunduğu ikinci resim alanı. Kaşlı kline üzerinde sağlarından destek alarak uzanan iki erkek. Kollarının altında sağdakinde ince bir yastık varken, soldakinde yok. Sol ellerinde birer kadeh tutmaktalar. Bunların ayak ucunda kendi minderli oturağı üzerinde sağa doğru profilden oturur kadın. Chiton üzerine giydiği manto, vücudun sağ yarısını açık bırakarak başla birlikte vücudu örtmekte, sağ kolu bacakları üzerinde. Soluyla çene hizasında mantonun kenarından tutmakta. Ortada yuvarlak mensa tripes; üzerinde balık ve tavuğa benzer yiyecekler.

Bir satır yazıtlı ince silmeden sonra üçüncü resim alanı. Burada sola doğru ilerleyen at üzerinde binici; atın ön tarafında tazi cinsi bir köpek ve arkasında efendisinc eşlik eden hizmetçi.

Birinci silme üzerindeki yazıt:

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΧΓΛΥΚΟΝΙΚΑΙΤΑΤΙΩ ΤΟΙΧ
ΓΟΝΕΟΥΧΙ ΜΝΗΜΕΧ ΞΑΠΙΝ.

İkinci silme üzerinde:

ΜΗΤΠΙΟΔΩΠΟΧΕΠΟΝΧΑΜΕΙΑΝΤΟΠΟΛΕΙΤΗΧ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın 2. çeyreği.

II. Kalkan, EpigrAnat. 20, 1992, 102 vd. Taf. 12 (Yazıt); Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 27.2.

KA 32. Mustafakemalpaşa.

Levha LXII

Kaymakamlık bahçesinde.

Y: 175 cm. G: 90 cm. K: 20 cm.

Mermerden, alınlıklı, tympanonu bezekli katlı stel. Tepe ve sol akroterler kırık. Kenarlarda çarpma, yer yer etkili olmak üzere aşınma. Orta yüksek kabartma.

Tympanonda ortada bir rozet ve bunu çevreleyen kıvrık dallar. Her iki yanda kıvrık dal bezemeli pilasterlerin sınırladığı resim alanında, ortada birisi daha küçük,

cepheden, ayakta Palliatus Tipi'nde iki erkek. Bunların her iki yanında örtülü, minderli diphroslar üzerine karşılıklı profilden oturmuş sağdaki kadın diğeri erkek iki figür. Pilasterle oturanlar arasında sağda kız, solda erkek birer hizmetçi.

Dört satırlık yazıt kuşağından sonra ikinci resim alanı. Burada öküzlerin çektiği karasabana eşlik eden iki kişi; soldaki daha küçük. Sağ köşede diphros üzerinde oturan ve bunları izleyen daha büyük bir kadın ve bunun önünde bir çocuk veya hizmetçiye ait izler. Podyumda bir satır yazıt daha.

İki resim alanını ayıran silme üzerinde:

... HOKEAMIONO. NONAIEICAAE. ANAP.

... ATAΘΥM.O MNHMHCXAPIN

... NCTHAHNAΦANICEIHTAENAYTH

... HMETAPHAYT. NAYTONE...AHKAIT

Podyum üzerinde:

... NOCAYTOY

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın 2. yarısı.

Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 26.3.

KA 33. Mihaliç- Mustafakemalpaşa.

Levha LXII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 115).

Y: 97 cm. G: 55 cm. K: 12 cm.

Mermerden, alınlıklı, tympanonu bezekli katlı stel. Kenarlarda çarpma. Orta yüksek kabartma.

Tepe akroterinde bir unguentarium. Tympanonda ortada bir rozet, sağında bir lekythos, solunda bir Hermes Hermes. Dar bir attikadan sonra, her iki yanı yivli sütunların sınırladığı ilk resim alanı. Burada arka zeminde çizgisel bir pencere açıklığının önünde arkalıklı bir koltukta sola 3/4 cepheden oturur erkek. Elleri bacaklarının üzerinde. Sol omuzdan gelen manto tomarı, sol bileğe dolandıktan sonra aşağı bırakılmış. Koltuğun üzerinde olasılıkla yazıt takımının bulunduğu silindirik sandıkçık. Sol köşede elindeki oinochoe ile içki servisi yapmak üzere gelen saki.

Tek satır yazıtlı kuşaktan sonra ölü yemeğinin konu edildiği ikinci resim alanı. Döşekli, yastıklı kline üzerinde uzanan iki erkek. Ayak ucunda koltuk üzerinde 3/4 profilden oturur kadın; ayakları ayak sehpası üzerinde. Bunun hemen solunda, pilaster üzerinde cepheden, sağına bakar chiton üzerine giydiği mantosu ile aile üyelerinden birisi olabilecek çocuk. Sağ köşede yarı arkalıklı oturak üzerinde oturur diğeri bir kadın. Ortada üzerinde kadehler bulunan mensa tripes.

ΑΣΚΛΗΠΙΑΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın 3. çeyreği.

Mendel III, Nr. 1043; Pfuhi-Möbius II, Nr. 1534 Taf. 221 (Yazıt).

2.2. Baştabanlı Olanlar (KB)

KB 1. Karasu Köyü, Düzçırpa Mevkii-Karacabey.

Levha I.XIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 10007).

Y: 130 cm. G: 95 cm. K: 27 cm.

Beyaz mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, baştabanlı katlı naiskos stel. Baştabanda yer yer çok etkili aşınan diş sırası bulunmakta. Yüzlerde aşınma. Ön yüzdeki yüksek, arkadaki alçak kabartma.

Ön yüzde şematik, yüksek kline üzerinde ikiye katlanan kalın yastıklardan destek alarak uzanan, sollarında derin kadehler ile iki erkek; başlar hafif kadınlara dönük, sağdakinde kısa sakal. Solda uzanan ön aşağıdaki elinde yiyecek tutar, sağdakinin sağı yanda yanındakinin sol omuzu üzerinde. Solda minderli, tornalanmış bacaklı diphros üzerinde 3/4 profilden sağa doğru Melissa tipinde oturan kadın, saç başının arkasında topuz şeklinde toplanmış. Oturağın önünde elinde piramidal kapaklı bir mücevher kutusu ile sağa dönük, uzun chiton giysili kız hizmetçi. Sağ köşede diğerine benzer, Pudicitia Saufeia tipinde oturan kadın. Farklı olarak örtülü diphros. Bunun önünde sola dönük, yine uzun chiton giysili, elinde kalathos ile diğer bir kız hizmetçi. Sağda oturan ile masa arasında destekli bir krater ve bunun arkasında servis için içki hazırlar cepheden, kısa chiton giysili, vücut sağı üzerinde saki. Ortada aslan pençeli, uzun-kalın bacaklı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Arka zeminde sağda at başı, solda üzerinde kıvrılan bir yılanla ağaç.

İkinci resim alanında, ortada vedalaşan iki kişi: Sağda cepheden, sağına bakar, altta chiton, üzerinde başını da örten manto ile kadın; vücut ağırlığı sağında, sol bacak yan geride, sol el karın üzerinde, sağı ile tokalaşır. Bunun solunda takalaşmaya yine sağı ile karşılık veren, cepheden, soluna bakar erkek; solu üzerinde, manto ucu sol omuzdan getirilip sol kola dolandırıldıktan sonra aşağı bırakılmış. Solda sağa yürür bir atın yarısı, bunun sağında, atın yürüyüşünü engellemek ister, cepheden, sağına bakar kısa kollu chiton giysili erkek hizmetçi. Sağ köşede Demosthenes tipinde diğer bir erkek: Cepheden, sağı üzerinde, göbek üzerinde bağladığı ellerinden solunda kitap rulosu tutar. Bunun solunda cepheden, ellerini yine göbek üzerinde bağlamış, erkeği daha küçük iki hizmetçi.

Arka yüzde bulunan diğer resim alanını belirleyen çerçeve sade. Burada, ortada örtülü bir diphros üzerinde oturan bacakları profilden, üst vücudu cepheden bir kadın. Tip olarak önyüzde sol köşede oturan kadınla benzer. Ancak farklı olarak sol eli, bacaklarının üzerinde değil yukarıda, eli ile çenenin altında mantonun kenarından tutar. Üstte ellerinde tuttuğu çelengi kadının başına takmak ister şekilde uçarak gelen bir Nike. Her iki yanda birbirinin kopyası iki Tyche; sağları üzerinde cepheden

dururlar. Chitonları üzcrinde arkadan gelerek yalnızca dize kadar sağ kalçayı örtüp, sol kalçaya doğru yükselerek yine arkaya giden manto giymişler. Sol elleri ile birer bereket boynuzu, yan ileri uzattıkları sağları ile ise birer sunu taşı tutmuşlar. Başlarında birer taç bulunmakta.

Tarih: İ.Ö.130/120.

Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 24.2-3.

KB 2. Bursa.

Levha LXIV

Pergamonmuseum, Berlin (Env.No:1838).

Y: 54 cm. G: 42 cm. K: 18 cm.

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. İkinci resim alanının tabanında boydan boya ve ayrıca özellikle yüzlerde, ayakda duran erkek çocukta, yemek masasının tablasında ve kraterde kopma, yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

İkiye katlanan yastıklı, örtülü kline üzerinde uzanan iki erkek; eksik sol ellerinde olasılıkla kadehleriyle. Solda diphros üzerinde, sağa 3/4 profilden, pilastere de yaslanarak oturan Protopudicitia tipinde kadın. Önünde cepheden, soluna bakar, vücut ağırlığı solu üzerinde, sağı yan geride manto giysili erkek çocuk. Sol köşede yarım soluna dönük, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Sağ köşede cepheden, kısa chiton giysili, ellerini karın üzerinde bağlamış, sağına bakar saki. Sağında yüksek kaideli bir krater. Ortada hayvan pençeli, yuvarlak mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle.

İki satır yazıtlı silmeden sonra ikinci resim alanı: Ortada cepheden, sakalsız bir Herme. Solda cepheden betimlenmiş bir öğrenci bunun sol koluna okul çantasını asmakta (daha belirgin örnek için bkz. Pfuhi-Möbius, Nr.131 Taf.30). Her iki yanda karşılıklı oturan diğer iki genç; soldaki sağa profilden, daha alçakta ellerini dizlerinin üzerinde bağlayarak oturur, manto sol üst yarıyı açık bırakmış. Sağ yandaki ise aslan pençeli, bir diphros üzerinde oturur, manto dışındaki solundan destek alan sağ kolu yukarıda, eli çene altında.

MHNIMHNIOY

XAIPE

Tarih: İ.Ö. 140/130.

Pfuhi-Möbius I, Nr. 1111 Taf. 168; Corsten, Prusa, 167 Nr. 140; Cremer, Mysien, KN 20 Taf. 5 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 28 vd. Tab.IV.

KB 3. Sarıköy-Gönen.

Levha LXIV

Gönen, Bahçe.

Y: 82 cm. G: 55 cm. K: 27 cm.

İnce taneçikli beyaz mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Figürlerin başlarında, yemek masasının ön bacağına kopma, yer yer yoğun aşınma. Orta yüksek kabartma.

İkiye katlanan yastıklı, şematik kline üzerinde uzanan iki erkek, sollarında derin kadehlerle. Solda, diphros üzerinde sağa 3/4 profilden oturan Melissa tipinde kadın, sehpa üzerindeki sağ ayağı yanda solunun üzerinde. Oturağın önünde, köşede, sağa profilden, uzun chiton giysili, elinde piramidal kapaklı kutucuk ile kız hizmetçi. Sağ köşede yüksek kaideli krater, bunun solunda cepheden, soluna dönük, kısa chiton giysili, servise hazırlanan saki. Ortada hayvan pençeli mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Arka zeminin sol köşesinde dallarına yılan sarılı bir ağaç.

Üzerinde yalnızca varlığı belli olan yazıtı silmeden sonra, daha küçük ikinci resim alanı: Sağa rahvan giden at üzerinde, kısa chiton ve chlamys ile binici. Bunu arkadan takip eden, cepheden, hafif soluna dönük, kısa chiton giysili erkek hizmetçi, sol omzunda iki mızrakla.

Tarih: İ.Ö.150.

Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 25.2.

KB 4. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LXV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3218).

Y: 62 cm.

G: 38 cm.

K: 11 cm.

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Sol üst ve sağ alt köşelerde kırılma, başlarda kopma, stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yastıklı şematik kline üzerinde uzanan iki erkek, sollarında kadeh tutarlar; soldakinin sağı ön aşağıda, olasılıkla yiyecek tutar. Sol köşede diphros üzerinde, pilastere yaslanarak, sağa 3/4 profilden oturur Pudicitia Braccio Nuovo tipinde kadın. Oturağın önünde, köşede sağa profilden Pudicitia tipinde kız hizmetçi. Sağ köşede cepheden, kısa chiton giysili hafif sağına bakar, vücut ağırlığı solunda, sağı yanda solu üzerinde çapraz, sağ eli yan yukarıda sol omuz üzerinde, solu yan aşağıda erkek hizmetçi. Ortada geniş, alçak, hayvan bacaklı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle.

Podyumda alçak kabartma olarak betimlenmiş, cepheden, kısa chiton giysili delikanlı; vücut ağırlığı sağında, solu yan geride. Sağında ön ayakları üzerine çökmüş, başı sahibine doğru kalkık köpek. Podyumda sol yukarıda okunamayan üç satır yazıt.

Tarih: İ.Ö.50/40.

Cremer, Mysien, KN 3 Taf. 3.

KB 5. İsaeli-Bursa.

Levha LXV

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 768).

Y: 71 cm.

G: 47 cm.

K: 16 cm.

İri kristalli beyaz mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Sağ üst ve sol altta kırık, figürlerin yüzlerinde kopma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

İkiye katlanan yastıklı, şematik kline üzerinde uzanan erkek, solunda derin bir kadeh tutar, sağı yanda dizi üzerinde. Her iki yanda karşılıklı, oturak üzerinde oturur iki kadın; soldaki Melissa, sağdaki Pudicitia Saufeia tipinde. Her iki köşede karşılıklı, profilden birer kız hizmetçi; soldaki elinde mücevher kutusu, sağdaki kalathos tutar. Sağ oturan ile masa arasında cepheden, kısa chiton giysili, sağ eli yanda masa üzerinde erkek hizmetçi. Ortada hayvan bacaklı yuvarlak mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle.

İki satır yazıttan sonra, sol köşede küçük bir resim alanı daha. Sağa doğru bir yükselti üzerinde, ayaklarını ileri uzatmış, ellerini diz üzerinde bağlamış oturur chiton ve manto giysili kadın; manto üst vücudu açık bırakmış. Resim alanının altında iki satır yazıt.

APT[EM]Ω

TEIM[O]ΘEOΣ

TEIMOO[EOY]

MHNIAOΣ

Küçük resim alanının altında:

AAIΣ

Tarih: İ.Ö. 50/40.

Mendel, Brousse, 248; Mendel, III, Nr. 1042; SEG 27, 1977, 834; Pfuhl-Möbius I, Nr. 948 Taf. 143; Corsten, Prusa, Nr. 81 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

KB 6. Arızköy.

Levha LXVI

H. İbrahim Yıldırım'ın evinde.

Y: 64 cm.

G: 45 cm.

K: 15 cm.

Beyaz mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Figürlerin başlarında kopma, yer yer yoğun aşınma. Orta yüksek kabartma.

İkiye katlanan yastıklı, şematik kline üzerinde uzanan iki erkek, sollarında derin kadehlerle. Solda, diphros üzerinde sağa 3/4 profilden oturan Philista tipinde kadın. Oturağın önünde, köşede, sağa profilden, uzun chiton giysili kız hizmetçi. Sağ köşede cepheden, sağına dönük, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Ortada hayvan pençeli mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle.

Üzerinde yazıtı silmeden sonra, daha küçük ikinci resim alanı: Sağa rahvan giden at üzerinde, kısa chiton ve chlamys ile binici. Bunu arkadan takip eden, cepheden, hafif soluna dönük, kısa chiton giysili erkek hizmetçi; sol omzunda mızrakla. Her iki resim alanını ayıran silme üzerinde iki satır yazıt.

MHNOΔΩΡΟΥΥΙΟΥ

ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Tarih: İ.Ö. 30/20.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 333 Taf. 26; Cremer, Mysien, KH 13 Taf. 6 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab. IV.

KB 7. Mikaliç.

Levha LXVI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3181).

Y: 94 cm.

G: 60 cm.

K: 26 cm.

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Figürlerin başlarında, atın sağ ön bacağına kopma, kenarlarda çarpma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yastıklı şematik kline üzerinde uzanan iki erkek, sollarında derin kadeh tutarlar. Soldakinin sağ ön aşağıda. Solda diphros üzerinde, sağa 3/4 profilden oturan Pudicitia Philista tipinde kadın. Oturağın önünde, köşede, sağa profilden Pudicitia tipinde kız hizmetçi. Sağ köşede karınlı, yüksek kaideli ve geniş ağızlı bir krater. Bunun solunda cepheden, solu üzerinde, kısa chiton giysili, elleri ile kratere doğru hamle yapar saki. Ortada aslan pençeli, yuvarlak mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle.

Altta daha küçük resim alanı: Sağa rahvan giden at üzerinde kısa chiton ve chlamys giysili binici ve bunu yürüyerek arkadan takip eden erkek hizmetçi.

Tarih: İ.Ö.100.

Mendel, Brousse, 61 Nr. 65; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1299 Taf. 278; Cremer, Mysien, KH 12; Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

KB 8. Kazanlar Köyü-Karacabey.

Levha LXVII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3193).

Y: 109 cm.

G: 84 cm.

K: 20 cm.

Beyaz mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Başta-banda çelenk veya girland asmak için üç küçük dübel deliği. Yanlarda da dübel delikleri. Solda oturanın, kızın ve binicinin yüzlerinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yüksek yastıklı, şematik kline üzerinde uzanan iki erkek: Kısa sakallı, başları hafif kadınlara dönük; sollarında derin kadeh, sağlarında yiyecek tutarlar. Her iki yanda diphros üzerinde pilastere yaslanarak oturan, saçları arkada topuzlu, soldaki Pudicitia Braccio Nuovo, sağdaki Pudicitia Saufeia tipinde iki kadın. Sağdakinin manto ucu sol el üzerinden zemine dek iner. Solda oturanın önünde saçları açık, cepheden, sağ üzerinde duran bir kız (Pfuhl-Möbius). Sol köşede soluna dönük, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Bunun karşısında sağ köşede bu defa cepheden, ellerini göbek üzerinde bağlamış, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Ortada hayvan bacaklı, bodur mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle.

Altta iki satırlık yazıttan sonra küçük resim alanı. burada sağa rahvan giden at üzerinde chiton ve dalgalanan chlamys ile binici. Bunun arkasında cepheden, hafif sağa dönmüş, chiton ve chlamys giysili çok küçük olmayan erkek hizmetçi; chlamysi solda koluna dolarken, sağda ucundan tutar.

ΔΙΟΔΩΡΕ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥΧΑΙΠΕ

Tarih: İ.Ö. 30/20.

Rhode, Türk Tarih IV (1940), 76 (Türkçe bölüm S.62); Pfuhl-Möbius II, Nr. 1298 Taf. 285; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 165 Taf. 13; Cremer, Mysien, KH 11 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 26 vd. Tab.IV; Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 25.1.

KB 9. Daskyleion.

Levha LXVIII

Kayıp.

Y:—

G:—

K:—

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Figür başlarında, kollarında kopma, kenarlarda çarpma, stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Yalın kline üzerinde uzanan iki erkek, bunlara eşlik eden, her iki köşede karşılıklı diphroslar üzerinde oturan kadınlar, soldaki Pudicitia Philista, sağdaki olasılıkla Pudicitia Saufeia tipinde. Her ikisinin yanında yine karşılıklı, ayakta duran birer hizmetçi. Ortada bacakları destek çatalı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Masa ile sağdaki kadın arasında küçük bir çocuk.

Altta daha küçük resim alanında sağa giden at üzerinde binici. Her iki resim alanı arasında yazıt kuşağı.

ΑΠΟΛΛΩΝΙΕΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ

ΑΠΟΛΛΩΝΙΕ [—]

ΜΥΡΤΙΑ

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ

ΧΑΙΠΕ

ΧΑΙΠΕ

ΧΑΙΠΕ

Tarih: İ.Ö.120/110.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1982 Taf. 285; SEG 29, 1979, 1231; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 51; Cremer, Mysien, KH 15 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 28 vd Tab.IV.

KB 10. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LXVIII

Soğuksu- Manyas.

Y: 106 cm.

G: 78 cm.

K: 18 cm.

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Sağ üst ve alt köşelerde kırılma. Figürlerin yüzlerinde kopma. Yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sade kline üzerinde uzanan üç erkek; sollarında derin kadeh tutarlar, sağları yanları üzerinde. Her iki yanda karşılıklı diphroslar üzerinde, pilastere de yaslanarak oturur sağdaki Pudicitia Sanfeia, soldaki Pudicitia Braccio Nuovo tipinde iki kadın. Yine her iki oturak önünde karşılıklı, birbirleri ile bakışlı profilden ayakta durur birer kız hizmetçi. Ortada üzeri yiyecekli mensa tripes. Sol oturanla masa arasında cep-heden, saği üzerinde delikanlı.

Podyumda daha küçük ikinci bir resim alanı daha. Burada sağa giden at üzerinde binici. Atın arkasında, ayakta, cepheden kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Podyumda üç grup yazıt:

ΑΡΙΣΤΟΔΙΚΗ	ΠΡΩΤΟΜΑΧΟΣ	ΜΕΝΕΣΘΕΥΣ
ΑΡΤΕΜΩΝΟΣ	ΜΕΝΕΣΘΕΩΣΧΑΙΡΕ	ΜΕΝΕΣΘΕΩΣ[ΧΑΙΡΕ]
ΧΑΙ[ΡΕ]	ΜΕΝΕΣΘΕ[ΥΣ]	
		ΑΡΙΣΤΑΡΧ[ΟΥ]
		ΧΑΙ[ΡΕ]
		ΙΔΑΙΑ
		ΠΡΩΤΟΜ[ΑΧΟΥ]
		ΧΑΙ[ΡΕ]

Tarih: İ.Ö. 20/10.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 71 Taf. 6 (Yazıt); Cremer, Mysien, KH 16; Schmidt, Grabreliefs, 26 Dipnot.159 Tab.IV.

KB 11. Amastris.

Levha LXVIII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:477).

Y: 79 cm. G: 50 cm. K: 13 cm.

İri kristalli beyaz mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Kenarlarda çarpma. Stel genelinde çok etkili aşınma. Üstteki betim orta yüksek, alttaki alçak kabartma.

Kline üzerinde uzanan erkek, solunda kadeh ile. Ayak ucunda diphros üzerinde, sağa profilden oturan olasılıkla Pudicitia Philista tipinde kadın. Oturağın önünde kız hizmetçiye ait iz. Ortada geniş, işlemeli bacaklı mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede cepheden erkek hizmetçi.

Podyumda daha küçük ikinci bir resim alanı. Sağa rahvan giden at üzerinde binici. Atın önünde hizmetçi veya bunu uğurlayan bir yakını.

Tarih: İ.Ö.20.

Mendel III, Nr.1051; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1373 Taf. 233; Cremer, Mysien, KH 21; Schmidt, Grabreliefs, Tab.V.

KB 12. Hacı polat mevkii, Sultaniye köyü, Karacabey.

Levha LXIX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:8611).

Y: 53 cm. G: 38 cm. K: 10 cm.

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Pervazın sol köşesi, kadının yüzü, masanın sağ yarısı, sağ pilasterin ortası, sağ alt köşede kopma. Kenarlarda çarpma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Tek yastıklı, uzun kline üzerinde uzanan erkek, solunda derin bir kadeh tutar, saği kalça üzerinde. Ayak ucunda, minderli diphros üzerinde, pilastere de yaslanarak, 3/4 profilden Pudicitia Philista tipinde oturan kadın. Sol altta, profilden, elinde kalathos tutan kız hizmetçi. Ortada cepheden, Palliatus tipinde, chiton giysili çocuk. Orta sağda, bodur mensa tripes, üzerinde üzüm.

İki satır yazıt bulunan silmeden sonra daha küçük ikinci resim alanı. Sağa rahvan giden uzun bir at üzerinde, kısa chiton ve chlamysi ile binici. Bu defa betimde hizmetçi yok.

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗ	ΒΑΚΧΙΕΑΣΚΛΗ-
ΒΑΚΧΙΟΥΧΑΙΡΕ	ΠΙΑΔΟΥΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın 2. çeyreği.

Schwertheim 1985, 84 vd. Nr. 8 Taf. 13; Cremer, Mysien, KH 10 Taf. 7 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

KB 13. Mustafakemalpaşa.

Levha LXIX

Karacabey'de, depoda.

Y: 77 cm. G: 51 cm. K: 11 cm.

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Arşitravda, figürlerin yüzlerinde kopma. Yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Kare şeklinde, çok kaba kline üzerinde uzanan erkek; olasılıkla solunda kadeh ile. Ayak ucunda diphros üzerinde Pudicitia Braccio Nuovo tipinde kadın. Oturağın önünde sağa profilden elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ortada üzeri yiyeceklerle doludurmuş basit mensa tripes. Sağ boşlukta cepheden erkek hizmetçi.

Podyum üzerinde pencere şeklinde küçük oyulmuş ikinci resim alanında sağa rahvan giden at üzerinde kısa chiton ve uçuşan chlamys ile binici. Her iki resim alanı arasında üç satırlık yazıt:

ΤΕΙΜΟΘΗΑΠΟΛ<Α>ΩΝΙΟΥ
ΗΡΩΣ
ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın 2. çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 451 Taf. 32; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 119; Cremer, Mysien, KH 7 (Yazıt).

KB 14. Kösehoroz Köyü-Mustafakemalpaşa.

Levha LXX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:8024).

Y: 104 cm. G: 52 cm. K: 14 cm.

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Figür başlarında kopma, kenarlarda çarpma, stel genelinde etkili aşınma. Alçak kabartma.

İkiye katlanan yastıklı, uzun kline üzerinde uzanan üç erkek; sollarında derin kadehlerle; soldakinin sağı yanı üzerinde, diğerlerinki ise yanındakinin arkasında. Sağda tam cepheden, kline üzerinde oturur kadın. Bunun ayak ucunda sağa profilden bir kız çocuk? Sol köşede cepheden, soluna dönük, kısa chiton giysili erkek hizmetçi; sol eli yanındaki situla üzerinde. Ortada üzeri boş, yuvarlak mensa tripes.

İki satır yazıtlı silmeden sonra, her iki yanda ek pilasterlerle daraltılmış ikinci resim alanı: Minderli bir diphros üzerinde sola 3/4 profilden oturan kadın. Sehpa üzerindeki ayaklarından solu biraz daha önde, diğerinin üzerinde.

Silme üzerinde yazıt:

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥ ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ ΚΙΣ-
ΣΟΦΑΝΟΥ ΓΥΝΗ ΒΑΒΑ ΚΙΣΣΟΦΑΝΗΣ ΜΑΝΟΥ ΓΥΝΗ
ΜΟΡΚΙΣ

Podyum Üzerinde:

ΟΙΔΕΕΠΙΣΤΗΣΑΝΤΕΣΒΑΒΒΑΤΩΥΙΩ(sic)ΚΑΙ ΑΝΔΡΙ ΚΑΙ
ΓΟΝΕΙΣΙΝ ΥΙΟΙ ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ ΘΥ-
ΓΑΤΗΡ ΝΙΑ ΓΑΝΒΡΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ ΧΑΡΜΙΔΟΥ.

Tarih: İ.Ö. 20/10.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 94 Taf. 9; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 63; Cremer, Mysien, MiSt 37 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot. 152.

KB 15. Karacabey Harası.

Levha LXX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:—).

Y: 153 cm. G: 68 cm. K: 13 cm.

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı, yukarı doğru daralan naiskos stel. Sol üst köşede, figürlerin yüzlerinde kopma. Üstteki yüksek, diğer ikisi alçak kabartma.

İlk resim alanında bir çifte ait büstler: Erkek büstü biraz daha büyük, saçları arkadan öne doğru küçük bukleler şeklinde taramış. Kadın cepheden, başında çelenk, boynunda kolye ile. Giydiği manto saçlarının önünü açık bırakarak sağ yandan aşağı iner, sol omuza giderek, buradan arkaya doğru atılır. Alın ortasında ikiye ayırdığı saçlarını, yanlarda arkaya doğru taramış.

Orta resim alanında ziyafet sahnesi: Yastıklı, basit kline üzerinde uzanan erkek; solunda kadeh, sağında kucağı üzerinde yiyecek tutar. Solda ayak sehpalı, diphros üzerinde sağa 3/4 profilden oturur Pudicitia Philista tipinde kadın. Her iki köşede hizmetçiler: Soldaki kız cepheden, soluna dönük, Pudicitia Philista tipinde; sağdaki erkek cepheden, sağına dönük, kısa chiton giysili. Ortada üzeri tamamen dolu, üç bacaklı, tablası iki silmeli yuvarlak mensa tripes.

Üçüncü resim alanında sağa giden bir at üzerinde kısa chiton ve chlamys ile binici. Önünde sağıyla atın yularından tutan, cepheden, kısa chiton ve chlamys ile hizmetçi. İlk resim alanı ile ikincisi arasındaki dar silmede yazıt:

ΥΠΙΟΜΝΗΜΑΑΤΤΙΝΟΥΤΟΥΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥ
ΟΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΑΝΑΥΤΩΟΙΥΙΟΙΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣ
ΚΑΙΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣΜΝΗΜΗΕΧΑΡΙΝ

Tarih:İ.S.1. yüzyılın 2. çeyreği.

Schwertheim, Miletupolis, 51 Nr. 65 Abb. 33 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.V.

KB 16. Dağkadı Köyü.

Levha LXXI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:—).

Y: 93 cm. G: 55 cm. K: 10 cm.

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı yukarı doğru incelen naiskos stel. Figürlerin yüzlerinde, pilasterlerde kopma. Üst yüksek, alt orta yüksek kabartma.

Üstte bir çifte ait iki büst. Solda kadın cepheden, saçlarının önünü açık bırakan, sol omuzu örterek aşağı inen mantolu. Alın ortasında saçlarını ikiye ayırarak, yanlardan arkaya doğru taramış. Palliatius tipindeki erkek saçlarını arkadan öne doğru küçük bukleler şeklinde taramış.

İkinci resim alanında ziyafet sahnesi: Ortada yastıklı, basit yüksek kline üzerinde uzanan iki erkek; sollarında kadeh tutarlar, sağları yanlarında. Her iki yanda ayak sehpalı, örtülü diphros üzerinde karşılıklı duran soldaki Pudicitia Philista, sağdaki Pudicitia Saufeia tipinde iki kadın. Sol oturanın önünde cepheden, hafif soluna dönük kız hizmetçi. Sağ oturanla masa arasında cepheden, sağına dönük erkek hizmetçi. Ortada tek bacağı işlenen yuvarlak mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. Her iki resim alanının ortasındaki silme üzerinde yazıt:

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΑΡΙΓΝΩΤΟΥ ΤΟΥ ΑΡΙΓΝΩΤΟΥ
ΟΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΑΝ ΑΥΤΩ ΤΑ ΤΕΚΝΑ ΑΡΙΓΝΩ-
ΤΟΣ ΚΑΙ ΜΙΚΚΗ ΚΑΙ Η ΓΥΝΗ ΜΙΚΚΗ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın 2. çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 67 Taf. 6; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 56; Cremer, Mysien, KB 1 Taf. 17 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.V.

KB 17. Kyzikos.

Levha LXXI

Musée national du Louvre-Paris, Magazin (Env.No:-).

Y: 66 cm. G: 46 cm. K:--

İnce tanecikli beyaz mermürden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı kath naiskos stel. Yüzlerde kopma, kenarlarda çarpma. Üstteki yüksek, alta ki orta yüksek kabartma.

İlk resim alanında bir çift ait büstler. Erkek Palliatus tipinde, tam cepheden, saçları alna doğru taranmış. Kadın, cepheden, saçın ön tarafını açık bırakan manto, sağ omuzun arkasından başa yükselir, sol omuzun önünden aşağı iner. Alnın üzerinde ikiye ayrılan saçlar yanlardan arkaya doğru taralı.

İkinci resim alanında ziyafet sahnesi: Yastıklı basit kline üzerinde uzanan erkek, solunda kadeh, sağında kupa üzerinde yiyecek tutar. Solda diphros üzerinde sağa 3/4 profilden oturan Pudicitia Philista tipinde kadın, hizmetçisiz. Ortada hayvan bacaklı mensa tripes; üzerinde yiyeceklerle. İki resim alanı arasındaki silme üzerinde yazıt:

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΕΛΕΣΦΟΡΟΥ ΟΕΠΙΟΙΗΣΕΝ
ΑΥΤΩ Η ΓΥΝΗ ΧΡΗΣΤΗ ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ

Tarih: İ.S.50.

C.O.F.J.B. Comptes de Clarac, Musée de sculpture antique et moderne II.1 (1841), Kat.Nr. 675; J. Keil, Philologos 16, 1860, 23; Hasluck, Cyzicus, Kat.Nr. V 280 A; Musée national du Louvre. Catalogue sommaire des marbres antiques (1922). Nr. 2857; A. Rüşch, JdI 1969, 155 R 22; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1603 Taf. 308; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 453; Cremer, Mysien, KB 3 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.V.

KB 18. Hamamlı Köyü-Manyas.

Levha LXXII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2555).

Y: 74 cm. G: 65 cm. K: 13 cm.

Mermerden, basık dor başlıklı pilasterli, arşitravlı katlı naiskos stel. Figürlerin yüzlerinde, vücutlarında kopma, kenarlarda çarpma, etkili aşınma. Üst yüksek, alt orta yüksek kabartma.

Üstte iki erkeğe ait büstler; sağdaki diğerine göre biraz daha büyük. Her ikisi de Palliatus tipinde.

Daha küçük ikinci resim alanında ziyafet sahnesi: Yastıklı basit kline üzerinde uzanan üç erkek; sollarında kadeh tutarlar, sağları yanlarında. Solda kalın minderli diphros üzerinde sağa 3/4 profilden oturur Pudicitia Philista tipinde kadın. Masanın her iki yanında hizmetçiler: Soldaki kız, sağa profilden; sağdaki erkek cepheden, sağına bakar, kısa chiton giysili. Ortada yuvarlak mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Her iki resim alanının arasındaki silme üzerinde yazıt:

[Θ] ΕΘΔΑΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ ΑΘΗΝΑΙΔΟΣ ΘΡΕ-
ΠΤΕΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın 3. çeyreği.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 234 Taf. 18; Cremer, Mysien, KB 10 Taf. 17 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV.

KB 19. Kirmasti.

Levha LXXIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3129).

Y: 63 cm. G: 70 cm. K: 10 cm.

Mermerden, katlı stel. Erkeğin boyun, kadının alnından sonrası yok. Aşağıdaki resim alanında yüzlerde kopma. Üstteki yüksek, alttaki orta yüksek kabartma.

Üstte bir çift ait iki büst. Erkek Palliatus tipinde, manto dışına çıkan sağında bir nesne ile. Etlü, dolgun bir yüze sahip kadın da tam cepheden, boyunun her iki yanındaki kumaş kenarına göre manto başı kapatır.

İkinci resim alanında sağa giden at üzerinde binici, chiton ve arkaya doğru dalgalanan chlamysi ile. Atın önünde cepheden, hafif sağına dönük, sağ bacağı üzerinde durur, kısa chiton ve üzerinde sol omuzu da örten manto ile erkek hizmetçi. Sağda basit bir diphros üzerinde sola 3/4 profilden oturur kadın; chiton üzerinde başı da örten mantolu; yukarıdaki sağ ile yüz hizasında mantonun kenarından tutar, sağ manto dışında, kucak üzerinde uzanır; schpa üzerindeki ayaklarından soldaki biraz daha ileride, sağının üzerinde. Resim alanı dışındaki boşluklar yazıtlar ile doldurulmuş. Her iki resim alanı arasındaki silme üzerinde:

ΤΟΝ ΜΕΓΑΝΕΝ ΜΟΥΣΑΙΣ ΤΟΝ ΕΝΣΟΦΗ ΚΛΥΤΟΝ ΑΝΔΡΑ
ΕΞ ΟΧΑΟΜΗΡΕΙΩΝ ΑΨΑΜΕΝΟΝ ΣΕΛΙΔΩΝ
ΜΗΝΥΩΠΑΡΙΟΥΣΙΣΟΦΗΛΙΘΟΣ ΕΥΚΛΕΑΜΑΓΝΟΝ
ΘΑΥΜΑ ΜΕΓΑΞΕΙΝΟΝ ΘΑΥΜΑ ΜΕΓΑΠΤΟΛΙΟΣ

Altındaki resim alanının her iki yanında:

ΕΥΣΕΒΙΗΣ ΜΕΓΑ ΑΛΛΑΦΙΛΟΙ

TEKΜΑΡΙΩΝΙΔΟΣ ΜΝΗΣΑΣΘΕ
 ΗΜΕΦΟΜΕΥΝΟΥ ΚΑΙΕΝΦΘΙΜΕ
 ΣΗΜΑΤΙΣΥΝΚΟΥ Ν[ΟΙ]ΣΙΓΕΡΑΙΟΥ
 ΡΩΘΗΚΑΤΟΜΗ ΠΡΩΤΟΣΟΣΥΙΑΣ
 ΤΡΟΒΙΩ ΓΕΥΣΕΛΟΓΩΝ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın son çeyreği.

Mendel, Brousse, Nr. 71; Hasluck, Cyzicus, Kat.Nr. V 175; E. Ziebarth, Öjh. 13, 1910, 15; Peek, Griechische Versinschriften I. Grab Epigramme (1955), 1182; ay., Griechische Grabgedichte, Schriften und Quellen der antiken Welt VII (1960), 358; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1310 Taf. 193; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 515 Taf. 39; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 86 (Yazıt); Cremer, Mysien, KB 7.

KB 20. Kurşunlu-Karacabey.

Levha LXXIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3136).

Y: 76 cm. G: 46 cm. K: 12 cm.

Beyaz mermerden, katlı stel. Üstte başlardan yukarı boydan boya, sağda erkeğin yarısından sonrası aşağı doğru kırık. Kadının çenesinde, alt resim alanında yüzlerde kopma. Üstteki yüksek, alttaki orta yüksek kabartma.

Sağda Palliatius tipinde cepheden erkek. Solda saçın önünü açık bırakan manto-suyla kadın; saçı alın ortasında ikiye ayrılıp, yanlardan arkaya doğru taranmış.

İkinci resim alanında ziyafet sahnesi. Kline, alçak minderli diphros ve ikiye katlanan yastığa yaslanan erkekle birlikte KB 17 numaralı steldeki gibi. Sol köşede cepheden, sağına bakar, sol ayağı yanda sağının üzerinde çapraz, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Ortada geniş, alçak, narin bacaklı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. İki resim alanını ayıran silme üzerinde yazıt:

ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΗΒΑΚΧΙΟΥ Χ[ΑΙΡΕ]

Tarih: İ.S. 25.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1608 Taf. 308; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 45 Taf. 2 (Yazıt); Cremer, Mysien, KB 8; Schmidt, Grabreliefs, 114 vd. Tab.V.

KB 21. Bandırma yakınlarında.

Levha LXXIII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:1100).

Y: 79 cm. G: 41 cm. K: 11 cm.

Mermerden, katlı stel. Üstte kadın büstü korunmuş. Podyum küçük resim alanı dışında eksik. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış: Kırık küçük resim alanında figürlerin boyunlarından geçerek steli iki parçaya böler. Üst yüksek, alt orta yüksek kabartma.

İlk resim alanında bir kadına ait büst. Baş da örten manto, sağ yandan göğüs üzerine inip, oradan sol arkaya gider.

Daha küçük ikinci resim alanında ölü yemeği sahnesi. Kaba kline üzerinde uzanan erkek. Ayak ucunda, kline üzerinde, sağa profilden oturur Pudicitia Philista tipinde kadın. Sol alt köşede sağa profilden kız hizmetçi. Ortada narin bacaklı üzeri yiyeceklerle dolu mensa tripes. Sağ köşede cepheden, düşünceli erkek hizmetçi.

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın üçüncü çeyreği.

Mendel III, 1044; Pfuhl-Möbius II, Nr. 1604 Taf. 306; Schmidt, Grabreliefs, Tab.V

2.3. Saptanamayanlar (KX)

KX 1. Aksakal-Bandırma.

Levha LXXIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3153).

Y: 82 cm. G: 67 cm. K: 12 cm.

Mermerden, kenarlarda çerçevesiz, iki resim alanlı naiskos stel. Çerçevenin üç yanında, figürlerin başlarında, hizmetçinin sağ bacağına, atın sol bacağına kopma, stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sol ortada yüksek yastıklı, dar kline üzerinde uzanan erkek; solunda kadeh, sağında kucak üzerinde yiyecek tutar. Sağ yarıda cepheden iki erkek; soldaki Hippokrates, sağdaki Demosthenes tipinde. Sol köşede yüksek çan-kraterin sağında cepheden, sağ eli krater üzerinde, solu karın üzerinde, kısa chiton giysili saki. Ortada yüksek, hayvan bacaklı üzeri tamamen yiyeceklerle dolu yuvarlak mensa tripes.

Sağ alt köşede daha küçük ikinci resim alanı: Sola giden at üzerinde kısa chiton ve chlamys ile binici. Podyumda yazıt:

ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟΥ

ΤΟΥ ΜΕΙΔΙΟΥ

Tarih: İ.Ö 120.

Schwertheim, Kyzikos, Nr. 411; Cremer, Mysien, KH 18 Taf. 7 (Yazıt); Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 25.3.

KX 2. Mustafakemalpaşa.

Levha LXXIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2609).

Y: 63 cm. G: 44 cm. K: 9 cm.

Beyaz mermerden, kenarlarda çerçevesiz iki resim alanlı katlı stel. Kırık, yukarı solda oturanın sırtından başlayarak, sağ köşeye doğru, sol uzananın boğazından, sağdakinin başının üzerinden geçerek diğer uca ulaşır. Figürlerin yüzlerinde, masanın sağ bacağına kopma, resim alanında güçlü aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü, yastıklı kline üzerinde uzanan iki erkek, sollarında kadeh tutarlar. Sağda uzananın sağ kolu yanda, yanındakinin omzunda. Solda minderli diphros üzerinde, sağa 3/4 profilden oturan Melissa tipinde kadın. Oturağın önünde, köşede, sağa profilden, cline kalathos ile kız hizmetçi. Oturanla masa arasında cepheden, sola güçlü kalçanın ana hareketi belirlediği duruşla manto giysili bir erkek çocuk; sağ ile kadına bir şey verir veya alır. Sağ köşede karınlı bir kraterin yanında, cepheden, kısa chiton giysili bir saki içki servisine hazırlanır. Sağ ortada köşeli, mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle.

Üç satırlık yazıttan sonra, sol ortada küçük resim alanı: Burada cepheden, sakalsız bir Herme, iki basamaklı kaide üzerinde. Podyumda üçü okunamayacak durumda olan dört satır yazıt:

XAIPETE

Tarih: İ.Ö. 110/100.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1948 Taf. 281; Cremer, Mysien, KN 19 Taf. 5 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, Tab.IV

KX 3. Bursa.

Levha LXXV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2560).

Y: 39 cm. G: 33 cm. K: 7 cm.

Beyaz mermerden. Katlı bir stelin korunan tek resim alanı. Stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Örtülü ikiye katlanan kalın yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, sağ dizlerinin arasında. Ayak ucunda, klinenin üzerinde oturan kadın. Ayakları sehpa üzerinde. Solda, kline ile pilaster arasında profilden, henüz cüceleşmemiş kız hizmetçi. Ortada mensa tripes. Sağda cepheden, sola doğru, sağ eli klinenin, solu kraterin üzerinde kısa chiton giysili saki.

Tarih: İ.Ö. 40/30.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1577 Taf. 228.

KX 4. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LXXV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3202).

Y: 75 cm. G: 54 cm. K: 16 cm.

Mermerden, kenarlarda pilasterli, iki resim alanlı stel. Üstte baştaban, altta podyum kırık. Solda pilaster üzerinde, figürlerin yüzlerinde kopma. Çarpmalar ve genelde aşınma. Alçak kabartma

Birinci resim alanında, örtülü, iki yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, solunda kadeh tutar, sağ kucagında. Ayak ucunda, 3/4 profilden, sağa doğru, Protopudicitia tipinde, kline üzerinde oturan kadın. Ayakları dökümlü chiton tarafından kapatılmış

sehpa üzerinde. Solda, cepheden, chiton üzerinde başını da kapatan mantosuyla bir kız hizmetçi, sağ cline kalathos tutar. Ortada hayvan bacaklı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle. Sağ köşede kısa chiton giysili, cepheden, sağına bakar, sağ eli ön ilerde erkek hizmetçi.

Tek satır yazıtlı silmeden sonra ikinci resim alanı. Yine iki yastıklı kline üzerinde uzanan erkek ve diğer figürlerle üstteki kompozisyon olduğu gibi tekrarlanmış. Ancak bu defa erkek, sağ elinde kadının başı seviyesinde çelenk tutar.

Tarih: İ.Ö.40/30.

Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 26.2.

KX 5. Orhaneli.

Levha LXXXVI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3155).

Y: 126 cm. G: 58 cm. K: 17 cm.

Yerli kireç taşından, üste doğru hafif daralan, dört resim alanı korunan stel. Üstte kadının başından yukarı kırık. Özellikle figür yüzlerinde kopmalar. Stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Birinci resim alanında; örtülü, iki yastıklı kline üzerinde uzanan erkek, manto tomarının dolandığı solunda bir kadeh tutar, sağ kucak üzerinde. Ayak ucunda, kline üzerinde, 3/4 profilden, sağa doğru, Protopudicitia tipinde oturan kadın. Zemine kadar inen chitonun ucu ayaklar altındaki sehpayı gizler. Solda, kline ile pilaster arasında, cepheden, solu üzerinde duran, ellerini göbek üzerinde bağlamış, chiton giysili kız hizmetçi. Ortada, hayvan bacaklı, üzeri yiyecekli mensa tripes. Sağda oldukça yüzeysel ayaklı krater yanında, cepheden, sağına dönük, sağ kolu ön ilerde kline üzerinde, solu ön aşağıda, vücut sağ bacağı üzerinde, solu yan geride olan kısa chiton giysili saki.

Üzeri tek sıra yazıtlı silmeden sonra ikinci resim alanı. Solda, chiton ve manto giysili, cepheden, hafif soluna dönmüş bir hizmetçi, bunun arkasında bir av köpeği. Karşısında, chiton ve ephaptis giysili cepheden, sağına dönük bir erkek. Bunların arasında duran iki küçük kız. Sağda, cepheden, elinde mızrakla, kısa chiton giysili hizmetçi.

İkinci tek sıra yazıtlı silmeden sonra üçüncü resim alanı. Sağa, rahvan giden at üzerinde erkek, kısa chiton ve üzerinde chlamys ile. Arkadan bunu solunda tuttuğu uzun bir mızrak, kısa chiton ve üzerinde chlamys giysisi ile hizmetçi izler.

Üçüncü oldukça aşınmış, tek satır yazıtlı, diğerlerine göre daha dar silmeden sonra dördüncü resim alanı. Burada kısa chitonlu bir erkek önündeki büyük bir domuzla doğru elindeki mızrakla hamle yapar.

Birinci silme üzerinde:

NIKOMAXOCTIMOΘEOYKAIHFYNHΣYPIA

İkinci silme üzerinde:

ΚΑΙΥΙΟΙΤΙΜΟΘΕΟΣΤΙΜΟΘΕΟΣΚΑ[ΙΘ]ΥΓΑΤΕΡΕΣ

Üçüncü silme üzerinde:

ΚΛΕΥΠΑΤΡΑΤΑΤΙΣ

Podyum üzerinde:

[-----]ΑΜΟΚΑΠΟΡΕΩΣ

Tarih: İ.Ö. 40/30.

Pfuhl-Möbius I, Nr. 687 Taf. 103; Schwertheim, Kyzikos, Nr. 377; E. Schwertheim, Die Inschriften von Hadrianoi und Hadrianea (1987), Nr. 85; Cremer, Mysien, UMiS 5 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 25 Dipnot.152.

KX 6. Synnada, Şuhut-Afyon.

Levha LXXXVI

Kasaba içinde yapılan yol inşaatında çıkmış.

Afyon Arkeoloji Müzesi (Env. No:-).

Y: 130 cm. G: 61 cm. K: 18 cm.

Beyaz mermerden, katlı stel. Stelin üst sağ köşesi önemli ölçüde eksik. Resim alanında kopmalar dışında, stel genelinde yer yer etkili aşınma. Alçak kabartma.

Resim alanının nasıl taçlandığı tam belli değil. Baştabanda bir bölümü korunan girland. İlk resim alanında yemek sahnesi: Örtülü kline üzerinde solundan destek alarak uzanan erkek. Sol köşede kline ile çerçeve arasında iri yapılı bir erkek hizmetçi; kısa chiton giysili; ellerini karın üzerinde birbirine bağlamış. Sağ yanda erkeğin önünde üzeri boş mensa tripes.

İnce dar bir silmeden sonra ikinci resim alanı. Burada sağa doğru ilerleyen bir at ve üzerinde binici. Bu grubun arkasında elinde uzun mızrakla hizmetçi.

Tarih: İ.Ö. 30 civarı.

Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 26.1¹⁹⁶².

KX 7. Ergili Köyü, Daskyleion.

Levha LXXXVII

Kayıp.

Y: 20 cm. G: 24 cm. K: 8 cm.

Mermerden, katlı mezar steli. Üst ve alt eksik. Büyük resim alanının alt yarısı ve podyum üzerine yerleştirilmiş süvarinin yaklaşık tamamı korunmuş. Kenarlarda çarpma. Stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Resim alanında korunan örtülü bir kline; üzerinde uzanan erkeklerin sayısı belli değil. Sol köşede, arkalıksız bir diphros üzerinde sağa profilden oturan kadın. Diphrosun önüne yerleştirilmiş, sağa profilden ayakta duran hizmetçi kız. Sağ köşede sola

¹⁹⁶² Stele ait fotoğraf ve bilgiler için Sn. F. Drew-Bear'a burada bir kez daha teşekkür ederim.

profilden, ayakları birbiri üzerinde çapraz, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Ortada işlemeli bacaklı mensa tripes, üzerinde yiyeceklerle.

Podyum üzerinde, sağa rahvan şekilde ilerleyen bir at üzerinde binici. Kısa chiton ve sırt mantosu giymiş. Bunun başının üzerinde iki satır yazıt.

ΑΠΟΛΛΩΝΙΕΑΠΟΛΛΩ

ΝΙΟΥ figür ΧΑΙΡΕ

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyılın 2. çeyreği.

C. Tanriver, E. Atalay Armağanı (1991), 194 Nr. 6 Taf. 48.6 (Yazıt).

KX 8. Mustafakemalpaşa.

Levha LXXXVII

Kaymakamlık binası bahçesinde.

Y: 100 cm. G: 58 cm. K: 19 cm.

Mermerden, katlı stelin alt resim alanı. Üst silmeden sonra boydan boya kırık. Stel çevresinde, figürlerin yüzlerinde kopma. Orta yüksek kabartma.

Ortada sağa profilden, sol ön bacağı ileride, koşum takımlı, yeleleri dış sırasına benzer, uzun kuyruklu at üzerinde kısa chiton ve arkada atın sağrısı üzerine yayılan chlamys ile binici, elleri ile atın dizginlerden tutar. Sol köşede cepheden, biraz soluna dönmüş, solu üzerinde erkek hizmetçi. Bu da chiton ve chlamys giysili. Solunda iki mızrak taşır. Sağ köşede cepheden, saği üzerinde durur, hafif sağına dönük kadın. Chiton üzerinde sağ üst yarısı açık bırakan manto. Yan ilerdeki sağıyla biniciye bir şey uzatır. Bunun hemen sağında cepheden, biraz soluna dönük, solu üzerinde ayakta, chiton giysili kız hizmetçi. Solunda kalathos tutar. Silme üzerindeki yazıt:

[ΘΥΓ]ΑΤΗΡΑΦΦ[ΑΥΙΟΣΔΙΟΝΥΣΙΟΣΑΝΗΡΜΕΤΡΟΔΟΡΟΣ

[ΓΑΥ]ΚΕΡΟΙΔΙΟΝΥΣΙΟΣΚΑΙΚΛΕΟΠΑΤΡΑΥΓΙΑΙΝΕ[ΤΕ]

Podyum üzerinde:

ΑΠΟΛΛΟΦΑΝΗΣ[- -

ΚΙΟΣ[- -

- - - -

- - - -

Tarih: İ.Ö. 30

Schwertheim 1985, 86 vd. Nr. 11 Taf. 15 (Yazıt); Cremer, Mysien, KS 4 Taf. 1

KX 9. Bükköy.

Levha LXXXVIII

İsmail Şeker'in evinde.

Y: 56 cm. G: 58 cm. K: 11 cm.

Mermerden, iki resim alanı korunan katlı stel. Üstte resim alanının yarısından sonrası yok. Figürlerin başlarında kopma. Stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

İlk resim alanında görülebildiği kadarı ile ortada cepheden oturur bir kadın. Her iki yanında buna eşlik eden sağdaki kız, soldaki erkek birer figür.

Dar bir silmeden sonra ikinci resim alanı. Burada ölü yemeği sahnesi konu edilmiş. Örtülü, işlemeli bacaklı kline üzerinde ikiye katlanan yastıktan da destek alarak uzanır erkek; solunda derin kadeh, yan yukarı kaldırdığı sağında ise çelenk tutar. Bunun ayak ucunda, klinenin üzerinde, sağa profilden oturur kadın. Önünde yine kline üzerinde oturan küçük bir çocuk ve bir kaide üzerinde cepheden ayakta durur bir de-likanlı. Kline ile sol pilaster arasında sağa profilden, elinde kalathos ile kız hizmetçi. Ortada üzerinde yiyeceklerle yüksek mensa tripes. Sağ boşlukta kraterin yanında, cepheden, ayakta efendisine içki servisi yapan saki. Podyumda iki satır yazıt:

[A]IAIAΘYΓATHPΔEAEYKIOYΓNAIOYTOY
EPMOΓENOYXAIPE

Tarih: İ.Ö. 40/30.

Schwertheim 1985, 85 vd. Nr. 10 Taf. 15 (Yazıt).

KX 10. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LXXIX

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2636).

Y: 132 cm. G: 70 cm. K: 19 cm.

Mermerden, katlı bir stelin korunmuş üç resim alanı. Üstte figürlerin omuz seviyesinden sonrası eksik. Stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

İlk resim alanında ölü yemeği. Sade kline üzerinde uzanan iki erkek. Her iki yanda diphroslar üzerinde, profilden bunlara eşlik eden kadınlar. Kadınlar ile pilasterler arasında kalan her iki boşlukta birer hizmetçi. Ortada alçak mensa tripes. Bunun sağında, masa ile ilgilenen bir hizmetçi daha.

Geniş bir silmeden sonra ikinci resim alanı. Burada üstteki konu olduğu gibi tekrar edilmiş. Pilaster ile kadınlar arasında duran figürlerin elleri ile kadınlarla ilişkili olmaları üsttekiler ile birlikte bunların hizmetçi olmadıklarını göstermekte.

Dar bir silmeden sonra üçüncü resim alanı. Burada karşılıklı duran üzerlerinde binicileri ile iki at. Her iki yanda atlarla pilasterler arasında profilden ayakta duran iki hizmetçi.

Stelin sol tarafındaki yan yüzde, üst yarımın ortasına gelecek şekilde yuvarlak oyulmuş bir diğer resim alanı ve buraya sola profilden yerleştirilen bir erkek portresi. Etkili aşınma nedeni ile salt dış konturları seçilebilmekte. Podyumda yazıt.

ΤΙΣΑΝΤΩΝΕΝΘΑΔΕΓΕΓΛΥΜΜΕΝΩΝΑΦΑΝΙΣΗΗΤΥΜΒΟΥ
ΑΠΟ[]ΝΗΗΑΙΘΟΝΑΡΗΕΞΩΛΗΕΙΗΚΕΙΝΟΣΚΕΙΝΟΥ
ΤΕΠΑΙΔΕΣΚΑΙΔΟΜΟΣΑΥΤΟΥ . ΕΙΔΕΤΙΣ[]ΝΕ

[AN]AΘEINAI (?) ΣΥΝΓΕΝΕΑΤΥΜΒΟΝ[]ΙΝ
[]ΤΩΝΔΕΚΑΤΑΡΘΕΕΣΤΩ[]ΙΙΟ[]ΑΥ
[vacat?]ΑΑΙΙΟΧΧΑΒΟΩ[veya vacat?

Tarih: İ.Ö. 2. yüzyılın ilk çeyreği.

Pfuhl-Möbius II, Nr. 1426 Taf. 207; Cremer, Mysien, MiKSt 4; Corsten, Prusa, 217 Nr. 196 (Yazıt); Schmidt, Grabreliefs, 114 vd. Tab.V.

KX 11. Mustafakemalpaşa.

Levha LXXX

Kaymakamlık binasının bahçesinde.

Y: 120 cm. G: 71 cm. K: 16 cm.

Mermerden, katlı bir stelin korunmuş iki resim alanı. Üstte resim alanının ortasından sonrası eksik. Figürlerin başlarında kopma. Yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

İlk resim alanında ölü yemeği sahnesi. Döşekli kline üzerinde uzanan olasılıkla iki erkek. Bunlara eşlik eden basit diphroslar üzerinde, karşılıklı profilden oturur iki kadın. Ortada ince, uzun mensa tripes. Bunun her iki yanında sağda kız, solda erkek hizmetçi.

Bir satır yazıtlı silmeden sonra ikinci resim alanı. Karşılıklı duran atlar üzerinde kısa chiton ve chlamysleri ile iki binici, ortada atları yularlarından tutup, hareket ettirmelerini önleyen erkek hizmetçi. Podyumda beş satır yazıt.

Resim alanı:

ΕΤΟΥΣΣΑΓ

Resim alanı:

ΟΙΠΕΡΙΑΡΜΑΘΑΚΑΙ ΑΝΚΑΤΟΙΚΟ[ΥΝ-]

ΤΕΣΑΝΕΣΤΗΣΑΝΕΣΤΗΛΛΗΝΑΑΒΟΝΤΕΣΧΑ[Φ]

ΠΑΡΑΦΙΛΟΞΕΝΟΥΑΣΚΑΑΚΑΙΜΟΣΧΙΟ[Υ]

[Ε]ΥΒΟΥΛΟΥΑΜΠΕΛΟΥΣΙΝΑΚΑΘΕΤΟ[Σ]

[Ρ]ΟΔΙΖΩΣΙ ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın 2. çeyreği sonları.

Schwertheim 1985, 83 vd. Nr. 7 Taf. 15; SEG 35, 1985, 1285; Cremer, Mysien, MiKSt 3 Taf.25 (Yazıt).

II. Adak Levhaları

1. Apollon (LA)

LA 1. Akçapınar.

Levha LXXXI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:10016).

Y: 53 cm. G: 30 cm. K: 7 cm.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı yukarı doğru daralan adak levhası. Yer yer aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sağda, cepheden, saği üzerinde kolasal, zemin üzerine yayılan uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda kithara, sağında sunak üzerinde sunu taşı tutar (Omphalos-Schale). Her iki yandan inen saç bukleleri omuz üzerinde, uzun chiton kalın kemerli ve kemer hemen göğüs altında. Sunak kaideli, köşeli ve yukarı doğru daralmakta. Sol önde, sağa profilden kurbanlık koç, arkasında bununla ilgilenen erkek hizmetçi. Solda sağa profilden, tanrıya bakar, normalden küçük işlenmiş adak sunan iki erkek (adorant). Podyumda yazıt:

MENANΔΡΟΣ ΑΝΔΡΟΜΕΔΟΥ

ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΔΑΦΝΟΥΣΙΩΙ

ΕΥΧΗΝ

Tarih: İ.Ö. 100 civarı.

C. Tanrıver- S. Kütük, EpigrAnat 21, 1993, 101 Nr. 2 Fig. 4 Taf. 13 (Yazıt).

LA 2. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LXXXI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 3119).

Y: 69 cm. G: 28 cm. K: 5 cm.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı yukarı doğru daralan adak levhası. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış: Kırık alınlığın ortasından başlayıp, sağ aşağı iner, tanrının sağ omzundan, sol kalçasına geçerek sağ çerçevede sona erer. Baş taban ve sağ çerçevede kopma. Bunların dışında iyi korunmuş. Orta yüksek kabartma.

Sağda cepheden, saği üzerinde, sol bacağından dizden bükmüş yan geride, göğsün hemen altında kalın kemerli uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda cepheden kithara, sağında sunak üzerinde sunu taşı tutar. Saçlarını alnın ortasında ikiye ayırıp, yanlardan arkaya doğru taramış. Ortada kaideli, yukarı doğru daralan yuvarlak sunak. Arkasında dalları üst çerçeveye yayılmış meşe ağacı, önünde sol alt yarayı kapatan kurbanlık koç, arkasında bununla ilgilenen erkek hizmetçi. Solda adak sunan iki kişi; sağdaki erkek, soldaki başı örtülü kadın. Podyumda yazıt:

ΜΗΝΟΔΩΡΟΣΣΑΣΑΡΟ

ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΔΕΟΝΤΕΙΩΙ

ΕΥΧΗΝ

Μενόδορος Σασαρο[υ]

Ἀπολλωνι Δεοντείωι

εὐχὴν.

"Sasaros'un oğlu Menodoros Apollon Deonteios'a adayı".

Tarih: İ.Ö. 130/120.

Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 27.3.

LA 3. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LXXXII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2616).

Y: 50 cm. G: 29 cm. K: 9 cm.

Mermerden, ahnlık şeklinde masif bloklu, yukarı doğru daralan adak levhası. Figürlerin yüzlerinde, tanrının sağ bileğinde kopma. Kenarlarda çarpma. Stel genelinde aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sağ köşede cepheden, saği üzerinde, uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda kithara, sağında sunak üzerinde sunu taşı tutar. Sunak, kaideli ve yuvarlak. Bunun sol köşesinde önde, sağa profilden kurbanlık koç, yanında 3/4 cepheden erkek hizmetçi. Arka zeminde resim alanını ikiye bölen tek budaklı ve yaprakları işlenen meşe ağacı. Sol yarıda, sağa profilden üç adak sunan figür: ikisi erkek, ortadaki başını manto ile örtmüş kadın. Podyumda yazıt:

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΙΒΟΤΗΝΩ

vacat ΕΥΧΗΝ

Tarih: İ.Ö.120/110.

Mendel, Brousse, 29 Nr. 35 Fig. 15; LIMC II (1984), 299 Nr. 963 bkz. Apollon; Corsten, Prusa, 62 Nr. 40 (Yazıt); Şahin, Miletupolis, 179 vd. Taf. 27.4.

LA 4. Akçapınar.

Levha LXXXII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:10017).

Y: 38 cm. G: 21 cm. K: 9 cm.

Mermerden, çerçevesiz adak steli. Figürlerin çeşitli yerlerinde kopma. Çok etkil aşınma. Alçak kabartma.

Sol yarıda, cepheden, saği üzerinde, uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda kithara, sağında sunak üzerinde sunu taşı tutar. Ortada köşeli,

masif sunak. Solda, sağa profilden normalin dışında büyük, adak sunan erkek. Ancak bu defa manto dışına çıkau sağı, yine alışılmışın dışında daha ileride.

Podyumda iyice silinmiş, okunamayan yazıt.

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyıl.

C. Tanrıver- S. Kütük, EpigrAnat 21, 1993, 102 Nr. 5 Fig. 7 Taf. 14 (Yazıt).

LA 5. Gönen.

Levha LXXXIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:—).

Y: 58 cm. G: 30 cm. K: 7 cm.

Mermerden, alınlık şeklinde masif bloklu, yukarı doğru daralan adak levhası. Alınlığın her iki köşesinde, figürlerin yüzlerinde kopma. Alçak kabartma.

Sağda, cepheden, sağı üzerinde, uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda 3/4 profilden kithara, sağında sunak üzerinde sunu taşı tutar. Ortada kaideli, köşeli sunak. Arkasında resim alanını ikiye bölen, ince gövdeli meşe ağacı. Sol ortada, önde kurbanlık koç, arkada bununla ilgilenen erkek hizmetçi. Bununda yanında başının üzerinde taşıdığı sunu sepetinde yiyecek taşıyan kız hizmetçi. Sol köşede adak sunanlar; sağa profilden, sağdaki erkek, soldaki başı örtülü kadın. Podyumda silinmiş yazıt.

Tarih: İ.Ö. 120/110.

Yayınlanmamış.

LA 6. Akçapınar.

Levha LXXXIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:—).

Y: 84 cm. G: 43 cm. K: 9 cm.

Mermerden, çerçevesiz stel. İki parça dışında büyük bölümü kayıp. Birinci parça hemem hemem podyumun tamamını, resim alanının sağ alt köşesi ile; ikincisi tanrının tamamını ve sunağın, kurbanın, ağacın bir bölümünü içerir. Etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sağda cepheden, sağı üzerinde, uzun chiton ve zemine kadar inen sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda kithara, sağında sunak üzerinde sunu taşı tutar. Köşeli, yüksek sunağın önünde sağa profilden kurbanlık koç, arkasında ağacın yalnızca gövdesi. Podyumda yazıt:

ΑΠΟΛΛΩΝΙ

[]...ΕΥΧΗΝ

Tarih: İ.Ö. 110 civarı.

C. Tanrıver- S. Kütük, EpigrAnat 21, 1993, 101 Nr. 4 Fig. 7 Taf. 14 (Yazıt).

LA 7. Mustafakemalpaşa.

Levha LXXXIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:7546).

Y: 43 cm. G: 35 cm. K: 6 cm.

Mermerden, çerçevesiz adak levhası. Figürlerin bel seviyesinden yukarı kayıp. Etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sağda, cepheden, sağı üzerinde, uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda kithara, sağında sunak üzerinde sunu taşı tutar. Sunak, köşeli ve geniş hacimli. Sunağın üzerinde, süs ögesi şeklinde kabartma olarak betimlenen, sağa profilden, başı cepheden, ön iki bacağı üzerine çökmüş kurbanlık boğa. Solda, cepheden, manto giysili adak sahibi. Podyumda yazıt:

[ΜΗΣΙ?]ΜΑΧΟΣΚΑΙΟΛΥΜ-	ΔΙΝΔΙΠΟΡΙΣΣΩΦΡΟΝΟΣ
ΠΙΟΔΡΟΣΟΙΑΝΤΙΓ<Ο>ΝΟΥ	ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣΑΚΑΝΝΟΥ
ΜΟΚΑΠΟΡΙΣΒΑΣΤΑΚΙΛΟΥ	ΜΗΝΑΣΚΑΙΜΕΝΕΚΡΑΤΗΣ
[. . .]ΣΟΣΜΕΝΕΣΤΡΑΤΟΥ	ΟΙΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ
ΝΑΝΙΑΜΟΚΑΠΟΡΙΔΟΣ	ΜΕΝΑΝΔΡΟΣΜΕΝΕΣΘΕΩΣ
[Α]ΠΟΛΛΩΝΙΟΣΚΥΔΙΜΟΥ	ΣΩΚΡΑΤΗΣΜΗΝΙΟΥ
[Ι ?]ΑΣΩΝΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ	ΔΙΛΙΠΟΡΙΣΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ
ΜΗΝΑΣΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ	ΚΥΔΙΜΟΣΚΥΔΙΜΟΥ
[Π]ΑΠΥΛΟΣΜΗΝΑ	ΜΗΝΙΟΣΜΕΝΕΣΘΕΩΣ
ΑΡΤΕΙΝΟΣΑΤΕΠΟΡΙΟΣ	ΑΙΣΧΡΙΩΝΚΥΔΙΜΟΥ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣΑΡΤΕΙΝΟΥ	ΑΡΙΣΤΩΝΒΑΣΤΑΚΙΛΟΥ
ΜΗΝΣΙΜΑΧΟΣ	ΜΑΓΟΣΑΜΕΝΑΝΔΡΟΥ
ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ	ΜΗΝΑΣΒΑΣΤΑΚΙΛΟΥ
ΜΗΝΙΟΣΜΗΝΣΙΜΑΧΟΥ	
ΣΩΦΡΩΝΔΙΝΔΙΠΟΡΕΩΣ	

Tarih: İ.Ö. 3. yüzyılın 2. yarısı veya İ.Ö. 2. yüzyılın sonu.

Schwertheim, Miletupolis, 11 Nr. 7 Abb. 8 (Yazıt).

LA 8. Akçapınar.

Levha LXXXIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:10019).

Y: 40 cm. G: 32 cm. K: 8 cm.

Mermerden, çerçevesiz, üstte epistyl ile naiskos stel. Üstte silmeden sonra enlemesine, orta solda tanrının başının yarısını da kapsayarak sağ çerçeveye inen, tabanda ise boydan boya uzanan kırık. Kopmalar ve stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sağ köşede cepheden, saği üzerinde, uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda kithara, sağında sunak üzerinde sunu taşı tutar. Sunak, kaide üzerinde, yüksek ve yuvarlak. Bunun sol köşesinde önde sağa profilden kurbanlık koç, arkada bununla ilgilenen erkek hizmetçi. Bunun da arkasında sağa profilden, önde ikisi erkek dört kişi; arkada sol köşedeki tüm figürlere göre çok büyük, diğer ikisi normal boyda üç kişi daha. Bunların hepsi adak sunar şekilde. Orta solda, arka zeminde üst yarısı görülen, sağ tarafında tek budaklı, sade işlenmiş meşe ağacı. Podyumda okunamayacak durumda yazıt.

Tarih: İ.Ö.120/110.

C. Tanrıver- S. Kütük, EpigrAnat 21, 1993, 101 Nr. 3 Fig. 5 Taf. 14 (Yazıt).

LA 9. Manyas.

Levha LXXXV

İzmir Arkeoloji Müzesi (Env.No:379).

Y: 41 cm.

G: 22 cm.

K: 6 cm.

Mermerden, çerçevesiz, üstte geniş silmeden sonra basit alınlıkla naiskos stelden parça. Solda sunu tasından, altta diz seviyesinden sonra kayıp. Yüzde kopma. Etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sağda cepheden, saği üzerinde, uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos, solunda kithara, sağında sunu taşı tutar. Sağ elin üzerinde korunan ağaç budayı.

Tarih: İ.Ö. 110 civarı.

Robert, Apollon, 151 vd. Pl. 24.4 ve 30.5.

LA 10. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LXXXV

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No. 1593).

Y:-

G:-

K:-

Beyaz mermerden, yukarı doğru daralan adak levhası. Yaklaşık tanrının omuz seviyesinden sonrası kırık ve kayıp. Burada yapılan modern restorasyon benzer diğer örneklerle göre hatalı. Altta sağ ve sol köşelerle birlikte tabanda kırılma ve kopma. Stel genelinde yer yer aşınma. Üstteki orta yüksek, podyum üzerindeki diğeri alçak kabartma.

İlk resim alanında sol yanda Apollon Kitharodos; sağında sunak üzerinde sunu taşı, solunda kithara. Dikdörtgen yüksek sunak önünde kurbanlık koyuna eşlik eden hizmetçi. Daha sonra cepheden, soluna dönmüş adak sunan şahıs.

Podyumda iki satır yazıttan sonra, çizgisel olarak sağ yukarıdaki eli ile sol bacağı ön yukarı kalkmış atın yularından tutan cepheden ayakta duran erkek hizmetçi.

ΓΑΥΚΙΑΣΑΠΟΛΛΩΝΙ

ΚΡΑΤΕΑΝΩΙΕΥΧΗΝ

Tarih: İ.Ö.110/100.

A.D.Mordtmann, AZ 32, 1874, 163 Nr. 6; Th. Wiegand, AM 30, 1905, 329 Abb.1; Mendel III, Nr. 852; O. Deubner, Hellenistische Apollongestalten (1934), 59 vd. K 18.c; Robert, Apollon, 139 Dipnot. 4; Pinkwart, Archelaosrelief, 152 Dipnot. 524 Nr. 9.c; LIMC II (1984), 298 Nr. 961 bkz. Apollon; Flashar, Apollon, 73 Abb. 46.

LA 11. Akçapınar.

Levha LXXXVI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:10020).

Y: 74 cm.

G: 46 cm.

K: 12 cm.

Mermerden, çerçevesiz stelden iki parça: Birisi podyumla birlikte hizmetçi ve tanrının ayaklarını, ikincisi göğse kadar tanrıyı içerir. Tanrının başı, sağ kolu ve sağ zemin üzerinde duran omphalosun tabanında kopma. Yüksek kabartma.

Sağda, cepheden, saği üzerinde, sol bacağı dizden bükülmüş, yan geride, uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda cepheden kithara tutar. Sağ alt köşede omphalos. Ortada cepheden, solu üzerinde erkek hizmetçi. Sol kolu manto altında yan yukarıda, eli göğüs üzerinde; saği yan aşağıda, eliyle mantodan tutar. Solda olasılıkla adakta bulunan erkeğe ait bacak. Podyumda yazıt:

[ΗΓ]ΕΣΙΠΠΟΣΕΜΜΕΝΙΑΟΥ

ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΑΦΝΟΥΣΙΩΙ

EΥΧΗΝ

Tarih: İ.Ö.130 civarı.

C. Tanrıver- S. Kütük, EpigrAnat 21, 1993, 102 Nr. 6 Fig. 8 Taf. 14 (Yazıt).

LA 12. Balçık.

Kayıp.

Y: 56 cm.

G: 27 cm.

Olasılıkla mermerden, basık alınlıklı adak levhası. Resim alanının sol çerçeve silmesi eksik. Fotoğraftan anlaşıldığı kadarı ile sol kenar boyunca çarpma ve kopma. Orta yüksek kabartma.

Sağ yanda cepheden, sağları üzerinde ayakta duran iki figür. Bunlardan sağdaki göğüs altından kemerli, uzun chiton ve sol eliyle tuttuğu kitharası nedeni ile Apollon Kitharodos. Soldaki ise kısa chiton giysili, saği ile sunak üzerinde yayvan tabak tutmakta. Resmin kötü olması nedeni ile hangi tanrı olduğu tam anlaşılamıyor. Ancak elbise ve duruş olarak LH 1 ve LK 11 numaralı levhalardaki Hermes ile benzerlik içerisinde. Sol köşede korunan adak sahibi. Duruş ve elbisesine göre erkek olmalı. Orta solda oldukça yüksek ve yuvarlak bir sunak.

Tarih: İ.Ö. 120/110.

Th. Wiegand, AM 29, 1904, 307 Abb. 33.

LA 13. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LXXXVII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 2877).

Y: 37 cm. G: 26 cm. K: 6 cm.

Mermerden, adak levhası. Resim alanı solda tapınanın başından, sağda Apollon'un belinden yukarı ve stel podyumunun sağ yarısı kırık ve kayıp. Levha genelinde yer yer kopma ve aşınma.

Sağ yanda sırt mantosu ve uzun chitonu ile Apollon Kitharodos, cepheden, saği üzerinde ayakta. Yan ileriye uzattığı sağında sunu taşı tutmakta. Sol yanda mantosuna iyice sarılmış olan adak adayan; profilden, ayakta durmakta. Ortada yuvarlak, alışılmışın dışında ince ve uzun sunak. Sol ön cephede ön ayakları üzerinde çömelmiş kurbanlık boğa.

Podyumda iyice silinmiş üç satır yazıt:

ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ . ΗΣ

ΗΡΑΚΛΙΟΥ ΑΠΟΛΛΑ[.]

..... [EYXHN]

]Ἀπολλωνίδης

[Ἡρακλείου] Ἀπολλ[.]

..... [Εὐχὴν]

Tarih: İ.Ö. 110 civarı.

Yayınlanmamış.

LA 14. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LXXXVII

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No:.....).

Y: G: K:.....

Mermer adak levhasına ait parça. Resim alanı yaklaşık tam olarak korunmuş. Üste resim alanını sınırlayan silmeden sonra eksik; altta her iki yanda içbükey yay çizerek tabana ulaşan kopma; adak levhası genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sağ yanda cepheden, saği üzerinde, uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda kithara, sağında sunak üzerinde sunu taşı tutar. Sunak, kaide üzerinde, yüksek ve yuvarlak. Bunun sol köşesinde önde sağa profilden kurbanlık koç, arkada erkek hizmetçi. Sol yanda sağa profilden iki adak sunan erkek. Orta solda, üst yarısı görülen, sağ yanında tek budacı ile meşe ağacı.

Korunduğu kadarı ile podyumda üç satır yazıt.

[ΑΡΙΣ]ΤΟΜΑΧΟΣΘΕΟΔΩΡ[ΟΥ]

[ΑΠΟ]ΛΛΩΝΙΚΡΑΤΕΑ[ΝΩΙ]

EYXHN

Tarih: İ.Ö. 120/110.

A.M. Mansel, AA 1933, 139-140; Robert, Apollon, 139 vd. Pl. 25 (Yazıt).

LA 15. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LXXXVIII

Kayıp.

Y: G: K:

Beyaz mermerden adak levhası. Levhanın sol üst köşesinde ve tabanında kırılma ve kopmalar; kenarlarda çarpma. Yer yer aşınma dışında iyi korunmuş. Orta yüksek kabartma.

Sağ yanda cepheden, saği üzerinde, uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda kithara, sağında sunak üzerinde sunu taşı tutar. Üst ve tabanı profilli sunak yüksek ve yuvarlak. Bunun önünde sağa profilden iki tane kurbanlık koç, arkada erkek hizmetçi. Sol yanda sağa profilden dördü erkek birisi kadın olmak üzere adak sunan beş şahıs. Arka zeminde, üst yarısı görülen, sağ tarafında tek budaklı meşe ağacı. Podyumunda üç satır yazıt.

ΜΗΝΟΦΙΛΟΣΑΥΛΟΥΖΕΑΜΕΩΣ

[ΑΠ]ΟΛΛΩΝΙΚΡΑΤΕΑΝΩΚΑΙΟΙ

ΑΔΕΛΦΟΙΑΥΤΟΥΕΥΧΗΝ

Tarih: İ.Ö. 110/100.

O. Benndorf- G. Niemann, Reisen in südwestlichen Kleinasien I. Reisen in Lykien und Karien (1884), 154 Fig. 89; Robert, Apollon, 138 Dipnot. 2 Pl. 25.2 (Yazıt).

LA 16. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha LXXXVIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 3158).

Y: 63 cm. G: 36 cm. K: 9 cm.

Mermerden, alınlıklı adak levhası. Tabanda kırılma; kenarlarda çarpma. Özellikle tanrının yüzünde olmak üzere yer yer etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Resim alanı dor başlıklı sembolik ante duvarı ile sınırlanmış. Resim alanında uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; cepheden, saği üzerinde ayakta durmakta. Solunda kithara, sağında sunu taşı tutmakta. Sol köşede bir kaide üzerinde üst ve alt kenarı profilli yuvarlak sunak. Korunduğu kadarı ile podyum yazıtsız.

Tarih: İ.Ö. 130/120.

Yayınlanmamış.

LA 17. Buluntu yeri bilinmiyor.

Kayıp.

Y: 24 cm.

G: 27 cm.

K: 55 cm.

Mermerden, alınlıklı adak levhası. Resim alanının yaklaşık ortasından sonrası kırık ve kayıp. Alınlığın sağ yarısında ve resim alanının sağ üst köşesinde kopma. Resim alanında tanrının vücudunun önemli bir bölümü, adak adayanların göğüs seviyesinden başlayarak vücutlarının üst yarısı, sunağın çok az bir bölümü ve budaklı ağaç korunmuş. Orta yüksek kabartma.

Sağ yanda cepheden, uzun chiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos; solunda kithara, sağında sunu taşı tutar. Sol yanda sağa profilden adak sunan beş kişi. Resmin kötü olması nedeni ile kişilerin cinsiyeti ayırt edilemiyor. Arka zeminde, üst yarısı görülen, sağ tarafında tek budaklı meşe ağacı.

Tarih: Olasılıkla İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısı.

Robert, Apollon, 136 vd. Pl. 23.4b.

2. Dionysos (LD).

LD 1. Karacabey.

Levha LXXXIX

İstanbul Arkeoloji Müzesi (Env.No: 270).

Y: 84 cm.

G: 40 cm.

K: 8 cm.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı, yukarı doğru daralan adak levhası. Kenarlarda çarpma. Figürlerin yüzlerinde kopma. Orta yüksek kabartma.

Alınlıktan resim alanına geçişteki geniş silme üzerinde üzüm salkımları ile sarmaşık. Resim alanında sağ köşede zırh giysili Dionysos; yan yukarıdaki soluyla mızrak, sunak üzerindeki sağıyla da bir kantharos tutar. Sunağın sol önünde kurbanlık koyuna eşlik eden bir hizmetçi. Daha sonra sola doğru önde küçük bir çocuk, birisi kadın diğerleri erkek olmak üzere beş adak sunan kişi. Podyumda üç satır yazıt.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣΟΡΕΣΤΟΥΜΕΤΑΤΗΜΗΤΡΟΣ

ΚΑΙΤΩΝΑΔΕΛΦΩΝΔΙΟΝΥΣΩΙΑΤΤΟΥ

[H]ΑΙΟΥΕΥΧΗΝ

Tarih: İ.Ö. 2. yüzyılın 3. çeyreği, olasılıkla 140/130.

Le Bas, Rev.Phil. 1, 1845, 38; Le Bas- W.H. Waddington, Inscriptions grecques et latines recueillies en Asie Mineure II (1870, ND 1972), Nr.1100; Hasluck, JHS 27, 1907, 65; Hasluck, Cyzicus, 234 ve 275 Nr. 64; W. Quandt, De Baccho ab Alexandri

aetate in Asia Minore culto (1913), 129; Mendel III, Nr. 856; Schwertheim 1978, 826 vd. Taf.196, 38; Schwertheim, Miletupolis, 16 Nr. 10 Abb. 11 Taf. 4 (Yazıt); Vermaseren, Cybelae, 85 Nr. 265 Pl. 54; M. Cremer, IstMitt. 38, 1988, 179 vd. Taf.19.1

3. Hermes (LH)

Levha XC

LH 1. Buluntu yeri bilinmiyor.

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2580).

Y: 58 cm.

G: 27 cm.

K: 9 cm.

Mermerden, çerçevesiz adak steli. Sağ ve sol üst köşelerde kırılma. Figürlerin baş ve ellerinde kopma. Stel genelinde etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Resim alanında sağda, cepheden, saği üzerinde Hermes: başında kanatlı şapka, solunda olasılıkla kerykeion. Kısa chiton ve arkada sırt mantosu giymiş. Sağında, sunak üzerinde sunu taşı tutar. Ortada bir kaide üzerinde yuvarlak sunak. Sol arkasında dalları üst çerçeveye yayılan ağaç, bunun önünde sağa profilden kurbanlık koç ve buna eşlik eden erkek hizmetçi. Bunlarla pilaster arasında cepheden, sollarına dönük adak sunan üç erkek. Podyumda yazıt.

MENEΦΡΩΝΑΣΖΑΡΕΤ[ΟΥ]

ΥΠΕΡΑΥΤΟΥΚΑΙΤΩΝ

ΤΕΚΝΩΝΕΡΜΗΜΕΛΗΤΗΝΩ[Ι]

ΕΥΧΗΝ

Tarih: İ.Ö. 2. yüzyılın son çeyreği, olasılıkla 110/100.

Schwertheim, Miletupolis, Nr. 8 Abb. 9 (Yazıt).

4. Kybele (LK)

Levha XC

LK 1. Kyzikos, veya Mudanya

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3265).

Y: 66 cm.

G: 32 cm.

K: 7 cm.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı, yukarı doğru daralan adak levhası. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış. Kırık solda resim alanının ortasından başlayıp, adakta bulunanların belinden, hizmetçinin başından, sunağın üzerinden, tanrıçanın boynundan geçip, yükselerek sağ köşeye ulaşır. Sağ akroterde, kırığın her iki ucunda kopma, özellikle yüzlerde aşınma. Alçak kabartma.

Sağda, taht üzerinde cepheden oturan Kybele. Başında polos, solunda tef (tympanon) ve sağında sunu taşı (patera) ile. Chiton üzerinde manto giysili, arka sağdan gelen manto tomarı, üst vücudu serbest bırakarak kucak üzerinde sol yandan aşağı bırakılmış. Tahtın her iki yanında cepheden birer aslan. Ortada kaideli, yüksk

ve köşeli sunak; üzerinde dalları üst çerçeve altına yayılan meşe ağacı. Sol önünde kurbanlık koç ve buna eşlik eden erkek hizmetçi. Daha sonra sağa profilden adak sunan iki kişi; sağdaki erkek, soldaki başı örtülü kadın. Podyumda yazıt:

MHNOΘEA
MENIΣKOY
MHTPIΔIN-
ΔYMHNH
EYXHN

Tarih: İ.Ö.140/130.

Naumann, Kybele, 253 vd. Nr. 585; Schwertheim 1978, 821 Nr. 16 Taf. 195 Abb. 31 (Yazıt); Vermaseren, Cybelae, 81 Nr. 251 Pl. 50.

LK 2. Edincik.

Levha XCI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3190).

Y: 65 cm. C: 45 cm. K: 8 cm.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı, yukarı doğru daralan adak levhası. Kenarlarda çarpma. Resim alanında çok etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sağ yanda taht üzerinde cepheden oturan Kybele. Başında polos, solunda tef ve sağında sunu taşı ile. Chiton üzerinde manto giysili, arka sağdan gelen manto tomarı, üst vücudu serbest bırakarak, kucak üzerinde sol yandan aşağı inmekte. Tahtın her iki yanında cepheden birer aslan. Sağ yanında, cepheden, sol dirseği ile tanrıçaya yaslanarak solu üzerinde duran, sağ ayağı yanda solunun üzerinde çapraz, Attis; yanlarda her iki ucu başından omuza inen Firig-Şapkası, kısa chiton ve pantolon ile. Ortada yüksek, yuvarlak bir sunak, arkasında dalları her iki yana yayılmış ağaç, önünde kurbanlık koç ve ona eşlik eden erkek hizmetçi. Sol köşede yan yana iki figür; öndeki çocuk, arkadaki başı örtülü kadın. Her ikisi de profilden ve adak sunar şekilde. Podyumda yazıt.

APTEMIAΩPOΣMENIΠΠOY
MHTPIKOPIAIAIEY[XHN]

Tarih: İ.Ö.140/130.

Naumann, Kybele, 253 vd. Nr. 587; Schwertheim 1978, 816, Nr. 9 Taf. 194 Abb. 26 (Yazıt); Vermaseren, Cybelae, 97 vd. Nr. 294 Pl. 63.

LK 3. Karacabey.

Levha XCI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3143).

Y: 68 cm. C: 28 cm. K: 19 cm.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı, tympanonu bezekli yukarı doğru daralan adak levhası. Figürlerin, koçun ve tapınanların başlarında kopma. Yer yer etkili aşınma. Yüksek kabartma.

Sağda geniş taht üzerinde cepheden oturan Kybele; başında polos, solunda tef ve sağında sunu taşı ile. Chiton üzerinde manto giysili, arka sağdan gelen manto tomarı, üst vücudu serbest bırakarak kucak üzerinde sol yandan aşağı bırakılmış. Tahtın her iki yanında cepheden birer aslan. Ortada kaideli, küçük, yukarı doğru daralan köşeli sunak. Sol arkasında meşe ağacı, önünde kurbanlık koçla birlikte erkek hizmetçi. Sağ köşede adak sunan iki figür; sağdaki erkek, soldaki başı örtülü kadın. Sol pilaster üzerinde iyice silinmiş üçüncü bir kişi. Podyumda yazıt:

MATPΩNHPOIΔOYYPEPAY-
[T]OYKAITHEΓYNAIKOΣKAIT-
ΩNTE[K]NΩNMHTPI
EYXH[N]

Tarih: İ.Ö. 100 civarı.

Naumann, Kybele, 253 vd. Nr. 584; Schwertheim 1978, 819 Nr. 14 Taf. 195 Abb. 28; L. Robert, BullEp 1979, 360; ay., SEG 28, 947; Schwertheim, Miletupolis, Nr. II Abb. 12 (Yazıt); Vermaseren, Cybelae, 90 Nr. 276 Pl. 56.

LK 4. Bük Köy.

Levha XCII

Kayıp.

Y: 60 cm.

Mermerden, kemerli adak levhası. Resim alanı tanrıçanın dizlerinden sonra eksik. Kenarlarda çarpma. Figürlerin başlarında kopma. Alçak kabartma.

Çok az bir bölümü korunan alınlıkta bir çelengın alt yarısı. Sağ yarıda cepheden oturan Kybele; başına polos, solunda tefi ve sunak üzerindeki sağında sunu taşı ile. Ortada köşeli sunak ve arkasında yükselen bir ağaç. Sol köşede cepheden, soluna dönmüş adak sunan bir erkek.

Tarih:

Schwertheim 1985, 79 Nr. 2 Taf. 13; Vermaseren, Cybelae, 89 Nr. 272 Pl. 55; Ötügen, Bursa, 258 Nr. MKP 20.a Taf. 45.2.

LK 5-10 arasındaki levhalar birbirinin tekrarı şeklinde: Levha bloğu üzerine pencere şeklinde açılan kareye yakın resim alanı. Burada cepheden oturan chiton üzerine başı ve sol üst vücudu da örten manto giysili Kybele; başında polos, solunda tef, sağında sunu taşı ile. Farklı olarak LK 6 numaralı arkalıklı bir diphros üzerinde; LK 7, LK 8 ve LK 9 numaralı levhalarda ise ek olarak sol yarıda bir sunakla.

LK 5. Alpağut- Mustafakemalpaşa. Levha XCII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 9090).

Y: 30 cm. G: 17 cm. K: 4 cm.

Podyumda iki satır yazıt:

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣΚΑΙ

ΜΑΜΑΣΜΗΤΡΕΥΧΗΝ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın ortaları.

Schwertheim 1985, 77 vd. Nr. 1 Taf. 13 (Yazıt); Vermaseren, Cybelae, 88 Nr. 271 Pl. 55; Ötügen, Bursa, 258 Nr. MKP 20.f Taf. 45.3.

LK 6. Yeniceköy- Mustafakemalpaşa. Levha XCIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 9125).

Y: 19 cm. G: 16 cm. K: 7 cm.

Beyaz mermerden, alt bacak seviyesinden sonra eksik.

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyılın 2. yarısı, olasılıkla 40/30.

Yayınlanmamış.

LK 7. Alpağut- Mustafakemalpaşa. Levha XCIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 7859).

Y: 23 cm. G: 14 cm. K: 6 cm.

Podyumda iki satır yazıt

ΜΑΤΡΩΝ

Μ[ΗΤΡΕΥΧΗΝ?]

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın 2. çeyreği.

Schwertheim, Miletupolis, Nr. 12.c Abb. 15 Taf. 5 (Yazıt); Vermaseren, cybelae, 88 Nr. 269.

LK 8. Alpullu Köyü- Mustafakemalpaşa. Levha XCIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 7840).

Y: 27 cm. G: 20 cm. K: 5 cm.

Podyumda iki satır yazıt:

ΜΑΤΡΩΝΜΗΤΡΙ ΠΑΤΡ-

ΩΙΑΜΕΝΑΝΔΡΟΥΕΥΧΗΝ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın ortaları.

Schwertheim 1978, 820 Nr. 15; Schwertheim, Miletupolis, 19 Nr. 12.a Abb.13 (Yazıt); Vermaseren, Cybelae, 88 Nr. 268 Pl. 55.

LK 9. Alpullu Köyü- Mustafakemalpaşa. Levha XCIV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 7841).

Y: 27 cm. G: 17 cm. K: 5 cm.

Podyumda iki satır yazıt:

ΜΑΤΡΩΝΜΗΤΡΕΥ-

ΧΗΝ

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın ortaları.

Schwertheim 1978, 820 Nr. 15; Schwertheim, Miletupolis, 19 Nr. 12.b Abb. 13 (Yazıt); Vermaseren, Cybelae, 87 Nr. 267 Pl. 44.

LK 10. Alpağut- Mustafakemalpaşa. Levha XCV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:7858).

Y: 25 cm. G: 16 cm. K: 4 cm.

Tarih: İ.S. 1. yüzyılın ortaları.

Schwertheim, Miletupolis, Nr. 12.d Abb. 16 Taf. 6.

LK 11. Mustafakemalpaşa. Levha XCV

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2605).

Y: 92 cm. G: 61 cm. K: 6 cm.

Mermerden, çerçevesiz, iki resim alanlı adak steli. Üst çerçeveden sonra, sol üst köşe sol çelenge kadar kırık, belki üstte alınlık vardı. Figürlerin yüzlerinde, ellerinde kopma. Kenarlarda çarpma. Yer yer aşınma. Orta yüksek kabartma.

İlk resim alanında figür yerine yan yana, soldaki diğerine göre biraz daha büyük, iki sade çelenk.

İkinci resim alanında kurban sahnesi: sağda, cepheden, saği üzerinde, başında polos ile tanrıça Kybele. Chiton üzerinde manto giysili; sağ üst vücudu açık bırakan mantonun ucu baştan sol omuz üzerine iner. Sol kolu karın üzerinde, saği yanda Hermes'in omuzu üzerinde. Başında kanatlı şapka, solunda kerykeion ile Hermes; cepheden, saği üzerinde, sol bacağı yan geride, sağ elinde sunak üzerinde sunu taşı tutar. Ortada arka zeminde sahneyi ikiye bölen stilistik ağaç ve yuvarlak sunak. Bunun önünde sağa profilden, ön iki bacağı üzerine çökmüş kurbanlık boğa, sağında bunu kurban eden erkek hizmetçi; solunda başında taşıdığı yiyecek dolu sunu sepeti ile kız hizmetçi. Solda cepheden, sollarına dönük, yan yana, sağdaki diğerine göre daha büyük adak sunan iki erkek.

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyılın 3. çeyreği, olasılıkla 40/30.

Schwertheim 1978, 827 Abb. 39; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 16 Abb. 18; Vermaseren, Cybelae, 87 Nr. 266 Pl. 54.

LK 12. Mudanya.

Levha XCVI

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 3244).

Y: 22 cm. G: 15 cm. K: 5 cm

Beyaz mermerden, alınlık şeklinde masif bloklu, yukarı doğru daralan adak levhası. Kenarlarda kapma, yüzeyde etkili aşınma. Alçak kabartma.

Sağda, basit oturak üzerinde cepheden oturan Kybele; başında yüksek polos, sol elinde tef, yan ilerideki sağında sunu taşı. Ortada, sunu taşının altında ön ayakları üzerinde yükselmiş arslan. Sol yarıda, arka zeminde dış konturları belirlenmiş bir ağaç ve sağdaki daha küçük tapınan iki kişi. Podyumda iki satır yazıt.

NOYMH

ΗΓΠΙΕΥΧΗΝ

Tarih: İ.Ö. 2. yüzyılın sonları.

Yayınlanmamış.

5. Zeus (LZ)

Levha XCVI

I.Z 1. Alpağut- Mustafakemalpaşa.

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2584).

Y: 101 cm. G: 72 cm. K: 15 cm.

Mermerden, çerçevesiz stel. Tanrının omuz yüksekliğinden sonrası boydan boya kayıp. Sol çerçeve, ağacın dalları, kartalın vücudu, tanrının baş ve sol bileği eksik. Yer yer hafif aşınma dışında iyi korunmuş. Orta yüksek kabartma.

Sağda cepheden, saği üzerinde, sağ üst vücudu açık bırakan mantosu ile tanrı Zeus, mantonun ucu sağ kalçadan sol omuz yükselip, omuzun arkasından aşağı bırakılmış. Yan yukarıdaki solu ile esasını, saği ile sunu taşı tutar. Sağ kolun üzerindeki iki bacak kartala ait olmalı. Ortada resim alanını ikiye ayıran ağaç. Sol yanında cepheden, soluna bakar, başi üzerinde yiyecek dolu sunu sepeti ile kız hizmetçi; yan yukarıdaki saği ile sepeti tutar, solu yan aşağıda, sunağın üzerinde. Bunun önünde yüksek bir sunak ve sağa profilden, ön iki bacağı üzerine çökmüş, başi cepheden kurbanlık boğa. Baş ucunda, cepheden, hafif sağına dönük, sağında tuttuğu bıçağı kurbanın sırtına saplamış, kısa chiton giysili erkek hizmetçi. Sunağın solunda, cepheden, hafif soluna dönük, diğerine göre biraz daha büyük diğer erkek hizmetçi. Sol köşede cepheden, soluna dönmüş adak sunan erkek. Podyumda yazıt:

ΟΡΝΕΗΝΩΝ [[ΚΑΤΟΙΚΟΙ]] ΚΑΙ

ΔΑΝΔΑΗΝΩΝΚΑΤΟΙΚΟΙ

ΕΡΜΙΑΝΜΕΛΕΑΓΡΟΥ [[ΣΤΡ]]

ΣΤΡΑΤΗΓΟΝΑΡΕΤΗΣΕΝΕΚΕΝ

ΚΑΙΕΥΝΟΙΑΣΤΗΣΕΙΣΕΑΥΤΟΥΣ

Tarih: İ.Ö.140/130.

Schwertheim, Miletupolis, Nr. 20 Abb. 19 Taf. 7 (Yazıt).

LZ 2. Mustafakemalpaşa.

Levha XCVII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3160).

Y: 119 cm. G: 53 cm. K: 12 cm.

Mermerden, çerçevesiz, üstte dar baştabandan sonra sembolik alınlıklı, yukarı doğru incelen, iki resim alanlı adak steli. Alınlığın tepesi ve sol yanda kırılma. Figürlerin yüzlerinde, üst resim alanının sağ alt köşesinde kopma. Yer yer aşınma. Alçak kabartma.

Alınlığın ortasında sade bir çelenk. İlk resim alanında kurban sahnesi. Sağda cepheden, saği üzerinde, sağına doğru geniş bir yay çizer şekilde ayakta duran Zeus; yan yukarıdaki solunda asa, yan ilerideki sağında sunu taşı tutar. Kısa kollu chiton üzerindeki mantonun ucu sağ üst vücudu açık bırakarak sol omuza çıkar, buradan aşağı bırakılır. Orta grupta; arkada sağda yuvarlak sunak, solda dalları stilize edilmiş ağaç. Ön solda ön iki bacağı üzerine çökmüş, sağa profilden kurbanlık boğa. Sağda sola profilden boğayı kurban eden erkek hizmetçi. Solda, vücudun altı 3/4 cepheden, üstü profilden adak sunan erkek.

İkinci resim alanında cepheden ayakta iki erkek. Sağdaki sağının üzerinde, duruş ve giysisi yukarıdaki Zeus ile benzer, sağ kolu yanındakinin omzunda. Solda çıplak, solu üzerinde, saği yan geride atlet, elinde vücuda çapraz duran uzun bir asa. Sağ köşede, zemin üzerinde kulpsuz kylix. İlk resim alanının altındaki silme üzerindeki yazıt:

ΟΙΚΑΤΟΙΚΟΙΔΟΙΔΑΑΣΗΝΑΠΟΛΛΩΝΙΟ[Y]

Podyumdaki yazıt:

ΕΙΠΑΤΡΑΝΕΠΙΣΑΜΟΝΟΠΟΛΛΑΚΙΣΕΙΝΕ-

[Κ]ΕΝΑΘΑΩΝ ΔΟΙΔΑΑΣΗΣΙΛΑΡΟΙΣΚΡΑ-

[Τ]ΑΒΑΛΩΝΣΤΕΦΑΝΟΙΣ

[Ε]ΣΧΕΠΑΡΑΙΖΗΟΙΣΙΝΕΝΗΡΑΚΛΕΙΟΣΑΝΕΡΓΟΙΣ

ΕΓΡΑΦΕΘΑΡΩΜΑΤΟΥΔΕΚΑΙΑΔΥΝΑΜΙΣ

ΤΟΥΝΕΚΑΤΗΛΕΦΙΔΑΙΝΙΝΙΣΟΘΡΟΝΟΝΑΝΔΡΑ-

ΣΙΝΕΣΘΑΟΙΣ ΘΕΝΤΕΣΑΕΙΜΝΑΣΤΟΙΣΑΓΛΑ-

ΙΣΑΝΧΑΡΙΣΙΝ

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyılın 3. çeyreği, olasılıkla 40/30.

Cichorius, AM 14, 1889, 249 vd. Nr. 19; Hasluck, Cyzicus, 268 Nr. 25; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 23 Abb. 21 (Yazıt).

LZ 3. Mustafakemalpaşa.

Levha XCVII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:2618).

Y: 123 cm. G: 53 cm. K: 12 cm.

Mermerden, çerçevesiz, üstte geniş epistyliden sonra belki alınlıklı adak steli. Epistyliden sonrası boydan boya kırık. Figürlerin yüzlerinde, tanrının sağ cline kopma. Kenarlarda çarpma. Resim alanında çok etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sağda, cepheden, saği üzerinde, geniş bir yay çizer şekilde sağını dışarı taşıyarak duran Zeus. Yukarıdaki solu ile asa, yan ilerdeki saği ile sunu taşı tutar. Ortada ağaç yerine, resim alanını ikiye bölen ağaç kütüğü ve üzerinde cepheden, soluna bakar, sağ kanadı açık, diğeri kapalı kartal. Bunun önünde yuvarlak sunak ve sağa profilden, ön bacakları üzerine çökmüş, başı cepheden kurbanlık boğa. Baş ucunda onu sağında tuttuğu bıçağı sırtına saplayarak kurban eden erkek hizmetçi. Solda, sağa profilden, başı üzerinde saği ile tuttuğu yiyecek dolu sunu sepeti ile kız hizmetçi. Sol köşede cepheden, soluna dönük, sağ bacağı cepheden, adak sunan erkek. Podyumda yazıt.

[- - - - -]KANΩKAΓO

[- - - - -]HNIAΣIAAΓ

[ΥΠΕΡΕΡΜΙΟΥΤΟΥΜΕΛΕ]ΑΓΡΟΥΣΤΡΑΤΗΓΟ[Υ]

[ΑΡΕΤΗΣΚΑΙΕΥΝΟ]ΙΑΣΤΗΣΕΙΣΕΑΥ-

[ΤΟΥΣΕΝΕΚΕΝ]

Tarih: İ.Ö. 1. yüzyılın 3. çeyreği, olasılıkla 40/30.

J.A.R. Munro, JHS 17, 1897, 278 Nr. 29; Th. Wiegand, AM 29, 1904, 307; Schwertheim, Miletupolis, Nr. 3 Abb. 6 (Yazıt).

LZ 4. Buluntu yeri bilinmiyor.

Levha XCVIII

Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No:3212).

Y: 61 cm. G: 53 cm. K: 13 cm.

Mermerden adak steli. Üstte tanrının boynundan sonra boydan boya, yanda sol alt köşede kırık. Stel yüzeyinde çok etkili aşınma. Orta yüksek kabartma.

Sağ köşede, hareketi, mantonun şekli ve sol omzuna göre tanrı Zeus. Ortada geniş ve yüksek bir sunak, bunun önünde solda sağa profilden, ön iki bacağı üzerine çökmüş, başı cepheden, kurbanlık boğa, sağda bunu kurban eden erkek hizmetçi. Solda, sağa profilden, normalde göre biraz daha büyük işlenmiş adak sunan erkek ? Podyumda tam okunamayan yazıt.

ΠO arada çelenk MO

]N .TT[]ΘH

]ONIX[]XO

]IKH A[

]ΓPO

]AEYTI[

]ΦOPOY[

]NO [

Tarih: İ.Ö.140/130.

Corsten, Prusa, Nr. 51 (Yazıt).

Tablo III: ATÖLYELER

	A	B1-B2	C	D	E	F	G	H	I
290	TA 29								
	TA 30								
280	TA 26								
	KA 2								
270	KA 1								
	TA 27								
260	TA 33								
	TA 32								
250									
240									
230									
		B1							
150		TB 10, TX 3 LK 1	KB 3, TX 7 TB 3, TB 8, TB 42 TB 6, TB 11						
140		KA 6, LK 2, LZ 1, TB 2, TB 4, TX 4 KA 3, LD 1, LZ 4, TA 1, TA 5	KB 2, LA 11, TA 8, TB 7 TB 12, TB 13, TB 15						
130		LA 2, KA 7, KA 31, LA 3, LA 5, LA 6, LA 8, LA 9, JA 12, LA 14, LA 17, TA 2, TA 3, TA 6, TA 7, TA 11	KA 13, KB 1, LA 2 KX 1 TA 10, TB 41, TB 49 KB 9, TA 12, TB 16 TA 9, TB 5 KB 7, KX 2, TB 9, TA 28						
120		TA 4 LA 15 LK 3				KA 5 KA 4			
110		B2							
100		KA 14, TX 5 KA 9		KA 14					
90				KB 4, RX 7					
80									
70									
60									
50		KA 22, KA 23, KX 3, KX 4, KX 9, KA 8, KA 11, KX 5, KX 6, KX 8, LK 11, LZ 2							
40		KA 10 TB 26 TA 25 TX 2 KB 14		KB 6, KB 8 TB 27 KB 11 TB 32 TB 35 KB 10, TB 31 TB 25, TB 33, TX 9 TB 18, TB 29, TB 40 TB 28					
30									
20									
10									
0									
25									
50									
75							KB 20 KB 16, TB 24 KB 15, KB 17 KB 21, TB 22, KA 24, KB 18 KB 19 KA 25		
100									KA 27 KA 16, KA 17 KA 21 KA 28, KX 10
125									TB 38 TB 39 TB 36
150									KA 31, TA 21
250									

KAYNAKLAR

- AKAT, A. "1975 Miletopolis Hafriyat Raporu". TürkAD 24, 1977, 5 vd.
- AKURGAL, E. Die Kunst Anatoliens (1961).
- _____ "Recherches faites à Cyzique et à Ergili". Anatolia I, 1956, 15 vd.
- ALEXANDRESCUVIANU, M. "Le banquet funéraire sur les stèles de la Mésie Inférieure: Schémas et modèles". Dacia 21, 1977, 139 vd.
- ALSCHER, L. Griechische Plastik IV (1957).
- ARCHÉOLOGIE ET RELIGIONS DE L'ANATOLIE ANCIENNE. Mélanges en l'honneur du professeur P. Naster (Louvain-La-Neuve- 1984).
- ARNIM, H.v. Leben und Werk des Dio von Prusa (1898).
- ATALAY, E. Hellenistik Çağ'da Ephesos Mezar Stelleri Atölyeleri (1988).
- _____ "Doğu Grek Hellenistik Çağ Mezar Stellerinde Çocuk ve Hizmetçi Figürleri". X. Türk Tarih Kongresi, Ankara-1986. Kongreye Sunulan Bildiriler (1990).
- ATALAY, E.- VOUTIRAS, E. "Ein späthellenistisches Grabrelief aus Phokaia". AA 1979, 58 vd.
- BERGEMANN, J. Römische Reiterstatuen (1990).
- BERGER, E. Antike Kunstwerke aus der Sammlung Ludwig III- Skulpturen (1990).
- BERGMANN, M.- ZANKER, P. "'Damnatio Memoriae' Umgearbeitete Nero- und Domitiansporträts. Zur Ikonographie der flavischen Kaiser und des Nerva". JdI 96, 1981, 317-412.
- BERNARD, P. "Les bas-reliefs gréco-perses de Dascylion à la lumière de nouvelles découvertes". RA 1969, 17 vd.
- BESQUES, S.M. Les Terres Cuites Grecques (1963).
- _____ Catalogue raisonné figurines et reliefs en terre-cuite Grecs, Etrusques et Romains III (1972).
- BIEBER, M. Griechische Kleidung (1928).
- _____ Entwicklungsgeschichte der griechischen Tracht (1934).
- _____ The History of the Greek and Roman Theater (1961).

- _____ "Charakter und Unterschiede der griechischen und römischen Kleidung". AA 88, 1974, 425-417.
- _____ Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art (1977).
- _____ The Sculpture of the Hellenistic Age (1981).
- BIESANTZ, H. Die thessalischen Grabreliefs (1965).
- BİNGÖL, O. Smintheion. Dış Yapısı ve Plastik Eserleri. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi-Ankara (1982).
- BITTEL, K. Die Hethiter (1976).
- BLANCKENHAGEN, P.H. "Narration in Hellenistic and Roman Art". Aja 61, 1957, 78-83.
- BLOESCH, H. Antike Kunst in der Schweiz (1943).
- _____ Das Tier in der Antike (1974).
- BLÜMEL, C. Katalog der griechischen Skulpturen des fünften und vierten Jhr.v.Chr. (1928).
- _____ Die klassischen griechischen Skulpturen (1966).
- BOARDMAN, J. Athenian Black Figure Vases (1974).
- BOESE, J. Altmesopotamische Weihplatten (1971).
- BORCHHARDT, J. "Epichorische, gräko-persisch beeinflusste Reliefs in Kilikien". IstMitt 18, 1968, 161 vd. Taf.40-57.
- BÖRKER, Ch. Festbankett und griechische Architektur (1983).
- BRENDEL, O. "Symbolik der Kugel". RM 51, 1936, 1-95.
- BRINKERHOFF, D.-M. A Collection of Sculpture in Classical and Early Christian Antioch (1970).
- BROMMER, F. Die Skulpturen der Parthenon-Giebel (1963).
- _____ Die Parthenon-Skulpturen (1979).
- BRONEER, O. "Hero Cults in the Corinthian Agora". Hesperia 11, 1942, 130 vd.
- BRUNS-ÖZGAN, Chr. Lykische Grabreliefs des 5. und 4. Jhr.v.Chr. IstMitt. Beih. 33 (1987).
- BRUNS-ÖZGAN, Chr.- ÖZGAN, R. "Eine aussergewöhnliche Kopfbedeckung bei ionischen Frauenfiguren". Akurgal'a Armağan. Anadolu (Anatolia) XXII, 1981/1983, 195-200.
- BURR, D. Terracottas from Myrina in the Museum of Fine Arts (1934).
- BUSCHOR, E. "Haus und Grab". Öjh 39, 1952, 12-17.
- _____ Das hellenistische Bildnis (1971).
- CARPENTER, R. "Tradition and Invention in Attic Reliefs". Aja 54, 1950, 323-336.
- CARROLL, P.M. Greek Classical and Hellenistic Stone Relief Sculpture with Landscape Motifs. Indiana Uni.- Diss. (1983).

- CARROLL-SPILLECKE, M. Landscape Depictions in Greek Relief Sculpture (1985).
- CARTER, J.C. The Sculpture of the Sanctuary of Athena Polias Priene (1983).
- CASSON, L. Ships and Seamanship in the Ancient World (1971).
- CASSON, S. "A New Copy of a Portrait of Demosthenes". JHS 46, 1926, 72-74 Pl.5.
- CHAMONARD, J. Le quartier du Théâtre. Delos VIII.1 (1922).
- CHARBONNEAUX, J. La Sculpture grecque et romaine au Musée du Louvre (1963).
- CLAIRMONT, C.W. Gravestone and Epigram (1970).
- _____ "Vermischtes zu klassischen Grabreliefs". AA 1992/2, 259-266.
- COLDSTREAM, J.N. "Hero-Cults in the Age of Homer". JHS 96, 1976, 8-18.
- COLLIGNON, M.C. Les Statues funéraires dans l'art grec (1911).
- CONZE, A. Die attischen Grabreliefs I-IV (1893-1922).
- _____ Reise auf der Insel Lesbos (1865).
- CORSTEN, T. Die Inschriften von Kios. Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 29 (1985).
- _____ Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai. Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 32 (1987).
- _____ "Über die Schwierigkeit, Reliefs nach Inschriften zu datieren". IstMitt 37, 1987, 18 vd.
- _____ Die Inschriften von Prusa ad Olympum. Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 39 (1991).
- COUILLOU, M. Th. "Reliefs Funéraires des Cyclades de L'Époque Hellénistique A L'Époque Impériale". BCH 98, 1974, 397 vd.
- _____ Les Monuments funéraires des Rhéneé. Delos 30 (1974).
- CRAMER, J.A. A Geographical and Historical Description of Asia Minor (1832).
- CREMER, M. Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien I. Mysien. (1991).
- _____ Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien II. Bithynien. (1991).
- CROISSANT, F. Akten des Internationalen Kolloquiums vom 22.-25. April 1985 in Athen, Band II- Klassische griechische Plastik (1986).
- CUMONT, Fr. Recherches sur le Symbolisme funéraire des Romains (1942).
- CURTIUS, L. Die antike Herme (1903).
- _____ "Männliche Psychen". Festschrift L. Klages (1932), 19 vd. Abb.1-3.
- CUNTZE, Jahrbuch des Oesterreichischen Archäologischen Instituts 4, 1910, 119 vd.
- DAREMBERG, Ch.- SAGLIO, E. Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines (1877-1919).
- DAVIS, N.- KRAAY, C.M. The Hellenistic Kingdoms Portrait, Coins and History (1973).

- DAWSON, C.W. "Romano-Campanian Mythological Landscape Painting". YLS 9, 1944.
- DENTZER, J.M. "Reliefs au Banquet dans L'Asie Mineure du Ve siècle av.J.-C.". RA 1969, 195-224.
- _____ Le Motif du banquet Couché dans le Proche-Orient et le Monde grec du VIIe au IVe siècle av.J.-C. (1982).
- DEUBNER, O. "Ein Totenmahlrelief in Pergamon". Studies Presented to David M. Robinson (1951).
- DEUTZER, J.M. "Aux Origines de L'Iconographie du Banquet Couché". RA 1971, 215-258.
- DEVAMBEZ, P. "Des Stèles Funéraires Attiques". BCH 54, 1930, 210 vd.
- DIEPOLDER, H. Die attischen Grabreliefs (1965).
- DOHRN, T. Attische Plastik vom Tode des Phidias bis zum Wirken der großen Meister des IV.Jh.v.Chr. (1957).
- _____ Die Tyche von Antiochia (1960).
- DÖRNER, F.K. "Außerbithynische Inschriften im Museum von Bursa", Öst.Jahrest 32, 1940, 125 vd.
- _____ Inschriften und Denkmäler aus Bithynien. IstForsch 14 (1941).
- _____ Bericht über eine Reise in Bithynien, ausgeführt im Jahre 1948 im Auftrage der Österreichischen Akademie der Wissenschaften (1952).
- DRÄGER, O. Religionem Significare. Studien zu Reich verzierten römischen Altären und Basen aus Marmor, RM. Ergh. 33 (1994).
- DUGAS, Ch. "La campagne de Agésilas en Asie Mineure". BCH 34, 1910.
- ECKSTEIN, F. "Die attischen Grabmalgesetze". JdI 73, 1958.
- EFFENBERGER, A. Das Symposion der Seligen zur Entstehung und Deutung der Totenmahlreliefs". FuB 14, 1972, 128-163.
- ELDERKIN, G.W. "The Deification of Homer by Archelaos". Aja 40, 1936, 496-500.
- FELSCH, R. "Ein hellenistisches Totenmahlrelief aus Mytilini". AA 1973, 89 vd. Abb. 19 vd.
- FIRATLI, N.- ROBERTS, L. Les Stèles funéraires de Byzance gréco-romaine (1964).
- FITTSCHEN, K. "Zur Panzerstatue in Cherchel". JdI 91, 1976, 175 vd.
- _____ Katalog der antiken Skulpturen in Schloß Erbach. AF 3, 1977.
- FLASHAR, M. Apollon Kitharodos (1992).
- FLEISCHER, R. Der Klagefrauensarkophag aus Sidon, IstForsch.34 (1983).
- FLESS, F. Opferdiener und Kultmusiker auf stadtrömischen historischen Reliefs (1995).
- FRASER, P.M. Ptolemaic Alexandria I-III (1972).
- _____ Rhodian Funerary Monuments (1977).

- FRASER, P.M.- RÖNNE, T. Boetian and West Greek Tombstones (1957).
- FRENCH, A. The Growth of the Athenian Economy (1964).
- FRONING, H. Marmor Schmuckreliefs mit griechischen Mythen im 1. Jh.v.Chr. (1981).
- FUCHS, W. Die Vorbilder der neuattischen Reliefs. JdI. Ergh. 20. (1959).
- _____ Die Skulptur der Griechen (1993).
- GABELMANN, H. "Die Ritterliche Trabea". JdI 92, 1977.
- _____ "Tod und Jenseits im Glauben der Völker". Hrsg. H.-J. Klimkeit (1978).
- GERLACH, St. Türkischen Tagebuch (1674).
- GOETHERT, F.W. "Studien zur Kopienforschung". RM 54, 1939, 176 vd. Taf.38-51.
- GOETTE, H.R. "Römische Kinderbildnisse mit Jugendlocken". AM 104, 1989.
- _____ Studien zu römischen Togadarstellungen (1990).
- GRAEVE, V.v. La Thessalie, Actes de la Table Ronde, Lyon- 1975 (1979).
- GRAEVE, V.v.- PREUSSER, F. "Zur Technik griechischer Malerei auf Marmor". JdI 96, 1981, 120 vd. Farbabb.10.
- GRAEVE, V.v.- PREUSSER, F.- WOLTERS, C. "Malerei auf griechischen Grabsteinen". Maltechnik-Restaur 89, 1981, 11 vd.
- GRAF, F. Nordionische Kulte (1985).
- GRIMAL, P. Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine (1951).
- HABICHT, Ch. "Über die Kriege zwischen Pergamon und Bithynien", Hermes 84, 1956, 90-110.
- HAFNER, G. Späthellenistische Bildnisplastik (1954).
- HAMDORF, F.W. Griechische Kultpersonifikationen der vorhellenistischen Zeit (1964).
- HAMILTON, W.J. Researches in Asia Minor (1842).
- HAMPE, R.- SIMON, E. Griechisches Leben im Spiegel der Kunst (1959).
- HANFMANN, G.M.A. From Croesus to Constantine: The Cities of Western Asia Minor and their arts in Greek and Roman Times (1975).
- HANFMANN, G.M.A.- RAMAGE, N.H. Sculpture from Sardis: The Finds Through- 1975 (1978).
- HANFMANN, G.M.A.- WALDBAUM, J.C. "Kybebe and Artemis, Two Anatolian Goddesses at Sardis". Archaeology 22, 1969, 264- 269.
- HARDEJÜRGEN, H. "Frühkaiserzeitliche Sarkophage in Griechenland". JdI 96, 1981, 413 vd.
- HARRISON, J.E. Themis, A Study of the Social Origins of Greek Religion (1927).
- HASLUCK, F.W. Cyzicus (1910).
- HAUSMANN, U. Griechische Weihreliefs (1960).

- HAVELOCK, Chr. M. Hellenistische Kunst von Alexander dem Großen bis Kaiser Augustos (1971).
- HAWKINS, J.D. "Late Hittite Funerary Monuments", B. Alster, *Death in Mesopotamia*. XXVIe RAI, Mesopotamia 8, 1980, 213-225 Pl.3-9.
- HEHN, V. Kulturpflanzen und Haustiere in Ihrem Übergang aus Asien nach Griechenland und Italien sowie in das Übrige Europa (1963).
- HEINZEL, E. "Horaia im Totenkult". *Oejh* 47, 1964-1965, 92-107.
- HEKLER, A. Die Bildniskunst der Griechen und Römer (1912).
 _____ Bildnisse berühmter Griechen (1962).
- HERDEJÜRGEN, H. "Frühkaiserzeitliche Sarkophage in Griechenland". *JdI* 96, 1981, 413 vd.
- HERES, II- LITTRON, V. "Untersuchungen zur Reliefgestaltung des Telephosfries". *FuB* 12, 1972, 103 vd.
- HERES, H. Anatolian Collection of Charles University, Kyme 1 (1974).
- HERMANN, W. "Zum Apollonborghese". *AA* 1973, 658 vd.
- HERMARY, A. "Nouveau Relief Gréco-perse en Cilicie". *RA* 1984, 289 vd.
- HERRMANN, H.V. Omphalos (1959).
- HESBERG, H.v. "Bildsyntax und Erzählweise in der hellenistischen Flächenkunst". *JdI* 103, 1988, 309 vd.
- HEUZEY, L. *Histoire du Costume Antique* (1922).
- HILLER, H. Ionische Grabreliefs aus der ersten Hälfte des 5.Jh.v.Chr. *IstMitt*. Beiheft 12 (1975).
- HIMMELMANN, N. Herrscher und Athlet. Die Bronzen vom Quirinal (1989).
 _____ Ideale Nacktheit in der griechischen Kunst. *JdI*. Ergh.20 (1990).
- HIMMELMANN-WILDSCHÜTZ, N. Studien zum Ilissos Relief (1956).
 _____ Zur Eigenart des klassischen Götterbilders (1959).
- HINTZEN-BOHLEN, B. "Die Prometheus-Gruppe im Athenaheiligtum zu Pergamon". *IstMitt* 40, 1990, 145 vd. Taf.22-23.
- HIRSCH-DYCZEK, O. Les représentations des enfants sur les Stèles Funéraires Attiques (1983).
- HOFFMANN, E. "Eine Weibliche Sitzfigur aus Kyzikos". *IstMitt* 15, 1965, 65-70 Taf.30-32.
- HOFFMANN, H. "Hahnenkampf in Athen zur Ikonologie einer attischen Bildformel". *RA* 1974, 195-220.
- HOMMEL, P. "Giebel und Himmel". *IstMitt* 7, 1957, 11 vd. Taf. 8 vd.
- HORN, R. Stehende weibliche Gewandstamen in der hellenistischen Plastik. *RM*. Ergh. 2, (1931).
 _____ Hellenistische Bildwerke auf Samos. Samos XII (1972).

- HOWARD, S. "Another Prototype for the Gigantomachy of Pergamon". *AJA* 68, 1964, 129-136 Pl.39-40.
- HROUDA, B. "Dexiosis" schon bei den Assyren?". *N. Özgüç Armağanı* (1993), 293 vd.
- HUNT, W.H. *Wealth of the Ancient World: Ausstellung fort Worth* (1983).
- IŞIK, F. Die Koroplastik von Theangela in Karien und ihre Beziehungen mit Ostionien zwischen 560-270. *IstMitt*. Beiheft. 21 (1980).
- İNAN, J.- ALFÖLDI-ROSENBAUM, E. Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor (1966).
 _____ Römische und frühbyzantinische Portraetplastik aus der Türkei (1979).
- JOHANSEN, K.F. *The Attic Gravereliefs of the Classical Period* (1951).
 _____ *The Iliad in the Early Greek Art* (1967).
- JOHNSON, M. *Ancient Greek Dress* (1964).
- JONES, A.H.M. *The Cities of the Eastern Roman Provinces* (1971).
- JOUBIN, A. *Monuments Funéraires Catalogue Sommaire Constantinople* (1898).
- JUCKER, H. *Das Bildnis im Blätterkelch* (1961).
- JULUS, E. de- LOIACONO, D. *Taranto II Museo Archeologico* (1985).
- JUNGHÖTTER, U. Zur Komposition der Lagina-Friese und zur Deutung des Nordfrieses (1989).
- KABUS-PREISSHOFEN, R. Die hellenistische Plastik der Insel Kos. *AM*. Beih. 14 (1989).
- KÄHLER, H. *Der Grosse Fries von Pergamon* (1948).
 _____ *Der Fries vom Reiterdenkmal des Aemilius Paullus in Delphi* (1965).
- KÄNEL, R. "Drei hellenistische Grabreliefs aus Smyrna in Basel". *AntK* 32, 1989, 50 vd.
 _____ "Zwei hellenistische Grabstelen aus der Umgebung von Kyzikos in Basel". *Asia Minor Studien*. 8 (1992), 109-116 Taf.9-11.
- KASSAP, D. *Statuettes en Terre Cuite de Myrina* (1988).
- KAVADIAS, P. *Ta glupta tou Ejnlicou Mouseiou* (1892).
- KEARNS, E. *The Heroes of Attica*. *Bulletin Supp.* 57 (1989).
- KELLER, O. *Die Antike Tierwelt* (1909).
- KERN, O. *Die Inschriften von Magnesia a.M.* (1890).
- KIEFFER, P. "Fragment eines Totenmahreliefs". *HASB* 7, 1981, 45 vd.
- KIESERITZKY, G.V.- WATZINGER, C. *Griechische Grabreliefs aus Südrusland* (1909).
- KIRCHNER, J. "Attische Grabstelen des 3. und 2. Jhr.v.Chr.". *AEphem* 1937/1, 338 vd.
- KLEINER, G. *Tanagrafiguren*, *JdI*. Ergh. 15 (1984).

- KOCH, G. Roman Funerary Sculpture Catalogue of the Collections of the S. Paul Getty Museum (1988).
- KOEFOED-PETERSEN, O. Les Stèles Égyptiennes. La Glyptothèque Ny Carlsberg I (1948).
- KOKULA, G. Marmorlütrophoren (1984).
- KRAIMER, G. "Stilphasen der hellenistischen Plastik". RM 38-39, 1923/24, 138 vd.
- KREEB, M. "Zur Basis der Kleopatra auf Delos". Heros 3, 1985.
- KUBINSKA, J. Les Monuments Funéraires dans les Inscriptions grecques de L'Asie Mineure (1968).
- KUNZL, E. Frühhellenistische Gruppen. Diss.- Köln (1968).
- KURSE, H.J. Römische weibliche Gewandstatuen des zweiten Jahrhunderts n.Chr. (1957).
- KURTZ, D.C.- BOARDMAN, J. Greek Burial Customs (1971).
- _____. Thanatos. Tod und Jenseits bei den Griechen (1985).
- LANGENFASS-VUDUROTLU, F. Mensch und Pferd auf griechischen Grab und Votivsteinen. Diss. München (1973).
- LANGLOTZ, E. "Zur Deutung der Penelope". JdI 76, 1961, 72 vd.
- LAWRENCE, A.V. Later Greek Sculpture and its Influence on East and West (1927).
- LAWTON, C.L. Attic Document Reliefs of the Classical and Hellenistic Periods: Their History, development and use (Volume 1-2). Diss. Princeton Uni. (1984).
- LEXICON ICONOGRAPHICUM MYTHOLOGICA CLASSICA
- LIEPMANN, U. Griechische Terrakotten Bronzen Skulpturen (1975).
- LINFERT, A. Kunstzentren hellenistischer Zeit (1976).
- _____. "Der Apollon von Daphne des Bryaxis". DaM 1, 1983, 165-173.
- LIPPOLD, G. Die griechische Plastik (1950).
- _____. "Zur seleukidischen Kunst". JdI 70, 1955, 81-84.
- LITTROW, H.H. von. "Untersuchungen zur Reliefgestaltung des Telephosfrieses". FuB 12, 1972, 103-121 Taf. 8-14.
- LOHMANN, H. "Grabmäler auf unteritalischen Vasen". AF 7, 1979.
- LÜDERS, O. Die dionysischen Künstler (1873).
- LULLIES, R. Typen der griechischen Herme (1931).
- _____. Griechische Plastik 4 (1979).
- LYMPEROPOULOS, S. Untersuchungen zu den Nachklassischen attischen Grabreliefs unter besonderer Berücksichtigung der Kaiserzeit (1985).
- MAFFEI, P.A. Statue di Roma (1796).
- MALTEN, L. "Das Pferd im Totenglauben". JdI 24, 1914, 179 vd.
- _____. "Leichenspiel u. Totenkult". RM 38-39, 1923/24, 300 vd.
- MANSEL, A.M. Trakyanın Kültür ve Tarihi (1968).

- MARCADÉ, J. Au Musée de Délos (1969).
- MARKMAN, S.D. The Horse in Greek Art (1943).
- MATHIESON, I. vd. "A Stela of the Persian Period from Saqqara". JEA 81, 1995, 23-41 Pl.5.
- MENDEL, G. "Musée de Brousse. Catalogue des monuments grecs, romains et byzantins du Musée Impérial Ottoman de Brousse". BCH 33, 1909, 245-435.
- _____. Musées Impériaux Ottomans. Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines, III. Constantinople (1914).
- MERITT, B. The Athenian Year (1961).
- MERITT, B.D.- WADE-GERY, H.T.- MACGREGOR, M.F. The Athenian Tribute Lists, Bd. 4 (1939-1953).
- MERKER, G. "The Hellenistic Sculpture of Rhodos". SIMA 40, 1973.
- MEYER, E. Die Grenzen der hellenistischen Staaten in Kleinasien (1925).
- MEYER, M. "Erfindung und Wirkung zum Asklepios Giustini". AM 103, 1988, 119 vd. Taf.16-20.
- _____. "Alte Männer auf attischen Grabdenkmälern". AM 104, 1989.
- _____. Die griechischen Urkundenreliefs. AM. Beih. 13 (1989).
- MIKALSON, J.D. The Sacred and Civil Calendar of the Athenian Year (1975).
- MITROPOULOU, E. Kneeling Worshipers in Greek and Oriental Literature and Art (1975).
- _____. Corpus I, Attic Votive Reliefs of the 6. and 5. Centuries B.C. (1977).
- MITOS, M. Th. Ephemeris Archaeologike (1957), 44 vd.
- MORENO, P. Scultura ellenistica I (1994).
- MOREY, C.R. The Sarcophagus of Claudia Antonia Sabina and Asiatic Sarcophagi. Sardis V.1 (1924).
- MÖBIUS, H. Die Ornamente der griechischen Grabstelen (1929).
- _____. "Hellenistische Grabreliefs". AntK 11, 1968, 142-143.
- _____. "Hellenistische Grabreliefs". AA 84, 1969/4, 509-510.
- MÜHSAM, A. Die attischen Grabreliefs in Römischer Zeit (1936).
- NAUMANN, F. Die Ikonographie der Kybele in der Phrygischen und der griechischen Kunst. IstMitt. Beih. 28 (1983).
- NEUMANN, G. Gesten und Gebärden in der griechischen Kunst (1965).
- _____. Probleme des griechischen Weihreliefs (1979).
- NIEMEIER, J.-P. Kopien und Nachahmungen im Hellenismus (1985).
- NILSSON, M.P. Die hellenistische Schule (1945).
- _____. Griechischer Glaube (1950).
- _____. Griechen Feste von religiöser Bedeutung mit Ausschluss der Attischen (1957).

- _____ Gesichte der griechischen Religion I-II (1967-1974).
- NOCK, A.D. "The Cult of Heroes". *Harv.Theol.Rev.* 37, 1944, 140-174.
- _____ Essays on Religion and the Ancient World II (1972).
- OVERBECK, J. Die antiken Schriftquellen zur Geschichte der bildenden Künste bei den Griechen (1868, repr. 1959).
- ÖTÜKEN, Y. Forschungen im nordwestlichen Kleinasien. *IstMitt. Beih.* 41 (1996).
- ÖZGAN, R. "Späthellenistische Frauenfiguren aus Karien". *Akten des XIII. Internationalen Kongresses für klassische Archäologie- Berlin* (1988), 153-159 Taf.19-22.
- _____ "İ.S. 1. yüzyıl Tralleis Yontuculuğu". *X.Türk Tarih Kongresi-Ankara. Kongreye Sunulan Bildiriler* (1990).
- PALASCHEK, K. Untersuchungen zu griechischen Mantelstatuen der Himantiontypus mit Armschlinge (1969).
- PAPAEFTHIMIOU, W. Grabreliefs späthellenistischer und römischer Zeit aus Sparta und Lakonien (1992).
- PARLASCA, K. Syrische Grabreliefs hellenistischer und römischer Zeit (1982).
- PAUL, E. Antike Welt in Ton (1959).
- PEEK, W. Griechische Vers-Inschriften (1955).
- _____ Griechische Grabgedichte, Schriften und Quellen der antiken Welt VII (1960).
- PEKÁRY, I. "Typologische Bemerkungen zu einem Relief mit Schiffsdarstellungen aus Bithynien". *Studien zur Religion und Kultur Kleinasien* (1978), 712 vd.
- PEKRIDOU, A. Das Alketas Grab in Termessos. *IstMitt. Beih.* 32 (1986).
- PERROT, G. Exploration archéologique de la Galatie et de Bithynie d'une Partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont (1872).
- PETZL, G.- LINFFERT, A. "Disiecta Membra einer hellenistischen Grabstele". *RA* 1974.
- PFANNER, M. "Zur Schmückung griechischer Grabstelen". *HASB* 3, 1977, 5-15.
- _____ "Ein Relief in der Münchener Glyptothek und Überlegungen zu einigen bemerkenswerten Aspekten hellenistischer Grabreliefs". *AM* 104, 1989, 165 vd.
- PFLUG, H. Römische Porträtstelen in Oberitalien (1989).
- PFROMMER, M. Studien zu alexandrinischer und großgriechischer Toreutik frühhellenistischer Zeit. *AF* 17 (1987).
- PFUHL, E. "Alexandrinische Grabreliefs". *AM* 26, 1901, 258-304 Taf.XVIII.
- _____ "Das Beiwerk auf den ostgriechischen Grabreliefs". *JdI* 20, 1905, 47 vd. Taf.4-6
- _____ "Zur Darstellung von Buchrollen auf Grabreliefs". *JdI* 22, 1907, 113 vd.

- _____ "Spätionische Plastik". *JdI* 50, 1935, 9-48.
- PFUHL, E.- MÖBIUS, H. Die ostgriechischen Grabreliefs I-II (1977-1979).
- PINKWART, D. Das Relief des Archelaos von Priene und die "Musen des Philiskos" (1965).
- _____ "Weibliche Gewandstatuen aus Magnesia". *AntPl* 12, 1973, 149 vd.
- POLASCHEK, K. Untersuchungen zu griechischen Mantelstatuen (1969).
- POLLITT, J.J. *Art in the Hellenistic Age* (1986).
- POUILLOUX, J. *La forteresse de Ramnonte* (1954).
- POULSEN, F. *Catalogue of Ancient Sculpture in the Ny Carlsberg Glyptotek* (1951).
- PRITTWITZ ve GAFFRON, H.-H. v. *Der Wandel der Aphrodite* (1988).
- RADT, W. Pergamon. Geschichte und Bauten, Funde und Erforschung einer antiken Metropole (1988).
- RAMSAY, W.M. *The Historical Geography of Asia Minor* (1890).
- REEDER, E.D. "The Mother of the Gods and a Hellenistic Bronze Matrix". *AJA* 91/3, 1987, 423-440.
- _____ *Hellenistic Art in the Walters Art Gallery* (1988).
- REINER, E. *Die Rituelle Totenklage der Griechen* (1938).
- RHODE, E. *Psyche. Seelenkult und Unsterblichkeitsglaube der Griechen*² (1898), (ND 1980).
- RICHTER, G.M.A. *Perspective in Greek and Roman Art* (tarihsiz).
- _____ *The Sculpture and Sculptors of the Greeks* (1950).
- _____ *Portraits of the Greeks I- II* (1965).
- _____ *The Portraits of the Greeks* (1984).
- RIDGWAY, B.S. "The Man and Dog Stelai". *JdI* 86, 1971, 60 vd.
- _____ *Ancient Greek Art and Iconography* (1983).
- _____ "The Fashion of the Elgin Kore". *GettyMusJ* 12, 1984, 29-58.
- _____ *Hellenistic Sculpture I* (1990).
- RIEMANN, H. *Die Skulpturen vom 5. Jhr. bis in römische Zeit. Kerameikos II* (1940).
- RITTI, T. *Iscrizione e Rilievi greci nel Museo Maffei di Verona* (1981).
- ROBERT, L. "Apollon en Mysie", *Hellenica* 10, 1955, özellikle 125 vd.
- ROBERTSON, M. *Burlington Magazin* 121 (1979).
- ROBERTSON, M.- FRANTZ, A. *The Parthenon Frieze* (1975).
- ROBSJOHN-GIBBINGS, T.H.-PULLIN, C.W. *Furniture of Classical Greece* (1963).
- ROCCOS, L.J. "Apollo Palatinus: The Augustan Apollo on the Sorrento Base". *AJA* 93/4, 1989, 571-588.
- RÖNNE-LINDERS, T. "A Hellenistic Tombstone in the Ashmolean". *OpAth* 10, 1971, 85 vd.

- ROQUES de MAUMONT, H.v. Antike Reiterstandbilder (1958).
- RÜHFEL, H. Das Kind in der griechischen Kunst von der minoisch-mykenischen Zeit bis zum Hellenismus (1984).
- SCHAEWEN, R. von Römische Opfergeräte, ihre Verwendung im Kultus und in der Kunst, Archäologische Studien I (1940).
- SCHAUENBURG, K. "Zu Gottheiten und Heroen im und am Grab", Öjh 63, 1994, 71-94.
- SCHEFFER, C. in: R. Hägg (Ed.) The Iconograph of Greek Cult in the Archaic and Classical Periods (1992).
- SCHEFFOLD, K. Meisterwerke griechischer Kunst- Ausstellung Basel (1960).
- _____ Die Thronende, Euthesion und Antigones". AntK 13, 1970, 103-111.
- SCHHELP, J. Das Konon der griechische Opferkorb (1975).
- SCHIERING, W. "Stele und Bild bei griechischen Grabmälern". AA 1974, 652 vd.
- SCHMALTZ, B. Untersuchungen zu den attischen Marmorlekythen (1970).
- _____ "Verwendung und Funktion attischer Grabmaler". MarbWpr. 1979, 13 vd.
- _____ Griechische Grabreliefs (1983).
- SCHMIDT, S. Hellenistische Grabreliefs (1991).
- SCHMITT, P- SCHNAPP, A. "Image et Société en Grèce Ancienne: Les Représentations de la Chasse et du Banquet". RA 1982, 57-73.
- SCHOBER, A. "Vom griechischen zum römischen Relief". Öjh 27, 1932, 48 vd.
- _____ Der Fries des Hekateions von Lagina. IstForsch. 2 (1933).
- SCHWERTHEIM, E. Denkmäler zur Meterverehrung in Bithynien und Mysien. Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens (1978).
- _____ Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung I. I.K. 18 (1980).
- _____ Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung II. I.K. 26 (1983).
- _____ "Die Inschriften aus der Sammlung Necmi Tolunay in Bandırma". EpigrAnat 1, 1983, 107 vd.
- _____ "Neue Inschriften aus Miletupolis". EpigrAnat 5, 1985, 77 vd.
- _____ Die Inschriften von Hadrionoi und Hadrianeia, I.K. 33 (1987).
- SHAPIRO, H.A. "The Iconography of Mourning in Athenian Art". Aja 95/4, 1991, 629-656.
- SIECKE, E. Götterattribute und sogenannte Symbole (1909).
- SIMON, E. Opfernde Götter (1953).
- _____ Die Götter der Griechen (1985).
- _____ "Ein hellenistisches Reiterrelief", NumAntCl 21, 1992, 227-242.
- SMITH, H.R.W. Funerary Symbolism in Apulian Paintig (1972).
- SMITH, R.R.R. Hellenistic Sculpture (1991).
- _____ Aphrodisias I. The Monument of C. Julius Zoilos (1993).

- SPIVEY, N. Understandig Greek Sculpture (1996).
- STÄHLER, K.P. "Das Unklassische im Telephosfries". Orbis Antiquus XXIII. 1966.
- STECHER, A. Inschriftliche Grabgedichte auf Kriger und Athleten (1981).
- STEMMER, K. Sitzmöbel und Sitzweisen in der Antike (1982).
- STEWART, A. Attika, Studies in the Athenian Sculpture of the Hellenistic Age (1979).
- _____ Greek Sculpture (1990).
- STROCKA, V.M. "Volkskunst im klassischen Griechenland". XII. Inter. Conference of Class. Arch.- Athens (1983), 286-292 Taf.50-53.
- STRYGOWSKI, J. Orient oder Rom (1901).
- STUPPERICH, R. Staatsbegrabnis und Privatgrabmal im klassischen Athen (1977).
- SÜSSENBACH, U. Der frühhellenismus im griechischen Kampf-Relief (1971).
- SVORONOS, J.N. Das athenen Nationalmuseum (1908).
- ŞAHİN, M. "Bursa Arkeoloji Müzesi'nden Yeni Bulunmuş İki Tane Mezar Steli". Arkeoloji ve Sanat 74, 1996, 21-29.
- _____ "Figürliche Grabstelen und Weihreliefs aus Miletupolis". IstMitt 47, 1997, 179-197 Taf. 20-27.
- _____ "Eine Grabstele aus dem Koyunoğlu-Museum in Konya". IstMitt 47, 1997, 199-205 Taf. 28.
- _____ "Neue Beobachtungen zum Felsrelief von İvriz/Konya. Nicht in den Krieg, sondern zur Ernte: Der Gott mit der Sichel". 4. Demir Çağları Sempozyumu- Mersin. Sunulan Bildiriler (Baskıda).
- _____ "Miletupolis Adak Levhaları Üzerinde Apollon Kitharodos". AnadoluAraş 15, 1999, 383-429.
- ŞAHİN, S. Zeus Bennios, in; Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens. Festschrift F.Körner II (1978), 788 vd.
- _____ Katalog der antiken Inschriften des Museums von İznik (Nikaia) I, I.K.9 (1979).
- _____ Katalog der antiken Inschriften des Museums von İznik (Nikaia) II, I. I.K.10.1 (1981).
- TANRIVER, C. "Mysia'dan Yeni Yazıtlar". Erol Atalay Armağanı (1991), 191-195 Lev.43-46.
- TANRIVER, C.- KÜTÜK, S. "The Katoikia of Daphnous and the Sanctuary of Apollon Daphnousios in the Territory of Apollonia ad Rhyndacum". EpigrAnat 21, 1993, 99- 102.
- TAŞLIKLIOĞLU, Z. Tanrı Apollon ve Anadolu ile Münasebeti (1954).
- _____ Anadolu'da Apollon Kültü ile İlgili Kaynaklar (1963).
- _____ Trakya'da Epigrafya Araştırmaları II (1971).

- TEKİN, O. Antik Nüsmatik ve Anadolu (1992).
- THIEMANN, E. Hellenistische Vatergottheiten (1959).
- THIMME, J. "Bilder, Inschriften und Opfer an attischen Gräbern". AA 1967, 199-213.
- THOMPSON, D.B. "A Bronze Dancer from Alexandria". AJA 54, 1950, 371-385.
- _____. Troy. The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period. Suppl. Monograph 3 (1963).
- _____. Ptolemaic Oinochoai and Portraits in Faience (1973).
- THOMPSON, H.A. ve D.B. Hellenistic Pottery and Terracottas (1987).
- THÖNGES-STRINGARIS, R.N. "Das griechische Totenmahl". AM 80, 1965, 1 vd.
- THUREAU-DANGIN, F. - vd. Arslan-Tash (1931).
- TIRPAN, A.A. Stratonikeia. Augustus- İmparatorlar Tapınağı (1998).
- TÖPPERWEIN, E. Terrakotten von Pergamon (1976).
- TRAVERSARI, G. La Tyche da Prusias ad Hypium e la "Scuola" Microasiatica di Nicomedia, RdA Suppl. 11 (1993).
- TRENDALL, A.D.- LAMBITOGLU, A. The Red-Figured Vases of Apulia. Vol. I. (1978).
- TUCHELT, K. Frühe Denkmäler Roms in Kleinasien I (1979).
- VEDDER, U. "Frauentod-Kriegertod im Spiegel der attischen Grabkunst des 4. Jhr.v.Chr.". AM 103, 1988, 161 vd.
- VERMASEREN, M.J. Corpus Cultus Cybelae Attidisque I. Asia Minor (1987).
- VICKERS, M. Greek Symposia (tarihsiz).
- VIERNEISEL-SCHLÖRB, B. Klassische Grabdenkmäler und Votivreliefs, Glyptothek München Katalog der Skulpturen III (1988).
- VIKELA, E. Die Weihreliefs aus dem athener Pankrates-Heiligtum am Ilissos, AM Beih. 16 (1994).
- VISCONTI, G. u. E. Museo Pio Clementino II (1819).
- VORSTER, C. Griechische Kinderstatuen. Diss. Köln (1983).
- WAGNER, J. Selcukeia am Euphrat/Zeugma (1976).
- WEBER, H. "Zum Apollon Smintheus-Tempel in der Troas". IstMitt. 16, 1966, 100-114 Taf.13-16.
- WEBER, W. Untersuchungen zur Geschichte des Kaiser Hadrianus (1907).
- WEIDEMANN, K. Könige aus dem Yemen (1983).
- WIEGAND, Th. "Reisen in Mysien". AM 29, 1904, 303 vd.
- WIEGAND, Th.- SCHRÄDER, H. Priene (1904).
- WINNEFELD, H. Hellenistische Silberreliefs im Antiquarium der Kgl. Museen, BWPr 68 (1908).

- WOYSCH-MÉAUTIS, D. La représentation des animaux et des etres fabuleux sur les Monuments funéraires Grecs (1982).
- WREDE, H. Spätantike Hermengalerie von Welschbillig (1972).
- _____. Consecratio in Formam Deorum. Vergöttlichte Privatpersonen in der römischen Kaiserzeit (1981).
- _____. Die antike Herme. Trierer Beiträge zur Altertumskunde I (1985).
- WROTH, W. A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Mysia (1964).
- WUILLEUMIER, P. Le trésor de Tarente (1930).
- YAYLALI, A. Hellenistik Devir İzmir Kökenli, Figürlü Mezar Stelleri. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi- Erzurum (1979).
- ZANKER, P. Wandel der Hermesgestalt in der attischen Vasenmalerei (1965).
- _____. "Grabreliefs römischer Freigelassener". JdI 90, 1975, 267 vd.
- _____. Hellenismus in Mittelitalien (1976).
- _____. Images and Ideologies: Self-Definition in the Hellenistic World (1994).
- ZGUSTA, L. Kleinasiatische Ortsnamen (1984).
- ZSCHIEZSCHMANN, W. Die hellenistische und römische Kunst (1939).

- A -

Adorant, 71, 78, 92, 93, 97, 115, 232.
Aiol, 14, 202.
Agesilaos, 18.
Aigina, 51, 89-91.
Aischines, 72, 73.
Akhamenid, 12.
Antigonos, 140.
Antikleia, 67
Antiocheia, 88.
Antiocheia Tyche'si, 67.
Antiochos, IV., 89.
Antoninler, 50.
Aphrodisias, 41.
Apollon, 33, 51-55, 70, 86-91, 123, 138, 232-240.
Apollon Deonteios, 87.
Apollon Daphne, 88-90, 138.
Apollon Daphnousios, 87.
Apollon Krateanos, 87.
Apollon Libotenos, 87.
Apollon Pythios Daphneios, 89.
Apollon Sosianus Tapınağı, 32.
Apollonia ad R., 2, 3.
Apollonien et Brousse, 87.
Aquilaia, 45, 47.
Ara Pietatis, 100.
Archelaos Kabartması, 32, 51, 53, 54, 86, 87.
Artemis, 18.
Artemisia, 99.
Athena, 18, 19, 23, 61, 94.
Athena İlion Tapınağı, 24.

DİZİN

Atina, 1, 18, 19, 22, 25, 36, 51-53, 72, 74.
Attalos, I., 19.
Attalos, II., 19, 27, 29, 139, 140.
Atik, 8, 18, 22, 25, 26, 65, 68, 75, 76, 79, 82, 84,
104, 106, 133, 138.
Attika, 1, 27, 69, 74, 77, 85, 139.
Attis, 92, 138, 242.
Augustus, 20, 72.

- B -

Bakchos, 142.
Bergama/Pergamon, 3, 8, 19, 27, 29, 63, 74, 103,
140.
Bergama Hera Tapınağı, 29.
Bergama Zeus Altarı, 95.
Beyrut'dan Artemis, 23.
Bithynia, 3, 5, 12, 13, 19, 20, 27, 51, 52, 57, 87, 88,
93, 110, 137.
Boiotia, 82.
Boreos Ressamı, 80.
Bryaxis, 88-90, 138.
Büyük İskender, 12, 95.
Byzantion, 17, 29, 59, 66, 68, 103, 111, 122, 179.

- C -

Canistrum, 98, 100.
Capua, 32.
Casino Massimo, 32.
Chlamys, 77, 85, 96, 97, 158, 189, 192, 193, 198,
200, 201, 204, 214-217, 219, 221, 223, 225,
227, 229, 231.
Civitas Libera et Feodarate, 20.

Claudiuslar, 44, 45.
 Claudius, 46, 47, 94.
 Claudius-Williamstown, 46.
 Conventus von Adramytteion, 20.
 Culter, 99.

- Ç -

Çan-krater, 108, 225.
 Çavuşköy Steli, 84, 106.

- D -

Daiokrates, 19.
 Daphne, 88, 89.
 Daskyleion ad M., 2, 3, 6, 12, 13, 18, 27, 68, 113, 117, 118, 121, 176, 228.
 Debleke, 56.
 Delos, 15, 16, 18, 29, 53, 73, 76.
 Delos'lu Kleopatra, 30.
 Delphi, 90, 91.
 Delphi Apollon Tapınağı, 89.
 Demokratis, 19.
 Demosthenes, 23, 73, 74, 138, 183, 212, 225.
 Deonteion, 88.
 Dexiosis, 69.
 Diadochlar, 19, 27.
 Dionysos, 57, 58, 90, 94, 95, 138, 240.
 Dioskurides, 57, 73.
 Dolionlar, 18.
 Dor, 116.
 Dorylaion, 74, 102.
 Drusus Major, 46.

- E -

Ephesos, 8, 63, 82, 107.
 Ephaptis, 75-77, 202, 227.
 Ephep, 70, 79, 80, 96.
 Epikuros, 76, 79.
 Eretria'lı Genç, 39, 73.
 Este, 46.
 Eumenes, II., 27, 139, 140.

Exekias, 77.

- F -

Fausta, 65, 66, 138, 142, 143, 144, 163, 183, 189, 192, 193, 195.
 Fimbria, 20.
 Flaviuslar, 41, 44.
 Frig, 92, 93, 202, 242.
 Frigia, 202.

- G -

Galat, 27, 140.
 Gallienus, 20.
 Gotlar, 20.
 Greko-pers. 12.
 Gymnasium, 76, 79, 80, 96, 97, 116.

- H -

Hadrian, 20, 48, 49, 104, 131, 135, 137, 138.
 Halikarnassos, 99.
 Helios, 25.
 Herakles, 18.
 Herme, 14, 79, 80, 97, 120, 154, 184, 185, 211, 213, 226.
 Hermes, 18, 57, 58, 79, 80, 92-97, 115, 138, 154, 184, 185, 211, 237, 241, 245.
 Hermes Enagonios, 80, 97.
 Hermes Richelieu, 73.
 Hippokrates, 74, 138, 225.
 Homer, 32, 98.

- I -

Iomedes, 54.
 Isigonos, 140.

- İ -

İon, 202.
 İonia, 5, 60, 62.
 İsis, 55.
 İvriz Kabartması, 95.

- J -

Julius-Claudiuslar, 45, 46.

- K -

Kalathos, 24, 78, 82, 107, 117, 118, 120, 121, 124, 126, 141, 145-147, 150, 155, 156, 160-172, 176-178, 183, 187, 189, 193, 194, 196, 197, 204, 205, 212, 213, 215, 216, 219, 226, 227, 229, 230.
 Kantharos, 58, 94, 240.
 Kargamış, 92.
 Karia, 6.
 Karpodotes, 93.
 Karpophorus, 93.
 Kerykeion, 92, 93, 96, 241, 245.
 Khalkedon, 8.
 Khryse Apollon Smintheion Tapınağı, 33, 36, 53.
 Kios, 30, 35, 55, 56, 68.
 Kithara, 51, 86, 88-92, 122, 232-240.
 Kitharodos, 51, 54, 55, 87, 88, 232-240.
 Kleopatra, 31, 33, 62, 73.
 Korinth, 24, 70.
 Kos, 61, 66, 74.
 Krateia, 87.
 Krater, 83, 107, 108, 110, 113-115, 117, 119, 120, 160, 163, 186, 194, 198, 213, 214, 216, 225-227, 230.
 Kurupedion Savaşı, 19.
 Küçük Herkulaneum'lu Kız, 66.
 Kybele, 5, 11, 16, 55-57, 92, 93, 96, 115, 136, 138, 241-243, 245, 246.
 Kyklad, 15, 16, 50.
 Kylikeion, 27, 108-111, 121, 127-128, 142-145, 161, 185, 192-193.
 Kylix, 247, 202.
 Kyme, 25.
 Kyzikos, 8, 12, 17, 19, 20, 24, 27-30, 34, 35, 48, 49, 58, 59, 61-64, 66, 68, 69, 73, 87, 101-103, 105, 106, 110-113, 116, 119-126, 130, 133, 134, 137, 139, 140, 144, 146, 147, 151, 154, 155, 157, 162, 171, 174, 185, 190, 222.

- L -

Lacus Apolloniatis, 3, 87.
 Lacus Dascylitis, 3, 12.
 Lacus Miletopolitis, 3.
 Lagina Hekate Tapınağı, 36, 52.
 Lagobolon, 77.
 Lekythos, 14, 80, 211.
 Libot, 88.
 Libotenos, 88.
 Livia, 60, 61.
 Lopadion, 20.
 Lykia, 65.
 Lykurgus Tiyatrosu, 72.
 Lysippos, 76, 95.

- M -

Magnesia, 61, 62.
 Mantinea Kaidesi, 99.
 Mantua, 46.
 Maussoleum, 88.
 Mausolos, 99.
 Megara, 89.
 Melissa, 66, 68, 120, 122, 138, 156, 164, 165, 178, 182, 183, 197, 199, 212, 214, 215, 226.
 Menad, 188.
 Miken, 1, 12, 13, 212.
 Miletos, 18.
 Miletopolis, 2-8, 10, 12, 16-18, 21, 24-29, 32, 50, 51, 59, 61-66, 68-75, 77-80, 83, 86-88, 92, 93, 96-99, 101-105, 109, 113, 115-116, 118, 121-130, 132-140, 142, 196, 198.
 Minister, 99.
 Mithradates, 20, 40, 137, 139.
 Mithradates Eupator, 40.
 Modena, 47.
 Mola salsa, 99.
 Mousa, 33, 53, 91, 92.
 Mygdonlar, 18.
 Mysia, 3, 5, 6, 13, 20, 27, 61, 63, 64, 66, 68, 69, 74, 80, 83, 85, 87, 88, 93, 98, 112, 113, 137.

- N -

Navis oneraria, 199.
 Nero, 46, 47.
 Nikaia, 3, 6, 17, 27, 28, 52, 56, 57, 63, 66, 68, 70,
 102, 103, 109-111, 113, 116, 122, 127, 128,
 139.
 Nike, 70.
 Nikomedeia, 3, 63.
 Nikomedes, II., 137.

- O -

Odessos, 46, 130, 173.
 Odysseus, 67.
 Odysnesia, 67.
 Oinochoe, 25, 26, 83, 84, 162, 210.
 Olbia, 8.
 Olynpos, 96.
 Omphalos, 54, 87, 89, 123, 237.
 Omphalos-Schale, 86, 232.
 Orpheus-Eurydike, 96.

- P -

Padua, 47, 76.
 Palestra, 79, 80, 96.
 Palliatus, 71, 72, 74-76, 78, 98, 138, 149, 151, 156,
 177, 183, 187, 194, 206, 207, 210, 211, 219,
 221-224.
 Paros, I, 83, 88.
 Parthenon, I, 2, 27, 67, 74, 88, 94.
 Patera, 241.
 Penelope, 67, 68.
 Peplos, 88.
 Pergamon=Bergama
 Pers, I, 67, 137.
 Persepolis, 67.
 Phaleron'lu Demetrios, 133.
 Philippus, II., 20.
 Philiskos, 33.
 Phyromachos, 140.
 Plinius, 139.
 Polemon, 74.

Polos, 92, 241-243, 245, 246.
 Polyeaktos, 74.
 Pompeius, 20, 40.
 Pontus, 20.
 Popa, 99.
 Propertius, 88.
 Propontis, 149.
 Protopudicitia, 60, 64, 65, 121, 127, 128, 130, 138,
 145-148, 150, 153, 155, 160-170, 173, 177,
 187, 194, 196, 205, 213, 226, 227.
 Prusa ad Olympum, 103, 110, 113, 115.
 Prusias, II., 19.
 Psychopompos, 80, 93, 96.
 Ptolemaios, III., 25.
 Ptolemaios, IV., 26.
 Pudicitia, 22, 32, 33, 59-61, 63-65, 69, 75, 76, 82, 84,
 107, 124, 126, 138, 145, 148, 149, 161, 162,
 164, 168, 169, 171-177, 186, 192, 196, 199,
 202, 214, 216.
 Pudicitia Braccio Nuovo, 63, 64, 77, 123, 126, 138,
 149, 169, 171, 173-178, 187, 197, 201, 214,
 216, 218, 219.
 Pudicitia Philista, 62-64, 82, 128-130, 135, 138,
 142, 143, 146, 148-151, 154, 161-165, 167,
 171, 172, 174, 176, 178, 184-186, 196, 206,
 215-219, 221-223, 225.
 Pudicitia Saufeia, 61-63, 66, 69, 82, 125, 138, 141,
 143, 144, 149, 150, 165, 166, 177, 178, 183,
 189, 197, 212, 215-218, 221.
 Pyxis, 28, 82, 117-121.

- R -

Rhamnous'lu Themis, 99.
 Rhodos, 61, 63, 65, 68, 77.
 Rhyndakos, 87, 102.
 Rhyton, 26, 106, 160, 189.

- S -

Samos, 6, 8, 22, 24, 27-30, 34, 36-38, 40, 54, 55, 63,
 66, 68, 69, 83-85, 139.
 Seleukoslar, 19, 88.
 Sidemara, 16.

Silcn, 122.
 Sinope, 8.
 Siren, 182.
 Situla, 82, 107-114, 117, 120, 121, 142, 143, 145-
 147, 150, 161-163, 187, 190, 192, 193, 195,
 220.
 Skirophorion, 18.
 Skopas, 88.
 Smyrna, 64, 74.
 Sokrates, 76.
 Sophokles, 72.
 Sophokles Lateran, 72.
 Sparta, 94.
 Strabon, 3, 18, 19.
 Stratonikeia, 47.
 Stratonikos, 27, 140.
 Sunion, 1.
 Synnada, 114, 116, 228.
 Syrakus, 54.

- T -

Tanagra, 25.
 Tarhunt, 95.
 Tegea, 61, 62.
 Telephos, 29.
 Teos Dionysos Tapınağı, 51, 53, 54.
 Thasos, 66, 83.
 Thyrsos, 94, 95.
 Tholos, I, 13, 137.
 Thraklar, 97.

Thymiaterion, 168.
 Tiberius, 20, 72.
 Tibicines, 99.
 Togatus, 32, 33, 77, 183.
 Tomi, 48.
 torques, 158.
 Trajan, 44, 48-50, 104.
 Troia, 3, 140, 178.
 Trysa, 65.
 Tunika, 158.
 Tyche, 67-70, 212.
 Tympanon, 92, 241.

- U -

Unguentarium, 211.

- V -

Valerian, 20.
 Vespasian, 20, 48.
 Victimarius, 99.

- Z -

Zeus, 29, 56, 57, 93, 94, 135, 138, 246-248.
 Zeus Bennios, 94.
 Zeus Karpodotes, 93.
 Zeus Karpophorus, 93.
 Zoilos Frizi, 41, 42.

RESİM LİSTESİ

Kapak Resmi-	İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.Nr. 3858. Foto, Müze arşivi.
TA 1- Lev. I	İsviçre'de özel bir koleksiyonda. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1627 Taf. 238.
TA 2- Lev. I	Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:— . Foto, yazar.
TA 3- Lev. II	Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:2610. Foto, yazar.
TA 4- Lev. II	İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2225. Foto, yazar.
TA 5- Lev. III	İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 588. Foto, Müze arşivi.
TA 6- Lev. III	İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No:587. Foto, yazar.
TA 7- Lev. IV	Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: — . Foto, yazar.
TA 8- Lev. IV	Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:— . Foto, yazar.
TA 9- Lev. V	İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No:— . Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 237 Taf. 18.
TA 10- Lev. V	İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No:565. Foto, Müze arşivi.
TA 11- Lev. VI	İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2222. Foto, Müze arşivi.
TA 12- Lev. VI	Rijksmuseum, Leiden, Env.No: Pb.53. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1933 Taf. 279.
TA 13- Lev. VII	Atina National Muscum, Env.No: 1527. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1987 Taf. 286.
TA 14- Lev. VII	Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8053. Foto, yazar.
TA 15- Lev. VIII	İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 219. Foto, Müze arşivi.
TA 16- Lev. VIII	Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 5432. Foto, yazar.
TA 17- Lev. IX	İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: — . Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 72 Taf. 6.
TA 18- Lev. IX	Ali Alun'ın Evinde, Güllüce. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 543 Taf. 41.
TA 19- Lev. X	Bir zamalar Tolonay Koleksiyonunda-Bandırma. Foto, Schwertheim 1983, 112 Nr. 4 Taf. 12.

- TA 20- Lev. X Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8608. Foto, Schwertheim 1985, 79 Nr. 3 Taf. 13.
- TA 21- Lev. XI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2634. Foto, yazar.
- TA 22- Lev. XI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2077. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1655 Taf. 242.
- TA 23- Lev. XII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2874. Foto, Schwertheim, Milenopolis, Nr. 92 Abb. 34 Taf. 11.
- TA 24- Lev. XII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No:3858. Foto, Müze arşivi.
- TA 25- Lev. XIII Paris-Louvre Müzesi, Env.No:—. Foto, Pfuhl-Möbius I, Nr. 1005 Taf. 151.
- TA 26- Lev. XIII Museo Archeologico Nazionale, Env.No:—. Foto, Museo Archeologico Nazionale Katalog, Mayo-1988, 24 Nr. 4.
- TA 27- Lev. XIV Kayıp. Foto, Pfuhl-Möbius I, Nr. 935 Taf. 140.
- TA 28- Lev. XIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2592. Foto, yazar.
- TA 29- Lev. XV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—. Foto, yazar.
- TA 30- Lev. XV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2572. Foto, yazar.
- TA 31- Lev. XVI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3121. Foto, yazar.
- TA 32- Lev. XVI Bir zamanlar Erdek'de. Foto, Pfuhl-Möbius I, Nr. 703 Taf. 106.
- TA 33- Lev. XVII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2582. Foto, yazar.
- TA 34- Lev. XVII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2645. Foto, yazar.
- TA 35- Lev. XVIII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 1225. Schwertheim, Kyzikos, Nr. 525 Taf. 38.
- TB 1- Lev. XIX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2117. Foto, yazar.
- TB 2- Lev. XIX İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 191. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1622 Taf. 237.
- TB 3- Lev. XX İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3859. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 464 Taf. 33.
- TB 4- Lev. XX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2563. Foto, yazar.
- TB 5- Lev. XXI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: eski 960. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1614 Taf. 235.
- TB 6- Lev. XXI Lokman Kasar'ın Evinde, Kurşunlu. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 401 Taf. 30.
- TB 7- Lev. XXII Museum Basel, Env.No: BS 254. Foto, R. Känel, Asia-Minor-Studien: Bd.8 (1992), 114 vd. Taf.10.
- TB 8- Lev. XXII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3184. Foto, yazar.
- TB 9- Lev. XXIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2567. Foto, yazar.
- TB 10- Lev. XXIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3130. Foto, yazar.
- TB 11- Lev. XXIV İzmir Arkeoloji Müzesi, Env.No: 357. Foto, yazar.
- TB 12- Lev. XXIV İzmir Arkeoloji Müzesi, Env.No: 362. Foto, yazar.

- TB 13- Lev. XXV Pergamonmuseum-Berlin, Env.No: SK.834. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1985 Taf. 286.
- TB 14- Lev. XXV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8054. Foto, yazar.
- TB 15- Lev. XXVI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2558. Foto, yazar.
- TB 16- Lev. XXVI İzmir Arkeoloji Müzesi, Env.No: 361. Foto, yazar.
- TB 17- Lev. XXVII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2576. Foto, yazar.
- TB 18- Lev. XXVII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 214. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 332 Taf. 26.
- TB 19- Lev. XXVIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3114. Foto, yazar.
- TB 20- Lev. XXVIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3152. Foto, yazar.
- TB 21- Lev. XXIX Bir zamanlar Tolunay Koleksiyonunda- Bandırma. Foto, Schwertheim 1983, 114 vd. Nr. 8 Taf. 13.
- TB 22- Lev. XXIX Bir zamanlar Tolunay Koleksiyonunda- Bandırma. Foto, Cremer, Mysien, KSt 28 Taf. 12.
- TB 23- Lev. XXX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—. Foto, yazar.
- TB 24- Lev. XXX Varna Müzesi- Bulgaristan, Env.No: 3505. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1605 Taf. 232.
- TB 25- Lev. XXXI Erdek Müzesi, Env.No: 31. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 244 Taf. 19.
- TB 26- Lev. XXXI İzmir Arkeoloji Müzesi, Env.No: 356. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1572 Taf. 229.
- TB 27- Lev. XXXII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3168. Foto, yazar.
- TB 28- Lev. XXXII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2217. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 366 Taf. 29.
- TB 29- Lev. XXXIII Mehmet Oruç'un Evinde, Emreköy. Foto, Cremer, Mysien, KSt 22 Taf. 11.
- TB 30- Lev. XXXIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3138. Foto, yazar.
- TB 31- Lev. XXXIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3169. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1981 Taf. 284.
- TB 32- Lev. XXXIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8351. Foto, yazar.
- TB 33- Lev. XXXV İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 5356. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 365 Taf. 29.
- TB 34- Lev. XXXV Musée Calvet- Avignon, Env.No: 2. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1995 Taf. 289.
- TB 35- Lev. XXXVI Paris, Louvre Müzesi, Env.No:—. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 2012 Taf. 290.
- TB 36- Lev. XXXVI İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 269. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 213 Taf. 16.
- TB 37- Lev. XXXVII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 217. Foto, Müze arşivi.

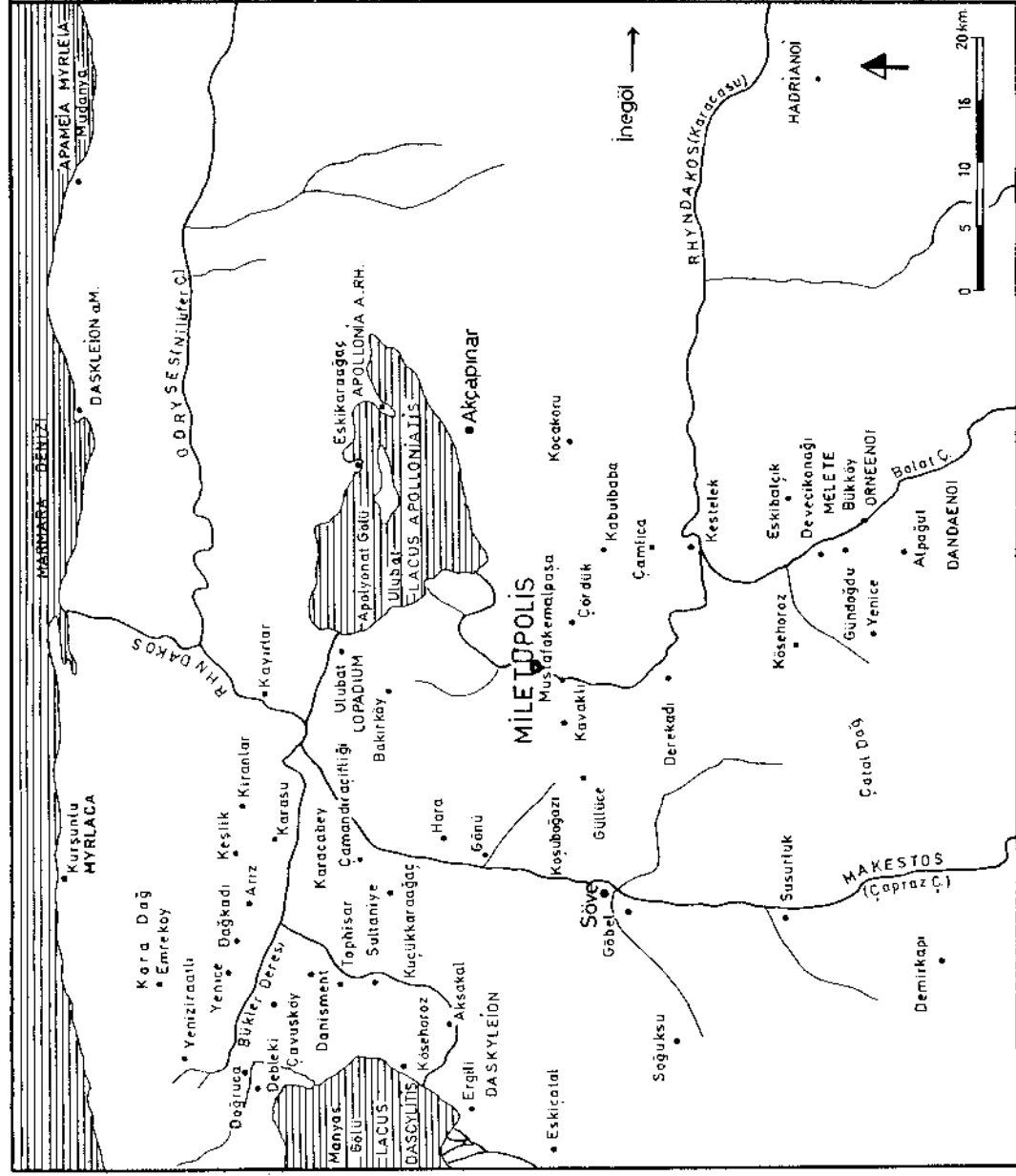
- TB 38- Lev. XXXVII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3108. Foto, Cremer, Mysien, MiK 2 Taf. 23.
- TB 39- Lev. XXXVIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7547. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 142 Taf. 12.
- TB 40- Lev. XXXVIII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3862. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 460 Taf. 12.
- TB 41- Lev. XXXIX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10006. Foto, yazar.
- TB 42- Lev. XXXIX İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 5365. Foto, Müze arşivi.
- TB 43- Lev. XL Recep Zeren'in Evinde, Yeniziraath. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 123 Taf. 9.
- TB 44- Lev. XL Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3183. Foto, yazar.
- TX 1- Lev. XLI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3196. Foto, yazar.
- TX 2- Lev. XLI Erdek'de (?). Foto, Pfuhl-Möbius I, Nr.770 Taf. 114.
- TX 3- Lev. XLII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3235. Foto, yazar.
- TX 4- Lev. XLII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8026. Foto, yazar.
- TX 5- Lev. XLIII Liman kenarındaki Parkta- İmralı. Foto, Ötüken, Bursa, 264 Nr. İm 7 Taf. 47.5.
- TX 6- Lev. XLIII Paris Louvre Müzesi, Env.No:—, Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1786 Taf. 257.
- TX 7- Lev. XLIV Stockholm, Nat.-Müze, Env.No:—, Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1929 Taf. 279.
- TX 8- Lev. XLIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—, Foto, Schwertheim, Miletupolis, Nr. 122 Abb. 35 Taf. 11.
- TX 9- Lev. XLV Mehmet Kurdeş'in evinde- Yeşilçamlı. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 307 Taf. 23.
- KA 1- Lev. XLVI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3800. Foto, yazar.
- KA 2- Lev. XLVI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 6511. Foto, yazar.
- KA 3- Lev. XLVII Marseill, Musee Borely, Env.No: [Slg.Clot Bey] 1599. Foto, Pfuhl-Möbius I, Nr. 961 Taf. 144.
- KA 4- Lev. XLVII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3209. Foto, yazar.
- KA 5- Lev. XLVIII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2211. Foto, Müze arşivi.
- KA 6- Lev. XLVIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 6203. Foto, yazar.
- KA 7- Lev. XLIX Koşu Boğazı Köyü'nde. Foto, Cremer, Mysien, UMiS 11 Taf. 28.
- KA 8- Lev. XLIX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2637. Foto, yazar.
- KA 9- Lev. L Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2622. Foto, yazar.
- KA 10- Lev. L Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3103. Foto, yazar.
- KA 11- Lev. LI Bir zamanlar Tolunay koleksiyonunda, Bandırma. Cremer, Mysien, UMiS 3 Taf. 26.

- KA 12- Lev. LII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 5138. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 304 Taf. 23.
- KA 13- Lev. LII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2648. Foto, yazar.
- KA 14- Lev. LIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 5725. Foto, yazar.
- KA 15- Lev. LIII Kayıp. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 294 Taf. 22.
- KA 16- Lev. LIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2602. Foto, yazar.
- KA 17- Lev. LIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2570. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1297 Taf. 191.
- KA 18- Lev. LV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3165. Foto, yazar.
- KA 19- Lev. LV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2600. Foto, yazar.
- KA 20- Lev. LVI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2632. Foto, yazar.
- KA 21- Lev. LVI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3111. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1810 Taf. 261.
- KA 22- Lev. LVII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2556. Foto, Cremer, Mysien, UMiS 1 Taf. 25.
- KA 23- Lev. LVII Mustafakemalpaşa Kaymakamlık binası bahçesinde. Foto, yazar.
- KA 24- Lev. LVIII Bir zamanlar Tolunay Koleksiyonunda, Bandırma. Schwertheim 1983, 113 Nr. 6 Taf. 12.
- KA 25- Lev. LVIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 9385. Foto, yazar.
- KA 26- Lev. LIX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2596. Foto, yazar.
- KA 27- Lev. LIX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2598. Foto, yazar.
- KA 28- Lev. LX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3110. Foto, yazar.
- KA 29- Lev. LX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3131. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 200 Taf. 17.
- KA 30- Lev. LXI Fahri Mutlu'nun evinde- Küçük Karaağaç. Foto, Schwertheim, Miletupolis, Nr. 46 Abb. 30 Taf. 9.
- KA 31- Lev. LXI İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 81.8. Foto, Müze arşivi.
- KA 32- Lev. LXII Kaymakamlık Bahçesinde- Mustafakemalpaşa. Foto, yazar.
- KA 33- Lev. LXII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 115. Foto, Müze arşivi.
- KB 1- Lev. LXIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10007. Foto, yazar.
- KB 2- Lev. LXIV Pergamonmuseum, Berlin, Env.No: 1838. Foto, Pfuhl-Möbius I, Nr. 1111 Taf. 168.
- KB 3- Lev. LXIV Gönen, Bahçe. Foto, yazar.
- KB 4- Lev. LXV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3218. Foto, yazar.
- KB 5- Lev. LXV İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 768. Foto, Müze arşivi.
- KB 6- Lev. LXVI H. İbrahim Yıldırım'ın Evinde-Arızköy. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 333 Taf. 26.
- KB 7- Lev. LXVI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3181. Foto, yazar.

- KB 8- Lev. LXVII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3193. Foto, yazar.
 KB 9- Lev. LXVII Kayıp. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1982 Taf. 285.
 KB 10- Lev. LXVIII Soğuksu- Manyas. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 71 Taf. 6.
 KB 11- Lev. LXVIII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 477. Foto, Müze arşivi.
 KB 12- Lev. LXIX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8611. Foto, yazar.
 KB 13- Lev. LXIX Karacabey'de, depoda. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 451 Taf. 32.
 KB 14- Lev. LXX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8024. Foto, Schwertheim, Kyzikos, Nr. 94 Taf. 9.
 KB 15- Lev. LXX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: —. Foto, yazar.
 KB 16- Lev. LXXI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—. Foto, yazar.
 KB 17- Lev. LXXI Paris, Louvre, Magazin, Env.No:—. Foto, Pfuhl-Möbius II, Nr. 1603 Taf. 308.
 KB 18- Lev. LXXII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2555. Foto, yazar.
 KB 19- Lev. LXXII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3129. Foto, yazar.
 KB 20- Lev. LXXIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3136. Foto, yazar.
 KB 21- Lev. LXXIII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 1100. Foto, Müze arşivi.
 KX 1- Lev. LXXIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3153. Foto, yazar.
 KX 2- Lev. LXXIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2609. Foto, yazar.
 KX 3- Lev. LXXV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2560. Foto, yazar.
 KX 4- Lev. LXXV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3202. Foto, yazar.
 KX 5- Lev. LXXVI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3155. Foto, yazar.
 KX 6- Lev. LXXVI Kasaba içinde yapılan yol inşaatında-Şuhut/Afyon. Foto, T. Drew-Bear.
 KX 7- Lev. LXXVII Kayıp. Foto, C. Tanrıver, E. Atalay Armağanı (1991), 194 Nr. 6 Taf. 48.6.
 KX 8- Lev. LXXVII Kaymakamlık Binası Bahçesinde-Mustafakemalpaşa. Foto, Schwertheim 1985, 86 vd., Nr. 11 Taf. 15.
 KX 9- Lev. LXXVIII İsmail Şeker'in evinde-Bükköy. Foto, Schwertheim 1985, 85 vd. Nr. 10 Taf. 15.
 KX 10- Lev. LXXIX Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2636. Foto, yazar.
 KX 11- Lev. LXXX Kaymakamlık Binasının Bahçesinde-Mustafakemalpaşa. Foto, yazar.
 LA 1- Lev. LXXXI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10016. Foto, C. Tanrıver- S. Kütük, EpigrAnat 21, 1993, 101 Nr. 2 Fig. 4 Taf. 13.
 LA 2- Lev. LXXXI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3119. Foto, yazar.
 LA 3- Lev. LXXXII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2616. Foto, yazar.
 LA 4- Lev. LXXXII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10017. Foto, yazar.
 LA 5- Lev. LXXXIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—. Foto, yazar.

- LA 6- Lev. LXXXIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—. Foto, C. Tanrıver- S. Kütük, EpigrAnat 21, 1993, 101 Nr. 4 Fig. 7 Taf. 14.
 LA 7- Lev. LXXXIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7546. Foto, yazar.
 LA 8- Lev. LXXXIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10019. Foto, yazar.
 LA 9- Lev. LXXXV İzmir Arkeoloji Müzesi, Env.No: 379. Foto, yazar.
 LA 10- Lev. LXXXV İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 1593. Foto, Flashar, Apollon, 73 Abb. 46.
 LA 11- Lev. LXXXVI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10020. Foto, yazar.
 LA 13- Lev. LXXXVII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2877. Foto, yazar.
 LA 14- Lev. LXXXVII İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No:—. Foto, Robert, Apollon, 139 vd. Pl. 25.
 LA 15- Lev. LXXXVIII Kayıp. Foto, Robert, Apollon, 138 Dipnot. 2 Pl. 25.2.
 LA 16- Lev. LXXXVIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3158. Foto, yazar.
 LD 1- Lev. LXXXIX İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 270. Foto, Müze arşivi.
 LH 1- Lev. XC Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2580. Foto, yazar.
 LK 1- Lev. XC Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3265. Foto, yazar.
 LK 2- Lev. XCI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3190. Foto, yazar.
 LK 3- Lev. XCI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3143. Foto, yazar.
 LK 4- Lev. XCII Kayıp. Foto, Schwertheim 1985, 79 Nr. 2 Taf. 13.
 LK 5- Lev. XCII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 9090. Foto, yazar.
 LK 6- Lev. XCIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 9125. Foto, yazar.
 LK 7- Lev. XCIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7859. Foto, yazar.
 LK 8- Lev. XCIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7840. Foto, yazar.
 LK 9- Lev. XCIV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7841. Foto, yazar.
 LK 10- Lev. XCV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7858. Foto, yazar.
 LK 11- Lev. XCV Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2605. Foto, yazar.
 LK 12- Lev. XCVI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3244. Foto, yazar.
 LZ 1- Lev. XCVI Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2584. Foto, yazar.
 LZ 2- Lev. XCVII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3160. Foto, yazar.
 LZ 3- Lev. XCVII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2618. Foto, yazar.
 LZ 4- Lev. XCVIII Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3212. Foto, yazar.

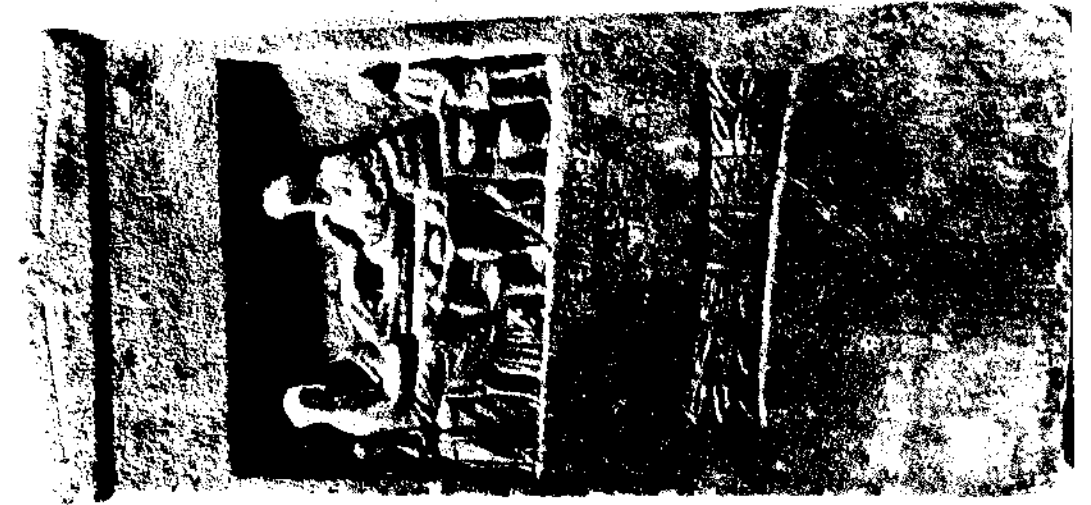
RESİMLER

Miletropolis ve Çevresi

TA 2- Bursa Arkeoloji Müzesi. Env.No:—

TA 1- İsviçre'de özel bir koleksiyonda.

TA 4- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2225.

TA 3- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:2610.

TA 6- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No:587.

TA 5- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 588.

TA 8- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—

TA 7- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—

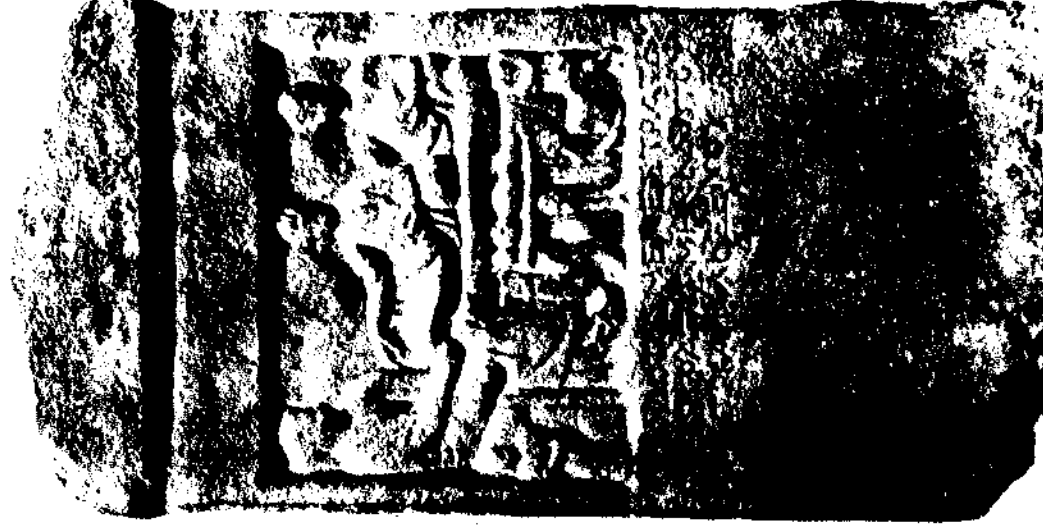
TA 10- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No:565.

TA 9- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No:—

TA 11- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2222.

TA 12- Rijksmuseum, Leiden, Env.No: Pb.53.

TA 13- Atina National Museum, Env.No: 1527.

TA 14- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8053.

IA 16- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 5492.

IA 15- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 219.

TA 18- Ali Altun in Evinde, Gülüçe.

TA 17- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: -.

TA 20- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8608.

TA 19- Eir zaminde Tolouay Kollctsiyonunda-Bandırma.

TA 22- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2077.

TA 21- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2034.

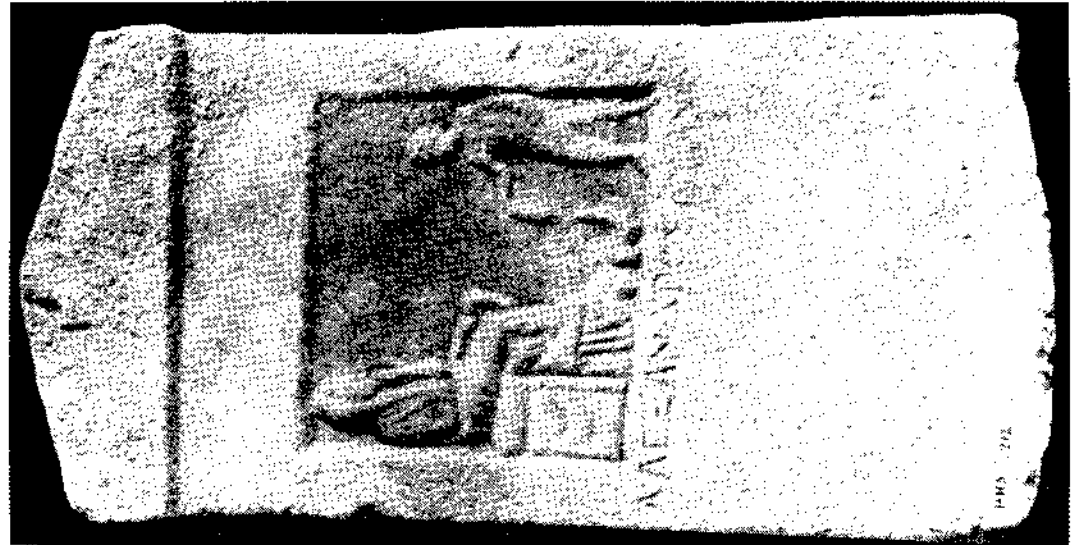
TA 24- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No:3858.

TA 23- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2674.

TA 26- Museo Archeologico Nazionale, Env.No:—

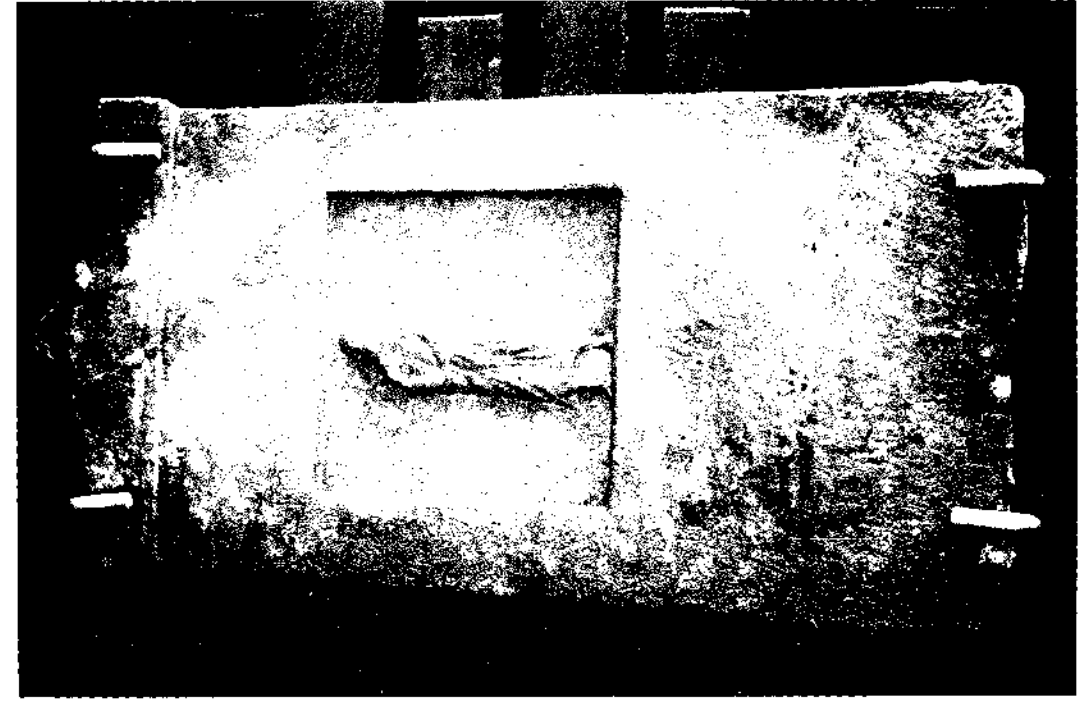
TA 25- Paris-Louvre Müzesi, Env.No:—

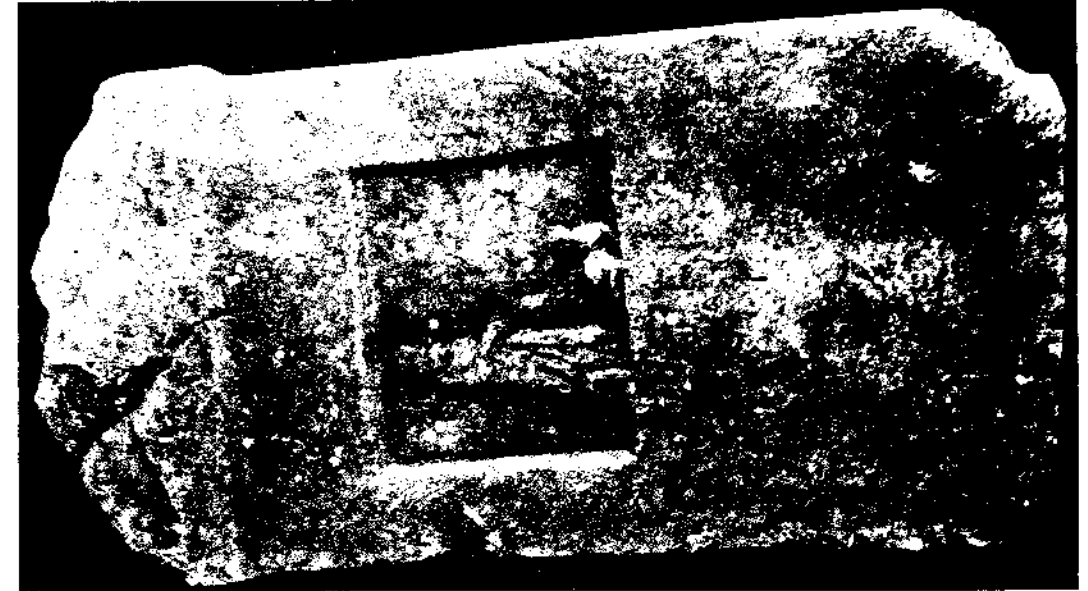
TA 28- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2592.

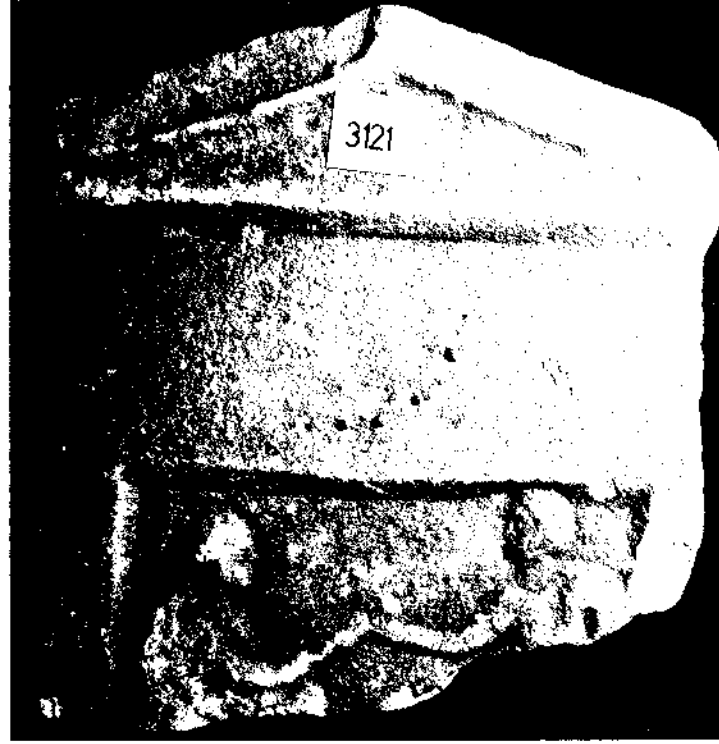
TA 27- Kayıp.

TA 30- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2572.

TA 29- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—.

TA 31- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3121.

TA 32- Bir zamanlar Erdel'de.

TA 34- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2645.

TA 33- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2582.

TA 35- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 1225.

TB 1- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2117.

TB 2- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 191.

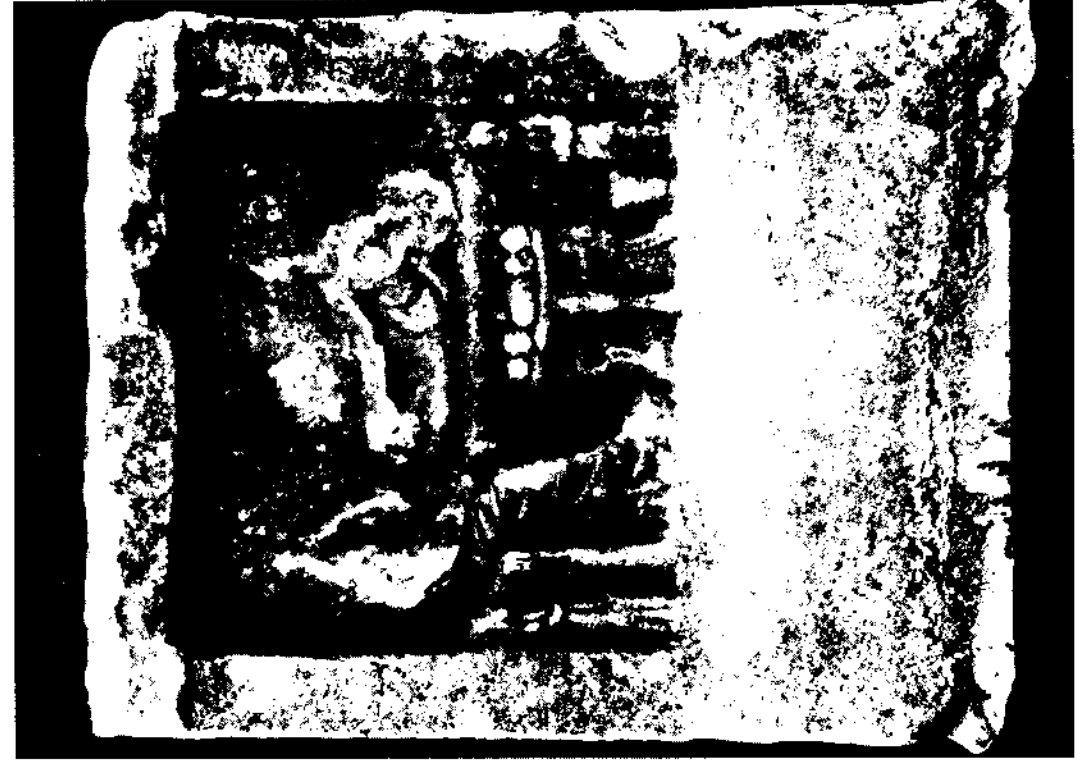
TB 4- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2563.

TB 3- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3859.

TB 6- Lokman Kasar'ın Evinde, Kurşunlu.

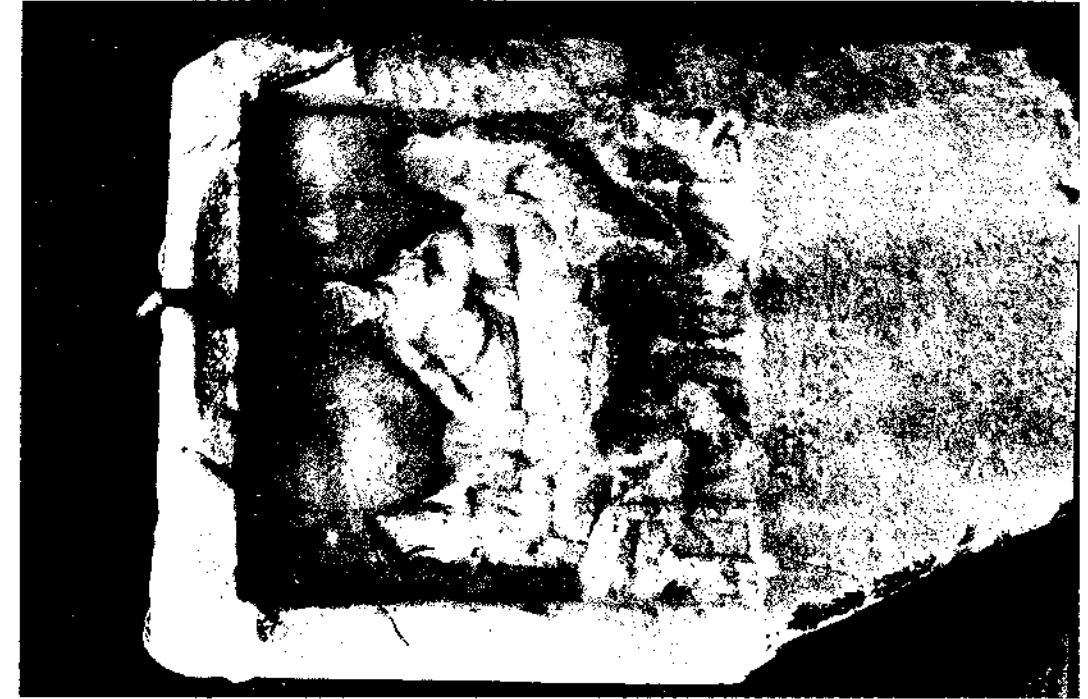
TB 5- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: eski 960.

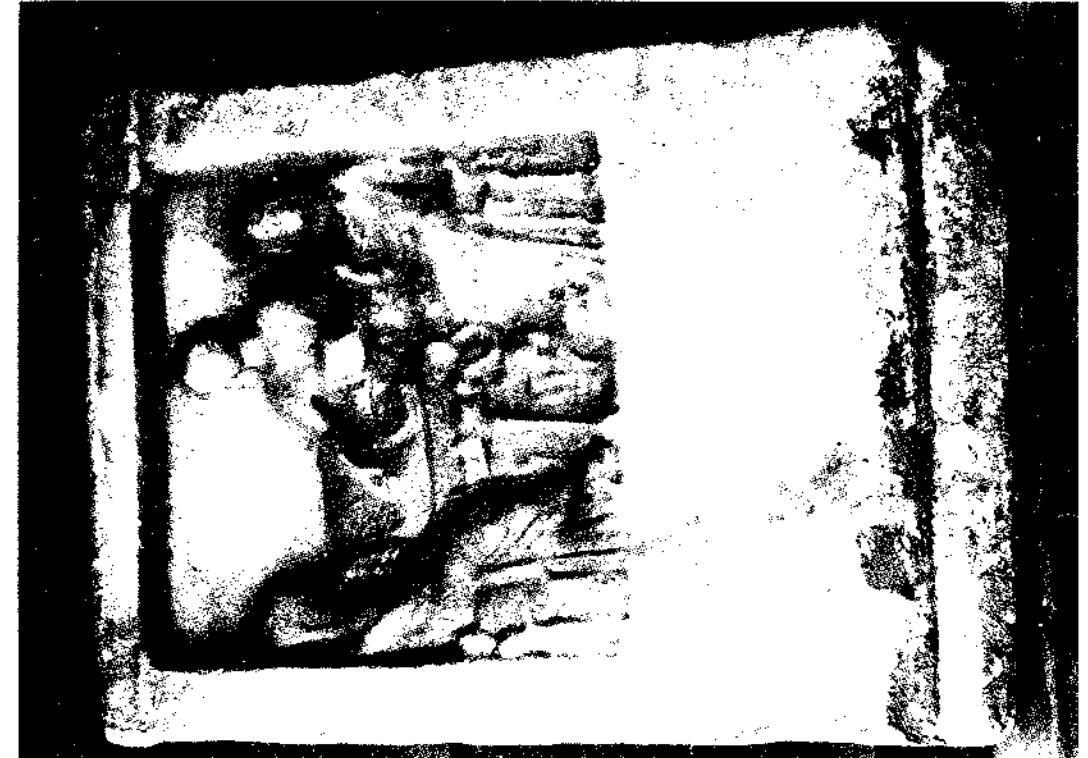
TB 7- Musetum Basel, Env.No: BS 254.

TB 8- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3181.

TB 10- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3130.

TB 9- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2567.

TB 12- İzmir Arkeoloji Müzesi, Env.No: 362.

TB 11- İzmir Arkeoloji Müzesi, Env.No: 357.

TB 14- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8034.

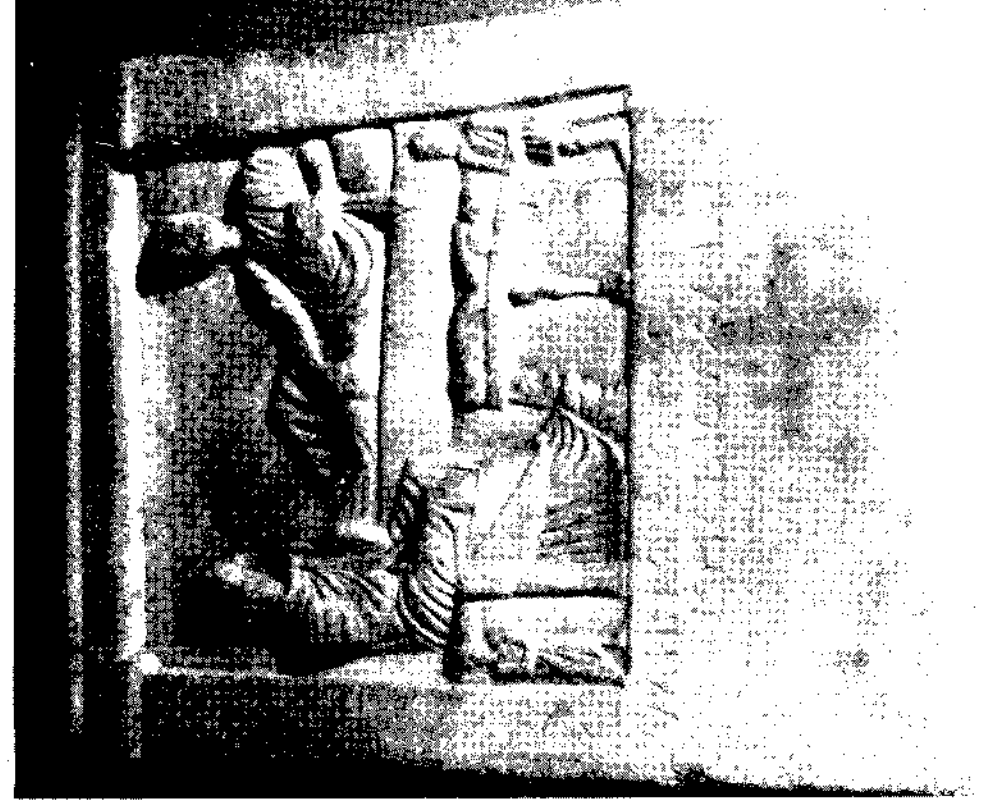
TB 13- Pergamonmüzesi-Berlin, Env.No: SK.834.

TB 16- İzmir Arkeoloji Müzesi, Env.No: 364.

TB 15- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2558.

TB 18- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 214.

TB 17- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2576.

TB 20- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3152.

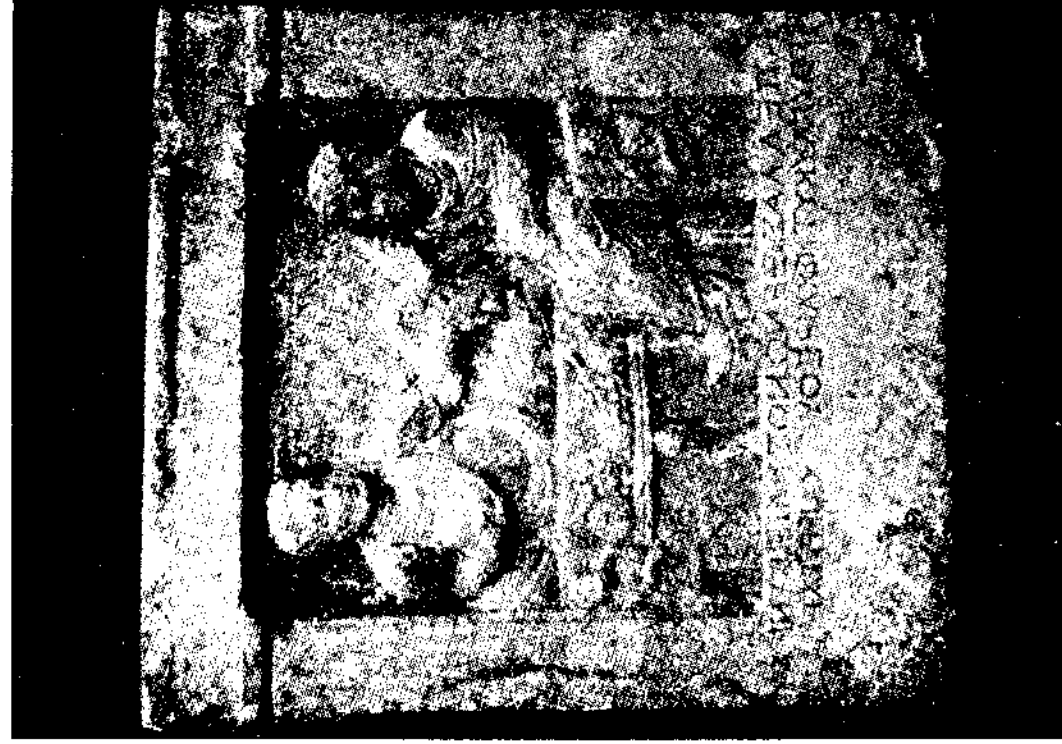
TB 19- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3114.

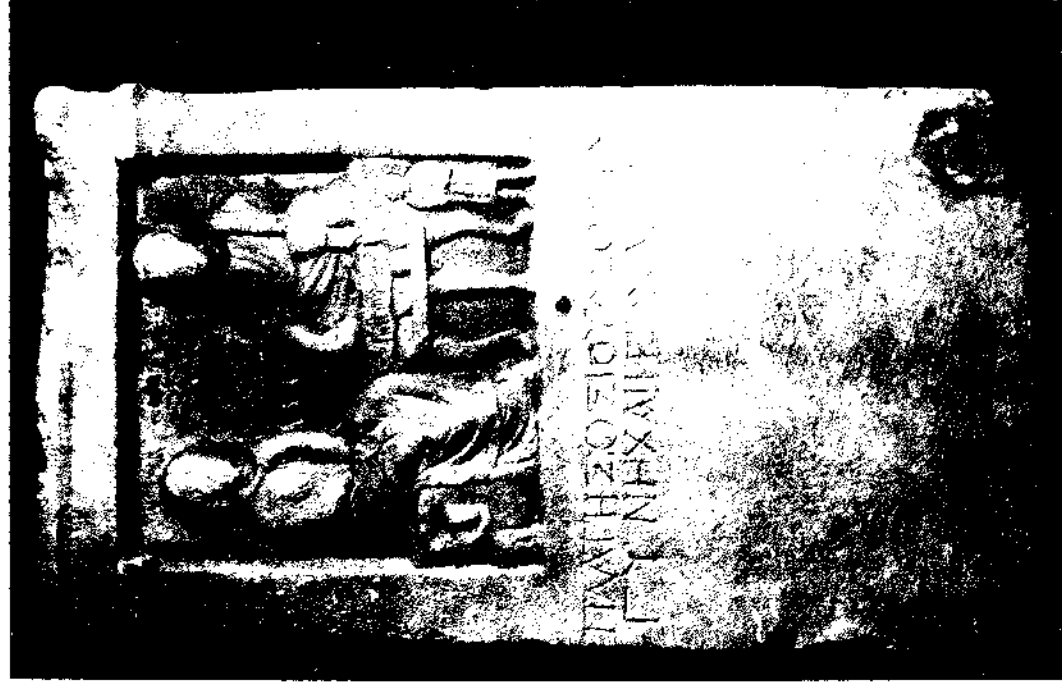
TB 22- Bir zamanlar Tolunay Koleksiyonunda- Bandırma.

TB 21- Bir zamanlar Tolunay Koleksiyonunda- Bandırma.

TB 24-Varna Müzesi- Bulgaristan, Env.No: 3505.

TB 23- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—

TB 26- Izmir Arkeoloji Müzesi, Env.No: 356.

TB 25- Erdel Müzesi, Env.No: 31.

TB 28- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2217.

TB 27- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3168.

TB 30- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3138.

TB 29- Mehmet Oruç'un Evinde, Emreköy.

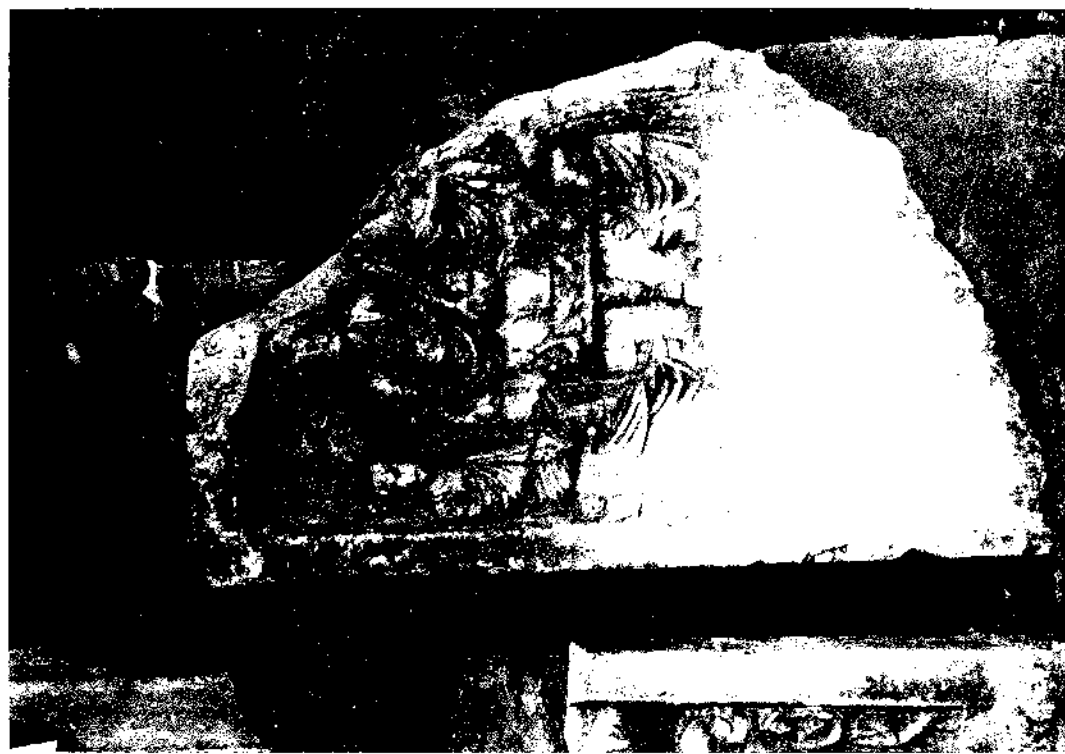
TB 32- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8351.

TB 31- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3160.

TB 34- Musée Calvet- Avignon, Env.No: 2.

TB 33- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 5356.

TB 36- İstanbül Arkeoloji Müzesi, Env.No: 269.

TB 35- Paris, Louvre Müzesi, Env.No:—

TB 38- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3108.

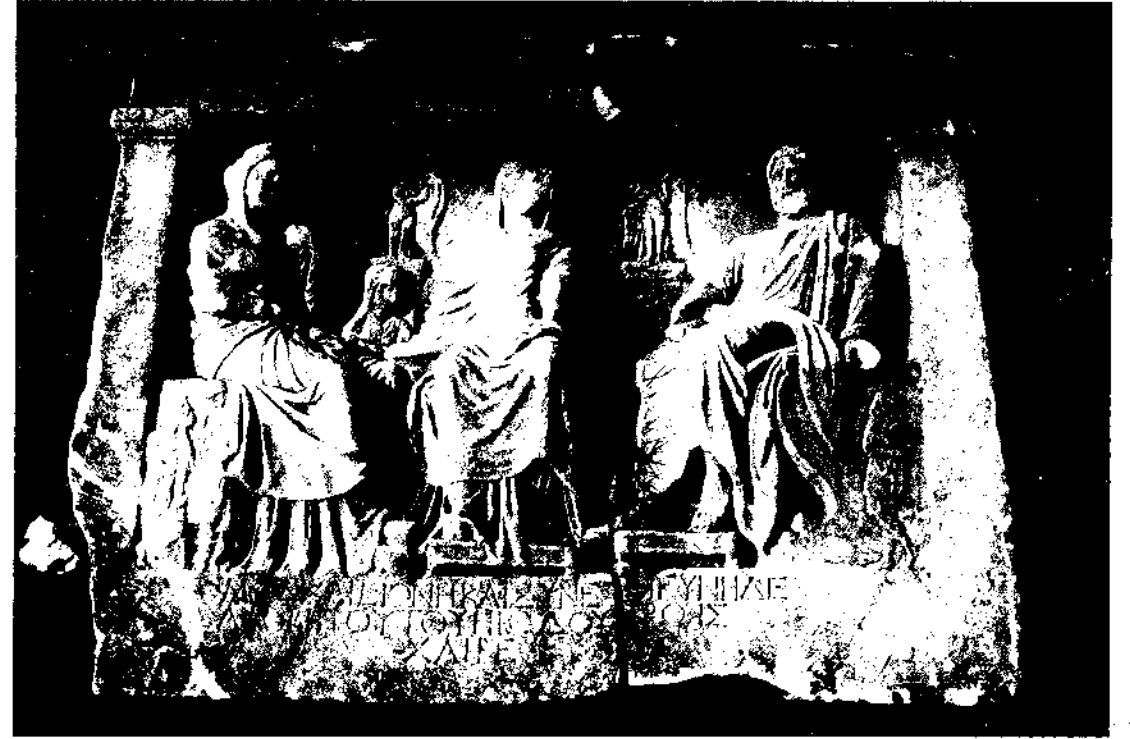
TB 37- İstanbül Arkeoloji Müzesi, Env.No: 217.

TB 40- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3862.

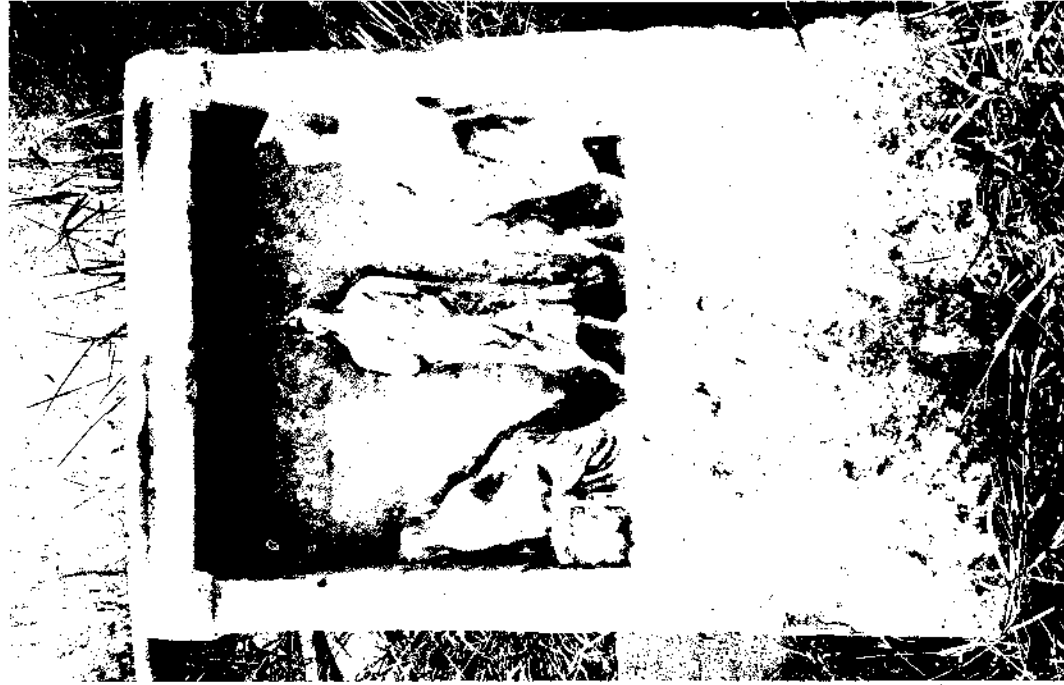
TB 39- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7547.

TB 41- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10006.

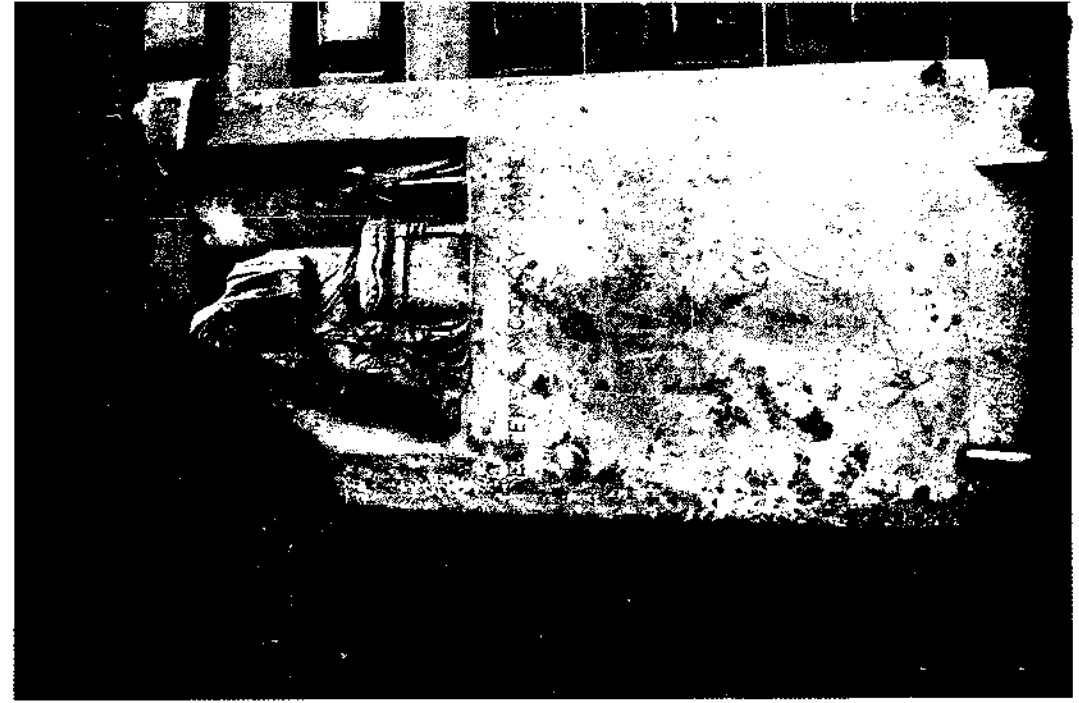
TB 42- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 5365.

TB 43- Recep Zeren'in Evinde, Yeniziraath.

TB 44- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3183.

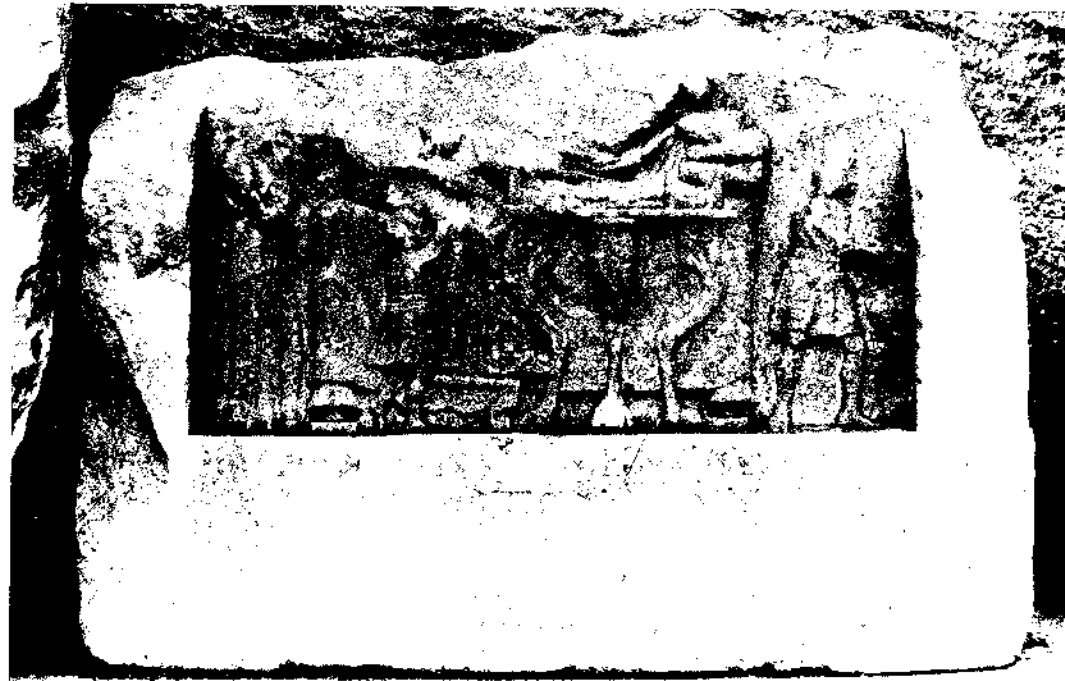
TX 1- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3196.

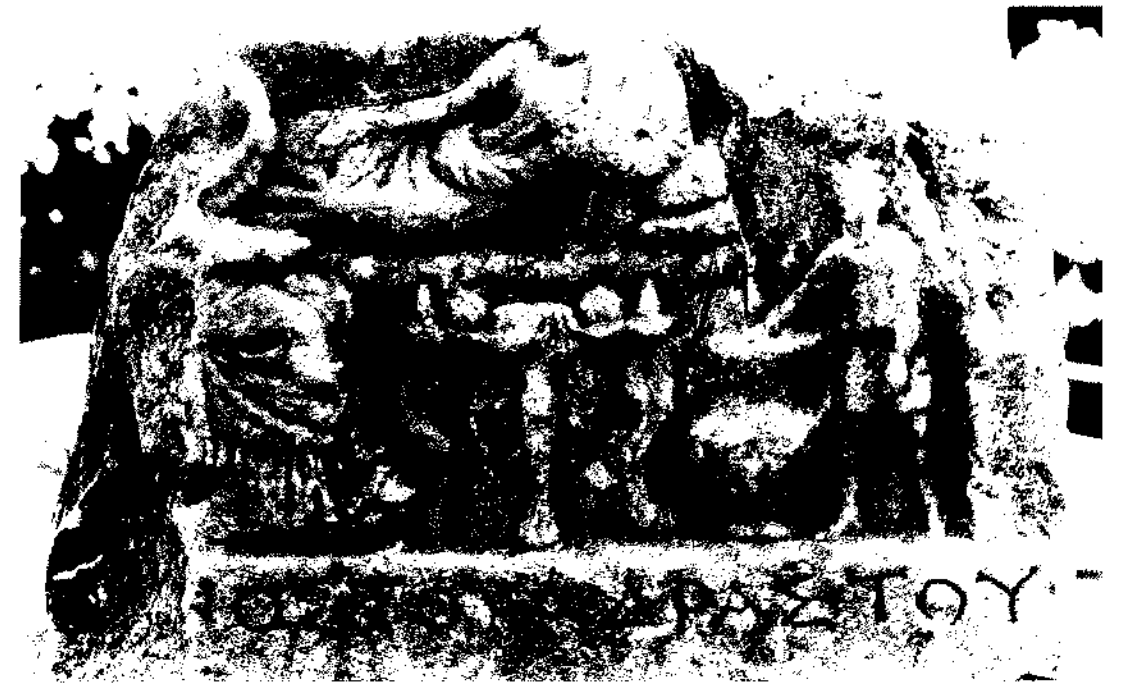
TX 2- Erdek'de (G).

TX 3- Bursa Arkeoloji Müzesi, Euv.No: 3235.

TX 4- Bursa Arkeoloji Müzesi, Euv.No: 8026.

TX 5- Liman kenarındaki Parkta- İmraklı.

TX 6- Paris Louvre Müzesi, Euv.No:—.

TX 8- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—

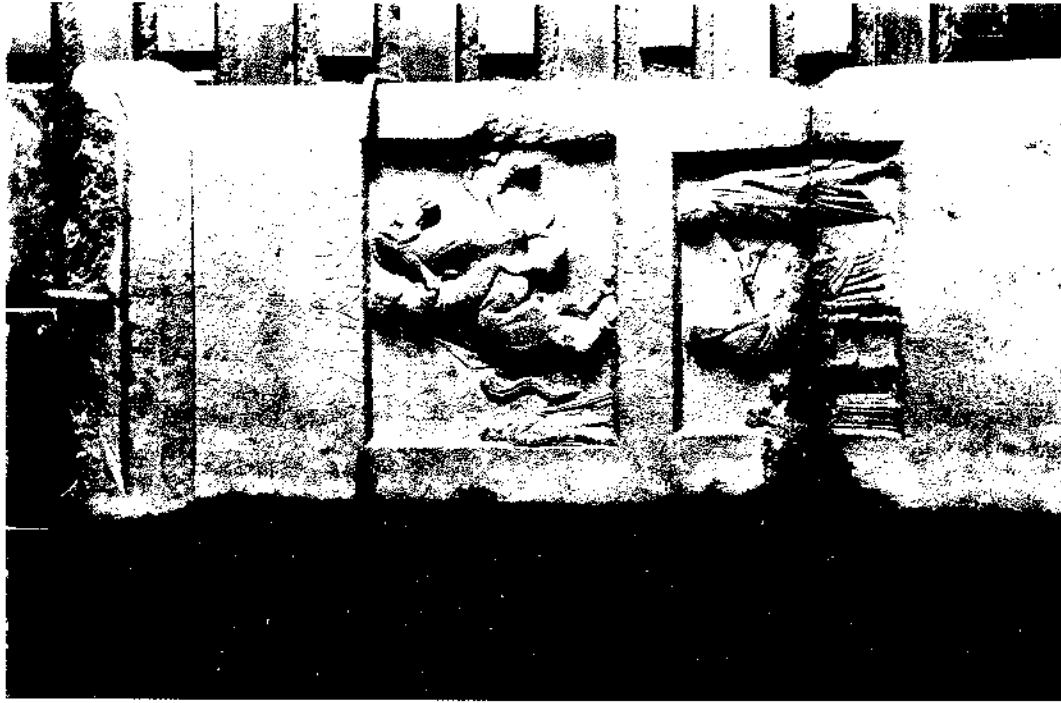
TX 7- Stockholm, Nat.-Müze, Env.No:—

TX 9- Mehmet Kurdeş'in evinde- Yeşilcaanlı.

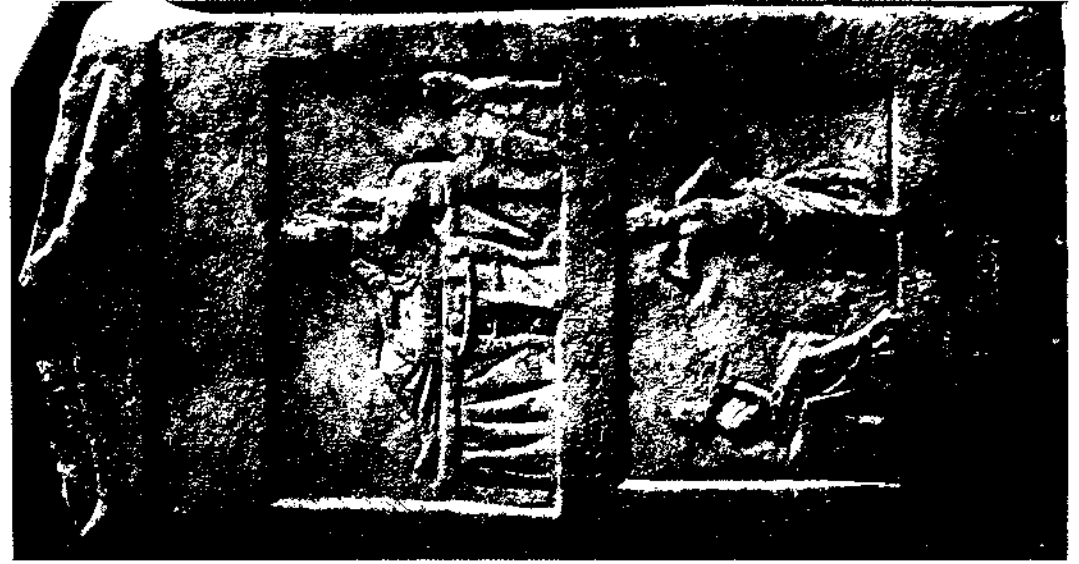
KA 2- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 6511.

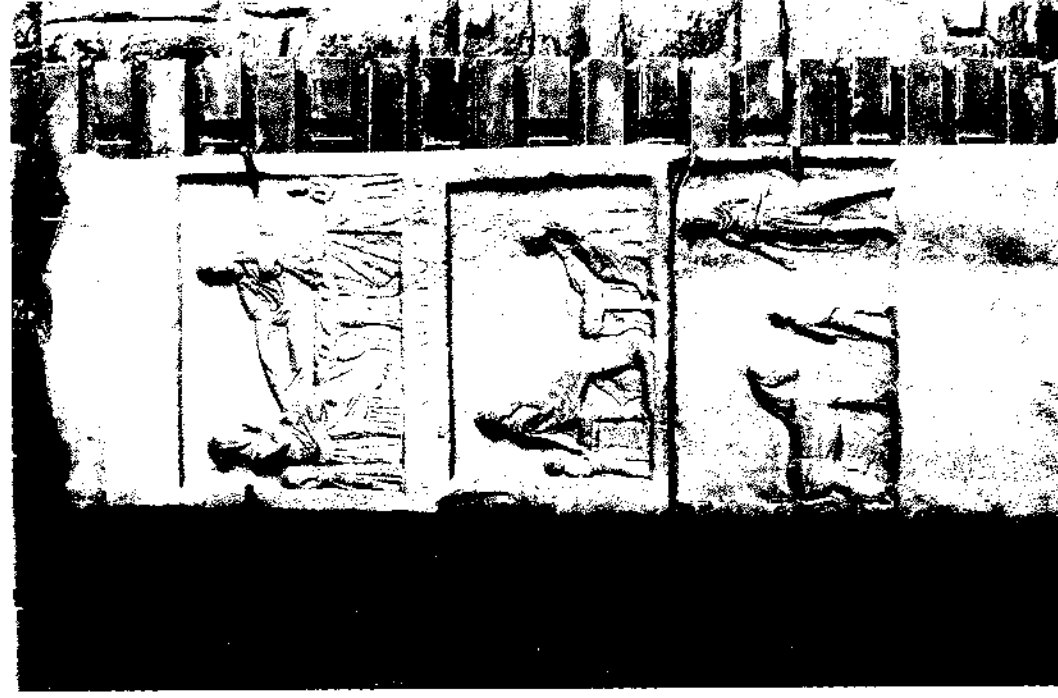
KA 1- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3800.

KA 4- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3209.

KA 3- Marseill. Musee Borely, Env.No: [Sig.Clor Bey] 1599.

KA 6- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 6203.

KA 5- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 22 U.

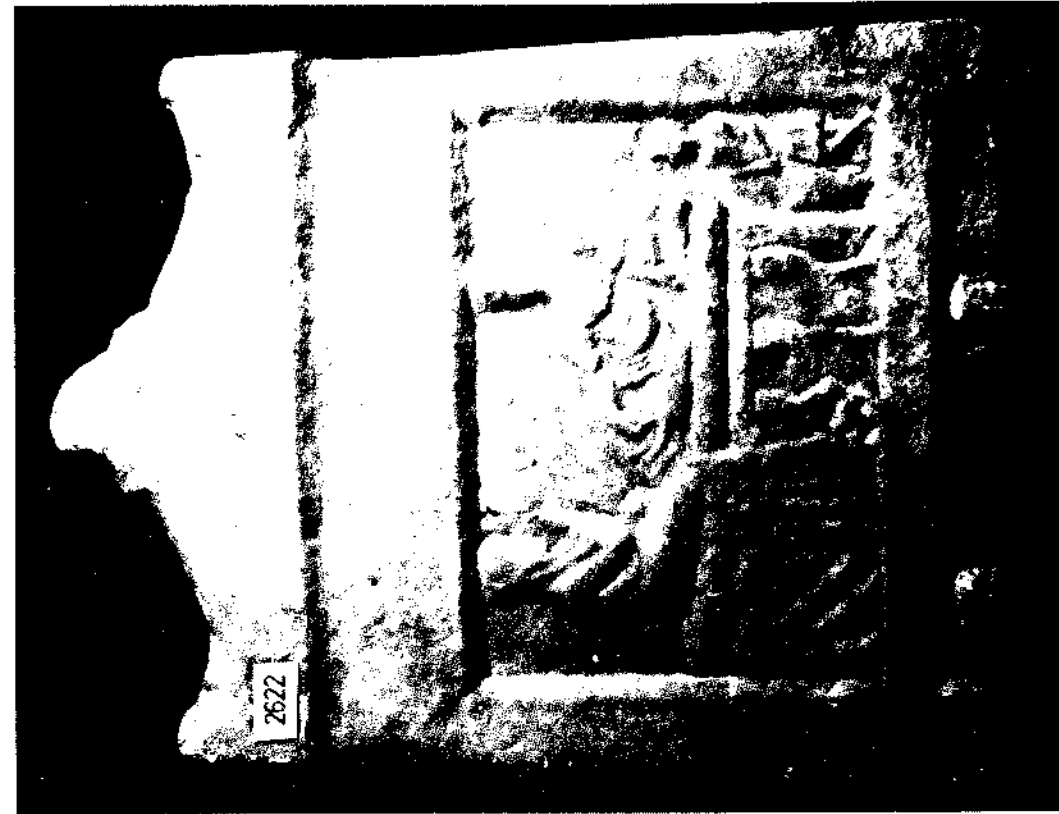
KA 8- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2637.

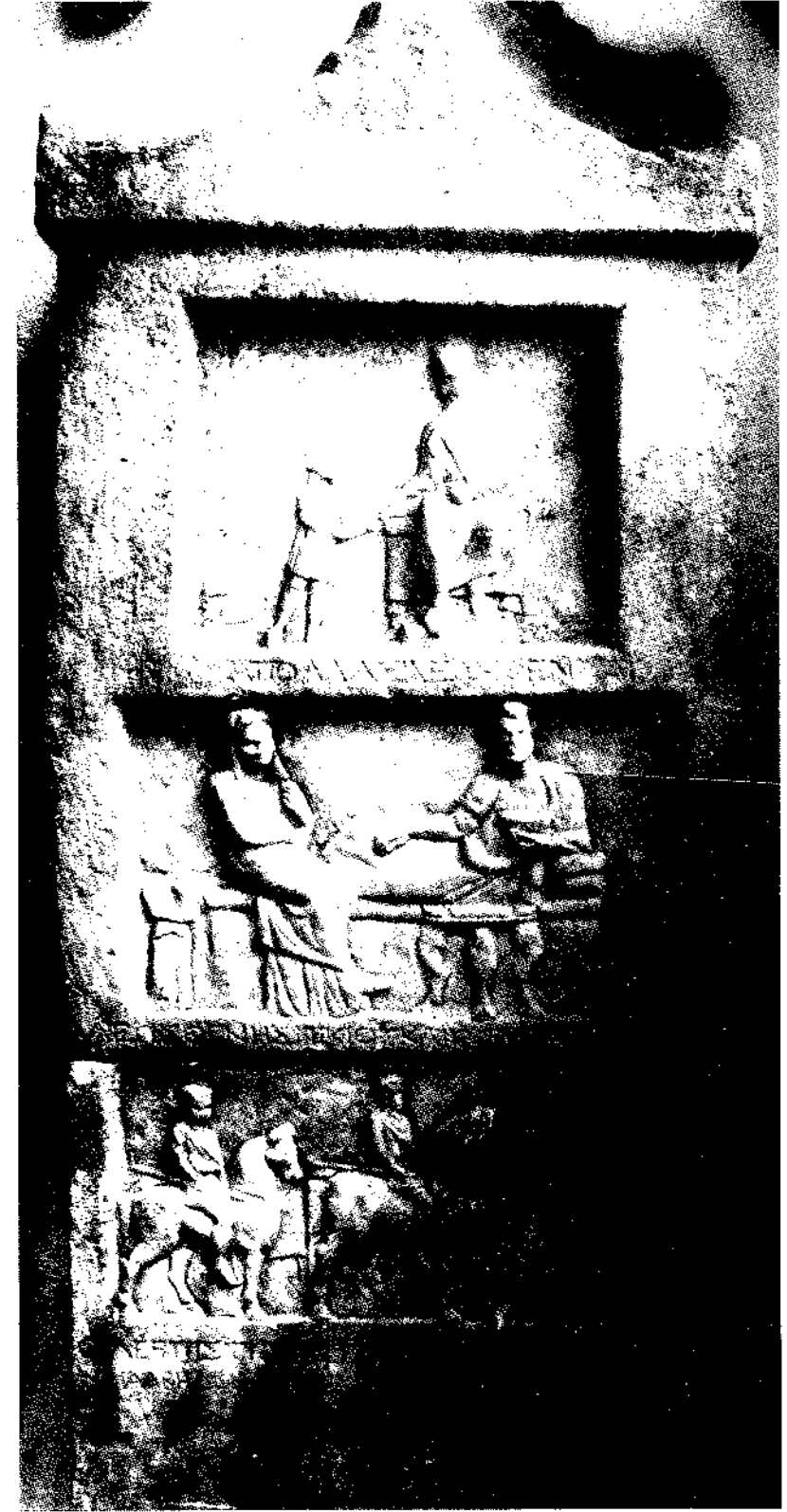
KA 7- Koşu Boğazi Koyu inde.

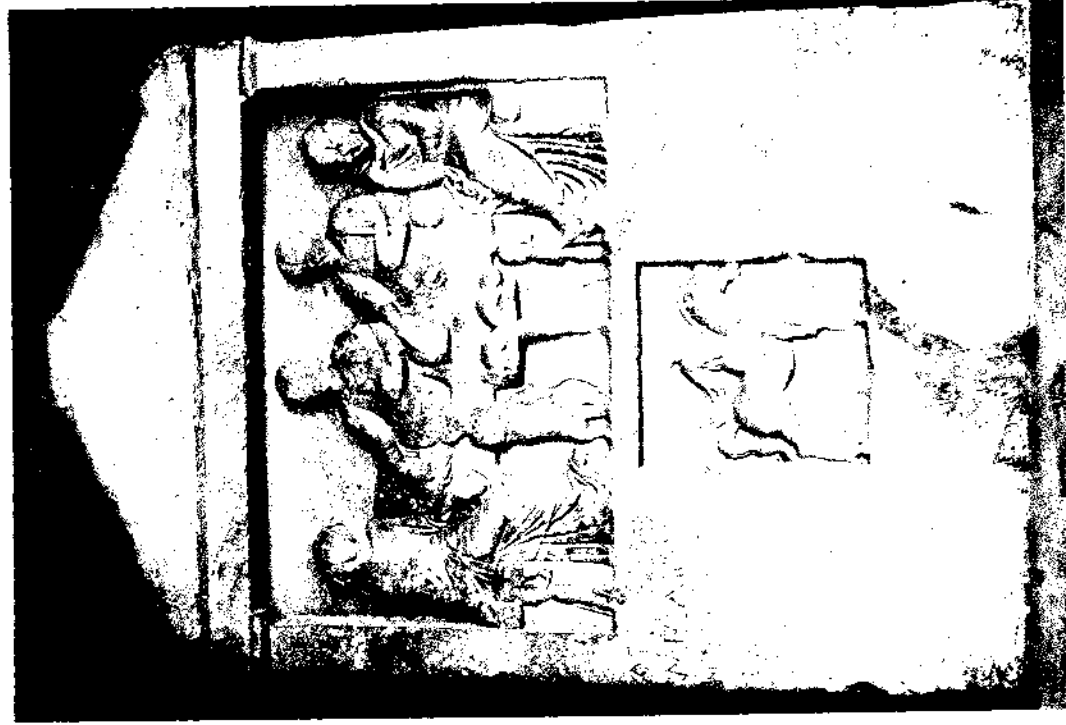
KA 10- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3103.

KA 9- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2622.

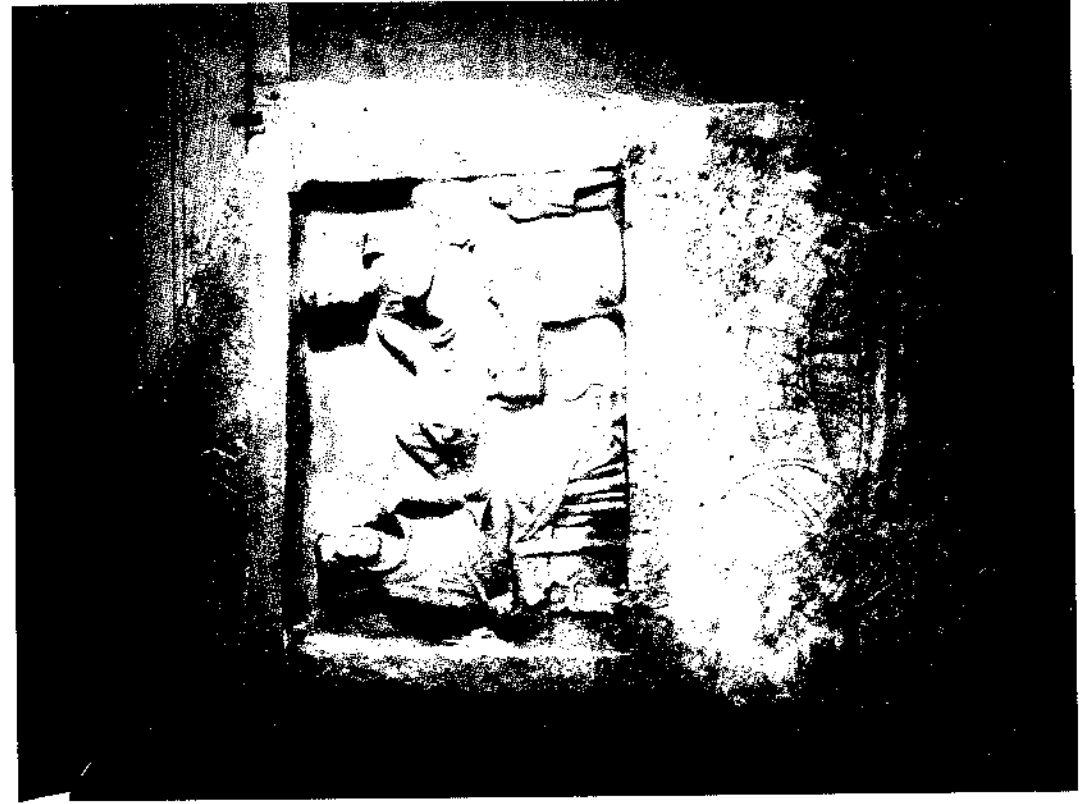
KA 11- Bir zamanlar Tohumay koleksiyonunda, Bandırma.

KA 13- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2648.

KA 12- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 5138.

KA 15- Kayıp.

KA 14- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 5725.

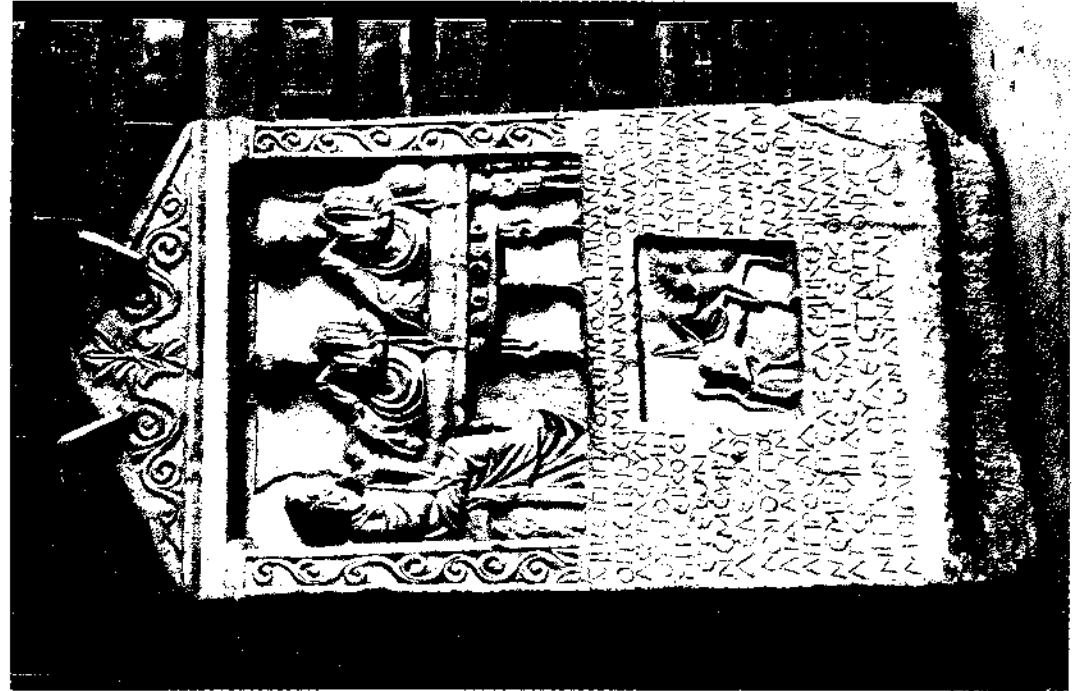
KA 17- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2570.

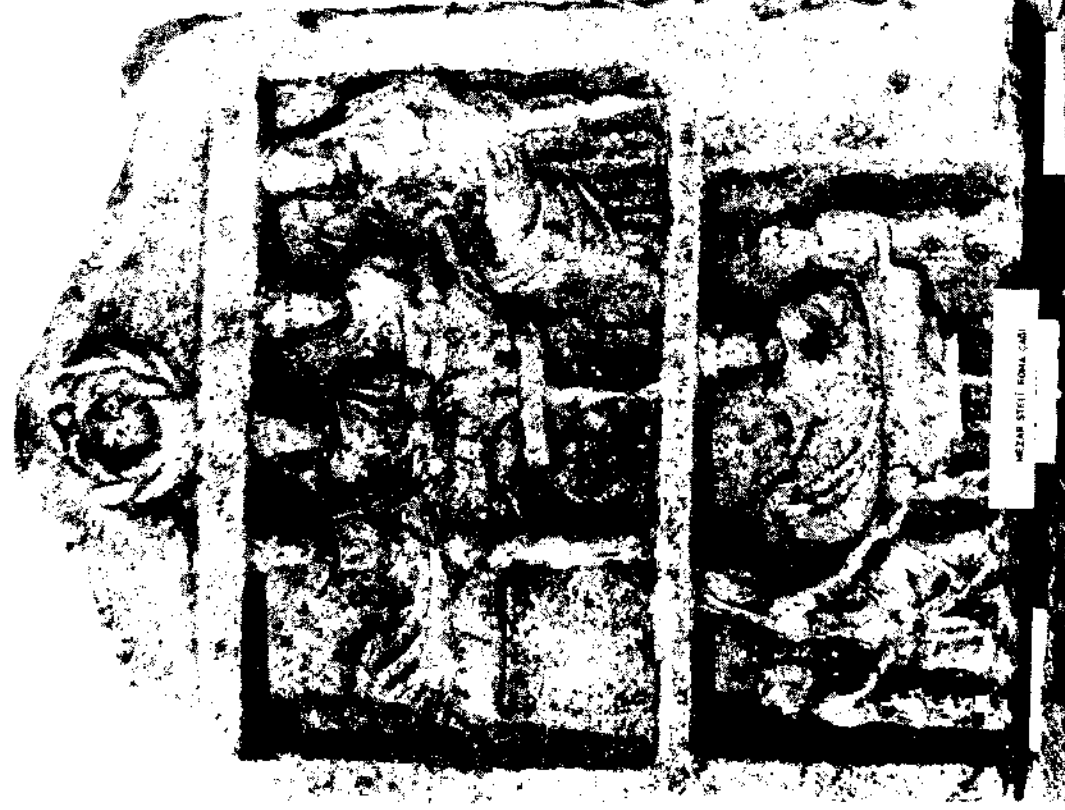
KA 16- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2602.

KA 19- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2600.

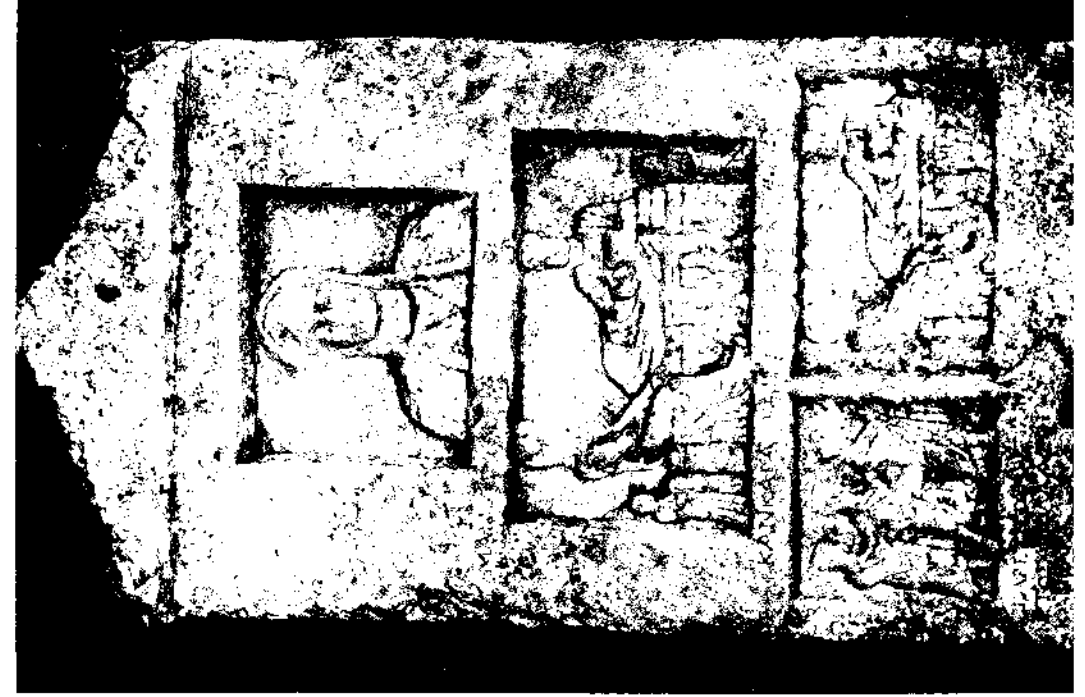
KA 18- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3165.

KA 21- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3111.

KA 20- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2652.

KA 23- Mustafakemalpaşa Kaymakamlık binası bahçesinde.

KA 22- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2556.

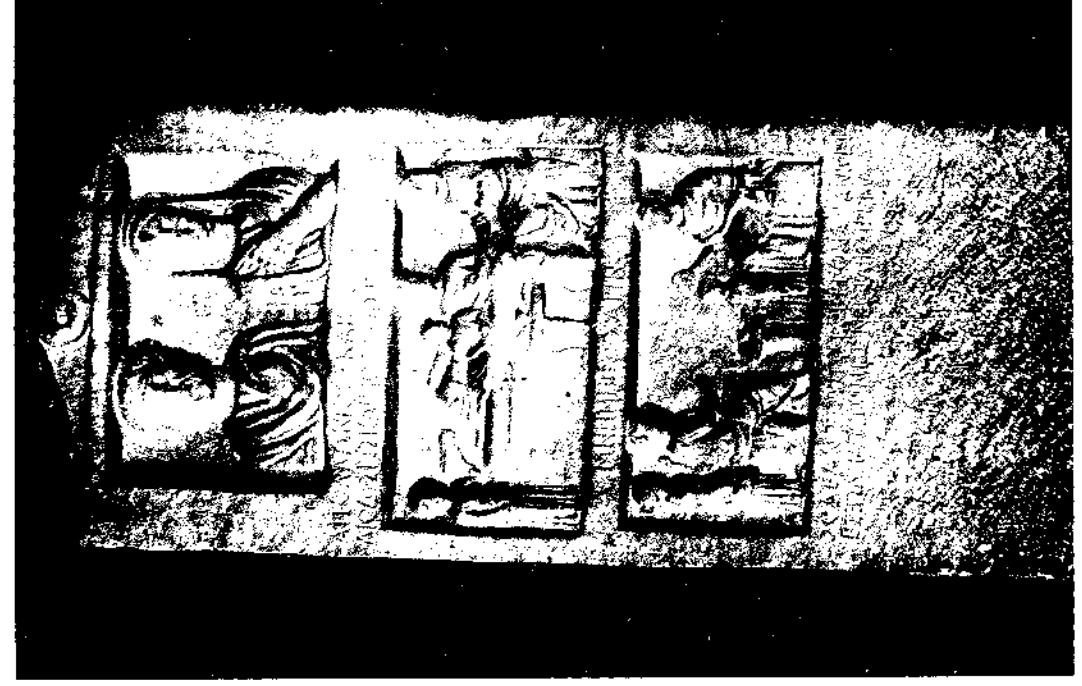
KA 24- Bir zamanlar Tolunay Koleksiyomunda, Bandırma.

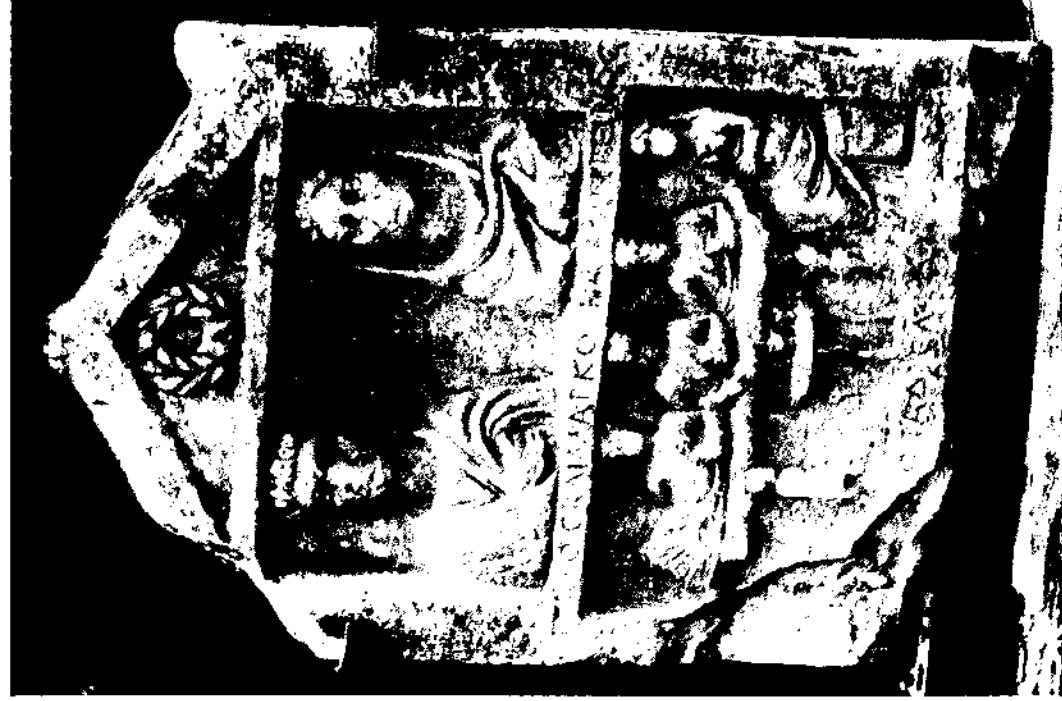
KA 25- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 9385.

KA 26- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2596.

KA 27- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2598.

KA 28- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3110.

KA 29- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3131.

KA 30- Fahri Muttu'nun evinde- Küçük Karağaç.

KA 31- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 81.8.

KA 33- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 115.

KA 32- Kaymakamlık Bahçesinde- Mustafakemalpaşa.

(Arka Yüz)

KB 1- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10007.

(Ön Yüz)

KB 3- Cönen, Bahçe.

KB 2- Pergamonmuseum, Berlin, Inv.No: 1838.

KB 5- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 768.

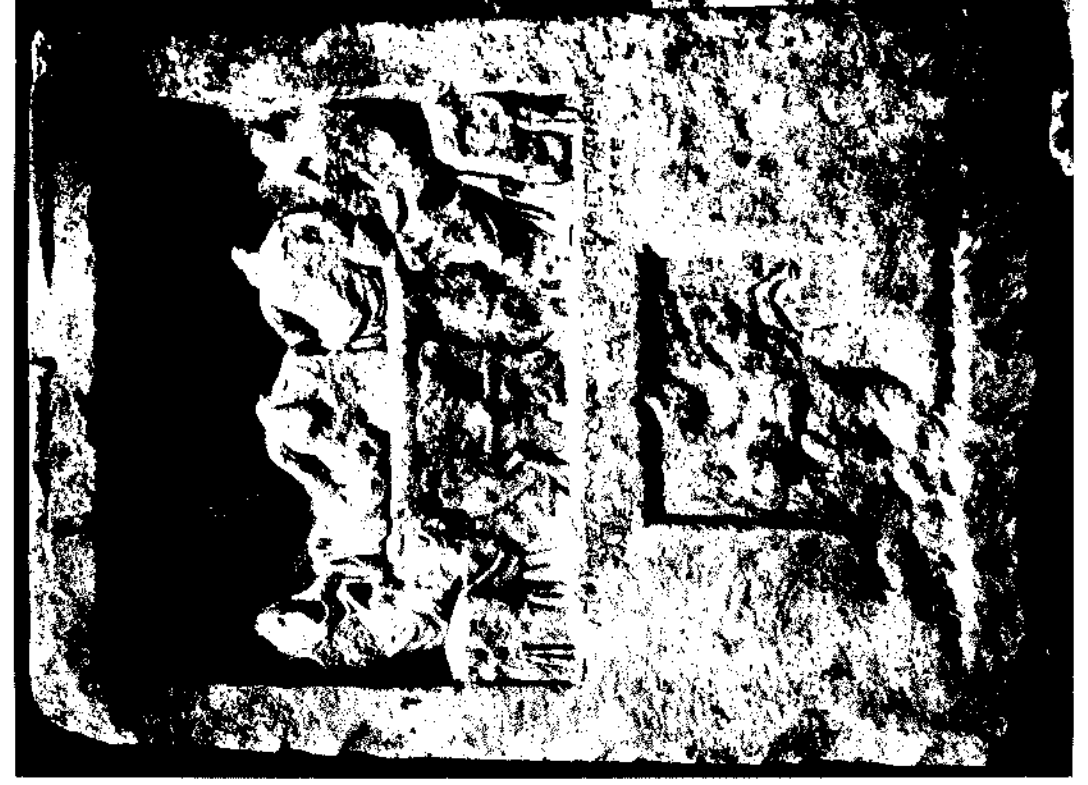
KB 4- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3218.

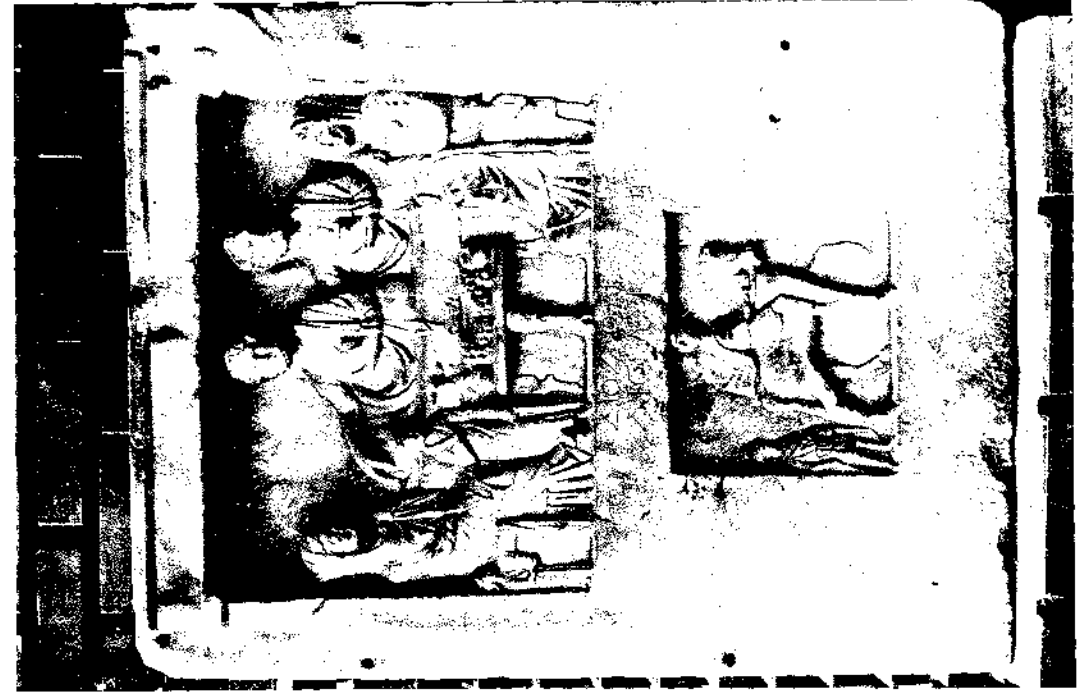
KB 7- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3181.

KB 6- H. İbrahim Yıldırım'ın Evinde-Anzıköy.

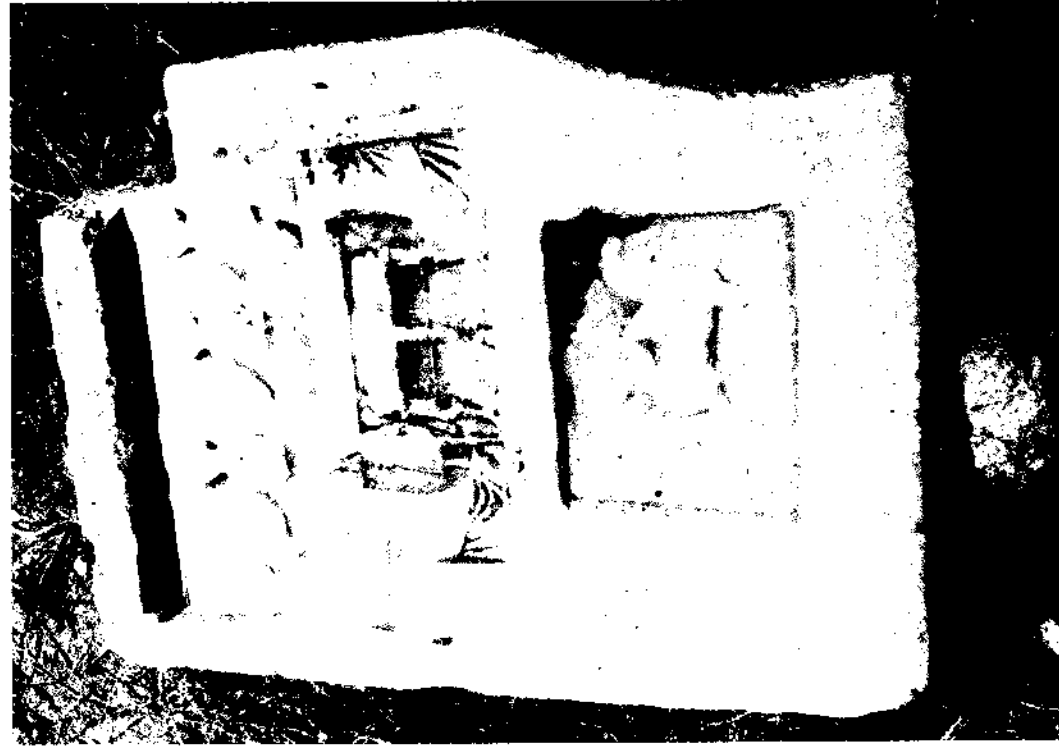
KB 9- Kayıp.

KB 8- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3193.

KB 11- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 477.

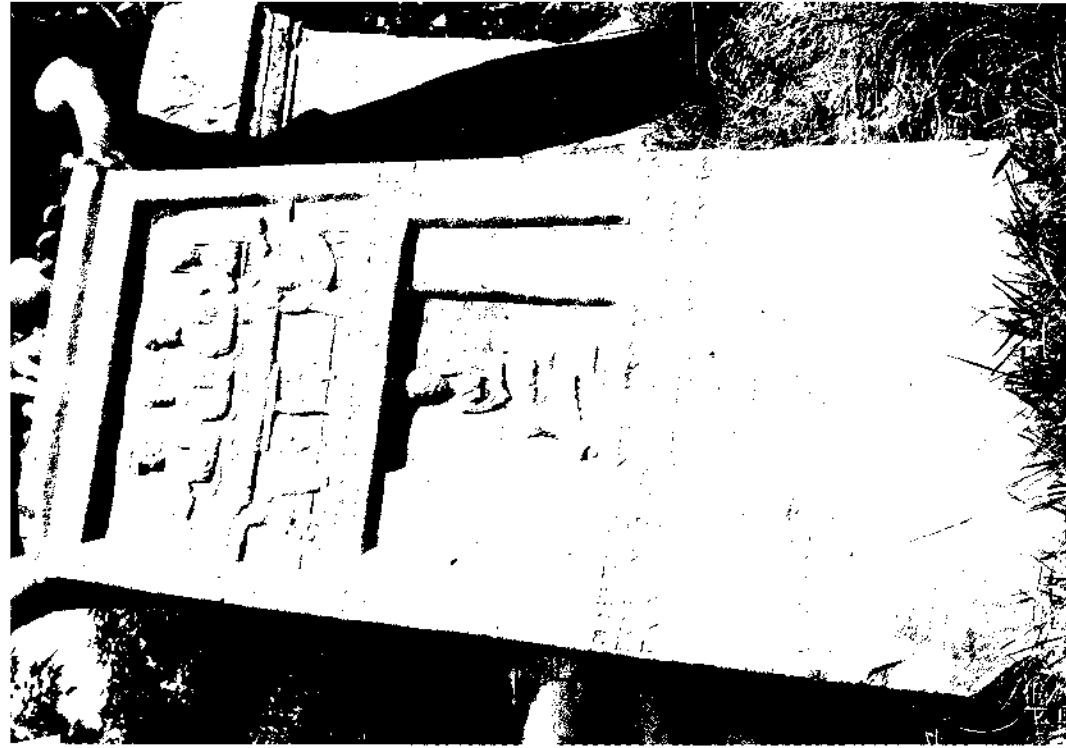
KB 10- Soğuksu-Manyas.

KB 13- Karacabey'de, depoda.

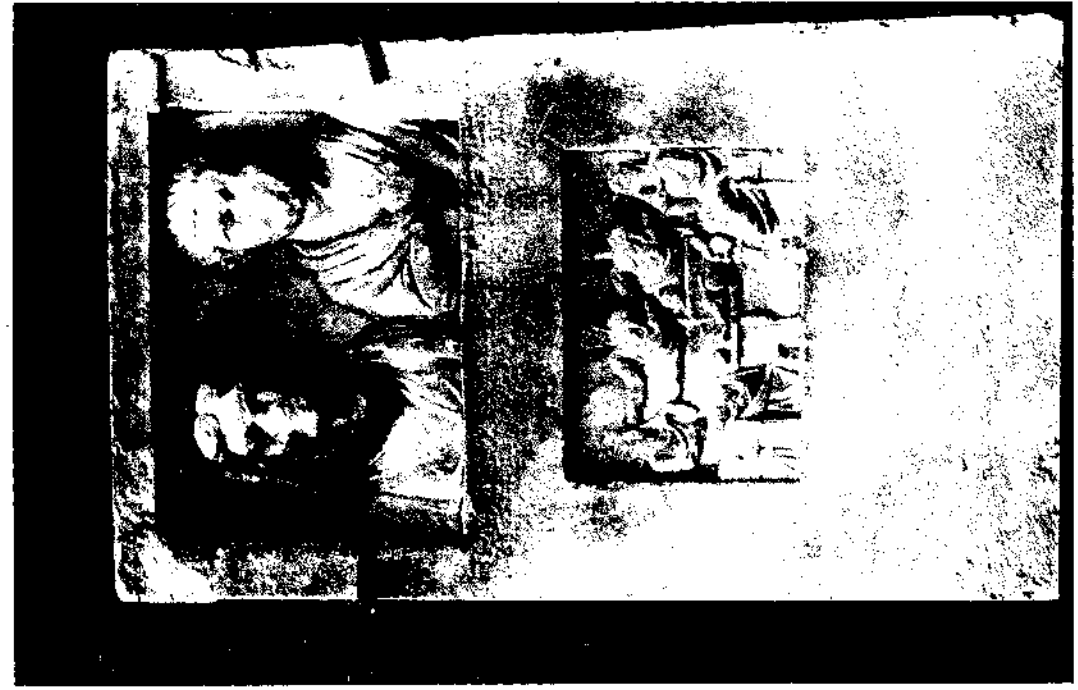
KB 12- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8611.

KB 14- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 8024.

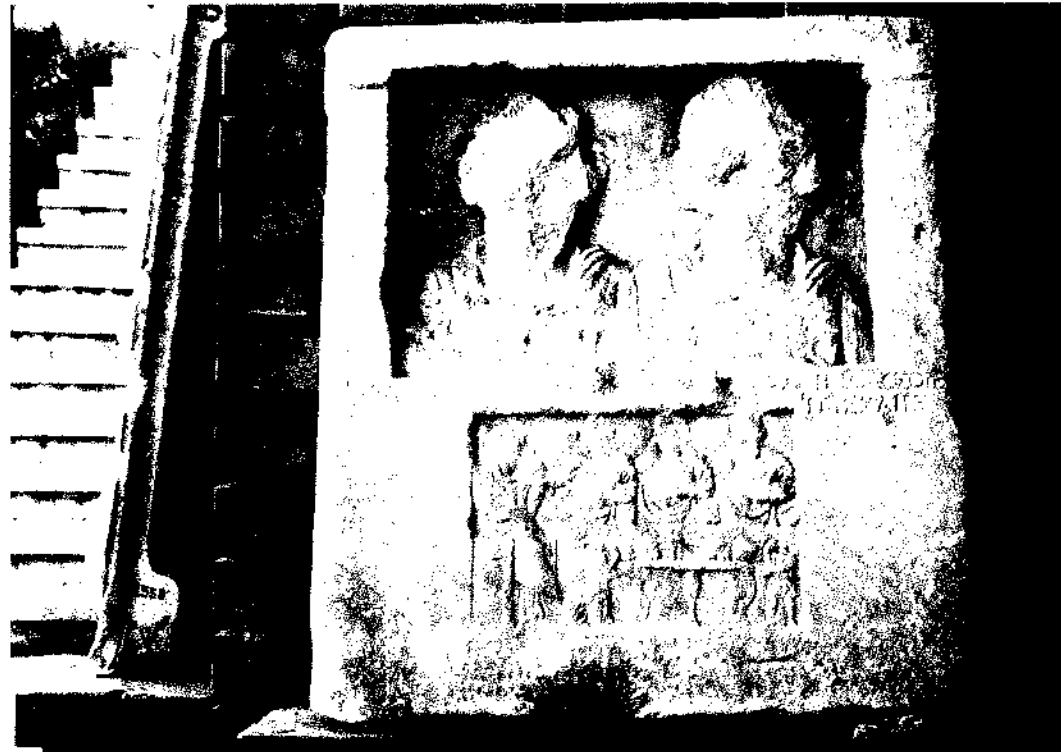
KB 15- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: —

KB 16- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: —

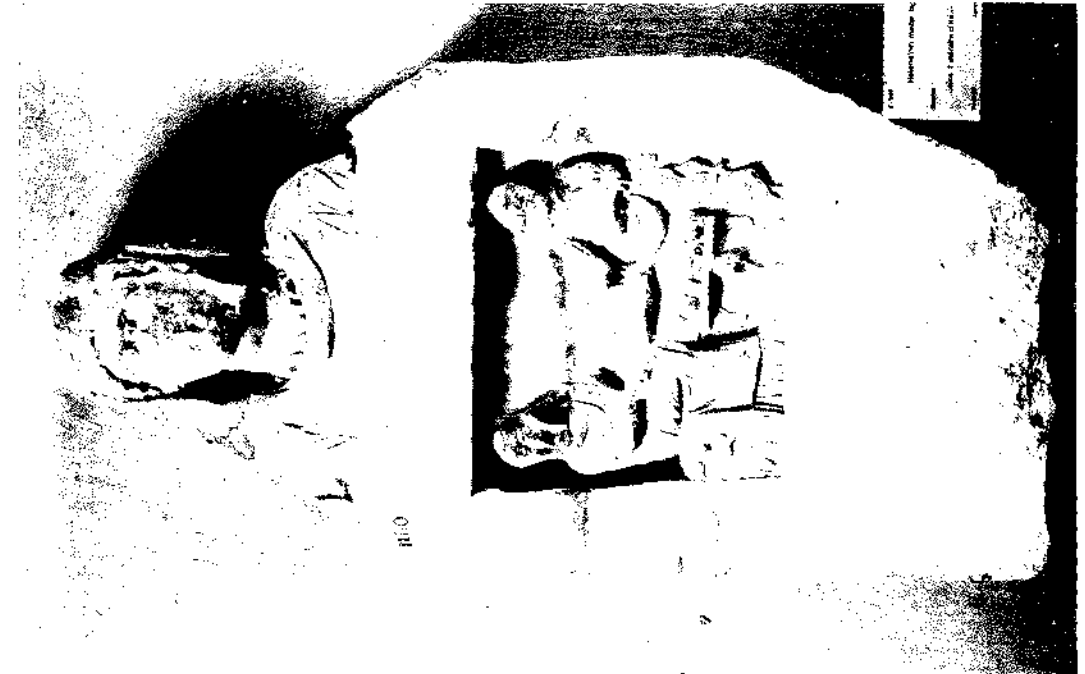
KB 17- Paris, Louvre, Magazin, Env.No: —

KB 18- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2555.

KB 19- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3129.

KB 21- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 1100.

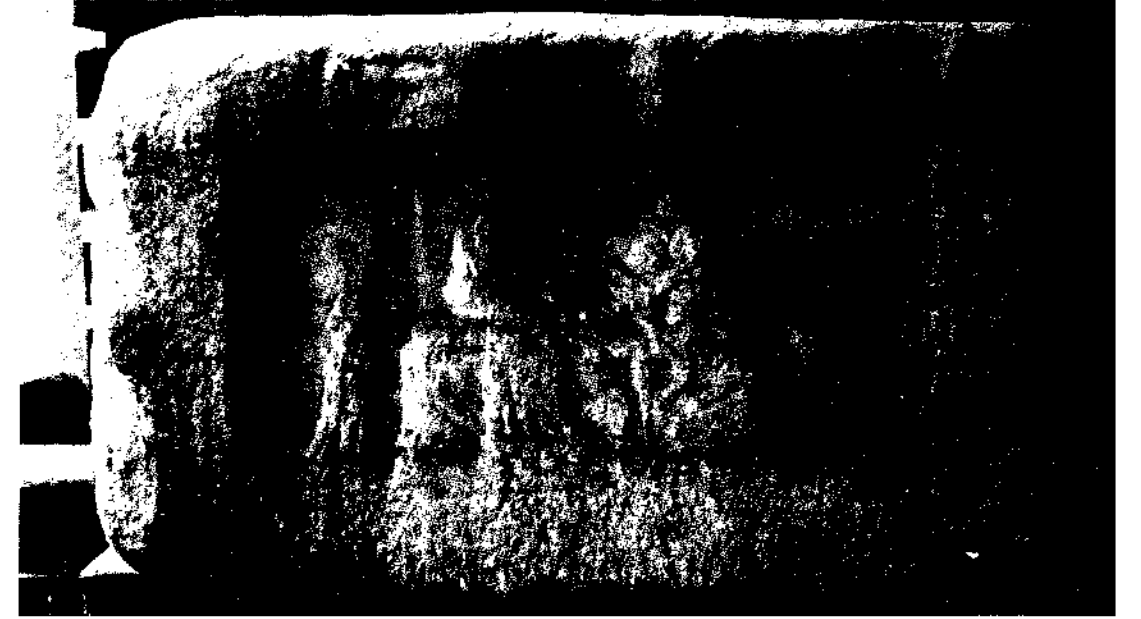
KB 20- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3136.

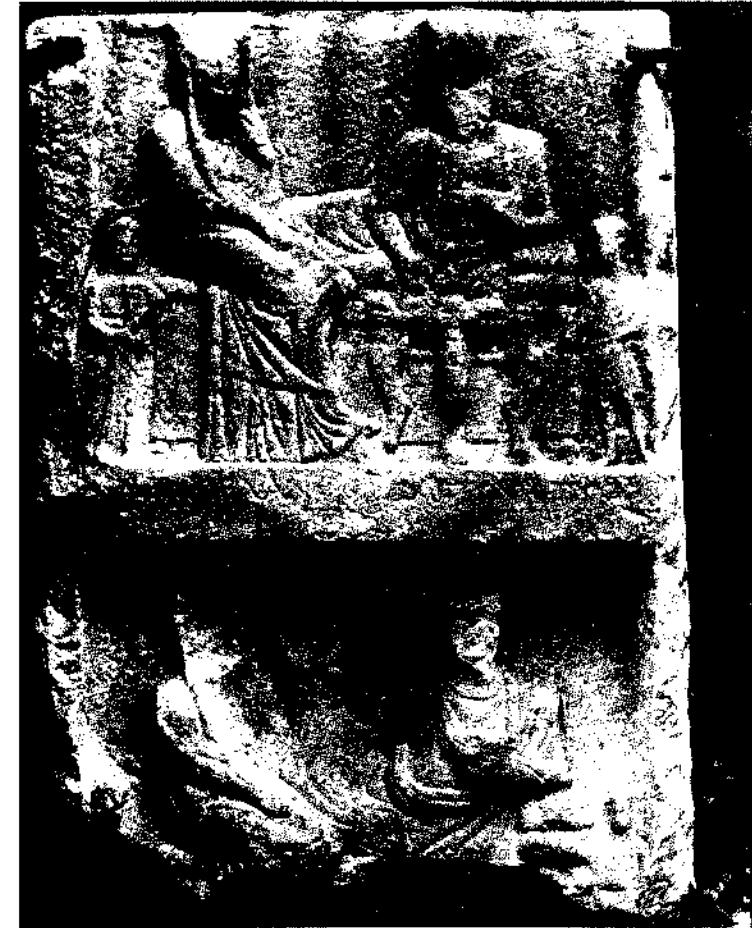
KX 2- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2609.

KX 1- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3153.

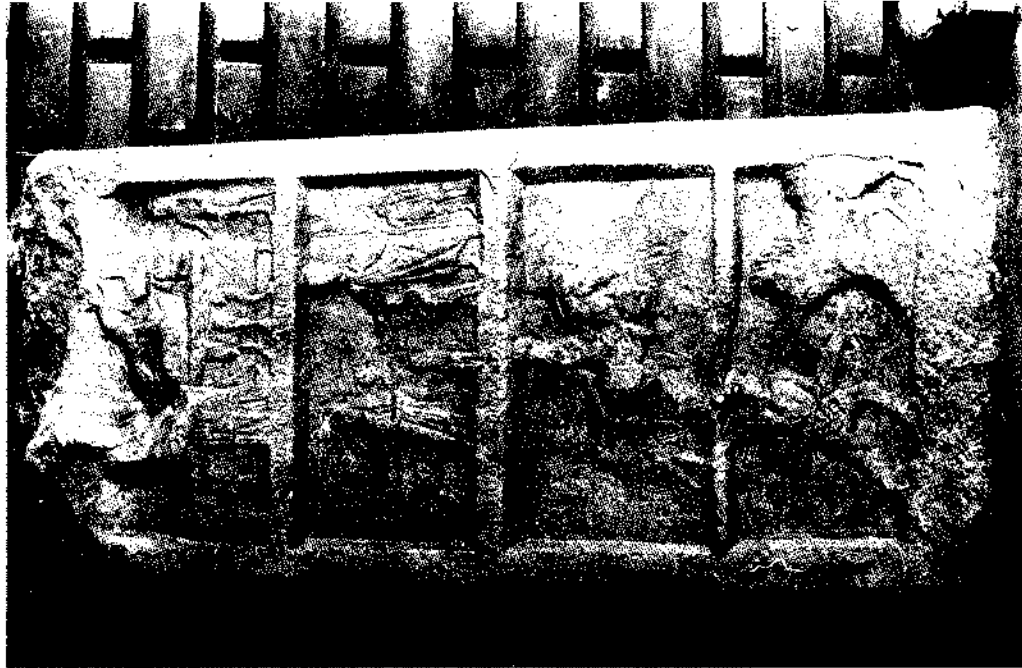
KX 3- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2560.

KX 4- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3202.

KX 6- Kasaba içinde yapılan yol inşaatında Şühut/Alfon.

KX 5- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3155.

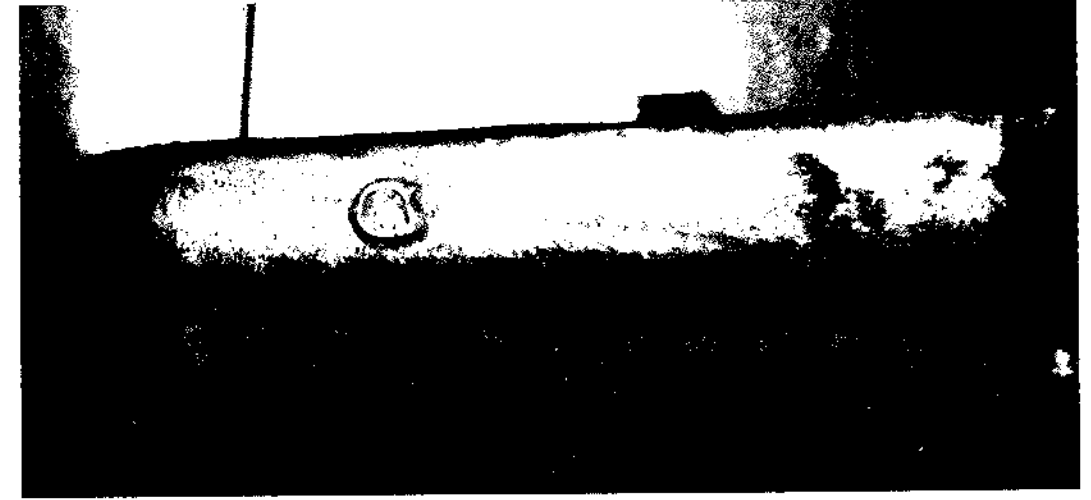
KX 7 Kayıp.

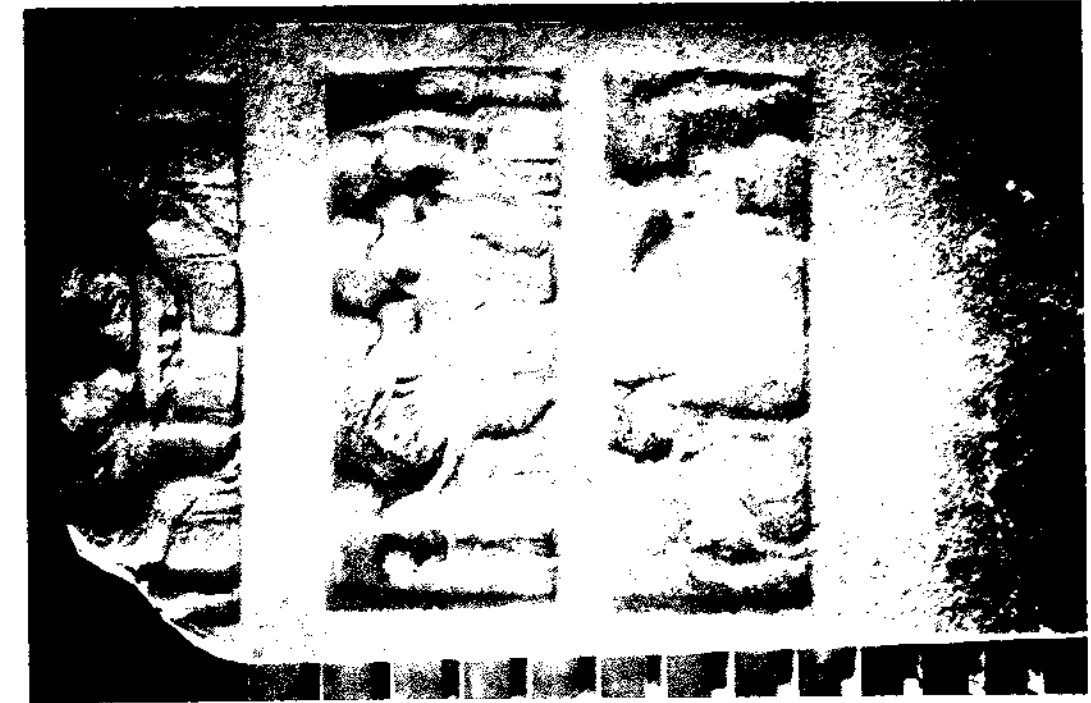
KX 8- Kaymakamlık Binası Bahçesinde-Mustafake malpaşa.

KX 9- İsmail Şeker'in evinde-Bükköy.

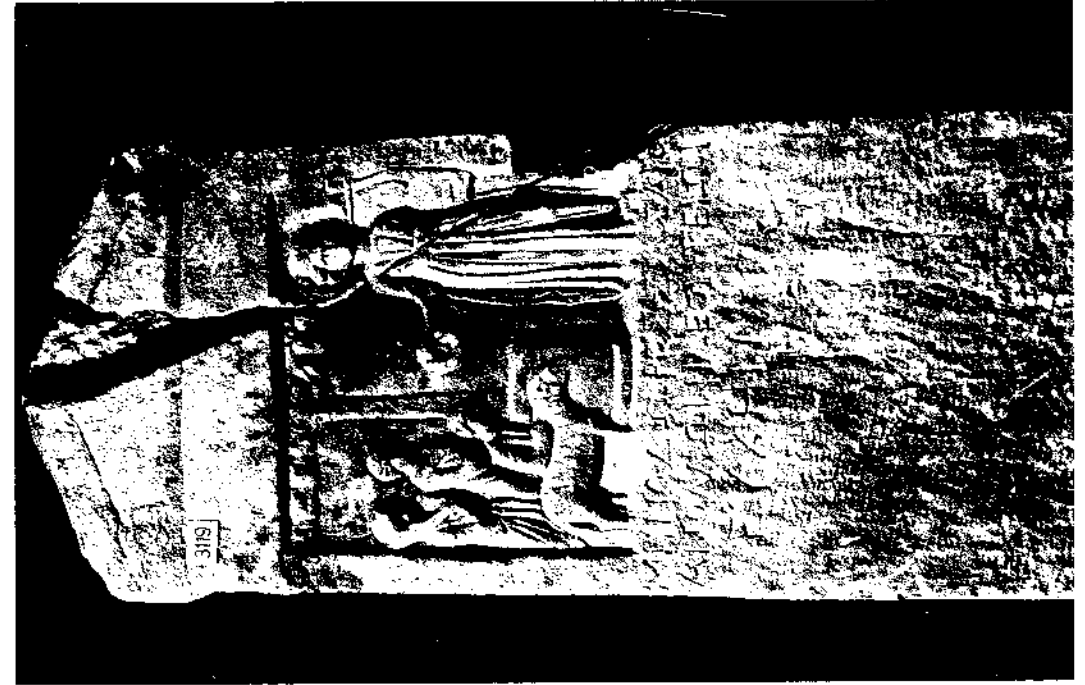
Yan Yüz

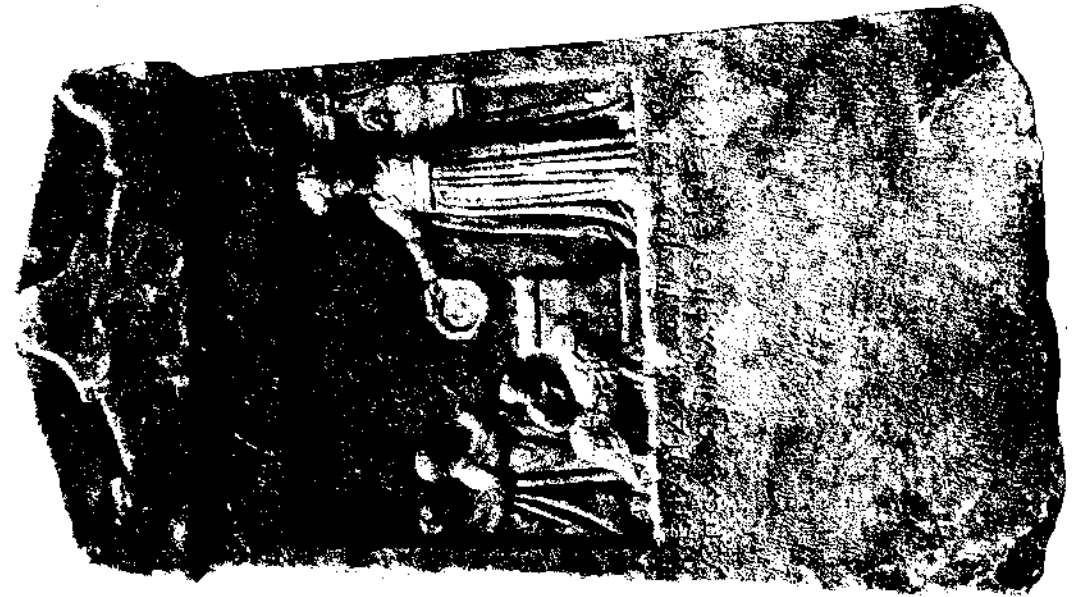
KX 10- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2636.

KX 11- Kaymakamlık Binasının Bahçesinde-Mustafakemalpaşa.

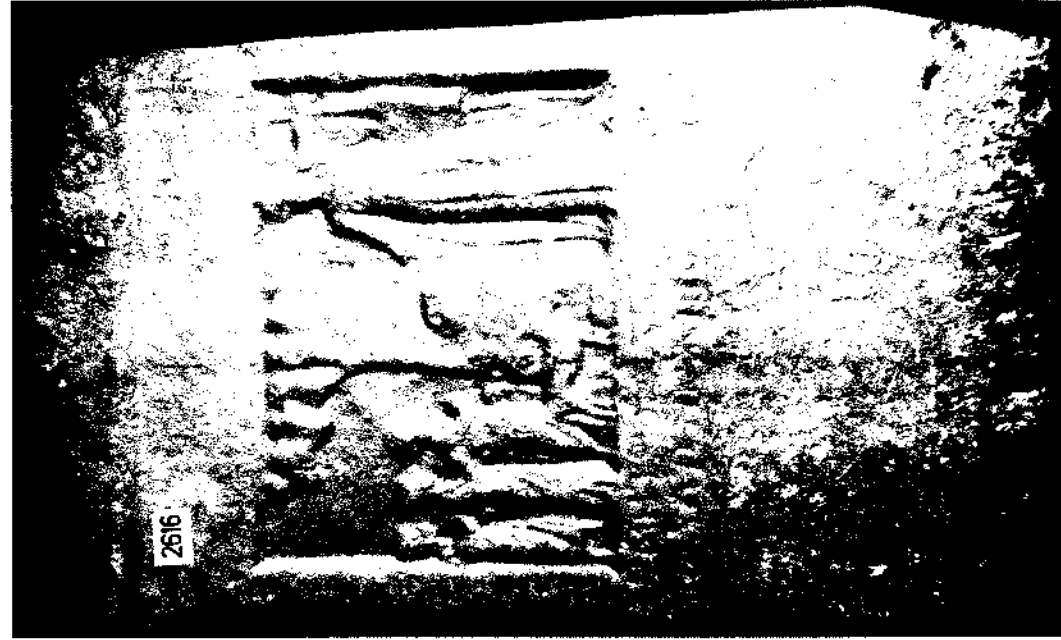
LA 2- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3119.

LA 1- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10016.

LA 4- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10017.

LA 3- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2616.

LA 6- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—

LA 5- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No:—

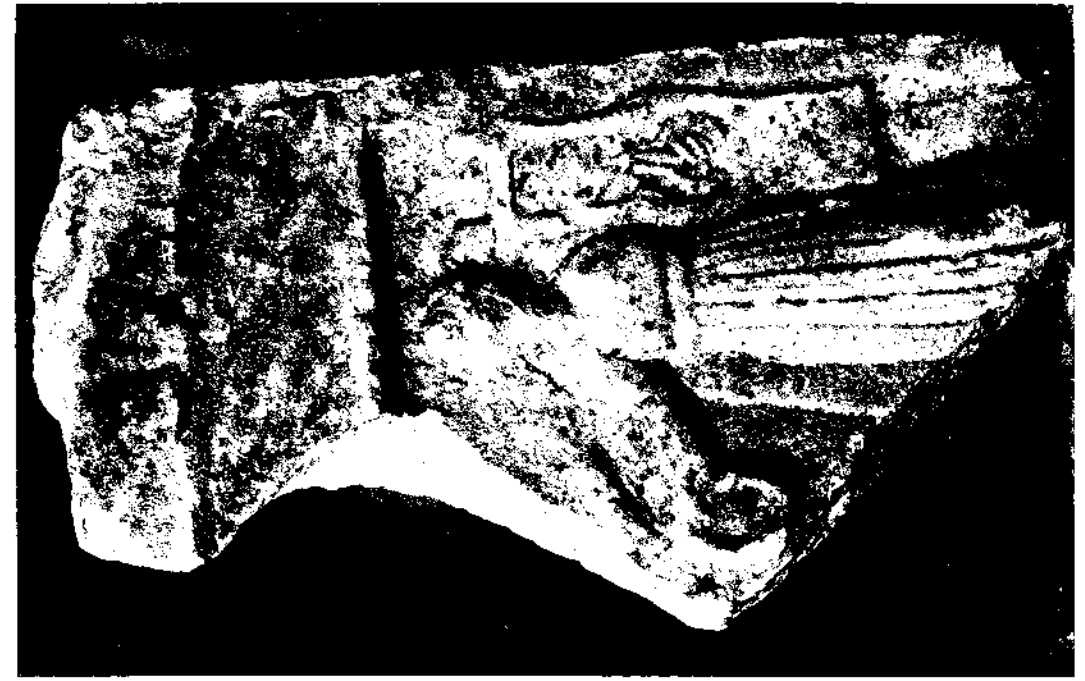
I.A.8- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10019.

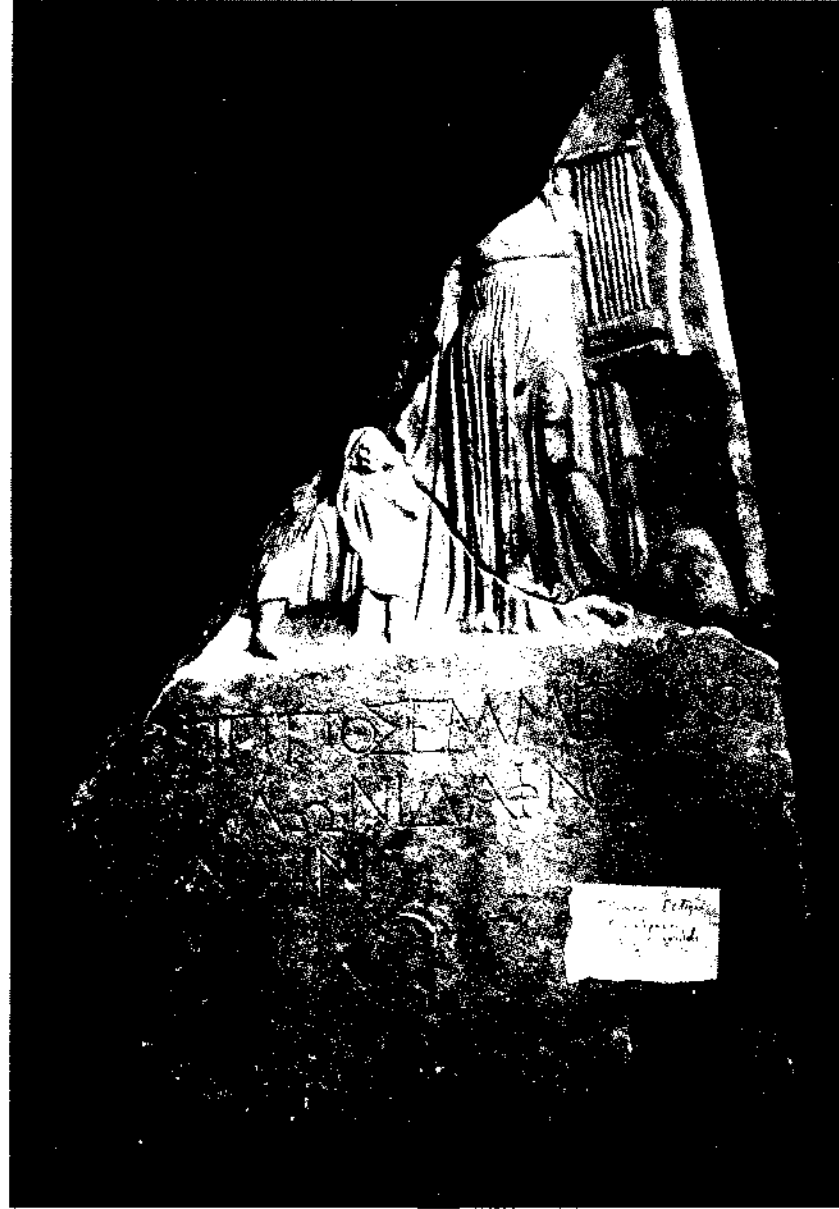
L.A.7- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7546.

I.A.10- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 1593.

L.A.9- İzmir Arkeoloji Müzesi, Env.No: 379.

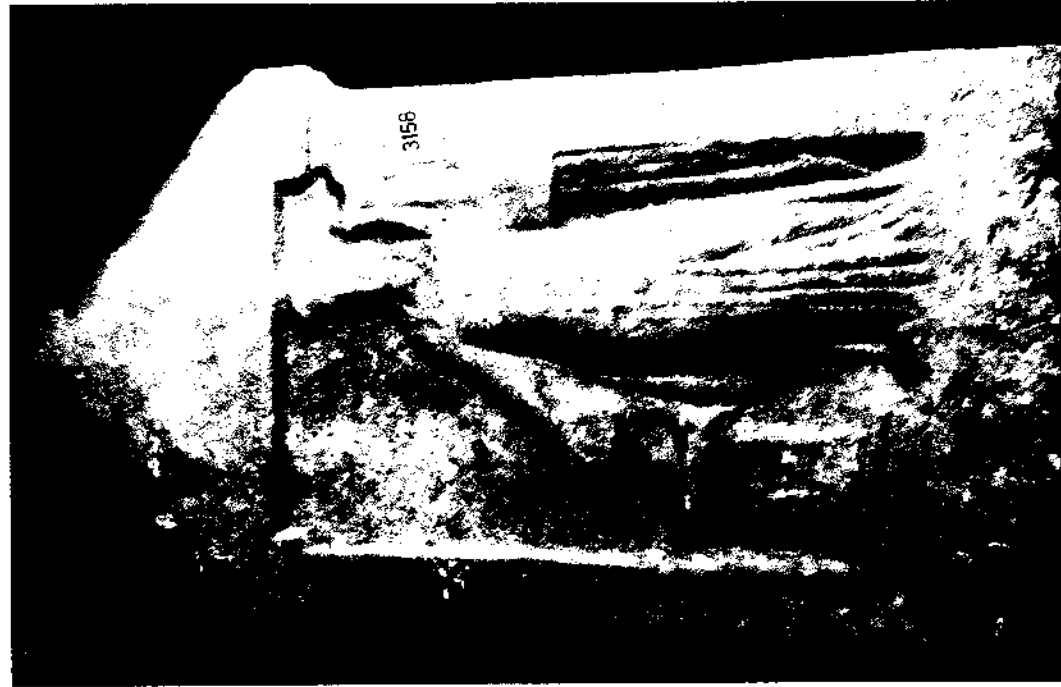
LA 11- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 10020.

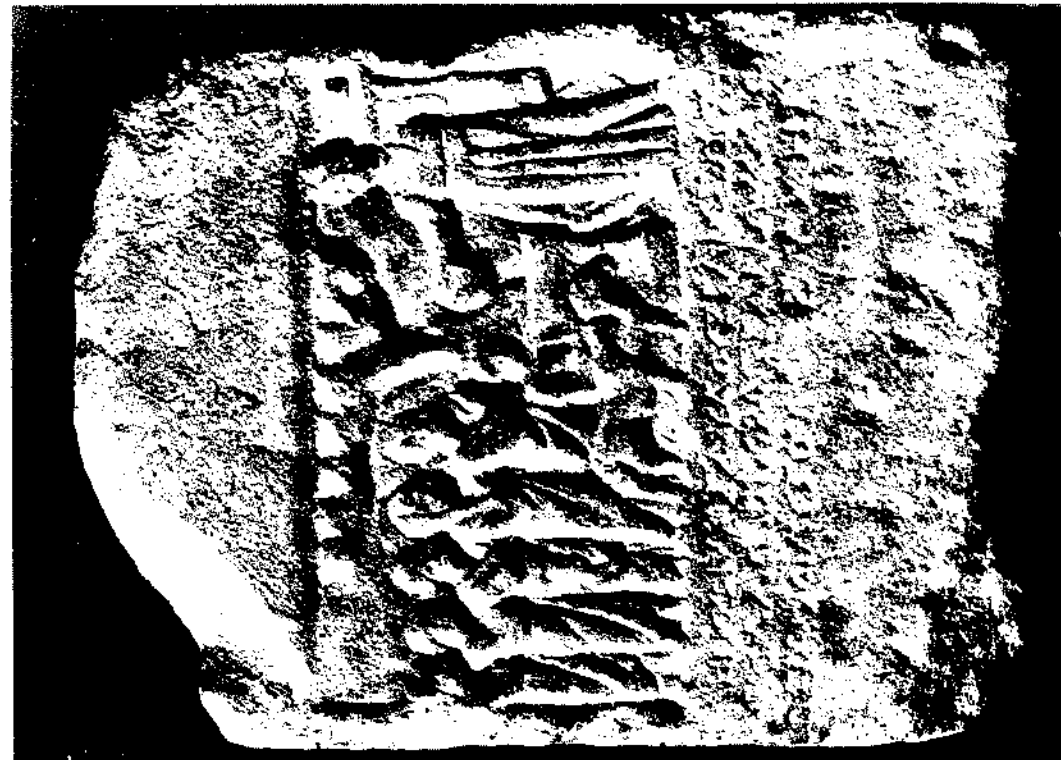
LA 14- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No:—

LA 13- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2877.

LA 14- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3158.

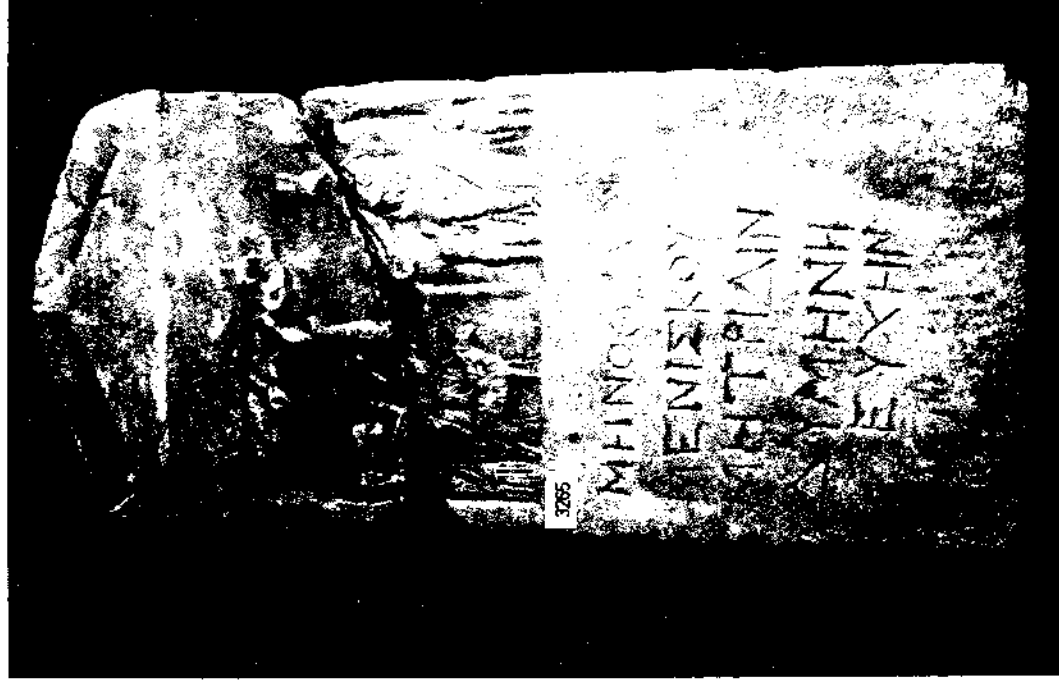
LA 15- Kayıp.

LD 1- İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env.No: 270.

LH 1- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2580.

LK 1- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3265.

LK 2- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3190.

LK 3- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3143.

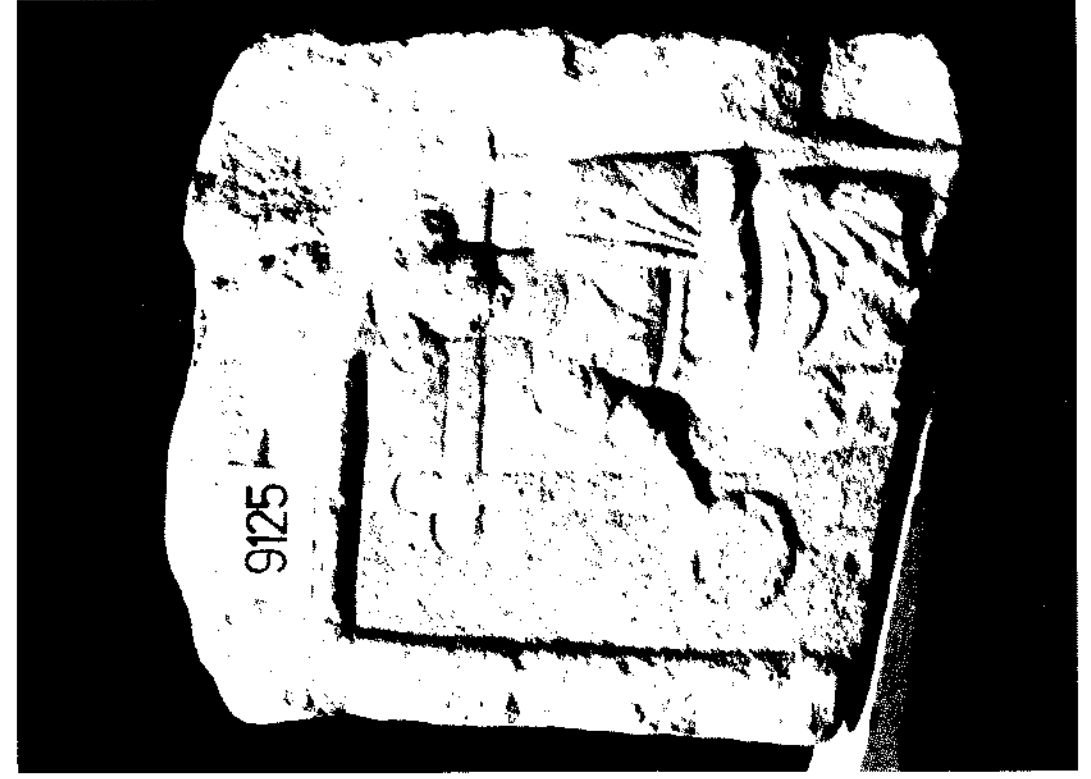
LK 5- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 9090.

LK 4- Köyü.

LK 7- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7859.

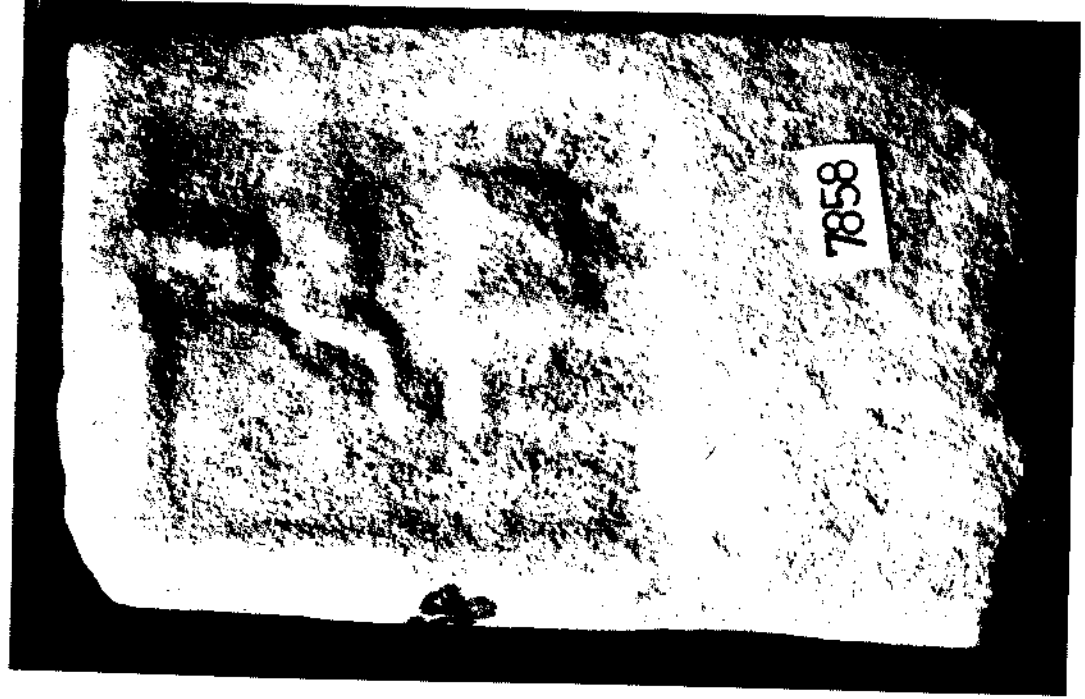
LK 6- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 9125.

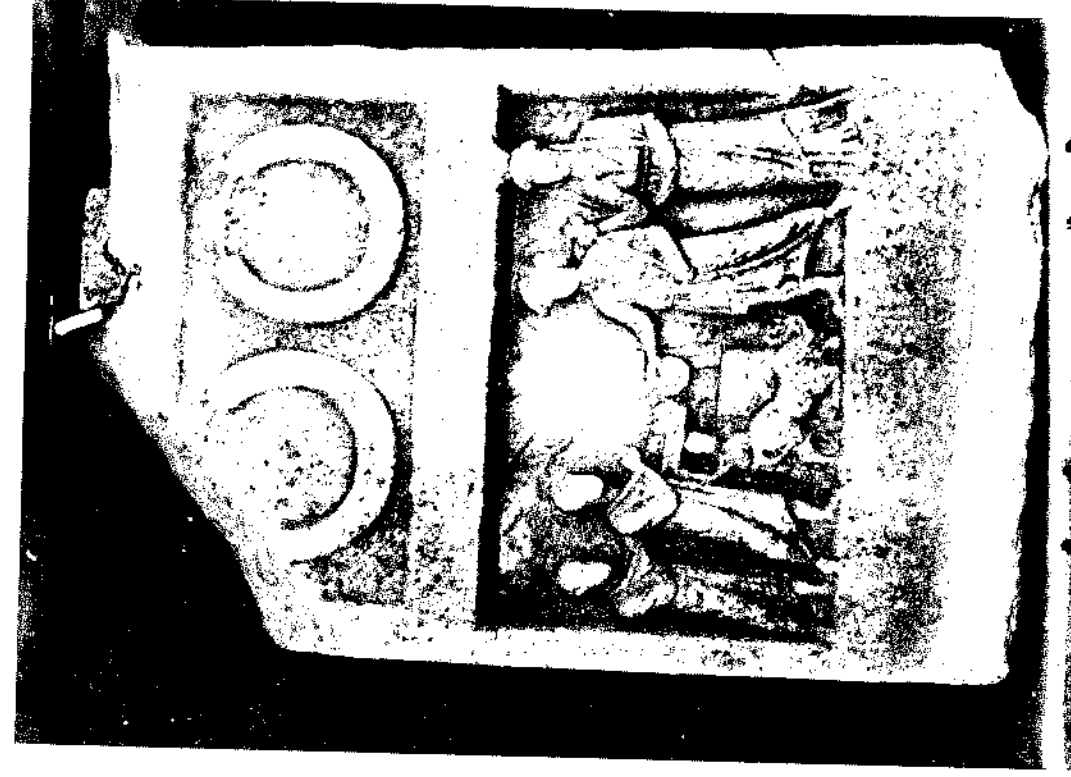
L.K. 9- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7841.

L.K. 8- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7840.

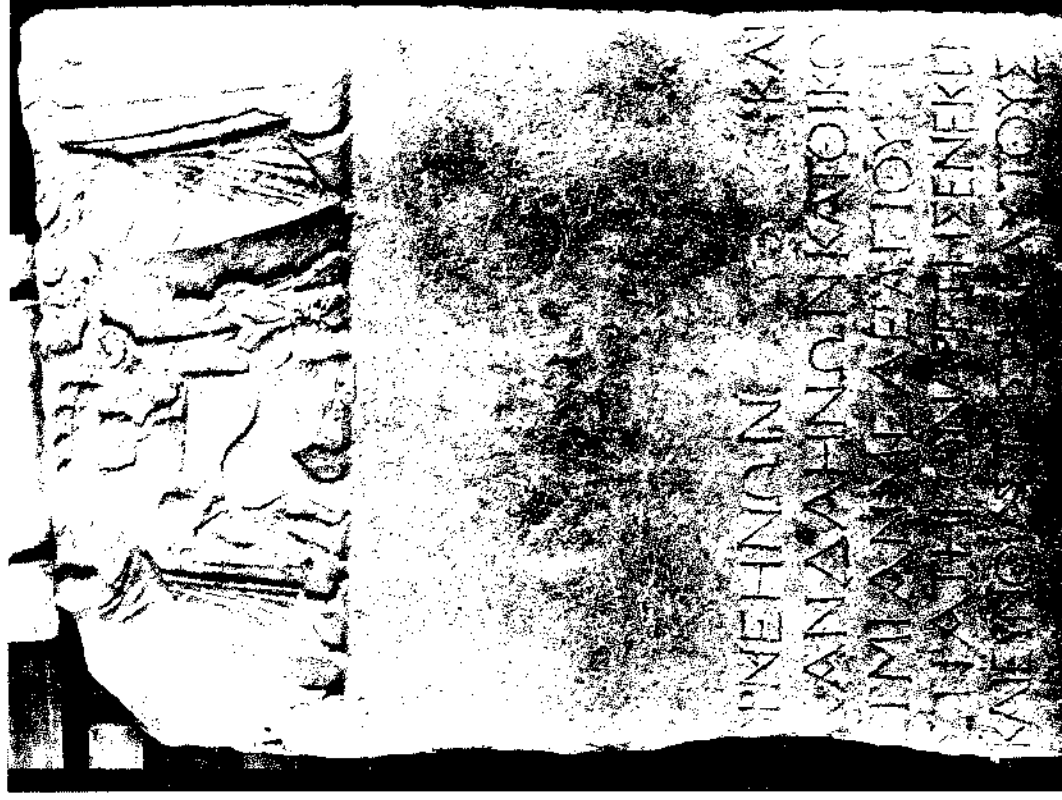
I.K. 10- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 7858.

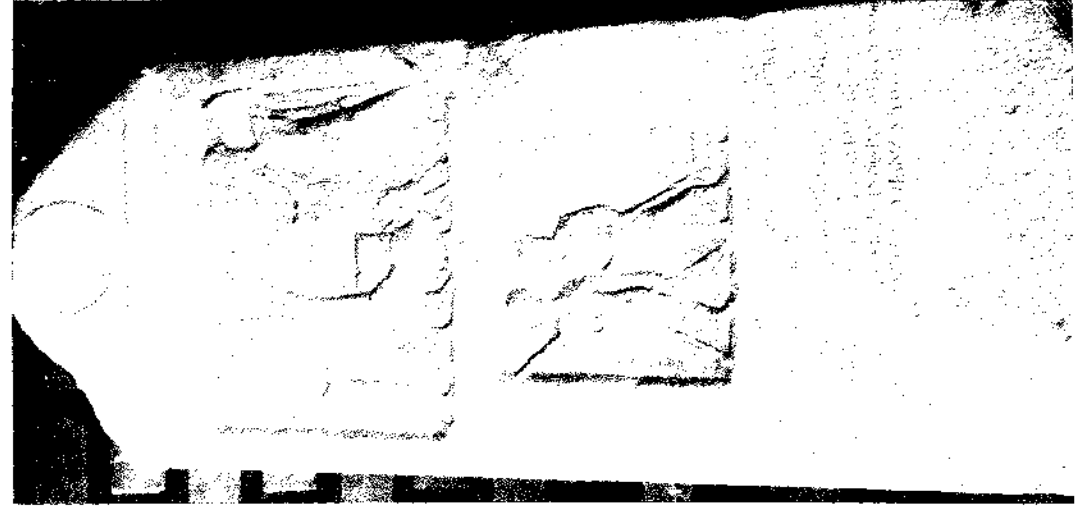
I.K. 11- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2605.

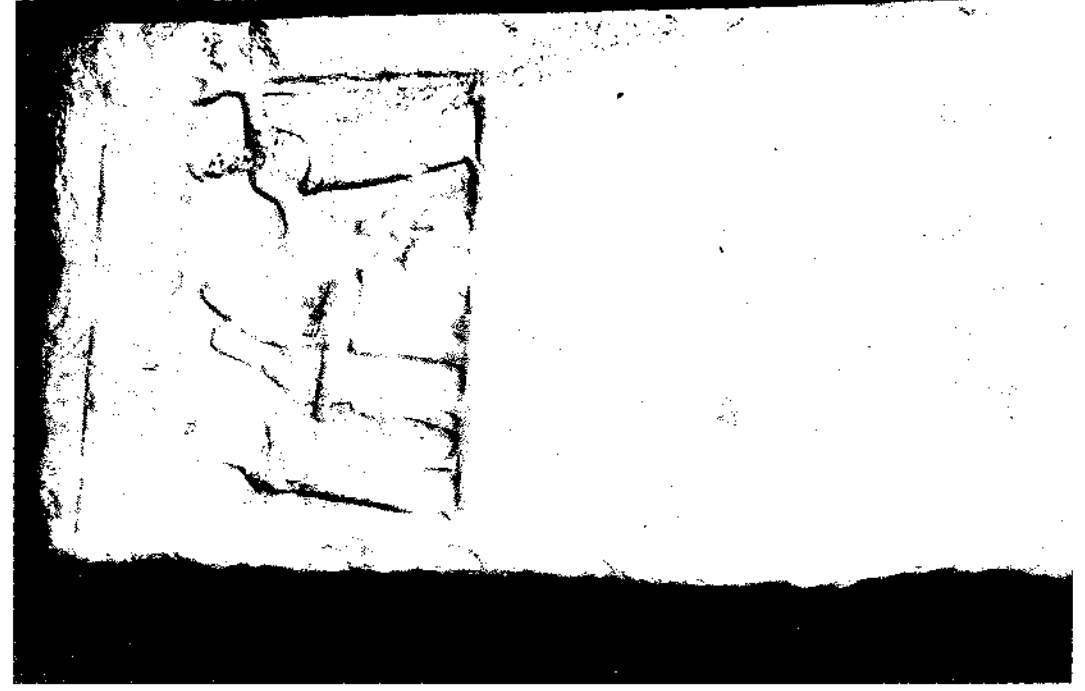
LK 12- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3244.

LZ 1- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2584.

LZ 2- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3160.

LZ 3- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 2618.

LZ 4- Bursa Arkeoloji Müzesi, Env.No: 3212.

Uludağ Üniversitesi
Arkeoloji Bölümü Kütüphanesi

